CONSTANTIN BUŞE, ZORIN ZAMFIR
JAPONIA
UN SECOL DE ISTORIE (1853 – 1945)
BUCUREŞTI 199 O
Redactor: LIVIU MABGISTAN Coperta: MÂHAIL BOITOR
ISBN 073 – 20 – 9133 – 6
Sumar
Cuvânt înainte (*Constantin Buşe*).”… 7
I De la Japonia tradiţională la Japonia modernă (*Constantin Başe*) … 15
II Obiectivele politicii externe a Japoniei (1868 – 1914) şi problemele Extremului Orient (*Constantin Buşe*) 44
III. Japonia în primul război mondial (Constantin *Buşe*) 07
IV. Imperiul de ia Soare Răsare în primul deceniu postbelic (*Zorin Zamfir*) 126
V. Imperiul japonez în arena politică internaţională (*Zorin Zamfir*) 14$
VI. Războiul japono-chinez (*Zorin Zamfir*); 169
VII. Diplomaţie şi militarism în Extremul Orient (*Zorin Zamfir*, *Constantin Buşe*) … 253
Viii. Japonia şi cel de-al doilea război mondial (*Constantin Buşe*) 308
Postfaţă (*Zorin Zamfir*) 367
Indice. S73
Cuvânt înainte
S-ar putea spune că în receptarea fenomenului japonez de către români avem de a face cu trei perioade, însumate în ultimul secol, dar precedate de o *introducere* petrecută la sfârşitul celui de-al XVII-lea veac. Ea se datorează cărturarului român Nicolae Milescu Spătarul, care, în 1675 – 1676, a întreprins cunoscuta-i călătorie în China, experienţă căreia îi datorăm lucrarea *Descrierea Chinei*, unde ultimul capitol este dedicat *Descrierii vestitei şi marii insule a japonezilor şi ce se află acolo*. Netipărit multă vreme, manuscrisul lui Milescu a circulat în mediile

ştiinţifice europene, fiind, după însemnările lui Marco Polo, din secolul al XIII-lea, una clin sursele cele mai importante, alături evident, de ceea ce au putut să înregistreze şi să relateze portughezii, sosiţi în arhipelag în 1542 – 1543, olandezii, din 1609, englezii şi spaniolii. Datele adunate de Milescu erau cu atât mai importante cu cât erau puse în circulaţie la câteva decenii după ce străinii fuseseră expulzaţi, exceptând pe olandezi. În anumite condiţii, iar orice contact cu străinătatea era strict interzis japonezilor (1638 – 1641).

Cărturarul român a surprins în *Descrierea* sa unele aspecte însemnate ale societăţii japoneze din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, între care organizarea poliţieo-administrativă, opoziţia dintre marii feudali şi puterea centrală, aşa cum spune câte ceva despre originile, religia şi calităţile japonezilor. Depărtarea uriaşă, ruptura totală cu exteriorul, închistarea şi refuzul obstinat de a şti ce se întâmplă dincolo de mare, au făcut ca, la noi, vreme de circa două veacuri, să nu se mai ştie nimic despre Japonia şi locuitorii ei. Datele reapar după ce Imperiul de la Soare Răsare, forţat să intre în contact cu marile puteri, după 1868 va deveni, sub diferite aspecte – economic, politic şi militar – o prezenţă care va impune tot mai mult.

Cele trei perioade de interes, contacte şi cunoaştere a Japoniei de către români sunt: I 1880 – 1918, ÎI 1919 – 1944, III după 1945.

La 1880 – 1881 s-a produs schimbul de scrisori între suveranii României şi Japoniei în legătură cu notificarea independenţei de stat a României, acţiune fără urmări imediate şi directe pe planul relaţiilor pol: „; bilateralel. Presa română, însă, înregistra tot ceea putea să intereseze cititorul român, desigur, prin interviul informaţiilor culese din marile organe de p. occidentale.

Dorinţa de a cunoaşte realitatea japoneză la ea acasă l-a determinat pe inginerul Bazil Assan ca, în 1898. Întreprindă o călătorie în Japonia, unde a purtat discuţii cu oameni de afaceri în legătură cu perspectiva închegării de

schimburi comerciale româno-japoneze, ca şi spre posibilitatea unei legături maritime între un port al Japoniei şi Constanţa.

La 6 martie 1899, Bazil Assan împărtăşea membrilor Societăţii Geografice Române impresiile şi consideraţiile Sale despre Japonia.

A fost, apoi, rândul & lui e! r.

expulzat din România, ca, după lungi peregrinări, să ajungă în Japonia, să şi căsătorească cu o niponă şi să-şi fcinue activitatea politică, cu deosebire printre prizonierii ruşi din războiul din 1904 – 1905.

În 1900 *Enciclopedia Română*, vol. II. publicată de către Constantin Diac movici, tra pe aproxim;

două coloane datele esenţiale – geografice, politice, economice, culturale etc. – despre Japonia. Erau eviden ţinte succesele im; poporul japo în domeniile industrial, agricol, comercial şi al învăţă.

mântului.

În mai 1902. ambasadorul japonez în Ungaria.

H. Makino, se adresa ministrului plenipotenţiar ai Roma

Pentru amănuntei vezi Dascălii. *Relaţii românojaponeze în perioada interbelică (1919 – 1 jă O)*. În *Românii* în i «-*sală*, n/l, Iaşi, 1987, p. 303 – 330.

mei la Viena, Erail G. Ghica, cu propunerea înfiinţării unei legaţii nipone la Bucureşti şi a încheierii unui tratat comercial între cele două ţări. La 5 iunie 1902, Emil Ghica era în posesia unui răspuns de la Bucureşti, prin tare se exprima „satisfacţia vie" a autorităţilor de stat române în legătură cu propunerea diplomatului japonez. „Noi urmărim în România cu cel mai mare interes avântul luat în toate direcţiile activităţii umane de Imperiul Japonez şi suntem convinşi că cele două ţări ar putea stabili, într-un viitor apropiat, raporturi comerciale, urmate de mari avantaje pentru cele două state". O explicaţie la această iniţiativă japoneză ar fi aceea că, atunci, guvernul japonez lupta pentru lichidarea tratatelor inegale, înjositoare, impuse de marile puteri şi pentru încheierea altora, pe

baze echitabile. Urmări imediate, însă, nu s-au produs.

În martie 1904, ambasadorul Makino a revenit cu propunerea, dar Ministerul român al Afacerilor Străine socotea că momentul nu era deloc prielnic, din cauza conflictului abia izbucnit între Japonia şi Rusia, vecinul răsăritean al României putând fi „penibil impresionat – de ier ea unui tratat comercial cu Japonia. Propuj lui Makino a fost reluată în 1906 şi în 1909 – 1910, de a. * men ea, fără rezultate concrete.

În schimb, datele despre Japonia şi puterea pe care ea o reprezenta în concertul internaţional se amplificau. După victoria, pentru mulţi oameni politici şi militari europeni neaşteptată, obţinută de Japonia în dauna Chinei în 1894 – 1893, războiul cu Rusia din 1901 – 1905 a concentrat m şi mai mare măsură interesul pentru eveentele din Extremul Orient şi pentru ascensiunea niponă. Nicolae Iorga publica, în 1904, lucrarea *Războiul din Extremul Orient. China, Japonia, Rusia asiatică. Schiţe* (Bucureşti, Socec, 123 p.), iar în 1910, apărea traducerea lucrării lui Johann Meister, *Rezumatul războiului ruso-japonez, cu schiţe reprezentând toate operaţiunile pe uscat şi pe apă* (Bucureşti, Albert Baer, 60 p.).

Participarea Japoniei la primul război mondial alături de gruparea în care s-a aflat şi România a constituit, pe de o parte, un nou prilej de afirmare a Imperiului Soarelui Răsare cu mare putere, pe de alta un nou moment al apropierii româno-niponc. Guvernul român a hotărât, în august 1917, să înfiinţeze o legaţie la Tokyo şi, prin decret regal, la 13 septembrie acelaşi an, economistul Nicolae Xenopol era investit ministru plenipotenţiar cu misiune specială în Japonia. Decesul acestuia, la puţină vreme după instalare în post – decembrie 1917 –, a făcut ca Legaţia română din capitala Japoniei să nu funcţioneze.

Între timp, însă, şi prin hotărârile Conferinţei de pace de la Paris care urmase primului război mondial, statutul de mare putere al Imperiului nipon fusese confirmat şi reconfirmat. În istoria cunoaşterii, contactelor şi legăturilor româno-japoneze se trecea la o nouă etapă.

În vara anului 1920, principele Carol a întreprins o călătorie în Japonia, la încheierea căreia l-a lăsat ca reprezentant la Tokyo pe locotenent colonelul Arion. Până la sfârşitul anului 1920, când a revenit în ţară, Arion a trimis la Bucureşti mai multe rapoarte cu conţinut divers asupra Japoniei. În intervalul iunie 1921-aprilie 1922 postul de ministru plenipotenţiar al României la Tokyo a fost ocupat de Edgar Mavrocordat, iar rechemarea lui însemnând desfiinţarea legaţiei din motive financiare. A funcţionat, însă, la Bucureşti, de la 12 martie 1922, Legaţia Imperiului Japonez. Legăturile de diverse naturi au continuat să se dezvolte. În martie 1924, prinţul Hi-gashi Kuni a vizitat capitala României, ocazie pentru Nicolae Iorga să publice la 6 şi 7 aprilie articolele *o învăţătură japoneză* şi, respectiv, *Un oaspe japonez*, în care marele istoric îşi mărturisea totala admiraţie faţă de poporul japonez, pentru tenacitatea şi modestia lui.

La 1 aprilie 1927, era reînfiinţată Legaţia României în Japonia, care va funcţiona până la ieşirea României din alianţa cu Axa şi alăturarea ei Naţiunilor Unite. Este în afară de orice îndoială că în această a doua perioadă un rol însemnat în extinderea cunoaşterii reciproce româno-japoneze au îndeplinit organismele special create, precum *Societatea japono-română*, înfiinţată în august 1929 şi prezidată de contele Ogasawara, printre membrii săi aflându-se personalităţi ale vieţii cultural-ştiinţifice nipone. Apoi, *Cercul cul*tural *român* din Shanghai, creaţie a Legaţiei române din Tokyo.

Secretarul acesteia din urmă, Radu Flondor, la cererea şi sub egida *Societăţii japono-române*, a elaborat, după câţiva ani de lucru, primul *Dicţionar japono-român* care avea, între altele, menirea de a deveni „o punte peste prăpastia care separă România de Extremul Orient, permiţând românilor a se documenta direct asupra realităţilor japoneze”. Lucrarea, de 1.500 pagini, vedea lumina tiparului în 1940.

În 1936, *Kokusai Bunka Shiukokai*, adică Asociaţia pentru dezvoltarea legăturilor culturale externe a cerut

Legaţiei române date privitoare la lucrările despre Japonia apărute în România. În urma investigaţiilor efectuate, Direcţia Presei Române a pus la dispoziţia Asociaţiei o listă cu cinci lucrări 2. Dar, în aceeaşi perioadă mai apăruseră şi alte lucrări care, ca şi primele, aveau un conţinut variat 3.

După cel de-al doilea război mondial, interesul şi dorinţa reciprocă de cunoaştere între România şi Japonia au continuat să se manifeste, iar după reluarea legăturilor diplomatice, în 1959, contactele, schimburile şi colaborarea în diferite domenii au cunoscut o continuă dezvoltare.

Preocuparea pentru cunoaşterea îndeaproape a experienţei dobândite de Japonia în dezvoltarea economică, a marilor sale succese în sfera tehnologiilor de vârf s-a concretizat în numeroase studii şi lucrări monografice4.

2 Ioan Timus, *Japonia. Viaţa şi obiceiurile*, cu o prefaţă de

Nicole Cast coaielor, Bucureşti, 1924, 155 p.; Idem.

Japonia. Arta. Femeia, cu 109 clişee, desenuri, vignete, Casa Şcolilor, Bucureşti, f.a., 181 p.; I. Simionescu, *Japonia, ţara minunilor*, Bucureşti, 1934, 268 p; Ioan Timus, *Transiberiana*, Bucureşti, f.a., 221 p; C. Găvănescul, *Ocolul pământului în şapte luni şi o zi. Călătoria făcută de A.S.R. principele Carol*, vol. V, Ramuri, Turnu Severin, 1923, 228 p.

3 Ioan Timus, *Basme japoneze*, Bucureşti, 1937, 155 p.; Ion

Gh. Trofin, *Analiza războiului ruso-japonez*, Sibiu, 1937, 149 p.

Toan Timus, *Ogio Sin* (*Domnişoarele*), Cugetarea, Bucureşti, 1938;

Gh. Băgulescu, *Yamato Damashii* (*Suflet japonez*) 3 vol., Tokyo.

1938, 317 p.; Idem, *Caracterul civilizaţiei japoneze*, Bucureşti.

1942, 64 p. (în colaborare cu Ioan Timus); Ioan

Timus, *Japonia de ieri şi de azi*, Tipografia Universul, Bucureşti, 1943; Elk

Bufnea, *Pe drumuri japoneze*, Bucureşti, f.a.

I între altele, Florea Ţuiu, *Japonia. Un miracol*? Bucureşti, 1975, 227 p.; Idem, *Niponism*, Editura Politică, Bucureşti, 1987; Sorica Sava, *Fenomenul economic japonez*, Bucureşti, 1974: Costin Murgescu, *Japonia în economia mondială*, Bucureşti, 1982.

A crescut în egală măsură dorinţa de a cunoaşte şi apoi de a populariza faptele de civilizaţie şi cultură ale poporului japonez, contribuţia sa la spiritualitatea universală, dorinţă care, în urma unor eforturi lăudabile, a dat naştere unuilucrări valoroase.

Nu lipsesc strădaniile de descifrare a trecutului istoric al Japoniei, de la origini şi până în perioada contemporană, cu intenţia mărturisită de a evidenţia unele trăsături definitorii ale acestei istorii", aşa cum momente sau fenomene cu implicaţii asupra existenţei poporului japo – u z au putut fi aduse în atenţia cititorilor români prin traducerea unor reuşite lucrări străine 7.

Prin lucrarea prezentă, autorii au căutat să aducă un plus de informaţie şi să încerce să explice în coordonatele sale esenţiale istoria Japoniei, de la forţarea cu succes a porţilor sale, în 1853 – 1854, până la înfrângerea militară consemnată prin capitularea din 2 septembrie 1945. S-a vrut explicarea originii revoluţiei de la 1868 şi, mai ales, a consecinţelor sale pe plan economic, poliţie şi militar, a modului în care de la un stat izolat, feudal şi rămas în urmă pe scara dezvoltării social-economice, în câteva decenii, Japonia a devenit o mare putere economică şi militară, învingătoare în confruntările cu China şi. participantă la înfrângerea Germaniei în primul oi mondial, ambiţioasă, ca, pe măsura puterii sale *a*i iate ci escânde din anii '20 şi '30*, să-şi extindă infiu-D Lawa Petrina Sigarteu, *Ikebana – arta aranjării flor & or*, Bucureşti, 1972; Idem, *Arte tradiţionale japoneze*. Bucureşti, v-*i*, Vina Stănculescu, *Utamaro*, Bucureşti, 1978; Octaviiin *ilizaţia japoneză tradiţională*, Bucureşti, 19C4.

Liviu Petrina, *Ainii, aborigenii Japoniei*, Bucureşti, 1970; D. Almaş, *Japonia în era „Meiji"*, în Studii şi Articole de Istorie, XXIV, 197;!: Zorin Zamfir, *Societatea naţiunilor ţi agresiunea japoneză în China de nord-est, în Relaţii internaţionale în perioada Interbelicii*, Bucureşti, 1900; Ana Budura, *Structuri tradiţionale şi* procese *de modernizare în Japonia secolului XIX*, în, Revista de istorie", 34, 9/1931; Radu Vasile, *Economia mondială. Drumuri şi etape ale modernizării*, Bucureşti. 1987 (; p, Vî dedicat Japoniei în perioada 1868 – 1910); Fiorin Vasiliu, *De – ia Pearl Harbor la Hiroshima*, Cluj-Napoca, 19G0.

7 Robert Jungk, *Raze din cenuşă. Povestea unei renaşteri*, Bucureşti, 1963; Walter Lord, *Pearl Harbor*, Bucureşti, 1970; idem, *Victoria de la Midway*, Bucureşti, 1972, enţa şi controlul asupra unor întinse zone din regiunea jŞxtremului Orient, Asiei de sud-est şi a întinderilor Pacificului, prin forţă. Succeselor militare dobândite în 1931 – 1932 şi 1937 – 1942 le-au urmat, însă, infringed în serie care au culminat cu actul de la 2 septembrie 1945.

Un fragment de istorie, deci, de mari succese şi izbânxi pe planul dezvoltării economice şi al puterii militare, dar şi de insuccese, mari pierderi umane şi materiale în cel de-al doilea război mondial. Dedicându-se vocaţiei constructive, operei de pace, poporul japonez a putut să înlăture urmările dezastrului şi să-şi transforme ţara într-una din primele puteri economice ale lumii.

Extinderea relaţiilor pe diverse planuri între România şi Japonia necesită, între altele, şi o mai bună cunoaştere şi înţelegere a istoriei celor două ţări, pentru că, este un adevăr, cunoaşterea istoriei apropie oamenii, popoarele.

I

DE LA JAPONIA TRADIŢIONALĂ LA JAPONIA MODERNĂ

Cunoştinţele europenilor despre Japonia s-au acumulat în ultimele două-trei secole, în ele legenda alternând cu realul, condiţii cu totul specifice făcând ca Ţara Soarelui Răsare să fie „descoperită" cu adevărat pe

parcursul ultimelor decenii ale secolului trecut şi la începutul secolului al douăzecilea. De altfel, în acest interval de timp a fost necesar ca înşişi japonezii să-şi „redescopere” trecutul, să-şi lămurească originile, începuturile vieţii statale, perioadele de măreţie, decădere şi, de asemenea, tot în condiţii speciale, să descopere lumea din afara frontierelor lor de apă.

Insulele arhipelagului nipon erau locuite încă din mileniul al cincilea î.e.n., iar apariţia primului stat – Yamatoeste atestată în secolele al doilea – al treilea e.n., în insula Honshū. Această formaţiune politică pe parcursul a circa două sute de ani şi-a extins autoritatea asupra întregului teritoriu insular. În secolul al şaptelea e.n. a fost fondată capitala imperială Kyōto, perioadă în care s-a constituit instituţia shogūnatului (de la numele dat şefului armatei care „lupta şi învingea pe barbari” – *Şeī Tai Shogūn* – barbarii fiind consideraţi atunci locuitorii de „rasă albă”, numiţi *Ainu*). Dar, chiar şi după ce „barbarii” au fost înfrânţi, instituţia shogūnatului a persistat, comandantul trupelor imperiale devenind, în timp, personalitatea dominantă în statul japonez. Mai mult decât atât, la sfârşitul secolului al doisprezecelea (1192) shogūnul a reuşit să se substituie efectiv împăratului, căruia i-a „confiscat” întreaga putere politico-militară, situaţie care a dăinuit până în a doua jumătate a secolului trecut (1867). Izolaţi la curtea din Kyōto, împăraţii deveniseră persoane decorative, neputincioase. Înconjuraţi de membrii vechilor familii nobile, se consacrau ceremoniilor religioase şi deprinderilor literar-artistice.

Epoca shogūnatului a înregistrat numele unor veritabile dinastii: Minamoto din secolul al XII-lea până la începutul secolului al XIII-lea: Fujiwara, în secolul al XIII-lea; Ashikaga, în secolele al XIV-lea – al XVI-lea: Toku-gawa – 1590 – 1867.

Statul feudal japonez era constituit din provincii – han – conduse de familii de mari nobili – daimiyo Aceştia aveau numeroşi vasali, oameni de arme – samurai –, un fel de „plebe aristocratică”, mereu în căutare de războaie,

aventuri şi jafuri 2. De asemenea, daimyō deţineau şi supuşi care produceau cele necesare traiului – hefmin (ţărani, meşteşugari, comercianţi). Ţăranii au constituit în toată perioada medievală categoria socială cea mai numeroasă şi, din punct de vedere economic, cea mai importantă, cultivarea pământului fiind îndeletnicirea de căpetenie. Dar dacă agricultura era onorată, cei care o practicau, nu! Ei erau iobagi legaţi de pământul pe *a* munceau, deci şi de seniorul feudal, ce le impunea natura culturilor agricole. Seniorilor, ţăranii dependenţi erau obligaţi să le plătească impozite în produse agricole's.

Dezvoltarea relaţiilor comerciale a avut drept consecinţe, pe de o parte, ruinarea ţărănimii, căreia seniora i-au pretins impozite, taxe şi corvezi mereu sporite, iar pe de altă parte creşterea importanţei categoriei negustorilor – chonin, până la o anumită dată marginalizaţi, ostracizaţi şi doar toleraţi în societatea japoneză. Pofta de câştiguri i-a tras alături de comercianţi chiar şi pe unii dintre daimyō, precum şi numeroşi samurai,). Fenomenul respectiv s-a petrecut atunci când „instituţia războiului" s-a perimat şi luptele dintre clanurile feudale s-au atenuat sub loviturile date de puterea centralizatoare a shogūnului. „Această situaţie de lupte interne a fost caracteristică se-Lequiller, *Le Japon*, SIrey, Paris, 1356, p. 44. Unorsdo Loraghi, *Histoire ăii colotvesusme*, *des* în *aectmverts uux mouvemenis d'independvnce*, Marabout University tecs 1087, p. 154.

8 J. Lecmiiier, *op. cit* „ţ, 48, 4 Ib*idem,* p. 49.

toiului al XVI-a, când anarhia feudală, şi acţiunea forţelor centrifuge au pus în pericol însăşi existenţa statului.

Primul care a reacţionat împotriva „turbulentelor fami-îii nobile" a fost Oda Nobunaga (1533 – 1582), el însuşi fiu di nobili din provincia Owari, şi care, în fruntea unor detaşamente de vasali şi samurai, a reuşit să aducă la ascultare şi să disciplineze numeroase clanuri nobiliare. După asasinarea sa, opera i-a fost continuată de Hideyoshi, ţăran devenit şef militar şi shogūn, de numele său legându-

se şi debuturile unei politici expansioniste japoneze. El a încercat să pună stăpânire pe insulele Filipine. controlate de spanioli, şi a luat iniţiativa unor misiuni în Cochinchina (Vietnamul Oriental), Anam şi Siam. prin urmare la mii de kilometri de insulele lor. Mai înainte, inşi, prin 1592, încercaseră să cucerească teritoriul vecin, de peste mare. Coreea, dar n-au reuşit, după cum nu reuşiseră cu câteva secole mai devreme (1274 şi 1281) mongolii să cucerească insulele japoneze.

Cei care a pus capăt definitiv luptelor feudale pentru putere şi a dat o nouă organizare statului nipon a fost un tovarăş de arme ai lui Hideyoshi, Tokugawa Ieyasu, i lat apoi shogūn, prin decret imperial, în 1603. Unul dintre factorii ce au contribuit la victoria puterii centrale a feudalităţii anarhice a fost arma de foc, cu care era înzestrată armata de samurai a shogūnilor. Armamentul perfecţionat fusese unul din rezultatele primelor contacte comerciale cu europenii, care au adus puşti şi tunuri ce se achiziţionaseră cu mare interes de către shogūnat.

Tentativei eşuate a lui Marco Polo de a ajunge în... Cipangu" în căutare de aur, i-a urmat reuşita portughezilor. Aceştia au debarcat în insulele japoneze în anii 1542 şi 1543, contactând cu localnicii schimburi ele mărfuri, printre care se găseau arme de foc.

Aşa cum s-a întâmplat mai întotdeauna, navigatorii şi comercianţii europeni au fost însoţiţi (sau urmaţi) de către misionari creştini, în cazul portughezilor de călugări iezuiţi. Clericii au încercat, şi nu rareori cu sporite şanse de izbândă, în ciuda rezistenţei călugărilor budişli autohtoni, să iniţieze un curent de creştinare printre japonezi 6.

5 Carl Grimberg, Ragnar Svanstrom, *Histolrc Univerieuc*, vol. II Stockholm, 1964. p. 270.

6 În 1850, 150.000 japonezi se creştinaseră, pentru ca peste două decenii numărul acestora să se dubleze (J. Lequiller, op. cit., p, 26; Carl Grimberg, Ragnar Svanstrom, op. cit., p. 270).

Ca urmare a intensificării relaţiilor de schimb dintre

portughezi şi autohtoni, un neînsemnat port pescăresc, Nagasaki, a devenit, cu timpul, sub presiunea nevoilor comerciale reciproce şi dorinţei de schimburi a unor nobili de pe coasta de apus a insulei Kyūshū, un însemnat port comercial, de altfel, singurul în contact cu lumea exterioară arhipelagului7. De fapt, prezenţa şi activitatea portughezilor aici nu erau decât reversul prezenţei şi activităţii negustoreşti a japonezilor în teritoriile din zona Pacificului şi Asiei orientale, legături vechi de secole şi soldate cu împrumuturi consistente ale niponilor din civilizaţia chineză, între care confucianismul, budismul, scrierea, artele plastice etc., ce au dat naştere, pe fondul local, unei sinteze originale 8.

Schimburile comerciale dintre insulele japoneze, şi coastele Asiei erau tradiţionale. În tot evul mediu japonezii importau din China, Asia de sud-est şi chiar din India, mătăsuri, porţelan, cărţi şi manuscrise, opere de artă", produse tropicale" etc. Şi exportau către aceste zone lemn pentru construcţia navelor, aur, perle, săbii, obiecte de lux etc u. Până prin secolul al XII-lea acest trafic fusese asigur'at de către negustori coreeni, după aceea înşişi japonezii s-au lansat în afaceri şi au început să străbată mările. Europenii, care au ajuns în Marea Chinei, cam în prima jumătate a secolului al XVI-lea, au constatat că cea mai însemnată parte a comerţului din zonă era în mâna japonezilor şi nu, cum ar fi fost de aşteptat, în cea a chinezilor. Chiar şi în unele centre mai îndepărtate de telagtil nipon, ca Manila sau Bangkok, coloniile comercianţilor japonezi erau la acea dată foarte numeroase.

Legăturile relativ extinse ale comercianţilor din Japonia cu teritoriile vecine din Pacific au făcut ca apariţia şi activitatea portughezilor, spaniolilor, olandezilor în porturile nipone să nu-i surprindă pe localnici, să fie privite cu bunăvoinţă şi interes o bună bucată de vreme.

Dar, după restabilirea ordinii interne, a autorităţii centrale asupra feudalilor, atitudinea faţă de străini s-a schimbat radical. Puterea statală nu agrea sporirea

influenţei misionarilor creştini – catolici şi protestanţi – 7 J. Lequiller, op. cit., p. 26.

8 Raimondo Loraghi, op. cit., *p*. 195; J. Lequiller, op. cit., p. 27.

J.J. Lequiller, op. cit., p. 27.

În rândul populaţiei japoneze. Adoptarea creştinismului era considerată că ar fi dus la slăbirea unităţii statului. pe de! altă parte, rivalităţile religioase erau intensificate de o serie de disensiuni economice, comerciale dintre străini şi japonezi, în care erau cel mai adesea atraşi unii feudali şi samurai, „aprovizionaţi" cu arme de către europeni. Dispunând de armament, nobilii tindeau tot mai adesea să se comporte independent faţă de autorităţile shogūnale 10, ceea ce provoca nemulţumire puterii central-statale.

În timpul domniei primilor shogūni Tokugawa (Ieyesu – 1603 – 1616), Hidetada (1616 – 1622) şi Jemitsu (1622 – 1651), atât străinii, cât şi acei japonezi convertiţi la creştinism au fost persecutaţi cu multă asprime. Faptul a dus la declanşarea unor mişcări de revoltă, înăbuşite cu cruzime. Una dintre acestea a avut loc în 1637 – 1638, când circa 40.000 localnici creştinaţi, din regiunea portului Nagasaki, au reuşit să înfrunte vreme de câteva luni forţele militare ale shogūnului. Represaliile au fost deosebit de dure 11.

Fără prejudecăţi de natură religioasă, negustorii olandezi, furnizând autorităţilor tunuri, au sprijinit masacrarea răsculaţilor. Astfel ei au dobândit favorurile puterii centrale, în vreme ce spaniolii fuseseră alungaţi de pe teritoriul japonez încă din anul 1624, iar portughezii din 1638.

Shogūnul a ordonat, în 1639, închiderea totală a accesului străinilor în Japonia, concomitent cu interzicerea ieşirii japonezilor! din insule (delict pedepsit cu moartea). Puţini negustori olandezi şi chinezi erau singurii străini admişi, având acces doar într-o insulă de lângă Nagasaki. Condiţia impusă olandezilor era de a se prosterna în faţa autorităţilor japoneze şi de a călca în picioare crucifixul 1,

O măsură în plus a fost adoptată în 1641 când s-a interzis construirea de către japonezi a unor corăbii mijlocii sau mari, capabile să traverseze marea.

10 Carl Grimberg, Ftagnar Svanstrom, op. cit., p. 270; J. Le-quiller, *op. cit.,* p. 28.

Îi t T.oo. iiiler, op. cit., d. 5 ii.

12 E. Lavisse, A. Rambaud. *Histoire générale*, vol. XI, Paris, 1913, p. 270; D. Almaş, *Japonia în era „Mciji"*, săi, XXIV, 1973, P. 63.

Politica „graniţelor închise" Ia care a recurs regimul shogūnatului a făcut ca Japonia să rămână izolată aproape complet de lumea exterioară, vreme de peste două secole. Dacă această izolare a contribuit, fără îndoială, la crearea şi consolidarea unităţii japoneze, nu este mai puţin adevărat că ea a determinat menţinerea orânduirii feudale vreme îndelungată şi în forme relativ fixe şi foarte înapoiate. Aceasta s-a tradus printr-o stare de slăbiciune economică în secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea, în condiţiile în care în Europa progresele capitalismului erau evidente.

Piaţa internă, limit; săracă, a constrâns activitatea productivă şi comercială să rămână la un nivel redus, dezvoltarea porturilor a stagnat, sau chiar s-au înregistrat regrese, urbanistica a cunoscut o adevărată stare de iniţiativele lipseau (sau erau interzise), acumularea de capital – condiţie esenţială progresului mi – aproape că nu poate fi constatată. Cunoştinţele, sal, cele tehnice, în special, au pătruns greu, în măsură limitată pe solul Japoniei şi aceasta începând mai din anul 1720 când shogūnul Yoshimune (1716 – 1745) a autorizat importul cărţilor străine cu conţinut laic.

Unele schimbări au apărut de prin a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, dar, nu la nivelul întregii ţări, ci doar în câteva provincii: Satsuma, Hizen, Choshu, Tosa şi Milo. Stăpânii feudali din acele ţinuturi, mai receptivi nou, au căutat să îşi modernizeze economia prin măsuri ca: ameliorarea raselor de cai şi bovine cu exemplare impuri aţe, lărgirea schimburilor comerciale şi realizarea unor

venituri însemnate pe care le-au investit apoi în industria de medicamente, de porţelan, de sticlă, de acid sulfuric, de instrumente agricole etc. Însuşi modul de organizare şi conducere a acestor han-uri ajunsese în relativ scurtă vreme a fi net superior celui practicat de shogūnat la nivelul statului care se zbătea în grave dificultăţi financiare. Activitatea economică a mai fost stimulată şi de sporul demografic, spre mijlocul secolului al XIX-lea, 30 oraşe nipone ajungând la cifra de 30.000 locuitori.

Unele elemente ale industriei moderne, cu consecinţe importante pe plan economic şi militar, au apărut în jurul anului 1850. Astfel, în provincia Hizen a fost creată, în 1” 42, cu ajutorul olandezilor, o oţelărie destinată fabricării tunurilor şi navelor, după cum, în 1C50, în Satsuma a fost ridicată o altă oţelărie, iar în 1852 s-au pus bazele unui arsenal pentru producerea tunurilor destinate apărării coastelor maritime ale Japoniei *a*.

Totodată un număr apreciabil de samurai sărăciţi îşi refac situaţia economică devenind comercianţi la Nagasaki, Ōsaka şi Edo. Unii dintre aceştia îşi ridicaseră şi gradul de pregătire intelectuală, afirmându-se în domeniul literaturii şi artelor, mai ales că, în ciuda izolării, informaţiile venite din exterior prin Nagasaki au sporit continuu.

Sub influenţa ideilor sociale şi politice de sorginte europeană, mulţi tineri nobili sau samurai, instruiţi dar care nu mai dispuneau de mari avuţii, îşi puneau problema regenerării ţării, prin introducerea reformelor economice „progresului etc. în acelaşi timp. pătura tot mai numeroasă şi mai înstărită a comercianţilor, deşi dispreţuită de regim, as *a*juns să-i crediteze pe shogūni, pe înalţi demnitari şi nobili cu sume importante. Dispunând de forţă economică, de capital, ei revendică cu cutezanţă mereu sporită o poziţie nouă în stat, protestează cu tot mai multă îndrăzneală împotriva abuzurilor şi confiscărilor, solicită transformări politice şi sociale. La rândul său. Ţărănimea, jefuită şi batjocorită, a recurs cu tot mai mare intensitate la revolte care au subminat serios regimul feudal al sho-

gunatuhti. Toţi nemulţumiţii invocau numele împăratului ostracizat, se concentrau în jurul acestuia şi al aristocraţiei de la curte – kuge – rafinată şi cultivată, dar şi ea sărăcită şi desconsiderată. Pe acel fond general de dezamăgire şi nemulţumire a renăscut, începând cu secolul al XViII-lea, cultul împăratului şi s-a pregătit, astfel, intelectual şi ideologic, calea restaurării împăratului în rosturile sale politice de care fusese deposedat.

Încă ia 1715, în *Istoria Marii Japonii*, datorată iniţiativei nobililor din ţinutul Miţo, se insista asupra importanţei familiei imperiale. În acelaşi scop s-a raliat şi efortul unor intelectuali de a diminua însemnătatea civilizaţiei chineze şi de a revigora vechea religie japoneză – shinto – prin opoziţie cu confucianismul şi budismul» importate.

Un om de cultură ca Mataori, în câteva din şederile sale, a pus accentul pe caracterul divin al originii împ*ă a* J. Lequâl Ier, *op*, *eh.*, p. 52.

râtului, iar istoricul Rai Sanyo (1780 – 1032) şi-a propus să stabilească fundamentele istorice ale guvernării directe de către împărat. Ideile acestora au exercitat o puternică influenţă asupra generaţiilor de la mijlocul veacului trecut şi care, sub impulsul unor împrejurări interne şi externe, aveau să determine marea răsturnare clin anii ’60.

S-a pus, de o serie de istorici, întrebarea: Autoizolarea, menţinută cu atâta străşnicie de către regimul shogūnatului, a fost singura cauză care a ferit Japonia de subordonare faţă de străini, în vremea când teritoriile vecine ajunseseră deja să fie disputate şi împărţite de către aceştia?

Cu deplin temei, s-a afirmat că dacă Japonia ar fi fost o ţară bogată, probabil că ar fi fost supusă de la început de către străini (europeni) u. La această explicaţie ar trebui adăugată o alta după care interesul navigatorilor s-a îndreptat cu precădere spre zonele sudice, exotice, spre „Indii”, iar liniile de navigaţie între Pacific, Atlantic şi Oceanul Indian străbăteau îndeosebi emisfera sudică. Abia

ulterior, pe măsura creşterii nevoii de pieţe de desfacere a feluritelor produse industriale s-a impus necesitatea aflării unor etape, escale suplimentare, deşi secundare, în partea de la nordul Ecuatorului, în zona Pacificului, deci şi în arhipelagul nipon. Este ceea ce s-a petrecut în ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea şi în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Începutul l-a făcut navigatorul francez La Pérouse, care a debarcat în 1787 la Ezo 15, dată după care numeroşi alţi străini au încercat să forţeze claustrarea Japoniei, între anii 1794 şi 1823 au avut loc 19 asemenea tentative, concretizate în solii, ciocniri armate şi, pătrunderi forţate în porturile japoneze 16. În următoarele trei decenii (1823 – 1853) s-au înregistrat alte 30 contacte de aceeaşi natură între străini şi japonezi, toate fără niciun rezultat. În această competiţie s-au angajat Rusia, Anglia, Statele Unite şi Franţa.

II Raimondo Luraghi, op. cit., p. 155.

15 François Toussaint, *Histoire du Japon*, Paris, Fayard, 19GD, p. 291.

18 Ana Budura, *Structuri tradiţionale* şi *procese de modernizare în Japonia secolului al XIX-lea*, „Revista de istorie”.

!-i, p. 1 buk uer, op. cit., pp. 40 – 41; Fran Sols Toussaint, op. cit., pp. 291 – 2D3.

După 1830, americanii s-au dovedit a fi cei mai interesaţi (şi cei mai insistenţi) în vizitarea şi încercarea de deschidere a porturilor japoneze pentru comerţ, urmare firească, a ieşirii lor la Pacific „prin ocuparea Californiei şi a nevoii de aprovizionare cu cărbune, apă şi alimente a flotei americane de pescuit.

Perioada tatonării de către străini a pătrunderii în Japonia corespundea pe plan intern cu accentuarea crizei politice şi sociale a regimului shogūnatului şi, prin aceasta, slăbirea capacităţii lui de ripostă în faţa ofensivei din exterior. Dificultăţile economice, accentuarea tendinţelor separatiste ale unor provincii nipone mai dezvoltate, intensificarea mişcărilor ţărăneşti, au impus shogūnilor

recurgerea la unele măsuri, între care interzicerea părăsirii satelor de către ţărani, desfiinţarea breslelor şi asociaţiilor comercianţilor, reducerea preţurilor şi salariilor, anularea datoriilor guvernului şi ale marilor feudali, confiscarea unor mari suprafeţe agricole ş.a. Aceste încercări nu au dat însă rezultatele aşteptate de regim, criza fiind mult prea profundă pentru a-i găsi soluţii prin măsuri paleative.

Foametea din anul 1837 a declanşat numeroase şi puternice răscoale ţărăneşti şi orăşeneşti care, deşi reprimate, au contribuit fiecare în parte la deteriorarea temeliei regimului feudal anacronic.

Adversarii shogūnatului, în frunte cu seniorii din Satsuma, Choshu, Hizen, Tosa au lansat sloganurile „ţară bogată, forţă militară puternică" şi „industrie prosperă", care se constituiseră într-un adevărat program de tiv formări economice, sociale şi politice 17. În asemenea circumstanţe s-a produs o nouă tentativă a puterilor străine de a desfereca „porţile Japoniei", acţiune decisivă, reuşită şi cu urmări dintre cele mai importante pentru destinul niponilor.

Comandorul M.C. Perry a primit în 1852 misiunea din partea guvernului de la Washington de a merge în Japonia pentru a înmâna împăratului o scrisoare din partea preşedintelui Statelor Unite. Pornind din San Francisco, cu patru nave militare, Perry a ajuns în vara lui 1853 în golful Edo, a ancorat la Uraga şi a intrat în tratative cu reprezentanţii shogūnului. Scrisoarea pe care le-a înmânat-o japonezilor din partea preşedintelui Phillmore

17 Ana Budura, op. cit., p. 1690.

cerea japonezilor să semneze un acord pe termen) privitor la înfiinţarea staţiilor de aprovizionare a vaselor americane, acordarea de asistenţă naufragiaţilor americani şi deschiderea unor porturi pentru comerţul cu Statele Unite, s. În caz de refuz, Perry avea mandat de a recurge la forţă. Nu a făcut uz de arme dar „a promis" că va reveni în anul următor după răspuns. S-a întors, la 13 februarie 1854, având sub comandă opt nave de război şi

4.000 de soldaţi. Aşa cum s-a afirmat, pentru a pătrunde în Japonia, „baloturile de mărfuri erau spriji de tunuri” J1) ... Argumentul” lui Perry a fost „convingător*, guvernul shogūnului a acceptat cererile americanilor, nnând la 31 martie 1854 tratatul de prietenie japono-american, de la Kanagawa. Statele Unite obţineau, astfel, deschiderea porturilor Shimoda, din peninsula Izu şi Hakodate, din Hokkaidō, pentru comerţ, aprovizionarea cu buni, apă şi alimente. Pe plan politic dobând: crearea unui consulat la Shimoda, iar economic se buci de clauza naţiunii celei mai favorizate 2 fl.

Precedentul odată creat, Anglia şi Rusia, utilii mijloace similare „de convingere”, au impus Japoniei în 1854 – 1856 tratate favorabile lor. Mai mult chiar, Ar (14 octombrie 1854) a obţinut în plus deschiderea pori Nagasaki. Un an mai târziu şi Rusia (26 ianuarie 1855) impunea drepturi de exteritorialitate consulatelor să”.

marcarea graniţei în nordul Japoniei. A urmat ap le de tratate ale Japoniei cu Olanda (30 ianuarie 1856), Franţa, Prusia.

Statele Unite, prin tratatul definitiv semnat la 29 i 1858, deschid comerţului lor porturile Nagasaki, Kanagawa, Niigate şi Kyogo. Japonia mai acordă drept de zare a străinilor în oraşele Edo şi Ōsaka. Schimbul de prezentanţe diplomatice americano-nipone a fost ridicat 1. nivel de miniştri şi s-au acordat drepturi de exteialitate pentru consulate. Se limitaseră la 5% ta vamale pentru mărfurile americane, sau chiar anul; laxelor pentru toate „bunurile obişnuite –, precum *şi* în

13 Ibidem, p. 1691; D. Almaş, op. cit., p. 67; François T st, op. cit., p. 295; A. Gerard, Ma *mission au*. *Japon* (*ti 1914*), Paris, 1919, p. 172.

D. Almaş, op. cit., *p*. 67.

„Ana Budura, op. cit., p. 192; D. Almaş, op. cit., p, A Gerard, op. cit., p. 173.

cazul echipamentului militar şi naval necesar vaselor americane aflate în porturile Japoniei etc. 21. Prevalându-se de „precedentul american” şi celelalte state – Anglia (26

august 1858), Rusia şi Franţa (9 octombrie 1858) au smuls Japoniei privilegii asemănătoare.

În septembrie 1860, Japonia a fost obligată să încht şi cu Anglia, Franţa, Portugalia, Elveţia, Prusia şi Statele Unite aşa-numitele *Reglementări cu privire la teritoriile închiriate din Nagasaki*, prin care ceda acestor state dreptul de a închiria terenuri în vederea construirii de imobile. Alte tratate şi acorduri ulterioare lichidau restricţiile impuse persoanelor particulare din Japonia de a faci comerţ cu străinii, de a avea legături cu aceştia, de a fi angajaţi de ei şi reduceau taxele vamale la toate mărfurile importate, la 5% *ad valorem* 22.

Toate aceste tratate, începând cu cel impus de americani în 1854, nu erau favorabile pentru japonezi, mai ales prin acele prevederi care acordau străinilor rezidenţi în Japonia privilegiul de a fi judecaţi, în caz de conflict juridic, de tribunale aparţinând ţării lor, în conformitate cu legislaţia statelor ai căror cetăţeni erau. Tratatele consfinţeau despuierea organelor de stat japoneze de atributul fixării taxelor vamale pe mărfurile ce se importau, în funcţie de interesele Japoniei. Aşadar, aceste tratate, cu toate că au contribuit în mare măsură la „ieşirea Imperiului nipon dintr-un somn letargic” 23, au lezat profund sentimentul naţional japonez, declanşând cu rapiditate o reacţie deosebit de violentă de apărare la care străinii nu se aşteptau, mişcare socială ce a provocat mutaţii de excepţională însemnătate pentru destinele poporului japonez.

Instaurarea Erei Meiji. Efectul unor contacte şi seh buri comerciale tot mai intense cu Europa şi S.U.A., deşi impuse cu brutalitate, a fost rapid şi spectaculos, chiar benefic pe diferite planuri pentru societatea japoneză. Sosirea masivă a negustorilor străini, îndeosebi după anul 1853. a dus la transformarea portului Yokohama într-un însemnat centru comercial, din ale cărui antrepozite cantităţi mari de mărfuri invadau piaţa japoneză. Între anii 1859 şi 1868 valoarea comerţului exterior japonez a crescut ei». la numai două milioane dolari, la, respectiv, 35

mflioane

21 Ana Budura, op. cit., p. 1 002. – *Bem,* p. 1 6S) 3.

23 V. Unim, *Tokyo*, în *Reprezentanţele diplomatice ale Rimei*, vol. II, Editura Politica, Bucureşti, 1971, p. 121.

dolari. Străinii cumpărau din Japonia mătase, bumbac, hârtie, ceai, uleiuri, cupru, etc. Şi le vindeau japonezilor nave, arme, maşini şi diferite, obiecte metalice, stofe din lână, ţesături din bumbac şi cânepă, unelte de pescuit etc. Preponderenţa accentuată a importului faţă de export cauzase scurgerea aurului în afară. Această pierdere în aur şi dezechilibrarea sistemului monetar au provocat în Japonia o gravă inflaţie 2 4. Totodată, concurenţa mărfurilor străine a dus şi la ruinarea producţiei manufacturiere şi meşteşugăreşti. De asemenea, modificări însemnate s-au produs şi în producţia agricolă datorită solicitărilor externe masive de ceai. mătase şi a altor produse. Pe de altă parte, însă. s-a putut constata apariţia, în număr din ce în ce mai mare, a unor întreprinderi industriale în ramurile industriei uşoare, a arsenalelor şi şantierelor navale, a unor întreprinderi metalurgice etc. *2*”, ceea ce însemna constituirea şi creşterea puterii burgheziei japoneze.

Tratatul de la Kanagawa încheiat în anul 1854 şi ceea ce a inaugurat el nu au fost decât „cauza ocazională” a mutaţiilor politico-sociale care au devenit simptomatice pentru Japonia în deceniile şase şi şapte ale secolului i. Criza în care se afla regimul shogūnatului fiind deja profundă. Într-adevăr, adversarii cercurilor conducă din Edo au profitat de „ocazia” oferită prin semnarea tratatelor inegale pentru a ataca deschis şi decisiv regimul, acuzându-l că era „incapabil să reziste presiunilor străine”…”

Opozanţii l-au abandonat, pe rând. pe shogūn, şi s-au adunat în jurul împăratului din Kyōto. În acel climat de criză politică s-au intensificat asasinatele cu caracter xenofob, exaltărilor naţionaliste căzând victime o serie de ruşi (1859). francezi, olandezi (13G0), britanici (1861) etc. La început, lozinca acelor patrioţi era *Joi* (Să alungăm

barbarii!). Apoi s-a metamorfozat în *Sonno Joi* (Venerăm pe împărat! Să alungăm barbarii!). aristocraţia shogūnală – bakufu – fiind acuzată de încheierea tratatelor înjositoare şi aceasta *împotriva uvizuhri împăratului2*.

25 Ana Budura, op. cit., p. 1 693.

— D. Almaş. op. cit., p. 5G; Ana Budura, op. cit., pp. 1 603 – 1 694.

26 J. Lequiller, op. cit., p. 56; Jean Chesneaux. *L'Asie Orien tale aux XIX-e et XX-e siceles*, PUF, Paris, 1906, pp. 146 – 147.

27 J. Lequiller, op. cit., p. 57.

Naţionaliştii xenofobi au trebuit în scurtă vreme să ţină seama de realităţi şi să îmbrăţişeze moderaţia, conştienţi fiind că riscul unei confruntări armate cu puterile străine ar fi fost net nefavorabil Japoniei. Pe de altă parte, mulţi dintre ei au folosit paravanul ostilităţii faţă de străini pentru a putea lovi in shogūn şi a-l obliga să se retragă din viaţa politică. Aşa cum afirma un contemporan – Nagao Ariga – chiar adversarii cei mai încăpăţânaţi faţă de tratatele impuse Japoniei erau convinşi de necesitatea de a se deschide porţile relaţiilor cu străinătatea, evident pe baze economice echitabile.

Ciocnirile dintre adepţii restaurării puterii imperiale şi regimul shogūnal, sporadice un timp, au luat o întorsătură decisivă începând din martie 1860 când a fost asasinat prim-consilierul shogūnului, II Naosuke. Caracterul răscoalelor, mişcărilor şi acţiunilor din perioada, următoare acestui eveniment au purtat atât o tentă antifeudală, cât şi una anticolonialistă. În fruntea răscoalelor şi mişcărilor se aflau samuraii cu vederi reformiste care au reuşit să-şi alăture burghezia, ţăranii, intelectualii. Lupta armată împotriva shogūnului a fost declanşată în provincia Choshu, în anul 1865. Abia în iulie 1866 forţele armate shogūnale i-au putut înfrunta pe răsculaţi, dar au fost înfrânte.

În februarie 1867 împăratul Komei a decedat, urmându-i la tron fiul său Mutsuhito, în vârstă de numai 15 ani. Tânărul monarh avea sprijinul forţelor militare ale

provinciilor Satsuma şi Tosa. Shogūnul ajunsese, practic, lipsit de orice sprijin armat, fapt pentru care, pe data de 8 noiembrie, a renunţat la funcţiile sale 2S.

La 3 ianuarie 1868, Mutsuhito a decretat preluarea puterii precum şi abolirea regimului shogūnatului. împăratul îşi instala curtea şi reşedinţa la Edo (la) 26 noiembrie 1868), oraş ce căpăta numele de Tokyo (Capitala de Est). Începea o nouă epocă în istoria Japoniei pe care împăratul Mutsuhito însuşi, la cererea reformatorilor, a denumit-o *Meiji* („guvernarea luminată" 23), o „revoluţie

28 *Idem*, p. 60.

29 *Ibidem*; Jean Chesneaux, op. cit., p. 147; „O eră de re generare începe pentru ţară. Ea se numeşte era meiji (1868), ceea ce înseamnă acolo acelaşi lucru ca şi la Turci era de reforme a Tanzimatului, iar la noi încercarea de la 1848, cu toate urmările ei". (N. Iorga, *Războiul din Extremul Orient*, *China*, *Japonia*.

Rusia asiatică, Bucureşti, 1904, p. 75).

de sus" care s-a vrut şi a fost o continuitate dar şi o uriaşă mutaţie socială şi politică în societatea japoneză.

Aspecte instituţionale şi politice. Grupul tinerilor samurai care au contribuit decisiv la restaurarea imperială, între care Kido Takayoshi, Okubo Toshimichi, Saigo Takamuri, alături de Iwakura Tomoni şi Ito Hirobuni, a preluat conducerea statului, trasând liniile politicii pe care trebuia să meargă Japonia în vederea redobândirii şi apoi a consolidării independenţei: dezvoltarea pe baze moderne, prin însuşirea a tot ceea ce era necesar, util, de la „barbarii" occidentali, îndeosebi din domeniul tehnico-ştiinţific; formarea şi consolidarea unui guvern centralizat, de asemenea pe baze noi; aplicarea unor reforme economice, sociale şi politice de structură.

Această orientare a fost făcută public, în numele împăratului, încă la 8 aprilie 1868, când s-a publicat *Jurământul cu cinci articole* 30. Se prevedea, în acel document: lichidarea privilegiilor feudale; posibilitatea de afirmare, pe plan politic şi militar, a tuturor cetăţenilor, fără deosebire de originea socială; crearea, unor adunări

deliberative şi dezbaterea publică a tuturor problemelor importante; „obţinerea cunoştinţelor din lumea întreagă spre binele întăririi bazelor imperiului” 31.

Organul de guvernare a fost Consiliul Suprem de Stat – *Dayokan*, format din Camera Centrală (*Selin*), Camera de Stânga (*Sain*) şi Camera de dreapta (*Un*). Rolul principal îl avea Camera Centrală din care făceau parte primul ministru, doi miniştri şi consilieri aleşi dintre membrii familiei imperiale şi din rândurile nobilimii. Camera de stânga rezolva problemele de legislaţie, iar Camera de dreapta, compusă din miniştri şi miniştri-adjuncţi, se ocupa de problemele curente ale administraţiei32.

S-a căutat şi s-a ajuns să se dea o nouă interpretare puterii imperiale, în sensul transformării monarhului în realul suveran al statului, autoritatea acestuia extinzându-se asupra întregului teritoriu naţional. Pentru a dovedi acest lucru, în martie 1869, şefii provinciilor Satsuma, Choshu, Hizen şi Tosa, autorii restaurării, printr-un memorandum adresat lui Mutsuhito, i-au predat acestuia

30 Ana Budura, op. cit., p. 1 696; J. Lequilier, op. cit., p. 67;

Ican Chesneaux, op. cit., p. 147 – 148.

31 Ana Budura, op. cit., p. 1 696; Jeaa Chesneaux, op. cit., p 148.

32 J. Lequilier, op. cit., p. 65; Ana Budura, op. cit., p, 1 696.

registrele funciare care le consacrau drepturile şi privilefeudaţe. Gestul era de înţeles! Ei erau atunci adevăraţii stăpâni ai ţării şi, conferind împăratului maximum de putere, îşi atribuiau lor această putere. Urmarea a fost tul din iuâie 1869 ce prevedea ca toate domeniile feudale să fie trecute în proprietatea împăratului şi pe care apoi statul Le-a vândut ţăranilor şi burgheziei. Foştii ni erau indemnizaţi cu a zecea parte din veniturile tăite anterior, îndeplinind un timp funcţiile de guvernatori pe fostele lor domenii. Automat, vasalii nohisamuraii, au ajuns în postura de pensionari ai statului. Sumele alocate iniţial pentru întreţinerea lor fiind, reduse în anii 1873 şi

1876. Un alt decret imperial, cel din august 1871, a desfiinţat împărţirea ţării în *han-uri* (provincii), introducând sistemul prefecturilor sau departamentelor (*ken*), conduse de funcţionari guvernamentali.

Diferenţele sociale au fost lichidate, toţi cetăţenii – formal – fiind consideraţi egali în faţa legii. Totuşi, noul regim a statuat trei categorii de cetăţeni: *kozaku* – cei care pentru merite primeau titluri nobiliare, după sistemul european (marchiz, conte, baroni etc.); *shizoku* – foştii samurai; *heimin* – poporul de rând.

Una din devizele noii puteri a fost „Armată pe pică!", forţa armată fiind considerată un factor esenţial u menţinerea ordinii interne şi pentru apărarea oriului.

Printr-un decret din anul 1871 s-au pus bazele noii armate imperiale, cu un efectiv de 10.000 de soldaţi, pentru di printr-un alt decret, dat în 1873, să se introducă principiul recrutării generale, efectivele fiind sporite la 31.000 «. ameni33. Organizarea, instrucţia şi înzestrarea cu armament au fost aproape identice cu cele ale armatei germane. Tot în 1871 a fost introdus învăţământul primar obligatoriu, nu însă şi gratuit. Instrucţia primară, secundară şi universitară, în continuu progres, după aceasta dată, a oscilat între sistemul francez şi cel german 3".

B Ana Budura, op. cit., p. 1 607.

— Japonia are astăzi (1904 – *n.n.*) 23.500 de şcoli elementare, cu peste 4.000.000 de elevi, faţă de cifra populaţiei copilăreşti, învaţă carte 64, 22% sau, dacă se consideră numai băieţii. populaţia şcolară e de 79%. Cheltuielile statului (pentru şcoală învăţământ – *n.n.*) sunt de 75.000.000 (yeni)". (N. Iorga, op. cit., p. 93).

Începutul modernizării Japoniei a fost stimulatei prin tia partidelor, a mişcărilor politice, reflectări, în buna ap?"; «n luatelor pentru putere dintre diferitele grupuri sociale din diverse regiuni ale ţarii.

Dacă originea, debutul şi activitatea primelor; formaţiuni politice au fost determinate de nevoia avansării unor soluţii în legătură cu instituţiile ce trebuiau să fie

puse la baza noului regim, în aceeaşi măsură mişcarea politică a fost şi ca rezultatul divizării grupurilor sociale care au contribuit la restaurarea imperială. Se conturaseră două grupări „regionale" adverse, cele care reprezentau fostele provincii Satsuma şi Choshu, de o parte, Tosa şi HLzen, de alta.

Astfel. În 1874, Itagaki Tăişune a creat asociaţia politică „Risshisha" (*Societatea pentru realizarea dorinţelor*), cu partizani în ţinutul Tosa şi ostilă celor din zonele Satsuma şi Choshu... Risshisha" se va transforma în 1880, în „Ji-yuto" (*Partidul Liberal*), care a fost întâiul partid naţional în Japonia, Programul său urmărea extinderea drepturilor cetăţeneşti, egalitatea în faţa legii, introducerea unei constituţii ele. Îşi recruta membrii în special din rândul marilor proprietari funciari.

În anul 1881, Okuma Shiegenobu a fondat, Kaishinto" (*Partidul Progresist Constituţional*), reprezentând interesele industriaşilor japonezi". Multă vreme, cele două partide au rămas însă izolate de masele de cetăţeni, dispunând de un număr redus de membri:,).

Liderii ambelor partide au revendicat, pe lângă Mutsuhito. adoptarea unei constituţii liberale şi introducerea sistemului parlamentar. împăratul a promis, în anul 1881, satisfacerea acestor cereri, declarând rezolvarea lor până în 1890. A fost necesar un deceniu pentru a fi elaborată Constituţia, proces care a implicat o amplă documentare asupra sistemelor constituţionale occidentale şi acerbe confruntări de opinii pe plan intern între partide şi persoane.

Principalul autor al Constituţiei a fost Ito Hirobuni» ostil concepţiei privind suveranitatea poporului şi regimului parlamentar. Lui i-a încredinţat împăratul, în martie 1882, misiunea de informare în străinătate. Documentarea

*5 J. Lequiller, op. cit., p. 73; Jean Chesneaux, op. cit., p. 153.

™ „Partidele însă sunt oamenii: Ito, Okuma, Iamagata... oamenii, cari, ca acei daimii de odinioară,

reprezintă clanurile atotputernice încă (N. Iorga, op. cit., p. *dl*).

m acestuia în Europa a durat un an şi jumătate, din care trei luni la Berlin, apoi la Viena şi Londra. În 1883 a revenit în Japonia... Imediat ce m-am întors – relata Ito – m-am pus pe treabă pentru elaborarea Constituţiei. Era evident de la început că nu era suficient de a imita pur şi simplu modelele străine, deoarece trebuiau luate în consideraţie câteva particularităţi istorice ale ţării noastre. De exemplu, Coroana era la noi, mai mult decât în alte ţări, o instituţie profund înrădăcinată în sentimentul naţional şi în trecutul nostru istoric" 37.

Admirator fervent al lui Bismarck şi al instituţiilor de guvernare germane, Ito admitea, totuşi, unele restricţii la prerogativele imperiale, însă cu „grijă de a salva realitatea şi vitalitatea lor pentru viitor". Apoi, recunoştea el, nu se punea problema ca în alte ţări ca poporal să „smulgă prin forţă Coroanei privilegiile constituţionale, în Japonia, „noul regim i le acorda ca un dar voluntar pentru prosperitatea sa viitoare".

Atmosfera în care s-a pregătit textul Constituţiei este interesant redată de către Ito. Acesta arată că „Japonia se afla pe atunci într-o epocă de tranziţie, iar opiniile care prevalau în ţară erau foarte diverse şi adeseori diametral opuse unele faţă de altele. Existau supravieţuitori ai generaţiilor anterioare care erau încă îmbâcsiţi de ideile teocratice şi vedeau în orice atingere sau restricţie la prerogativa imperială un act de mare trădare. Pe de altă parte. O largă şi influentă fracţiune a tinerei generaţii, ridicată în epoca în care doctrina lui Manchester cunoştea voga, era ultra radicală în ideile sale de libertate... şi politicienii instruiţi suferiseră influenţa strălucitelor teorii ale lui Montesquieu, Rousseau şi altor scriitori francezi de acelaşi gen", conchidea Ito Hirobuni.

Dezbaterile asupra proiectului de Constituţie întocmit de Ito s-au desfăşurat în Consiliul privat (ai cărui membri erau numiţi de împărat) sub preşedinţia lui Mutsuhito care, afirmă acelaşi Ito, a favorizat „aproape

întotdeauna ideile de progres şi libertate, astfel încât am avut în cele din urmă posibilitatea să obţinem Constituţia aşa cum se prezintă astăzi" 38.

37 Michel Laran, Jacoues Willequet, *Recueils da textes d'his-toire pour l'enseignement secondaire*... voi. V, *L'ăpoque contam-poraine (1871 – 1945)*, Îi. Dessain, Paris, 1960, p. 1C3.

33 *Idem*, p. 164.

Împăratul a promulgat, la 11 februarie 18C9. Constituţia ei adunări de notabili şi diplomaţi. Aceasta era compromis între conservatorism şi liberalism, cu pre – dominanţa primului. Se considera a fi un „dar" al împăratului ale cărui prerogative rămâneau neatinse (noua constituţie era. practic, imuabila. Întrucât nu putea fi modificată decât din iniţiativa suveranului). Regimul monarhiei constituţionale pe care îl inaugura Constituţia se dovedea deosebit de autoritar, puterea împăratului fiind afirmată în toate ipostazele: Imperiul japonez era condus pe vecie de o dinastie imperială (art. 1); persoana împărat ului era sacră şi inviolabilă (art. 3); împăratul era şeful statului; el deţinea puterea suverană (art. 4); dispunea de puterea legislativă, de comun acord cu parlamentul imperial (art. 5); în caz de „imperioasă necesitate".

aratul guverna prin decrete-legi (art. 8); stabilea organizarea diferitelor sectoare ale conducerii de stat. numea şi destituia pe toţi funcţionarii civili şi militari...! (art. 10); comandantul suprem al armatei şi al flotei (art. 11)). stabilea organizarea şi componenţa numerică a armatei şi flotei în timp de pace (art. 12); declara război, încheia pace încheia tratate (art. 13); declara stare de asediu (art. 14); acorda titlurile nobiliare, gradele şi alte însemne de distincţie (art. 15) etc.

Parlamentul era bicameral: camera pairilor şi camera

(Utaţilor. Cea dintâi se compunea din membrii familiei imperiale, din purtătorii de titluri nobiliare şi din persoane oiţe de împărat. Camera Deputaţilor era alcătuită din membri aleşi prin vot de către cetăţeni. „Nicio lege – prevedea articolul 37 – nu poate fi promulgată fără

aprobarea parlamentului imperial”. Cât priveşte miniştrii, aceştia erau răspunzători în faţa împăratului şi nu a Parlamentului. Dar, se mai prevedea că toate legile, decretele imperiale şi actele de orice fel privitoare la problemele de stat trebuiau contrasemnate de către miniştri *m*.

Istoricul francez Jean Lequiller a sesizat un fapt esenţial: când constituţia amintea atât de des de „împăratul”, autorii ei voiau să se înţeleagă „oamenii care vorbesc şi ornează în numele împăratului”, sens sau nuanţă care a fost folosită pentru abuzuri de putere, acţiuni aventu

! 9 *Culegere de texte pentru istoria universală. Epocă modernă*.

Îi *1848 – 191*$, Edit, didactică şi pedagogica şti; MW4, p. 248.

Vi Idem, p. 249.

exterior, constituţia oferind, deci, „un fund juridic unei puteri arbitrare” 41.

Puterea executivă prevala net asupra celei legista prin împărat, Consiliul privat (Genro), şefii militari, e depindeau direct de suveran. Parlamentul, în gene

Camera Deputaţilor, în special, erau organe pur consul tive, puţind să jeneze sau să încetinească activitatea cu – vernului, nu însă s-o şi con au să o orienteze 1:

fapt, în urma introducerii o tei, Japonia a contam să aibă supuşi, nu cetăţeni, marea masă a poporului răi nind neluată în seamă43.

Chiar partidele politice erau lipsite de puterea de m- asupra conducerii de stat, deşi au dobândit i.

măr însemnat de locuri în Camera Deputaţilor. Încă la prima consultare electorală, din 1390, Jiyuto a obţin

130 locuri, iar Kaishinto, 4 iu. Politica guvernamentali făcut ca cele două partide să se apropie şi chiar să se şi ţină în anumite momente. După anul 1893, însă, s-au încă – părtat datorită deosebirilor de vederi în problemele de poi – ţică externă, Kaishinto pronunţându-se pentru acţiu.

energice, Jiyuto pentru moderaţie. În iulie 1898, ne apropiere dintre cele două grupări e s-a soldat crearea unui alt partid – Kenseito (*Partidul Constiţional*) – care preconiza formarea unui guvern de pa: şi instituirea responsabilităţii miniştrilor faţă de Dii Experienţa, în acest sens, prin formarea guvernului 1: gaki-Okuma, la 30 iunie 1898, a eşuat, datorită re tentei cercurilor birocratice şi oligarhice (octombrie 18.

Udul Constituţional, unic, se scindează în Ken se pe Hoshi Toin şi Kenseihonto *Aderare Partid Constituţional*), condus de Okuma. La 16 septembrie 1900. Ito şi-a creat propriul partid – Seiyukai / *iţia prietenilor guvernului Constituţional*)" s. *Ave*

41 J. Lequiller, op. cit., p. 09.

„Pe oat. şi Consiliul Privat, compus din 2".

Jane, va Xi însă şi o Cameră de vreo 300 de membri, t putea întreba pe miniştri… se va putea plânge de dânşi:

ran, Căra să-i poată goni însă de pe băncile lor printr-un vot de blam" (N. Iorga, op. cit., p. 85).

a în 1090, când au avut loc primele alegeri pentru Camera Deputaţilor, numai 400.000 japonezi aveau dreptul de vot, adică *X*% din populaţie (Idem –, p. 8S).

I5 J. Lequiller, op, cif., p. 14 – 1.

45 *Idem*, p. 140: din 1910, Kenseihonto să numit Koku «minto, din 1913 – Dosliikai, din 1916 – Kenseikai, pentru ani, în 1927 – Mlnseito (Ibidem, p. 144).

3 – Japaaia – un tecol de istorie rivaliza permanent cu Kenseihonto în Camera Deputaţilor într-un echilibru frapant, unde, spre exemplu, în urma alegerilor din 1903, Seiyukai avea 193 deputaţi, iar Kenseihonto – 191.

Cel dintâi guvern despre care se poate afirma că era „de partid", adică parlamentar, a fost cel constituit la 7 ianuarie 1905 de către marchizul Saionji, liderul Seiyukai-ului. Paradoxal, alegerile din 15 mai 1903, ce au dat partidului său 200 locuri (din totalul de 379) în Camera Deputaţilor, i-au adus căderea. împotriva sa se aflau genro, birocraţii, în frunte cu mareşalul prinţ Yamagata etc., diverşi şi tradiţionali deţinători ai puterii care, fără a avea

nevoie să se înţeleagă, s-au găsit uniţi pentru a lupta contra acestui pericol reprezentat de Saionji, considerat cu ani în urmă ca inamic al ordinii publice, baj chiar revoluţionar suspectat de intenţia de a se sprijini pe Parlament, prea indulgent faţă de elementele cele mai avansate, chiar socialist. Astfel că, deşi agreat de împărat Saionji nu avea sprijinitori la Curte, nici în Camera panilor, nici printre înalţii funcţionari şi a fost silit să demisioneze la 4 iulie 1908.

Dacă, formal, până la primul război mondial, puterea în Dietă era alternativ împărţită între partidele Saiyukai şi Kenseihonto (Kokuminto, Dosikai) Ju, regimul constituţional a funcţionat numai aparent sau cu caracter aleatoriu şi incomplet47. Saltul în domeniul instituţional după 1867 – 1888 era însă evident şi constituia unul din multiplele semne ale modernizării pe plan politic a Japoniei.

Cele mai spectaculoase realizări s-au înregistrat în domeniile economic şi militar, urmare a faptului că Japonia regimului Meiji, „capabilă de un patriotism fanatic… s-a pus la şcoala «diavolilor» străini, în loc să li se supună, aşa cum a procedat China” 48. Pentru a nu deveni o co

46 François Toussaint, op. cit., p. 349.

47… Parlamentul este efemer; reprezentanţii şi pairii nu contează deloc la un popor care confundă cultul împăratului cu religia şi cu patriotismul. Ei nu pot, printr-un vot de neîncredere, să răstoarne guvernul… Partidele, care s-au constituit după modele europene şi americane, se dezvoltă alături de vechile clanuri, prelungire a anticei feudalităţi, căreia îi aparţin prin naştere, adopţiune sau căsătorie… Şefii vechilor clanuri păstrează, sub ficţiunea parlamentarismului oficial, o autoritate preponderentă”.

(Maurice Baumont, *L’essor industriei et l’imperialisme colonial*.

1 S78 – 1904), PUF, Paris, 1365, p. 493).

48 Maurice Baumont, op. cit., p. 234.

lonie „a albilor”, imperiul nipon „a împrumutat brusc de la Europa tehnica sa industrială şi militară” 48. Pentru

a-şi moderniza instituţiile, viaţa politică şi administrativă, învăţământul şi modul de viaţă, japonezii şi-au dat seama de necesitatea de a dispune de resurse materiale însemnate pe care nu! e puteau obţine decât „creând un comerţ şi o industrie de tip european” 50.

În vederea realizării obiectivului „Ţară bogată”, conducătorii Meiji au căutat să rezolve problemele agriculturii, ramură care dădea la acea dată circa 65% din veniturile ţării. Astfel, din anul 1870 s-a permis vânzarea şi cumpărarea de pământuri, în 1872 au fost emise certificate de proprietate, regimul feudal fiind astfel înlocuit cu sistemul proprietăţii individuale de tip capitalist. Ţăranii aveau dreptul să stabilească natura culturilor agricole, s-au ridicat restricţiile privind cultivarea unor plante tehnice, a fost modernizat sistemul fiscal, introducându-se un impozit agrar fix în bani de 3” (). Şi, mai târziu de 2, 5% din valoarea suprafeţei cultivat”. Însă terenurile cultivabile pusela d’Spoziţia ţăranilor erau insuficiente, agricultorii fiind obligaţi să recurgă la arendarea unor loturi de la moşieri pentru care plăteau până la 70% din valoarea recolteis1. Dacă avem în vedere că ţăranii constituiau 77% din populaţie în 1872 şi 64% în 1900, în vreme ce numai 16% din suprafaţa ţării era cultivabilă a, rezulta că lipsa de pământ era extrem de acută.

Între anii 1879 şi 1883, producţia agricolă medie anuală a fost de30 milioane koku (1 koku = 150 kg) orez, 5 milioane koku orz şi 5 milioane koku grâu, iar între anii 1899 şi 1903, a fost de 40 milioane koku orez, 10 milioane koku orz şi 5 milioane koku grâu, un spor relativ însemnat dacă se are în vedere că între 1879 şi 1903 suprafaţa cultivată a crescut de la 2, 6 milioane ha doar până la 2.8 milioane ha r:

Reducerea şi mai apoi desfiinţarea indemnizaţiilor plătite samurailor, orientarea acestora către activităţi productive, libertatea comerţului, acumularea unor capi

„*Ibidem*, p. 235.

50 Ana Budura, op. cit., p. 1 697; J. Lequillef, op. cit.,

p. 73, r>l Dacii în 1883 suprafaţa arendată de ţărani era de 35% din totalul suprafeţei arabile, în 1887 suprafaţa ateodată – era de 40%. (Ana Budura, op. cit., p. 1 697).

52 J. Lequiller, op. cit., p. 92.

63 *Idem*, p. 93 – 94.

talvri au contribuit la dezvoltarea industrială a Jap obiectiv căruia guvernul Meiji i-a acordat o atenţie de – osebită, în fruntea iniţiativelor de creare a întreprinderilor industriale şi comerciale s-a aflat statul care a alocat în acest scop fonduri considerabile. Pe baza şantierelor navale şi a arsenalelor militare deja existente în a jumătate a secolului trecut, prin modernizare şi e dere, s-au pus fundamentele industriei greii1 şi coirtoare de maşini. Guvernul s-a îngrijit de extinderea reţelei căilor ferate, a drumurilor şi a liniilor de tele. A fost sprijinită şi industria uşoară, autorităţile de înfiinţând numeroase întreprinderi moderne, între care ţesătorii de bumbac, lină şi mătase, fabrici de cir sticlă, chibrituri, distilerii etc. Întreprinzătorilor particulari li s-au creai diferite facilităţi acordându-li-se credite, li se percepeau taxe reduse la importul de utilaje, acordau pl ime de export ş.a.5 i.

După anul 1880, când statul a vândut particula] taţi prinderile sale (sub 50% din preţul lor), exo căcând cri… de importanţă strategică, s-a produs tran

…< capitalului comercial în capital industrial, punându-se bazele unor mari societăţi monopoliste, între care: Mitsubishi, Mitsui şi Sumitomo. Japonia îşi înlănţuia revoluţia industrială, proces soldat cu apariţia a noi şi noi întreprinderi de diverse profiluri şi cu introdu* fu procesul de producţie a tehnologiilor moderne. Scocurile urmărite de guvern au fost crearea unei forţe Militari nipone capabilă să reziste străinilor, lichidarea deficitului balanţei comerciale, oferirea de meserii lucrative şi locuri de muncă sulelor de mii de samurai rămaşi fără ocupaţie şi fără mijloace de existenţă.

Deja în 1385 existau 20 întreprinderi textile cu 70.000 fuse, în 1890 funcţionau 30 asemenea uzine cu 280.000 fuse, pentru ca în 1900, să se înregistreze nu mai

puţin de I 115.000 ruse” ’5.

Necesităţile tot mai mari de combustibil au determinat intensificarea activităţii de extracţie a cărbunelui, prodfecţia acestuia crescând de la un milion tone în 1890. la?: 4 milioane tone în 1900 şi la 13 milioane tone în 1905. În acelaşi interval de timp, producţia de minereu de fi a sporit de la 20.000 tone la 70.000 tone. cea de cupru de la L3.000 tone la circa 25.000 tone.

„** Ana Budura, op. cit., p. i 099, to *Idem*, j). 1 700; J. L & juiuer, op. cit., p. 100.

Industria de maşini a fost inaugurată prin darea în funcţiune, încă din anul 1871. a uzinelor producătoare de motoare de la Akabame, lângă Tokyo.

În anul 1900 marea industrie japoneză cuprindea 420.000 angajaţi, din care 165.000 bărbaţi şi 255.000 femei 5S.

Intervalul de timp 18C7 – 1902 a fost marcat pe plan industrial în Japonia printr-un ritm mediu de producţie de 5, 5%. Operaţiunile financiare, creditul, investiţiile etc. au făcut ca numărul băncilor să sporească de la numai două (în 1873) la 703 în anul 1893 57.

Construcţia de căi ferate începută în secolul al XIX-3 ea s-a intensificat, astfel că deja în 1900 existau 4.500 km, dintre care 1.000 km aparţineau statului, iar 3.500 km societăţilor particulare. Se lucra în ritm intens. Într-un singur an, în 1904, construindu-se peste 7.000 km cale ferată. Totodată s-au dezvoltat poşta, telegraful, telefonia, transportul urban cu tramvaiul, precum şi transportul maritim G8.

Extinse şi modernizate şantierele de construcţii navale de la Nagasaki, Ōsaka, Tokyo, Hakodate se întreceau în productivitate: între anii 1877 şi 1903 au fost lansate la apă 70 nave comerciale de peste 500 tone fiecare, cu cele mai multe vapoare fabricate fiind firma Mitsubishi din Nagasaki.

Activitatea comercială, îndeosebi comerţul cu străinătatea, a înregistrat un adevărat salt valoric, de la modesta cifră de 15, 6 milioane yeni în 1883, la 50

milioane yeni în 1877, la 38 milioane yeni în 1890 şi la 500 milioane yeni în anul 1900 59.

Se exportau mătase (40% din valoare), produse finite din bumbac (14%), cărbune (6%), metale (6%). ceai (4, 5%), chibrituri (3%) şi se importau bumbac brut (20% din valoare), orez (16%), zahăr (6.5%), lână (5%), produse industriale din fier şi oţel (7%) *.

85 *Idem*, p. *dl*, 100.

— Ana Budura, op. cit., p. 1 700.

53 Jean Chesneaux, op. cit., p. 151; J. Lequiiler, op. cit., p 102 – 103.

58 Ana Budura, op. cit., p. 1 700; *3*. Lequilier, op. cit., p. 100.

*° În perioada 1063 – 1872, structura comerţului exterior era următoarea: 1) Exportul de materii prime nelimentare reprezenta 23% din totalul valorii comerţului exterior; 2) Exportul se produse fabricate = 1, 9% din total; 3) Importul de materii

Comerţ exterior se făcea îndeosebi cu Anglia, în proporţie de 31%, urmată de Statele Unite – 22%, China – 18%, Franţa şi Indochina – 10%, Germania – 5%el.

După anul 1880, balanţa comercială a fost excedentară până în 1896, devenind din nou deficitară, moment în care exportul produselor industriale japoneze a egalat în valoare pe cel al produselor alimentare şi materiilor prime. Corespunzător dezvoltării economice, venitul naţional a crescut de la 234 milioane yeni în 1877, la 265 milioane yeni în 1893G2. Dezvoltarea pe plan industrial, comercial şi agrar a Japoniei s-a repercutat benefic şi în privinţa creşterii demografice, populaţia sporind de la 32 milioane locuitori în 1872, la 46 milioane locuitori în 1902.

Pentru un observator străin, în deceniile care au urmat „revoluţiei" din 1867/1868, japonezii nu păreau preocupaţi „decât să asimileze instituţiile occidentale" G3, să-şi „europenizeze" viaţa politică şi administrativă, să apeleze la jurisconsulţi europeni care să le întocmească codurile şi legile, iar cu aparatul tehnic occidental să-şi

creeze un nou aparat intelectual, să-şi multiplice şi perfecţioneze învăţământul şi educaţia.

Într-adevăr, efortul orientat spre însuşirea cunoştinţelor tehnice şi de cultură generală din Occident a fost considerabil. Numeroşi tineri, experţi, oameni politici au fost trimişi în Europa şi Statele Unite pentru a studia ştiinţa şi tehnicile cele mai noi, aşa cum specialişti în variate domenii din lumea occidentală au fost invitaţi în Japonia pentru a preda în şcoli şi universităţi 64. Autorităţile Meiji au afectat o parte însemnată din buget dezvoltării, extinderii şi modernizării învăţământului. Dacă în 1886, 46% din copiii de vârstă şcolară erau elevi, la 1900 – 1902 numărul celor şcolarizaţi era de 95%, ceea prime = 4.1% din total; 4) Importul de produse fabricate = 44, 5% dintotal. Pentru perioada 1903 – 1907 situaţia era următoarea: 1) = 9, 1%; 2) = 31, 1%; 3) = 33%; 4) = 25, 5% (Jean Chesneaux, op. cit., p. 100).

61 J. Lequiller, op. cit., p. 100.

62 *Ibidem*; Jean Chesneaux, op. cit., p. 151; Ana Budura, op. cit., p. 1 700.

03 M. Baumont, op. cit., p. 235.

— Ana Budura, op. cit., p. 1698; Jean Chesneaux, op. cit., p. 151.

ce a făcut ca în decurs de numai o generaţie Japonia să-şi formeze specialişti în toate domeniile05.

Adoptând formele juridice şi progresele tehnice ale civilizaţiei occidentale, japonezii s-au străduit să păstreze, uneori chiar să restaureze, tradiţiile religioase, morale, artistice. În acest scop. sub conducerea istoricului şi arheologului Okakura Kaku/. O (1863 – 1913), au fost înfiinţate la Tokyo *Şcoala Imperială de Artă* şi *Palatul Artelor frumoase*. Acelaşi Okakura făcea cunoscut prin scrierile sale efortul conaţionalilor săi de a se transforma şi de a rămâne, în acelaşi timp, ei înşişi. „Dacă originalitatea noastră nu a fost subminată de valul puternic al ideilor europene, aceasta s-a datorai înseşi caracteristicilor naţionale, care ne-au permis să rămânem fideli nouă înşine, în ciuda fluxului continuu ai gândirii

străine… Obişnuiţi să primim lucrurile noi fără să sacrificăm pe cele vechi, adoptarea de către noi a metodelor occidentale nu a afectat atât de puternic viaţa naţională cum s-a crezut. Acelaşi eclectism, care ne-a făcut să alegem pe Buddha ca ghid spiritual, pe Confucius ca ghid moral, ne-a făcut să salutăm ştiinţa modernă ca pe un element al progresului material. Adoptarea de către noi a unor forme ale civilizaţiei occidentale a dus la o creştere a activităţii industriale şi la introducerea ştiinţelor, ca higiena şi chirurgia, în vreme ce mijloacele noastre de comunicaţie şi de transport s-au ameliorat în mare măsură şi confortul obişnuit al vieţii s-a extins mai mult decât în oricare altă epocă. În aceste condiţii, dezvoltarea noastră nu a avut deloc elect asupra caracterului naţional, ducii cel mult pentru a-l stimula pentru noi eforturi.

La fel a fost cu adoptarea obiceiurilor politice şi sociale ale Europei, care nu a necesitat din pârlea noastră o schimbare atât de profundă aşa cum s-a putut crede la început. Experienţa noastră din trecut ne-a învăţat să nu în din instituţiile occidentale decât ceea ce era în concordanţă cu natura noastră orientală… Codul nostru ci vii, care traduce fidel spiritul legii occidentale, a adoptat, în mare măsură, obiceiurile şi practicile trecutului nostru. Constituţia noastră, deşi ar putea să pară asemănătoare cu multe constituţii europene, este fondată pe vechiul

K Ana Budura, op. cit., p. 1699; vezi Edwin Reischauer, *Histoire du Japon et des Japonais*, vol. I, Editions du Seuil, Paris, 197 y, p. 179.

I sistem de guvernare şi îşi află prototipul! zeilor…

chile obiceiuri şi. ceremoniile sunt restabilite şi t ochii noastre etichete face parte din educ, arui om bine crescut… Ceremonia ceaiului şi aranja florilor au redevenit ocupaţii obişnuite ale vieţii doamnelor noastre japoneze. Studiul muzicii, şi dramei este foarte răspândit, chiar la cei care au primit o educ europeană. Nu se ştie, probabil, că vechile funcţiuni ale ceremonialului de la Curte sunt păstrate astăzi i nicio alterare a formelor” 96.

Într-adevăr şi în Japonia modernizată a f< – tivat

până la exagerare spiritul subordonării totale faţă de! parat şi faţă de Instituţiile de stat, elemente psiholog e în timpul imediat anterior celui de-a) doilea ră: mondial au fost deliberat orientate spre formarea menlităţii militariste şi fanatice.

În epoca Meiji, împăratul a fost divinizat, *h* moartea acestuia în 1912. memoria lui a fost înconjur» de „o veneraţie paralizantă", Mutsuhiio, deşi a favoi mai mult pe conservatori decât pe liberali, a fost şi a rămas. O figură şi un simbol de care oamenii politici 6-folosit pentru a-şi impune vederile lor", pentru că satură fundamentală a epocii pe care a ilustrat-o se

a fost că el „nu a jucat personal decât un rol pasiv1, laşi însă oamenii de stat să se folosească de num i s-a acţioneze în numele său. „Era instrumentul şi mal pu şeful

Cele trei decenii de guvernare Meiji transformai Japonia într-un stat capitalist modern, cu deosebire datorită propriilor eforturi, dar şi împrejurărilor internaţionale favorabile: marile puteri europene şi Statele" fuseseră antrenate în conflicte interne şi externe care u ţinut departe de arhipelagul nipon. Aşadar, cu

„OJcakura Kakiizo, *l.ce idMtu d'Orieiit*. *l*. *e Rev<i*} < s. Payot, 1917, pp. m-a: J7.

151 J. lA-quilki. o) }. cul, p. 05.

a Ajigiia şi Franţa erau <în j; ale în campania >»

n-are a Chino; (Franţa şi în Mexic – 1862 – 186-i); în destăţurat conflicte armat-o care ani Italia, (Semta >.

Vr: *m\n*; Statele Unite cunoscuseră războiul civil (*ISSl*-I şi erau ocupate cu „reconstrucţia Sudului" etc.

deplin temei s-a afirmat că Japonia „nu s-a euro;

I pentru a's amine japoneza" G9.

Dezvoltarea economică niponă nu a fost, însă. lineară şi nici lipsită de dificultăţi. În ciuda marilor realizări, C ptialismul japonez a înregistrat în 1390 prima criză de supraproducţie, urmare a faptului că „în condiţiile cât talismultii semifeudal, nivelul de trai al majorităţii pe-Olui japonez continua să rămână scăzut. Piaţa Inter extrem de rosirânsă"".

O statistică din anul 1097 arăta că pentru o far oneză compusă din trei persoane, cheltuielile lunare se ridicau la 11.33 yeni, adică 23, 33 franci. La acea dată, iriul unui institutor era de 10 yeni pe o lună, iar n dia preţurilor la 40 mărfuri de primă necesitate stahfij de Banca Japoniei era de 174 yeni, faţă de 150 în 1396 şi de 100 yeni în 1307”. Situaţia a rămas precară şi în anii trrmâtori, în condiţiile în care, concomitent cu progres Industrializării, a crescut numărul muncitorilor, comba-itea şi spiritul! or de organizare.

În 1901, îndeosebi ca urmare a activităţii poliţie ologice desfăşurată de Sen Kaiayama (1859 – 1933), a. Înfiinţat *Partidul Social-Democrat*. Sub conduce stuia, în acei an, la 3 aprilie, peste 30.000 muner au adoptat o *Corlă de rerendienri* Semnificativ este fapcă până şi în acţiunile, în gândirea muncitorimii japonezo, s-au imprimat mentalităţi ale cultului imperial, monarhul fiind luat ca arbitru şi considerat deasupra realr taţii, aşa cum rezultă din revendicările înscrise în B;

a Chartă: „Noi, muncitorii, cetăţeni ai Imperiului

—!! –, o: „ghidaţi de inspiraţia Puterii Supreme şi dom L nefăcătoare a Majestăţii Sale împăratul... hotărâm în – a inimii noastre şi adoptăm moţiunile armatoare: 1) Guvernul cu scopul de a proteja avpturile şi interesele ciselor muncitoare, să facă legi proprii lumii muticii; – *î*)

vernul să întocmească reglementări care *a*» ap r! l M, Baumomt, o Peât, p. 3 – 31.

I iro Etani, *istoria poporului japonez*, Editura Polii:. 19*34. p. 91.71 Pierre Leroy-Beaulâeu, *la Renovation de L'ASU. Colin*, Paris, 1804, pp. 244 – 345.

Îi munca femeilor şi copiilor; 3) Pentru dezvoltarea industriilor noastre, să fie organizat cât mai urgent un învăţământ complet pentru clasele muncitoare; 4) Pentru a apăra propriile noastre interese, să primim drepturi politice, adică dreptul de vot real în alegerile legislative; 5) Ziua de 3 aprilie să fie, în fiecare an, ziua marii adunări a muncitorilor japonezi” 72. Drept răspuns, cu tot caracterul loial faţă de împărat al Chartei, guvernul a reprimat

acţiunea celor 30.000 muncitori, a dizolvat Partidul Social-Democrat şi a interzis manilestaţia prevăzută să aibă loc la 3 aprilie 1902.

Nu problema nivelului de viaţă al locuitorilor intra în prim-planul preocupărilor conducătorilor regimului Meiji! Aceştia vizau modificarea statutului internaţional al Japoniei prin anularea tratatelor inegale care-i fuseseră impuse, întărirea forţelor sale armate terestre şi navale, angrenarea ţării în competiţia marilor puteri pentru acaparări de zone de influenţă şi pieţe de desfacere a produselor industriale, dobândirea unor resurse de materii prime atât de solicitate de industria niponă în plină dezvoltare capitalistă.

Pentru toate acestea era necesară o puternică bază militară şi ea a fost sistematic creată. Între anii 1877 şi 1894, s-au cheltuit pentru forţele armate de uscat 200 milioane yeni şi pentru marină 130 milioane yeni. fapt ce a fost posibil întrucât bugetul militar anual era de 20 milioane yeni, reprezentând a treia parte din bugetul total anual al Japoniei. Conform punctelor de vedere vădit promilitariste s-a procedat la o considerabilă sporire a celor aflaţi sub arme. Astfel, în 1893 s-a hotărât ca forţele militare în timp de pace să fie de 75.000 oameni, iar în caz de război să poată fi mobilizaţi 250.000 oameni *r*”. Dacă în anul 1871, marina militară imperială dispunea doar de 17 nave, cu un deplasament de 13.500 tone, în 1692 avea 30 nave de război, multe construite în Japonia, cu un tonaj de peste 50.000 tone, dotate cu echipaje instruite de ofiţeri britanici. Între anii 1877 şi 1903, şan

72 Alfred Stead, *Japan. Our New Alby*, London, Fisher-unwin.

1302, p. 54 – 55.

73 J. Lequiller, op. cit., p. 105.

tierele navale japoneze au lansat la apă 23 crucişătoare şi canoniere cu un tonaj total de 35.000 tone 7”.

Semnificativ este modul în care autoritatea supremă în stat, Mutsuhito însuşi, privea rosturile oamenilor sub

arme. Într-un decret din 4 ianuarie 1882, adresat soldaţilor şi marinarilor, împăratul arăta că „soldatul şi marinarul trebuie să considere loialitatea drept datoria lor esenţială... Să nu se lase antrenaţi de opiniile unora şi altora, să nu se amestece în politică...” Se mai cerea „să respecte strict disciplina... Inferiorii trebuind să considere ordinele superiorilor ca emanând de la Noi”. Mai presus însă de orice ei erau obligaţi să pună „fidelitatea şi ataşamentul faţă de patrie”.

? 4 Ana Budura, op. cit., p. 1697; J. Lequiller, op. *pit*, pp. 105, 107.

XL

OBIECTIVELE POLITICII EXTERNE A JAPONIEI (1 SoS-1914)” ŞI PROBLEMELE EXTREMULUI ORIENT

Perioada în care se conturau fundamentele moderne ale Japoniei era şi cea a marii expansiuni coloniale europene şi nord-americane, de împărţire a lumii între pul, intrate în stadiul imperialist de dezvoltare. Printre zonele cele mai disputate de către marile pua a doua jumătate a secolului al XIX-lea au fost şi cele ale Asiei de est şi de sud-est, ca şi teritoriile re din Pacific. Pe primul pian al acaparărilor s-a Imperiul Chinez feudal, înapoiat şi în degradare Ltuată. Din cauza unui conflict vamal, relativ insig-rt, Anglia a declanşat războiul opium-ului (1840 –, în urma căruia a impus Chinei Tratatul de la I ing (1842) prin care-i smulgea insula Xianggang (Hong-Kong) şi mai obţinea deschiderea a cinci porturi u comerţul britanic, plus prima concesiune la Shanghai, în februarie 1844 o expediţie navală americană pe coastele Chinei a fost urmată de impunerea, prin tratatul Wanghia, din 3 iulie 1844, prin care Statele Unite obţineau aceleaşi privilegii ca şi Anglia, inclusiv statutul de exteritorialitate.

Un tratat asemănător cu cel al americanilor au semne»: francezii la 24 octombrie 1844, la Vampoa. În 1849, ei primeau prima concesiune la Shanghai1. Revolta ţărănească tai-pir\g izbucnită în 1851, ca urmare a exacerbării exploatării feudale, precum şi eludarea de către dinastia manciuriană a prevederilor tratatului de la

Nanjing, au oferit englezilor prilejul de a interveni din nou în trebu

1 J. Lequiiler. op. cit., p. 13.

4 4

Interne ale Chinei, de astă dată în cooperare Franţa. În anii 1855 – 1857, flotele engleză, franceză şi ricana au bombardat portul Canion, iar în 1360 anglo-francezii au impus Chinei tratatele de la Beijing p care au dobândit deschiderea a 11 noi porturi. În e îmi beneficiau de statutul privilegiat de exteritotiali – îşi instalau misiuni diplomatice. şi practicau ik's: gheriţi religia proprie.

În februarie 1861, francezii ocupau Saigonul, în h 1862 Cochinchina. Doi ani mai târziu, în 1863, cueeris mbodgia, pătrundeau în Tonkin şi începeau să se infiltreze în Yunnan2. Rusia ţaristă şi-a continuat expansiunea în Asia Centrală, ocupând Turkestanul şi provocând oiştea şi nemulţumirea Angliei. Totodată, şi-a insfe consolidat autoritatea în Siberia Orientală de uncie, prin construirea de căi ferate, şosele şi forturi militare şi început penetraţia în nordul Chir.

După o efemeră ocupaţie de către francezi, noiembrâr-decembrie 1873, Hanoiul a fost cucerit, în aprilie 1883. Victoria a permis Franţei să-şi impună, în august aceiaşi an... protectoratul" asupra Annam-ului şi să ocupe. fin mai târziu, întreaga vale a Fluviului Roşu (1834), Cum China, care trecea drept suzerana acestui teritoriu a

uzat să recunoască cucerirea franceză, guvernul Paris a trecut la represalii militare, soldate cu înfrânge chinezilor şi acceptarea Tratatului de la Tientsin. 9 iunie 1885, document care consacra transformarea Indochinei în colonie a Franţei.

Pe la anul 1880, prezenţa europenilor în Asia Oii. n-a şi Pacific era solidă: Spania în insulele Filipine, Caroline, Mariane, Palaos; Olanda în Insulânde (ceretind până la vest de Noua Guinee): Anglia în Australia şi Noua Zeelandă; Franţa în Tahiti şi Noua Caledonie4.

— Jean Dellorme, *l.es grandes dates de l'époque*

coniempo-ntine, PUF, 1967, pp. 68, 73.

s în 1054 s-a trecut la ocuparea Sahalinului. În 1857 a fost creată Provincia Maritimă a Siberiei Orientale şi prin so-chinez din 29 mai 1358, China recunoştea suveranitatea Nu-i asupra teritoriilor din stânga Amurului. În I860, Rusia'a obţinut de la China teritoriul dintre Ussuri şi ocean. (...). *Leqviller*, op. cit., *p*. 3).

4 Jean-Pierre Chrétien, *VExpamion coloniale*. Le» *gâtmăs Bţats à la conquête du monde*. *Comprendre Ies Faits* de>*Sic*e: „*le*, Marabout Université, Verviers, MJ77, p. 40.

În alte teritorii ale zonei se aflau de decenii misionari protestanţi (britanici) şi catolici (francezi), pescuitori de balene, comercianţi şi chiar plantatori de bumbac (după 1861 – 1865). Pretextând nevoia de a avea cantităţi mai mari de bumbac pentru industria textilă Anglia a început să cucerească insulele Fidji (în 1874).

Alături de aceste puteri coloniale, după 1880 au intervenit aici Germania şi Statele Unite, ale căror trupe au fost precedate cu multă vreme înainte de o serie de misionari şi comercianţi care reuşiseră, în frecvente cazuri, să încheie acorduri şi înţelegeri cu şefii locali, în anii 1876 – 1879.

În intervalul 1884 – 1885, Germania a pus stăpânire pe nordul Noii Guinee, pe arhipelagurile Bismarck şi Marshall 5. Acelaşi stat, în anul 1898, profitând de înfrângerea Spaniei în războiul cu Statele Unite", a cumpărat" de la iberici insulele Caroline, Mariane şi Palaos, iar în 1899 a împărţit, cu Anglia şi Statele Unite, Samoa.

Din ultimul deceniu al secolului trecut Statele Unite au considerat tot mai mult zona Pacificului drept aria lor de „influenţă naturală". Primul război de reîmpărţire a lumii purtat de S.U.A. în 1898 împotriva Spaniei înapoiate le-au adus. fără mari sacrificii, însemnate teritorii, între care Filipinele şi Guam (în Mariane), iar în 1899, o parte din insula Samoa. Astfel, „ofensivei ruse în Siberia şi Extremul Orient, franceze în Indochina şi China de sud,

britanice în China centrală şi septentrională, le corespundea o amplă penetraţie americană în Pacific…” G.

Ca şi Africa, Asia, întinsul continent cu multe sute de milioane de locuitori, cu străvechile, marile şi splendidele sale civilizaţii, cu însemnatele sale bogăţii materiale şi spirituale, devenise, la sfârşitul secolului al XIX-lea, un câmp deschis ambiţiilor câtorva ţări îndrăzneţe şi mai bine înarmate, faţă de care pe plan local se riposta timid, sporadic, prin mişcări dezordonate şi aproape disperate, şi evident cu armament substanţial inferior celui al atacatorilor.

Aceste împrejurări explică în mare măsură politica economică, militară şi externă practicată şi de către Japonia în deceniile care au urmat restaurării imperiale. Campania de modernizare a urmărit mai puţin copierea *râdem*, p. 40 – 41.

6 J. Lequiller, ap. cât., pp. 22, 25.

tehnicii moderne occidentale, şi mai mult folosirea ei „pentru apărarea de presiunile din afară chiar cu mijloacele inamicului” 7. Conducătorii Meiji nu s-au limitat doar la găsirea căilor şi mijloacelor pentru a împiedica transformarea ţării lor în colonie, ei au promovat de la începutul existenţei noului regim o politică externă activă al cărei obiectiv central a fost atât anularea tratatelor inegale impuse Japoniei după 1854, cât şi „achiziţionarea sau confirmarea teritoriilor de la periferia arhipelagului japonez” 8.

Aşa cum a scris diplomatul francez A. Gerard, „negocierea şi revizuirea tratatelor de comerţ a reprezentat, în istoria diplomatică a Japoniei, una din operele capitale şi esenţiale” şi, totodată, „una dintre cele mai grele de îndeplinit” 9. Diplomaţia niponă s-a angajat în această operaţiune încă din anul 1869, când, în luna martie, a iniţiat tratative cu puterile occidentale, însă fără vreun rezultat 10.

În anii 1871 şi 1872, Iwakura Tomoni, ministru de externe, precum şi Ito au călătorit în Europa şi Statele Unite, discuţiile oficiale purtate concentrându-se „asupra

drepturilor de exteritoriaâitate ale legaţiilor diplomatice şi asupra suveranităţii vamale". Misiunile acestora nu au avut rezultate pozitive pe moment, guvernul japonez trebuind să-şi intensifice strădaniile în anii următori.

Primii care s-au arătat dispuşi să vină în întâmpinarea doleanţelor japoneze au fost americanii. În 1878 – 1879, S.U.A. au consimţit să semneze un tratat de revizuire, cu condiţia însă ca el să nu intre în vigoare „decât atunci când şi alte puteri vor fi revizuit tratatele lor cu Japonia" u.

Japonezii au recurs, între timp, la un anume fel de represalii de natură economică pentru a-şi menţine o suveranitate limitată sau pentru a se apăra de o nouă cucerire economică din partea Occidentului. Din 1872 – 1873 s-au pus obstacole pătrunderii capitalului şi tehni

7 Fierea Tutu, *Japonia*. *Un miracol*? Editura Politică, Bucureşti, 1975, p. 66.

8 Michel Vie, *Le Japon contemporain*, PUF, Paris, 1971, p. 23.

9 A. Gerard, op. cit., p. 172; vezi şi W.G. Beasley, *The modern history of Japan*, St. Martin's Press, New York, 1981, p. 358.

Ana Budura, cp. cât., p. 1 701. A. Gerard, op. cit., p. 1 755.

elenilor străini în sectorul minier (în 1873 au fost răscumpărate minele de căi-buni de la Takashima, în apropiere de Nagasaki, exploatate de englezul Glober); s-a interzis negustorilor străini să călătorească în afara Yokohamei pentru a apăra monopolul comercianţilor japonezi; refuzul permanent de a-i autoriza pe străini să vieţuiască printre japonezi pentru a nu introduce „o psihologie de colonizare" 12.

În 1885 – 1886 s-au desfăşurat negocieri cu Marea Britanie şi Germania, ajungându-se la redactarea unui proiect de tratat. Înscrierea în acesta a principiului tribunalelor mixte care să judece procesele dintre japonezi şi străini a provocat o vie nemulţumire în cercurile politice japoneze, ceea ce a determinat demisia lui Inouye din

postul de ministru al afacerilor externe şi, odată cu aceasta, abandonarea negocierilor. Ele au fost reluate în 1888 de către contele Okuma, ministru de externe în guvernul Kuroda, de astă dată cu Statele Unite. Okuma a promis americanilor, în secret, menţinerea judecătorilor străini la Curtea Supremă şi supunerea, spre avizare, guvernului american, înainte de promulgare, a Codului civil japonez13. Pe aceleaşi baze s-a negociat apoi cu Anglia. Opoziţia în Japonia a fost mult prea vie pentru ca revizuirea să se producă în aceste condiţii, iar ca manifestare excesivă a naţionalismului, la 18 ºC brie 1889 contele Okuma a fost ţinta unui atent bombe, de pe urma căruia şi-a pierdut un picior *n*. D. – abia în contextul unor împrejurări externe deosebite, favorabile Japoniei, aceasta a reuşit în atingerea scopului urmărit cu tenacitate timp de două decenii. Evenimente ca ascuţirea contradicţiilor dintre Anglia şi Rusia, îndeosebi după decizia guvernului ţarist, din 1891, de a trece la construirea căii ferate Transsiberiene, fapt care a neliniştit profund guvernul liberal de la Londra şi care a început din acel moment „să vadă în Japonia o contrapondere eventuală pentru această înaintare rusă în Extremul Orient” 15, creaseră pentru niponi un climat internaţional propice. În vederea acestui scop englezii au fost nevoiţi să se arate concilianţi cu japonezii şi, după altă rundă de negocieri, s-a ajuns la semnarea, de către con

*2 Michel V5, *op*. eft., p. 24.

13 J. Lequiller, op. cit., p. 115.

14 A. Gerard, op. cit., p. 175; J. Lequiller, op. ei!, p. 115.

15 J. Lequiller, op. cit., p. 115.

4 a

Mutsu, mktisirul de externe în guvernul Ilo (1081

a unui tratat satisfăcător pentru Japonia, la 16 iuli). 1894. Jurisdicţia consulară, baza. a regimului de este

alitate, trebuia abolită până în 1899, cu condiţia ca aia să-şi fi înlocuit şi introdus în aceşti cinci ani vile. Începând din 1899, guvernul japonez pute.

percepe taxe vamale mergând de la 5 până la 14!

Ib teritoriul Japoniei era deschis în întregime brita*x* 1G. Statul nipon acorda Angliei şi primea la r3

clauza naţiunii celei mai favorizate17. Preced.

astfel creat de Anglia, şi celelalte puteri au act:

donarea vechilor tratate impuse Japoniei şi *ysi* altora: Statele Unite ale Americii – la 1 de

1894, Germania la 4 aprilie 1895. Rusia ia 8

—! Franţa la 4 august 181

Aşadar. Începând cu anul 1899. În bi J.v a se bucura de egalitate în drepturi cu marile p!

râi japonezi nu erau însă pe deplin satisfăcuţi de iseră. libertatea completă în materie de polidă rămânea încă de obţinut. Cu alte cuvinte, mia trebuia să cucerească regimul da strictă reci – aţe, atât pentru comerţul şi navigaţia sa. cât şi pentru tarifele sale" *. O va face după ce se va man; ea mare putere economică şi militară şi după ce va dovedi b state colonialiste că era capabilă nu numai să-şi apere propriul teritoriu, ci şi să treacă la cuceriri, să-şi manifeste, deci, ca şi acele state, „vocaţia colonial

...

Unii dintre precursorii erei Meiji, între care Yoshida

Shoin (1830 – 1859), nu numai că au cerut restaurarea îi imperiale, dar s-au pronunţat pentru promovarea

„Politici externe active, de expansiune şi de cuceriri teritoriale, spre insulele din sud (Ryu-Kyu, Formosa), din nord (Sahaiin, Kurile), spre est (Bonin) şi spre continent ca, Manciuria) 2. De la anglo-saxoni, japonezii au cirul recunoaşterea vechilor lor drepturi asupra insulelor

Bonin (1876), dar au renunţat în 1875 în favoarea Rusiei la administrarea Sahalinului (în conformitate cu tratatul

10 *Ibidem*, p, 115 – 116; A. Gerard, op. cit., p. 175; Aaa a. op. cit., p. 1 701. ° Ana Bud ura, op. cit., *p*. 170.

18 J. Lequiâler, op. cit., p. 116. i

19 A. Gerard, op. cit., p. 175.

28 Ibidem.

O

21 Michel Vie, op. cit., p. 23; Jean Chesoeaux, op. ei., p. 154.

de la Shimoda din 1855) în schimbul Kurilelor. Aşa cura s-a afirmat, cu deplină îndreptăţire, „un imperialism japonez a existat începând din 1872” 22.

Astfel, în anul 1873, Itagaki şi Saigo au cerut cu insistenţă declanşarea unei campanii militare în Coreea, pentru a lua în stăpânire „cea mai bună poartă de intrare în China” 23. Acolo, puterea politică se afla în mâinile unei dinastii „tradiţionaliste, ordonată şi paşnică, vasală Imperiului Celest” 2». Stăpânirea lor ggi cir fi asigurat japonezilor o pătrundere mai uşoară în Manciuria, iar „cine deţinea Manciuria, deţinea China de nord, aşa cum o demonstraseră împăraţii manciurieni”.

Iwakura, Kido, Okubo, Ito şi Yamagata au reuşit să împiedice aplicarea acestui proiect în 1873, „pe care-l considerau imprudent, într-un moment în care Japonia modernă era încă la începuturile sale”, şi ar fi putut provoca reacţia ostilă din partea Rusiei 23.

Aceiaşi fruntaşi ai regimului abia instalat au accept-al în 1874 organizarea unei expediţii de represalii împotriva Formosei, insulă dependentă de China, unde, în 1871, fuseseră ucişi câţiva pescari japonezi. Acţiunea armată a avut iniţial aprobarea Angliei şi Statelor Unite2Q. în mai, acelaşi an, 3.000 samurai au fost debarcaţi în Formosa unde s-au dedat la masacre împotriva populaţiei locale. Războiul cu China a fost evitat în urma intervenţiei mediatoare a ministrului britanic la Beijing, Sir Thomas Wade, guvernul chinez trebuind totuşi să plătească cheltuielile expediţiei japoneze 27. Deteriorarea relaţiilor dintre cele două imperii asiatice începuse şi s-a accentuat pe măsură ce Japonia emitea pretenţii în legătură cu statul tributar Chinei, Coreea, teritoriu ce dispunea de însemnate zăcăminte minerale – aur, argint.

22 Henri Cordier, *Histoire générale de la Chine et de şes relations avec les pays étrangers*, Paris, 1929, p. 179.

23 Rairnondo Luraghi, op. cit., p. 130; Jean

Chesneaux, *op*.

cât., p. 154.

2” Rairnondo Luraghi, op. cit., p. 156.23 J. Lequiller, op. cit., p. 119.

26 M.A. Nourse, *400 millions d’hommes*. *Histo re des chinois*.

Pavot. Paris, 1936, p. 250; Michel Vie, op. cit., p. 26.

27 M.A. Nourse, op. cit., p. 250; Japonia a primit o despă gubire de 500.000 uncii argint şi recunoaşterea suzeranităţii sale asupra insulelor Ryu-kyu (Ana Budura, op. cit., p. 1 701). Formosa a fost evacuaia atunci când Anglia şi Statele Unite, devenite ostile expediţiei, şi-au retras navele militare închiriate japonezilor

(Michel Vie, op. cit., p. 27).

tungsten, grafit, cupru, fier, cărbune etc. – „\ bogăţii râvnite de guvernanţii de la Tokyo.

Pentru japonezi era necesară apariţia unui pretext pentru a putea interveni în Coreea. Acesta s-a ivit în anul 1876, când o canonieră japoneză ce naviga la gura fluviului Hare, care se varsă în Marca Galbenă, a fost ţinta tirului de artilerie al unui fort coreean. Prin presiune şi intimidare, Japonia a reuşit să impună regalului coreean tratatul de la Kwanghwa, din 27 februarie 1876, obţinând dreptul de acces pentru navele sale în trei porturi coreene, statut de exteritorialitate pentru supuşii japonezi din acele porturi, precum şi privilegii pentru desfacerea mărfurilor sale pe piaţa coreeană i9.

Japonezii „deschideau” Coreea, cu aceleaşi mijloace cu care americanii „deschiseseră Japonia”: „. Începând cu anul 1880, la Seul, la curtea regală, Japonia era reprezentată de un ministru rezident, ceea ce voia să semnifice că statul coreean era considerat „independent” – evident faţă de China şi de Rusia – situaţie eu care guvernul chinez nu s-a împăcat. Imperiul chinez continua să exercite, chiar dacă numai formal şi superficial, dreptul de control asupra afacerilor coreene, cu deosebire asupra politicii externe a Coreei” 1.

„Ţara dimineţilor liniştite” – Coreea – era la începutul

anilor! () ai secolului trecut o ţară a „furtunilor”: 2, a luptelor şi disputelor pentru putere, a rivalităţii crescânde chino-japoneze, niponii sprijinindu-i pe aşa-zişii „tineri reformatori” coreeni, politicieni cu studii în Japonia, care doreau independenţa ţării lor faţă de Foisia şi China. Chinezii se sprijineau pe „tradiţionalişti”, partizanii menţinerii legăturilor cu „Imperiul Celest”. Între aceste două grupuri coreene s-au declanşat ciocnirile, s-au desfăşurat o serie de răscoale.

În anul 1882, a izbucni; o răscoală condusă de Hiung, tatăl regelui Yi Chok. Palatul regal coreean a fost ocupat, iar regina, pro-japoneză. alungată, dar revenind după un timp, în urma altei răscoale, declanşată de gruparea favorabilă japonezilor 33.

J. Lequiuer, op. cit., p. t20.

29 J. Lequiller, op. cit., p. 121; Ana Budura, op. cit., p. 1 701…

50, T. Lequiller, op. cit., p. 121; Michel Vie, op. cit., p. 27.

51 J. Lequitler, op. cit., p. 121.

Şi M. Baumont, op. cit., p. 236; Henri Cordier, op. cit., p. 179, 33 M. Bautnont, op. cit., p. 236; J. Lequiller, op. cit., p. 122; Henri Cordier, op. cit., p. 180 – 181.

Larându-l său, grupul „tinerilor reformatori” a. Se în anul 1384, printr-un complot, să preia puteK

sprijinul ministrului rezident al Japoniei. Dar tente iar drept rij juvernamentală, legaţia a fostl atacată şi incendiată. China a trimis la

900 soldaţi,). lital şi de Japonia, ambele state pre*U* xtând nevoia apărării legalilor proprii”. Evident că şi produs irw între soldaţii chinezi şi cei japonez:

ouă state a fost evitat în urma r ei erilo *irul* toc aprilie 1883.

Ito şi viceregele chinez Li Hen; Chang. S-a ajuns la semnarea teord prin care ambele puteri se ang retragă trupele din Coreea în termen de patru r noi tulburări, să intervină, ins după consultări I abile. Prin fixarea fel de *condonamum* I – îi. China a accepta asupra acesteia – *y* i

iperii s-a instalat pentru un număr de un ai sau o „pace dificilăi, ia curtea r

Seul. continuând’s Erunte interesele reprezenta

Chinei ţi-ai Rusiei, câştig de cauză iuri chinezii).

Puterea economică şi militară în i

Japoniei a decis cercurile conducătoare de la Tokyo să rezolve ta şi definitiv diferendul cu China, proană” * Prilejul Le-a iest furnizat de noi în peninsulă, pa: e-se „provocate le ponia în intervenţie* *. Guvernul chinez a adresat, la 7 iunie 1894. O notă celui japonez, în ea justifica trimiterea de trupe în Coreea, operaţiune a avut loc chiar a doua zi. În nota de răspuns japoneză, Mutsu, ministrul de externe, arăta că ţara sa nu ar a. niciodată Coreea ca stat tributar Chinei şi, la 10 iunie, 4.000 puşcaşi marini japonezi au debarcat 3 a Şi La 17 iunie, guvernul nipon i-a propui celui chin*: „ara de reforme în Coreea şi, totodată, a ceru; vernului regal de la Seul să răspundă dacă acesta st» consideră independent sau tributar. În prezenţa trupelor

op. cit., p, 122.; *Ibidem*; M. Baumont, op. cit., p. 23 f>, vi. A. Nourse, op. cit., p. 250; M. Baumont, op. cit., p 3J *J*. rx quiuer, *og*, *cât.*, p. 122L *K*.M. Bauwtbnţ, op. cit., p. *tffi*. 33 J. Leqiulier, op. cit., p. 123.

japoneze, s-a răspuns la 30 iunie 1094 că statul coreean era independent, ceea ce şi aşteptau japonezii, propunându-le coreenilor o serie de reforme pentru „modernizarea* ţării.

După ce s-au opus propunerilor japoneze, chinezii au făcut apel la o mediere internaţională (rusă, engleză şi [cană), dar japonezii n-au acceptat. Situaţia s-a complicat când, la 18 iulie, guvernul de la Seul a cerut japo-or să-şi retragă trupele. Niponii au condiţionat-o de retragerea chinezilor, însă coreenii au declarat că trupele chineze se aflau în Coreea la cererea lor. Japonezii au ripostat, la 23 iulie, prin ocuparea palatului regal din Seul, arestarea regelui şi numirea unui nou guvern în frunte cu tatăl suveranului. La 24 iulie acest guvern a emis un decret prin care solicita japonezilor să-i alunge pe chinezi din Coreea,

fapt ce a făcut ca a doua zi să izbucnească efectiv ostilităţile chino-japoneze, prin bombardarea de către japonezi a doua nave chineze în portul Asan. Declaraţiile de război între cele două ţări s-au făcut la 31 iulie / 1 august 1894.

Occidentalii, fie că nu au luat în serios conflictul dintre cele două imperii, fie că scontau pe o victorie chineză. Armatele celor doi beligeranţi erau complet diferite ca organizare, instruire şi înzestrare cu tehnica de luptă. Japonia dispunea de 250.000 soldaţi, cu armament modern, bine instruiţi, în vreme ce armata chineză, deşi se ridica la 390.000 oameni, era slab înarmată şi insuficient instruită. Marina de război japoneză exista în realitate – un cuirasat, 21 crucişătoare, 25 torpiloare uşoare, cu un tonaj total de 60.000 tone. Cea chineză, deşi avea 85.000 tone, era inferioară, vasele erau de tip vechi, însrea cu guri de foc era slabă, iar echipajele nepregătite».

Guvernul coreean cerând asistenţa militară Rusiei, aceasta din urmă a acceptat să trimită doar consilieri militari dar şi punând condiţia instalării unei baze navale ti la Gensan, pe coasta de est a Coreeiu. Anglia, îngrijorată de respectiva posibilitate, şi-a concentrat o parte din forţele navale la Port Hamilton cerând Rusiei să abandoneze planurile sale faţă de Coreea. Siguri de faptul că ruşii nu vor interveni, mai ales că Rusia abia semnase

J. Lequiller, or), *cât.*, p. 123 – 134; M, Baumont, op. cit., p 238; D. Almaş, op. cit., p. 71.41 J. Lequiller, op. cit., p. 124.

noul tratat cu Anglia, japonezii s-au lansat cu toate forţele împotriva armatei şi flotei chineze. Au obţinut pe uscat şi pe mare, în câteva luni, victorii răsunătoare şi categorice. Astfel, în septembrie 1894, flota japoneză comandată de către amiralul Yamagata a scos din luptă jumătate din escadra chineză compusă din 12 crucişătoare şi cu 15.000 oameni aflată la Pingyang, la gura fluviului Yalu. Trupele japoneze debarcate au pătruns apoi în Manciuria, ameninţând Mukdenul42.

În noiembrie, forţele generalului Oyarna au debarcat

în peninsula Liaotoung, ocupând Port Arthur şi Dalny. La sfârşitul lui ianuarie şi la începutul lui februarie 1835, o a treia armată japoneză a debarcat în peninsula Shandong, punând stăpânire pe Wei-hai-wei *", pentru ca în martie, alte forţe nipone să cucerească insula Formosa. La începutul primăverii lui 1895, întreaga Coree şi o întinsă regiune din nord-estul Chinei se aflau deja sub controlul trupelor japoneze.

Situaţia impunea ca guvernul chinez să facă apel la guvernele europene care aveau mari interese în China. Anglia a fost de acord să întreprindă o intervenţie militară, însă nu a primit adeziunea Germaniei, guvernul de la Berlin răspunzând că „chestiunea interesează în primul rând Anglia şi Rusia" /*A*. Rămas fără sprijin din afară, guvernul chinez, prin Li Hong Tehang, a semnat un acord de armistiţiu cu japonezii, la 30 martie 1895, la Tokyo. Negocierile au continuat la Shimonoseki şi ele au dus la încheierea tratatului de pace chino-japonez la 17 aprilie 1895.

Principalele prevederi ale acordului stipulau independenţa Coreii, de fapt instituirea suzeranităţii japoneze; cedarea peninsulei Liaotoung către Japonia, ca şi a insulelor Formosa şi Pentru (Pescadores); plata de către China în decurs de opt ani a unei despăgubiri de 200 milioane taeli Japoniei, chinezii lăsând drept gaj pentru această datorie portul Wei-hai-wei; deschiderea unor noi porturi chineze pentru comerţul japonez 45. Avantajele teritoriale.

a M. Eaumont, op. cit., p. 237; J. Lequiller, op. cit., p. 125; pentru amănunte privind războiul chino-japonez, vezi Henri Cordier, op. cit., pp. 132 – 193.

Is J. Lequiller, op. cit., p. 25; M.A. Nourse, op. cit., p. 251.

M M. Baumont, op. cit., p. 237.

43 M.A. Nourse, op. cit., pp. 251 – 252; J. Lequiller, op. cit.; p. 126; vezi şi Richard Storry, *A history of modern Japan*, Harmondwords, Penguin Books, 1967, p. 304.

politice, strategice şi morale dobândite de Japonia pe

seama Chinei erau foarte mari şi ele au surprins în mod neplăcut celelalte mari puteri cu interese în China şi zona Pacificului. Acestea vor declanşa „bătălia concesiunilor” care va anula în parte rezultatul victoriei japoneze 10. Venise momentul pentru ca „înfometaţii de teritorii” să-şi multiplice cererile pe seama Chinei învinse/i7.

Prima ţară europeană care a intervenit în „apărarea” Chinei, chiar înainte de semnarea tratatului de la Shimonoseki, a fost Germania. Aceasta a căpătat brusc un viu interes pentru problemele Extremului Orient. Berlinul considera pretenţiile japonezilor ca fiind „exorbitante”. Wilhelm al II-lea, ce se voia şi „mare diplomat”, a descoperit dintr-odată existenţa unui „pericol galben suspendat deasupra lumii” „s.

La 23 martie 1895, ministrul de externe al Germaniei a făcut cunoscut la Petersburg că „Germania este gata pentru un schimb de vederi asupra situaţiei din Asia Orientală şi. eventual, pentru o acţiune comună”.

La rândul său, guvernul ţarist, care se străduise în perioada anterioară să facă din Japonia „obligatul său”, nu putea admite ca Japonia, „instalată în peninsula Liaotoung... să devină o ameninţare pentru posesiunile sale de la Amur” 1!, niponii revendicând Port-Arthur-ul. Rusia voia să construiască calea ferată transsiberiană având ca terminal un port ale cărui ape nu îngheţau iarna, vizând deci în Coreea sau Manciuria. Corcea fiind pierdută, mai rămânea Manciuria de sud, peninsula Liaotoung unde, pornind de la Dalny, protejat de baza navală din Port Arthur, „transiberianul putea deveni o mare arteră comercială internaţională”. Or, în aceste condiţii, instalarea Japonezilor la Port Arthur era pentru guvernul de la Petersburg o provocare.

La 8 aprilie 1895, Rusia a propus guvernelor englez, francez şi german să notifice Japoniei, „într-o formă foarte amicală” 50, felul în care puterile europene vedeau şi înţelegeau rezolvarea situaţiei din Extremul Orient. În acel momeiit, însă, Anglia, care se manifestase oarecum favorabil Chinei, considera că interesele sale în Asia nu

46 M.A. Nourse, op. cit., p. 154. „M. Baumont, op. cit., p. 237.

48 *Idem*, p. 238.

49 Ibidem; J. Lequiller, op. cit., p. 126 – 127.

50 M. Baumont, op. cit., p. 238.

fuseseră „suficient lezate pentru a justifica o interven

De fapt, britanicii considerau ea „rivalitatea care se între Japonia şi Rusia va fi profitabilă în viitor politicii engleze, tradiţional opusă ruşilor în Extremul Ori Aceasta nu însemna că, în principiu, englezii erau de acord eu intensificarea influenţei japoneze în zonă.

Germania lui Wilhelm al II-lea întrevedea în iniţia rusă posibilitatea sa de a juca, pentru prima dată, ui însemnat în Extremul Orient: să participe ia în Chinei şi să vadă Rusia angajată militar şi politic tot mult în această parte a lumii pentru a o îndeproblemele europene, slăbind astfel alianţa franco-rusă abia închegată 51.

Franţa a trebuit, deşi îi displăcea o intervenţie participarea Angliei, să fie alături de aliatul rus, pe ea acesta să nu se apropie prea mult d «G< rmania.

Aşa s-a ajuns, ca, la 23 aprilie1 1895, miniştrii R. Franţei şi Germaniei la Tokyo, să-i prezinte lui Hay ministrul nipon de externe, câte un memorandum api ideatic, în care dădeau „sfatul amical" ca Japoni niiiţe ia cuceririle sale în China continentală, în spt L: „Îi la peninsula Liaoioung. Păstrarea de către japonezi a teritoriilor chineze ar fi însemnat violarea. îi. Chinei*53. Pe guvernanţii niponi i-a surprins ionul memorandumului german presărat cu termeni Şitori şi. amenințători. Bunăoară, germanii au ţin; precizeze că... Japonia nu putea să bată Franţa, Rusia şi Germania împreună". (Seci erau întrevăzute şi even măsuri de represalii faţă de Japonia în cazul respingerii „sfatului amical" 53. Faţă de alternativa unei confri armate eu cele trei state europene, politicienii de la Te „după ce au făcut să treneze negocierije, după ce au făcut apel la sentimentele de prietenie ale Rusiei pentru ca ea să-şi retragă cererea, după ce nu au admis, la! i îi decât concesiile – insuficiente», care la 5 mai au extinse la

peninsula Liaoioung... guvernul de la T s-a închinat în faţa «Triplicei lui. Holstein» eu o politeţe menită să ascundă nemulţumirea sa" w!

Convenţia de la Beijing, din 8 noiembrie 1395, prevedea retrocedarea către China, în schimbul suplii

51 J. Lequi Her, op. cit., p. 128; M Baumoot, o. *cât.*M. A Nourse, op. cit., p. 232.53 J. Lequiller, op. cit., p. 128. În M. Baumooţ, op. cit., p. 233.

I «i de război cu 30 milioane ţării, a peninsulei Liaotoung: >: >. China însă a refuzat să satisfacă cererea *laponii* i-l da garanţii că nu va ceda peninsula Liaotoung altei i li. Pentru plata datoriei un consorţiu franco-rus a acordat Chinei un împrumut de 400.000.000 franci, cu o dobândă de 4%, emis pe pieţele financiare de la Paria, Petersburg, Geneva, Bruxelles şi Amsterdam. Gaj pentru ei erau vămile chineze, iar Rusia îi garanta").

Războiul chino-japonez a dezvăluit celor interesaţi de problemele internaţionale, în speţă cele ale Extremuluient, câteva aspecte esenţiale: gradul de înapoiere a Imperiului chinez care spulbera iluziile despre „un = adormit" al Orientului, dezagrega rea internă şi înfrânea suferită relansând competiţia marilor puteai pentru împărţirea sa; noua şi ambiţioasa putere a Imperiului onez, forţa sa militară de care trebuia să se: *mă* în viitor" 7.

Goana pentru a smulge Chinei noi concesii şi teritorii a pornit imediat după temperarea zelului cuceritor al mici. chestiunile Extremului Orient ocupând, peni *un* număr de ani, primul loc pe scena politicii internat mele. Aceiaşi politicieni care invocau de curând neo a menţinerii integrităţii teritoriale a Chinei au *L*

I ce au dat semnalul pentru încă *stetiu quo-uil* încă din noiembrie 1394, Wilhelm al II-lea arăta i larului său cât de important era pentru Germania de a dispune de o bază fixă în China". Şi sugera obţinea insulei Formosa58. Ministrul german ia Beijing propunea golful Kiaotcheao sau Pescadores, iar secretarul de stal la marină cerea crearea a trei grupuri de staţiuni navale. Între care Kiaotcheaoz59. În august 1895, împăratul german otea

necesară ocuparea portului Wei-hai-wei în caz în care Rusia ar fi pus stăpânire pe un port chinez.

tepta ocazia sau pretextul pentru a se trece la acţiune. Rusia, în aceeaşi vreme, şi-a intensificat demersurile şi presiunile asupra Chinei. La 3 iunie 1896, prin trata

55 *Ibidem*, p 23B-230. M.A. Nourse, op. cit., p. 252; Michel *Vie*, op. cit., p. 5 i; Henri Cordier, op. cit., p. liW.:! Lequiller, op. cit., p. 129.

— Henri Cordier, op. cit., p. Iflî; Di Herbert H. Go *stoire du Japon. Des origines u nou jours*, Payot, Paris, 1933, p. 443.

1 B, Hv,.) ni, op. cit., p. 240. *dem*; Henri Cordier, op. cit., p. 20L 89 AI. Băurăont. op. cit., p. 240.

ele alianţă cu China, menit, chipurile, s-o apere pe aceasta din urmă de o eventuală agresiune japoneză 01, Petersburgul a obţinut dreptul de a construi o cale ferată prin Manciuria de nord; care lega regiunea Baikal de Vladivostok, contractul Companiei de cale ferată est-chineză fiind atribui! la 8 septembrie 1896, Băncii ruso-chineze62. De-a lungul acestei căi ferate, Rusia a obţinut teritorii în care şi-a instalat forţe militare.

Începând din octombrie 1895, germanii nu au încetat să solicite chinezilor dreptul de a construi un „port carbonifer", cerere pe care China zii nu s-au grăbii s-o satisfacă, motivând că ulterior şi alte puteri vor putea pretinde acest lucru sa.

Uciderea a doi misionari germani, la 1 noiembrie 1897, în peninsula Shandong, a oferit Berlinului pretextul pentru a impuri" eu forţa satisfacerea pretenţiilor sale. „Acum sau niciodată!" a declarat imperativ WUheim al II-lea. Totuşi, Kaiserul a simţit nevoia să afle şi părerea vărului său, ţarul Nicolae al II-lea. Acesta din urmă i-a răspuns că „nu are nimic să autorizeze, nici să împiedice", deşi diplomaţii săi considerau iniţiativa berii neză drept „brigandaj" şi „prostie" şi a fi fost de preferat ca, oricum, implant area germană să aibă loc în China de sud, acitcă în zona intereselor britanice64.

Era suficient pentru Kaiser de a trece la represalii. La 14 noiembrie 1897, marinari germani aflaţi sub comanda amiralului Diederichs, au debarcat şi au cucerit Kiaot-cheaof, i. Gestul Germaniei deşi a neliniştit guvernul britanic al lordului Salibury. a fost acceptat în speranţa ca odată instalaţi „ar putea bara drumul unei hegemonii ruse exclusive în nordul Chinei", i!). Guvernul de la Beijing a trebuit să se încline şi, prin tratatul din 6 martie 1898, să închirieze Germaniei, pentru 99 ani. portul Kiao-teheao, cu teritoriul înconjurător, acordându-i, totodată, dreptul de a construi căi ferate şi de a exploata mine în interiorul ţării" li7.

u1 A. Gerard, op. cit., p. 4.62 J. Lequiuer, op. cit., p. 132.

m M. Baumont, op. cit., p. 211; vezi şi Henri Cordiet, op. cit –, p. 205.

M M. Bai mont, op. cit., p. 241., B.J. Lequiuer, op. cit., p. 133; Jean Delorme, op. cit., p. 95 – 96. În M. Baumont, op. cit., p. 241.6; J. Lequiuer, op. cit., p. 133.

Imediat s-a produs reacţia Rusiei care a cerut chinezilor „în compensaţie pentru Kiaotcheao" 08, peninsula Liaotoung. Pentru a fi mai convingător, guvernul ţarist a trimis la Port Arthur şi Dalny un însemnat număr de nave militare. Rezultatul a fost încheierea, la 27 martie 1898, a unui tratat prin care partea chineză „închiria" Rusiei pe durata de 25 de ani Port Arthur, vechi arsenal, şi portul Dalny, oraş comercialG9. De asemenea, tratatul dădea dreptul ruşilor de a construi o arteră de cale ferată care să unească transsiberianul cu Port Arthur, magistrală feroviară ce va purta numele de *Calea ferată sad-manciuriană 10*. Influenţa Rusiei se extindea, deci, asupra întregii Manciurii şi a unei părţi din Mongolia interioară, ceea ce pentru conducătorii niponi echivala cu o sfidare şi cu o „lecţie de cinism" 71 pe care nu le vor uita.

A urmat, apoi, rândul Franţei; în 1895, de a obţine o rectificare de frontieră la Tonkin. Peste trei ani, în aprilie 1898, încheie un acord prin care i se „închiria" pentru 99 ani teritoriul Guangzhou, (situat între Canton şi frontiera

Tonkinului şi insula Hainan) obţinea dreptul de a construi o cale ferată în Yunnan şi de a exploata mine în provinciile Guangdong, Guaxi şi Yunnan 72.

Guvernul britanic, care mai vântura fără prea mare convingere principiul integrităţii teritoriale a Chinei, s-a adresat, în ianuarie 1898, guvernului ţarist propunându-i încheierea unui acord prin care să fie definite şi delimitate sferele de influenţă ale celor două ţări şi aiume, Valea fluviului Yangtze să revină Angliei, iar zona rusă să aibă limita sudică fluviul Huanghe73. Rusia a fost circumspectă, şi, după ce a pus stăpânire pe Port Arthur, chestiunea a intrat în desuetudine. Englezii s-au văzut în situaţia să imite exemplul celorlalte puteri. Mai întâi obţin „închirierea" pe 99 ani a Kaoloung-ului, zonă pe continent în faţa Xianggang-ului (Hong-Kong-ului) recu

08 M. Bailment, op. cit., p. 242; Henri Coruier, op. cit., p. 205 – 206.

m M. Baumont, op. cit., p. 242; Henri Cordier, op. cit., p. 206.

70 J. Lequiller, op. cit., p. 133; M. Baumont, op. cit., p. 242.

71 J. Lequiller, op. cit., p. 134; M.A. Nourse, op. cit., p. 255.

72 M. Baumont, op. cit., p. 243; Henri Cordier, op. cit., p. 203.

73 J. Lequiller, op. cit., p. 134.

noaşterea intereselor lor „preponderente" în Valea Yangtze în Sichuan şi în Tibet. Apoi, cu asentimentul Japoniei, au „închiriat" portul Wei-hai-wei, realizând deci o înaintare spre nord, „ca un răspuns la instalarea ruşilor în Liaoloung" 7. Încercarea italienilor, din 28 februarie 1899, de a smulge un teritoriu Chinei, evident tot prin „închiriere", s-a lovit de refuzul categoric al autorităţilor de la Beijing. În schimb, Japonia primea garanţii pentru ieri-toiiile aflate în faţa insulei Formosa? 5.

Guvernul chinez a fost constrâns, în februarie 1898, să accepte ca un englez să fie numit inspector general al vămilor, atâta vreme cât comerţul englez va continua să

depăşească ca volum pe cel al altor state. De asemenea, un francez urma să fie plasat în fruntea Serviciului Poştelor.

Concesiile dobândite de europeni pe seama Chinei au provocat o stare de nemulţumire în cercurile conducătoare din Japonia. Aceasta se credea frustrată de rezultatul victoriei asupra Imperiului învecinat. Astfel, într-o corespondenţă din Tokyo, publicată în „Revue politique et parlamentaire" la 6 mai 1898, se vorbea despre „o vie emoţie" provocată în Japonia de anunţarea cedării Wei-hai-wei-ului englezilor, considerându-se că „lovitura era cu atât mai dură cu cât ea fusese dată de singura naţiune în prietenia căreia se credea" 76. Diplomaţia japoneză nu a rămas însă mai prejos şi a reuşit la rându-i să smulgă avantaje pe seama Chinei: promisiunea acesteia că nu va ceda niciun teritoriu din provincia Foukien unei alte puteri şi privilegii economice pentru supuşii japonezi – în domeniul extracţiei miniere, transporturilor, aprovizionării cu orez a Japoniei în caz de secetă etc.

Trăgând învăţăminte din evenimentele petrecute, conştienţi de importanţa puterii economice şi militare în competiţia internaţională pentru obţinerea de colonii şi zone de influenţă, liderii Dai Nihon au pus un accent şi mai mare pe dezvoltarea industrială şi pe sporirea forţelor *v-Ibidem*; Henri Cordier, *op*. e; î., p. 206.

75 M. Eaumont, op. cit., p. 243; Henri Cordier, op. cit., p 207 – 203.

75 O. Voaliard. O, Cnbotirdin, F. Dreyfus et R. Marx, *Documents*, *d'hktoire 1M1 – 18B7*, vol. II, Armand Colin, Paris, 196Î, *i* i s-o.

militare nipone77. În acelaşi timp, diplomaţia s-a văzut confruntaţi cu realităţi din ce în ce mai ai căror protagonişti erau marile puteri europene. După anul 1395, a continuat disputa între Rusia şi da pentru influenţă în Coreea, fazele de relativă „înţelegere" allernând cu cele de dispute aprinse ei. situaţie nefiind străine grupările prorusî şi projap. de pe lângă curtea regală de la Seul Odată ce a ciob ţinutul Liaotoung cu oraşele Port Arthur şi Dalny, guw r-nul ţarist a făcut un gest de bunăvoinţă faţă de Japonia,

rechemându-şi consilierii militari din Corcea. Apei. prin acordul din 25 aprilie 1393 (semnat de Rosen şi N

joştea independenţa Coreei, lăsând impresia că „o abandonează japonezilor”, ceea ce parte de adevăratele intenţii ale Rusiei, influenţa rusă menţinân: în partea de nord a ţării.

Amestecul masiv şi adesea brutal în treburile în

ale Chinei; concurenţa acerbă dintre puteri p naştere la ciocniri, inclusiv militare. Pentru a le pn guvernul britanic a iniţiat consultări cu Statele Unite, convorbiri din care a rezultat aşa-rfsa doctrină a „pol na, al cărei autor îl diploti americane John Hay. Cele stabilite atunci au fo’ cunoscute public la 6 septembrie 1.199, sub forma unor circulare adresate reprezentanţelor am în ţările cu n: t China. Înainte de – … i.

voiau să se *x a* în ciuda acaparării de către europeni a dil i teritorii în China, „drepturile. şi r legile garantate cetăţenilor americani prin tratatele cu China nu vor avea d

Întrucât sferele de influenţă nu erau strict delimit posibilitatea izbucnirii unor conflicte persist”. Pee

77 Amiralul Yamagata a impus sporirea forjelor tereştri

— De cavalerie, < ouă brigăzi de artilerie

canp şi p. t-e de artilerie staţionară. Toţi cotăţen;

Ia vâtvui de 17 ani p; nă tu 40 ani «mu mob.

făcut ca între LUAS şi UMS efectivele ari» i & *gât* scă de la 75.000 ia 150.000 oameni. A sporit bugetul marinei de război, începiod Cin 18S7, de ia 3 – 10 milioane yeni. până la areast; *H* milioane y<ni hi tţ§7, 57 milioane veni în *Mi*

80 milioane yeni în L899 şi.15 milioane yeni în 1900. hi 1! QG, marina jaKmcâă dispunea de şapte coifasate de 74M până i-i 15.000 tone n… are de 39 crucişătoare ţie 2000 rinia ia 9.000 feme B de torpiloare etc., cu 3<X*3 Ofiţeri şi 40400 marinari (J Leqi» i). ei f „p. KIO).

78 M. Haumoart, <jjj. elf., p. ÎŞI).1. r. eqit Hler, op. «f… p. 133.

fi evitate astfel de situaţii critice şi pentru a garanta

„comerţului tuturor naţiunilor în China beneficiile indiscutabile care ar rezulta de pe urma unei recunoaşteri formale din partea diferitelor puteri care pretind «sfere de interesecă înăuntrul unor asemenea «sfere» toate naţiunile se vor bucura de un tratament absolut egal pentru comerţul şi navigaţia lor…” 79, guvernul american cerea statelor interesate să nu se amestece sub nicio formă în vreun port supus regimului tratatelor. Se stipula neamestecul în drepturi statornicite mai înainte în interiorul vreunei aşa-numite „sfere de interese” sau teritoriu închiriat pe care-l deţine aceasta în China. Totodată, se mai preciza că tarifele vamale chineze în vigoare să se aplice tuturor mărfurilor debarcate sau transportate spre toate porturile din interiorul ziselor „sfere de interese”, indiferent cărei naţiuni ar aparţine; să nu se perceapă de la vasele altor naţiuni, intrate în orice port dintr-o asemenea „sferă”, taxe portuare mai ridicate decât acelea percepute de la vasele de sub pavilion propriu etc. s”.

Rostul acestei doctrine era recunoaşterea de către celelalte mari puteri, care-şi creaseră sfere de influenţă în China, a drepturilor egale pentru americanii interesaţi de afaceri comerciale sau financiare în China81. Americanii erau neliniştiţi de avansul pe care-l luaseră ruşii în Extremul Orient, la fel cum îngrijoraţi de acelaşi lucru se arătau englezii şi japonezii. De fapt, mai mult sau mai puţin formal, s-au declarat de acord eu principiile „monroeismului asiatic” al lui Hay englezii, japonezii, francezii şi germanii. Rusia, ale cărei interese erau lezate prin prevederile doctrinei „porţilor deschise în China”, cum era de aşteptai, s-a manifestat cu ostilitate.

Disocierea mai evidentă, însă, a diferitelor atitudini faţă de problemele Extremului Orient, în general, faţă de cele ale Chinei, în special, s-a produs în anii 1C99 – 1902. împărţirea, jefuirea, înjosirea şi umilirea Chinei au provocat reacţia maselor populare ale acestei ţări, manifestată în diverse ocazii prin revolte şi acţiuni xenofobe, provocate adeseori de zelul şi insolenţa

misionarilor

79 *Culegere de texte pentru istoria universală, epoca* modernă,(*1848 – 1918*) vol. II. Ed. didactică şi pedagogică, Bucureşti»

197 – 1, pp. 290 – 291, (ex. Rusia, Germania, Anglia şi Japonia).

80 *Idem*, p. 292.

I 81 *Ibidem*, nota 2; M.A. Nourse, op. cit., p. 258.

creştini. Un val de nemulţumiri s-a dezlănţuit în anul 1899 când, printr-un decret imperial, episcopilor li se atribuia rangul de viceregis2. În fruntea mişcării s-a situat asociaţia secretă *Yihetuan* (*Pumnul armoniei publice* sau *Luptătorii pentru Justiţie şi înţelegere*, ramură a societăţii *Marele Cuţit*), căreia i s-a spus de către străini „boxeri", conspiraţie foarte puternic implantată în peninsula Shandong. Răscoala „boxerilor" a izbucnit la 30 decembrie 1899, când a fost ucis un misionar britanic SJ. Revolta luase proporţii, fiind distruse căile ferate, posturile telegrafice, vapoarele etc. în iunie 1900, străinii şi chinezii creştini au fost masacraţi. Baronul Kettler, ambasadorul Germaniei, a fost ucis, iar legaţiile străine erau luate cu asalt şi incendiate *Şi*.

Împotriva răsculaţilor, guvernele puterilor cu interese în China au trimis trupe evaluate la 18 – 20.000 de soldaţi. La 14 iulie 1900, forţele intervenţioniste au ocupat oraşul Tientsin, îndreptându-se spre Beijing, în vederea executării unei operaţiuni de pedepsire, aşa cum a propus Wilhelm al II-lea. La 14 august, cartierul legaţiilor din capitala chineză a fost degajat de răsculaţi, tre'. cându-se la represalii85.

Atitudinea pe care puterile intervenţioniste trebuia s-o adopte faţă de statul chinez era greu de stabilit datorită divergenţelor şi deosebirilor de interese dintre ele. Germania a propus, nici mai mult, nici mai puţin, decât împărţirea Chinei. Situaţia devenise mai mult decât complicată, fără soluţii iminente de rezolvare.

Rusia, în timpul răscoalei boxerilor, introdusese în Manciuria zeci de mii de soldaţi şi, având controlul asupra

acestei provincii, se erija în postura de „protectoare” a Chinei, ceea ce nemulţumea serios Anglia şi Japonia SG. La 16 octombrie 1900, pentru a eluda măsurile guvernului ţarist, Anglia şi Germania au încheiat un acord în care se declarau pentru menţinerea „porţilor deschise” şi a „integrităţii teritoriale” a Chinei. Ca replică, la 26 noiembrie, amiralul Alexeev, comandantul trupelor ruse din

82 M. Baumont, op. cit., p. 304; Henri Cordier, op. cit., p. 208, 325.

63 J. Lequiller, op. cit., p. 13 – 1. Pentru detalii, vezi Henri Cordier, op. cit., pp. 219 – 239.

l M. Baumont, op. cit., p. 326.

85 J. Lequiller, op. cit., p. 135.

86 M. Baumont, op. cit., p. 237.

I, a semnat o convenţie militar* cu generalul iciurian Tsengehi. Rusia, se prevedea în acel docuera autorizată să-şi menţină trupele în zona căii. te şi să-şi instaleze la Mukden un înalt Comisar. Mai mult, la începutul lui 1901, Petersburgui a căutat să obţină evacuarea trupelor chineze din Manciuria, interzicerea construirii de căi ferate aici de către chinezi şi ptul Rusiei de a construi o cale ferată ce traversa Marele Zid în direcţia capitalei chineze, Având sprijinul gliei, guvernul chinez a putut să se opună acestor; enţii ruse. Când, însă, Japonia a propus, la 24 mi 1901, organizarea unei conferinţe internaţionale. jing, pentru a analiza situaţia – de fapt pretenţiile iei –, guvernul ţarist s-a opus categoric. Atunci, onezii, pe cont propriu, au adresat Rusiei, la 6 aprilie 1901, o notă de protest în legătură cu amestecul p J în Manciuria. În aceeaşi vreme, Rusia s-a străduit să dobândească o bază navală la Mampo, în sudul Coreei, aproape de chiar în faţa arhipelagului nipon. Încă din cursul îi martie 1900, guvernul de la Petersburg a con – tea imperială de la Seul să-i acorde dreptul de am era terenuri în vederea construirii acelei baze nav du-şi intenţiile pretextând că va const cui doar pozit de cărbuni”. Nelăsându-se înşelat, guvernul japonez a protestat cu energie şi a reuşit să-l determine pe

împăratul coreean (imperiul s-a proclamat în 1897) să respingă cererile ruşilor 87.

Japonia s-a simţit solidară cu celelalte puteri în se nea intervenţionistă din China, amestecul său fucâudu-se însă cu oarecare prudenţă, pentru a nu provoca; cţia aceloraşi puteri, aşa cum s-a petrecut în anul 18 undu-se îndeosebi de replici din partea Rusiei, As ia începutul intervenţiei, guvernul japonez s-a angajat doar cu trimiterea unui modest contingent de soldaţi. Apoi, la insistenţele englezilor – care nu puteau s-o facă şi nu doreau să lase Rusia s-o facă – au participat cu aproximativ o treime din totalul forţelor de intervenţie, adică 8.000 soldaţi, faţă de 4.500 ruşi, 3.000 englezi, 2.500 americani, 800 francezi etc. *În* într-un memorandum din 20 august 1900, şeful guvernului japonez, amiralul Yamagata, definea obiectivele

87 J. Lequiller. op. cit. p. 151.

63 *Ibidem*, p. 130; Michel Vie, <*rp*, *cât.*, p, 53.

Ci imediate pe care tara sa le avea în vedere în zonă: China să nu cedeze nicio palmă de teritoriu din provincia Fou-kien vreunei puteri străine; consolidarea poziţiei japoneze în Corcea de sud; extinderea influenţei japoneze în Coreea de nord, unde trebuia frânată infiltrarea ruşilor etc. *ei*

Se constată un interes sporit al japonezilor pentru zona de sud a Imperiului celest. Astfel, încă din iunie 1900, guvernul nipon a solicitat Chinei drepturi asupra căilor ferate din Foukien şi Kiangsi, similare celor obţinute de germani în Shandong, ceea ce Beijingul a refuzat. Apoi, la 10 august 1900, primul ministru Katsura a ordonat lui Kodama, guvernatorul general al Formosei, să pună la punct o expediţie asupra portului chinez Amoy situat pe coastă, în faţa insulei. Operaţiunea s-a declanşat la 24 august, dar la 23 august i s-a pus capăt, deoarece nave militare americane, engleze, franceze şi ruseşti s-au grăbit să ancoreze în acest port. Eşecul i-a determinat pe japonezi să revină cu mai multă atenţie şi insistenţă asupra afacerilor din zona Chinei de nord, unde Fvusia devenise

ameninţătoare.

Negocierile dintre puterile intervenţioniste în China s-au prelungit în aceste condiţii şi din motivele arătate, din octombrie 1900 până în septembrie 1901. La 7 septembrie, prin *Protocolul de la Beijing*, s-a impus Chinei o mare şi grea despăgubire materială – 450 milioane ta-eli (07.500.000 lire sterline) – garantată cu veniturile vămilor. S-a mai obţinut, pe lângă masacrele ce avuseseră loc, pedepsirea celor care au pregătit, favorizat sau sprijinit mişcarea boxerilor. De asemenea, erau recunoscute drepturile puterilor de a-şi apăra, în viitor, legaţiile şi supuşii cu forţe militare staţionate în garnizoane pe teritoriul chinez90. Fraţii împăratului chinez au fost nevoiţi să prezinte scuze guvernului german. Deşi puterile se angajau, prin aceiaşi protocol, să garanteze integritatea teritorială a Chinei, aşa cum, din motive lesne de înţeles, au cerut Statele Unite, condiţiile impuse au permis însă în realitate consolidarea zonelor de influenţă şi perpe*m* J. Lequiller, op. cit., p. 137.

90 M. Baumont, op. cit., p. 237; J. Lequiller, op. cit., p. 135; M.A. Nourse, op. cit., p. 275.

a ocupării unor teritorii de către trupele străine (ruse în Manciuria, engleze la Shanghai etc.) 01. China devenise, de fapt, o semicolonie a marilor puteri.

Foarte aproape de adevăr era aprecierea diplomatului frantsz A. Gerard în legătură cu contextul internaţional în care s-a manifestat diplomaţia, niponă în intervalul 1897 – 1901: „... lovitura dată chiar în toamna lui 1897 de către Germania politicii de aşa-zisă protecţie şi preservare a Chinei, ocuparea în plină pace de către escadra germană a portului şi teritoriului Kiaotcheao, cedarea unor porturi Rusiei, Angliei şi Franţei pentru a compensa prima «cedare» făcută Germaniei, criza şi explozia de naţionalism din China între 1898 şi 1900, urmare a acestor cedări de porturi, răscoala boxerilor, campania de represalii care i-a unit pe occidentali şi pe japonezi, noua înfrângere a Chinei, negocierile pe care China a trebuit să le poarte şi semnarea protocolului de la

Beijing (7 septembrie 1901) au creat, în patru ani, o situaţie nouă de care Japonia a ştiut să profite" 02.

Diplomaţia japoneză realizase că, pentru rezolvarea problemelor Asiei Orientale şi Chinei era necesară, în primul rând, o consultare, dacă nu o cooperare cu acele puteri din Vest ale căror interese erau cât de cât conforme cu ale sale. În acest sens, unul din fruntaşii politici japonezi ai epocii, marchizul Ito ajunsese la convingerea necesităţii unui acord, în ciuda opreliştilor îndeobşte cunoscute sau bănuite, cu marele vecin de la nord-vest, Rusia pe care o considera „aliatul dorit şi natural al Japoniei. Luptei armate cu Rusia, el îi prefera o soluţie de compromis o înţelegere, un *modus-vivendi*, oferind „recunoaşterea intereselor speciale ale acesteia în Manciuria, în schimbul recunoaşterii intereselor speciale ale Japoniei în Coreea" 9: î.

Pentru aceasta, Ito a întreprins, în toamna anului 1901, o călătorie în Rusia, unde, afirmase el, „nu a găsit primirea pe care o dorise şi sperase". Ţesătura de interese, jocul diplomatic au făcut ca în locul acelei dorite alianţa ruso-japoneze să se nască o alta. În întâmpinarea demersului japonez venise rivala de atunci a Rusiei, Anglia, la conducerea căreia se afla guvernul Balfour, portofoliul

91 *Ibidem*; J. Lequiller, op. cit., p. 137; M.A. Nourse, op. cit., p. 275.

6 – A. Gerard, op. cit., p. 5.93 J. Lequiller, op. cit., p. 154.

GG

externelor revenind lordului Lansdowne. Cei doi politicieni londonezi considerau că „numărul, dimensiunea şi ubicuitatea forţelor armate de uscat şi de mare din toată lumea creau necesitatea pentru noi (Anglia – *n.n.*) de a avea cel puţin câteva prietenii bine precizate" 9. Evident, englezii ar fi fost încântaţi de încheierea unei alianţe cu Statele Unite, dar lucrul s-a dovedit greu de obţinut. Au încercat apoi o apropiere de Germania, însă atffudmea acesteia în timpul războiului anglo-bur. precum şi febra

înarmărilor navale în care se angajase Berlinul, au împiedicat-o. În anul 1901, Anglia a încercat, în trei rânduri, să închege o înţelegere cu Rusia, urmărind să-şi poată armoniza interesele în China, Coreea şi Persia. Rusia, însă, s-a dovedit „intratabilă", iar refuzul, dublat de „zelul agenţilor ruşi în Extremul Orient", au făcut superflue orice alte încercări de tratative între cele două state.

Precauţi, japonezii au purtat discuţii în „chestiuni orientale" prin baronul Hayashi, ministrul lor la Londra, cu lordul Lansdowne, cu mult înainte de plecarea lui Ito în Rusia.

De altfel, eventualitatea perfectării unei alianţe angâo-nipone a fost pentru prima dată evocată în martie 1893 de către Joseph Chamberlain. Într-o discuţie cu ambasadorul Japoniei, Katō Komei, acesta a propus o înţelegere sub forma unui acord între Anglia, Japonia, Germania, la care să se poată alătura, eventual, şi Statele Unite.

În martie 1901, Lansdowne nu a respins oferta lui Hayashi asupra unui acord în problemele Extremului Orient, iar în iulie acelaşi an diplomatul britanic constata similitudini în politica celor două ţări. Mai mult, regele Eduard al VII-lea considera „esenţial" ca Anglia să dea Japoniei „sprijinul său cordial în orice împrejurări" y5. Instalarea guvernului generalului conte Katsura în iunie 1901 – foarte ostil Rusiei – precum şi înfruntările tot mai frecvente între ruşi şi japonezi, ca şi cele între ruşi şi englezi în Asia Orientală, au precipitat găsirea unei soluţii la tratativele Hayashi-Lansdowne. Aceasta consta din *Tratatul de alianţă anglo-japonez*, încheiat la 30 ianuarie 1902, a cărei principală menire era de „a contrabalansa înaintarea rusă spre coasta Pacificului şi pen

94 G.M. Trevelyan, *Istoria ilustrată a Angliei*, Editura şti ia tifica. Bucureşti, 1975, p. 800.

95 Ibidem; J. Lequiller, op. cit., p. 153 – 154.

lui n împiedica împărţirea Chinei între Rusia, Germania şi Franţa…" 98.

tratatul era încheiat pentru o perioadă de cinci ani. Et stipula menţinerea *statu-qno-ului* în Extremul Orient; prevedea că în cazul în care izbucnea războiul între unul din semnatari şi o terţă putere, celălalt semnatar să păstreze o neutralitate strictă; dacă două sau mai multe puteri se coalizau şi atacau pe unul din semnatari, celălalt trebuia să-i vină în sprijin. Japonia dobândea în fapt recunoaşterea intereselor sale „speciale" în Coreea, iar Angliei i se dădea posibilitatea de a se „dispensa de axarea unei imense baze navale în Pacific" 9/. Prin această alianţă, scrie Maurice Baumont, „Anglia a găsit în Japonia arma care-i lipsea împotriva Rusiei… Ea îşi apăra propiile interese printr-o putere client. Anglia acorda, în acelaşi timp, Japoniei, drepturile de mare putere" l, y.

Reacţia guvernelor unora dintre marile puteri faţă de acl St tratat a fost diferită. Astfel, Washingtonul l-a primit cu simpatie, văzând în alianţa anglo-japoneză o garanţie pentru pacea generală şi pentru „porţile deschise" tuturor sa.

Guvernul ţarist, care nu înlăturase din planurile sale definitiv posibilitatea unei alianţe cu Japonia, a fost suiv prins şi nemulţumit. Reacţia s-a produs cu ostentaţie la 20 martie 1902, când Rusia şi Franţa au dat publicităţii o notă prin care cei doi aliaţi îşi rezervau „dreptul de a lua… măsurile necesare pentru apărarea intereselor lor". Pe aceeaşi linie demonstrativă, la 8 aprilie 1902, Rusia a semnat cu Chiria o convenţie angajându-se să respecte suveranitatea acesteia în Manciuria şi să-şi retragă din

60 O.M. Trevelyan, op. cit., p. 800; „Anglia, veşnica rivală a Rusiei în Asia, se oferă ca aliată. Ea a fost totdeauna mai bucuroasă a se bate prin alţii: ştiind puterea navală a japonezilor, văzând imobilitatea, devotamentul şi savanta echipare şi conducere a lor, Anglia socoti că primejdia economică din partea Japoniei e mai mică decât primejdia politică din partea Rusiei şi că aceasta se poată slăbi printr-un conflict ruso-jap Onez" (K Iorga, op. cit., p.

103). Pentru amânimtej *vvii British documents on the origins of the war*, *WJ j-x Jli*. Vol. II, London, doc. 125, pp. 114 – 120.

07 M. Baumont. *op cât*, p. 333; G.M. Trevelyan, op. cit., p. G00.

„? M. Baumont, *op. cit.*, p. 354; „Prietenia britanică a ilujit la ridicarea primei mari puled „de culoare –, căreia îi erau ostile celelalte puteri europene" (C. M. Trevelyan, op. cit., p. 800).

63 M. Baumont, op. cit., p. 854.

(ÎS

acele ţinuturi trupele în următoarele 18 luni, 0°. Guvernul de la Petersburg voia să meargă şi mai departe în atitudinea plină de ostilitate fată de Anglia şi a încercat, chiar, să închege o coaliţie a puterilor de pe continentul european, obiectiv pentru care s-a adresat Germaniei. Reichul însă, nu s-a angajat deoarece, se spunea la Berlin, coaliţia preconizată de ruşi ar fi putut provoca o apropiere şi mai mare între Anglia, Japonia şi Statele Unite. În schimb, Wilheim al II-lea se bucura sincer că la Petersburg domnea „o stare de spirit profund ostila Angliei". „Aceasta – spunea Kaiscrul – îmi sună în urechi ca o muzică!" 101. „Muzică", ce, pentru Wilheim al) voia să însemne un conflict militar ruso-britanic, a fost, cel puţin în sensul dorit de el, înşelătoare.

Pentru a dovedi că nu se lăsa impresionat de alianţa „puterilor insulare", ţarul Nicolae al II-lea a dispus, în aprilie 1903, autorităţilor sale civile şi militare, instituirea unui protectorat rus asupra Manciuriei şi Mongoliei. El a ordonat sistarea retragerii trupelor ruseşti din Manciuria „ba. mai mult, au fost concentrate puternice contingente militare în Extremul Orient (100.000 sol investindu-l cu puteri excepţionale pe amiralul Ale:

Totodată, a fost reînviorată penetraţia rusă – civilă – în Coreea de nord 10— în lunile următoare, în porturile de la Pacific, Rusia concentrase însemnate forţe navale: nouă cuirasate, 11 crucişătoare de gradul I, şase crucişătoare de gradul II, şapte canoniere, patru crucişătoare torpiloare şi

31 contratorpiloare 103.

Pe „teritoriile din Extremul Orient, Rusia a creat un „vice-regat" (august, anul 1903), pus sub autoritatea amiralului Alexeev. Guvernând Siberia orientată, peni, Liaotoung şi zonele ocupate din Manciuria, împuternicitului tarului îi mai revenea în competenţă şi rezolvarea tuturor chestiunilor privitoare la raporturile Rusiei cu China şi Coreea: 10".

Faţă de această nouă ofensivă rusească, contrară prevederilor tratatului anglo-japonez, generalul-premier Kat

100 lb/a<?? rt, p. 334 – 355; J. Lequiller, op. cit., p. 156; N. Io>; a, op. cit., p, 104.

101 M. Baumont, op. cit., pp. 353 – 35 (5.

m J. Lequjlier, op. cit., p. 353; N. Iorga, op. cife, pp. 120 – 131. *În Documents Diplomatiques Francats*, 2-e Serie, vol. [II, Paris, 1, 931, p. 503.

m ftl. Baumont, op. cit., p. 337.

sura declara ministrului britanic la Tokyo, în aprilie 1903, că „o ocupare permanentă a Manciuriei de către Rusia ar însemna, mai târziu, o ocupare permanentă a Coreei de către aceeaşi putere, ceea ce ar ameninţa cu adevărat existenţa Japoniei". În anii 1902 şi 1903, chiar după ce fuseseră cunoscute noile măsuri ale Rusiei, la Tokyo, în ciuda agitaţiei elementelor militariste, atitudinea era de temporizare, de ezitare, existând speranţa şi chiar dorinţa unei rezolvări a diferendelor ruso-japoneze prin negocieri, pentru „o reglementare amiabilă a afacerilor coreeană şi manciuriană". Exponentul acestei grupări era prinţul Ito, dar diverşi şefi militari şi unii dintre politicienii tineri, în pofida atitudinii moderate a diplomatului princiar nipon, preconizau folosirea forţei, „cu cât mai devreme, cu atât mai bine".

Mareşalul Oyama, într-un raport adresat Mikado-ului, arăta că nu trebuia să se aştepte prea mult deoarece „Japonia putea, în câţiva ani, pierde avantajele strategice pe care le avea pe moment".

De la Londra, ambasadorul Hayashi îndemna la

declanşarea cât mai grabnică a războiului împotriva Rusiei, fiind convins că altă soluţie nu există şi nu se sfia s-o afirme ambasadorului Germaniei, Hatzfeldt.

Guvernul din Tokyo, un timp a mai sperat că negocierile ar putea duce la rezultatele scontate, dar în paralel opinia publică niponă fusese pregătită, aşa cum erau concentrate şi forţele militare pentru război. În cea de-a doua jumătate a anului 1903 a avut loc un schimb de note diplomatice între guvernele rus şi japonez, dar fără urmări concrete în favoarea păcii.

Astfel, în nota din 28 iulie 1903, Japonia recunoştea „drepturile speciale" ale Rusiei în Manciuria – în zona căii ferate – cerând în schimb protecţia supuşilor japonezi din acest teritoriu 105.

Răspunzând, la 3 octombrie 1903, Petersburgul nu numai că nu amintea de Manciuria, ci se opunea şi accesului forţelor japoneze în Coreea de nord, între frontiera de nord şi paralela 39°, zonă largă de 200 km.

La 30 octombrie, nota guvernului japonez relua prevederile din iulie, adăugând propunerea creării unei zone neutre, de 50 km de o parte şi de alta a frontierei, dintre Coreea şi Manciuria. Cum era de aşteptat, în răspunsul

103 J. Lequiller, op. cit., p, 158 – 159; M. Baumont, op. cit., p. 357 – 358.

din 11 noiembrie 1903, Rusia a invocat conţinutul notelor sale anterioare. Schimbul de note, fără să intervină vreo modificare de atitudine, a continuat în decembrie 1903 şi ianuarie 1904, ceea ce a dus la schimbarea tonului din partea diplomaţiei japoneze. La 13 ianuarie 1904, cabinetul nipon a cerut guvernului rus un răspuns „definitiv", în termen de două săptămâni, în legătură cu angajamentul Rusiei de a respecta, integritatea teritoriului chinez în Manciuria 10; i. Un asemenea răspuns nu a venit. Pericolul izbucnirii conflictului armat nu mai era un lucru care să mire sau să surprindă cancelariile diplomatice ale marilor puteri.

Guvernul francez era îngrijorat de înrăutăţirea

relaţiilor ruso-japoneze, deoarece un război al Rusiei în Extremul Orient ar fi neutralizat această ţară un timp de la problemele europene, alianţa franco-rusă intrând în eclipsă. Delcasse, ministrul de externe al Franţei, care „se temea de complicaţii", a ezitat mult timp „să dea sfaturi aliatului ţarist". S-a decis s-o facă în decembrie 1903, încercând să sugereze celor doi adversari „o reglementare amabilă". Era, însă, prea târziu. La 27 ianuarie 1904, ministrul Japoniei la Paris i-a declarat că guvernul său era împotriva medierii 107, iar şeful Foreign Office-ului, lordul Lansdowne, aproximativ la aceeaşi dată, îşi exprima convingerea că războiul era „singura ieşire". La Berlin se considera că, pentru a evita războiul, Rusia trebuia să facă importante concesii Japoniei, să se decidă să „facă un rapid pas înapoi" 10 ă. Wilhelm al II-lea scria în acest sens: „Singura garanţie a păcii ar fi ca Rusia să accepte, absolut şi fără să revină, revendicările Japoniei. Dat fiind caracterul tandru, exagerat de paşnic şi puţin militar al lui Nicolae al II-lea, această măsură, care pare necunoscută, nu este absolut imposibilă" e.

Guvernul ţarist credea că tatonările şi schimbul de note vor continua. Cel japonez a hotărât altfel, la Tokyo, prevalând punctul de vedere al celor care vedeau soluţia în forţă. Ruptura a fost decisă de Japonia şi pentru

106 J. Leciuffler, op. cit., p. 139; M. Baumont, op. cit., p. 389.

107 J. Lequiller, op. cit., p. 139; M. Baumont, op. cit., p. 388.

108 M. Baumont, op. cit., p. 388.

109 *Ibidem*, p. 389; „Din punctul nostru de vedere – scria consilierul ambasadei germane de la Londra, Eckardstein – trebuie salutat cu bucurie războiul ruso-japonez", această bucurie explicându-se prin lovitură indirectă dată Francei (Ibidem, p. 37G).

n

„A devansa epoca de dezgheţ, când crucişătoarele ruse vor putea ieşi din Vladivostok" un, deoarece cele aflate „la Port Arthur erau insuficiente, după calculele

japonezilor. În prezenţa împăratului, conferinţele din 3 şi 4 februarie. 1904 au adoptat hotărârea declanşării războiului împotriva Rusiei – J, t.

La 5 februarie, guvernul japonez, în lipsa răspunsului la nota ultimativă adresată guvernului rus la 13 ianuarie, a rupt relaţiile diplomatice cu Rusia, iar prin nota adresată Petersburgului anunţa că va lua măsurile necesare „pentru a proteja drepturile stabilite şi interesele sale legitime” în Coreea.

Ostilităţile au fost declanşate imediat de către japonezi, fără declaraţie de război. Opinia generală, inclusiv la curtea ţarului, era că Rusia va învinge, chiar dacă nu va distruge forţa militară a Japoniei. Realitatea a fost, însă, alta, şi ea se datora superiorităţii forţelor militare terestre şi navale japoneze U2.

Elementul pe care au contat şi la care au recurs japonezii a fost rapiditatea loviturilor şi, de aici, surpriza urmată de succes. Operaţiunile militare declanşate de niponi – în februarie 1904 – s-au centrat pe câteva teatre de luptă terestre şi navale; Techmoulno (Coreea), unde au debarcat 30.000 de soldaţi, apăraţi de navele militare din larg care au anihilat rapid vasele ruse, canonicra „Corect” şi crucişătorul „Variag”; Port Arthur, în a cărui radă, din primul atac, japonezii au scos din luptă trei vase ruseşti, restul flotei ruse fiind imobilizat, şi blocat la cheul portului; Corcea de nord, zonă în care trupe japoneze au înfrânt detaşamentele ruse şi le-au obligat să se retragă în Manciuria. În mai 1904 o armată japoneză a debarcat în Manciuria, între Antoung şi Dalny, amoniutând spatele trupelor ruse; tot în lima mai, o altă aruo *ibidem*, p. 3G0.

*” J. Loquiller, op. cit., p. 150.

112 Armata rusă din Extremul Orient, cu un efectiv de 120.000 Soldaţi, era dispersată în Liaoloung, Manciuria şi în Provincia Maritima, la sud de Vladivostok. Era slab înarmată, din rez.cr. – vişli sau recruţi din Siberia (torţele de elită aind menţioute în Europa». Japonia dispunea de 100.000 soldaţi, bine înarmaţi şi instruiţi, cu posibilitate de a dubla sau tripla aceste elective. Flota rusă era inferioară

celei nipone, dispunând de 28 nave distribuţie între Port Arthur, Vladivostoac şi Techmoulpo (coasta de sud-vest a Coreei). Japonezii aveau 50 cuirasate şi crucişătoare. Serviciile de informaţii rase funcţionau delectuos. Moralul trupelor ruse era scăzut (J. Lequiller, op. cit., p. 1G0).

mată japoneză a pătruns în Liaotoung, Ia 150 km nord de Port Arthur. Din iulie până în decembrie 1904, armata japoneză de sub comanda generalului Nogi a asediat Port Arihur-ul. Dezastrul forţelor militare ruse şi deznodământul conflictului s-a decis la 27 mai 1905 când flota de sprijin rusă, trimisă din Baltica în Extremul Orient, a fost surprinsă şi distrusă în strâmtoarea Tsushima de către flota japoneză a amiralului Togo u:

Dacă, faţă de victoriile japoneze existau motive ele satisfacţie la Londra sau Berlin, se înţelege că asemenea motive nu puteau exista la Paris. Dar nici la Washington. Prin achiziţionarea insulelor Hawaii şi a Filipineâqr, Statele Unite deveniseră o „putere a Pacificului", şi simţeau nevoia să-şi protejeze aceste posesiuni, or agresivitatea şi infiltrarea japoneză în zonă le nelinişteau, mulţi americani începând să vadă în Japonia „un eventual adversar".

Dezastrul militar al Rusiei în Oriental îndepărtat era un motiv pentru ca guvernul american să se îngrijoreze şi să nu privească cu plăcere victoriile pe cât de neaşteptate, pe atât de răsunătoare ale japonezilor. De aceea, pentru a se pune capăt ostilităţilor, în aprilie 1905, preşedintele Theodore Roosevelt şi-a oferit bunele oficii pentru medierea păcii. Datorită atitudinii aliaţilor beligeranţilor, Anglia şi Franţa, cât şi a medierii preşedintelui Statelor Unite, scria diplomatul francez, A. Gerard, războiul ruso-japonez „s-a încheiat rezonabil" ut.

Surprinzător (dar explicabil), Japonia a fost cea care la 27 mai 1905 a comunicat, în secret, preşedintelui Roosevelt că era de acord cu medierea sa între cele două state beligerante. Apoi şi-a dat acordul şi guvernul rus, după ce, la S iunie 1905, Wilheim al II-lea a cerut stăruitor lui Nk-olae al II-lea să se resemneze *% astfel că, la 8 iunie

1905, Roosevelt a dat publicităţii oferta sa ţie mediere 10.

Guvernele rus şi japonez au ordonat sistarea ostilităţilor fiind de acord să-şi trimită reprezentanţii ia Conferinţa de pace ce trebuia să aibă loc la Portsmouth (New Hampshire), în Statele Unite. Delegaţia rusă îl avea în frunte pe Witte, iar cea japoneză pe Komura, ministrul de externe. La 5 septembrie 1905, în urma tratativelor

113 J. Lequiller, op. cit., pp. 1C2 – 1C0, 1G9.

** A. Gerard, op. cit., p. D.

1, 5 Michel Laran, Jacques Villequct, *op. cit* –, p. 241.

nu J. Lequiller, op. cit., p. 100.

purtate; s-a semnat Tratatul de pace ruso-japonez1I7.

Documentul prevedea că în vfli or între Rusia şi Japonia va fi „pace şi prietenie" (art. 1), cele două părţiindu-şi obligaţii şi angajamente reciproce în tura cu interesele lor teritoriale şi economice. *A* Ru» a recunoştea că „Japonia posedă în Coreea în preponderente politice, militare şi economice", motive centru care în viitor trebuia „să se abţină de la orice opoziţie sau intenţie faţă de măsurile de bune consilii, de protecţie şi de control pe care guvernul Imperial al J, poniei poate să le considere necesare de Coreea" (art. 2) *m*. Cele două părţi se angajau: Să evacueze complet şi simultan Manciuria, să retroee-m întregime şi complet administraţiei cMnezele din Manciuria ocupate în timpul războiului (art. 3) 119.

Rusia transfera către Japonia, cu consimţământul gu-ului chinez, zona Port Arthur (jart. 5); de asemenea, guvernul rus se anrţaja, „să transfere şi să asigure guvernului imperial, fără compensaţie şi cu consimţământ-tv. l guvernului chinez, calea ferată între Changehoun şi Port Arthur cu toate ambraşamentele ei, precum şi toate drepturile, privilegiile şi proprietăţile care-i corespund în infe, împreună cu toate nanele de cărbuni siân zisa regiune, aparţinând citi ferate sau exploatate pentru buna sa funcţionare" (art. e).

Cele două state se angajau să exploateze căile ferate din Manciuria „exclusiv în scop comercial şi induşi;

ei un caz în scop strategic". Această restricţie nu se

aplică şi căii ferate situate în Liaotoung (art. 7).

Rusia ceda Japoniei, „perpetuu şi în suveranitate, partea meridională a insulei Sakalin, toate insulele adiacente, lucrările publice şi proprietăţile care se află aer (art. 9). Rusia se angaja să se înţeleagă cu Japonia în legătură cu drepturile de pescuit ale supuşilor japonezi de-a lungul coastelor posesiunilor ruse din mările Japoniei, Ohoisk şi Behring (art. 11).

Guvernele rus şi japonez se angajau „să adopte ca bază a relaţiilor lor comerciale, aştepţind încheierea unui

** Pierre Albiri, t-s *frrands traiies peliâiques*, Alean, Pan's 1932, ediţia a 4-a, pp. 4U6-i9 l.

118 *Ibidem*, p. 487; Michel Lara», Jacques Vfflequet, op. cif., p. 243.

119 Pierre Albin, op. eft... p. 487; Michel Laran, Jacques Willequet, *op*. cif., p. 243.

tratat de comerţ şi de navigaţie pe bazele tratatului cară era în vigoare înainte de actualul război, sistemul tratamentului reciproc pe principiul naţiunii celei mai favorizate" (art. 12) t2.

Câştigurile japonezilor în urma războiului cu Husia.

nţite în tratatul de la Portsmouth, erau importanle, dacă nu ar fi de reamintit decât instalarea niponii» Coreea şi Liaotoung, controlul căii ferate sud-manciuriană, stăpânirea asupra sudului Sahalinului. Cu toate aer mulţi oameni politici şi militari, şi chiar o bună parte a opiniei publice japone: e. erau nemulţumite, îi aer fi vrut întreaga insulă Sahalin, o parte din Sibe indemnizaţie corespunzătoare din partea celui it nstraţiile şi incidentele provocate de cei: feriţi, soldate cu morţi şi răniţi, la Tokyo şi în ai ale Japoniei, au obligat guvernul Katsura să astro marţială, iar mai apoi să-şi dea demisia (la 7 ianuarie 1308). A urmat un guvern „de partid" (Seiyukai) condus de marchizul Saionji122. Guvernarea acestuia (7 ianuarie 190G-14 iulie 1908). precum şi noul guvern Katsura (14 iulie 1908 – 30 august 1911) şi-au dobândit merite incontestabile atât în ceea ce priveşte continuarea acţiunii de modernizare, de dezvoltare economică a Japoniei, cât:

mai ales în problema raporiurilor internaţionale ale imperiului nipon, a poziţiei sale în rândul celorlalte puieri.

Victoria împotriva Rusiei a făcut o dată în plus dovada puterii economice şi militare a Japoniei, i-a asigurat un loc între marile puteri, a consfinţit trecerea sa în fazanalistă de dezvoltare, războiul ruso-japonez nefiind în fapt decât o „expresie a luptei pentru reîmpărţirea lumii, mai exact, a posesiunilor şi a zonelor de influenţă ruse din Extremul Orient, râvnite de imperialismul japonez" 1 =; î. În acelaşi timp, războiul ruso-japonez, în care China a fost lăsată deoparte, asistând doar la pierderea unor *posesiuni* şi a unor teritorii de margine a avut asupra acesteia „un efect singular", accentuând „procesul de tre'

** Pierre Albin, op. cit., pp. 437 – 491; Michel Laran, Jacques Villequet, op. cit., p. 243 – 244. i-i J. Lequiller, op. cit., p. 170.422 *Ibidem*; A. Gerard, op. cit., p. 40; Michel Vie, *on. cât.*, p.m.

123 Mircea jj popa, *Primul război mondial*, *1914 – 1918*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică „Bucureşti, 1973, p. 90.

fcire început odată cu primele victorii ale Japonieiân, „boiul chino-japqnez", chinezii văzând, acum, „o putere europeană învinsă de o putere asiatică1 1 – 1.

Obiectivele pe care şi le fixaseră conducătorii politici şi militari japonezi cu câteva decenii în urmă nu erau, în pofida victoriilor obţinute, decât parţial îndeplinite. Anularea ultimelor vestigii ale tratatelor inegale, crearea unui imperiu colonial, dobândirea unui rol preponderent în Extremul Orient şi în zona Pacificului erau obiective încă de realizat. Era firesc, deci, ca politica internă japoneză să se concentreze pe creşterea puterii economice şi militare, suportul necesar atingerii acestor scopuri.

Japonia cheltuise, pentru războiul din 1904 – 1905.

1 173 550.000 yeni (adică de opt ori cât pentru cel din

18§4—1895, împotriva Chinei), din care 992 724.000 yeni pentru armata de uscat şi 180 810.000 pentru marina

de boi, sume enorme realizate de către stat din impozite, împrumuturi, fonduri speciale, contribuţii voluntare etc.

Programul guvernamental de „administraiie post bellum a constat în creşterea veniturilor statului, prin porirea impozitelor (funciar, pe venit, pe patente, băuturi) şi ridicarea taxelor vamale; naţionalizarea, prin răscumpărare de la companii străine, a 17 linii de

ferată, plus linia ferată coreeană Fusan-Sent; răscumpă rărea şi amortizarea datoriei naţionale, care se ridica la

Feitul anului 1905 la 1700 milioane yeni; ridicarea

„Murului diviziilor militare (fără garda imperială) de l. i 16 la 18; întărirea marinei de război prin darea în folosinţă a noi nave, pentru care erau necesare

7.6 6 Ol-Op0 yeni.:

Guvernul Saionji a trecut prin Dietă mai multe legi care au dus la executarea acestui program: legile asupra impozitelor, tarifului vamal, reglementării datoriei naţionale, naţionalizării căilor ferate etc.

Bugetul statului pentru exerciţiul financiar 1908 – 1907 fi fost ridicat la 487 898.000 yeni, la care s-au adăugat, pentru cheltuieli, 450 – 45.000 yeni din bugetul extraordinar de război şi 53 912 767 veni din bugetul suplimentar pentru exerciţiul 1905 – 1908. Dacă în 1893 – 1894, bugetul Japoniei era de 100 – 110 milioane yeni la venituri şi 75 – 85 milioane yeni la cheltuieli, în 1902 – 1903 a

„M. A. Nour.se op. cit., p. 277.

423 A. Gerard, op. cit., p. 40; Michel Vie, op. rit; p. 59.

ajuns la 297 milioane yeni, iar în a) 05 – 1906 la 500 milioane yeni. În ce priveşte datoria publică, aceasta a crescut, de la 267 milioane yeni la 552 milioane yeni în 1903 şi, respectiv, două miliard: / yeni. Industria, averea publică şi privată, au sporit considerabil, astfel că, dacă bugetul a crescut în proporţie de 1 la 5, capacităţile de producţie au urmat o progresie egală.

Brigetul pe 1907 – 1908 a fost de 016 440.000 yeni.

cu 120 milioane mai mult decât cel precedent, creşterea fiind înghiţită în cea mai mare parte de cheltuielile pentru armată şi marină. Cum datoria naţionala era de 2 314 milioane yeni, în martie 1907 a fost emjs, pe pieţele financiaro din Londra şi Paris, un împrumut de 23 milioane lire. sterline (675 milioane franci) eu o dobândă de 5%1M.

Politica economică şi financiară a lui Saionji a fost continuată cu consecvenţă şi de căite guvernul Katsura, îndeosebi prin reforma financiară şi prin conversiunea datoriei ex (erne 127.

Creşterea puterii economice japoneze Oslo ilustrată şi de sporirea volumului comerţului ei exterior. Aallc, dacă în 1899, valoarea mărfurilor importate era de 220 401926 yeni, în 1911 crescuse la 513 005 705 y «ti, iar în 1913 va fi de 729 431644 yeni. La aceleaşi date, valeiile exportului japonez au fost de 214 929 894 yeni, 447 433 888 yeni şi, respectiv, 632 400 213 yeni.

Veniturile vămilor au sporit de la 10 milioane yeni în 1899, la 42 007.000 yeni în 1911 şi la 78 580.000 yeni în 1913. În toată perioada, relaţiile comerciale colo mai intense ale Japoniei s-au făcut cu Anglia, Statele Unite şi China

Întărirea considerabilă a economiei nipone, modernizarea sistemului financiar, înfiinţarea unor noi unita îi monopoliste, constituirea *Companiei* cailor *ferate sud-manciuriene*, sporirea investiţiilor de stat şi particulare în întreprinderile industriale şi comerciale au introdus definitiv Japonia în economia capitalistă mondială.

Numai de la sfârşitul anului 1905 până la mijlocul lui 1908 au fost investite în industria modernă – uzin6 electrice, mine, materiale de construcţie, chimică ele. – 1890 milioane yeni %*.

** A. Gerard, op. cit., pp. 42, 44, 53. * = 7 *Ibidem*, p. 92.123 *Ibidem*, pp. 100 – 10*1 m* Ana Budură, op. cit., p. 1703.

Industria textilă, în anul 1909, grupa 46° O din întrfe-prinderile cu peste cinci salariaţi, 53% din muncitori, 50% din capital. În acelaşi an, industria chimică dădea 7.8% din

producţia industrială, industria metalurgică – 13, 3%, de construcţii mecanice – 4, 3% şi depindea de investiţiile făcute de stat.

În 1901 au intrat în funcţiune oţelăriiic de la Yawata, din nord-estul insulei Kyūshū, proprietate a statului1: „°. Consumul de fontă a crescut în intervalul anilor 1900 – 1911 de.la 45.000 tone la 400.000 tone. Japonia producea 60% din navele necesare, 80% din parcul de vagoane, din cel de locomotive. Dar, cu tot procesul de modernizare, economia japoneză îşi păstra structura dualistă: ateliere meşteşugăreşti – familiale, mici ferme agricole şi magazine, alături de mari întreprinderi, uzine, fabrici moderne.

Oglindă a dezvoltării economice, venitul naţional a crescut în medie anual cu 4, 1% între anii 1886 şi 1898 şi cu 6, 1% vreme de 13 ani după anul 1906 m.

Recunoaşterea statutului de mare putere al Japoniei, consfinţit de victoria împotriva Rusiei şi de prevederile tratatului de pace de la Portsmouth, a permis Imperiului nipon S3, seţioneze cu mai multă îndrăzneală şi dezinvoltură pe plan diplomatic, să grăbească procesul de lichidare a ultimelor îngrădiri la care fusese supus în deceniile şase şi şapte ale secolului trecut.

La puţine zile după declanşarea războiului împotriva Rusiei, Japonia, prin Hayashi, a constrâns guvernul coreean (la 24 februarie 1904) să semneze un protocol compus din şase articole, prin care Coreea se angaja să fie pentru Japonia „un aliat fidel” şi să ţină seama, în toate problemele de administraţie, de avizul guvernului de la Tokyo132. Totodată, japonezii au procedat la ocuparea principalelor puncte strategice din Coreea, iar oamenii de afaceri niponi au trecut la acapararea economiei coreene, aşa cum s-a prevăzut în acordurile impuse Coreei] a 19 şi 22 august 1904. Deşi se recunoştea „indepen

** Michel Vie, op. cit., p. 56. f *Idem*, p. 56 – 57. «J. Lequiller, op. cit., p. 181; Henri Cordier, *Histoire générale de la Chine et de şes relations avec les pays étrangers*, vol. IV, Librairie Paul Geuthner, fe>aris, 1920, p. 258.

denţa şi integritatea teritorială” a Coreei, aceasta intra, de fapt, sub controlul japonezilor U3.

O altă dovadă a recunoaşterii Imperiului nipon ca mare putere a constituit-o şi ridicarea de către celelalte mari puteri a legaţiilor lor de la Tokyo la rangul de ambasade: Marea Britanie – 25 noiembrie 1905, Statele Unite ale Americii – 31 martie 1906, Germania – 22 mai 1906, Franţa – primăvara anului 1906 *.

Ofensiva diplomaţiei japoneze pentru dobândirea da noi avantaje economice, politice şi strategice pe seama Coreei şi Chinei s-a intensificat după semnarea tratatului de la Portsmouth. Încă în iulie 1905, japonezii, profitând de „bunele oficii ale lui Roosevelt”, au obţinut şi recunoaşterea de către americani a politicii lor faţă de Coreea. Astfel, la instrucţiunile lui Roosevelt, W.H. Taft, ministrul de război al S.U.A., i-a declarat lui Katsura ca americanii nu vor interveni dacă trupele japoneze vor mi câtui un control asupra peninsulei. Guvernul de la Washington dorea să obţină de la Tokyo, în schimb, asigurarea că niponii nu urmăreau niciun fel de imixtiune în Filipine în\ *Memorandumul Taft-Katsura*, urmat de închiderea (în noiembrie 1905) ambasadei Statelor Unite de la Seul, făceau ca acestea să fie prima ţară care recunoştea instituirea controlului complet al Japoniei asupra Coreei13G.

La 17 noiembrie 1903, urmare de fapt a prevederilor articolului al doilea din tratatul de pace cu Rusia, ministrul Japoniei la Seul, sprijinit de trupele nipone de aici, a semnat un tratat cu guvernul coreean prin care Japonia instaura un „protectorat” asupra Imperiului Dimineţilor liniştite *a7*. Prin acest tratat, „protectorii” îşi asumau controlul şi conducerea afacerilor externe ale Coreei, „ca şi reprezentarea Coreei în afară”; îşi rezervau dreptul de a numi la Seul un Rezident general, cu privilegiul „de a fi primit în audienţă privată şi personală de către împăratul Coreei”. La 15 decembrie 1905, guvernul coreean şi-a rechemat miniştri şi consulii din străinătate, însărcinările lor fiind preluate de diplomaţii

133 Henri Cordier, op. cit., p. 258.13” A. Gerard, op. cit., p. 2.135 J. Lequiller, op. cit., p. 181.

130 Alexandru Vianu, Istoria *SUA*, Editura ştiinţifică, Bucureşts, 1973, p. 263.

W Henri Cordier, op. cit., p. 259; A. Girard, op. cit., p. 49, japonezi1” 8, iar la 21 decembrie 1905, marchizul Ito era numit rezident general în Coreea *.

A doua zi, la Beijing, s-a încheiat un tratat chino –, japonez prin care se recunoşteau Japoniei avantajele pe care le obţinuse anterior Rusia în China 110.

Pentru punerea în valoare a teritoriilor, drepturilor, avantajelor şi privilegiilor obţinute prin tratatele, de la Portsmouth şi Beijing, japonezii au instituit 5 n Manciuria de sud un guvernământ general, cu sediul la Port Arthur, cu o ramură civilă şi cu una militară! U.

La 1 august 1906, a avut loc transferul de către autorităţile ruse către cele japoneze a porţiunii de cale ferată din Manciuria de sud, pentru exploatarea şi modernizarea căreia guvernul japonez a creat; deja *Compania cailor – ferate sud manciuriene*, cu un capital de 200 milioane yeni, din care jumătate subscrise de stat, jumătate de întreprinzători particulari japonezi şi chinezi. Niponii au preluat, totodată, şi controlul, exploatarea şi întreţinerea căii ferate Mukden-Antoung, pentru o perioadă de 15 ani, în scopuri „comerciale şi industriale”.

În partea de sud a Sahalinnlui, autorităţile de la Tokyo au înfiinţat un *„Birou de administraţie civilă”* care s-a îngrijit de stabilirea aici, în cursul anului 1906, a nu mai puţin de 18.000 cetăţeni japonezi.

Deposedarea monarhului coreean de toate prerogativele sale, pierderea independenţei şi suveranităţii naţionale au provocat răbufniri cu caracter naţional în societatea coreeană, divizată în pro şi anti japonezi. Pentru; i dezvălui caracterul de dictat al acordurilor japono-co-reene, în vara anului 1907, din iniţiativa Curţii imperiale de la Seul, s-a înaintat o plângere către Curtea Internaţională de Justiţie de la Haga, protestându-se împotriva acordului din 17 noiembrie 1905, ce-i fusese

impus prin forţă. Riposta japonezilor nu a întârziat. La 19 iulie 1907, după ce la Tokyo a avut loc o reuniune a consilierilor Mikado-ului (10 iulie), vicontele Hayashi l-a obligat pe împăratul Coreei Yi Iâiung, să abdice, înlocuindu-l cu – fiul său prinţul Yi Cho*k* în Un nou acord japono-coreean a fost semnat la 25 iulie 1907, de către Ito şi primul *milit* Henri Cordier, op. cit., p. 239; A. Gerard, op. cit., p. 49.

130 *Ibidem*; J. Lequiller, op. cit., p. 131.

140 Henri Cordier, op. cit., p. 259.

? 41 A. Gerard, op. cit., pp. 47 – 13, 49.

142 Henri Cordier, op. cit., p. 259; J. Lequiller. op. cit., p. 182.

nostru coreean Yi Wan Yong, document ce reconfirma deplinele drepturi ale japonezilor în Coreea113. Mai mult decât atât, toate reformele de natură internă trebuiau realizate sub controlul şi eu aviz japonez, iar armata coreeană dizolvată li4.

În vremea aceasta, guvernul din Tokyo a desfăşurat o intensă acţiune diplomatică pentru normalizarea relaţiilor cu unele dintre marile puteţi. Ţelul pe care voiau să-l atingă niponii consta în recunoaşterea din partea celorlalte state, cu interese politice şi economice în Extremul Orient, a situaţiei de fapt existente atunci în zonă, net avantajoasă pentru Japonia.

În acelaşi timp, atât Franţa cât şi Pusia „şi-au dat seama că a sosit momentul, recunoscând faptele împlinite, să restabilească relaţiile lor cu Japonia într-un mod care să salveze întreg ansamblul intereselor lor comune în Asia şi libertatea lor de acţiune în Europa” *m*. Rusia, imediat după înfrângerea din 1905, ezitase să mai aibă iniţiative în Extremul Orient, fapt determinat, fără îndoială, şi de marile sale dificultăţi politice interne. Această atitudine de moderaţie a guvernului de la Petersburg a fost încurajată de Franţa „care avea nevoie de Rusia în Europa” 14U. Aceeaşi Franţă a acţionat, însă, şi de cealaltă parte; adică pe lângă guvernul de la Tokyo. Astfel, atunci tind acesta din urmă a încercat, la sfârşitul anului 1906, să obţină un

împrumut la Paris, pentru a-şi achita datoria de 22 milioane lire sterline, contractată în mai şi noiembrie 1904, pe pieţele financiare din Londra şi New York, guvernul

11:! Henri Cordier, op. cit., p. 200; A. Gerard, *op. cit.,* p. 57.

m J. Lequiller, op. cit., p. 182; Acordul prevedea: „Art. 1. În toate problemele relative la reforma administraţiei coreene, guvernul coreean va primi instrucţiuni şi avizul pe care i le va da rezidentul general al Japoniei. Art. 2. În toate problemele relative la executarea legilor şi ordonanţelor şi în toate chestiunile importante ale administraţiei, guvernul coreean va trebui să obţină în prealabil autorizaţia rezidentului genera! Art. 3. Va exista o distincţie foarte netă între puterea executivă şi puterea judiciară în Coreea. Art. 4. În toate numirile şi revocările de înalţi funcţionari, guvernul coreean va trebui să obţină în prealabil asentimentul rezidentului general. Art, 5. Guvernul Coreea» va trebui să numească în Coreea funcţionari supuşi japonezi pe care rezidentul general H va recomanda. Art. 6. Guvernul coreean nu va putea numi niciun funcţionar străin fără să *ti* consultat rezidentul general" (A. Gerard, op. cit., pp. 57 – 58).

lv> A. Gerard, op. cit., p. 6.

1 <i J. Lequiller, op. cit., p. 137.

francez „l-a avertizat că una din condiţii era restabilirea încrederii între Japonia şi Rusia". Japonezii au fost de acord şi au obţinut încheierea cu Franţa, la 12 martie 1907, a unui acord financiar, dublat, la 10 iunie 1907, de un acord politic. Primul dintre cele două documente rezolva acordarea Japoniei a unui împrumut de 300 milioane franci, rambursabil în 25 ani147. Cel de-al doilea act diplomatic prevedea recunoaşterea de către Japonia a zonei de influenţă franceză în trei provincii din China de sud, Guandong, Guanxi şi Yunnan, precum şi angajamentul de a nu se leza interesele franceze în Indochina. Franţa recunoştea, la rândul său, zonele de influenţă japoneză în Manciuria de sud, o parte a

Mongoliei şi în provincia chineză Foukien148. Publicarea acestui acord – relata ambasadorul francez la Tokyo – „a fost foarte bine primită de Anglia şi Rusia, nu însă şi de guvernul german" *m*.

Diplomaţia franceză a activat cu bune rezultate şi în direcţia atenuării disensiunilor dintre Anglia şi Rusia. „Antanta cordială" realizată în 1904 înlesnindu-i demersul, concretizat în semnarea acordului anglo-rus din 30 august 1907, de fapt o înţelegere privind delimitarea zonelor de influenţă ale celor două mari puteri în Persia, Afghanistan şi Tibet 15°. Acest acord a constituit, în acelaşi timp, ultimul element fundamental al alianţei anglo-franco-ruse – Antanta sau Tripla înţelegere – opusă celeilalte Alianţe imperialiste – Tripla Alianţă (Germania, Austro-Ungaria, Italia).

Pe un astfel de fundal politic internaţional şi între asemenea evenimente s-au desfăşurat negocierile ruso-japoneze din prima jumătate a anului 1907, la Peters

1/17 *Ibidem*; A. Gerard, op. cit., p. 13.

153 J. Lequiller, op. cit., p. 187. „Guvernele Franţei şi Japoniei, fiind de acord să respecte independenţa şi integritatea Chinei, ca şi principiul egalităţii de tratament în această ţară pentru comerţul şi Cetăţenii sau supuşii tuturor naţiunilor, având, în plus. un interes special ca ordinea şi pacea să fie menţinute mai ales în regiunile vecine Imperiului chinez în care au drepturi de suveranitate, de protecţie sau de ocupaţie, se angajează să se sprijine unul pe altul pentru a asigura securitatea şi pacea în zisele regiuni, în vederea menţinerii situaţiei şi drepturilor teritoriale ale celor două înalte Părţi Contractante pe continentul Asiei" (A. Gerard, *ap. cât.*, pp. 16 – 17).

1/10 A. Gerard, op. cit., p. 23.

1 M *ibidem*, p. 26.

burg, discuţii purtate de Izwoaski, ministrul de ex şi Motono, ambasadorul Japoniei. Tratativele din capitala Rusiei fuseseră dublate de convorbirile de la Paris, între Stephen Pichon, ministrul francez de externe, şi baronul

Kurino, ambasadorul Japoniei. În ciuda existenţei unor rezistenţe, atât la Petersburg, cât şi la Tokyo, cele două guverne erau decise spre reconciliere care, în viitor, că se transforme în înţelegere. Negociatorii au căzut de acord să încheie nu numai un tratat de comerţ şi o convenţie de pescuit, ci şi un Aranjament general" i51, documente care au fost semnate la 28 iulie şi, respectiv, 30 iulie 1907.

Tratatul de comerţ şi navigaţie stabilea o deplină şi riguroasă reciprocitate de drepturi în ramurile comerţului, industriei, navigaţiei, jurisdicţiei, ca şi în materie vamală pentru supuşii ruşi şi japonezi152.

Aranjamentul, sau acordul general, era motivat de dorinţa celor două Imperii de a consolida „relaţiile de pace şi de bună vecinătate care au fost din fericire restabilite" şi de a lichida în viitor „orice cauză de neînţelegere" în raporturile dintre ele.

Părţile se angajau să-şi respecte integritatea teritorială şi toate drepturile care rezultă, respectiv, pentru una şi pentru cealaltă: 1) din tratatele, convenţiile şi contractele încheiate între ele şi China, atâta vreme cât drepturile acestea nu sunt incompatibile cu principiul egalităţii de tratament15 s: din tratatul semnat la Portsmouth la 5 septembrie 1905 între Rusia şi Japonia, ca şi din convenţiile speciale încheiate între Rusia şi Japonia (art 1), Rusia şi Japonia recunoşteau „independenţa şi integritatea teritorială a Imperiului chinez, ca şi principiul egalităţii de tratament în tot ceea ce privea comerţul şi industria tuturor naţiunilor în acest Imperiu" şi se angajau să susţină şi să apere „menţinerea *statu-qiio-ului* şi respectarea principiului egalităţii de tratament prin toate mijloacele paşnice aflate în puterea lor" (art. 2) *m*.

Acordul din 30 iulie 1907 avea un protocol secret în care erau delimitate şi recunoscute „mutual – „interesele speciale" şi zonele de influenţă ale Rusiei în Manciuria

151 *Ibidem*, p. 27; J. Lequiller, op. cit., p. 188.

152 J. Lequiller, op. cit., A. Gerard, op. cit., p. 27.

153 A. Gerard, op. cit., p. 28.

154 Ibidem; J. Lequiller, op. cit., p. 1H8.

de nord şi Mongolia exterioară, ale Japoniei în Manciuria de sud şi Coreea P*

Semnarea acestor documente a fost primită cu deosebită satisfacţie în Japonia şi a constituit pentru guvernele celor două state prilejul aşteptat pentru a-şi ridica legaţiile de la Petersburg şi Tokyo la rangul de ambasade M.

Dacă în relaţiile cu marile puteri, diplomaţia japoneză a înregistrat rezultate semnificative, în raporturile cu China ea a întâmpinat dificultăţi îndeosebi în ceea ce priveşte punerea în aplicare a prevederilor acordului din decembrie 1905, datorită opoziţiei, mai mult sau mai puţin mascate, a autorităţilor chineze. Una. din metodele la care au recurs în acest sens a fost aceea de a acorda concesii, cu precădere în domeniul construcţiei de căi ferate, unor firme europene. Aşa a făcut în 1907 cu o firmă britanică, dar, la protestul japonezilor, nu numai chinezii au dat înapoi, ci şi guvernul de la Londra care a dat satisfacţie Tokyo-ului „contra propriilor naţionali" J57. Când chinezii s-au opus construirii de către japonezi a căii ferate Mukden-Antoung, li s-a adresat un ultimatum şi au cedat, obligaţi fiind să-şi exprime deplinul acord cu cererea japonezilor în convenţia semnată la 19 august 1909. Apoi, prin acordul din 4 septembrie 1909, chinezii cedau japonezilor concesiunea asupra căii ferate Hsinmihtun-Fakou-men, precum şi dreptul de a exploata minele de cărbuni de la Fushun şi Yentai 1", s.

O evoluţie sinuoasă au înregistrat, după 1905, relaţiile Japoniei cu Statele Unite, guvernul american privind cu suspiciune politica japoneză în Extremul Orient, îngrijorat fiind de soarta arhipelagurilor Hawaii. şi Filipine care puteau fi cu greu apărate în cazul unei agresiuni nipone. Totodată, preluarea ele către Japonia a controlului absolut asupra economiei manciuriene, sfidând astfel principiul „porţilor deschise", i-a nemulţumit pe americani 159.

Un motiv de dispută între cele două guverne l-a constituit şi problema imigraţiei japoneze pe coastele

apusene ale Statelor Unite şi în Hawaii. Astfel, dacă în 1C70 erau

K; A. Gerard, op. cit., p. 32; J. Leqniller, *op.* ci/., p. 188; Michel Laran, Jacques Willequct, op. cit., p. 109, nota 2. s A. Gerard, op. cit., r>. 33. *În* J.T. Equiller, *op. cit.*, *p.* 180 – 1R7. * *îhidem*; A. Gerard, op. cit., p. – Cl83. Alexandru Viann. op. cit., p. 203.

Ci înregistraţi în Statele Unite, doar 55 japonezi, numai. În anul 1900 au intrat 12.000 persoana, ce s-au stabilit în California, imigrare ce a provocat protestele muncitorilor americani ameninţaţi să-şi piardă locurile de muncă datorită salariilor mici pe care japonezii nou veniţi le acceptau w0.

Pe coasta americană a Pacificului, la San Francisco, se constituise chiar o *Ligă pentru alungarea japonezilor* (în anul 1905), iar în 1906 s-a creat şi un *Birou pentru învăţământ* care trebuia să împiedice accesul „galbenilor" în şcolile publice americane.

În anii 190G şi 1907, organizaţii rasiale locale procedaseră la devastarea de locuinţe şi prăvălii ale japom în unele contre urbane s-aţi petrecut adevărate masa': – deplânse de guvernul de la Washington, dar care declara că nu putea să le prevină let. Soluţionarea guvernamentală consta în limitarea sau chiar stăvilirea imigraţiei nipone în viitor. În luna martie 1907, guvernele celor două ţări au încheiat un „aranjament" prin care autorităţile de la Tokyo se angajau să nu mai acorde paşapoarte pentru imigrare în Statele Unite, fapt ce a determinat ca, imediat... Biroul pentru învăţământ" din San Francisco. să revină asupra măsurilor adoptateliJ – Totuşi, în pofida măsurilor oficial» luate, incidentele, atacurile împotriva japonezilor au continuat, extinzându-se şi în Columbia britanică. În anul 1903. situaţia devenise gravă pentru imigranţi, fapt ce a dus la înmulţirea contactelor diplomatice jtpono-americano şi japono-canadiene. Temerea americanilor, în aceste condiţii politico-sociale încordate, de un atac japonez în – Filipino, persista, iar la cererea de garanţii adresată guvernului japonez nu s-a primit răspuns. Aceasta explica

decizia Washingtonului de a trimite în Pacific o puternică forţă navală (16 cuirasate), i, i; care a vizitat – nu fără anumite aluzii – între 18 şi 24 octombrie 1903, chiar şi portul Yokohama. În acel interval de timp contele Kamura, ministrul nipon de externe, ambasadorul american O'Brien, secretarul Departamentului de Stat, Elihu Root şi ambasadorul japonez ia Washington, Takahira, negociau direct (sau prin scrisori) refdritor în J. T.couiller, op. cit., p. 191. t0J *Ibidem*; *A.* Gerard, op. cit., p. 05.103 J. Lequiller, op. cit., p. 191.

m Ibidem, p. 192; A. Gerard, op. ci? p. 99; Midiei la ran.

Jacques Willequet, op. cit., p. – 169, w>ta 3 i. – 85

la asigurarea reciprocă în legătură cu: „libera şi paşnica dezvoltare a comerţului lor în Pacific", menţinerea *sta*-fcu-gwo-ului, respectarea posesiunilor teritoriale ale ambilor parteneri la discuţii, menţinerea independenţei şi integrităţii Chinei, respectarea principiului tratamentului egal tuturor naţiunilor pentru comerţul şi industria lor în China. În cazul în care menţinerea *statu-quo-ului* şi a principiului egalităţii de tratament ar fi fost ameninţate, cele două guverne urmau să se consulte pentru a adopta în comun măsurile necesare 16!

Aceste chestiuni şi-au aflat consfinţirea în *Acordul Root-Takahira*, din 30 noiembrie 1908, de la Washington. Documentul era un succes pentru Statele Unite sau confirma o victorie a diplomaţiei japoneze? Este cert că Japonia semnase amintitul acord pe picior de egalitate cu Statele Unite ale Americii, ceea ce însemna în fapt încă o recunoaştere a statutului ei internaţional de mare putere. Dar nici aceasta nu a dus la aplanarea totală a disensiunilor legate de situaţia imigranţilor japonezi în vestul american, problemă rămasă deschisă şi în anii care au urmat.

Evident că existase şi o serie de fapte petrecute în Extremul Orient ce făceau ca japonezii să fie nemulţumiţi şi îngrijoraţi de politica americanilor. Aceştia din urmă încercaseră, încă din anul 1905, să găsească un mijloc,

folosindu-se de „diplomaţia dolarului”, pentru a se infiltra în Manciuria de sud. Marele financiar Harriman schiţase proiectul creării unor legături transoceanice care să unească porturile vest-americane cu cele din nord-estul Chinei. N-a reuşit atunci din cauza opoziţiei categorice a lui Komura. Însă la 2 octombrie 1919, reprezentantul lui Harriman, Straight, în cooperare cu grupul financiar britanic *Pauling and Company*, a izbutit să smulgă chinezilor o concesiune preliminară pentru construirea unei căi ferate Tehinteheou-Aigoun. care să treacă prin Tsitiikar. Se pare că anglo-americanii urmăreau mai degrabă exercitarea unei presiuni asupra japonezilor pentru a-i determina să renunţe la calea ferată sud-manciuriană. Moartea lui Harriman şi mai ales preocuparea de menajare a Japoniei de către britanici au făcut proiectul american, deocamdată, inoperant1C5.

1 G” A. Gerard, op. cit., p. 100. *K*: *J.* Lequiller, op. cit., p. 189.

Statele Unite nu au renunţat şi, la 6 noiembrie 1909, secretarul Departamentului de Stat, F. Knox, a propus aimpărarea căilor ferate est-chineză şi sud-manciuriană de către un consorţiu bancar inter n-ai din care ar fi urmat să facă pân’ o Statele Unite.

Anglia, Franţa* Germania, China, Rusia şi JaponiaiU>.

Nota can Memorandum-ul cu aceasta propunere a fost tată puterilor vizate la 14 doc 1909, la ea ră; punzând afirmativ doar Germania. Franţa a amânat răspunsul, pentru a vedea reacţia Rusieilo; iar Marea Britanie nu şi-a pronunţat punctul de vedere.

Considerând că prin intenţia americanilor de a se achiziţiona cele două căi ferate ar fi fost serios lezate interesele Rusiei şi Japoniei în Manciuria, guvernele de la Petersburg şi Tokyo, după o prealabilă consultare, au răspuns, la 21 ianuarie 1910, printr-un refuz categoric itib. „Solidaritatea” ruso-japoneză faţă de tentativa americană de internaţionalizare a căilor ferate manciuriene nu numai că a dus la eşuarea acesteia, dar a contribuit la o mai mare

apropiere între cele două guverne, fapt consfinţit în noul acord ruso-japonez din 4 iulie 1910, cu un protocol secret169, Cele două părţi se angajau să întreţină „cooperarea cordială" şi să apere *statu-quo-ul* în Manciuria" 1T0, îşi delimitau mai precis sferele de influenţă în Manciuria şi Mongolia. În Statele Unite, atitudinea faţă de acest acord a fost moderată, în Germania şi Austre-ungaria s-a manifestat „îngrijorare", iar China „a rămas perplexă şi ezitantă" m.

Marile puteri aveau însă să rămână surprinse şi să se neliniştească în faţa unui alt act de cutezanţă din partea Japoniei.

Pentru – conducătorii de la Tokyo statutul de protectorat în care aduseseră Coreea însemna prea puţin. Potrivit punctului de vedere nipon statul coreean trebuia încorporat Imperiului Soarelui Răsare.

Tendinţele anexioniste japoneze au fost facilitate şi de faptul că în rândurile aristocraţiei feudale coreene existaseră susţinători ai acestor idei, care au pus bazele

196 Ibidem, A. Gerard, op. cit., p. 119.

167 A. Gerard, op. cit., p. 122 – 123; J. Lequiller, op. cit., p. 189.

168 *Ibidem*; Michel Laran, Jacques Willequet, op. cit., p. 169, nota 3.

169 J. Lequiller, op. cit., p. 189; A. Gerard, op. cit., p. 127.

170 J. Lequiller, op. cit., p. 189.

171 A. Gerard, op. cit., p. 127, 128 – 129.

unui aşa-zis partid numit II *Chin Hai* ce militase pentru contopirea ţării cu Japonia. Desigur că în fapt acel partid fusese o creaţie a japonezilor, care mai constituiseră, în acelaşi scop, un *Birou colonial*, prezidat de marchizul Katsura, avându-l vicepreşedinte pe baronul Galo. De fapt, împuternicirile „Biroului colonial" se extindeau şi asupra celorlalte posesiuni dobândite de japonezi, partea sudică a Sahalinului, insula Formosa, peninsula Liao-toung, ilustiind preocupări intense de consolidare a stăpânirii nipone în acele ţinuturi. Un acord

japono-corcean din 12 iulie 1909, prevedea organizarea administraţiei departamentale, şcolilor, Băncii Centrale a Coreei, administraţiei minelor şi pădurilor etc. 1; – Era de aşteptat ca, odată cu instalarea celui de-al doilea guvern Katsura, în vara anului 1908, demersurile în vederea anexării Coreei să se precipite. Asasinarea fostului Rezident general japonez în Coreea, Ho, la 26 octombrie 1909, a furnizat partizanilor anexării „o excelentă ocazie pentru a pune capăt protectoratului şi a anexa Corcea” *m*.

Prin memorandum-ul clin 21 iunie 191. O, semnat de generalul Teraotitsi, rezident general, şi Pak Che chun, primul ministru coreean, autorităţile de la Seul cedau guvernului japonez „toate puterile şi atributele sale de poliţie, administrate internă, conducerea treburilor militare, financiare, judiciare ele”. 175.

Prin tratatul din 23 august 1910, împăratul Coreei ceda drepturile sale de suveranitate împăratului Japoniei, ceea ce consacra, de fapt şi de drept, anexarea Coreei, care devenea parte integrantă a Japoniei sub numele de Chosen „l Prin două decrete imperiale, unul al împăratului Japoniei, altul ai împăratului Coreei, publicate la 29 august 1910, a fost proclamată anexarea şi transformarea Costului Imperiu în provincie a Japoniei. O declaraţie a guvernului de la Tokyo prevedea abolirea tuturor tratatelor încheiate de fostul stat coreean şi substituirea lor cu tratatele. Încheiate de Japonia cu aceleaşi puteri; jurisdicţia japoneză făcea legea pentru coreeni şi străini în Chosen: Împăratul coreean devenea prinţul O, desemnat fiind prin Li O.

„*Ibidem*, pp. 100 – 109, 138, 139. *” J. I.oquilier, *ap. cil.*, p. 102. *[A. Gerard, op. cit., p. 139.17: J. Lequiuer, *oih cât.*, p. 102.

În locul rezidentului general, japonezii dispuneau în noua Provincie a Imperiului lor ele un guvernator general *m*. Pentru punerea la punct a noii administraţii japoneze au fost emise mai multe ordonanţe la 30 octombrie 1910. Limba oficială devenea japoneza; moneda în circulaţie era emisă de Banca Japoniei; pământul coreenilor era

cumpărat ia preţuri modice de noii stăpâni; învăţământul era condus de japonezi, după modelul japonez; s-a introdus cultul impara! ului; preoţii erau japonezi; presa. şi libertatea euvmlului au fost lichidate; comerţul a încăput în întregime în nuinile japonezilor177. Guvernele englez, francez, rus şi american au cerut explicaţii la Tokyo în legătură cu cele petrecute în Coreea. S-a răspuns prin a se da asigurări că cei doi interesaţi nu aveau a se teme de neajunsuri „în materie vamala şi fiscală, cât şi în ceea ce privea organizarea judiciară, regimul proprietăţilor, minelor şi societăţilor industriale” *78.

Chestrimile privitoare ia viitorul concesiunilor acordate de fostele guverne coreene englezilor, ruşilor, francezilor, germanilor în câteva porturi coreene au fost dezbătute între guvernatorul general japonez şi consulii respectivelor puteri la Seul, rezultând un „aranjament echitabil”, încheiat la Seul în 1913 şi care urma să fie pus în vigoare din anul 1914.

Exploatarea bogăţiilor Coreei s-a intensificat după anexare, japonezii concentrându-se asupra agriculturii şi pădurilor, minelor, porturilor, drumurilor şi «Iilor ferate, acestea din urmă beneficiind de o grijă aparte, deoarece trebuiau legate de cele din Manciuria stăpânite tot de japonezi.

Japonia devenea, mai mult decât reuşise s-o fac3 prin concesiunile smulse Chinei sau prin teritoriile dobândite de la Rusia, şi o putere continentală.

Diplomaţii „ca şi militarii japonezi, aveau motive să fie satisfăcuţi, cea mai mare parte a proiectelor lor la care abia îndrăzneau să se gândenscă cu două-trei decenii în urină fuseseră atinse, şi, totuşi, mai era de realizat ceva. Reciprocitatea în materie de comerţ, navigaţie, tarife vamale obţinută în relaţiile cu Rusia în 1907 trebuia real7P A. Cărard, op. cit., pă 141, 143, 115.177.3. Lequiiler, *op. cit.,* n. 183.175 A. Gerard, op. el>, p. 143.

CD

lizată şi cu celelalte mari puteri. Japonia dispunea acum de toate argumentele pentru a impune acest lucru.

În vederea revizuirii vechilor tratate, pentru dobândirea reciprocităţii de tratament, Dieta, la cererea guvernului Katsura, a dezbătut şi aprobat, în cursul anului 1910, noul tarif vamal pe baza căruia trebuiau purtate negocierile şi încheiate noile tratate. Tariful fusese pregătit cu atenţie, „în spirit de moderaţie şi liberalism" pentru a putea „concilia interesele comerţului şi industriei japoneze cu cerinţele comerţului exterior" 179. Era un tarif de compromis voit care, însă, de această dată, era propus de japonezi, nu le era impus ca înainte.

La mijlocul lunii iulie 1910, guvernul japonez s-a adresat guvernelor puterilor interesate amintindu-le că tratatele din 1899 expirau în iulie-august 1911 şi că era gata să le remită proiectele unui nou tratat de comerţ şi navigaţie şi al unei noi convenţii vamale. Demersul guvernului de la Tokyo nu a întâmpinat niciun fel de obstrucţie sau refuz, astfel că, la 21 februarie 1911, s-a semnat la Washington primul tratat nou, propus în termenii convenabili Japoniei, cu Statele Unite ale Americii.

A urmat o întreagă serie de noi tratate ale Japoniei cu Anglia, la Londra, la 3 aprilie 1911; cu Suedia, la 19 mai 1911; cu Spania la 15 mai 1911; *cu* Norvegia, la 6 iunie 1911; cu Elveţia, la 21 iunie 1911; cu Germania, la 21 iunie 1911: cu Franţa, la Paris, la 19 august 1911, acesta din urmă încheind „opera de revizuire căreia al doilea guvern Katsura i-a dedicat toată energia" 1S0.

Ultimul complex al Japoniei faţă de „barbari" dispărea.

Alianţa anglo-japoneză din ianuarie 1902, reînnoită în anul 1905, şi-a dovedit, pentru ambele părţi, utilitate? Tu – cuse însă aproape un deceniu şi dacă obiectul şi scopul alianţei nu se schimbaseră prea mult, situaţia în Asia Orientală şi Pacific, ca şi relaţiile internaţionale, în care erau angrenate cele două puteri, se modificaseră substanţial: îi – valităţii anglo-ruse îi luase loc înţelegerea, conflictului ruso-japonez i-au urmat concilierea şi înţelegerea, aşa cum s-au produs între timp şi înţelegerile

anglo-JYaneeză şi franco-japoneză; poziţiile japoneze în China de nord-est se extinseseră şi consolidaseră; Coreea dispăruse ea stai independent şi devenise provincie a Japoniei. Parcă şi

170 A. Gerard, op. cit., pp. 149, 176, 177. *ii0 Ibidem*, pp. 178 – 179, 182, 189.

Interesul reciproc pentru alianţă nu mai era ca cel din urmă cu zece ani, şi din considerentele de mai sus, dar şi în urma raporturilor contorsionate, contradictorii japono-americane.

Anglia, scrie Jean Lequiller, „nu era deloc sedusă de ideea de a fiantrenată, alături de Japonia, într-un conflict cu Statele Unite".

În 1910, preşedintele W.H. Taft, cunoscător îndeaproape al problemelor Extremului Orient, întrevăzând poate rolul Japoniei în viitor, a propus guvernului Marii Britanii încheierea unui tratat general de arbitraj „care trebuia să se aplice conflictelor cu Japonia" 1S1, propunere care a pus în reală încurcătură Londra.

Ceea ce a putut face guvernul britanic a fost să propună japonezilor, în septembrie 1910, modificarea unor prevederi ale tratatului de alianţă, condiţie pentru ca el să poată fi reînnoit. S-au desfăşurat convorbiri la Londra din care a rezultat un nou tratat semnat, la 13 iulie 1911, de către miniştri de externe ai celor două ţări, Katō şi Sir Edward Grey. Articolul 4, nou introdus în acest tratat în locul celor ale căror clauze deveniseră inutile, prevedea: „În cazul în care una din înaltele Părţi Contractante ar încheia un tratat de arbitraj general cu o terţă putere, se convine că nimic din prezentul tratat de arbitraj general n-ar impune acestei înalte Părţi obligaţia de a intra în război cu puterea cu care tratatul de arbitraj general ar fi în vigoare". Anglia avea în vedere Statele Unite. Tratatul era încheiat pentru o perioadă de zece ani, cu facultatea de a fi reînnoit182.

Una din practicile, mai noi, de a obţine avantaje pe seama Chinei, la fel ca şi prin stăpânirea directă a unora din oraşele sau porturile ei, era investiţia de capital sau,

cum i-au spus americanii, „diplomaţia dolarului”.

Terenul era pregătit şi din dorinţa unei părţi a oamenilor politici chinezi de a-şi moderniza ţara, experienţa de până atunci, mai ales înfrângerea din 1894/1895, constituind o lecţie. Numai că, una doreau chinezii, alta puterile străine, între acestea, cum era de aşteptat, exista o serioasă concurenţă şi, de aici, puncte de vedere diferite, suspiciuni şi dezacorduri cu certă perspectivă de agravare.

În vreme ce diplomaţia japoneză se afla în plină ofensivă, reuşind să obţină reînnoirea alianţei cu Marea Britanie

181 J. Lequiller, op. cit., p. 193.

183 A. Gerard, op. cit., p. 195; J. Lequiller, op. cit., p. 193.

şi semnarea unor tratate „egale”, la Beijing era încheiat.

Ia 14 aprilie 1911, între guvernul chinez şi reprezentanţi ai

«fior banei americane, franceze, engleze şi germane, un contract pentru un împrumut de 50 milioane dolari nece sari realizării reformei monetare în China. Era un nou prin lej de nelinişte şi îngrijorare pentru ruşi şi japonezi, mai ales din cauza unei clauze a contractului care prevedea realiza, rea reformei sub conducerea unui „consilier” american.

Apoi. împrumutul ti irarttat de veniturile vamale ale Mahciurieii iar conform unui articol special – 16 – „guvernul chinez se angaja, în cazul unui nou împrumut, să ze mai întâi aceloraşi grupuri cu care fusese contractat împrumutul reformei monetare”. Unele zvonurr au alarmat şi mai mult pe ruşi şi *p* & japonezi, anume că ar fi existat un proiect ai financiarilor şi industriaşilor americani de a afecta o parte a eeior 50 milioane întreprinderi – lor din Manciuria, „în ciuda intereselor speciale rezervate Japoniei şi Rusiei în această parte a Imperiului1. Guvernele de la Petersburg şi Tokyo au întreprins demersuri pe lângă „puterile aâiă-te şi unite; Franţa şi

Anglia”, cărora

1 au atras au a răului, ce s-ar cauza „intereselor ruso-j; e în provinciile manciuriene”; Anglo-francezii au dat asigurări Rusiei şi Japoniei că nu existau motive să fie îngrijorate la Apei au corul ruso-japonezilor să sg alăture celorlalte puteri creditoare „nu numai din raţiuni de rdin financiar” ci şi pentru că Rusia şi Japonia „erau cele mai interesate în menţinerea echilibrului şi păcii în Chi na”. Guvernul japonez, care avea el însuşi nevoie de puterea financiară a Parisului şi Londrei, s-a lăsat convins de utilitatea Unei asemenea întreprinderi, vicontele Ushida remiţând ambasadorilor englez şi francez la Tokvo o notă

u cate propunea ca *Yokohama Specie Bank* să reprezinte grupul financiarilor japonezi la negocierea împrumutului pentru China. În notă, Ushida arăta că guvernul său conta pe faptul că, „niciuna din afacerile care se refereau la împrumut nu va fi de natură să se afle în conflict în vreun fel cu drepturile şi interesele speciale pe care Imperiul (japonez, *n.n.*) le posedă în Manciuria meridională” *m*...

Cum guvernul ţarist manifesta, în continuare, „reticenţă, a fost nevoie de demersurile Japoniei pentru a-l

s: 1 *Ibidem*, p, 107. *idem*, p. 224. *Ibidem*; p. 225; vezi şi. Cren Chesneâux, op. cit., p. 134.

t! 2

convinge să participe la această afacere. După mai multe întrevederi între Sazonov şi Motono, ambasadorul Japoniei în Rusia, guvernul rus a răspuns favorabil, la 10 aprilie 1912, condiţionat, însă, de respectarea intereselor sale în Manciuria, Mongolia şi Turclicstanul chinez. Sprijinit de germani, guvernul austro-ungar s-a oferit să contribuie şi el la împrumut, dar a fost refuzat de anglo-francezi1S6.

Instabilitatea politică din China – izbucnirea revoluţiei, abolirea dinastici maneiuriene şi proclamarea republicii – a întârziat acordarea împrumutului, carea? o altă destinaţie – de „reorganizare” 187. Acesta a fost acordat Republicii chineze la 26 aprilie 1913, când, la Bei-

jing, miniştri chinezi au semnat cu reprezentanţii băncilor franceze, engleze, germane, ruse şi japoneze contractul de împrumuti88. Amestecaţi în afacere, americanii s-au retras odată cu alegerea democratului W. Wilson ca p dinte al Statelor Unite 1S9. În acel moment s-a acordat cu* vernului chinez un prim avans de două milioane lire sterline, folosit însă de preşedintele Vitan Shih-K Ai (Yuan Che Kai) pentru înfrângerea forţelor revoluţionareitate puternic în China de sud sub conducerea lui Sun Zhougshan (Sun Yat Sen). Guvernul şi oamenii de afaceri japonezi împărtăşeau opinii diferite faţă de China: oficial recunoşteau guvernul de la Beijing al lui Yflan Shih-K Ai, dar întreţineau relaţii şi cu revoluţionarii din Sud, cărora le dădeau de înţeles că vor fi sprijiniţi financiar. împrumutul dat lui Yuan Shih-K Ai a rupt acest echilibru. Problemele ridicate de împrumut ca şi evenimentele din China, de după 19.11, au dus la consultări intense între guvernele rus şi japonez şi nevoia afişării bunelor lor raporturi s-a concretizat în încheierea unui nou acord rusorjapone Zi la 8 iulie 1912, prin care erau definite mai clar interesele şi zonele de influenţă în Manciuria şi Mongolia, în conddrţiile în care controlul autorităţilor chineze devenise aproape inexistent 190.

Cu câteva zile înainte, la 3 iulie 1912, îşi inaugura activitatea *Banca fi'anco-japoneza*. instituţie creată din iniţia-liva premierului Saionji pentru a servi drept intermediar între pieţele financiare ale celor două ţări. Îşi avea sediul

180 A. Gerard, op. cit., p. 225 – 220.

7 *Lbhicm*, p. 279.

*V** *Ibidem*, p. 279 – 280: Henri Cordier, op. cit., p. 302.

183 Jean Chesneaux, op. cit., p. 131.

199 A. Gerard, op. cit., p. 203; Henri Cordier, op. cit., p. 30.2.

la Paris şi dispunea de o sucursală la Tokyo. Preşedintele Băncii era francez, iar vicepreşedintele era japonez *i0K*

La 6 iulie 1912 pleca într-o lungă călătorie, mărturie a amplelor relaţii externe ale Japoniei, prinţul Katsura. El trebuia să poposească şi să aibă convorbiri în Rusia, Germania, Franţa, Belgia. Olanda, Marea Britanje. Nu a ajuns decât la Petersburg unde renunţă la periplul său european din cauza bolii grave a împăratului Mutsuhit*o* în Acesta deceda în noaptea de 29/30 iulie 1912, după o domnie glorioasă, încununată de mari realizări ale poporului japonez pe plan material şi spiritual. *împăratul Meiji* inaugurase o epocă şi lăsa, prin dispariţia sa, locul altei epoci. Un fapt semnificativ: în semn de adânc regret pentru moartea suveranului, mareşalul Nogi, învingătorul de la Port-Arthur, şi-a făcut harakiri în momentul în care cortegiul funebru cu rămăşiţele pământeşti ale lui Mutsuhito părăsea Palatul Imperial. Gestul lui Nogi „închidea simbolic perioada în care (Japonia, *n.n.*) ieşise din era feudală pentru a deveni o mare ţară modernă. Era un adio al unui samurai pentru o lume la care contribuise puternic s-o transforme, dar în care nu-şi găsea cu adevărat locul” i93. A fost instalat împăratul Yoshihito cu care începea era *Taisho* adică a *Marii Justiţii* (1912 – 1926).

Bilanţul erei Meiji era impresionant. Dintr-o posibilă colonie a marilor puteri, Japonia devenise ea însăşi o mare putere. Dintr-o ţară îndepărtată, închistată în structuri arhaice, feudale, Ţara Soarelui Răsare ajunsese un stat modern, cu o industrie în plină expansiune, cu o armată şi o flotă puternice, cu zone de influenţă, cu teritorii coloniale şi cu un apetit de cuceriri cu nimic mai prejos decât al altor mari puteri.

Guvernele epocii Taisho nu se vor deosebi prea mult de cele anterioare fiind conduse sau formate din aceeaşi oameni politici şi militari, trăsăturile esenţiale ale politicii interne şi externe japoneze de după 1912 rămânând aceleaşi ca şi în era Meiji.

Chiar şi unele probleme de politică externă puse în faţa diplomaţiei nipone în ÎS 12 – 1914 îşi aveau originea în etapa anterioară şi ele au fost rezolvate cu dificultate

datorită instabilităţii guvernamentale provocată de *neînţefl* A. Gerard, op. cit., pp. 234, 231 – 233.

„— *Ibidem*, p. 237.

1 M J. Lequiller, op. cit., *p*. 195, lagerile în chestiuni de ordin intern, Şeful guvernului, Saionji, venit la putere în mai 1912, s-a of îni partidului militarilor, condus de mareşalul Yamagala, de a spori efectivele armatei cu două divizii. Saionji şi-a dat demisia, lăsând locul unui al treilea guvern Kaisura care nu a rămas, în lă, în funcţiune, decât până la 11 februarie 1913. La 20 februarie 1913, şef al guvernului a devenit Yamamoto. Adversitatea dintre partizanii sporirii efectivelor militare iterestre şi navale –, reprezentaţi de astă dată de guvern şi majoritatea ostilă din Dietă, a dus la căderea lui Yamamoto la 24 martie 1914. I-a urmat, la 16 aprilie, guvernul contelui Okurna, cu baronul Katō la externe wi.

Pe acest fond al instabilităţii interne şi al trecerii de la regimul Meiji la regimul Taisho, diplomaţia japoneză s-a aflat confruntată cu probleme dificile. Mai întâi cele privind roia? iile cu China, intrate în ambiguitate datorită politicii guvernului dictatorului Yuan Shih-K Ai. Privit cu neîncredere la început, acesta a fost acceptat pe măsură ce era dispus să acorde concesii capitaliştilor niponi. Pentru mai multă siguranţă, japonezii şi-au întărit forţele navale din Mările Chinei şi au trimis unele dintre cele mai puternice şi moderne vase de război până la Nanjing, între care cuirasatul... Iwate” crucişătorul „Kasagi” şi patru contra-torpiloare, acţiune motivată de necesitatea apărării vieţii supuşilor japonezi 193.

Pentru a înfrânge opoziţia revoluţionară din Sud, Yuan Shih-K Ai avea nevoie de sprijinul financiar şi militar al niponilor. De aceea, el a oferit japonezilor noi concesii în Manciuria şi în Mongolia de răsăritifl6. Aşa a procedat şi cu alte puteri, ceea ce a făcut ca, imediat după alegerea lui ca preşedinte al Chinei, la 6 octombrie 1913, să fie recunoscut de guvernele acestor puteri. În aceeaşi zi, la Beijing, s-a semnat cu ambasadorul Japoniei o convenţie prin care se concesiona acesteia dreptul de a construi

patru linii de cale ferată în Manciuria de Sud şi în Mongolia Interioară *w*. Convenţii de aceeaşi natură au fost semnate de guvernul lui Yuan Shih-K Ai cu Anglia şi Rusia, cu deosebirea că cele două mari puteri smulgeau preşedintelui chinez obligaţia de a scoate din Parlamentul de la Beijing pe membrii

195 A. Gerard, op. cit., pp. 252 – 270, 345 – 348; J. Lequiller, op. cit., p. 197 – 201.

*f** A. Gerard, op. cit., p. 312; J. Lequiller, op. cit., p. 203.

196 A. Gerard, op. cit., p. 314.

1 E>7 Ibidem, p. 314 – 315; Henri Cordier, op. cit., p. 239.

Gomindanului (Partidul lui Sun Zhougshan) şi apoi de a-l dizolva! – w, curând, ceea ce s-a şi întâmplat.

În 1912, dar cu deosebire în 19, 13, a sporit tensiunea în relaţiile dintre Japonia şi Statele Unite, în principal din cauza politicii de discriminare practicată de americani Iată de cei circa 20.000 japonezi stabiliţi pe coasta californiană a Americii.

Astfel, în Camera Statului California s-a depus un pro Vet de lege prin care se restrângea dreptul de proprietate d străinilor nenaturalizaţi, adică japonezii şi chinezii să). curile naţionaliste nipone au dat frâu liber agitaţiilor antiaraericane, cerând guvernului adoptarea de represalii. La 5 mai 1913, ambasadorul japonez ia Washington adresa mlui american o plângere în legătură cu tratamentul iţionist aplicat naţionalilor săi în California. Agita-a ia determinat po americani să se gândească un atac împotriva Filipinelor, aşa cum japonezii puteau

Canalul Panamá aflat în construcţie – °fi.

Demersurile guvernului japonez cu autorităţile aracand au avut ca rezultat modificarea proiectului de sensul eliminării prevederilor discriminatorii. Ton fost ratificată în forma veche de către gurnat prul Californiei, înfrând în vigoare la 19 august 1913.

Japonezii au insistat, însă, protesfând în trei lânduri pe guvernul preşedintelui Wilson. Intervenţia şefului ivului

american pe lângă autorităţile din California a ere la soluţii parţiale, de compromis, ceea ce a facă divergenţele să se menţină.

Drept consfinţire a transformării Coreii în colonie japcă, la 2 aprilie 1913 s-a încheiat la Seul, între reprezentanţii puterilor interesate şi reprezentantul guvernatorului japonez, un protocol care consacra abolirea concesiu-străâne (foreign settlements) în Coreea201.

A. Gerard, op. cit., *p*. 317. enri Cordier, op. cit., p. 234 – 204.

J. B. Duroselle, *Da Wilson a iloosevelt*. *La politica estera degli Staţi Unui dai 1013 al 1945*, Cappeli Editore, 1903, p. 84.201 Ibidem, p. 20G-237.

III

JAPONIA ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Războiul imperialist pentru reîmpărţirea lumii pregătit jrile puteri a izbucnit la 28 iulie 1914 prin atacul Aus-fro-ungariei împotriva Serbiei.

Războiul a fost, în special din punct de vedere militar, într-un anume feb o „afacere europeană”, cel puţin în i-ază sa de început şi faţă de această catastrofă japonezii nu au încercat emoţii deosebite. Şi, aşa, cum vor arăta evenimentele, Imperiul nipon a fost afectat mai mult de războiul cu Rusia din 1904 – 1905, decât de cel în care s-au înfruntat zeci de state, inclusiv toate marile puteri, izbucnit în 1914.

Înfruntarea de pe teatrele de operaţiuni din Europa a angajat masiv forţele militare ale marilor puteri, exceptând Statele Unite, cu interese în Asia Orientală şi Zona Pacificului. Controlul şi puterea lor de influenţare asupra stării de lucruri din acest Orient îndepărtat erau minime.

Care au fost raţiunile opţiunii Japoniei faţă de război alături de una din tabere? Datoria şi onestitatea de aliat? Contradicţiile mai puternice cu cealaltă tabără, recte Germania? Fără teamă de a greşi, se poate afirma că nici unele, nici altele din aceste motive nu au angajat Japonia în conflict, în ciuda aparenţelor şi a unor argumente furnizate, atunci sau mai târziu, fie de diplomaţia niponă,

fie de anumite lucrări de istorie.

La izbucnirea războiului, guvernul japonez a dat un comunicat oficial în care îşi exprima speranţa că acesta se va localiza, iar Japonia va rămâne neutră. Preciza însă: „Dacă Anglia va fi implicată, Japonia ar putea lua măsurile necesare pentru a se conforma termenilor tratatului de alianţă anglo-japonez, dar guvernul speră că această eventualitate nu se va ivi”. Eventualitatea s-a ivit, Anglia intrând în război alături de Franţa şi Rusia împotriva Germaniei. Era însă suficientă această eventualitate? Alianţa anglo-japoneză se limita la problemele Extremului Orient, iar conflictul în care s-a angajat aliata Japoniei nu constituia un *casus foederis*. Totuşi, ocazia era unică pentru promotorii expansiunii japoneze de a reglementa după voinţa lor problemele cu China, oarecum abandonată sau neglijată de celelalte mari puteri din cauza împrejurărilor, şi de a lua în stăpânire posesiunile unuia dintre beligeranţi, care profitase în alte împrejurări de slăbiciunea Japoniei, adică Germania. Era întâmplător că, tocmai în acele momente un manifest al Societăţii naţionaliste japoneze, *Dragonul negru*, avertiza autorităţile că sosise. anomentul cel mai propica pentru a rezolva chestiunea chineza” şi că o asemenea ocazie „atât de favorabilă nu se va mai prezenta poate de acum într-o mie de ani?” – La 6 august 194 4, guvernul chinez a proclamat neutrali Chinei. Era firesc ca toate celelalte state să respecte această neutralitate. Cei care se băteau în Europa au fost nevoiţi s-o respecte. Nu o face şi Japonia însă, deşi China nu putea constitui un adversa; – periculos pentru ea. Ori, tocmai de aceea, diplomaţii şi militarii de la Tokyo au avut grijă să lege imixtiunea şi apoi agresiunea lor în China de războiul european, „dând iluzia că vin în sprijinul aliaţilor” 3.

La 8 august 1914, guvernul japonez a oferit Angliei participarea la „o acţiune comună” în Extremul Orient, ofertă care nu a entuziasmat deloc pe britanici care nu vedeau care ar fi fost efectul ei pentru efortul Angliei în Europa, dar care însemna a contribui la extinderea

influenţei japoneze în Asia Orientală, ceea ce nu convenea nici lor şi nici Statelor Unite. Cum însă guvernul ţarist s-a declarat de acord cu intrarea Japoniei în război alături de Antantă, pentru „a nu avea griji ia Extremul Orient”, Anglia a trebuit să aprobe oferta venită de la Tokyo „de a participa la un „război respectabil”, adică pregătit şi început de alţii.

Având dezlegare de la Londra, guvernul japonez a adresat, la 15 august 1914, un ultimatum Germaniei, document

1 J. Lequiiler, *op. cit*: „p. 202.

2 *Ibidem*.

3 *Ibi lmn*, p. 203V-204.

3

caracteristic acţiunilor diplomatice puse în slujba planurilor de reîmpărţire a lumii. După o expunere de motive inconsistentă, privind măsurile necesare pentru a lichida cauzele „care ar putea tulbura pacea şi pentru a salvgarda interesul general” în Extremul Orient, guvernul nipon „sfătuia” pe cel german să se conformeze următoarelor propuneri: „1. Să retragă fără întârziere, din apele japoneze şi chineze, vasele de război germane şi navele înarmate de orice fel, şi să dezarmeze imediat pe cele care nu vor fi retrase. 2. Să predea autorităţilor imperiale japoneze – cel mai târziu până la 15 septembrie 1914, fără condiţii şi fără despăgubiri – întregul teritoriu Kiaotcheao, *în vederea unei eventuale restituiri a acestui teritoriu către China*” (*s. n,*). Se dădea termen pentru primirea unui răspuns german, care să însemne acceptarea fără condiţii a propunerilor de mai sus”, până la 23 august 1914. În caz contrar, guvernul japonez se vedea „obligat să ia măsurile pe care situaţia i le va impune drept necesare” 4. Diplomaţia japoneză învăţase câte ceva din „sfatul amical” primit de la francezi, germani şi ruşi în 1895, sau chiar din notele ultimative trimise de guvernul de la Berlin, Belgiei şi Franţei, la 2 şi, respectiv, 3 august 1914 i

Ceea ce era de aşteptat s-a întâmplat. Neprimind

răspuns german, care să însemne „acceptarea fără condiţii a prin proclamaţia împăratului Yoshihito, s-a declarat, la 23 august 1914, m şi are de război cu Germania, alăturându-se, cel puţin prin aceasta, taberei Antantei. Obiectivul imediat pe care şi l-au propus conducătorii niponi a fost cucerirea posesiunilor germane din China-Kiaotcheao, în peninsula Shandong şi Pacific – insulele Mariane, Caroline, Marshall, Samoa, Yap etc.

La 27 august escadra japoneză, de sub comanda amiralului Ka to Sadaiehi, a blocat portul Kiaotcheao, unde, la 2 septembrie, au debarcat trupe japoneze (o divizie şi jumătate) şi un detaşameai britanic de 1 360 soldaţi 5. Supus atacurilor de pe uscat şi de pe mare, îndeosebi prin bombardamente, Kiaotcheao a cedat la 7 noiembrie 1914, guvernatorul german Mcyer-Waldeck capitulând împreună cu 222

„*Culegere* de *texte pentru istnria* universală, epoca modernă, vol. II, *1848 – 1918*, p. 313; Henri Cordier, op. cit., p. 302; *3*. Le-quiller, op. cit., *p*. 204 – 205; François Toussaint, op. cit., p. 250.

s Henri Cordier, op. cit., p. 302; J. Lequiller, op. cit., p. 206; A. Gerard, op. cit., p. 353.

m

bă (ieri şi 4 42G soldaţi. La 11 noiembrie 1914, Kiaocheao era ocupat de forţele japonb: e şi engleze6. Concomitent; escadrele navale japoneze au atacat şi ocupat arhipelagurile germane aflate în Pacific la nord de Ecualor – Caroline şi Marshall, Mariane, insulele Samoa, Yahuit, Yap –, operaţiuni în care forţele japoneze au pierdut 1700 oameni şi crucişătorul „Takachiko”. Cu aceasta, participarea efectivă a Japoniei la operaţiile militare propriu-zise s-a încheiat.

Sarcina ei fusese uşurată de faptul că flota britanică din Pacific, având alături pe cea australiană, a provocat, la undui, mari pierderi germanilor. La 8 decembrie 1914, cele cinci nave de război germane – r „Sehamhorsf”, „Câneisenau”, „Leipzig”, „Dresden” şi „Nürnberg”, retrase din Pacific, au fost surprinse în zona insulelor Falkland de

către escadra viceamiralului britanic Sir F. Studee şi scufundate". Efectiv, Germania era scoasă din treburile Extremului Orient. Având în vedere angajarea deplină a celorlalte puteri europene în conflictul mondial, Japonia putea să se ocupe pe îndelete de realizarea proiectelor pale referitoare la China. Dacă guvernul francez îşi făcea iluzii sperând că Japonia va trimite pe teatrul de război din Europa un corp expediţionar, această eventualitate era complet exclusă ia Tokyo. Japonia, „asociată ca beligerantă împotriva Germaniei", arată Pierre Renouvin, „era în fond rivala Antantei" 8, politica practicată de ea faţă de China fiind elocventă *la* acest sens.

Încă la 3 decembrie 1914, guvernul Okuma înmâna ministrului său la Beijing, Ilioki, un pachet de instrucţiuni cu privire la intenţiile Japoniei faţă de China. Acestea au fost, parţial, dezvăluite tot în decembrie 1914 de ministrul de externe Katō Komci în faţa Dietei, care mărturisea că cererea privind restituirea Shandongului de către Germania, nu însemna şi că această restituire trebuia să aibă loc către China. Japonia fiind cea care va hotărî dacă, cum şi când, se va întâmpla acest lucru'9.

Chinezii, jigniţi şi nemulţumiţi, au declanşat manifestaţii de ostilitate faţă de japonezi, la Shanghai fiind boicotate mărfurile acestora, iar preşedintele Yuan Shih-K Ai

6 Henri Cord ier, op. cit., p, 302; J. Lequi-îler, op. cit., p. 206.

tr J. Leciuillci –, op. cit., p. 206; A. Gerard, op. cit., p. 254. Pierre, Renouvin, *Histoire des relations internaiionales*, Tome septième, Les crises du XXe siècle I, *de 1914*. O *1929*, Hachette, Paris, 1957, p. 51.

3 Henri Cordier, op. cit., p. 302; J. Lequiuer, op. cit., p. 206.

deeiarând abolită „starea de război" din Shandong şi curând, la-7 ianuarie: 1915, evacuarea trupelor străine de pe acest teritoriu. Conform instrucţiunilor primite, ministrul Ilioki a înmânat la 18 ianuarie 1915 preşedintelui chinez 21 de cereri ale Japoniei către China, O, un

adevărat program de transformare a acesteia din urma într-o colonie japoneză. Cele 21 cereri erau structurate în cinci părţi.

În prima parte, privitoare la teritoriul Shandong, cele patru puncte prevedeau: „1. Guvernul chinez se obligă să accepte în întregime toate condiţiile asupra cărora guvernul japonez va putea cădea de acord, în viitor, cu guvernul german, în privinţa drepturilor", mandatelor şi concesiilor de care dispune Germania, pe bază de acorduri sau în alt fel, în provincia Shandong. 2. Guvernul chinez se obligă să nu cedeze şi să nu concesioneze vreunei terţe: puteri, sub niciun pretext, niciun teritoriu" din provincia Shandong şi nicio insulă din lungul coastelor provinciei Shandong. 3. Guvernul chinez este de acord ca guvernul japonez să construiască o linie ferată de [a-Cifu. sau Tongion până la linia Kiaoeheao-Cinariful. 4. Guvernul chinez se obligă să deschidă din proprie Jriiţiativă şi cât mai urgent posibil – drept porturi principale – câteva oraşe şi porturi importante din regi Shandong, în interesul comerţului şi al posibilităţiidenţă a străinilor. Desemnarea localităţilor ce urma fi declarate deschise se va face ulterior, printr-un nou acord".

Partea a doua a cererilor se referea la Manciuria de Sud şi la Mongolia Interioară de Est. Japonezii pretindeau arehip. girea cu 99 ani a duratei concesiunii asupra teritoriilor Port-Arthur şi Dalny şi a liniilor ferate sud-manpiuriană şi Andoun-Mukden şi dreptul pentru supuşii japonezi de a arenda sau cumpăra pământ în Manciuria de Sud şi Mongolia Interioară de Est, guvernul chinez trebuia să-şi asume „obligaţia de a obţine acordul prealabil al guvernului japonez" pentru eliberarea ele autorizaţii supuşilor unei terţe puteri pentru construirea de căi ferate sau atunci când va contracta cu vreo terţă putere „un împrumut garantat prin impozitele locale din w fi; amois Toussaint, op. cit., p. 350; *Culegere de texte pentru istoria universală. Epoca modernă*, vol. II, *184S-1918*, pp. 314 – 316; Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Fond 71/1920 – 1944, Japonia, Relaţii cu alte state, vol. 10, fila 1G3.

I – îoi

Manciuria de Sud şi Mongolia Interioară de Est”. De fiecare dată când guvernul chinez angaja consilieri politici, financiari sau militari, el trebuia „să consulte în prealabil guvernul japonez”. Controlul şi administrarea liniei ferate Kirin-Changehoun trebuiau trecute, pentru 99 ani, în grija guvernului japonez.

Cea de-a treia parte a cererilor privea *Societatea Hanieping*, posesoare de mine de cărbuni şi întreprinderi siderurgice în nord-estul Chinei, aflată în strânse relaţii de afaceri cu financiarii japonezi. Se cerea ca Societatea să se transforme „într-un concern” japono-chinez, asupra căruia, însă, China nu va dispune „fără asentimentul prealabil al Japoniei”, aşa cum guvernul chinez nu trebuia să permită altcuiva exploatarea minelor învecinate cu minele Societăţii Hanieping, fără asentimentul japonezilor.

Partea a IV-a, intitulată *Despre inalienabilitatea teritoriilor chineze de coastă*, statua obligaţia guvernului chinez de a nu ceda şi de a nu concesiona vreunei terţe puteri „porturi, golfuri sau insule aflate în regiunea coastei chinezeşti”.

Dispoziţiile politice cu carackr generat din cea de-a a sesiune pretindeau ca: guvernul chinez să invite

„Politicieni, financiari şi militari japonezi de vază, drept consilierispitalele, bis şi şcolile japoneze de pe teritoriul Chinei să aibă dreptul de a dispune de proprietăţi funciare; în localităţile importante din China „organele poliţieneşti să fie conduse în comun de către japonezi şi chinezi, sau ca organele poliţieneşti locale să angajeze numeroşi japonezi, pentru ca aceştia să poată da ajutor îmbunătăţirii muncii serviciului poliţienesc chinez”; China să achiziţioneze cel puţin 5G% din armamentul necesar din Japonia sau să se înfiinţeze un arsenal comun chino-japonez condus de specialişti şi tehnicieni japonezi; guvernul chinez să dea dreptul Japoniei de a construi mai multe căi ferate în zona fluviului Yangtze şi Chinei de sud-est; pentru nevoile de capital în vederea exploatărilor miniere, construirii de căi ferate sau lucrărilor de

construcţii portuare în provincia Foukien, China „trebuie să se consulte în prealabil cu Japonia”; autorităţile chineze să permită supuşilor japonezi să desfăşoare activităţi misionare în China.

Aceste cereri trebuiau să rămână secrete, dar ele au fost făcute cunoscute ministrului Statelor Unite la Beijang şi apoi difuzate în presa japoneză. Japonezii urmăreau să transforme China, nici mai mult, nici mai puţin decât într-o nouă Coree, să-şi instaureze „tutela asupra Imperiului Celest””.

Guvernul chinez a ezitat să accepte asemenea cereri care încălcau flagrant independenţa şi suveranitatea Chinei. Din această cauză, negocierile s-au desfăşurat anevoios, între 2 februarie şi 17 aprilie 1915, singura şansă a guvernului de la Beijing fiind tergiversarea şi temporizarea, speranţa într-un sprijin din afară fiind iluzorie, deşi a reuşit să pună la curent guvernele de la Londra şi Washington cu cererile ultimative japoneze. Rezistenţa chinezilor s-a concentrat asupra cererilor din cea de-a emoea secţiune „care ar fi dus la un protectorat japonez asupra Chinei” *n*. Pentru intimidare, japonezii au sporit forţele militare din Shandong şi Manciuria 13. La 26 aprilie, guvernul de la Tokyo s-a declarat de acord cu „unele concesii minore”. Aceasta, însă, nu a slăbit rezistenţa chinezilor, fapt pentru care la 7 mai 1915, ministrul Japoniei la Beijing a remis ministrului de externe chinez un ultimatum prin care cerea un răspuns satisfăcător Ară la 9 mai, înainte de orele 6. Răspunsul trebuia dat l. i primele patru grupuri de cereri, cele din al cincilea ttrmând să fie negociate ulterior. Concomitent, forţele mHitare terestre şi navale japoneze făceau demonstraţii *de* forţă în Manciuria, Shandong şi în apele Chinei M. Aceste manevre şi-au făcut efectul, Ia 8 mai guvernul chinez a cedat, iar la 25 mai 1915, ministrul chinez de externe, Lou Tseng-tsiang, a semnat cu reprezentantul Japoniei, Hioki Eki Juhsii, o serie de tratate, protocoale şi declaraţii privitoare la Shandong, Manciuria de sud şi Mongolia Interioară orientală şi care concentrau

cele 21 1 la 12 15. Din grupul al doilea al cererilor dispăreau expresiile „poziţia predominantă” sau „specială” a Japoniei în Manciuria de Sud şi Mongolia Interioară, aşa cum nu se mai vorbea nici despre dreptul japonezilor de a putea deveni proprietari de terenuri în Manciuria şi Mongolia şi nici de dreptul Japoniei de a închiria pe 99 ani linia ferată Kkin-Changehoun. În schimb, din grupul

11 Henri Cordier, op. cit., p. 302.

13 J. Lequiller, op. cit., p. 208; M.A. Nourse, op. cit., p. 303.

13 J. Lequiller, op. cit., p. 208; Henri Cordier, op. cit., p. 303.

14 J. Lequiller, op. cit., p. 208.

15 Henri Cordier, op. cit., p. 303; *Culegere se texte pentru* istoria *uni-rsa.*ta, epoca *modernă*, *1S₄S-1918*, vol. Il p. 314.

al cincilea nu lipsea clauza care prevedea obligaţia Chinei de a prefera consilieri japonezi în problemele politice, financiare, militare şi de poliţie.

Abandonarea unora din cereri nu diminua poliţia predominantă pe care japonezii şi-ţi asigurau Să China, imperiul lor continental „era consolidat în Manciuria şi Mongolia şi sporit în Shandong şi FOU (den” Ki.

Era aceasta şi o lovitură dată celorlalte mari puieri cu interese. şi zone de influenţă în China şi-a fost resimţita ca atare. Puterea lor de ripostă sau cel puţin de reacţie a fost nesemnificativă sau nula. Cei care ar fi putut să facă ceva erau americanii. Într-adevăr, la aflarea conţinutului ceţer 21 cereţi japoneze, Statele Unite au fost neliniştite, nemulţumite şi „emoţionate, dar nu au luat nicio decizie importantă”}, Itrnitându-se să trimită, la 11 mai 1915, un procesuavertisment ai soţ. – ţarului Departamentului., de Stat, Bryan, aln guvernului japonez, cât şi celui chinez, în care se preciza că „guvernul Statelor Unite… nu, va recunoaşte niciun acord sau angajament intervenit între guvernele Chinei şi Japoniei care ar afecta drepturile pe care Statele Unite şi cetăţenii lor le deţin prin tratate în China, ca şi integritatea politică sau teritorială a Republicii

chineze şşU politicii internaţionale relativă la China „cunoscută sub numele de politica porţii deschise”.

Atu! Proteste mai categorice împotriva politicii japoneze faţă de China s-au înregistrat în Japonia. Astfel, şeful opoziţiei, Hara Kei, preşedintele partidului Seiyukai, a depus în Dietă, la 3 iunie 1915, o moţiune de blamare a acordurilor din 25 mai, care „erau dăunătoare bunelor. raporturi dintre China şi Japonia, provocau bănuielile. putorilor, slăbeau prestigiul Imperiului japonez şi, departe de a consolida pacea în Extremul Orient, creau o sursă de tulburări în viitor!;!

Japonezii s-au străduit, nu fără succes, să slăbească şi mai mult poziţia internaţională a Chinei, împiedicând-o, în august şi septembrie 1914 să participe cu forţe militare la eliberarea propriilor teritorii stăpânite de germani şi, în noiembrie 1915, de a se alătura Antantei în războiul cu Puterile Centrale.

w J. Lequiller, op. cit., p. 209; François Toussaint, op. cit., p. 350.

17 M.A. Nourse, op. cit., p. 303; J.B. Duroselle, *op.*, ei., p. 14.Î. – 18 J, Lequiller, op. *cu.*, p. 209; A. Gerard, op. cit., p. 358.

În schimb; Japonia, pentru care războiul practic lusso sfârşit, încă de la început, a aderat, la 25 octombrie 191;», ia *Bectarafia de la Londra*, din 4 septembrie 1914, pria care Anglia, Franţa-şi Rusie se angajaseră mutual să na încheie-pace separată. De asemenea, guvernul japonez, găsit necesar să participe, prin baronul Sakatani, la Conferinţa economică aliată, de la Paris, în care s-au discutat problemeie raporturilor economice din perioada războiului şi de după război.

În esenţă, diplomaţia japoneza a căutat, prin diferite mijloace, începând din 1915, după ce a smuls Chinei aer ceptarea cererilor să obţină asigurări că nu va fi supusa criticilor, 3 a sfârşitul războiului cel mai probabil din partea Statelor Unite, pentru leiul în care a înţeles să participe la război şi pentru achiziţiile dobândite pe seama altora. Prima ţară către care s-a orientat guvernul japonez

a fost Rusia care întâmpina „cele mai mari dificultăţi pe frontul european şi dorea să evite orice conflict în Extremul Orient”, de unde, de altfel, retrăsese o bună parte a trupelor la Japonia a furnizat Rusiei mari cantităţi de muniţii, iar marina sa asigura o parte a transport lurilor ruse în Pacificul de nord”. As şi fapt a contribuil la întreţinerea unei atmosfere propice relaţiilor amicaje-ruso-jaj. oneze care s-au concretizai prin încheierea, la 3 iulie 1916, de către guvernele celor două state, a unui tratai dat publicităţii, în virtutea căruia semnalării se angajau „să-şi acorde un ajutor mutual în cazul în care interesele lor în Extremul Orient ar fi fost ameninţate” – Pe lângă acest tratat, s-a semnat şi un acord secret (*Acordul Mulono-Sazonov*), care realiza între cele două ţări. O veritabilă alianţă defensivă1”, în scopul „salvării-Chinei de „dominaţia unei terţe puteri, oricare ar fi ea şi care ar fi ostilă Rusiei sau Japoniei” –, Articolul al doilea prevedea angajamentul semnalărilor ele a-şi veni în ajutor când situaţia ar impune-o. Pentru japonezi, această precizare era foarte importantă; ei dorind să se asigure de sprijinul Rusiei, atât în cazul în care terţa putere ar fi fost Germania, ceea ce era improbabil, cât mai ales

13 J. Lequiller, op. cit., p. 211.

20 *Ibidem*; A. Gerard, op. cit., p. 364.

21 J, Lequiller, op. cit., p. 211). François Toussaint, op. efij

P350; A. Gerard, op. cit., p. 364”.

22 J. Lequiller, op. cit., p. 211; Henri Cordier, op. cit., p. S01J

Statele Unite ale Americii, aliate atunci în relaţii tot mai strânse eu Marea Biitanie.

Japonia reuşea, de astă dată cerând sprijinul Rusiei, să încercuiască China, a cărei independenţă i-o submina”, împiedicând-o să-şi caute în exterior oarecare sprijin**;

După ce, la 2 octombrie 1916, marchizul Okuma şi-a prezentat demisia, s-a constituit, la 9 octombrie, guvernul prezidat de contele mareşal Terauchi, care avea ca ministru de externe pe vicontele Motono, fostul ambasa

dor la Petrograd. În relaţiile externe, guvernul Terauchi a continuat linia urmată de Okuma, străduindu-se să dobândească garanţii pentru achiziţiile făcute din partea

<. <; or l-ai te mari puteri. Astfel, la începutul lui 1917. guvernul japonez a solicitat Angli; Franţei şi Rusiei să-i confirme drepturile în Shandong şi arhipelagurile

Pacific, la nord de ecuator, SII, Tman Dor. La 1

hruarie 1917, guvernul britanic a răspuns favorabil, la 1 martie la fel a procedat guvernul francez, iar la 3 Wtt» ţie şi cel rus…"

Explicaţia acestor răspunsuri: Ar. gâia, cu pierderi înalte ale marinei sale comerciale din cauza războiului submarin dus de germani, întâmpina serioase difici ca nevoie de serviciile marinei comerciale japoneze. Ea dorea. În schimb, să obţină aprobarea Japoniei privind drepturile britanice asupra fostelor posesiuni germane de la sud de ecuator. „Franţa – s-a spus cu temei – a imitat Anglia" 25. La fel a procedat Italia. Situaţia era clara în cazul Rusiei. În schimb, Statele Unite, stânjenite tot mai evident de „îndrăzneala" japonezilor, le-au recunoscut într-o formă vagă numai „interesele speciale" inChina, încăpăţânându-se să afişeze principiul „porţii deschise—38, în opoziţie vădită cu conţinutul tratatului ruso-jnponez din 3 iulie 1916. care, „practic, excludea Statcăe Unite din China de nord" 27.

Probleme noi s-au pus diplomaţiei japoneze după revoluţia din februarie 1917 din Rusia şi după intrarea

Henri Corrâier, op. cit., p. 304 – 305.

M Acordul snglo-japonez din 16 februarie 1917 preciza că guvernul britanic, „va susţine la Conferinţa de pace gevont Kc & răţo Japoniei în ceea ce priveşte drepturile germane în Shandong şi în Pacific la nord de Ecuator" (J. Lequilier, op. cit., p. 211; Michel Vie, op. cit., p. 92).

a J. Lequilier, op. cit., p. 211.

26 Michel Vie, op. cit., p. 92; Jean Chesneaux, op. cit., p. 135.

° *I*.B. Dnrftse Re, *op. rit.*, p. M4.

V

Statelor Unite în război, la 6 aprilie 1917. Răsturnările revoluţionare din Rusia au produs îngrijorare la Tokyo, guvernul provizoriu anunţându-şi intenţia de a denunţa tratatele încheiate de regimul ţarist, ceea ce însemna pentru Japonia punerea în cauză a tuturor aranjamentelor şi înţelegerilor japono-ruse privitoare la Extremul Orient. Această îngrijorare a sporit după angajarea americanilor alături de anglo-francezi în război, dar mai ales după ce, la 14 august 1917, contrar dorinţei Japoniei, China a declarat război Germaniei, ceea ce putea să-i confere dreptul legitim ca, la sfârşitul ostilităţilor, să-şi pledeze propria cauză de pe alte poziţii. Nu mai mică era neliniştea cercurilor politice americane în legătură cu un posibil atac japonez împotriva posesiunilor Statelor Unite din Pacific, acum mai slab apărate, sau chiar în legătură cu posibila trecere a Japoniei de partea Puterilor Centrale2S. Era necesară o clarificare a poziţiile* celor două puteri, fapt ce se explică şi care s-a puiul maliza, prin misiunea japoneză în Statele Unite, sagprată de americani şi îndeplinita de vicontele Ishii Kikuja-o, numit ambasador al Japoniei în Statele Unite la începutul lunii septembrie 1917.

Numirea lui Ishii, i-ost ministru al afacerilor externe, într-un asemenea post era plină de semnifica; a. Oficial, el trebuia să aducă mulţumiri guvernului preşedintelui Wilson pentru intrarea Statelor Unite în război. În realitate, Ishii trebuia să discute deschis cu conducătorii americani „problemele chineze şi să ajungă cu ei la un acord şi la o soluţie a acestor probleme”, adică să smulgă americanilor recunoaşterea drepturilor japoneze în China, în primul rând în Manciuria21.

Semne încurajatoare existau. Întrucât, încă în ianuarie 1917, la întrevederea dintre ambasadorul Japoniei şi secretarul Departamentului de stat, Robert Lansing, acesta din urmă recunoscuse că Japonia avea „intespeciale” în Manciuria. Ishii a *sosit* la Washi la 1 septembrie., iar la 6 septembrie a fost primit la

preşedintele W. Wilson. Acesta i-a declarat ataşamentul profund fală de principiul „porţii deschise” şi dorinţa sand suprimarea zonelor de influenţă.

23 J. Lequiller, op. *cu.*, p. 213; J.B. Duroselle, op. cit., p. 144., 20 J. Lequiller, op. cit., p. 214; J.B. Duroselle, *cp. cât*, *p*. 144.

lă7

În cadrul întrevederii cu Lansing, care s-a desfăşurat toi ia 6 septembrie, Ishii a încercat; să obţină recunoaşterea „intereselor predominante” ale Japoniei în China, dar nu a reuşiţi Făcând pe concesivul, Ishii a cerut să se/ recunoască Japoniei „influenţa şi interesele speciale”, dar fără rezultat. Cu insistenţă şi dibăcie, diplomatul japonez a reuşit, totuşi, ca, la 2 noiembrie 1917, printr-un schimb de note, guvernul Imperiului Soarelui Răsare fa dobândească, cel puţin în parte, ceea ce urmărea, anume că „Japonia are interese speciale în China, îndeosebi în regiunile atingătoare de posesiunile ei” 30. Apoi, cele două guverne se angajau să nu atenteze nici ia independenţa, nici la integritatea teritorială a Chinei şi să peete principiul „porţii deschise” în această ţară. Tot* odată, Statele Unite şi Japonia „se declarau împotriva altor achiziţii de drepturi speciale care ar leza independenţa şi integritatea teritorială a Chinei”.

„Era o impresie vană, deoarece – scrie J.B. Duro

[e – fiecare din cele două puteri interpreta acordul hi mod diferit” 8 i…

Japonia şi Rusia Sovietică. Victoria Revoluţiei din Octombrie a schimbat radical datele problemei raporturilor ruso-japoneze, în general, ale Extremului Orient. În spe-Alianţa dintre Rusia şi Japonia a devenit caducă după 7 noiembrie 1917, guvernul sovietic dezlegându-se toate obligaliiie şi angajamentele asumate anterior de guvernele ţariste şi provizoriu.

În decembrie 1917, guvernul sovietic a propus şi apoi; ngajat convorbiri cu reprezentanţii Japoniei ia Petrograd în legătură cu revizuirea tuturor tratatelor existe între Rusia şi Japonia, în vederea încheierii, cel pua unui

nou tratat comercial şi economic între cele două state. Propunerile sovietice au rămas fără rezultat întrucât, în acel moment, atitudinea marilor puteri faţă de noua Rusie era de totală ostilitate, teama de extinderea bolşevismului devenind o obsesie generală şi exprimându-se prin voinţa de a lichida acest focar revoluţionar „printr-o intervenţie armată"; 3. În cadrul acestei adversităţi, Japonia tindea să-şi asume un rol conducător, cel puţin în ceea ce privea intervenţia armată împotriva

30 *3*. B. Duroselle, op. cit., p. 145.

Ibidem; François Toussaint, op. cit., p. 351.

32 Pierre Renouvin, *Le traité da Versailles*, Flamarion. Paris:

19 G9, p. 29.

T03

teritoriilor ruse din Exirenud Orient. În ianuarie. $1 – 8. vase ţailitare japoneze, engleze şi americane au intrat rada portului Vladivostok, iar în martie 1910, Conşili Suprem al Antantei s-a declarat de acord cu intervdk –ţia militară a Japoniei în Extremul Orient, anglo-fran-cesii considerând forţele militare japoneze cele mai indicate să răstoarne puterea sovietică în Siberia şi Extremul Orient. Americanii, la început, ş-au arătat reticenţi faţă de planurile anglo-franceze, mai ales că pericol german invocat era inexistent în Siberia şi Extrem Orient. Japonezii doreau să pună stăpânire pe Vladivostok, să obţină libera navigaţie pe Amur şi să-şi e – tindă controlul politico-niiluar, pe care-l aveau din 1JE>05, asupra Căii ferate sud-manciuriene şi asupra Căii chineze de est, adică tronsonul de sud al Trans –nului, deţinui, de trupele albgardiste ale generalului tocai – tri Horvat33. Or, aceasta însemna, şi pentru ame lichidarea principiului porţilor deschise în China şi. Extremul Orient.

La 1 martie 1918, preşedintele Wilson s-a declarat de acordeu o debarcare a forţelor militare japoneze în *l* tremul Orient, cu condiţia ca „ei să acţioneze ca aliaţi ai Rusiei, să salveze Siberia de invazia germană şi de intrigile (!) din această ţară": î". Or, japonezii doreau cu totul

altceva. Încă în decembrie 1917, liiukai a rat că Japonia trebuia să se asigure că la Conferinţa de pace va putea dobândi o parte din Siberia. El avea aiiiluri în această atitudine pe generalii Ōshima şi Tanakn, adjuncţii ministrului de război, Uehara, se opunea, însă intervenţiei35.

Aflând de reluarea operaţiunilor militare ruso-germane şi primind o scrisoare din partea lui Troţki, în care i se cerea să se opună „complotului germano-nipoir, Wilson şi-a retras la 5 martie aprobarea pentru debarcarea japonezilor.

Ea 27 martie 1918, vicontele Motono, ministru al afacerilor externe, declara: „În cazul că situaţia în Siberia ar ameninţa securitatea şi interesele vitale ale aces

33 A. Doubinsid, G. Efimov, *Les relations internalionales en Extreme Orient 1917 – 1945*, Moscou, Editions du Progres, 1979, P. 13.; J.B. Duroselle, op. cit., p. 14C-147 j Michel Vie, op. cit. p. 92.

& J.B. Duroselie, op. cit., p. 147.

85 J. Lequiller, op. cit., p. 216.

tui imperiu (japonez, *n.n.*), guvernul este hotărât să ia măsuri prompte şi eficace de apărare. Dar, chiar în eventualitatea în care am fi aduşi prin forţa împrejurărilor să expediem trupe în Siberia, niciodată guvernul impeiaJ nu va trata Rusia ca duşman”: la.

Pretextând asasinarea de către ruşi a doi supuşi cinezi, amiralul Katō, comandanţi» escadrei japoneze „ordonat debarcarea trupelor la Vladivostok, la 5 aprilie I) 18. Anglo-francezii au solicitat din nou participarea americanilor la intervenţie, dar Wilson a răspuns că asemenea intervenţie nu era de conceput pentru Statele Unite” 37.

Totuşi, americanii aveau motive de îngrijorare nu numai în legătură cu posibila substituire a Japoniei în Extremul Orient Rusiei, ci şi cu sporirea influenţei politice şi militare japoneze în China. Lipsa de entuziasm a devenit nelinişte când s-a aflat la Washington despre acordul militar şi convenţia navală japono-chineză, încheiate la 16

şi 19 aprilie 1918, pentru apărarea comună a fronei chineze în faţa unei agresiuni externe, americanii văzând în acest gest al politicii exieme japoneze o vale pentru a pune mâna pe Manciuria. Mai mult, japonezii reuşiseră să impună prin acord tfk inforului chines de 3 a Beijing, Tolan Ki Juei, „cooperarea" forţelor miii-l re chino-japoneze în Siberia.: – ub comandament japonez şi dreptul de a folosi calea ferată est-chineză pentru transporturi militare 38.

Pe de altă parte, în mai 19 Î3 s-a produs revolta corpului cehoslovac, organizat de foşti prizonieri de război din armata austro-ungară. Cu sprijinul autorităţilor sovietice, legiunile cehoslovace trebuiau evacuate din Rusia prin Siberia şi Extremul Orient pentru a putea apoi să participe la război alături de aliaţi împotriva Puterilor Centrale pentru recunoaşterea statului cehoslovac „*A*>.

Răscoala lor a izbucnit la 20 mai 1918, la Celi, „bimk, unităţile cehoslovace (70.000 soldaţi şi ofiţeri) reuşind să pună stăpânire pe cele mai importante puncte ale Transsiberianului, să ocupe un număr de centre urbane.

Ki A. Gerard, op. cit., p. 387.

31 A. Doubiński, G. Efimov, op. cit., p. 13; J.B. Duroseile, op. cit., p. 149.

— A. Doubiński, G. Efimov, op. cit., p. 15; A. Gerard, *ap*. cât., pp. 389, 393.

39 I.F. Ivaşin, *Contribuţii la istoria politicii externa a UJLS. S.*, Bucureşti, 1900, p. 33.

la 20 iunie ajungând la Vladivostok, unde au pus mâna pe un însemnat stoc de arme şi muniţii, iar la 29 iunie 1913 să poată înlătura puterea sovietică de aici40.

A fost momentul în care guvernul Statelor Unite s-a lăsat convins să participe la intervenţia împotriva Rusiei Sovietice, Wilson admiţând că revolta cazacilor albgardişti şi cehoslovacilor „putea fi considerată ca prima manifestare a voinţei naţiunii ruse" (?!) 41. La 6 iulie 1918, la Casa Albă, s-a întocmit planul intervenţiei militare antisovietice sub pretextul şubred de „a veni în ajutor cehoslovacilor" 42. De fapt, între timp, englezii şi japonezii debarcaseră trupe, primii în Extremul Nord – Murmansk şi

Arhanghelsk – ceilalţi în Extremul Orient şi americanii nu doreau să rămână spectatori la această competiţie de împărţire a Rusiei.

La insistenţele ambasadorului american la Moscova, Francis, preşedintele Wilson, încurajat de Secretarul de stat Lansing şi de principalul său consilier, „colonelul" Edward House, s-a decis ca la 3 iulie 1918 să înceapă tratative secrete cu japonezii pentru debarcarea a 7.000 soldaţi japonezi şi a 7.000 soldaţi americani la Vladivos. „Japonezii acceptă imediat, englezii sunt de acord, francezii sunt satisfăcuţi" *Vi*.

În legătură cu intervenţia, în iulie 1918, în guvernul japonez s-au desfăşurat dezbateri aprinse. Motono s-a opus dar, fiind în minoritate, a trebuit să-şi prezinte demisia, portofoliul externelor fiind încredinţat unui partizan al intervenţiei, baronul Gâţo. La 4 august, la Washington şi Tokyo s-au publicat note ale guvernelor celor două state privitoare la acordul la care ajunseseră în privinţa intervenţiei. În nota japoneză se arăta: „Guvernul japonez, grăbit să satisfacă dorinţa Statelor Unite şi să acţioneze în armonie cu aliaţii, a decis să procedeze de acum înainte la expedierea forţelor suficiente. Adoptând această decizie, guvernul imperial rămâne de neclintit în dorinţa sa constantă de a cultiva relaţii de prietenie durabilă cu poporul rus, ca şi în prima sa rezoluţie de a respecta integritatea teritorială a Rusiei şi de a se abţine de la orice imixtiune în afacerile sale interne" *.

40 J.B. Duroselle, op. cit., p. 150.

41 A. Gerard, op. cit., p. 390.

43 A. Doubiński, G. Efimov, op. cit., p. IS-14.43 J.B. Duroselle, op. cit., p. 150. *u' Ibidem*.

III

Operaţiunea de debarcare şi de invadare a teritoriu

„Rusiei sovietice în Extremul Orient a început la 3 august 1918 sub comanda generalului american William S. ives, scopul afişat pentru cunoştinţa opiniei publice fiind „protejar ea „legiunilor cehoslovace şi lupta împotriva unităţilor de foşti prizonieri de război germani şi austro-

ungari, înarmate, aflate în zonă. În fapt, japonezii aveau să debarce 72.000 soldaţi, apoi efectivele lor au ajuns ia 100.000. iar americanii 9.000 soldaţi4”. Numai că, la puţină vreme după declanşarea intervenţiei, motivele invocate pentru a o justifica au dispărut, ultima mare crisivă germană pe frontul occidental încheindu-se cu un dezastru. Japonezii aveau motive să fie îngrijoraţi de 6 eventuală decizie, aliată privind renunţarea la intervenţie şi retragerea trupelor. De aceea, Statul Major Japonez a hotărât, la 11 august 1913 –, debarcarea a trei noi divinii la Vladivostok şi extinderea acţiunilor militare o vastă zonă, inclusiv în Manciuria de nord, „împiedicând efectiv pe americani de a proteja Transsiberianul: Irkutsk” 1G. Foiţele militare japoneze, sub comanda generalului Kikuză Olani, au reuşit, cu sprijinul forţelor contrarevoluţionare albgardiste, să pună stăpânire pe Provincia Mamă, apoi pe întreaga Siberie de est până la Baikal, au cucerit Blagovesccnsk, la 18 septembrie, au ajuns la Nikoaaevsk, la gura Amurului, au luat în stăpânire Tehula Lberian, la 2000 km de Vladivostok. Forţele americane nu reuşiseră să cucerească decât Ilabarovskul”.

În septembrie, 1913, japonezii au mers mai departe cu pre asupra guvernului de la Beijing şi. pentru a-l fplqsi împotriva Rusiei, l-au obligat să semneze o conven

prin care erau fixate condiţiile de desfăşurare a operaţiunilor militare ale forţelor chineze, sub comandă japoneză, în zona Transsiberianului şi regiunea Amur. Japonezii lăsau chinezilor impresia că vor putea să-şi recapete controlul asupra căii ferate est-chineze, în fapt voiau să creeze confuzie în rânciul cercurilor politice şi militare aliate.

3 A. Boubiński, G. Efimov, op. cit., p. 14; A. Gerard, op. cit.:

p. 301.

M J, B. Duroselle, op. cit., p. 150.

„J. Lequiller, op. cit., p. 217; Pierre Renouvin, op. cit.”, p. 30; A. Gerard, op. cit., pp. 301 – 3D2.

Americanii, văzinct că pierdeau teren în favoarea

expansiunii japoneze, nu-şi ascundeau iritarea, problemele Extremului. Orient, în general, ale nordului Chinei şi Siberiei, în special, ducând la „o ascuţire a contradicţiilor dintre Statele Unite şi Japonia" 4H.

Statele Unite nu se împăcau însă cu gândul să piardă piaţa chineză în favoarea „aliaţilor" japonezi.

În august 1913, guvernul american a luat iniţiativa creării unei corporaţii bancare menită să pună pe picioare un consorţiu internaţional pentru finanţarea diferitelor obiective economice chineze. Au intrat în consorţiu iniţial 3 (3, apoi 43 bănci, între care cele mai mari din Statele Unite – *Morgan*, *Kuhn*, *Loeb*, *First National Bank* etc. – menirea lui fiind, de fapt, contracararea poziţiei japonezilor şi asigurarea preponderenţei americane în China. Contradicţiile dintre marile puteri s-au exprimat în interiorul Chinei prin sprijinirea diferitelor clici militarise care-şi disputau puterea. Clicii lui Tolan Ki-Juei, pro japoneză, i se opunea clica proangloamericană în frunte cu Tsao Kuen şi Wou Peifu. După demisia lui Tolan Ki Juei, japonezii l-au sprijinit pe generalul Tehan Tso lin».

Încercarea japonezilor de a se folosi de chinezi pentru a dobândi controlul asupra căii ferate est-ehineze a fost sabotată de către aliaţi care, la începutul lui 1919, au impus crearea unui Comitet interaliat pentru a exercita Controlul asupra acestei căi şi asupra Transsiberianului. Lupta pentru întâietate în cadrul acestui organism s-a dat. În fapt, între americani şi japonezi. Deşi cei din urmă s-au opus cu înverşunare numirii unui director american, Comitetul tehnic creat avea în frunte un american, ceea ce însemna – cel puţin teoretic – că Statele Unite îşi (asiguraseră un rol dominant, situaţie la care Japonia a răspuns prin masarea unor importante efective militare de-a lungul căii ferate est-chineze r °.

La ia ianuarie 191.9, în momente de încordare şi confuzie s-au deschis la Paris lucrările Conferinţei de pace. Confruntările de po teatrele de luptă lăsau locul celor diplomatice, de culise.

«3 J.B. Duroselle, op. cit., p. 100.

49 A. Doubiński, G. Efimov, op. cit., p. 20.

w Ibidem, p. 16; A. Gerard, op. cit., p. 394.

Japonia la Conferinţa de pace. Care erau atuurile japonezilor la încheierea războiului mondial? Ce reprezenta Japonia în concertul marilor puteri? Care erau obiectivele diplomaţiei nipone la acest bilanţ al marilor cataclisme provocate de război?

S-a afirmat cu destul temei că Japonia era „într-o largă măsură beneficiară a unui război care nu a costat-o niciun sacrificiu" 51, iar sentimental, japonezii fuseseră „departe de suferinţele Europei" 52.

Pentru Japonia, ca şi pentru cercurile conducătoare americane, războiul s-a dovedit a fi o afacere foarte rentabilă, economiile acestor state înregistrând succese remarcabile. Volumul producţiei industriale japoneze aproape că s-a triplat, au fost date în funcţiune noi obiective industriale, numărul muncitorilor a sporit de la 916.000 la 1 409.000 53 i Au apărut noi ramuri industriale, între care industria chimică, construcţiile navale şi de maşini au cunoscut o expansiune deosebită. Producţia industrială a crescut de la 1 371 milioane yeni în 1914, la 6 738 milioane în 1S19. Un însemnat progres a înregistrat industria bumbacului, a cărei producţie era în 1918 cu 50% mai mare decât în 1914, iar în valoare, de patru ori mai mare – de la 150 milioane yeni în 1914, la 624 milioane yeni în 1918 r/!

A sporit considerabil producţia industriei metalurgice: cea de fontă a crescut de la 301.000 tone în 1914, la 604.000 tone în 1918, cea de oţel – de la 282.000 tone la 550.000 tone. Şantierele navale au lansat la apă 85 nave cu un tonaj de 58.000 tone, în 1914, şi 531 nave cu 688.000 tone, în 1918 55.

Războiul a deschis pentru economia şi pentru comerţul japoneze „o eră de o prosperitate necunoscută" 5G. Japonezii au profitat de încetarea activităţii economice şi comerciale a germanilor în China, precum şi de reducerea în măsură considerabilă a activităţii celorlalte puteri europene în Extremul Orient, pentru a li se substitui

cu succes, Imperiul nipon devenind principalul furnizor de

61 Maxime Mourin, *Histoire des grandes puissances*, Paris, 1958, p. 577.

53 J. Lequiller, op. cit., p. 217.

63 A. Doubiński, E. Efimov, op. cit., p. 19.

Bî J. Lequiller, op. cit., p. 230.

K *Ibidem*, pp. 230 – 231.

66 A. Gerard, op. cit., p. 191.

produse industriale al Chinei, Indiei, Indochinei şi Rusiei.

Dacă valoarea importurilor japoneze din Europa s-a ridicat de la 595 milioane yeni în 1914, la 1660 milioane yeni în 1918, valoarea exporturilor a sporit de la 591 milioane yeni în 1914, la 1962 miliarde yeni în 1918 i7. Japonia, care în ultimii ani ai secolului trecut şi mai ales după războiul cu Rusia, contractase mari împrumuturi pe pieţele occidentale, datorită marilor profituri şi beneficii, balanţei excedentare, s-a situat în postura de a acorda Împrumuturi foştilor creditori Anglia, Franţa şi Rusia °. Ca urmare, rezervele de aur ale Japoniei au crescut de la 350 milioane yeni în 1914, Ia două miliarde yeni în 191959.

Guvernul japonez a autorizat, în februarie 1916, emiterea de bonuri de tezaur ruse, pentru un total de 50 milioane yeni, cu 5% dobândă. O nouă emisiune de bonuri de tezaur ruse, în valoare de 70 milioane yeni, a avut loc în toamna anului 1916. La sfârşitul aceluiaşi an, a fost rândul Angliei să plaseze pe piaţa japoneză bonuri de tezaur în valoare de 10 milioane lire sterline, cu 6% dobândă, iar în mai 1917, al Franţei, pentru suma de 50 milioane yeni *m*.

Depozitele financiare existente în Europa pentru contul Japoniei atingeau în mai 1916 suma de 530 milioane yeni în aur, din care 140 milioane aparţineau tezaurului îez şi 390 milioane Băncii Japoniei61. Japonia avea plasate în 1913, în străinătate credite în jur de un miliard yeni6 2. Consolidarea sa economică era un fapt cunoscut şi recunoscut de partenerii săi occidentali. Apoi. Japonia devenise putere colonială, stăpânind Coreea, arhipelagurile smulse Germaniei, avea influenţă

preponderentă în China, era amestecată în Extremul Orient rusesc. Trebuia, deci ca, la masa tratativelor să fie nu numai Jă, dar şi ascultată. Iată pentru ce, Anglia, Franţa, ele Unite şi Italia au admis participarea Japoniei „pe picior de egalitate la deliberările lor" °3.

37 *Ibidem*, *p*. 366; A. Doubiński, G. Efimov, op. cit., p. 19; J. Lecţiiller, «p. *e.it.*, *p*. 231.

58 Totalul acestor împrumuturi a fost de 500 milioane yeni

ca Doubiński, G. Efimov, op. cit., pt 19).

59 A, Doubiński, G. Efimov, op. cit., p. 19.

60 A. Gerard, op. cit., p. 366 – 367.

01 *Ibidem*.

62 J. Leqtrilier, op. cit., p. 233.

63 Pierre Renouvin, op. cit., *p*. 45.

m

Delegaţia Imperiului nipon pentru Conferinţa de puce de la Paris era compusă din marchizul Saionji, baronul Makino, vicontele Chinda, ambasador la Londra. Matsui, ambasador la Paris, şi I juin, ambasador la Roma. Reprezentanţii Japoniei au sosit la Paris ia începutul lunii, martie 1919 şi se simţeau oarecum stmjeniţi deoarece pe cât de importante fuseseră avantajele şi cuceririle lor – în război; pe atât de medestă fusese contribuţia ţării lor ta, victoria aliaţilor. Cu am mai mult ar fi trebuit să se simtă stânjeiuţi, cu cât scopurile şi pretenţiile, cu care veniseră la acest conclav al învingătorilor erau mai mult decât ambiţioase. Acceptarea reprezentanţilor Japoniei în Consiliul celor Cinei şi în Consiliul celor Zece le dădea speranţa în reuşită. În fond, japonezii pretindeau să li se confirme ceea ce, de altfel, într-o formă sau alta, li se recunoscuse de către celelalte mari puteri... Vicontele Ustiida, ministrul afacerilor externe, declara în Dietă, în ianuarie 1919: „Se înţelege că Japonia nu are mai multe ambiţii teritoriale în China decât în alte părţi. Ea nu urmăreşte nici proiecte susceptibile să provoace daune materiale intereselor legitime ale chinezilor sau securităţii lor. Noi am luat angajamentul de a respecta independenţa

şi integritatea teritorială a Chinei şi de a rămâne credincioşi principiilor posibilităţilor egale şi ale porţilor descinse pentru industrie şi comerţ. Noi vrem să rămânem prietenii sinceri ai Chinei şi să facem toate eforturile pentru a asigura Republicii Chineze un viitor şi o bună stare durabile. Suntem, deci, hotar îţi să tratăm, la Conferinţa de pace, toate problemele privitoare la interesele Chinei şi Japoniei într-un spirit de reală prietenie. Teritoriul Kiaotchcao, cedat cu împrumut Germaniei, a trecut în mâinile noastre prin victoria armelor noastre; noi ne vom conforma angajamentului de a-l restitui Chinei... Dar noi trebuie să avem acces, într-o largă măsură şi în interesul comun, la bogatele resurse ale Chinei şi sperăm că guvernul şi poporul chinez, apreciind valoarea relaţiilor de bună vecinătate cu Japonia, nu vor refuza să ne ajute în acest sens" Ei. Cuvintele spuneau mai mult sau mai puţin decât voia Ushida să se înţeleagă? Japonezii doreau să obţină recunoaşterea tuturor drepturilor şi privilegiilor pe care le cuceriseră de la China, precum şi

M A. Gerard, op. cit., p. 402 – 403; Henri Cordier, *op. cit.*, 307 – 308.

anexarea fostelor posesiuni germane din Pacific şi din China". Or – tocmai aceste obiective japoneze nu conve – ne-au nici pe departe diplomaţiei americane care, la cere –, rea preşedintelui Wilson, sfătuise guvernul nipon să îni tretina „relaţii paşnice cu Republica Chineză" şi avertizase că „opinia publică americană n-ar admite o extindere a drepturilor Germaniei în favoarea Japoniei". Cercurile conducătoare nipone contau însă pe sprijinul Marii Britanii care, cum declara primul ei ministru, David Lloyd-George. „Şi-a luat angajamentul de a susţine transferul către Japonia a drepturilor Germaniei" în China şi Pacific66» aşa cum, de altfel, făcuseră şi francezii şi i-ulienii:

Pentru a nu avea surprize la Conferinţa de pace, guvernul japonez. avusese grijă să declare răspicat şefului diplomaţiei chineze Lou Tehung-hiang care, în drum spre. Europa, s-a oprit! a Tokyo, că includerea în delegaţie a lui

Wang Teheng-ting, din China de Sud, şi a lui Wellington Koo, ambasadorul Chinei la Washington, „ora indezirabilă”.

Cu toate acestea, delegaţia chineză s-a prezentat; la Conferinţă cu câteva obiective precise, pe care le-a făcut cunoscute, la 28 ianuarie 1919, când a fost admisă pentru prima şi ultima dată la şedinţa reprezentanţilor celor cinci mari puteri, obiective care nu puteau decât să-i „enen pe japonezi, şi anume: 1. Revenirea Shandongului ia China şi anularea tratatelor şi acordurilor chino-japdi încheiate pe baza celor…21 cereri” 1; 2. Suprimarea tuturor, drepturilor şi privilegiilor particulare ale marilor pu în China (sfere de influenţă, retragerea trupelor străine, suprimarea administraţiei forţate şi staţiilor de radio străine, renunţarea la jurisdicţia consulară, revenirea la China a teritoriilor şi settlements-urilor arendate, independenţa vamală; 3. Lichidarea drepturilor politico şi feconomice ale Germaniei şi Austro-Ungariei în China1”.

Japonezii au fost împotriva acestor cereri chineze îşi au fhsistat pe lângă celelalte mari puteri să le confirme drepturile şi privilegiile dobândite, şantajând, fie cu abandonarea Conferinţei de pace, fie cerând includerea în Statutul Societăţilor Naţiunilor, în curs de a fi creată şi care era

„A. Doubiński, G. Efimov, op. cit., p. 22; M. Popa, op. câţ, p. 446; A. Gerard, Op. cit., p. 301).

: M. Popa, op. cit., p. 446.

e; A. Doubiński, G. Efimov, op. cit., p, 22.

08 *Ibidem*, p. 22 – 23; J.B. Duroselle, op. cit., p. 180?

„Copilul scump” al americanilor, principiul egalităţii raselor ce ar fi pus în dificultate serioasă legislaţia Statelor Unite „care lipsea pe imigranţi de drepturi şi ridica dominioanele britanice împotriva Conferinţei” *w*.

S-a întâmplat ca, dintre problemele care interesau direct Japonia, Consiliul celor Cinci şi Consiliul celor Zece să ia în dezbatere numai problema Shandongului, adică a transferului acestui teritoriu către China, chestiune asupra căreia s-au produs înfruntări serioase, delegaţii japonezi cerând „transferul imediat către Japonia a stabilimentelor

germane din Shandong" 70.

Pentru a convinge, japonezii au invocat acordurile secrete din 1916 şi 1917, încheiate cu Anglia, Franţa şi Rusia, precum şi acordul Lansing-Ishii. Mai mult, contrar evidenţei, Saionji şi Makino au avansat ca argument special faptul că însăşi China ar fi acceptat cererile Japoniei, folosind în acest scop acordurile şi convenţiile chino-japoneze din 1918. Or, aşa cum arătaseră delegaţii chinezi, aceste acorduri fuseseră semnate în timp de război şi aveau, de aceea, un caracter temporar. Cât privea problema fostelor drepturi şi privilegii germane, chinezii au invocat intrarea ţării lor în război, în august 1917, moment din care convenţiile şi tratatele încheiate anterior între guvernul chinez şi guvernul german erau caduce şi cât, drept urmare, teritoriul Kiaotcheao trebuia restituit Chinei direct şi fără condiţii71.

Baronul Makino a replicat că Shandongul fusese, în fapt, „cucerit" de Japonia şi că numai acordul juridic al Germaniei era necesar pentru transferul său către Japonia, ca teritoriu cucerit.

Dacă Anglia şi Franţa erau de acord cu pretenţiile japoneze, Statele Unite, prin prisma propriilor lor interese, erau împotrivă, deoarece astfel ar fi lipsit acest concurent de o poziţie cheie în Asia Orientală – 2.

La mijlocul lui aprilie 1919, Lansing, secretar al Departamentului de stat, propusese, în Consiliul miniştrilor afacerilor externe, din cadrul Conferinţei de pace, transmiterea tuturor „drepturilor" germane din Shandong către SULA., Anglia, Franţa, Japonia şi Italia73. Japonezii

88 J.B. Durdscile, op. cit., p. 180.

70 Eavmond Cartier, *Le monde entre les* deux *guerres 1919*

1939, Larousse-Parâs Match, Paris, 1974, p. 4G.

71 A. Gerard, op. cit., p. 402.

72 A. Doubiński, G. Efimov, op. cit., p. 24.73 *Idem*, p. 25; J.B. Duroselle, op. cit., p. 181.

au fost împotrivă, declarând că nu vor semna niciun

tratat de pace dacă „drepturile” lor asupra provinciei chineze nu vor fi recunoscute74.

Ciocnirile dintre punctele de vedere japonez şi american au fost atât de violente, în aprilie 1919, încât japonezii au anunţat că părăsesc conferinţa şi că nu vor intra nici în Societatea Naţiunilor. A fost argumentul decisiv care a făcut pe preşedintele Wilson să cedeze. Pentru a avea Japonia în Societatea Naţiunilor, Wilson trebuia să sacrifice interesele Chinei, acceptând stăpânirea japoneză în Shandong.

Era rândul delegaţiei chineze să declare că, în aceste condiţii, nu va semna tratatul de pace, ceea ce s-a şi întâmplat 75.

Ceremonia semnării tratatului de pace cu Germania, desfăşurată în după amiaza zilei de 28 iunie 1919; a constituit apoteoza pentru diplomaţia japoneză, ca şi pentru bătrânul om politic, şeful delegaţiei nipone, marchizul Saionji.

Articolele înscrise în tratat, referitoare la fostele drepturi şi privilegii germane în Shandong le dădeau deplină satisfacţie.

Astfel, articolul 156 prevedea: „Germania renunţă, în favoarea Japoniei, la toate drepturile sale, titluri şi privilegii – privitoare mai cu seamă la teritoriul Kiaotcheao, drumurile de fier, minele şi cablurile submarine – pe care le-a dobândit, în virtutea Tratatului încheiat de ea cu China, la 6 martie 18S8, şi la toate celelalte acte privitoare la provincia Shandong. Toate drepturile germane asupra drumului de fier de la Qingdao la Tsinanfu, împreună cu ramificaţiile şi dependinţele sale de orice natură, gări, magazii, material stabil şi rulant, mine, stabilimente şi material de exploatare de mine, aparţin şi rămân definitiv dobl: dite de Japonia, cu toate drepturile şi privilegiile ce decurg. Cablurile submarine ale statului german de ia Qingdao la Shanghai şi de la Qingdao la Teheou cu toate drepturile, privilegiile şi proprietăţile decurgând din ele, rămân, de asemenea, Japoniei, libere de orice sarcini”; şi.

Λ A. Doubiński, G. Elimov, op. cit., p. 24.

75 J.B. Duroselle, op. cit., p. 182; A. Gerard, op. cit., p. 402;

Michel Vie, op. cit., p. 93; Henri Cordier, op. cit., p. 309.

76 *Tractat de pace între Puterile Aliate şi Asociate şi Germania şi protocol*, Semnat la Versailles, ia 28 iunie 1919, Impri meria Statului, Bucureşti, 1926, p. 41.

Prin articolul li>y, Japonia oliiuiea toate bunurile mobiliare şi imobiliare germane, drepturile privind proprietăţile funciare, fondurile monetare din Kjaotcheap.

Articolul 15» obliga Germania ca, în termen de trei l-uni, să remită Japoniei „arhivele, registrele, planurile –, ifetmik: şi documentele de orice natură privitoare ia administraţiii. – civilă, militară, financiară, judiciară gali altele a teritoriului tviaofeheao, oriunde s-ar găsi ele –”.:

Japonia, cu sprijinul celorlalte mari puteri, dădea o grea lovitură independenţei şi suveranităţii Chinei. După ce şi-a văzut scopul atins. Japonia a căutat. să-şi consolideze, atât stăpânirea asupra Shandongului, cât şi influenţa în afacerile interne ale Chinei, îndeosebi sub aspect-economic-comercial.

Dintr-o populaţie de & 50 991 persoane străine stabilite în China, în 1919, 171485 erau japonezi. Din 8 015 case de comerţ care-şi desfăşurau activitatea pe teritoriul, chi – nez, 4 878 erau japoneze. Dintr-un tonaj total de 95 725 935 tone, intrări şi ieşiri în şi din China, partea Japoniei era de 27 532 449 tone, fiind întrecută numai de Anglia căreia îi reveneau 36 284 312 tone. Din valoarea totală a comerţului exterior ai Chinei, 1, 278 miliarde taeli. partea Japo* nici se ridica la suma de 442 milioane taeli, ceea ce o plasa pe primul loc.

Legăturile economicc-comereiale ale Shandongului cu lumea exterioară, exceptând Japonia, au fost tăiate, în fapt, de către japonezi, Qingdao fiind un port închis străinilor, ceea ce însemna o palmă dată americanilor şi principiului porţilor deschise. În acelaşi timp, japonezii, prin teritoriile şi zonele de influenţă dobândite şi

recunoscute prin tratatele de pace, au devenit „o ameninţare pentru francezi în Indochina, pentru americani în insulele Hawaii şi Filipine şi pentru olandezi în Java” 7S.

Vrând să lase impresia că a întreprins tot ce depindea de el, în numele Statelor Unite ale Americii, preşedintele Wilson motiva în felul următor concesiile făcute Japoniei pe seama Chinei: „Dacă Japonia ar fi părăsit Conferinţa de pace, aceasta ar fi eşuat... Singura speranţă de a crea o lume coerentă era de a fonda Societatea Naţiunilor cu Japonia şi de a căuta apoi să se asigure o atitudine echitabilă faţă de chinezi, nu numai din partea Japoniei, dar şi din partea Americii, Angliei, Franţei, Rusiei şi tuturor t—*

77 *Ibidem*; Henri Cordier, op. cit., pp. 300-307.

78 Henri Cordier, op. cit., pp. 312 – 313.

celor cave posedau concesiuni în China. Dacă Japonia ar fi părăsit Conferinţa, pericolul apărea din partea unei alianţe japone-ruso-germană şi reîntoarcerea la vechiul sistem al «echilibrului forţelor. – în lume pe o scară mult mai vastă decât înainte1; t. Preşedintele american ştia că ătăţudteea sa favorabilă Japoniei „va fi nonnpulară în America, că chinezii vor încerca o mare decepţie, că japonezii, avizi, se vor simţi triumfători, că va fi acuzat că b violat propriile sale principii”, dar va avea cugetul împăcat că a acţionat în favoarea ordinii, „împotriva anarhiei şi revenirii la vechiul militarism 4 80. Erau iluzii în care nici el nu credea şi care s-au spulberat când încă nu se uscaseră semnăturile puse de el alături de Saionji pe tratatul de pace de la Versailles. Şi, evident, locul ciocnirilor de interese între americani şi japonezi nu putea fi altul decât China’. Pentru a diminua influenţa capitalului Japonez în China, cercurile politice şi financiare americane doreau să creeze un mecanism financiar care să „monopolizeze toate creditele pentru a împiedica orice acţiune separată a Japoniei” 81.

Iniţiativa în acest sens, deşi adoptată în iulie 1918, a fost luată serios în discuţie abia în mai 19.19 când. la Paris, a avut loc o consfătuire a reprezentanţilor marilor

gruptiri financiare care trebuiau să constituie noul consorţiu pentru China. Propunerea Statelor Unite a fost sprijinită de anglO-francezi care erau interesaţi, la rândul lor, să stopeze expansiunea economică a Japoniei. Japonezii au pus drept condiţie a intrării în consorţiu scoaterea Manciurioi şi Mongolici din sfera de acţiune a acestuia, date fiind interesele sale „speciale" în aceste teritorii. După câteva luni, în august 1919, Anglia, în numele occidentului, răspundea pretenţiei Japoniei printr-un memorandum, în care se spunea: „Unul din scopurile principale ale propunerii americane... era ele a elimina orice pretenţie particulară faţă de unele sfere de influenţă şi de a deschide întreaga Chină, fără nicio limitare, activităţii consorţiului internaţional... Manciuria şi Mongolia sunt importante provincii ale Chinei şi orice tentativă de a le exclude clin sfera de acţiune a consorţiului ar constitui

79 A. Doubiński, G. Efimov, op. cit., pp. 26 – 27: Russel H. Fifield, *Woodroio Wilson and the Far East*, New York, 1952. p. 285 – 286...

m Russel H... Fifield, op. cit., p. 28G.

81 A. Doubiński, G. Efimov, op. cit., p. 35.

121

O negare directă a principiului însuşi pe care trebuie să se bazeze consorţiul" *S2*. Negocierile au fost anevoioase şi s-au prelungit până în primăvara anului 1920, interval de timp în care japonezii şi-au modificat întrucâtva cererea iniţială, revendicând dreptul de veto sau libertatea de acţiune atunci când împrumuturile acordate de consorţiu ar fi vizat Manciuria de Sud sau Mongolia Orientală, teritorii în care, repetau niponii, existau întreprinderi japoneze ce aveau o importanţă vitală pentru Japonia şi în care trebuia împiedicată penetraţia rusă etc.83.

Anglo-americami nu au putut fi convinşi, motiv pentru care financiarul american Lamont a fost trimis în Japonia şi, după alte negocieri, s-a ajuns la încheierea unui acord privitor la consorţiu. Japonezii renunţau – la specificarea „drepturilor speciale" în Manciuria de sud şi

în Mongolia orientală, în schimb, anglo-americanii acceptau să excludă, din sfera de acţiune a consorţiului, caii sud-manciuriană, ca şi alte căi ferate din zonă. *A*< compromisuri au permis crearea Consorţiului la *2*>) octombrie 1920, ceea ce însemna, cel puţin parţial, un stits cea al Statelor Unite's.

Situaţia revoluţionară din China şi sabotarea – lui *ăp* către japonezi au făcut însă ca activitatea consorţiului. «— a fie nulă, ceea ce însemna, în egală măsură, un c-ee ai Statelor Unite.

Principiile wilsoraene privitoare la dreptul popoarele: la autodeterminare au fost nesocotite de către marile poteri în numeroase cazuri chiar în timpul în care s-a «pregătit şi semnat tratatele de pace.

Forţele militare intervenţioniste erau menţinute în diferite regiuni ale Rusiei Sovietice, deşi scopurile invocate pentru săvârşirea intervenţiei dispăruseră.

În vara lui.19.19, Armata roşie a obţinut importau: … victorii împotriva forţelor contrarevoluţionare din Siberia de vest, lichidând gruparea lui Kolccak şi înaintând spre est.

În rândul forţelor aliate a crescut ostilitatea faţă de intervenţia antisnyiciicil manifestată – în unele cazuri prin* răscoale armate – «cum. s-a înt-împlat cu escadra franceză din Marea Neagră la aprilie 1919, sau cu detaşamentele canadiene. Americanii erau primii care doreau să iasă din

82 Ibidem, p. 36.

83 *Ibidem*; Marinosuke Kajhna, *The emergence of Japan as a World Power*, 1805 – 29», Tokyo, 1988, p…333.

84 A. Doubiński, G. Eiimov, *m*>*cât* –, & 37.

afacere, dar nu se împăcau cu ideea de a lăsa pe japonezi singuri stăpâni în Siberia orientală. Consiliul Suprem al Antantei a decis, la 16 ianuarie 1920, ridicarea blocusului contra Rusiei Sovietice şi retragerea tuturor trupelor din Siberia. Consolidarea puterii sovietice, larga opoziţie faţă de intervenţia în Rusia, atacurile violente la care era supusă politica externă a preşedintelui Wilson au făcut ca, la 12 februarie 1920, Washingtonul să adreseze o

notă guvernului japonez în care-şi mărturisea intenţia de a-şi retrage trupele din Siberia, sperând să fie urmat de japonezi, ceea ce nu s-a întâmplat. Generalul Takayanagi a declarat că adevăratul scop urmărit de ţara sa în Siberia nu era salvarea cehilor sau protejarea căii ferate, ci de a bara expansiunea puterii sovietice.

La 24 februarie 1920, guvernul sovietic a adresat celui japonez o notă în care îi propunea să înceapă tratative de pace „în scopul de a garanta celor două popoare o coexistenţă paşnică, raporturi de bună vecinătate şi satisfacerea mutuală a intereselor lor reciproce" 35. Ceea ce s-a realizat au fost convenţiile de armistiţiu încheiate între unele unităţi militare japoneze şi forţele armate sovietice.

Incidentele de la Nikolaevsk, eliberat de partizani în ianuarie 1920, unde forţele locale ruse s-au ciocnit cu trupe japoneze, au fost folosite ele comandamentul japonez, sub pretextul „apărării vieţii şi bunurilor compatrioţilor", pentru reluarea operaţiunilor militare antisovietice, ocupând, în aprilie 1920, partea de nord a insulei Sahalin şi atacând mai multe centre ale Siberiei orientale H.

Drept răspuns, războiul de partizani antijaponez s-a extins cuprinzând întreaga zonă de la Baikal până la Primorie.

Încurajat de faptul că la 3 aprilie 1920, au fost retraşi ultimii soldaţi americani din Siberia, guvernul sovietic, imediat după cucerirea nordului Sahalinului de către niponi, a adresat prin radio guvernelor Angliei, Franţei, Italiei şi Statelor Unite un protest şi-şi exprima speranţa că respectivele puteri „vor găsi mijlocul de a pune capăt noilor acte ostile şi agresive ale Japoniei faţă de Rusia" 87. Totodată, autorităţile sovietice din Transbaikalia au proclamat, la 6 aprilie 1920, un stat tampon între interven

83 Ibidem, p. 38.

88 *Ibidem*, p. 39; J. Lequiller, op. cit., p. 254.

87 A. Doubiński, G. Efimov, op. cit., p. 3Q.

ţionişti şi Rusia Sovietică – Republica Extremului

Orient, care îngloba toată zona dintre Baikal, şi Pacific, Transbaikalia, Regiunile Primorie şi Amur, Sahalinul, Kamciatka şi zona căii ferate est-ehineze. În fapt, în momentul creării ei cete mai multe din aceste teritorii se aflau sub ocupaţia miâllară japoneză. Japonezii au trebuit să ţină seama de noua realitate, precum şi de intensificarea mişcării de partizani şi să poarte tratative cu Republica Extremului Orient, în urma cărora, în iulie 1920, s-a semnat o convenţie de armistiţiu şi a avut loc retragerea trupelor japoneze din Transbaikalia83, apoi. din Primorie, Amur.

La această situaţie de derută şi eşecuri militare parţiale, s-au adăugat dificultăţile diplomatice cu Statele Unite, din ce în ce mai decise să submineze poziţiile japoneze în Extremul Orient. Cu prilejul misiunii bancherului american Vanderlip în Rusia Sovietică s-a propus guvernului sovietic să vândă Kamciatka Statelor Unite, propunere respinsă, însă Moscova s-a arătat dispusă să acorde americanilor largi concesii în Extremul Orient. În mai 1321, guvernul Republicii Extremului Orient a acceptat, să acorde unei companii americane o concesiune petroliferă în Sah a-Hn, ceea ce, evident, a contrariat şi nemulţumit pe japonezi. Mai mult, în aceeaşi lună, mai 1921, guvernul Statelor Unite a adresat celui nipon o notă de protest împotriva ocupării Siberiei Orientale şi Sahalinului de către trupele japoneze. Tentativele acestora de a-şi redobândi poziţiile pierdute cu ajutorul albgardiştilor au eşuat, japonezii fiind obligaţi să înceapă tratative cu reprezentanţii Republicii Extremului Orient, la 2G august 1921, în legătură cu Sahalinul, dreptul de pescuit în Kamciatka, soarta depozitelor de muniţii din Vladivostok, instalarea administraţiei sovietice în Siberia orientală etc.

Japonezii au tărăgănat convorbirile şi au înaintat, în octombrie 1921, un ultimatum Republicii Extremului Orient, în care cereau ca Vladivostokul să devină un port pur comercial, sub control internaţional, lichidarea tuturor fortificaţiilor de pe litoralul rus la Pacific şi desfiinţarea

flotei militare ruse din Pacific, concesionarea nordului Sahalinului pentru o perioadă de 80 de ani”-1. Pretenţiile japoneze au fost respinse, trupele japoneze nu au fost retrase, ciocnirile militare au fost reluate, dar negocierile au

„*Ibidem*, p. 40; J. Lequiller, op. cit., p. 254.60 A. Doubiński, G. Efimov, op. cit., p. 47.

continuat. La 22 ianuarie 1922, secretarul de stat american Charles Evans Hughes – a reamintit japonezilor că au promis să-şi retsagă trupele din Siberia.

„Tratativele au fost întrerupte, în 21 aprilie 1922, de către japonezi care au încercat să organizeze o nouă ofensivă în colaborare cu forţele albgardiste, fără succes însă. Câteva luni mai Cârziu, în august 1922, în condiţiile în care forţ & le sovietice continuau cu succes curăţirea teritoriului de forţele albgardiste, guvernul japonez a propus reluarea tratativelor, de astă dată atât cu reprezentanţii Republicii Extremului Orient, cât şi cu cei ai R.S.F.S.R. Cele două delegaţii, conduse de Joffe şi, respectiv, Matsudaira, s-au întâlnit la 3 septembrie 1922 la Changehur, sovieticii cerând cu hotărâre retragerea imediată a forţelor japoneze, atife din Siberia Orientală, cât şi din nordul Saliaâinului. Japonezii au promis să-şi retragă trupele din Siberia până la 1 noiembrie 1922, au refuzat în schimb să se angajeze în legătură cil Sahalinul. Din această cauză, la 26 septembrie 1922 tratativele au fost din nou întrerupte. În acel moment, însă, forţele militare sovietice au lichidat ultimele resturi albgardiste sprijinite de japonezi şi au început asaltul pentru eliberarea Vladivostokului, eveniment care s-a petrecut la 25 octombrie 1922. Recrmoscându-şi eşecul, guvernul japonez a ordonat retragerea tuturor forţelor sale din Siberia, nu însă şi din Sahalinul de nord, unde vor rămâne până în 1925 *.

— J. Lequiller, op. cit., p. 259; A. Doubiński, G. Efimov, *opt Sit.*, p. 49.

IV

IMPERIUL DE LA SOARE RĂSARE

ÎN PRIMUL DECENIU
POSTBELIC

După un pătrar de veac de succese economice şi politice interne şi internaţionale remarcabile, Imperiul japonez avea să cunoască şi unele serioase neajunsuri, înregistrate de economia naţională şi unele repetate insuccese diplomatice cauzate de celelalte mari puteri car nu se împăcau cu ideea apariţiei unui prea puternic concurent în Orientul îndepărtat.

La finele primului război mondial o criză gravă îşi anunţase sosirea şi în arhipelagul nipon. Ea şi-a făcut simţită prezenţa, la început, în agricultură şi cum cultura orezului ocupa primul loc pe ogoarele nipone, s-ar manifestat în această perioadă ca o criză a orezului.

Înăbuşită de sistemul parazitar al proprietăţii moşiereşti, producţia agricolă japoneză n-a crescut în ritmul dezvoltării industriei, a sporului populaţiei orăşeneşti, fiind departe de satisfacerea cererii pieţii, iar statul, apărând interesele marilor proprietari funciari, a redus considerabil importul de orez. Astfel, producţia de orez a anului 1914 a însumat 56 006.000 koku, iar cea a anului 1917 numai 54 568.000. În aceeaşi perioadă, importul de orez a scăzut de la 3 370.000 koku, la 1 653.000. Producţia agricolă a anului 1917 fiind slabă s-a declanşat o vertiginoasă creştere a preţurilor la produsele alimentare şi îndeosebi la orez, hrana de căpetenie a maselor japoneze. Spre edificare, un koku care la finele anului 1916 costa 16 yeni, s-a vândut pe piaţă cu 27, 8 yeni în aprilie 1918 şi cu 45 în septembrie acelaşi an *.

1 J. Lequiller, op. ei., p. 235 – 233.

! 2S

Încercările guvernamentale de a stăvili creşterea preţurilor şi de a evita criza au fost zadarnice. Negustorii de cereale şi speculanţii au rămas stăpânii pieţii cerealelor, în vreme ce ţăranii şi populaţia muncitoare a oraşelor se zbăteau într-o indescriptibilă mizerie. Aceasta a fost cauza imediată a *răscoalelor orezului* din august 1913, impresionantă manifestare de luptă a populaţiei

muncitoare japoneze împotriva exploatării, la care au participat aproximativ 10 milioane de oameni. *Răscoalele orezului* au izbucnit la 8 august 1918, în prefectura Toyama, sub forma unor tulburări şi s-au extins a doua zi în marile oraşe Nagoya, Kyōto, Ōsaka şi Nyogo. În ziua de 10 august, la Kobo, mulţimea furioasă a atacat clădirile casei Suzuki specializată în comerţul cu orez. Răscoalele au luat proporţii incredibile: la ÎS august capitala ţării a fost cuprinsă de furia mişcărilor populare, iar la 18 august, Fukuoka a fost cuprinsă de flăcările răscoalelor. Ziua de 21 august este însemnată prin faptul că un număr impozant de muncitori mineri a intrat în iureşul luptei. Autorităţile au recurs ia toate mijloacele pentru a pune capăt şi înăbuşi răscoalele, 7 800 – 8.000 de persoane au fost arestate şi uimise în faţa instanţelor judecătoreşti. Dar toate ac n-au salvat guvernul Terauchi, care a demisionat la 2 L tembrie 1918 2.

Instalarea la cârma ţării a unui cabinet condus de preşedintele partidului Seyuk: şi. Hara Kei sau Hara Takachi:!, n-a putut opri agravarea crizei economice japoneze. Pentru prima dată din anul 1914, în 1919 balanţa comercială a devenit pasivă, exportul scăzând brusc. În 1920 şi 1921 situaţia s-a agravat şi mai mult, deficitul balanţei comerciale crescând de la 74 milioane yeni în anul 1919, la 137 în 1920 şi 361 în 1921.

În cursul anului 1920, vânzările japoneze către China şi Statele Unite s-au redus aproape la jumătate. Bunăoară, în anul 1920, Japonia a exportat în Statele Unite

2 *Ibidem*, p. 237; Goro Hani, *Istorm poporului japonez*, p. 102; *Istorila voiul na Tiham Okeane*, tom. I, pp. 28 – 30. C. Buşe.

I. Cârţână, Gh. Icnită, I. Seftiuc, A. Vianu, Z. Zamfir, *Istoria universală. Epoca contemporană, 19 Î8 – 1039*, vol. I, Edit, didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1975, p. 214.

3 Hara Kei sau Hara Takashi s-a născut în 1856 la Morioka, capitala prefecturii Iwate. A fost ziarist, ministru în mai multe rânduri.

U7

alo Americii mătase brută în valoare de numai 341 mi-lioane yeni, faţă de G00 milioane în 1919.

Criza economică a continuat să se înăsprească şi în anii 1921 şi 1922. Producţia industriei textile, industriei miniere, de maşini şi construcţiilor navale s-a redus îngrijorător provocând o vertiginoasă creştere a şomajului, o adâncire a contradicţiilor sociale şi o accentuată ascuţire a luptelor politice.

Luptele maselor împotriva acestor condiţii dramatice de existenţă, izbucnite în zilele *răscoalelor orezului* au continuat, dobândind în unele momente o dârzenie şi energie rar întâlnite şi luând deseori caracterul unor manifestări politice. În ziua de 11 februarie 1919, zi de sărbătorire pe plan naţional a legendarului împărat Jimmu, în capitala imperiului, studenţii au manifestat sub faldurile steagului roşi? ceea ce a stârnit mare îngrijorare En cercurile politice conducătoare nipone. În vara anului.1919, un uriaş val de acţiuni greviste a zbuciumat arhipelagul; au participat în număr impresionant muncitorii feroviari, tipografi şi lucrătorii poştaşi, muncitorii din şantierele navale de la Nagasaki şi Kawasaki, muncitorii arsenalelor etc. Printre acţiunile greviste de amploare din anul 1920, se reliefează prin forţă şi combativitate greva lucrătorilor tramvaişti din Tokyo. În 1921, în ciuda încercărilor autorităţilor guvernamentale şi atacurilor organizaţiei teroriste *Kokusukai*, 15.000 de muncitori oţelari din Yamata au declarat o puternică grevă. În iulie acelaşi an, muncitorii oţelari şi de pe şantierele navale de la Kobe, conduşi de liderul socialist Suzuki Bunji, au purtat cu multă energie o îndelungată luptă grevistă. De altfel, în cursul acestui an şi lupta ţăranilor-arendaşi a cunoscut o forţă puţin obişnuită, numărul conflictelor de muncă din viaţa satelor ridicându-se la 1680 faţă de 256 în anul 1918, când au avut loc şi *răscoalele orezului*, iar în 1922 statisticile oficiale ne informează că în arhipelagul nipon s-au înregistrat 3.000 de revolte ţărăneşti locale, reprimate cu ajutorul unor însemnate forţe poliţieneşti şi militare *, în avântul

luptelor revoluţionare care au caracterizat în mare măsură anii imediat postbelici s-a reliefat ca o necesitate unirea muncitorilor şi ţăranilor într-un efort revoluţionar comun.

4 J. Lequiller, op. cit., p. 244 – 243; *Istorila voini na Tiliom Oltcane*, vol. I, p. 30; C. Buşe, I. Cârtână… op. cit., p. 215.

Manifestările politice ale proletariatului nipon s-au intensificat. Muncitorimea s-a pronunţat cu cutezanţă mereu sporită pentru: vot universal, pentru revizuirea legii „Cu privire la menţinerea liniştii publice de către poliţie”, adoptată încă în 1900, anularea unor legi reacţionare, retragerea trupelor japoneze intervenţioniste din Siberia şi recunoaşterea Rusiei Sovietice, crearea unui partid social-democrat legal.

Aceste cereri ridicate de muncitorimea şi ţărănimea niponă au avut o influenţă notabilă asupra micii burghezii animată de idealuri democratice. Chiar şi o parte înseninată a burgheziei monopoliste japoneze se pronunţa pentru *alegeri generale* în speranţa că pe această cale va putea să limiteze lupta maselor la cadrul parlamentar şi să-şi sporească influenţa asupra monarhiei, în viaţa politică a ţării.

În condiţiile evenimentelor ce agitau viaţa publică japoneză, radicalizării rapide a maselor de oameni ai muncii de la oraşe şi sate, din iniţiative îndrăzneţe, au apărut noi organizaţii de luptă, iar cele mai vechi s-au reorganizat. În anul 1919, asociaţia *Yakai*, care luase fiinţă în 1911, s-a transformat în *Dai Nihon Rodo So-domei* (*Federaţia sindicatelor*, din 1921 – *Federaţia Japoneză a Muncii*).

Vechile slăbiciuni existente în mişcarea muncitorească niponă erau însă prezente în noua centrală sindicală. În rândurile ei se păstrau puternice disensiuni între anarhosindicalişti, grupaţi sub conducerea lui Osugi şi socialişti care aveau în frunte pe Yamakawa şi Sakai. Cele două tendinţe se vor regăsi, tot în divergenţă. În *Liga socialistă* creată în 1920 prin fuziunea originală a mişcării socialiste japoneze cu cea sindicală. La scurt timp, Osugi a

înfiinţat ziarul „Rodo Unde” (Mişcarea Muncitorească) cu menirea de a spori eficienţa propagandei politice socialiste în rândurile clasei muncitoare. Sensibil la toate acestea, guvernul Hara Kei a dizolvat Liga socialistă în primăvara anului 1921. În ciuda măsurilor luate de autorităţi, în august 1921 a apărut un nou partid al muncitorimii japoneze: *Gyomnin Kyo-Santo* (*Partidul Comunist Muncitoresc de început*) considerat precursor al Partidului Comunist din Japonia. O delegaţie a clasei muncitoare nipone, după o călătorie plină de peripeţii, a apărut în ianuarie 1922 la Moscova spre a participa la lucrările „Congresului Muncitorilor din Extremul Orient”. Reîntorşi din capitala sovietică, delegaţii japonezi, printre care se găsea şi Tokuda Kyuichi, au trecut la pregătirea formării partidului comunist. În strictă clandestinitate, la 5 iulie 1922, la Tokyo, a fost fondat Partidul Comunist din Japonia. S-a ales un Comitet Central în care alături de Sakai se aflau Tokuda, Yamakawa şi Arahata. Din nefericire, noul partid moştenea din plin vechile slăbiciuni ale mişcării muncitoreşti şi socialiste nipone – lipsa de unitate. Alături de o puternică tendinţă revoluţionară era una moderată condusă de Suzuki şi alta a socialiştilor „fabieni” care pretindeau că se inspiră din cunoscuta *Fabian Society* britanică şi care se aflau grupaţi în jurul lui Abe Isoo, profesor universitar.

Deşi în afara legii, Partidul Comunist din Japonia. situându-se cu temeritate la cârma maselor muncitoare, s-a angajat în lupta grea pentru înfăptuirea unui vast program de revendicări, menit să dea o faţă nouă Japoniei, în acest program erau înscrise» mire altele: lichidarea monarhiei absolute, desfiinţarea Consiliului secret şi a Camerei pairilor, lichidarea militarismului şi poliţiei secrete, acordarea votului universal tuturor cetăţenilor niponi, indiferent de sex, de la vârsta de 18 ani, libertatea cuvântului, presei, întrunirilor şi asocierilor, dreptul de a înfiinţa organizaţii muncitoreşti, dreptul la grevă, stabilirea zilei de muncă la 3 ore, asigurări sociale, fixarea unui salariu minim vital, introducerea controlului

muncitoresc asupra producţiei, etatizarea marilor proprietăţi funciare aflate în posesia împăratului, marilor proprietari de pământ şi templelor, acordarea dreptului de a cultiva pământul ţăranilor, introdu ce rea impozitelor progresive pe venituri şi a unui impozit, special pe obiecti de lux, retragerea forţelor militare nipone, din Coreea, Să-halin, Taiwan şi China, recunoaşterea Rusiei sovietice, înfierarea războaielor imperialiste şi de cotropire, o politică externă activă, pentru asigurarea păcii generale, asigurarea unor condiţii prospere de viaţă şi muncă penin poporul japonez.

Paralel, s-au făcut paşi înainte pe calea organizării luptei maselor ţărăneşti. Începând încă din anul 1919 s-au născut primele uniuni ţărăneşti. Prin unirea acestora s-a fondat în anul 1922, *Uniunea ţărănească japoneză* can avea să se impună atenţiei generale în Imperiul Soarelui Răsare.

Im

Numeroase organizaţii şi asociaţii au fost create din iniţiativa celor ce doreau schimbarea stării de lucruri din Japonia. Tineretul studenţesc nipon, în rândurile căruia pătrunseseră ideile socialiste s-a organizat în: *Shin-jirikai* (*Asociaţia oamenilor noi*) la Universitatea imperială de la Tokyo, *Gyiominkai* (*Asociaţia Deşteptării poporului*) şi *Kensetusia Domei* (*Uniunea creatorilor*) la Universitatea Waseda şi altele. De asemenea, au apărut uniuni ale femeilor japoneze, organizaţii socialiste ale femeilor care militau pentru: egalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul, dreptul femeiijaponeze de a face parte din organizaţii şi partide politice, de a se organiza etc.

Societatea japoneză în primul deceniu postbelic. Anul 1923 a adus cu sine în Japonia speranţele într-o redresare nomică a ţării. Pe cerul acesta ce părea că se limpezeşte s-a declanşat ca un trăsnet cutremurul de pământ catastrofal de la 1 septembrie 1923. Ziua se anunţase frumoasă, când, pe la amiază, mult frământatul pământ al arhipelagului nipon a fost. cuprins de un puternic seism, considerat de mulţi specialişti cel mai distrugător din câte

se cunosc în istoria omenirii. Tokyo şi Yokohama, oraşe-situate foarte aproape de epicentru, au suferit cele mai mari distrugeri Din datele oficiale ale vremii rezultă că şi-au pierdut viaţa în acest seism aproximativ 156.000 de oameni.

Economia japoneză a fost din nou şi profund afectată, fiind necesare noi eforturi pentru a o readuce pe linia de plutire.

De altfel, din statisticile nipone rezultă că refacerea momică a Japoniei s-a desfăşurat într-un ritm foarte lent. Marile lucrări de reconstrucţie, în urma cutremurului, aderea valorii monezii, în 1923 cu 3%, iar în 1925 cu 17%, care a stimulat exportul, au făcut ca valoarea producţiei globale în industria prelucrătoare să atingă nivelul celei din 1919 abia la finele lui 1925. Refacerea s-a dovedit irem de fragilă. Astfel, în anul 1926, odată cu scăderea exportului, provocată în primul rând de boicotul chinez, a început o nouă depresiune economică, agravată de o puternică „panică bancară" soldată cu falimentul unui mare număr de bănci şi întreprinderi industriale.

Urcarea pe tronul imperial a prinţului regent Hirohito (25 decembrie 1926) a însemnat inaugurarea perioadei

Showa, caracterizată printr-o politică externă deosebit de activă ceea ce a favorizat, în mod firesc, accelerarea dezvoltării industriei grele, strâns legate de necesităţile militare, în anii 1923 – 1929, producţia în numeroase ramuri ale industriei japoneze a crescut, este drept, dar tot într-un ritm lent. Ca o oglindă a evoluţiei inegale a industriei nipone, statisticile ne arată că producţia unor industrii vechi, ca cea textilă, a continuat să scadă, menţinând în ţară o stare de spirit pesimistă şi de nemulţumiri.

Agricultura, ramura principală a economiei nipone, în care erau ocupate circa 5, 5 milioane gospodării ţărăneşti, dintre care mai mult de 50% deţineau şi pământ luat cu arendă de la moşieri, a cunoscut o dezvoltare uşoară.

În ansamblul ei, economia japoneză s-a dezvoltat în

perioada 1923 – 1930, fapt oglindit şi de creşterea numărului salariaţilor din industrie, de la 700.000 în anul 1921, la aproape 5.000.000 în 1930.

Economia japoneză a primului deceniu postbelic se caracterizează şi printr-o concentrare de capital ajunsă la cote extrem de ridicate. Faimoasele zaibats-uri Mitsui, Mitsubishi, Sumitomo, Yasuda şi altele tronau cu autoritate în viaţa economică niponă. Băncile Mitsui, Mitsubishi, Yasuda, Sumitomo şi Dai Iki deţineau aproximativ 35 % din depozitele bancare ale Japoniei. Supraconcernul Mitsui, care împreună cu Mitsubishi se detaşase oarecum de celelalte prin putere, avea sub ordinele lui 120 de companii, concentrând 15 % din capitalul firmelor din Imperiul Soarelui Răsare. Un număr de zece zaibats-uri, inclusiv cele amintite, deţineau cu aproximaţie 70 % din capitalul industrial al ţării.

Din datele vremii rezultă că în Japonia exista şi un capital monopolist de stat care ocupa un loc însemnat în viaţa economică. Bunăoară, el deţinea, în anul 1925, poziţii foarte puternice în numeroase ramuri industriale şi în transporturi. În industria metalurgică cota capitalului de stat era de peste 50 % din întregul capital, iar circa 80 % din capitalul investit în căile ferate era, de asemenea, în posesia statului.

Însăşi Casa imperială dispunea de largi posesiuni. Astfel, aparţineau familiei imperiale 140.000 de acţiuni, din totalul de 300.000 ale Băncii Japoniei.

Statisticile oficiale arată clar că în vreme ce, datorită importantelor acumulări de capital, producţia crescuse, condiţiile de viaţă şi muncă ale oamenilor muncii marcaseră doar o îmbunătăţire greu perceptibilă.

Astfel, în numeroase familii de muncitori, din 67, 10 yeni câştigaţi prin muncă, se cheltuiau numai pentru hrană, îmbrăcăminte, locuinţă 66, 89 yeni. Aceasta este suficient pentru a înţelege nivelul de trai extrem de scăzut al muncitorimii japoneze într-o perioadă în care marile zaibats-uri prosperau. Ţărănimea niponă, la rândul ei, se zbătea să depăşească greutăţi din ce în ce mai mari.

Datoriile generale ale ţăranilor japonezi atinseseră, în 1925, cifra astronomică de patru miliarde yeni, faţă de 750.000.000 în 1911.

În anul 1921 a apărut pe meleagurile nipone prinţul Carol de Hohenzollern, pe atunci moştenitor al tronului României. Singurul lucru mai însemnat care merită să fie semnalat este faptul că, după această vizită, Legaţia română la Tokyo şi-a reluat activitatea. Edgar Mavrocordat a fost numit reprezentant al României pe lângă Curtea imperială niponă. Din păcate, reprezentanţa română a funcţionat doar câteva luni, după care a fost desfiinţată din motive de economie, redeschizându-se definitiv abia în anul 1927 5.

Viaţa politică a Japoniei postbelice s-a caracterizat prin neîncetate frământări, instabilitate şi oscilaţii între aşa-zişii partizani ai liberalismului şi parlamentarismului, susţinători ai unor guverne de partid şi partizanii unei conduceri „independente", ai unei politici independente faţă de partid şi parlament.

După demisia guvernului condus de generalul Terauchi, în septembrie 1918, s-a încercat formula unui cabinet pus sub preşedinţia bătrânului Saionji. După această încercare neizbutită s-a ajuns la formarea unui guvern condus de Hara Kei sau Takashi, preşedinte al partidului Seiyukai6. Observatorii politici ai momentului transmiterii puterii către noul cabinet ministerial n-au pierdut din vedere faptul că după samurai veneau la cârma ţării parlamentarii.

5 Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Fond 71, 1920 – 1944, Japonia. Relaţii cu România, 1925 – 1944. Raportul Legaţiei regatului României la Tokio, 12 decembrie 1929, p. 27 (în continuare: Arh. M.A.E.).

e în 1900 a ajuns secretar executiv al partidului Seiyukai, iar în anul 1914 a devenit preşedinte al partidului Seiyukai.

Hara Kei reprezentând „Japonia civilă". S-au i ăcut numeroase speculaţii, propaganda guvernamentală încercând să semene în rândul opiniei publice nipone ideea

că în faţa Japoniei se deschidea un drum larg de prefaceri democratice. De fapt, începea, odată cu instalarea guvernului Hara Kei, un deceniu de instabilitate politică, de oscilaţii, de „balans” între sistemul cabinetelor parlamentare, adică al guvernelor de partid sau cum li s-a mai spus „liberale” şi sistemul cabinetelor „independente” de partide şi parlament, în acel frământat deceniu, primul de la marea conflagraţie din 1914 – 1918, s-au perindat următoarele guverne de partid: Hara Kei sau Hara Takashi (septembrie 1913-noiembrie 1921); Takahashi Korekiyo (noiembrie 192 l-iunie 1922); Katō Komei (iunie 1924 – august 1925 şi august 1925-ianuarie 1926); Wakatsuki Reijiro (ianuarie 1926-aprilie 1927 şi aprilie-decembrie 1931); Hamaguchi Yuko sau Osachi (iulie 1929 – 1931). În aceeaşi perioadă au apărut la cârma imperiului şi guverne „independente” şi anume: cabinetul condus de amiralul Katō Tomosaburo (iunie 1922-septembrie 1923), cel de sub preşedinţia amiralului Yamamoto Gombei (septembrie 1923-ianuarie 1924) şi cabinetul format de vicontele Kiyoura Keigo (ianuarie 1924-iunie 1924). Cabinetul condus de generalul Tanaka Giichi7 care a guvernat imperiul în perioada aprilie 1927 – 1928, prin politica sa internă ca şi prin cea externă s-a manifestat ca un cabinet „independent”, deşi generalul era la acea dată şef al partidului Seiyukai8. Tocmai acest fapt a constituit prima lovitură primită de adepţii guvernării „liberale”. Ultima tresărire a „liberalismului” nipon au constituit-o guvernele conduse de Hamaguchi Yuko şi Wakatsuki Reijiro 9.

Contemporanilor acelor evenimente nu Le-a fost prea greu să vadă că în afară de lupta pentru putere şi deosebirile privind linia politică, obiectivele tuturor guvernelor nipone din această perioadă erau aceleaşi. „Liberalii”, care aveau ca figuri proeminente? pe Shidehara, mi

Generalul Tanaka Giichi s-a născu! în anul 1863. Naţionalist şi militarist. Ura pe ruşi şi s-a manifestat ca duşman al Uniunii Sovietice. A vizitat de două ori România, ultima dată în anul 1913.

8 Arh. M.A.E., Fond 71, 1020 – 1944, Japonia. Relaţii cu România, 1925 – 1944, vol. 12, 5.

„— l. Lequiller, op. cit., pp. 240 – 243; Goro Hani, op. cit. – p. 102 – 103; C. Ruse, r. Cârţănă... op. cit., p. 215 – 218.

nostru de externe în mai multe cabinete, Hamaguchi, Wakatsuki şi alţii, se pronunţau pentru o politică conciliantă cu U.R.S.S. şi China. Pe această cale ei considerau mai facilă penetraţia economică a Japoniei în Asia continentală şi cu deosebire în China, mai lesnicioasă ocuparea unor poziţii cheie în economia celor trei provincii din nord-estul Chinei, realizarea unor schimburi comerciale mai rentabile în această zonă a Extremului Orient.

„Independenţii" erau adepţii intervenţiei cu forţe militare bine instruite şi echipate în China. împotriva mişcării revoluţionare chineze „a patrioţilor chinezi, pentru cucerirea Manciuriei, deschizând cale cât mai largă capitalului nipon pentru dominaţie în Extremul Orient şi mai departe...

Este adevărat că în timpul guvernării „liberalilor" sau a cabinetelor de partid, s-a acţionat atât în politica internă cât şi în cea externă mai elastic, mai prudent.

Guvernul Katō Komei a adus în faţa Dietei proiectul unei legi electorale privind introducerea sufragiului universal. Dezbaterile au fost deosebit de furtunoase, proiectului aducându-i-se numeroase amendamente. Legea adoptată acorda, la art. 5, dreptul de vot cetăţenilor de la vârsta de cel puţin 25 de ani, cu domiciliul stabil de un an (cetăţenii care primeau ajutoare de sărăcie nu puteau să se bvfeure de drepturi electorale). Această lege electorală, promulgată în anul 1925, 29 martie, la cea" de-a 50-a sesiune a Dietei, limita atât de mult sufragiul universal încât însuşi Wakatsuki, în cuvântul său din Dietă, a precizat că ea „nu era destinată instaurării democraţiei" în Japonia. Cu toate acestea merită să fie reţinut faptul că reforma electorală din 1925 a lărgit totuşi, în mod considerabil corpul electoral de la 3 milioane la 13

milioane 10.

În acelaşi timp, examinând activitatea politică interna a guvernelor de partid, se poate constata caracterul ei antipopular, antidemocratic, reacţionar. Faptul este de înţeles întrucât ele reprezentau marile concerne stăpâne în economie şi extrem de puternice în viaţa politică, guvernul lui Katō Komei mai era numit şi „cabinetul Mitsubishi", iar guvernele conduse de Hara Takashi – ... cabinetele Mitsui".

J. Lequiiier, op. cit., p. 263; C. Buşe, t. Cârţână... op. cit., p. 215.

Ele au desfăşurat o susţinută ofensivă împotriva stângii democratice, au luat cele mai drastice măsuri de suprimare N a oricărei iniţiative de înnoire democrată a Japoniei. În acest sens, în anul 1925 a fost adoptată *Legea privind protecţia păcii civile* (Tihon Idziho). În conformitate cu aceasta erau aplicate pedepse până la 10. ani muncă silnică persoanelor care ar fi intenţionat să acţioneze pentru schimbarea *kokutai-ului*, adică a orânduirii de stat, sau să distrugă sistemul proprietăţii private.

Guvernul lui Tanaka Giichi a lărgit gama pedepselor până la pedeapsa cu închisoarea pe viaţă sau chiar pierderea vieţii. Când la 1 decembrie 1926 a luat fiinţă *Rodo Nominto* (*Partidul Muncitoresc-Ţărănesc*) – primul partid legal al oamenilor muncii din Japonia, după interzicerea Partidului Socialist în anul 1907 şi după reconstituirea în ilegalitate a Partidului Comunist din Japonia, în întreaga ţară s-a dezlănţuit o aspră teroare împotriva elementelor democratice, progresiste şi revoluţionare. Pe baza legii privind protecţia păcii civile s-au „fabricat" numeroase procese, iar Rodo Nominto a fost interzis.

Începând din anul 1918, extrema dreaptă japoneză şi-a sporit acţiunile împotriva aşa-ziselor reforme „democratice" preconizate de „liberali", împotriva luptei maselor, a forţelor democratice şi progresiste ale naţiunii, împotriva comuniştilor niponi. Recrudescenţa acţiunilor dreptei poate fi considerată ca o replică reacţionară, ostilă,

faţă de Rusia Sovietică şi revoluţia chineză. Cea mai mare parte a naţionalităţilor niponi se pronunţau cu înverşunare împotriva „cosmopolitismului”, atitudine alimentată în primul rând de ascuţirea contradicţiilor japono-americane în Extremul Orient. O mare parte a naţionaliştilor niponi şi-a manifestat zgomotos dezacordul chiar şi faţă de vizita prinţului moştenitor Hirohito în Europa, efectuată în anul 1921.

Vechile asociaţii şi organizaţii naţionaliste şovine s-au reorganizat şi au devenit mult mai active, îmbogăţindu-şi considerabil arsenalul de arme şi mijloace de acţiune.

O puzderie de noi organizaţii politice a luat fiinţă adăugând la formele tradiţionale de activitate altele noi, din experienţă străină.

Autorităţile guvernamentale au avut, în numeroase cazuri, un rol activ, direct, în constituirea unor asemenea or

ganizaţii, destinate, după cum glăsuia propaganda oficială, să dezvolte sentimentul patriotic. Tokonami Takejiro, ministru de interne în echipa ministerială a lui Hara Kei, a fost unul din fondatorii societăţii *Dai Nihon Kokusuikai* (*Societatea Esenţei Naţionale a Japoniei Mari*) care îşi propunea să militeze folosind toate mijloacele posibile pentru unirea rasei japoneze în jurul tronului, „corectarea” opiniilor populare, stabilizarea economică a ţării prin „armonizarea” intereselor muncii şi ale capitalului.

Oamenii de afaceri au luat la rândul lor numeroase iniţiative de acest gen. Sakai Eizo a întemeiat în puternicul centru Ōsaka – Dat *Nippon Seigidan* (*Grupa de dreptate politică a Japoniei Mari*), care avea acelaşi scop. Intelectuali cu gândirea alterată de preocupări naţionaliste, şovine, n-au stat deoparte. Uesugi Shinkichi, profesor la Universitatea imperială de la Tokyo, a fondat în anul 1919, *Keirin Gokumei* (*Liga pentru studiul politicii*), organizaţie cu profund caracter naţionalist-şovin. Mai târziu, după atentatul din decembrie 1923 împotriva Prinţului moştenitor, Hi-rohito, Uesugi Shinkichi împreună

cu Hiranuma Kichizo a înfiinţat *Kokuhonsha* (*Asociaţia pentru apărarea bazelor naţiunii*) în care au intrat numeroase personalităţi ale Vieţii politice şi militare a Imperiului. Printre aceştia trebuie amintiţi generalii Ugaki, Araki, Mazaki şi amiralul Saitō Makoto.

Hiranuma Kichizo împreună cu anarhistul Akao Bin îl au constituit în anul 1926 *Kenkokukai* (*Societatea pentru apărarea bazelor stalului*), a cărei frazeologie naţionalistă era împinsă până la extrem, iar metodele de acţiune erau specifice anarhismului.

Elemente ultrareacţionare au pus bazele unei mişcări fasciste tipice. Fascismul nipon era ca cel de pretutindeni prin excelenţă rasist. Rasa galbenă era, după teoreticienii fascismului din arhipelagul nipon, destinată, chemată, aleasă, să domine, să stăpânească în final lumea întreagă. La baza politicii lor, fasciştii japonezi aşezau cultul faţă de împărat şi fraternitatea de sânge. Fascismul japonez era „agrar”. Teoreticienii lui recomandau atragerea ţărănimii.

11 Revenit în arena politică niponă, Akao Bin a declarat în 1960 unui ziarist american: „Dumnezeu m-a destinat să fiu Hitler al Japoniei”, El a fondat *Partidul patriotic al Japoniei Mari* (J. Lequiller, op. cit., p. 292).

cea mai numeroasă parte a populaţiei Japoniei, pe care el o considerau cea mai conservatoare şi tradiţionalistă.

În anul 1919, Kita Ikki, socotit de mulţi cel mai important ideolog al fascismului nipon, şi-a publicat „opera” cu titlul: *NUion Kaizō Hoan Iaiko* (*Proiect general de Reconstrucţie a Japoniei*). În paginile acestei cărţi, împăratul era îndemnat să treacă cu hotărâre şi neîntârziat la măsuri extreme şi radicale: dizolvarea parlamentului, suspendarea constituţiei, introducerea legii marţiale şi încredinţarea puterii militarilor. Pentru rezolvarea problemei demografice, se preconiza pregătirea unor puternice forţe militare şi desfăşurarea unei politici ferme de cuceriri în detrimentul Rusiei Sovietice şi Imperiului britanic. Demagog, ca toţi. teoreticienii” fascişti, Kita Ikki încerca să pară anticapitalist. Astfel, el cerea să se ia

măsuri ca nicio familie să nu aibă avere mai mare de 1 milion de yeni, niciun proprietar de pământ să nu aibă dreptul să posede pământ arabil în valoare mai mare de 100.000 de yeni. Restul pământului agricol urma. după părerea lui Kita Ikki, să fie împărţit ţăranilor săraci. De asemenea, nicio societate industrială să nu poată deţine un capital mai mare de 10 milioane yeni. Ceea ce depăşea această sumă urma să fie etatizat. Kita Ikki pretindea naţionalizarea băncilor, minelor, transporturilor feroviare, fluviale şi maritime, dar şi păstrarea proprietăţii particulare, ca un stimulent al activităţii prin jocul concurenţei.

Împreună cu Ōkawa Shumei, în anul 1920, el a înfiinţat *Yuzonsha* organizaţie menită să propage ideile lui Kita Ikki în mase, în aşteptarea momentului favorabil trecerii la acţiuni concrete. Această organizaţie şi-a desfăşurat activitatea doar până în 1923, întrucât cei doi fondatori ai ei au încetat să mai colaboreze. În anul 1925, Ōkawa Shumei a întemeiat *Gyochisha* (*Societatea Activistă*), strâns legată de ofiţerimea tânără, iar un grup de tineri ofiţeri în frunte cu Hashimoto Kingoro, au înfiinţat *Kinkikai* (*Societatea Drapelului Imperial*), ai cărei membri considerau posibilă schimbarea stărilor de lucruri în Japonia numai pe calea unor lovituri de stat, către care tindeau.

Cu toate că organizaţiile fasciste japoneze nu s-au unificat niciodată, fascismul japonez era strâns legat de forţele armate, de ofiţerime, şi a exercitat o influenţă deosebită în viaţa politică a imperiului.

Este astfel explicabil că în Japonia au reapărut acte! o de violenţă extremă, asasinatele politice şi sinuciderile demonstrative. La 28 septembrie 1921, Yasuda Zenjiro, unul dintre cei mai bogaţi oameni ai imperiului, a fost asasinat de un tânăr cu convingeri ultrareacţionare care a afirmat că se afla în lupta pentru „Restaurarea Taisho”. La 4 noiembrie 1921, a căzut, lovit de un pumnal, în gara Tokyo, însuşi şeful guvernului, Hara Kei. A urmat o scurtă, dar destul de dificilă criză guvernamentală.

V.

IMPERIUL JAPONEZ ÎN ARENA POLITICĂ INTERNAŢIONALĂ

După semnarea tratatului de la Versailles, prea ocupate cu asprele şi complicatele probleme ale Europei postbelice, Anglia”, Franţa şi chiar S.U.A. n-au fost preocupate de evenimentele din imensul spaţiu al Extremului Orient şi Pacificului. Profitând de aceasta, japonezii şi-au consolidat poziţiile în China şi în bazinul Pacificului. Curând însă, americanii, nemulţumiţi de rezultatele conferinţei de pace de la Paris şi de Tratatul de la Versailles, s-au alarmat.

O Japonie puternică în această zonă devenea mult prea primejdioasă pentru interesele S.U.A.

Iată de ce, prin banca Morgan, americanii au luat iniţiativa constituirii unui consorţiu internaţional în vederea dirijării plasamentului de capital străin în China, sub formă de împrumuturi. Încercările conducătorilor Japoniei de a nu lăsa Manciuria şi Mongolia să fie incluse în sfera de acţiune a consorţiului au fost zadarnice. Hara Kei a invocat în toate împrejurările acordul Lansing-Ishii, subliniind „interesele” şi „drepturile speciale” ale japonezilor în nord-estul chinez, dar vremea acestui acord trecuse, Washingtonul nu voia să-l mai ia în considerare. Creat la New York, la 15 octombrie 1920, consorţiul nu ţinea seama în niciun fel de pretenţiile niponilor.

Interesele japonezilor se ciocneau, permanent şi peste tot în Extremul Orient, cu cele americane 1 Administraţia Warren Harding nu se putea împăca cu poziţiile câştigate de Japonia în Orientul îndepărtat. În Statele Unite

1 N.V. Sivacev, E.F. Iazîkov, *Noveişaia istorila AŞA 1917*

1972, Izdatelstro Moskovskogo Universiteta, Moskva, 1972, p. 32;

C Buşe, I. Cârţână... op. cit., p. 39, 215. Pentru detalii, vezi: J. Lequiller, op. cit., pp. 251 – 256.

nemulţumirile faţă de penetraţia japoneză în spaţiul

Extremului Orient cuprinsese cercuri foarte largi. În presă şi în Congres se vorbea despre primejdia ca Japonia să închidă piaţa chineză, punând în pericol securitatea mondială2. Observatorii politici, cunoscători ai pulsului opiniei publice americane, au reţinut opoziţia Washingtonului faţă de posibilitatea reînnoirii alianţei anglo-japoneze. În cercuri largi, în S.U.A., se discuta cu aprindere că, nemaifiind preocupată de Rusia Sovietică, Marea Britanie era pe punctul să treacă, la sporirea forţelor navale în bazinul Pacificului cu o puternică bază la Singapore. Perspectiva unirii forţelor navale anglo-japoneze, în cazul reînnoirii alianţei celor două mari puteri, era profund neliniştitoare pentru Statele Unite Ales preşedinte al Statelor Unite ale Americii, cu o confortabilă majoritate de voturi, la 2 noiembrie 1920 Warren G. Harding şi colaboratorii săi, printre care o menţiune specială merită Charles Evans Hughes, s-au arătat decişi să şteargă pentru totdeauna, până şi din amintire, grelele înfrângeri diplomatice suferite în timpul Conferinţei de pace de la Paris şi anterior ei, şi să înlăture ameninţarea niponă, ce devenise insuportabilă pentru poziţiile şi interesele americane în Extremul Orient şi bazinul Pacificului.

În mai 1921, preşedintele Comisiei Afacerilor Externe a Senatului american şi-a exprimat public dorinţa, care nu era numai a lui, ca Anglia să renunţe la alianţa cu Imperiul japonez. Hughes, la rândul său, a declarat, la 23 iunie 1921, că reînnoirea alianţei anglo-japoneze ar fi considerată un act contrat intereselor americane, iar renunţarea la aceasta ar pune baze puternice unei colaborări anglo-americane în Extremul Orient şi în bazinul Pacificului. N-au lipsit nici ameninţările. Speculând dificultăţile irlandeze ale Marii Britanii, s-a lăsat să se înţeleagă, destul de limpede, că atitudinea guvernului american faţă de mişcareade independenţă din Irlanda de Nord va depinde de reaua sau buna

2 Pierre Renouvin, *Histoire des Relations internationales*.

Tome septième, *Les crises du XX-e siècle*, I, *de 1914 a 1929*.

Hachette, Paris, 1957, p. 309.

3 Ministere des Affaires étrangeres. Documents diplomatiques.

Conference de Washington, Juillet 1921-Fevrier 1922, Paris. Im primene Naţionale, Jusserand. Ambassadeur de France a Wash ington, a Aristide Brâand, President du Conseil, Ministre des

Affaires étrangeres, Washington, le 22 août 1921, p. 25.

voinţă britanică în problema japoneză 4. Reprezentantul diplomatic al României în Statele Unite observa pe deplin întemeiat, în septembrie 1921, că atât preşedintele Harding cât şi secretarul de stat Hughes păreau decişi să se apropie de Marea Britanie, deoarece „... prin apropierea acestor două puteri, Japonia fiind eliminată ca o primejdie în Oceanul Pacific, pacea lumii să fie asigurată pentru câţiva ani" 5.

Diplomaţii americani au făcut, în vara anului 1921 cu abilitate, sondaje pe lângă guvernele ţărilor vizate să participe la o Conferinţă internaţională la Washington.

Motivul invocat de americani pentru convocarea acestei reuniuni punea guvernele invitate în situaţia de a nu refuza: limitarea armametelor navale şi rezolvarea unor probleme ale Extremului Orient şi Pacificului aflate în litigiu. Oamenii politici americani, propaganda Administraţiei Harding au acţionat intens pentru a dovedi şi convinge opinia publică mondială de buna credinţă a Statelor Unite. Fletcher, subsecretar de Stat la Departamentul Externelor, a declarat în mai multe rânduri că Statele Unite nu propun această conferinţă ca să obţină ceva! mai mult chiar, convocând această reuniune americanii sacrifică în mod conştient superioritatea lor dobândită în urma primului război mondial pe altarul păcii! Exprimându-şi îndoiala faţă de afirmaţiile lui Fletcher, Bibescu, reprezentantul României la Washington, spunea: „Într-un viitor apropiat vom vedea măsura în care

declaraţiile Domnului Fletcher vor corespunde adevărului”
6. Diplomatul român a înţeles clar, şi ca el mulţi alţi oameni politici, că americanii puneau, de fapt, problema dezarmării pe ultimul plan, preocuparea lor primordială fiind realizarea unei largi înţelegeri cu Anglia în toate problemele mondiale la ordinea zilei şi cu deosebire în problemele Extremului Orient şi Pacificului şi încercuirea Japoniei ce trebuia adusă la neputinţă atât în Pacific cât şi în China \ Administraţia americană s-a pregătit cu temeinicie pentru această conferinţă. Consideraţiile după care urma să se conducă delegaţia S.U.A. au fost sta

4 Pierre Renouvin, op. cit., p, 310.

5 Arh. M.A.E., Fond Convenţii, *dfvi* (nepaginat).

O *Ibidem*, Scrisoare din Washington, 29 septembrie 1921 (nepaginat).

7 *Ibidem*, Scrisoare din Washington, 13 septembrie 1921. (nepaginat).

bilite cu multă precizie. Harding şi Hughes apreciau că în faza respectivă de dezvoltare a umanităţii, dezarmarea navală sau militară era nepotrivită, măsurile de apărare naţională erau socotite „inoperative” şi pentru generaţiile următoare. Guvernul american nu putea fi de acord cu părerea pacifiştilor de a trece la dezarmarea totală. Aceasta ar primejdui existenţa însăşi a Statelor Unite. Guvernul S.U.A. credea posibilă reducerea şi restrângerea treptată a armamentelor. Reducerea armatelor terestre era imposibilă din cauza opoziţiei Italiei şi mai ales a Franţei.

Reprezentanţii „cocoşului galic” şi cu deosebire Aristide Briand nu voiau nici măcar să se pună în discuţie această problemă până nu se acordă Franţei garanţii concrete şi eficiente.

În soluţionarea celorlalte probleme ale Extremului

„Orient şi Pacificului, îndeosebi ale Chinei, americanii îşi propuneau să exercite presiuni foarte puternice asupra Japoniei, sperând, nu fără temei, că vor avea alături de ei pe britanici. Alianţa anglo-japoneză trebuia să dispară ca un vis neplăcut 8.

Odată sondajele încheiate, convinşi că statele ce urmau să fie invitate la Conferinţă nu puteau respinge iniţiativa americană fără a-şi atrage oprobriul public, Harding a trimis invitaţiile oficiale şi publice guvernelor vizate. Myron T, Herrik, ambasadorul american la Paris, s-a adresat în acest sens, la 12 august 1921, lui Aristide Briand: „Preşedintele Statelor Unite ale Americii invită guvernul Republicii Franceze să ia parte la o Conferinţă asupra problemei limitării armamentelor, unde problemele conexe ale Pacificului şi Extremului Orient vor fi, de asemenea, discutate 9.

Tot atunci, a fost adresată invitaţia şi guvernului japonez care, neavând altă soluţie, se declarase de acord cu ideea convocării Conferinţei la Washington, încă în timpul sondajelor diplomatice americane.

Invitaţia americană a fost imediat publicată de presa japoneză. Subliniind că scopul Conferinţei ce urma să se întrunească era limitarea armamentelor, diplomaţia americană punea pe primul loc limitarea armamentelor nas *Ibidem*, Scrisoare din Washington, 16 octombrie 1921 (nepaginat).

Idem, *Documents diplomatique**, Conference de Washington, pp. 10 – 11.

vale. Se exprima speranţa că se vor găsi soluţii şi pentru problemele Extremului Orient şi Pacificului”, actualmente de o importanţă necontestabilă”... „Sperând că spiritul de amiciţie şi bună înţelegere va domni la Conferinţa de la Washington. Preşedintele invită Guvernul imperial japonez să participe la Conferinţa cu privire la limitarea armamentelor şi asupra problemelor conexe Pacificului şi Extremului Orient, Conferinţă care se va reuni la 11 noiembrie 1921” 10.

Imediat, presa niponă şi îndeosebi cea apropiată. cabinetului a reacţionat în ample articole prin care se exprima speranţa că în cadrul reuniunii iniţiate de americani, va fi o atmosferă constructivă, prietenească şi de respect reciproc.

Răspunsul guvernului nipon a fost înmânat lui

Edward Bell, însărcinatul cu afaceri al S.U.A. la Tokyo, pe data de 23 august 1921. Folosind un ton cel puţin tot atât de demagogic ca şi nota americană, răspunsul guvernului imperial, semnat de contele Ushida, ministru al afacerilor externe al Japoniei, apreciind iniţiativa lui Harding, „... înaltele lui calităţi personale" şi tradiţiile paşnice ale Statelor Unite, arată că: „Pacea şi bunăstarea umanităţii constituie de multă vreme obiectul solicitudinii guvernului şi poporului japonez". După ce salută „călduros" ideea limitării armamentelor, guvernul de la Tokyo îşi exprimă nădejdea că se va ajunge la stabilirea unui acord bazat pe „principii generoase", respectate cu unanimitate, ceea ce ar duce la „... asigurarea unor raporturi de prietenie şi bună înţelegere între naţiuni". Declarându-se de acord cu scopul Conferinţei şi angajându-se să depună toate eforturile pentru asigurarea păcii, japonezii îşi exprimă în finalul notei speranţa „... că programul Conferinţei va fi stabilit în armonie cu sugestia făcută în memorandumul Ministrului Afacerilor Externe al Japoniei, la data de 26 iulie..." *n*. În amintitul memorandum, conducătorii japonezi cereau ca, în cadrul Conferinţei de la Washington, să nu se evoce în niciun fel „cele 21 de Revendicări" şi problema Shandongului12.

În primăvara anului 1921, pe când la Washington câştiga teren ideea organizării Conferinţei pentru limitarea armamentelor, opinia publică, ziariştii de toate nuanţele

10 *Idem*, Fond Convenţii, 9/Vi (nepaginat).

11 Ibidem, Scrisoare din Tokio, 31 august 1921 (nepaginat).

12 J. Lequiller, op. cit., p. 256.

şi-au pus problema dacă Rusia Sovietică va participa sau nu la această reuniune internaţională unde urmau să se dezbată probleme ale Extremului Orient în care era interesată în cel mai înalt grad.

Problema se discuta atât de intens, încât oficialităţile americane, gazde şi organizatoare ale reuniunii, s-au văzut nevoite să-şi definească poziţia. Într-o declaraţie făcută în

faţa Comitetului de Afaceri Externe al Camerei Deputaţilor, Norman Davis, subsecretar de Stat, a precizat că guvernul Statelor Unite nu recunoaşte pe cel sovietic şi ca atare nu-l poate invita la Conferinţă. Americanii continuau să ţină legătura cu Bakhmeteff, ambasador al guvernului Kerenski la Washington. Pentru administraţia Harding, singurul guvern rus pe care-l recunoştea şi pe care îl sprijinea mai departe era guvernul Provizoriu. Prezenţa lui Bakhmeteff la lucrările Conferinţei era dorită, dar nu putea fi oficializată 13.

Toate ţările invitate la Conferinţa pentru limitarea armamentelor au dat răspunsuri pozitive. Pretutindeni s-a trecut cu febrilitate la constituirea delegaţiilor şi la pregătirea lor, deoarece în cancelariile diplomatice ale ţărilor interesate se ştia deja că americanii urmăreau să-şi ia revanşa, şi nu o revanşă platonică, de pe urma înfrângerii suferite la Conferinţa de la Paris şi că la Washington vor avea loc ciocniri de interese extrem de dure.

Formarea delegaţiei Statelor Unite a reprezentat o problemă de cea mai mare importanţă urmărită cu grijă de opinia publică americană şi cu interes în capitalele ţărilor invitate. La 14 august, Charles E. Hughes, secretar de stat, a fost numit şef al delegaţiei. Câteva zile mai târziu, în delegaţia Statelor Unite a fost numit şi Henri Cabot Lodge, unul din principalii fondatori ai „izolaţionismului”, senator de Massachusetts, preşedinte al Comisiei de Relaţii. Externe a Senatului şi şef al majorităţii republicane în Senat. În continuare au mai fost numiţi: Elihu Root, fost senator al Statului New York, fost secretar al Departamentului de Stat şi membru al Tribunalului de la Haga Oskar W. Underwood, senator de Alabama, fost

13 Arh. M.A.E., Fond Convenţii, 9/V Telegramă de la Washington, 8 septembrie 1921 (nepaginat).

şef al majorităţii democrate din Camera Reprezentanţilor, iar acum şei al minorităţii democrate în Senat M.

În ziua de 14 august, Senatul american a dezbătut cu

aprindere programul Conferinţei. În cuvântul său. Henri Cabot Lodge care, ca membru al delegaţiei americane la Conferinţă, ar fi trebuit să se pronunţe pentru limitarea armamentelor, a criticat cu asprime reducerea creditelor pentru armată şi marină. „Aceasta, spunea el, este ca şi cum un individ, sub pretextul economiilor, ar suprima asigurările sale pe viaţă şi asigurările contra incendiului, încă odată, cred că noi am redus deja prea mult creditele de război, iar în ceea ce ni se cere să facem pentru marină este mult mai grav" 15. Iată ce se ascundea sub fardul strălucitor, chipurile, paşnic, pe care diplomaţia americană şi propaganda Statelor Unite l-au aplicat pe faţa Conferinţei de la Washington.

La Tokyo, alcătuirea delegaţiei a constituit o preocupare încărcată de îngrijorare. Japonia, care ştia ce-o aşteaptă la această reuniune, trebuia să fie reprezentată de oameni care s-o salveze din izolarea în care se simţea. Guvernul imperial a numit în delegaţie politicieni eu multă experienţă, diplomaţi abili, capabili să se folosească de toate mijloacele pentru apărarea intereselor japoneze. Cei patru membri ai delegaţiei nipone erau: baronul Tomasahoro Katō, Ministrul Marinei: prinţul Iyesato Tokugawa, Preşedinte al Camerei Pairilor; baronul Ki-jui o Skidehara, Ambasador la Washington; Masanoa Ha-nihara, vice-ministru al Afacerilor Externe. Delegaţia era însoţită de un număr mare de consilieri, experţi, numeroşi funcţionari ai Ministerului Afacerilor Externe, ofiţeri ai Ministerului de Război, ai Statului Major al armatei şi ai Ministerului Marinei. Alături de aceştia, a făcut deplasarea la Washington spre a fi la dispoziţia delegaţiei un mare număr de funcţionari ai Departamentului Finanţelor. Din

„(37 the Congres, 2 d Session, Senat, Document No 125. Conference on the limitation of armament. Address of the President of the United States submitting the Treaties and adopted by the Conference on the limitation of armament. Together with the Report of the American delegation of the procedings of the Conference on the limitation of armament, submitted to the President,

February 9, 1922. The following Delegates attended the Conference: For the United States of America… p. 3.

13 Arh. M.A.E., *Documents diplomaticiu.es*… M. le Comte de Galard de Beam, charge d'Affaires de France a Washington, a M. Aristide Briand, President du Conseil, Ministre des Affaires étrangeres, Washington, Je 22 aofit 1921, p. 12.

tre' toţi membrii delegaţiei nipone, greutatea răspunderii s-a aşezat în cea mai mare parte pe umerii prinţului Iye-sato Tokugawa. În cei 58 de ani, citi număra în 1921, Tokugawa trăise din plin momentele ascensiunii Japoniei. Intelectual de formaţie europeană, îşi făcuse studiile în Anglia în perioada 1377 – 1882, prinţul Tokugawa se bucura de reală preţuire în Statele Unite pentru cunoaşterea perfectă a limbii engleze. La Washington se avea în vedere şi faptul că Tokugawa era descendentul şogunului Tokugawa care încheiase primul tratat comercial cu Statele Unite, rezultat direct al misiunii comandorului Perry 10.

Marea Britanie se afla într-o situaţie extrem de dificilă, în urma marelui război datora finanţei americane suma fabuloasă pe atunci de 4, 7 miliarde dolari. La aceasta se adăuga şi faptul că economia ei nu se putea dezbăra de înfăţişarea de gheaţă a crizei, iar faimosul imperiu colonial englez trosnea din toate încheieturile. Cu toate acestea britanicii nu s-au putut opri să încerce, mult perimentata lor metodă, a tergiversării, propunând o Conferinţă preliminară.

Dar, sub presiunea fără menajamente a Washingtonului, au fost nevoiţi să cedeze. La 5 noiembrie 1921 după ce guvernul Maiestăţii sale anunţase că renunţă la ideea unei Conferinţe preliminare, Camera Comunelor a adoptat moţiunea Partidului Laburist cu privire la Conferinţa de – la Washington specificând că Marea Britanie face acest pas din dorinţa sinceră de pace.

Diplomaţii francezi care speraseră într-o poziţie mai fermă a englezilor, au fost profund dezamăgiţi. De altfel, în cancelariile diplomatice de pretutindeni există certitudinea

că nici Franţa şi nici Italia nu vor favoriza preponderenţa niponă în China şi în bazinul Pacificului. La rândul lor, Olanda, Belgia şi Portugalia, invitate ca puteri cu interese în zonă, au acceptat cu uşurinţă invitaţia la Conferinţa de la Washington. Cea mai mare parte a opiniei publice din China, guvernul Republicii chineze cum autointitula guvernul de la Beijing îşi puseseră mari nădejdi în Conferinţa de la Washington. Unele doleanţe ale maselor populare, ale patrioţilor din această uriaşă ţară, se

10 67 the Congress, 2 d Session, Senat, Document No 125, Conference on the limitation of armament... p 4; Arh. M.A.E., Pond Convenţii, 9/Vt, Scrisoare din Tokio, 29 septembrie 1921 tnepaginat)

găseau înscrise în programul cu care delegaţia chineză s-a prezentat în capitala americană. Printre acestea figurau următoarele: consimţământul Puterilor de a nu încheia între ele acorduri sau tratate, privind în mod direct China, fără avertizarea prealabilă a guvernului acesteia; abolirea de către guvernul chinez a tuturor drepturilor speciale şi privilegiilor de imunitate acordate anterior; acordarea de garanţii privind asigurarea de drepturi sau privilegii speciale numai cu consimţământul Puterilor garante. Pentru a câştiga bunăvoinţa americanilor, guvernul de la Beijing menţiona că va accepta principiul „părţilor deschise – şi al „posibilităţilor egale", atât pentru comerţ cât şi pentru industrie, pe întreg teritoriul chinez. Guvernul marelui revoluţionar democrat chinez Sun Zhongshan a declarat ferm că nu va recunoaşte deciziile Conferinţei de la Washington indiferent de problemele dezbătute şi de hotărârile luate.

Ziua de 11 noiembrie 1921. Delegaţiile puterilor invitate la Conferinţa pentru limitarea armamentelor, însoţite de o armată întreagă de consilieri, experţi civili şi militari, sunt urmărite cu interes şi curiozitate. Autorităţile americane au ţinut cu tot dinadinsul să deschidă Conferinţa cu un spectacol – înhumarea Soldatului Necunoscut cu participarea delegaţiilor străine. Ceremonia, demnă de mai multă sobrietate, a avut loc la

cimitirul Arlington. Dar americanul de rând a fost impresionat. Lui, Soldatului Necunoscut, eroului american căzut în luptă pentru libertate şi dreptate, pentru pace, părea că i se închină Conferinţa pentru limitarea armamentelor. Nu ştia omul obişnuit din America, după cum nu ştia nici cel din Anglia, Franţa, Japonia, etc. ce se petrecea în culisele diplomatice ale puterilor participante la acea reuniune.

A doua zi. la 12 noiembrie, au început lucrările Conferinţei de la Washington. La propunerea lui A.J. Balfour, şeful delegaţiei britanice, Charles E. Hughes a fost ales preşedinte al reuniunii, el rostind şi discursul inaugural prin care a prezentat planul concret american pentru reducerea dimensiunilor flotelor S.U.A., Angliei, Japoniei, Franţei şi Italiei. De la început, participanţii au înţeles că între cele două delegaţii, engleză şi americană, se ajunsese la un acord, iar conducătorii acestora stabiliseră legături foarte strânse. Nu degeaba, diplomaţii prezenţi atunci în oraşul de pe malurile Potomacului îşi spuneau, cu

oarecare ironie şi destulă nelinişte, că „Hughes este vocea şi Balfour mâna”. Capitolul IV din proiectul de plan prezentat de şeful diplomaţiei americane prevedea următoarele:

„Tonajul general al vaselor de linie înlocuibile, calculat după deplasamentul tip pentru fiecare din Puterile contractante, nu va depăşi: pentru Statele Unite – 525.000 tone (533 400 tone metrice); pentru Imperiul Britanic – 525.000 tone (533 400 tone metrice); pentru Franţa 175.000 tone (177.000 tone metrice); pentru Italia – 175.000 tone (177.000 tone metrice); pentru Japonia – 315.000 tone (320.000 tone metrice)”. La capitolul al II-lea, partea I erau enumerate, împreună cu tonajul, navele pe care Puterile contractante le puteau păstra 1V.

Propunând un moratoriu de un deceniu privind construcţia de nave de linie, Hughes se pronunţa pentru distrugerea unui mare număr de crucişătoare, cuirasate şi

port-avioane ale Puterilor Contractante totalizând 1 900.000 de tone. Referindu-se la aceasta, un observator britanic, pe care poate-l părăsise calmul, a declarat că: „Secretarul Hughes a scufundat în 35 de minute mai multe nave decât au scufundat toţi amiralii lumii în cursul secolelor” 18.

Raportul de forţe propus de şeful diplomaţiei americane – S.U.A. – 5; Anglia-5; Japonia-3 – a stârnit opoziţia înverşunată a delegaţiei nipone. Japonezii, care tocmai lansaseră la apă uriaşul cuirasat „Mutsu” şi se grăbeau să facă acelaşi lucru cu alte două – „Kaga” şi „Tosa” –, se luptau din răsputeri să le apere. Propunerea americană a fost acceptată de niponi numai” cu condiţia ca bazele navale din bazinul Pacificului să nu fie întărite. Se admiteau două excepţii: Hawaii şi Singapore 1<J.

17 67 the Congress, 2 d Session, Senat, Document no. 125.

Conference on the limitation... (I) A Treaty between the United

States of America, the British Empire, France, Italy, and Japan, limiting naval armament, p. 95; M.A.E., *Documents diplomatiques*... Anexe I, Trăite entre les Etats-unis d’Amérique, l’Empire

Britanique, la France, l’Italy, et le Japon, limitant les armements navals, pp. 140 – 143; Alexandra Vianu, Zorin Zamfir.

Constantin Buşe, Gheorghe Bădescu, *Relaţii internaţionale în acte*

? i *documente*, vol. I, *1917 – 1939*, Editura didactică şi pedagogică.

Bucureşti, 1974, pp. 51 – 52.

18 Frank Freidel, *Les États Unis a’ Amérique au XXE siicis*.

Edition Sirey, Paris, 1966, p. 148.

19 J. Lequiller, op. cit., p. 256 – 257.

Ca o completare la acest plan s-a adoptat *Rezoluţia privind vânzarea de nave înaintea ratificării Tratatului pentru limitarea armamentelor navale*, prin care Puterile

semnatare se angajau... de a nu vinde nave în perioada ce se va scurge între prezenta dată şi cea a ratificării Tratatului*'20.

Cum era de aşteptat, problema limitării armatelor şi armamentului terestru a fost îndelung şi pătimaş dezbătută.

Îndiscursul său, Aristide Briand a declarat că Franţa, fiind nevoită să înfrunte primejdii de necontestat, nu-şi poate reduce efectivele armatei de uscat decât în cazul când aceste pericole ar fi împărtăşite şi de celelalte puteri. Fără garanţii, guvernul francez considera imposibil ca Franţa să reducă forţele ei militare de uscat. Rând pe rând, începând cu Balfour, conducătorul delegaţiei eng şefii delegaţiilor Italiei, Japoniei, Belgiei şi St; Unite, nevroind să acorde asemenea garanţii, au recunoscut „justeţea" argumentelor franceze şi în felul acesta problema limitării armatelor terestre a rămas în afara preocupărilor Conferinţei de la Washington 21. Semn la 6 februarie 1922, a *Tratatului pentru limitarea armamentelor navale* a deschis seria de succese diplomatice dobândite de americani la Conferinţa de la Washington. În acelaşi timp, în cursul aprinselor dispute purtate în jurul lui, s-a reliefat izolarea umilitoare a Japoniei, cu ţoale încercările prinţului Tokugawa de a ieşi din impas.

Dezbateri furtunoase a suscitat şi proiectul *Tratatului între Statele Unite ale Americii, Imperiul Britanic, Franţa şi Japonia, relativ la posesiunile lor insulare şi dominioanele lor în regiunea Oceanului Pacific*. Cunoscut în istorie şi sub denumirea de *Tratatul celor patru puteri* sau *Tratatul Quadruplei înţelegeri*, documentul era de inspiraţie americană şi tindea să lichideze alianţa anglo-japoneză. De aceea, când Marea Britanie s-a pronunţat pentru încheierea unui pact tripartit anglo-americano-japonez cu posibilitatea pentru două din puterile pactului să încheie una cu alta o alianţă militară cu condiţia ca aceasta să

— ° Arh. M.A.E., Documenta *diplomătiques*... Annexe

10. Resolution concemant la vente de navaire avânt la ratification au Trăite limitant les armements navale, p. 131.

21 Arh. M.A.E., Fond Convenţii, 9/V, Telegramă din Washington, noiembrie 1921, şi Raportul ataşatului militar al României ia Paris, 18 aprilie 1922 (nepaginat).

aibă caracter defensiv, delegaţia Statelor Unite s-a opus categoric. Hughes şi colegii săi au înţeles că proiectul britanic oferea posibilitatea menţinerii şi reînnoirii alianţei anglo-japonoze. Spre a-şi asigura succesul deplin americanii şi-au intensificat presiunile asupra englezilor şi la încheierea acestui tratat au atras şi Franţa. Părăsită de Anglia, Japonia s-a zbătut să evite o nouă înfrângere diplomatică completă.

Dispute ascuţite s-au purtat în special în jurul articolului I din tratat şi anume asupra primei părţi, care prevedea următoarele: „Înaltele Părţi Contractante convin ca în relaţiile lor să-şi respecte reciproc drepturile asupra posesiunilor lor insulare şi asupra dominioanelor insulare din zona Oceanului Pacific” – în arhipelagul nipon, în cercurile politice conducătoare, în presă s-au iscat polemici vii. proteste, în problema interpretării acestui articol şi anume dacă termenul de „posesiuni insulare” şi „dominioane insulare” se aplică sau nu Japoniei propriu-zise. Presa de dreapta, deosebit de agitată, a acuzat pe delegaţii japonezi că au acceptat un astfel de text care nu înlocuia cu nimic alianţa’ anglo-japoneză. În anumite cercuri acuzaţiile la adresa plenipotenţiarilor niponi erau deosebit de muşcătoare: „acceptând apă chipară în loc de whiski”, ei au pus în primejdie suveranitatea imperiului japonez, prestigiul şi demnitatea sa de mare putere23.

Nu ştim dacă protestele şi virulenţa criticilor din arhipelag au avut darul să stimuleze activitatea delegaţiei nipone la Conferinţa de la Washington. Un fapt rămâne cei r şi anume că reprezentanţii Imperiului de la Soare Răsare au pretins precizările „cuvenite” expresiilor: „posesiuni insulare” şi „dominioane insulare”. Probabil că, peavând ce pierde şi socotind utilă acordarea unei astfel de satisfacţii

japonezilor, mai curând platonice, americanii şi, împreună cu ei, englezii şi francezii au adoptat o *Declaraţie din partea Statelor Unite ale Americii*, Imperiului

22 Arh. M.A.E… *Documents diplomatiques*… Annexe 3. Trăite entre Ies États Unis d'Amérique, FEmpire Britannique, la France eţ la Japon, relaţii a leurs posessions insulaires et leurs dominions insulaires dans la region de l'Océan Pacifique, p. 158;

Alexandru Vianu, Zorin Zamfir, Constantin Buşe, Gheorghe Bădescu, op. cit., pp. 49 – 50.

Vezi şi Sally Marks, *The Illusion* of *Peace*, The MacMitlan Press Ltd, London and Basingstoke, 1976, pp. 40 – 41

23 Arh. M.A.E., Fond Conferinţe, 9 V, Scrisoare din Tokyo.

2 ianuarie 1922 (nepaginat).

15.1

Britanic, Franţei şi Japoniei anexată Tratatului între Statele Unite ale America, Imperiului Britanic, Franţei şi Japoniei relativ la posesiunile lor insulare şi dominicanele lor insulare din regiunea Oceanului Pacific2» şi *Tratat între Statele Unite ale Americii, Imperiul Britanic, Franţa şi Japonia, suplimentar la Tratatul între Statele Unite ale Americii, Imperiul Britanic, Franţa şi Japonia relativ la posesiunile lor insulare şi dominioanele lor insulare în regiunea Oceanului Pacific*. Acesta din urmă prevedea precizarea: „Expresiile «posesiuni insulare» şi «dominioane insulare» folosite în zisul Tratat nu se aplică, în ce priveşte Japonia, decât privind Karafuto (adică părţii de sud a insulei Sakhalin), Formosei şi Pescadorelor, de asemenea insule puse sub mandatul Japoniei" 23.

Important pentru americani, în Tratatul numit al Quadruplei înţelegeri, era articolul al II-lea care anula în fapt alianţa anglo-japoneză, înlocuind-o cu o înţelegere, voit formulată foarte ambiguu: „În cazul când drepturile menţionate vor fi ameninţate de vreo acţiune agresivă a oricărei alte puteri, înaltele Părţi Contractante vor avea un schimb de păreri complet şi franc, în vederea realizării

unei înţelegeri cu privire la măsurile cele mai eficace care trebuie luate, în mod separat sau în comun, spre a face faţă situaţiei 12 (i.

Adoptarea de către Conferinţă a *Tratatului dintre Statele Unite ale Americii*, *Belgia*, *Imperiul Britanic*, *China*, *Franţa*, *Italia*, *Japonia*, *Olanda şi Portugalia*, relativ la principiile şi politica privitoare la China sau *Tratatul celor nouă puteri*, cum i s-a mai spus, a reprezentat un alt succes însemnat obţinut de diplomaţia americană.

25 Arh. M.A.E., *Documents diplomatiques*... Annexe 4, Declaration de la part des États Unis d'Amérique, *fie* l'Empire Britannique, de la France et du Japon, Annexe au Trăite entre Ies Etats-unis d'Amérique, l'Empire Britannique, la France et le Japon, relaţii: a leurs possessions insulaires et lews dominions insulaires dans la region, l'Océan Paciiique, p. 161.

23 *Ibidem*, Annexe 5, Trăite entre Ies États Unis d'Amérique, l'Empire Britannique, la France et le Japon, supplementaire du Trăite entre Ies Etats-unis d'Amérique, l'Empire Britannique, la France et le Japon, relatif a leurs possesions insulaires et leurs dominions insulaires dans la region de l'Océan Pacifique, p. 163.

v Ibidem, Annexe 3, Trăite entre Ies Etats-unis d'Amérique, l'Empire Britannique, la France et le Japon relaţii a leurs... p. 159.

Prin acest document erau lichidate, în cea mai mare măsură, prioritătile dobândite anterior de japonezi în China.

De bună seamă că omul obişnuit când va fi luat cunoştinţă de acest tratat va fi fost în primul moment impresionat. La art. I, alineatul 1, Puterile semnatare se angajau să respecte „... suveranitatea, independenţa şi inviolabilitatea teritorială şi administrativă a Chinei" *21*. Dar, treptat, treptat, norii îngrijorători vor fi revenit în privirea lui citind alineatul 3, al aceluiaşi, articol, conform căruia Puterile semnatare se obligau să depună toate strădaniile „... pentru instaurarea efectivă şi menţinerea principiului posibilităţilor egale de a face comerţ şi

industrie, pentru toate naţiunile pe întregul teritoriu al Chinei –, iar la articolul al III-lea se făceau precizări riguroase privind aplicarea mai eficace a principiului „uşilor deschise” *2 ă*.

Acest tratat, semnat la 6 februarie 1922, a fost însoţit de mai multe rezoluţii printre care se reliefează, prin importanţă, *Rezoluţia privind exteritorialitatea în China*, încheiată între Statele Unite, Belgia, Anglia, Franţa, Italia, Japonia, Olanda şi Portugalia. Guvernele Puterilor semnatare decideau instituirea unei Comisii mdnită „... să deschidă o anchetă asupra practicilor actuale de jurisdicţie exteritorială în China, asupra legislaţiei, organizării judiciare şi metodelor de administraţie judiciară în China, de a aduce la cunoştinţă Guvernelor diverselor Puteri mai sus citate constatările de fapt în aceste domenii şi de a le recomanda mijloacele pe care Comisia ar putea să le considere convenabile pentru a ameliora condiţiile actuale de administrare a justiţiei în China, pentru a ajuta şi încuraja eforturile făcute de Guvernul chinez pentru a introduce măsuri legislative şi reforme judiciare care ar justifica abandonarea, fie progresivă, fie sub orice alte forme, de către diversele Puteri a drepturilor de exteritorialitate”».

Pe lângă acest document şi tot în legătură cu China, Conferinţa de la Washington a mai adoptat şi altele, nu

27 Arh. M.A.E., *Documents diplomatiques*, Annexe 6, Trăite entre Ies Elats-unis d’Americuie. la Belsuque, TEmpire Britanni-que, la Chine, la France, l’Italie, le Japon, Ies Pays-Bas et le Portugal relatif aux principes et à la politique concernant la Chine, p. 165.

2 s Ibidem, pp. 165 – 167.

Ibidem, Annexe 12, p. 133.

mai puţin importante. Astfel. *Tratatul între Statele Unite ale Americii*, *Belgia*, *Imperiul Britanic*, *China*, *Franţa*, *Italia*, *Japonia*, *Olanda şi Portugalia relativ la tariful vamal chinez* prevedea, la art. V, următoarele: „Pentru toate problemele referitoare la drepturile vamale, va exista o egalitate absolută de tratament şi şanse pentru

toate Puterile Contractante” 30.

Tratatul celor nouă Puteri a reprezentat, spre deplina satisfacţie a americanilor, oficializarea principiului „uşilor deschise”, a egalităţii „şanselor economice” pentru toate Puterile semnatare pe imensa piaţă chineză şi repudierea formală a „sferelor de interes” în China. Faimosul acord Lansing-Ishii îşi trăia ultimele clipe. De altfel, atât Japonia cât şi Statele Unite l-au denunţat în ziua de 14 aprilie 1923, prima recunoscând şi dreptul Consorţiului bancar internaţional de a finanţa construcţiile de căi ferate în Manciuria inferioară şi în Mongolia interioară orientală.

Teritorii întinse ale Chinei rămâneau în continuare sub dominaţie străină. Japonia păstra mai departe Port Arthur şi Dairen, iar Marea Britanie, Xianggang (Hong Kong) şi insula Koulun. Singurul teritoriu pe care Conferinţa de la Washington l-a redat Chinei a fost peninsula Shandong. Transferul trupelor nipone de aici a început imediat după închiderea Conferinţei şi s-a terminat la 10 decembrie 1922.

Pentru prima dată, China dobândea dreptul oficial de a încheia şi semna tratate şi acorduri cu alte ţări avantajoase pentru ea. Până atunci fusese constrânsă să acorde drepturi şi avantaje puterilor străine.

Tratatele şi celelalte documente adoptate la Conferinţa de la Washington au reflectat noul raport de forţe creat în Extremul Orient şi bazinul Oceanului Pacific prin colaborarea americano-engleză şi prin aplicarea politicii „porţilor deschise” şi a „posibilităţilor egale”. Absenţa Rusiei Sovietice de la reglementarea marilor probleme ale Orientului îndepărtat, zonă geografică aflată în imediata ei apropiere, creşterea impetuoasă a mişcării de eliberare naţională a poporului chinez, ascuţirea în continuare a contradicţiilor dintre marile puteri şi în special a contra

38 *Ibidem*, Annexe 7, Trăite entre Ies Etats-unis că Amérique, la Belgique, l’Empire Britannique, la Chine, la France, l’Italie, le Japon, Ies Pays-Bas el le Portugal relaţii au tarif des douanes chinoises, pp. 171 – 174.

dicţiilor japono-americane, care au dus de la început la nerespectarea prevederilor tratatelor adoptate, confereau statutului stabilit de marile puteri la Conferinţa de la Washington atributele de temporar şi fragilitate.

Cu toate că cercurile de dreapta din Japonia îşi declarau făţiş nemulţumirile faţă de politica moderată a lui Shidehara, acesta a rămas în fruntea Gaimusho în timpul guvernelor Katō Komei şi Wakatsuki, adică până în aprilie 1927. În această perioadă s-a încheiat un acord cu U.R.S.S., la 12 ianuarie 1925, prin care statul sovietic recunoştea, conform *Tratatului de la Portsmouth*, drepturile Japoniei asupra Port Arthur-ului, Dairen-ului şi liniei ferate sud-manciuriene până la Changehoun.

Extrema dreaptă japoneză a fost şi mai nemulţumită şi iritată de politica chineză a lui Shidehara. Numeroşi adepţi ai unei politici externe „hotărâte", dinamice", de forţă, militarii se pronunţau tot mai vehement pentru intervenţia în China unde mişcarea de eliberare naţională lua proporţii.

Nerecunoaşterea dreptăţii istorice a poporului chinez de către Conferinţa de pace de la Paris a produs în China un uriaş val de revoltă. În ziua de 4 mai 1919, studenţii Universităţii din Beijing au organizat o puternică demonstraţie, protestând împotriva hotărârilor Conferinţei privitoare la China. *Mişcarea de la 4 mai* a cuprins principalele centre urbane reprezentând o uriaşă manifestare de unitate şi afirmare naţională. „China aparţine chinezilor* a devenit lozinca zilei. Greve muncitoreşti, demonstraţii, şi manifestaţii ale oamenilor muncii au dat mişcării o impresionantă forţă populară. Sub presiunea poporului, guvernul de la Beijing a refuzat să semneze Tratatul de la Versailles.

În vreme ce mişcarea revoluţionară chineză se dezvolta, clicile militariste se luptau între ele pentru putere. Sun Zhongshan, care încercase zadarnic să unifice ţara, a înţeles necesitatea vitală de a se apropia de Partidul Comunist Chinez. Concomitent, cel de-al treilea congres al comuniştilor chinezi, care s-a ţinut la Canton în iunie 1923,

a adoptat hotărârea privind organizarea unui Front unic revoluţionar al întregii naţiuni. În acest scop Partidul Comunist Chinez urma să se alieze cu Gomindanul care, reorganizat de Sun Zhongshan, şi-a linul primul său congres national la Canton, în ianuarie 1924. În acest cadru a fost adoptat, programul şi s-a aprobat intrarea co

muniştilor în rândurile gomindaniştilor, păstrându-şi, în acelaşi timp, calitatea de membri ai Partidului Comunist şi independenţa politică şi organizatorică. Având la bază cele „trei principii" ale poporului, enunţate de Sun Zhongshan – naţionalism, democraţie, progres social – programul avea obiectivele revoluţiei burghezo-democrate, dar el a unit forţele antiimperialiste şi antifeudale chineze într-un front larg. În condiţiile marilor lupte revoluţionare care s-au declanşat odată cu impozanta grevă a muncitorilor chinezi din concesiunea franceză Sha-meen 31, în august 1924, lupte care au cuprins până în iunie 1025 numeroase centre muncitoreşti în frunte cu marea citadelă a Shanghai-ului, înfricoşată, burghezia comprador a chineză, cu sprijinul direct al cabinetului britanic condus de MacDonald, a încercat, la 10 – 15 octombrie 1924, printr-o lovitură militară să răstoarne guvernul de la Canton. Dar, rebelii au fost înfrânţi de detaşamentele muncitoreşti şi elevii Academiei Militare, al cărei comandant era Jiang Jieshi (Cian Kai şi). În întreaga ţară au avut loc ample acţiuni de solidaritate cu guvernul de la Canton. Puternice demonstraţii patriotice s-au desfăşurat la Huanghoi, în lunile februarie şi martie 1925, şi la Canton în luna mai. În această atmosferă fierbinte, Guvernul revoluţionar de la Canton, la 1 iulie 1925, s-a proclamat guvern naţional al Republicii chineze.

Obiectivul principal al guvernului naţional era înlăturarea de la conducere a clicilor militaro-feudale care controlau cea mai mare parte a teritoriului ţării. Dar, moartea lui Sun Zhongshan, survenită la 12 martie 1925, a constituit o lovitură grea pentru forţele revoluţionare, democratice şi progresiste ale poporului chinez. Cu toate

acestea, Armata naţională revoluţionară, comandată de Jiang Jieshi, asistat, în calitate de consilier, de generalul sovietic Vasili K. Biucher, a declanşat, în iulie 1926, o largă şi impetuoasă campanie împotriva clicilor militaro-feudale. În urma unor lupte crâncene, au fost eliberate provinciile Hunan, Hankou şi Wuhan (Uhan), unde şi-a stabilit noua reşedinţă guvernul naţional al Republicii chineze.

Aceasta, a fost o perioadă bogată în evenimente prin a căror natură a adus mulţimilor din toată lumea mai

31 Shamee = insulă în apropiere de Canton.

multă speranţă, mai multă lumină şi un dram de bucurie. Cea de-a Vi-a Adunare a Societăţii Naţiunilor, din septembrie 1925, a adoptat o rezoluţie prin care Consiliul era invitat să procedeze la studiul pregătitor pentru organizarea unei conferinţe – de dezarmare sau măcar de reducere şi limitare a armamentelor, ideea lansată cu prilejul Conferinţei de la Washingtonşi care prinsese unele rădăcini. În acest scop s-a înfiinţat o Comisie pregătitoare a Conferinţei dezarmării, comisie care şi-a început lucrările la 18 mai 1926. S-au adunat aici reprezentanţii tuturor marilor puteri, inclusiv ai Statelor Unite şi mai apoi ai Uniunii Sovietice, ca şi ai multor state mici şi mijlocii. Pe arena Comisiei pregătitoare au avut loc nenumărate dispute, părţile exprimându-şi şi susţinându-şi puncte de vedere extrem de diferite. Disputa dintre Franţa, care condiţiona reducerea şi limitarea armamentelor de garantarea securităţii, şi Marea Britanie, care susţinea că însăşi reducerea şi limitarea armamentelor reprezentau o garanţie, a cuprins pe toţi participanţii. Foarte interesant este faptul că reprezentanţii Imperiului de la Soare Răsare au stat mai mult în umbră, vocea lor s-a făcut auzită foarte rar şi destul de ştearsă. Probabil că atenţia lor era, mai mult ca a-altora, îndreptată spre Orientul îndepărtat, spre China unde se petreceau evenimente de mare însemnătate. Vestea că armata naţională revoluţionară, într-un marş triumfal, a eliberat Shanghai-ul şi Nanjingul a avut un puternic răsunet. Profund îngrijorate, cercurile politice conducătoare din Marea Britanie, Statele Unite, Franţa şi

Japonia au trecut la acţiune împotriva mişcării revoluţionare chineze şi de eliberare naţională şi în ajutorul reacţiunii şi contrarevoluţiei. Guvernul englez, sub motiv că guvernul naţional chinez desfăşoară o campanie calomnioasă şi de boicot la adresa Marii Britanii, a luat decizia de a trimite în China forţe militare „... necesare pentru a asigura protecţia colectivităţii britanice de la Shanghai" 32. Exemplul a. fost urmat şi de alte puteri occidentale, astfel că la sfârşitul anului 1927 ele dispuneau numai la Shanghai de contingente destul de însemnate: Marea Britanie – 52 Arh. M.A.E., Fond 71, 1920 – 1944, China. Probleme economice, 1925 – 1943, vol. 3, Société des Nations. Communique aux Membres de la Sociale. Declaration du Gouvernement Britanni-que concernant la politique britannique en Chine, Note du Secretaire general, Genève, le 10 fevrier 1927, f. 72.

15 400 militari: Statele Unite – 5 664; Franţa – 2000; Japonia – 1 664: Spania – 1.000; Italia – 300 şi Portugalia – 90 3S. Politica agresivă a puterilor occidentale şi Japoniei s-a concretizat prin bombardarea sălbatică a Nanjingului, la 24 martie, de către nave de război engleze, americane, franceze şi japoneze, în vreme ce guvernele Marii „Britanii, Statelor Unite, Franţei şi Japoniei au adresat o notă ultimativă cerând guvernului naţional de la Wuhan să asigure respectarea privilegiilor lor.

Jiang Jieshi şi elementele reacţionare de dreapta din Gomindan s-au înţeles cu puterile intervenţioniste şi au format un nou guvern la Nanjing, la 18 aprilie 1927, pe care l-au numit „naţional". Astfel, în acea perioadă se aflau în China trei guverne: guvernul naţional revoluţionar de la Wuhan, cel de la Beijing – al unei clici militariste şi cel al aripii de dreapta a Gomindanului, cu reşedinţa la Nanjing.

După lovitura contrarevoluţionară înfăptuită de aripa de dreapta a Gomindanului, Jiang Jieshi a trecut la dezarmarea detaşamentelor muncitoreşti de la Nanjing şi Shanghai.

Profitând de şovăielile liderilor de stânga ai Gomindanului şi de greşelile unor conducători ai Partidului

Comunist Chinez, elemente de dreapta contrarevoluţionare, printr-o lovitură de stat, au răsturnat guvernul de la Wuhan în iulie 1927, au pus pe comunişti în afara legii, au dizolvat sindicatele şi uniunile ţărăneşti şi au dezlănţuit o aprigă prigoană împotriva tuturor celor pe care-i considerau adversarii lor.

Paralel cu derularea evenimentelor pe continentul chinez, contradicţiile dintre marile puteri în Extremul Orient s-au ascuţit şi mai mult, iar ciocnirile de interese au devenit o ceartă permanentă. Eroii principali ai acestei „competiţii" erau Statele Unite ale Americii şi Imperiul japonez.

Imediat după înfăptuirea loviturii contrarevoluţionare de către aripa de dreapta gomindanistă, americanii s-au grăbit să recunoască, în iulie 1928, guvernul lui Jiang Jieshi drept guvern central al Chinei, ei dobândind prin aceasta noi şi însemnate privilegii pe piaţa chineză în dauna partenerilor şi, în acelaşi timp, adversarilor lor.

33 N. Sakamoto, *L'Affaire de Manăchourie*, Paris, 1931, p. 7.

La 25 decembrie 1926 o ştire a făcut ocolul lumii: guvernul de la Tokyo aducea la cunoştinţă că în Palatul de Iarnă de la Hayama, la orele 1 din noapte, împăratul Yoshihito şi-a dat obştescul sfârşit34. Japonezii de rând, în marea lor majoritate, obişnuiţi să-şi privească suveranul imperial ca pe o divinitate, au fost îndureraţi de această pierdere. În sufletul lor însă se cuibărise mai de mult nădejdea că urcarea pe tron a prinţului Hirohito va aduce şi o uşurare a vieţii şi mai ales siguranţa zilei de mâine şi tihnă. De aceea când, la 28 decembrie 1926. Hirohito făcea cunoscut tuturor ci că la 25 decembrie s-a urcat pe tronul strămoşilor săi „... schimbând numele erei japoneze de la *Taisho* la *Showa*", japonezul de rând s-a bucurat în năzuinţa lui spre mai bine.

Stabilirea la cârma ţării, în aprilie 1927, a unui cabinet Seiyukai, format din oameni politici adepţi ai unei politici „active", de intervenţie militară în China, a indicat o nouă orientare în politica externă, diferită de cea

promovată până atunci de baronul Shidehara, adeptul unei „expansiuni paşnice”. În fruntea noului guvern se afla un militar, generalul Tanaka Giichi, un om stăpânit de ura împotriva democraţiei, vrăjmaş al mişcărilor revoluţionare, de eliberare naţională.

Odată instalat la conducerea imperiului, generalul Tanaka Giichi a schimbat politica „moderată” faţă de China, după de Shidehara, cu o politică „pozitivă”, adică de intervenţii făţişe, violente în treburile interne ale statului chinez. Astfel, la 28 mai 1927, când Armata naţională revoluţionară realiza cu succes „marşul spre nord”, trupe japoneze au fost trimise în Shandong spre a-i tăia calea. Pretextul invocat era apărarea, cu ajutorul armelor, a vieţii şi avutului supuşilor japonezi.

După înfrângerea lui Zhian Zuolin, dictatorul Manciuriei şi protejatul guvernului, nipon de către „armata naţională”, la 30 mai au fost debarcate la Qingdao importante efective militare japoneze. Din dispoziţiile guvernului imperial nipon, fără a ţine seamă de opiniile contrariate ale occidentalilor care-l sprijineau pe Jian: „Jieshi, japonezii s-au angajat în luptele din China luând parte protejatului lor – Zhan Zuolin.

y> Arh. M.A.E., Fond 71, 1920 – 1924, Japonia, Chestiuni Militare, Culturale, Monarhie, Diverse, 1923 – 1943, vol. 9, f. 208.35 *Idem*. *t*. 212.

Dar guvernarea lui Tanaka Giichi a rămas dureros încrustată în istoria Japoniei nu numai prin aceste acţiuni, ci şi prin faimosul lui *Memorandum*, care a fost, de fapt, proiectul aberant japonez de cucerire a lumii, de punere a omenirii sub dominaţia japoneză. În vederea „... elaborării planurilor de colonizare a Extremului Orient şi pentru dezvoltarea noului nostru Imperiu continental”, generalul Tanaka a convocat şi organizat, în perioada 27 iunie – 7 iulie 1927, „Conferinţa pentru problemele Extremului Orient”, la care au participat diplomaţi niponi acreditaţi în China, reprezentanţi ai Ministerului de Război, ai armatei din Guangdong şi ai Statului Major. Documentele sau *Programul de acţiune în opt puncte*, privind politica

japoneză în China, adoptate la conferinţă, tratau Manciuria şi Mongolia interioară ca teritorii în care Japonia, având „interese speciale”, se considera în drept să ia orice măsuri ar crede de cuviinţă pentru a le apăra şi promova! Ele au stat la baza elaborării *Memorandumului Tanaka* înmânat împăratului la 25 iulie 1927 36.

În preambulul documentului, ce s-a voit strict secret, autorul arată că după primul război mondial n-au fost reglementate, în chipul dorit, interesele economice şi politice ale imperiului. „Aceasta rezultă, se spune în Memorandum, din faptul că n-am ştiut să punem în profit privilegiile noastre speciale în Manciuria şi Mongolia şi că n-am ştiut să realizăm integral drepturile noastre dobândite. Când am fost numit preşedinte al Consiliului am luat asupra mea cu deosebire apărarea intereselor noastre în acest domeniu…” 37.

La capitolul *Consideratmni generale*, generalul Tanaka exprima cu dezarmantă sinceritate scopurile cuceririi Manciuriei şi Mongoliei. „Această ţară, se spune în Memorandum, atrage nu numai prin slaba densitate a populaţiei sale, ci şi prin imensele bogăţii forestiere, prin abundenţa bogăţiilor sale minerale şi a agriculturii sale fără egal în lume…” 38.

36 *Le brigandage japonais en Manâchoitrie*. *M & moâană* – au *presents par le president du Conseil japonais*, *a I’empereur du Japon*.

Bureau d’editions, Paris, 1932, p. 12.

37 *Ibidem*, Pour uno politique positive en Mandehourie (Me morandum prosente a I’empereur du Japon le 25 juillet 1927, par le premier ministre Tanaka).

33 *Ibidem*, Considerations genărales, p. 13.

În deplânsa poli xelor anpoiitică apreciată ca oarbă faţă tio interesele şi gloria Imperiului. „Pe de altă parte: a ază şeful guvernului nipon. Convenţia celor nouă: ratificată la Ce i de la Washington a limitat în aşa măsură urile şi privilegiile noastre încât ne-am pierdut înute”. Ea exprimă în exi te „… spiritul concurenţei comerciale. Anglia şi. iau să zdruncine influenţa noastră în China cu ajutorul

bogăţiilor lor. Propunerea de reducere a armamentelor nu este decât un mijloc de a micşora forţele noastre militare şi de aiva de posibilitatea de a cuceri teritoriul imens al Chinei. Pe de altă parte, bogăţiile Chinei rămân exclusiv în mâinile lor. Această convenţie este un plan cu ajutorul căruia Anglia şi America au vrut să lovească în noi" 39.

Fanatic şi mistic, generalul se considera predestinat să deschidă o eră nouă, de glorie Imperiului. Pornind de la tentativa unui chinez de a-l asasina în timpul tsuaghai, el afirma cu acel prilej: „eu am îs sănătos şi teafăr graţie protecţiei divine a Împăi mei defuncţi. Puterea divină voieşte în mod cert ca eu să deschid Majestăţii Voastre o nouă eră în Extremul Orient şi să întind Imperiul nostru continental".

Pentru atingerea acestor ţeluri, premierul nipon preconiza o politică „de sânge şi fier" împotriva tuturor celor ce împiedică drumul spre cucerirea lumii şi dobândirea unei glorii veşnice. „Dar ducând această politică ne vom găsi faţă în faţă cu Statele Unite care acţionează împotriva noastră după politica chineză a luptei împotriva otrăvii, cu ajutorul otrăvii. Dacă în viitor vom voi să exercităm controlul asupra Chinei, *va trebui să răpunem Statele Unite, adică să procedăm cu ele cum am făcut în războiul ruso-japonez. Însă, pentru a cuceri China noi trebuie mai întâi să punem stăpânire pe Manciuria şi Mongolia. Pentru a cuceri lumea, trebuie să punerea stăpânire pe China, toate ţările asiatice şi toate ţările Oceanului Pacific se vor teme şi vor capitula în faţa noastră. Lumea va înţelege atunci că Asia Orientală este a noastră şi nimeni nu va îndrăzni să impieteze asupra drepturilor noastre*" 40 (*subl. n.*).

Începutul lunii aprilie a anului 1927. La celălalt capfst al lumii – în capitala Franţei – au plesnit mugurii

89 *Ibidem*, pp. 14, 16.40 *Ibidem*, p. 15.

unor noi speranţe de pace. Nimeni nu ştia ce se plăsmuia *în* capitala Imperiului de la Soare Răsare. Un bătrânel, uşor îndoit de spate, cu umerii aplecaţi puţin în faţă, cu părul încă bogat, veşnic răvăşit şi cu mustaţa

ostenită se plimbă cu paşi înceţi prin marele cabinet al ministrului de externe al Franţei. Este Aristide Briand. îmbrăcămintea lui neîngrijită, strâmtă şi prost croită contrastează viu cu faţa-i luminată de un zâmbet şoltic. Ochii lui albaştri, de marinar breton, a căror frumuseţe încă se mai păstra, trădau o mare satisfacţie lăuntrică: găsise calea refacerii orgoliului galic cam şifonat de prea multele insuccese ale diplomaţiei franceze în anii: 20. În mesajul trimis la 6 aprilie 1927 poporului şi guvernului Statelor Unite cu ocazia aniversării unui deceniu de la intrarea S.U.A. în primul război mondial împotriva Puterilor Centrale, Aristide Briand propunea încheiere…

1 franco-american de „prietenie veşnică interzicând recurgerea la război”.

Diplomaţia franceză intenţiona să sedată Franţa din izolarea în care se afla printr-o aii; „că – eu le Unite, cea n putere a lumii capital să le atragă la un l’e! de garantare taci *iar U* quoului postbelic şi a graniţelor Franţei. Aceasta i se p lui Briand cu atât mai preţioasă cu cât S Unite nu ratificaseră Tratatul de la Versailles şi nu participaseră la Conferinţa de la Locarno.

Pornită din grandilocvenţa lui Briand, propunerea’ privind pactul bilateral franco-american de). prietenie veşnică interzicând recurgerea la război”, l-a găsit pe Frank B. Kellogg, secretarul de stat; alegerilor şi prin urmare foarte doritor să se prezinte în faţa electoratului cu un succes de răsunet.

Încurajat de receptivitatea şefului diplomaţiei americane Aristide Briand a trimis la Washington, în iunie acelaşi an, un proiect de pact prin care cele două ţări se angajau: a) Să condamne recurgerea 3 a război şi să renunţe la el ca instrument al politicii lor naţionale reciproce şi b) să rezolve toate conflictele dintre cele două ţări numai pe cale paşnică 4: l.

A urmat o lungă perioadă de aşteptare, suportată greu de către francezi. După câteva luni bune de cugetare şi

41 Arh. M.A.K., Fond Convenţii, 9, P 4, vol. T. anii

t828 – 1929.

Pactul [lateral pentru i războiului inat)

cumpănire, a di, considerând că lerea, lui

Aristide Briand ar fi putut fi folosită pentru seducerea.

opiniei publice internaţionale şi pentru c. a bătăliei electorale, au transmis, la 28 decembrie 1927. O notă guvernului Franţei. Frank Billings Kellogg, excelent jurist şi diplomat extrem de abil, după ce a arătat că Wa shingtonul accepta propunerea Parisului, a lansat ideea încheierii unui pact multilateral la care şi ai pe toate statele lumii. Guvernul american se declara gata să se concerteze cu guvernul Franţei pentru încheierea unui cu prii le puteri, deschis adeziunii tuturor naţiunilor, condamnând războiul, renunţând la ei şi inidu-l cu mijloace paşnice în rezolvarea' litigiilor internaţionale.

Prins în plasa întinsă de diplomaţii americani. Aris-Briand nu s-a putut opune iniţiativei Washing-ton-ului. La 5 ianuarie 1923, Quai d'Orsay-ul a făcut cunoscut Departamentului de Stat că acceptă ideea. gralizării tratatului, dar consideră ca el să fie dintru început semnat doar de Franţa şi S.U.A. Răspunsul am-a-nu s-a lăsat aşteptat de această dată, în nota di-itică din 11 ianuarie 1928, guvernul Statelor Unite. exprimându-şi satisfacţia că Franţa acceptă ideea tratatului multilateral, considera că acest tratat, semnat la început de către cele două puteri, ar putea, dintr-un moau altul, să nu fie acceptabil unora din celelalte pu De aceea, el se pronunţa pentru discuţii prelimiasupra textului documentului, împreună cu statele i 21 ianuarie 1928, Parisul a fi, a ishingto

! său. Franţa înregistra aşi a o îndiplomatică *iX*.

— A a produs însă sal dincolo ti n Oi tul îndepărtat, Ta: amia au urmărit cu mare atenţie strada., inşte ale

Franţei şi Statelor Unite. Iniţiativa lui Kellogg privind

Pactul multilateral trebuie că l-a înfuriat p cabinetului nipon. Nu! a trimisă acestuia de către Departamentul de

42 *Ibidem*, Victor Margueritte, *Avortemeni de la*

S.D.N. (*101*

1936). Flaminariou. Paris, 1936, p. 111 – 112; E *Con*

…itura Cugetarea, Bucureşti, 19S4, p. 11G.

stat, la 13 aprilie 192S i3, a fost primită cu vădită ostila Tokyo. Totuşi, ea nu putea fi respinsă fără ca a publică de pretutindeni să reacţioneze prompt şi cu energie. De aşa ceva atunci n-avea nevoie Imperiul japonez. Astfel, că, la 26 mai, guvernul Mikado-ului, printr-o notă diplomatică, se declara de acord cu principiile pactului cu condiţia ca el să nu restrângă cu nimic dreptul de legitimă apărare şi să nu conţină nimic contrar acordurilor care garantează pacea, Pactului Socimilor şi Tratatelor de la Locarno *VI*.

Proiectul pactului s-a dovedit a fi în continuă schimbuvernele Franţei şi Statelor Unite au mai operat modificări, unele de esenţă, în preambulul proiectului american, prin care se deschideau posibilităţi unor puteri să-i încalce prevederile dacă considerau că le sunt lezate interesele. Bunăoară, se preconiza că în cazul în care unul dintre semnatari ar viola pactul, ceilalţi se considerau eliberaţi de obligaţiile faţă de agresor. Drept urmare, Ia 23 iunie 1923. Kellogg a remis un proiect modificat, este drept, numai în introducere, Australiei, Belgiei, Canadei, Cehoslovaciei, Franţei, Germaniei, Marii. Britanii, în Irlandei. Italiei, Japoniei, Noii Zeeiande. Polonia şi. ei i de Sud. Prin urmare, marilor putori, puteriloj tare ale tratatelor de la Locarno şi dominioanelor depinzând de Coroana engleză i5.

Franţa, nemaiavând altă ieşire, s-a declarat satisfăcută de modificările aduse introducerii proiectului de pact, iar Anglia şi-a menţinut rezerva faţă de aplicarea lui în acele regiuni unde respectarea inviolabilităţii şi păstrarea liniştii prezintă interes deosebit privind pacea şi securitatea Imperiului britanic.

La 27 august 1928, a avut loc în capitala Franţei semnarea *Pactului multilateral pentru prohibirea războiului*.

43 Arh. M.A.E., Fond Convenţii, 9/P4. vol. I, anii 1923

– 1029.

Notes échanged between the United States and other power-on the subject of a Multilateral Treaty for the renunciation of war

— June 20, 1927 – june 23, 1923, United States Government prin tine Office Washington 1928, p. 1 – 2: Note of the government of the United States to the governements of Great Britain, Germany.

Italy, and Japon, deliverent at the respective Foreign Office

April 13, 1923, p. 16 – 13.

44 *Ibidem*, The Japanese Minister for Foreign Affairs (Tanak. i)

to the american Ambassador (MacNeagh), Tokio, Mai 26, 1923, p. 27 – 28.

45 *Ibidem*, 9/P4, vol. I, anii 1923 – 1929, Scrisoare de la Was hington, 26 iunie 1923.

a Pactuhti *de la Paris* sau Pactului *Bria*nd-*Kellogg*, cura i s-a mai zis. Şi-au pus semnăturile pe acest important document: Frank B. Kellogg, din partea S.U.A.; Aristide Briand, din partea Franţei; lord Cushendun, din partea Marii Britanii, Irlandei de Nord şi tuturor părţilor Imperiului britanic care nu erau membri individuali ai Societăţii Naţiunilor; contele Gaetano Manzoni, din partea Italiei; Gustav Stresemann, din partea Germaniei; contele Ushida Kosai sau Yasuya, din partea Japoniei etc. În continuare, însă, toate puterile şi în primul rând Japonia, Italia şi Germania au manifestat evidente rezerve faţă de pact, păstrându-şi libertatea de a recurge la forţa armelor dacă interesele lor ar cere-o. Guvernele marilor puteri au acţionat lent, parlamentele acestor ţări nu s-au grăbit să-l ratifice, iar guvernul şi Dieta nipone, mai puţin decât toate. De altfel, Japonia a depus instrumentele de ratificare sub semnătura împăratului Hirohito şi a baronului Tanaka Giiehi la 24 iulie 1929. Prin urmare. *Pactul Bria*nd-*Kellogg* a intrat în vigoare conform articolului 3, la data menţionată mai sus.

Pactul *de la Paris*, cu toate carenţele sale, a avut

totuşi incontestabilul merit de a fi stabilit printr-un act juridic internaţional interzicerea războiului de agresiune. Articolul 1 prevedea: „Înaltele Părţi Contractante declară solemn în numele popoarelor lor respective că condamna recurgerea la război pentru reglementarea diferendelor internaţionale şi renunţă la el ca instrument de politică naţională în relaţiile lor mutuale”. Cel de-al doilea articol stipula că „Părţile semnatare se obligau ca în soluţionarea diferendelor sau conflictelor, de orice natură ar fi, care s-ar ivi între ele să nu se folosească decât de mijloace paşnice” 47.

Dar pactul nu prevedea niciun fel de măsuri concrete pentru evitarea războiului. Ba, mai mult, guvernele Părţilor semnatare au manifestat încă de la început maniere diferite de interpretare. Guvernul de la Paris interpreta acest document atât de „elastic” încât oricând un război pornit de Franţa putea fi justificat. Preferin

46 *Ibidem*, 9/P4, vol. I, anii 1928 – 1929 (nepaginat); „Monitorul Oficial”, Partea I-a nr. 30, Joi, 7 februarie 1929, Tratatul multilateral pentru renunţarea la Război, încheiat la Paris la 2? august 1928.

43 Arh. M.A.E., Fond 71, 1920 – 1914, Japonia. General, 1928 – (nepaginat); A. Vianu, Z. Zamfir, Const. Buşe, Gh. Eădescu, op. cit., (*Pactul Bria*nd-*Kellogg* sau *Pactul de la Paris*), p. 134.

du-se la Pactul Briand-Kellogg, cunoscutul general Henry Mathias Borihelot, într-o convorbire cu Constantin Dia-tnandy, ministrul României la Paris, spunea că el „... oii este o vorbărie goală, ori poate da loc la interpretări defavorabile””.

Conducătorii politici ai Imperiului de la Soare Răsare nici nu s-au ostenit să-i dea vreo interpretare. Pentru ei, Pactul de la Paris se născuse mort, iar actul lui de deces era consemnat în *Memorandumul* lui Tanaka Giichi.

De altfel, în vreme ce Briand şi Kellogg pregăteau acest document menit să scoată războiul din practica vieţii internaţionale, Tanaka Giichi şi colegii săi de cabinet priveau cu ochi neîncrezători spre Paris şi Washington.

1 ianuarie 1923, orele 13, 30, în marea sală a Phoenixului din Vechiul Palat Imperial, se afla adunată o mulţime impresionantă de oameni. Erau şefii corpului diplomatic, cu soţiile şi personalul misiunilor, invitaţi de suveran cu ocazia Anului Nou. După prezentarea salutului în faţa suveranului şi suveranei Japoniei, invitaţii părăseau în linişte deplină palatul. Poate că în organiza rea acestei ceremonii, deosebită faţă de alţi arii, să fi fost mina generalului Tanaka, care voia să impună reprezentanţilor străini un ritual menit să r< forţa de care dispunea la ora aceea Japonia. La 5 ianuarie, toţi şefii de misiuni diplomatice au fost invitaţi la Palatul

Imperial, la dejun. Cu această ocazie Mikadoul a adresat, în puţine cuvinte, urările sale de Anul Nou 49.

De această dată, Tanaka Giichi a încerc.1, poate, să pătrundă gândurile şi să afle părerile interlocutorilor săi despre evenimentele ce aveau loc în Extremul Orient. Nu se poate şti în ce măsură liderii politici ai Japoniei au aflat cu această ocazie lucruri care-i interesau. Edificator, însă, pentru intenţiile niponilor a fost faptul că nu s-a vorbit nimic despre iniţiativele Parisului şi Washingtonului. Ce vor fi zis Briand şi Kellogg, de bună seamă, informaţi cu promptitudine şi exactitate asupra celor întâmplate la Tokyo?

În acea vreme Tanaka şi colaboratorii să-l deveniseră neliniştiţi, datorită mersului evenimentelor pe con

48 C. Başe, I. Cârţână... op. cit., pp. 276 – 277; N.Z. Lupu, Gh. N. Cazan, C. Buşe, *Istoria universală contemporană*, vol. I, 1317 – 1945, Bucureşti, 1979, p. 240.

În Arh. M.A.E., Fond 71, 1920 – 1944, Japonia. General, 1928

1937, vol. I, Copie de pe raportul Legaţiei rege lomântei ia

Tokyo, 11 Ianuarie, 193H, f.]

! G6

tinentul chinez. Pe ci nu-i îngrijora atât protejatului lor Zhan Zuolin bătut în repetate rânduri de Jiang

Jieshi, cât faptul că victoriile acestuia din urmă erau,

în acelaşi timp, succese americane în China, unde în fluenţa S.U.A. devenea, cu vremea, de pentru japonezi.

Înaintări;< energică a trupelor gomind jpn Beiinstalase Zhan Zuolin, a d lat cercurile politice conducătoare nipone să treacă la acţiuni. Ast

[guvernul japonez a decis să trimită noi trupe în pe ninsula Shandong spre a se adăuga celor 2000 de soldaţi niponi aflaţi la Ţinan şi celor 17.000 dis! – a lungul căii ferate sud-manciuriene. Faptul aces evocat o accentuată stare de spirit antijaponeză în întreaga Chină

Tensiunea s-a agravat şi mai mult ca urmare a unor cioc nici ce au avut loc cu forţele gomindaniste 50. Situaţia a devenit atât de gravă încât reprezentantul guvernului gomindanist la Societatea Naţiunilor a informat pe se creţarul general al Forumului de la Geneva că... integritatea teritorială şi independenţa politică a Chinei au fost brutal violate şi că pacea între naţiuni i aeninţată prin actul de agresiune comis de Japonia încercarea lui Jiang Jieshi, ocolind Ţinanul în ma spre Beijing, să evite ciocniri de amploare cu trupei japoneze n-a stăvilit acţiunile agresive ale guvei imperial.

La 18 mai guvernul de la Tokyo, printr-o declaraţit oficială, a prevenit părţile în conflict că îşi rezervă dreptul de a lua măsurile cuvenite „... dacă tulburările se vor extinde mai ales în direcţia oraşelor Beijing-Tianjing şi situaţia va deveni ameninţătoare pentru pacea şi ordinea din Manciuria” 52. Statul Major al armatei din Guang dong şi-a mutat sediul de la Ryojun (\rihur) la

Mukden.

Între timp, situaţia lui Zhan Zuolin sconsiderabil. De Yoshizâwa, reprezentantul de atunci al Imperiului japonez la Beijing. l-a sfătuit pe *dictatotiia votul nu Tihom Oiccatte*, Tor: J, Lequiller, op. cit., p. 272.

D1 Arh. M.A.E., Fond 71, 1920 – 1044, China, General. 1920

1943, vol. 1, Copie de pe telegrama adresată Domnului Titulescu

Ia Bucureşti de către Domnul Avenol, Secretar ai

Societăţii Naţiunilor, din Geneva, 11 Ma L4.

02 J. Lequiller, op. cit., p. 272.

ful manciurian să-şi retragă forţele dincolo e Zid spre a se întări pe teritoriul Manciuriei.

Perspectiva retragerii în Manciuria nu-i surâdea deloc lui Zhan Zuolin care-şi dădea seama că va ajunge, mai devreme sau mai târziu, o simplă marionetă în mâinile niponilor.

Neputându-se opune sfaturilor insistente ale lui Yoshizawa, dictatorul manciurian a lăsat un înlocuitor la Beijing şi s-a retras grabnic dincolo de Marele Zid. El, însă, n-a mai ajuns la Mukden.

În dimineaţa zilei de 4 iulie 1928, în urma arur în aer a trenului care se îndrepta spre Mukden, mareşalul Zhan Zuolin care stăpânea în Manciuria din anul 1913, şi-a pierdut viaţa. Atentatul fusese pus la cale cu meticulozitate de un grup de ofiţeri japonezi. Încă din timpul luptelor de la Ţinan, când dictatorul *ti* unele declaraţii privind unirea tuturor chinezilor: „triva duşmanului extern, guvernanţii de la Tokyo, nemulţumiţi, înţeleseseră că Zhan Zuolin nu mai prezenta siguranţă ca altă dată, era mai puţin docil faţă de Tokyo decât în trecutul nu prea îndepărtat. Înfrânt, el nu răspundea intereselor şi exigenţelor niponilor.

Speculând la maximum aceste împrejur. a declanşat o susţinută ofensivă împotriva guvernului învinuindu-l că n-a apărat interesele japoneze în Manciuria şi Mongolia Interioară şi prestigiul moral al Imperiului în lume. Lipsit şi de sprijinul Suveranului nipon, care-şi exprimase deschis nemulţumirea faţă de activitatea guvernului din ultima perioadă, Tanaka Giichi şi e să ministerială au demisionat la 1 iulie 1929.

Asasinarea lui Zhan Zuolin n-a adus rezultatele şi avantajele dorite de japonezi. În locul mareşalului di rut, la cârma Manciuriei a venit fiul acestuia, Zhan Sueh-liang. Spre deosebire de tatăl şi predecesorul său. noul lider manciurian s-a apropiat vădit de guvernul gomindanist. La finele lunii iulie 1928, în urma unor tra Jiang Jieshi, a semnat un acord cu acesta, arborând la Mukden drapelul

Chinei gomindaniste. La sfârşitul’s 1928, Suchliang a fost cooptat în Consiliul Naţional al partidului gomindanist. În acelaşi timp, capitala Chinei gomindaniste s-a mutat de la Nanjing la Beijing.

VI

RĂZBOIUL JAPONOCHINEZ

După plecarea cabinetului condus ele Tanaka Giichi, râtul Hirohito a încredinţat misiunea formării noului guvern lui Hamaguchi Osaehi sau Yuko l, preşedintele partidului *Minseito2*, vajnicul rival al partida: ui Seiyukai în arena politică niponă.

Spre dezolarea şi furia cercurilor militariste, la Gai-rmisho a revenit Shidehara, fapt ce dezvăluia intenţiile lui Hamaguchi de a duce pe tărâmul politicii externe o activitate mai moderată, ce-i drept nu prea departe de gândurile belicoase ale antecesorului său. Dar, legăturile cu marele capital japonez erau cel puţin la fel ele puternice; în fruntea Departamentului Finanţelor Hamaguchi l-a preferat pe Junnosuke Inoue, ginerele patronului puternicului zaibatsu Mitsubishi. La Interne a venit Kenzo Adachi, om cu un trecut tenebros: făcuse parte din organizaţia teroristă *Genyosha* şi fusese impli

1 Hamaguchi Osaehi sau Yuko s-a născut în anul 1870 Ia

Kochi, mic orăşel, port la Oceanul Pacific, în insula Shikoku, într-o familie modestă – tatăl său era mic funcţionar forestier.

Adoptat de bogata familie Hamaguchi, el a devenit funcţionar în

Administraţia Finanţelor. Curând însă s-a lansat în viaţa politică, ajungând şef al puternicului partid Minseito. Pentru energia sa, temperamentul şi temeritatea de care a dat dovadă, atât amicii cât şi inamicii săi l-au numit „Leul”.

2 În anul 1927, două partide cu poziţii importante în viaţa politică a imperiului – *Kenseikai* şi *Seiyuhonto* – au fuzionat

dând naştere partidului *Rikken Minseito* (*Partidul Democratic*

Constituţional) care deţinea o majoritate clară în Dietă. Din această cauză, Tartaka a dizolvat Camera Reprezentanţilor. Dar, alegerile din 20 februarie 1929 au adus partidului Seiyukai o majoritate de

Dismai două mandate în raport cu Minseito.

cât în asasinarea lui Okuma în 1889 şi a reginei Coreei în 1895:!

Abia instalată la cârma imperiului, noua echipă ministerială avea de soluţionat grele probleme economico-sociale, de politică internă şi de participare cu succes la viaţa politică internaţională.

Guvernul lui Hamaguchi moştenise *un* buget dezechilibrat şi o situaţie grea în economia agrară unde se făcea simţită din ce în ce mai mult o criză de supraproducţie şi o vertiginoasă scădere a preţurilor la orez.

Situaţia s-a agravat considerabil după ce „lunea neagră" a Wall-Street-ului a dat semnalul dezlănţuirii celei mai puternice crize economice din istorie, a unui „rău universal" fără seamăn în analele umanităţii, căci, niciodată până atunci, nu se văzuse coexistând atâta mizerr şi şomaj cu o asemenea abundenţă de produse de tot felul". În virtutea legăturilor economice existente la acea dată între Statele Unite şi Imperiul japonezi criza, care cuprinsese rapid economia americană, n-a întârziat să devină o criză japoneză, ea biciuind cu furie toate sectoarele economice nipone. Producţia industrială japoneză s-a redus în anii 1930 – 1931 cu aproximativ 40%, valoarea ei scăzând de la 7 938 milioane yeni la 5.000 milioane. Circa 50% din întreprinderile industriei grele şi extractive şi-au încetat activitatea.

Numărul şomerilor a crescut vertiginos, ajungând în anul 1930 la două milioane, iar în 1931 la aproximativ trei milioane ele oameni aruncaţi pradă unei vieţi de neajunsuri inimaginabile 5. În ramurile principale ale industriei japoneze salariile muncitorilor au intrat într-un accentuat proces de reducere mai întâi cu 25%, apos ai rugând 45 l;

O deosebit ele gravă criză a cuprins sericicultura, ocupaţie tradiţională în satul nipon. În anul 1929, aproxima tiv* 40% din familiile ţăranilor, adică 2 217.000 familii ţărăneşti, ceea ce după unele calcule ar însemna circa îi milioane perşi – i asigurau cele necesare traiului era viermiloj de mătase, din producerea mătăsii brute. De altfel, Japonia exporta 3/4 din producţia de

J. Lequiller, op. cit., p. 275 – 276.

I V.I. Feraru, *Proiectul de Uniune a Statelor europene*, Bucu eşti, Institutul de arte grafice „Olimpul”, 1935, pp. 87 – 89.

5 C. Buşc, I. Cârţână… op. cit., p. 216; N.Z. Lupu, Gh. N. an, C. Buşe, op. cit., p. 281, mătase brută realizând astfel 37% din veniturile întregului export de mărfuri japoneze.

Statele Unite ale Americii erau clientul cel mai important şi tradiţional al mătăsii brute japoneze, 97% din mătasea brută exportată de Japonia luând drumul pieţei americane.

Odată cu declanşarea crizei, americanii au renunţat aproape total să mai importe mătase brută din Japonia, iar pe piaţa mondială preţurile acesteia au scăzut foarte mult. Bunăoară, în anul 1931 producţia viermilor de mătase a Japoniei s-a ridicat la valoarea de numai 275 597.000 yeni, faţă de peste 600.000.000 yeni în anul 1929, iar producţia de mătase brută, în aceeaşi perioadă, ia valoarea de 348.000.000 yeni în raport cu 781.000.000 yeni. Numeroase familii ţărăneşti violent lovite de această criză au abandonat în întregime sericicultura încercând alte căi pentru a se salva de cruzimea foametei °.

La „criza mătăsii” s-a adăugat „criza orezului”. Ca o consecinţă a recoltelor record de orez din anii 1927, 1920 şi 1929, preţul acestuia a scăzut brusc. Astfel, în 1929 pentru un koku se plătea pe piaţa internă 27 yeni, faţă de 42 în anul 1925, iar în octombrie 1930 s-a ajuns la 19 yeni pentru un koku 7. Aceasta a dus la accentuarea procesului de pauperizare a maselor ţărăneşti. Dările care grevau pe ţăranul nipon erau proporţional de două ori mai mari decât

plătea comerciantul şi de trei ori mai mari faţă de dările pe care le plătea industriaşul. Truditorii satelor nipone erau siliţi să îndeplinească felurite prestaţii de care populaţia urbană, chiar cea nevoiaşă, era scutită. Tarifele vamale protecţioniste deschideau cale largă industriaşilor să mărească preţurile la produsele industriale, în timp ce preţurile la produsele agriculturii nipone continuau să coboare pe panta nefericită a sărăcirii desperate a ţărănimii. În acea perioadă de cumplite încercări, arenda percepută de moşierii niponi de la ţărani a rămas la acelaşi ridicat nivel.

Au apărut numeroase cazuri de adevărată degradare a fiinţei umane. Îndeosebi în satele din nord – prefecturile

— Arh. M.A.E., Fond 71, 1920 – 1944, Japonia, Politica Economică, 1920 – 1931), vol. 7, f. 34; J. Lequiller, *op. tir.*, *p*. 302 – 383; O. Hueje, 1. Cârţână... ap. *cât.*, pp. 210 – 217; N.Z. Lupu, Gh. N. Că/an, C. Buşe, op. cit., p. 231.

J. Lequiller, op. cit., pp. 203 – 234; N. z. Lupu, Gh. N. Cazan, C. Buşp, op. cit., p. 201.

Yamagata şi Akita – unii părinţi şi-au vândut fiicele fie ca gheişe, fie ca prostituate. O copilă de 15 ani se vindea la suma de 400 yeni8.

Restrângerea comerţului extern, a exportului de mărfuri, scăderea preţurilor la produsele agrare, pierderile suferite de producători au avut ca urmare slăbirea poziţiei yenului. În aceste condiţii situaţia finanţelor ţării, precară încă înainte de criză, s-a înrăutăţit şi mai mult.

Criza economică a agravat foarte mult contradicţiile sociale amplificând până la extrem nemulţumirile populare. Mişcarea grevistă a luat amploare, numărul acţiunilor greviste crescând de la un an la altul. Astfel, dacă în anul 1329 în Japonia au avut loc 576 greve, în 1930 numărul lor s-a ridicat la 907, iar în 1931 la 993. Ţărănimea niponă, ajunsă la disperare, a părăsit în masă marile partide politice guvernamentale tradiţionale, care militau pentru interesele moşierilor, trecând de partea organizaţiilor de stânga. Conflictele agrare au dobândit o

frecvenţă puţin întâlnită. În cei trei ani de criză economică au fost înregistrate aproximativ 8.000 de conflicte între ţărani şi moşieri, ţărani şi autorităţile administraţiei de stat. Dar, o mare parte a populaţiei rurale a intrat în orbita organizaţiilor naţionaliste, militariste, al căror număr era în creştere. Încercările guvernului de a scoate ţara din criză sacrificând în continuare interesele, viaţa şi munca populaţiei muncitoare au făcut ca nemulţumirile să devină şi mai manifeste. Intenţia lui Wakatsuki, care urmase lui Hamaguchi, de a redresa finanţele Japoniei prin reducerea pensiilor şi salariilor funcţionarilor publici, a provocat un impresionant val de proteste9. Alături de funcţionarii de stat s-au ridicat energic, în semn de solidaritate, mase compacte de muncitori şi, în primul rând

8 J. Lequiiler, op. cit., p. 285.

9 în octombrie 1929, guvernul Hamagughi a încercat să echilibreze bugetul şi să pună ordine în finanţele ţării prin reducerea pensiilor şi salariilor funcţionarilor publici cu 10%. Protestele au fost atât de vehemente încât guvernul a fost nevoit să bată în retragere. Pentru potolirea spiritelor s-a dat publicităţii un comunicat guvernamental în care se spunea printre altele: „Guvernul luând cunoştinţă de dezaprobarea generală a opiniei publice a proiectului de a diminua lefurile funcţionarilor publici cu 10% a decis, în Consiliul de azi, să renunţe definitiv la reducerea salariilor". (Arh. M.A.E., Fond 71, 1920 – 1944, Japonia, Politica Economică, 1929 – 1936, vol. 7, Scrisoare din Tokyo, 22 octombrie

1929, f. 3).

muncitori. niponă. Cu spiritul său de observalie de recunoscută fineţe, cunoscând foarte bine pulsul societăţii japoneze, Eugen Sioicescu, şeful misiunii diplomatice a României, într-o scrisoare trimisă la Bucureşti, ce descria mersul acestor evenimente care au agitat şi mai mult arhipelagul nipon, făcea următoarea apreciere:

„Sentimentul de protestare a funcţionarilor, cu ocazia acestor minime reduceri de lefuri, care a găsit ţin ecou

În sufletul proletariatului jap. be însă numai

începutul şi simptomul unei ere noi" i0.

În ciuda strădaniilor lui Hamaguchi şi Junnosuke în de a restabili echilibrul finanţelor prin reducerea creditelor militare şi revenirea la etalonul-aur, eforturile continuate în acest sens de Wakatsuki n-au stăvilit drama i în Japonia. „Îngheţarea" yenului şi a preţurilor produselor de export japoneze la un nivel relativ ridicat, în condiţiile în care pretutindeni ele erau în pernic: scădere, a avut consecinţe extrem de grave pentru economia imperiului. Deficitul balanţei comerciale a crescut, au început masive şi îngrijorătoare pierderi de aur, ceea ce a necesitat declararea unui aspru embargou în anul 1932.

Tragedia economiei japoneze a continuat implacabilă. Ba, mai mult, alături de marile nemulţumiri populare s-a adăugat agravarea ostilităţii cercurilor militariste şi ofiţerimii nipone faţă de politica internă şi externă a guvernului, faţă de atitudinea lui privind armata imperială şi interesele expansioniste ale Japoniei.

Revenit în fruntea Ministerului Afacerilor Externe – Gaimusho – baronul Kijuro Shidehara a pornit cu râvna şi puterea de muncă ce-l caracteriza să risipească norii suspiciunii pe care politica „dinamică", „pozitivă" dusă de Tanaka Giichi îi adunase în jurul Imperiului. Printr-o activitate diplomatică „elastică", concesivă atât cât permiteau interesele japoneze, el urmărea să refacă poziţiile ţării sale pe arena politică internaţională. Sprijinit da şeful guvernului, Hamaguchi şi apoi Wakatsuki, Shidehara şi-a orientat activitatea diplomatică pe baza principiului respectării tratatelor internaţionale, în primul rând a *Pactului Societăţii Naţiunilor*, tratatelor şi rezoluţiilor semnate la Conferinţa de la Washington şi Pactului *Bria*nd-*Kellogg*. În concepţia lui, această politică era mult

10 Arh. M.A.E., Fond 71, 1820 – 1944, Japonia, Politica Economică, 1929 – 1936, vol. 7, Raportul Legaţiei Ilegale a României u» Tokio, 28 mai, 1931, pp. 15 – 17.

mai utilă penetraţiei eco nipone în spaţiul imens al Extremului Orient şi îndeosebi în China, stabilirii

dominaţiei capitalului japonez în această vastă zonă. De aceea.

Ia 31 decembrie 1929, el declara că „... lumea întreagă este actualmente pe cale să coopereze pentru introducerea păcii şi bunăvoinţei în relaţiile internaţionale şi de a contribui în acest mod la fericirea umanităţii. Societatea Naţiunilor.

Pactul Kellogg. Conferinţa de la Londra, care se va deschide în cur; as; Eel de manifestări şi Japonia se simte mândră de a coopera şi de a contribui la pacea mo în mod deosebit de menţinerea păcii în Extremul Orient, Japonia este, fără îndoială, foarte mulţumită de rezultatele Pactului Kellogg" u. Cu aceeaşi ocazie, e! şi-a exprimat satisfacţia că relaţiile dintre China şi Japonia sunt în curs să redevină amicale... Incidentul de la Ţinan, ca şi alte probleme rămase nerezolvate mult timp, a şeful diplomaţiei nipone, au fost în fine soluţionate. e trimise în Shandong au fost retrase; boicotul anti japonez a încetat, relaţiile au redevenit normale. În calitate de vecini, continuă el, noi suntem interesaţi îndeosebi şi reciproc de prosperitatea celor două ţări şi de aceea Japonia regretă în mod sincer dezordinele din politica internă a Chinei şi doreşte ca situaţia să redevină stabilă e.it mai curând şi ca poporul să se poată bucura de binefacerile păcii şi prosperităţii" li!

Dar această urare era făcută în van. Sfârşitul anului

1929 era dramatic, iar noul an se anunţa şi mai greu pentru întreaga lume, cuprinsă de criză şi cu atât mai mult pentru China, ţară cu o economie înapoiată şi dezorganizată. În aceste circumstanţe opinia publică mondială a înregistrat, alarmată, o intensificare a cursei înarmărilor. Atmosfera în viaţa politică internaţională devenea cu fiecare zi mai încordată. În atenţia marilor puteri se ridica din nou problema înarmărilor navale.

Conferinţa de la Washington, din 1921 – 1922, limitase doar tonajul navelor de linie şi portavioanelor. În perioada earf s-a scurs de la închiderea acesteia, americanii s-au străduit, folosind cele mai deferite mijloace şi metode, să obţină eg a cu Marea Britanie ia toate

categoriile de nave de război: crucişătoare, contratorpiipare, sub

11 Idem, General. 1928 – 1937, vol. I. Declarations de Mor

Shidehara, Ministre (*ies* Affaires Etra an du Nouvel An, 31 decembrie 1920 – 16.

12 *Ibidem*, f. 15.

marine şi alte vase cu tonaj redus. Foreign Office-ul şi Amiralitatea britanică priveau cu vădită îngrijorare cum puternicul „amic" de peste Atlantic se străduia, cu toate şansele de izbândă, să smulgă Angliei coroana de „regină a mărilor". Cursa americană a înarmărilor navale era urmărită cu atenţie, nelinişte şi nemulţumire în Imperiul de la Soare Răsare. Cercurile militariste şi-au manifestat deschis ostilitatea faţă de politica „şovăielnică" a guvernului. Conducătorii niponi au fost cuprinşi şi mai mult de îngrijorare la vestea că, cu ocazia vizitei premierului englez Ramsey MacDonald în Statele Unite, s-a convenit asupra convocării la Londra a unei conferinţe navale, punându-se în acelaşi timp bazele cooperării anglo-americane atât la pregătirea cât şi în cadrul desfăşurării lucrărilor acestei conferinţe. Pentru guvernul Hamaguchi, o conferinţă, care să soluţioneze problemele înarmărilor navale nerezolvate la Conferinţa de la Washington, era jâoarte convenabilă. De aceea, el a răspuns afirmativ ia invitaţia britanicilor, din 7 octombrie 1929, de a participa la Conferinţa navală ce urma să aibă loc în capitala Marii Britanii. Shidehara şi colaboratorii săi s-au angajat în muncă fără preget pentru a se pregăti fără reproş în gea depăşirii dificultăţilor confruntării cu americanii şi englezii. Dar, Comandamentul armatei şi în special Comandamentul Marinei imperiale nu voiau să accepte niciun fel de limite privind înarmările navale. Amiralul Katō Kanji, Şeful Statului Major al Marinei, a refuzat să facă parte din delegaţia pentru Conferinţa de la Londra declarând că meseria sa era de a face război şi nu de a participa la reuniuni internaţionale spre a-l evita. Conflictul a luat proporţii în timp ce la Londra delegaţia

niponă se străduia să înfrângă cerbicia americanilor.

21 ianuarie 1930 a fost o zi de iarnă londoneză obişnuită. Dar, londonezul de rând, năpădit de necazurile provocate de criza care zdruncina întregul eşafodaj britanic şi îngrijorat de soarta păcii, urmărea cu atenţie activitatea diplomatică ce se desfăşura cu intensitate sporită în cetatea de scaun a Imperiului britanic. În această zi, urma să-şi deschidă lucrările Conferinţa navală menită, după cum spunea propaganda oficială, să dea o nouă reglementare asprelor probleme ale înarmărilor navale şi să înlăture definitiv „mărul discordiei" ce învenina climatul politic International. Cetăţeanul Terrei, fie că era englez, american sau japonez, omul obişnuit de pretutindeni, mai nutrea însă speranţe de mai bine pentru asigurarea păcii, deşi atâtea conferinţe, tratate, pacte, convenţii şi acorduri îi dezamăgiseră.

La această conferinţă participau delegaţii din Statele Unite ale Americii, Marea Britanie, Japonia, Franţa, Italia, Noua Zeelandă, Irlanda, Uniunea Sud-Africană şi India. Contrar aparenţelor, şi această reuniune a reprezentat un prilej pentru dispute între marile puteri. Deşi în centrul atenţiei s-au situat de la început divergenţele dintre Franţa şi Italia, disputele japono-americane n-au fost mult mai prejos. Reijiro Wakatsuki, conducătorul delegaţiei nipone, ajutat de amiralul Takarabe, ministrul Marinei Imperiale, a trebuit să facă uz ele întreaga sa experienţă şi abilitate pentru a impune pretenţiile nipone. Delegaţia guvernului Hamaguchi s-a prezentat la Conferinţa navală de la Londra cu cererea de a se recunoaşte Japoniei dreptul de a avea crucişătoare din categoria de 10.000 t şi vase auxiliare într-un tonaj care să reprezinte 70% din tonajul vaselor din aceeaşi categorie ale Statelor Unite şi Marii Britanii, iar tonajul submarinelor nipone să fie fixat la 79.000 t. După tratative îndelungate şi uneori extrem de tăioase, Reijiro Wakatsuki şi colegii săi au obţinut pentru marina imperială ca la articolul 16.1. din Tratatul pentru Limitarea şi Reducerea Armamentului Naval, tonajul crucişătoarelor grele să fie de 60% în raport cu tonajul navelor americane

de acelaşi tip, tonajul vaselor auxiliare japoneze să reprezinte 70% din tonajul vaselor din aceeaşi categorie ale SUA, iar tonajul submarinelor să fie egal, adică 52 700 tone1S.

Semnat la 22 aprilie 1930, Tratatul pentru Limitarea şi Reducerea Armamentului Naval a suscitat discuţii contradictorii atât în Statele Unite ale Americii cât şi în Japonia. Senatul american după dezbateri furtunoase a ratificat documentul semnat ia Conferinţa navală de la Londra abia la 21 iulie 1930.

În arhipelagul nipon, guvernul Hamaguchi a avut de înfruntat ostilitatea, uneori violentă, a cercurilor mili

13 *Hrestomatiia pe Noveişei Istorii*, Tom I, *1917 – 1939*, *Doliumentâ*i *Materiali*, Izdatelstro Soţialno-Ekonomiceskci Literaturi.

Moskva, 1960, pp. 221 – 2S2; J. Lequiller. op. cit., p. 277; A. Vâanu.

Z. Zamfir, C. Buşe, Gh. i, op. cit., pp. 142 – 143; Jacques

Chastenet, *Winston Churchill ei VAngleâcre au XX-e siècle*, Paris, Fayard, 1965, p. 251; N.V. Sivacev, E.F. Iazîkov, op. cit., p. 74 – 75.

ţariste, a Comandamentului Armatei Imperiale, a tuturor adepţilor unei politici externe „dinamice”, bazată pe forţă.

Pe fondul unor mari frământări şi agitaţii ce cuprinseseră cercurile politice conducătoare, la 25 aprilie 1930 s-au deschis lucrările celei de-a 58-a Sesiuni a Dietei. Guvernul s-a prezentat în faţa Parlamentului pregătit să faţă atacurilor unei opoziţii puternice, hotărât însă să învingă. Într-adevăr, reprezentanţii opoziţiei s-au întrecut în acuzaţii la adresa guvernului socotit incapabil să apere interesele imperiului. Inukai lui sau Tsuyoshi, şeful partidului Seiyukai, în urma decesului lui Tanaka Giichi, a fost cel mai vehement, declarând că guvernul a renunţat la Londra la toate dezideratele, chiar şi la acelea pe care el însuşi, guvernul, le considera indispensabile pentru apărarea imperiului14, în vacarmul creat de deputaţii

opoziţiei, a luat cuvântul Kijuro Shidehara care a subliniat încă de la început că după o activitate intensă „... prin concesii consij mutual din partea tuturor puterilor participante”... Conferinţa navală de la Londra s-a încheiat cu rezultate fericite. Ea a pus capăt întrecerii dintre cele trei mari puteri maritime – S.U.A., Anglia şi Japonia, în domeniul construcţiilor navale. Şeful diplomaţiei japoneze a calificat tratatul semnat la Londra ca pe un document „... de o importanţă istorică...” Marea lui valoare „... rezidă, aprecia Shidehara, nu numai în avantajele materiale cum ar fi diminuarea sarcinilor fiscale, ci mai ales în influenţa morală pe care el o va exercita în relaţiile internaţionale”! \ Demonstrând că de fapt puterea flotei de război a Japoniei nu rămânea în inferioritate faţă de cea americană, Shidehara cerea ca tratatul „... să fie aprobat de toţi acei ce îmbrăţişează cauza păcii şi doresc strângerea legăturilor de prietenie dintre popoare...” lfi.

Pentru a câştiga masele şi a combate opoziţia, şeful guvernului, Hamaguchi, a făcut o amplă expunere în

14 Arh. M.A.E., Fond 71.1920 – 1944, Japonia. Politica internă.

1921 – 1932, vol. 4. Raportul Lega ba a României la Tokio.

30 ar O, f. 148.

r> Ibidem, Traduction officielle du discours pronence par le Fsaron Shidehara à la 58-eme session de la Diete Imperiale le 23 avril 1930, f.

10 Ibidem şi Raportul Legaţiei Regale a României la Tokyo, 30 aprilie 1330, privind Deschiderea a 53-a Sesiuni parlamentare. Discursul Baronului Shidehara asupra Acordului vamal cu China şi Pactului naval de la Londra, f. 148.

I iţa unui impresionant număr de corespondenţi de preş răspunzând totodată la o sumedenie de întrebări ce i s-au pus. Situându-se pe aceleaşi poziţii cu ministrul său de externe – Shidehara, Hamaguchi a arătat că Tratatul semnat la Conferinţa de la Londra nu numai că întărea şi sporea eficacitatea deciziilor adoptate la Conferinţa de la

Washington, ci soluţiona problemele rămase atunci, în 1921 – 1922, în suspensie. Tratatul elaborat şi adoptat de Conferinţa navală de la Londra a demonstrat „... că, concurenţa în materie de construcţii navale între cele trei mari Puteri Maritime: Marea Britanie, Statele Unite şi Japonia poate să fie evitată pentru toate categoriile de nave de război” 17.

Bătălia însă a continuat în Consiliul Suprem de Război, unde amiralii Takarabe şi Katō s-au înfruntat cu asprime deosebită. De altfel, atât în Consiliul Suprem de Război, cât şi în corpul ofiţeresc al Marinei s-au constituit două tabere: moderaţii în fruntea cărora erau amiralii Yama-moto, Kiyoura, Saitō şi Okada, şi extremiştii, cu amiralii Katō şi Suetsugu. Comiţând un act de autoritate, 10 iunie, guvernul a scos din funcţii pe amiralii Suetsugu şi Yamanshi. A doua zi, în semn de protest, Katō s-a prezentat la împărat înmânându-i cererea de demisie. Dar situaţia a rămas în continuare complicată. În Consiliul Privat care aproba toate tratatele, opoziţia în frunte cu Ito Miyoji şi Mori Kaku se îndârjea să împiedice ratificarea Tratatului de la Londra. Partizanii guvernului în Consiliul Privat având în primele rânduri pe influenţii: Saionji, Makino, amiralii Suzuki Kentaro şi Okada şi cu sprijinul împăratului au determinat ratificarea la 27 septembrie 1930 ls. Propaganda guvernamentală, deosebit de activă, a creat în mase un ecou favorabil activităţii delegaţiei nipone la Conferinţa navală de la Londra şi implicit politicii externe a guvernului. Când la

17 iunie Wakatsuki, venind de la Londra, a pus piciorul pe uscat, el a fost întâmpinat de populaţie cu aclamaţii

bucurie şi satisfacţie. Dar şi vrăjmaşii politicii externe dusă de guvern şi ai Tratatului semnat la Conferinţa navală de la Londra erau numeroşi şi puternici. La

18 iunie, când amiralul Takarabe, înapoindu-se din capi

17 *Ibidem*, Texte officiel de l’expose fait à la presse

par

IM. le President du Conseil Hâmaguci, à l’occasion de la şi.

turc a tondre du Pacte du De lent Naval, f. 170.

J! ici *u* „– 279.

I IU

tala britanică, debarca la Yokohama, a extremist s-a apropiat de ei şi i-a înmânat o cutie mică în cai se afla un pumnal pentru a-şi face harakiri 19. Într-una din acele zile, când Takarabe, pe care extremiştii îl cor. derau vinovatul principal, se înapoia la domiciliu, cetăţean rămas necunoscut i-a prezentat, de asemenea, un pumnal pentru a-şi face harakiri. Mai târziu, un stud în ştiinţe politice a reuşit să pătrundă în cabinetul an ralului protest înd vehement împotriva Tratatului de la Londra. Ieşind din cabinet el şi-a făcut harakiri în faţa ochilor îngroziţi ai secretarei. Într-un tren, conducte a găsit într-o cuşetă un tânăr locotenent pe nume Koust kara care-şi făcuse harakiri, în semn de protest faţă de „ploconirea” Japoniei în faţa Statelor Unite ale Americ şi Marii Britanii la Conferinţa navală de la Londra20.

IU comis în acea perioadă şi acte mai grave. În ziua de 14 noiembrie 1930, *XXX* 3. C ceaşi gară unde căzuse aşa, i în 1921 Hara Kei, Sagoya Tomeo, membru al Societ: teroriste *Ăâkokusha*, a rănit grav pe Hamaguchi cu un foc de revolver. Şeful guvernului a trebuit să-şi întrerupă activitatea, iar la 11 aprilie 1931 a demisionat, în loc său venind Wakatsuki. Datorită rănii care s-a agravat şi n-a putut fi vindecată, Hamaguchi a decedat în ziua de 26 august acelaşi an. Noua echipă ministerială aparţinea tot partidului *Minseito* şi număra printre membrii săi câteva figuri de marcă ale vieţii politice japoneze. Pi tre’ miniştrii decişi să continue linia politică a lui Hamaguchi şi să înfrunte o opoziţie înverşunată şi gata de orice ar fi putut opri cursul relativ moderat al politicii interne şi externe a guvernului se numărau: baro Kijuro Snidehara, la Gaimusho; Kenzo Adachi, la mie

Icralul Jirō Minami, la Război; amiralul Kiyotane Aho,

Marină; Kisyu Watanabe, la Justiţie; Junnosuke Inouye, la Finanţe. În activitatea sa, cabinetul condus d tronul W; baza în Dietă pe o clară majori".

a partidului *Minseito* – 1: 75 de dep *aţu*. de

ukai „J.

Măsurile luate de şeful guvernului imperial. –".

suki, de a-şi consolida poziţiile şi a se pregăti pei respingerea atacurilor. poziţii ţi i mai cunoş

Idem, p. 278.

2 J Upton Close. *Le Peril Japomis*, Paris, Fayot, 1930, p. 377.

21 Arh. M.A.E., Fond ia Politica mi;

— 1932, Voi *i*, f ÎI margini, erau justificate. Deosebit de activă a devenit ofiţerimea naţionalistă, ultrareacţionară. În septembrie

1930, un grup de 25 de ofiţeri din Statul Major al Gărzii

Imperiale, garnizoana Tokyo, având în frunte pe locotenent-colonel Hashimoto Kingorow, a pus bazele unei organizaţii secrete numită *Sakurakai* (*Societatea Cireşului*)

care-şi propunea să lichideze partidele politice, să râs toarne guvernul Minseito şi să instaleze la cârma Imperiu lui *un* guvern militar. Toate acestea reprezentau primii paşi spre „reconstrucţia naţională" a Imperiului. În concepţia lor privind aşa-zisa „reînviere" a Japoniei, după luarea puterii urma să se sprijine dezvoltarea ramurilor industriale controlate de stat, să se instituie controlul statului asupra finanţelor şi comerţului şi să se treacă la soluţionarea problemei manciuriene. Pentru ating acestor ţeluri membrii organizaţiei *Sakurakai* erau gata să folosească toate mijloacele, inclusiv forţa armată. În acest context se înscrie ca un moment de mare gravitate lizarea faimosului „complot din martie" anul 1933. Planul acestei lovituri de stat a devenit o permanenţă în activitatea organizaţiei *Sakurakai* începând cu ianuarie

1931, iar detaliile lui au fost puse la punct la 7 februarie.

Conform acestuia, bande de terorişti trebuiau să a cu

bombe sediile partidelor *Minseito* şi *Seiyukai* provocând panică în rândul populaţiei. Sub motivul „restabilirii ordinii” urma să intervină Garda imperială, să dizolve parlamentul, să proclame legea marţială şi să încredinţeze puterea unui guvern militar cu generalul Ugaki în frunte. Data declanşării loviturii a fost fixată pentru 20 martie 1931. Generalul Ugaki, căruia nu-i displăcea perspectiva de a fi şeful unui guvern omnipotent în imperiu, a ezitat multă vreme, iar mai apoi a respins, tot ezitând, planul loviturii de stat. Motivele acestei atitudini au rămas necunoscute. Probabil că generalul s-a speriat la gândul că acţiunea comporta un risc prea mare sau, probabil, s-a gândit că va putea ajunge în fruntea guvernului, satisfăcându-şi astfel dorurile şi orgoliul, chiar şi fără riscul unuicomplot. Astfel, complotiştii au eşuat în încercarea lor. Generalul Ugaki a trebuit să părăsească guvernul, în aprilie 1931, fiind numit Guvernator General în Coreea. În locul său, la Ministerul de război a venit generalul

22 Hashimoto Kingoro era cunoscut ca un admirator al lui Mussolini şi al naţional-socialiştilor germani, al căror exemplu voia să-l urmeze.

luiriami Jirō, strâns legat de cercurile militariste, adept al unei politici externe „dinamice” şi al rezolvării „radicale” a problemei manciuriene.

Prin urmare, intrarea lui Minami în guvern a însemnat o slăbire sensibilă a poziţiilor „moderaţilor” sau „liberalilor”. Guvernul însuşi a început să alunece pe o pantă primejdioasă fiind adesea nevoit să bată în retragere în faţa presiunii cercurilor militariste. Divergenţele dintre guvern şi armată se înăspreau cu fiecare zi şi aceasta în detrimentul primului. Încurajaţi de lipsa de decizie a guvernului privind reprimarea opoziţiei, a acţiunilor puse la cale de aceasta, militarii au devenit mereu mai îndrăzneţi. A continuat să apară o puzderie de asociaţii şi organizaţii naţionaliste a căror practică le apropia mai mult sau mai puţin de aceea a fasciştilor italieni şi naziştilor germani.

Tensiunea socială în plină creştere din cauza ravagiilor crizei a favorizat propaganda social-demagogică şi naţionalist-şovină a organizaţiilor de extremă dreaptă, propagandă menită să creeze şi să dezvolte în rândul populaţiei o stare de spirit prielnică realizării planurilor agresive urzite de cercurile militariste. În preajma şi după declanşarea invaziei în China de nord-est numărul grupărilor naţionaliste a crescut într-un ritm susţinut.

Datele oficiale ale timpului arată că din cele 235 de grupări de extremă dreapta, câte erau în Japonia în anul 1936, doar 19 erau anterioare anului 1930; 42 au luat fiinţă în 1931 şi 58 în 1932. Natura lor le apropia mult de mişcările fascistă a lui Mussolini şi naţional-socialistă a lui Hitler. Se poate vorbi deci de o – creştere în ritm susţinut a „fascismului japonez” 23.

*

* * *

Totdeauna intervenţiile reprezentantului României la Societatea Naţiunilor au stârnit interes, fiind considerate adevărate evenimente, vii exemple de artă diplomatică. De data aceasta, 7 septembrie 1931, interesul de a-l asculta pe acest ilustru cetăţean al Terrei, campion ai asigurării păcii în lume, era mai mare ca oricând. Reprezentanţii tuturor naţiunilor la Geneva, cu tâmplele ninse

Pentru detalii, vezi J. Lequiller, op. cit., p. 2S3.

de ani, ori tineri doritori de afirmare, iluştri oratori încununaţi cu lauri pentru elocinţa dovedită în multe competiţii oratorice, ziarişti cunoscuţi sau mai puţin cunoscuţi, au uitat frumuseţile oraşului-bijuterie de pe malurile lacului Leman şi au venit să asiste la deschiderea lucrărilor celei de a XII-a Sesiuni a Societăţii Naţiunilor. Era oare aceasta o Sesiune obişnuită a Forumului ele”. Geneva? Nu! Preţuind marile merite în condu-i Sesiunii a XI-a a Adunării Societăţii Naţiunilor, ca şi calităţile personale dovedite în atâtea rândui-i, Nicolae Titulescu a fost reales cu unanimitate, pentru a doua oară, preşedinte al Adunării Societăţii Naţiunilor. Toată lumea părea copleşită de eveniment căci, prin aceasta, Forumul de la

Geneva încălca tradiţia de a nu alege de două ori şi consecutiv aceeaşi persoană la preşedinţia adunării.

Cu toţii vor să-l asculte pe unul dintre cei mai strălucitori şi strălucitori oratori ai lumii, pe unul dintre cei mai mari diplomaţi, pe unul dintre puţinii oameni politici cu conştiinţa curată, pe unul dintre cei mai interesanţi oameni ai epocii. Erau în adunare bărbaţi de stat care în faţa momentului şi-au simţit pălind importanţa lor. „O cumplită neîncredere a cuprins lumea, spunea i zentantul României, începând cu domeniul financiar şi riscând chiar să se extindă asupra celorlalte domenii. În timp ce de pretutindeni ne parvin ştiri că flacăra încrederii abia pâlpâie gata să se stingă, ar însemna că nu ne-am îndeplini datoria dacă noi toţi cei întruniţi aici n-am dovedi popoarelor, prin acţiuni concrete vizibile şi rapide, că focul sacru de la Geneva nu este în pericol să se stingă şi că, dacă nu este încă destul de puternic ca să încălzească lumea, poate totuşi s-o lumineze şi s-o călăuzească”. Aristide Briand, reprezentantul aureolat al Franţei, pe faţa căruia boala şi-a încrustat verdictul, a uitat şi de suferinţe şi de cicălelile lui Emile, nedespărţitul său secretar. Elocinţa titulesciană îl vrăjeşte şi-l face să uite că a fost cândva gelos pe acest om care stăpâneşte i-a nimeni altul arta de a vorbi.

„Ştiu că dintotdeauna lumea a fost doritoare de minuni şi că suferinţele de acum nu au făcut decât să spoi astă dorinţă firească. Ne găsim, aşadar, datorită mijloacelor noastre limitate şi stării de spirit actuale, într-o situaţie serioasă, pe care trebuie s-o analizăm cu toată luciditatea.

— Să recunoaştem cinstit că Geneva nu mai ara minimilor, dar să dovedim prin faptele noastre, şi vocea oratorului devme mai puternică, că nicăieri mai bine decât aici, nicăieri mai bine decât în sânul Societăţii Naţiunilor dorinţa de colaborare şi fermitatea în acţiune e putea da roade mai bune”.

Sir Eric Drummond, Secretarul general al Socii Naţiunilor, ascultă frazele limpezi şi logica cuvântării lui

Nicolae Titulescu ca pe o simfonie excelentă, închinată idealurilor de pace şi bună înţelegere ale popoarelor. „Şi ce frumos vorbeşte franţuzeşte domnul Titulescu, îşi va fi zis zâmbindu-şi Eric Drummond, câtă deosebire între muzicala şi corecta limbă franceză a diplomatului român şi franceza plină de greşeli gramaticale a domnului Briand”.

Nicolae Titulescu îşi sfârşeşte cuvântul în liniştea desăvârşită a auditoriului: „Mulţumindu-vă, domnule preşedinte” al Consiliului, pentru frumoasele cuvinte prin aţi avut bunăvoinţa să mă salutaţi ca preşedinte al Adunării, nu-mi rămâne decât să rostesc acele cuvinte care justifica prezenţa mea în acest post: La lucru!” *.

Cu perspicacitatea-i unanim recunoscută, Nicolae Titulescu înţelesese sensul evenimentelor ce tulburaseră în ultima vreme Extremul Orient. El avertiza pe participanţi, ca şi opinia popoarelor lumii, că în curând se vor abate asupra Terrei grele vremuri de restrişte.

Într-adevăr, în tot cursul anului 1931, o agitaţie neobişnuită a cuprins cercurile militariste, ofiţerimea reacţionară. Şi-au sporit presiunile asupra guvernului imperial care, după părerea lor, se dovedea mult prea conciliant în politica externă, lipsit de hotărâre în apărarea „intereselor” şi „drepturilor” nipone, în înfăptuirea planurilor de expansiune ale Imperiului de la Soare-Răsare. Spre a îmblânzi această opoziţie înrăită, şeful guvernului baronul Reijiro Wakatsuki, a făcut declaraţii publice că: „... oricare ar fi sacrificiul, noi trebuie să apărăm drepturile şi interesele ce avem în Manciuria şi Mongolia, în acest spirit noi suntem hotărâţi a ne opune tuturor

24 Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice*. Editura Politică, Bucureşti, 1967, p. 376 – 379; Nicolae Titulescu, *Discursuri*, Edi tura ştiinţifică, Bucureşti, 1967, pp. 368 – 371; I.M. Oprea, *Nicolae Tititlescu*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1967, p. 188

acelora care ar voi să facă obstrucţie acestor şi interese” ’23.

Aceste concesii însă au îndârjit şi mai mult opo;

înukai Ki sau Tsuyoshi, şeful partidului Seiyukai a fi iţie, a criticat deseori şi cu virulenţă lipsa de energie a guvernului pentru apărarea intereselor japonez: iuria şi Mongolia. El a lăsat să se înţeleagă că său va vLiii la putere, Imperiul japonez va

„Opta i: r raporturile cu China aceeaşi fermitate e timpul fiului condus de generalul Tanaka Giic!

Din Manciuria au început să se răspândească veştilie care mai alarmante. Militarii, stăpâniţi de n mai belicoase, au continuat să comploteze îi triva păcii. Coloneii Itagaki Seishirō şi Ishihara Kanji, ambii detaşaţi ai Statului Major al Armatei din Gi hi Port Arthur, au trecut la stabilirea ultimelor

Lui de cucerire a Manciurlei. Alături de cei doi „corifei" au venit şi alţi doritori de aventură

cu funcţii mai important" mai puţin importante ca: generalul Tatekawa, col to Chiaki, director al Secţiei „China – din Statul r Cneral, Hashimoto, director al secţiei „Rusia" din ism, Tojo Ilideki, viitor şef de guvern etc.: 7

În vara anului 1931, două evenimente au *r* v, a ce avea să izbucnească în Orientul în

Primul, care a servit militariştilor niponi drept *ţ*.

favorabil şi motiv pentru intensificarea propagandei de război, a fost arestarea şi executarea de către chinezi, la

Suioun, în luna august, a ofiţerului japonez de informaţii

Nakamura Shintaro 2S. Al doilea, a fost incidentul de la oaoshan, orăşel situat la nord de Changehoun, în iulie 1931. Pornit de la un mic conflict iscat între ţăranii chinezi şi cei coreeni în problema folosirii irigaţiilor, poliţia japoneză, luând partea coreenilor, a încurajat masacrarea chinezilor din Coreea. La Qingdao, Tientsin

23 Arh. M.A.E., Fond 71, 1929 – 1944, Japonia. Politica internă, 1921 – 1932 vol. 4. Discursul pronunţat de preşedintei siliului, baronul Wakatsuki ia întrunirea partidului W! Toyama în ziua de 5 septembrie 1931, f. 211.

M Arhivele Statului Bucureşti, Fond Casa regală,

Besar nr. 125/1931, Buletin nr. 13/13 octombrie 1931, f. 20.

27 *3*. Lequiiler, op. cit., pp. 296 – 297.

28 Arhiv. Stat. Buc, Fond Casa regală, Dosar nr. 125/1931, Bu letin nr. 18/15 octombrie 1931, f. 19, şi Shanghai au i I puternice acţiuni aniij în consecinţă, la 4 august, generalul Minami Jirō. de torul portofoliului Războiului, a convocat o reuniune la care au fost prezenţi, printre alţii, generalii: S Takao, Inoue Ikutaro, Shirakawa Yoshinori. membri ai Consiliului Superior de Război, generalul Kanaya H şef al Statului Major General, generalul Hayashi. Se e Comandantul garnizoanei capitalei şi alţii. Minist; Război, în cuvântul său, a făcut un aspru rochi).: politicii externe dusă de Wakatsukl şi Shidehara.

Îndemnând pe cei prezenţi să se opună

duse împotriva militarilor, el aprecia că a sosit re]

ca problema manciuriană să fie rezolvată prin lor. Divergenţele dintre guvern şi militari au amploare, ele pătrunzând şi în raporturile dintre n mi în special dintre Minami şi Shidehara.

Cu complicitatea Ministerului de Război, Cmentul Armatei din Guangdong a trecut cu febrilii; ultimele pregătiri în vederea declanşării agresiu: China de nord-est –,.

Explozia de la Liutiaogoifi punct situat la nord de Mukden, *din* noaptea de 18 – 19 septembrie 1931, pe care propaganda niponă a atribuit-o atunci unor „bande „de

— I; o, a constituit semnalul declanşării agre. japoneze. La numai o oră de la acest incident, un japoneze au atacat cu violenţă şi prin surprindere te chineze de la Mukden. În aceeaşi noapte, forţele militare nipone situate în diverse puncte de-a lungul Căii ferate nanciuriene au trecut la acţiune deschizând ostili împotriva garnizoanelor chineze. Numai în cinci zile cele mai importante centre populate, de mare însei economică şi strategică din provinciile Jilin şi ning, au fost ocupate de forţele invadatoare. În ziua de 8 octombrie avioane japoneze au bombardat cu sălbăticie II Tzinciou. În cursul lunilor

octombrie şi noiembrie 1931 acţiunile forţelor militare nipone s-au desfă spre nord-est.

20 Pentru detalii, vezi J. Lequiller. op. cit., pp. 296 – 299; J Claude Courtly, *Les Japonais*, *La vie de tovs jours dans Ve du Soieil Levant*, Pierre Belfond, Paris, 1979, p. 140; Vezi şi ly Marks, op. cit., pp. 123 – 127, 135 – 136.

30 La procesul criminalilor de război de la Tokio a reieşit că explozia a fost provocată de o bombă plasată de căpitanul japonez Iamada Shintaro, cu participarea coloneilor Itagaki şi Ishihaia.

Din a a lunii now trupete japoau d: lănţuit ofensiva în lungul liniei levate Muk – Shanghaiguan având ca obiectiv principal ocuparea părţii Vestice a golfului Liaotung ce deschidea calea China interioară. La 3 ianuarie 1932 a fost ocupat Tzin-ciou, iar câteva zile mai târziu, unităţi ale forţelor armate japoneze s-au infiltrat dincolo de Marele Zid ameninţând direct Shanghaiguan, Beijing şi alte centre cu importanţă economică şi strategică din această parte a Chinei.

mai în trei luni de zile japonezii au cucerit cele trei noii ale Chinei de nord-est. Promptitudinea cu care le japoneze au intrat în acţiune, la numai o oră după explozia de la Liutiaogou şi precizia cu care au acţionat demonstrează o dată mai mult că era vorba de o acţiune îndelung şi minuţios pregătită şi excelent pusă la punct.

le militare relativ rapide obţinute de niponi nu se explică numai şi nu în primul rând prin superioritatea armatei japoneze în pregătirea de război şi dotarea ei hnică militară ultraperfecţionată, ci, îndeosebi, prin lipsa de unitate politică a-jihinei. Aceasta a împiedicat unirea tuturor forţelor poporului chinez într-un front unic de apărare naţională. În acele zile de grea cumpănă pentru China s-a reliefat încă o dată atitudinea trădătoare.

a guvernului gomindanist care se temea mai mult de

Le populare chineze, decât de agresorii japonezi.

Cu toate că asupra poporului chinez plana o primi

oarte, Jiang Jieshi şi-a continuat campaniile de mare anvergură împotriva bazelor revoluţionare. La toate

acestea trebuie să avem în vedere şi nu în ultimul rând, poziţia şovăielnică, conciliatoare adoptată de marile puteri occidentale faţă de agresorii nipooi, în ziua de 19 septembrie Consiliul Societăţii Naţiunilor

Eos. informat de reprezentanţii Chinei şi Japoniei asupra celor petrecute în Manciuria. Vestea că în Orientul tat au îne iscă armele şi o ţară este la a unei agresiuni a fost obiectul discutat cu voci

„Al; l Societatea Naţiunilor. Diplomaţi şi gazetari

„Stau la fel şi chip evenimentul zilei. Cu toţii înţelegeau că se petrecea ceva extrem de grav. Era prima dată când o putere, membră a Societăţii Naţiunilor, violând norm: „drept le n-ai, desconsiderind întregul sistem de tratate, acorduri, pacte şi convenţii, stabilit după încheierea primului război mondial, comitea un act de forţă împotriva altei puteri, tot membră a Societăţii Naţiunilor.

La 21 septembrie, din ordinul Guvernului naţionalist al Chinei, reprezentantul acesteia la Geneva a adresat Secretariatului General al Societăţii Naţiunilor, o scrisoare în care sublinia faptul că situaţia era mult mai gravă decât a rezultat din primele comunicări primite la Geneva, în acelaşi timp, China cerea ca, în conformitate cu puterile pe care articolul 11 din Pact le atribuie Consiliului – acesta trebuie să ia măsurile cele mai urgente şi eficace spre a împiedica complicarea situaţiei din Extremul Orient, deoarece pacea este în pericol. În scrisoare se cerea ristabilirea *statu-quo-ante* şi fixarea naturii şi valorii reparaţiilor pe care agresorii trebuiau să le plătească pentru a despăgubi Republica Chineză.

Aşadar, lucrurile luau o întorsătură primejdioasă. Sir Eric Drummond. Secretar general al Societăţii Naţiunilor şi colaboratorii săi păreau speriaţi. Ei căutau o ieşire pe cât posibil onorabilă din această situaţie. Deocamdată Secretarul general al Societăţii Naţiunilor a găsit nimerit să st; refugieze în labirintul procedurii, lansând ideea trimiterii la faţa locului a unei comisii a Societăţii Naţiunilor „… pentru a vedea dacă nu e vorba cumva de un

simplu act de banditism, împotriva căruia chinezii n-ar avea dreptul să se plângă la Liga Naţiunilor" 31.

Într-adevăr, conflictul din Manciuria punea Societatea Naţiunilor într-o situaţie deosebit de delicată. Cea de-a XII-a Sesiune urma să stabilească, între altele, ultimele măsuri în vederea deschiderii Conferinţei generale pentru dezarmare. Iată pentru ce, toţi oamenii de bună credinţă prezenţi în acest scop la Geneva au fost cuprinşi de o adâncă tulburare şi nelinişte. Într-o corespondentă trimisă în acele zile din Geneva, Nicolae Titulescu aprecia pe bună dreptate că problema manciuriană ridicată de evenimentele din noaptea de îS-19 septembrie şi ulterior... a fost privită ca foarte gravă din primul moment deoarece era pus în joc nu numai prestigiul Consiliului Societăţii Naţiunilor dar şi soarta Conferinţei generale a dezarmării

31 G. Tabouis, *20 de ani de tensiune diplomatică*, Bucureşti, 1965, p. 10 (5 – 107.

În cazul când diferendul, neputând fi rezolvat, ar fi degenerat în război" 32. De aceea, Consiliul Ligii a luat în dezbatere, fără întârziere, chestiunea conflictului chino-japo-nez. Discuţiile ce au avut loc pe baza celor relatate de reprezentanţii părţilor aflate în conflict au început în ziua de 22 septembrie şi au durat până la 30 septembrie 1931.

La încheierea dezbaterilor, Consiliul a autorizat pe preşedintele său: „1) Să adreseze un apel urgent guvernelor Chinei şi Japoniei de a se abţine de la orice act susceptibil să agraveze situaţia sau să prejudicieze asupra reglementării paşnice a problemei; 2) Să caute de comun acord cu reprezentanţii Chinei şi Japoniei mijloacele adecvate care ar permite celor două ţări să procedeze imediat la retragerea trupelor angrenate, fără ca siguranţa vieţii na-iiler lor, ori protecţia bunurilor acestora să fie compromisa" 33.

Răspunsurile celor două guverne erau dătătoare de optimism. Reprezentantul chinez a dat toate asigurările că guvernul Chinei îşi asumă întreaga răspundere privind protejarea supuşilor japonezi şi a bunurilor acestora, iar

re-itul nipon a declarat fără ezitare că guvernul nu-l a şi retras o parte din trupele situate în zona liniei ferate, rămânând ca restul să fie retrase pe măsură ce siguranţa supuşilor săi şi apărarea Căii Ferate o va permite.

S-a crezut la un moment dat că conflictul chino-japonez era de fapt un incident oarecare, cum sunt multe, din păcate, în epoca noastră, gata să se închidă. Convingerea aceasta a fost alimentată cu bună ştiinţă de guvernul de la Tokyo care, la 24 septembrie, a declarat că nu are niciun fel de pretenţii teritoriale în Manciuria 34.

În realitate, evoluţia evenimentelor în Extremul Orient conduce spre o agravare a situaţiei. Guvernul de la Tokyo şi în special comandamentele militare n-au luat şi n-au intenţionat să ia măsuri pentru retragerea trupelor japoneze pe vechile poziţii. Dimpotrivă, Armata din Guangdong şi-a intensificat acţiunile lărgindu-şi mult sfera de activitate. La 10 octombrie, Eugen Stoicescu, într-o scrisoare trimisă la Bucureşti, informa că guvernul imperial a trimis în apela teritoriale chineze trei crucişătoare şi patru torpiloare sub motiv că în China au izbucnit nu

32 Arh. Stat. Iâlic, Fond Casa regală, Dosar nr. 130/1931, f. 54 – 55.

33 *Ibidem*.

34 *Htorila voini na Tihom Okeane*, tom I, pp. 357 – 1359.

a se acţiuni ostile Japoniei care puneau în primejdie viaţa şi avutul supuşilor niponi şi puteau duce la complicaţii şi mai mari în zonă. Bombardarea oraşului Chin-Cha de cutre aviaţia japoneză a fost pusă de oficialităţile de la Tokyo tot pe seama unor pretinse provocări chineze. În cânta, guvernul imperial, cu toată intervenţia Genevei şi a Statelor Unite ale Americii, a decis să păstreze pe mai departe punctele ocupate în Manciuria, spre a obţine., garanţia că tratatele care acordau Japoniei drepturi spe în această zonă vor fi respectate” 33. Pe măsură ce zilele treceau autorităţile civile şi militare nipone schimbau tonul. Propaganda oficială japoneza…

condamna – cu tot mai multă vehemenţă „agresiunea" chineză ridicându-se în „apărarea drepturilor şi intereselor japoneze1 în Manciuria şi Mongolia. Colonelul J. Kobayashi, ofiţer extremist, preşedintele organizaţiei *Jiyeisha* (*Asociaţia pentru legitima apărare a drepturilor Japoniei*), într-o broşură, apărută în 1932 la Geneva, încerca să con-5 opinia publică mondială că Japonia s-a aflat în lelă apărare ceea ce nu contravenea nici *Pactului So-iţii Naţiunilor* şi nici *Pactului Briană-Kellogg x*\ Generalul de divizie Iwane Matsui, şeful delegaţiei Ja-i la Conferinţa pentru dezarmare, a adus cu sine un u *asupra Manciuriai şi dezarmarea* în care afirma culitate" că Imperiul nipon are în această zonă „drepturi" şi „interese speciale" pe care nimeni nu le poate contesta 37. În discursurile sale Inukai Ki, preşedintele partidului Seiyukai, declara că pentru Japonia, Manciuria şi Mongolia au o importanţă vitală. „Un popor cu o supraabundenţă de populaţie ce nu-şi mai găseşte loc de trai în insulele sale este nevoit să-şi caute, în mod echitabil, un drum pentru a trăi şi a se dezvolta. Ţara noastră, spunea Inukai, cu acest surplus de populaţie, trebuie să fie în made a permite comercianţilor, industriaşilor şi ţăranilor şaf, să se întindă în mod liniştit şi paşnic spre *cele* patru

35 Arh. Stat. Buc, Fond Casa regală, Dosar nr. 125, 1331, f 121 – 125.

În Colonel J. Kobayashi, Le *conflit sino-japonais et la să-cieti des Nations*, Genève, 1932, p. 7.

„"; Arh. M.A.E., Fond 71, Dosare speciale, Conflictul chino-j: ponez, vol. 231, fâtude sur la question de Mandehourie et le desarmement, p. 181.

puncte cardinale. Noi spunem că a< – minimum indispensabil pentru viaţa naţiunii" &

Generalul Iwane Matsui, referindu-se la interesele economice ale Japoniei, „avertiza" pe cei prezenţi la Conferinţa generală pentru dezarmare că „dacă clin nefericire Japonia şi-ar pierde drepturile şi interesele în Manciuria, se poate lesne imagina care ar fi proporţiile dezastrului economic care ar rezulta" ac.

Numeroase personalităţi din fruntea vie ţii politice şi militare a Imperiului de la Soare-Răsare să ştiut cu multă pricepere să speculeze sentimentele antisovietice ce stăpî ne-au multe cugete de la Londra. Washington, Paris, Roma etc, Propaganda niponă s-a străduit să convingă cercurile politice conducătoare occidentale că, ocupând Manciuria

Japonia făcea de fapt primii paşi spre un război cu

U.R.S.S. în faimosul său *Studiu*, generalul Iwane Matsui scria negru pe alb că „... regiunea Manciuriei şi Mongolici este în mod curent considerată a doua regiune balcanica în care interesele ruseşti, chineze, japoneze etc. se ciocnesc şi că în cea mai mare parte a cazurilor ne este imposibil să acordăm încredere sincerităţii internaţionale a vecinului u". În consecinţă, cercurile politice conducătore ale

Nihon (Marii Japonii) şi vârf urile armatei japonez.

ne-au prin *Studiul* generalului Matsui, la Conferinţa generală pentru dezarmare, că „... pentru păstrarea securităţii noastre este necesar să ne mobiliza i le pentru acolo unde nu se poate prevedea până la ce punct se vor complica lucrurile în condiţiile actuale" 4 (J. „Faptul cănarea Imperiului constituie singurul mijloc efectiv pentru menţinerea păcii şi liniştii în întreaga Asie ori entală, pretindea Matsui în continuare în studiul său, estt indiscutabil dacă avem în vedere istoria trecută ca şi evenimentele actuale" 41.

În „Revista diplomatică japoneză Iţe cunoscute organe de presă din arhipelag apăreau aproape zilnic articole, semnate mai toate de oameni politici de vază şi militari de frunte, în care se făcea aluzie, deloc mascată, la aşa-ziseie „înarmări ale Rusiei" şi în care se cerea ca un

3 S Arh. Stat. Buc. Fond Casa regal, 1 d nr. 125/1931, inul nr. 18/15, octombrie 1031, f. 16.

39 Arh. M.A.K., Fond 71, Dosare speciale, Conflictul ci japonez, vol. 231. Étude sur ta question chourie.p. 181.

48 Idem, p. 104, 41 *Ibidzm*. p. 193.

periul să se înarmeze şi să-şi pregătească armata spre a fi gata să intervină în caz de necesitate 42.

Prinşi în plasa întinsă cu abilitate de niponi, liderii politici ai puterilor occidentale au purces cu râvnă la minimalizarea proporţiilor evenimentelor din Manciuria şi ascunderea gravităţii încălcărilor tratatelor şi normelor de drept internaţional de către Japonia. Stimson, Secretarul de Stat al S.U.A., a declarat ambasadorului Japoniei la Washington că partea americană consideră incidentul manciurian ca rod al activităţii extremiste a Armatei din Guangdong şi că guvernul american este încredinţat că autorităţile de la Tokyo au capacitatea să se descurce în situaţia creată13. Temându-se să nu-şi piardă din „popularitatea" pe care o aveau în mijlocul cercurilor politice japoneze, englezii şi-au făcut cunoscută intenţia de a rămâne în afara oricărui conflict internaţional. „Perfidul Albion" punea încă mare preţ pe vechea prietenie cu Dai Nihon. Lordul Reading, ministrul de externe britanic, a declarat public că guvernul englez nu doreşte să-şi implice ţara în complicaţii internaţionale4 1. Exprimând opiniile unui mare imăr de oameni politici francezi, contele de Martel, am-dorul Franţei la Tokyo, a declarat că în China viaţa şi avutul străinilor nu erau garantate în niciun fel şi aprecia că... Japonia, din contră, a introdus ordine, siguranţă, respectul proprietăţii, într-un cuvânt civilizaţia în diferite centre din Manciuria şi de-a lungul Căii ferate sud-man-ciuriene, unde îşi întinde expansiunea economică" 45. Într-o depeşă trimisă la Bucureşti, la 13 octombrie 1931, Eugen Stoicescu informa că aproape toţi şefii de misiuni acreditaţi pe lângă Curtea Imperială niponă aruncau asupra chinezilor răspunderea conflictului şi elogiau Japonia că a introdus ordinea şi securitatea tuturor în ţinuturile nian-ciuriene ocupate 40.

Până către finele anului 1931 atitudinea marilor puteri occidentale a fost mai mult o încurajare a agresiunii japoneze decât condamnarea ei. Societatea Naţiunilor s-a dovedit lipsită de energie, iniţiative şi autoritate necesare

„3 *Ibidem*, p. 31.

P Istorila voini na Tihom Okeane, Tom I, p. im.

H Arhiv. Stat. Buc, Fond Casa regală, Dosar nr. 129,

1931, f. *S*.

a Ibidem, Dosar pe, 130/1931, f. 21.

w ibidem, Dosar ar. 125/1931, I. 20.

pentru a stăvili cursul periculos al evenimentelor în Orientul. Îndepărtat 47.

Dar, situaţia din Extremul Orient a evoluat contrar aşteptărilor şi speranţelor cercurilor politice conducătoare din Occident. Încurajaţi de primele succese, rapid dobândite şi de politica conciliatoare a puterilor apusene militarism japonezi şi-au intensificat penetrarea în China de nord-est. În ziua de 25 noiembrie 1D31 reprezentantul guvernului naţionalist al Chinei la Geneva a informat Consiliul Ligii Naţiunilor că trupele japoneze în plină ofensivă ropiau rapid de graniţa de sud-est a Manciuriei. Guvernul naţionalist chinez cerea Societăţii Naţiunilor să intervină cu energie pentru a stopa înaintarea primejdioasă a niponilor, creând la hotarele dintre Manciuria şi China Interioară o zonă demilitarizată unde să staţioneze, drept garanţie, trupe engleze, franceze şi italiene.

Cos it, guvernul naţionalist al Chinei, prin rentaniul său la Tokyo, a angajat tratative cu şeful diplomaţiei imperiale, promiţând japonezilor concesii în China de nord-est cu condiţia ca Japonia să renunţe la orice alte pretenţii teritoriale.

În aceste circumstanţe, profund îngrijorate de perspectiva ofensivei nipone, puterile Apusului s-au pronunţat în sprijinul propunerilor japonezilor, care sperau în continuare în complicitatea occidentalilor, de a crea o comisie care, în numele Societăţii Naţiunilor, să ancheteze faptele la faţa locului şi să raporteze Consiliului Ligii. Astfel, la 10 decembrie 1931 a luat fiinţă Comisia de Studiu a Societăţii Naţiunilor în care intrau reprezentanţii Angliei, Franţei, Italiei, Germaniei, şi Statelor Unite ale America (deşi acestea din urmă nu erau membre ale Forumului de la Geneva).

Conducerea Comisiei a fost încredinţată diplomatului englez Edward G.B. Lytton.

Cercurile diriguitoare de la Tokyo şi cu deosebire comandantul armatei, ofiţerimea reacţionară au decis să folosească întregul arsenal de care dispuneau, de la provocări şi şantaj, până la acte de violenţă pentru a dezvolta la maximum poziţiile dobândite prin intervenţia începută în noaptea de 18 – 19 septembrie 1931.

Sub presiunea unei opoziţii înverşunate, Reijiro Wakatsuki a prezentat la 11 decembrie demisia cabinetului

47 René Remond, *Le* XX «silele, I, *1914. a nos jours*, Editions du Seuil, Paris, 1974, p. 241.

Minamoto Yoritomo (primul shogūn: 1192 – 1199)

Ennmoto Takegaki (18.16 – 1908), amiral şi om politic (ministru al marinei, educaţiei, externelor), preşedinte al Societăţii japoneze de geografie latagaehi Tăişuke (18.17 – 1919), creatorul Partidului Liberal (1881)

Ito Hirobumi (1841 – 1909), autorul Constituţiei din 1889.

lost prim-ministru de patru ori, primul rezident general al Japoniei în Coreea

Sacinji Kimmochi (1849 – 1940), fost prim-ministru de două ori, şeful delegaţiei Japoniei la Conferinţa de pace de la Paris (1919 – 1920)

Hara Takashi (1856 – 1921). prim-ministru (1918 – 1921)

Wakatsuki Kefjiro

(I8 «îi – 1949). prim-ministru (1926, 1931)

Clădirea Dietei

(Parlamentului nipon), construită în decurs de 19 ani şi dată în funcţiune în 1936

Şedinţă a Dietei

Hiranuma KHchtro (1867 – 19S2), jurist marcant, prim-ministru (1939)

Tanaka Giichi (1863 – 1929), general, prim-ministru (192T – 1119)

Konoe Fumimaro (1891 – 1945) prim-ministru de două ori (1937 – 1939, 1940 – 1941)

ţ-i & *ţ* & *K*: –:

Trupe, japoneze într-un oraş chinezesc eueerit

I. V. Stalln şi ministrul de externe al Japoniei.

Matsouoka Y'osuke

(1880 – 1946), la Moscova (aprilie 1941)

Nagumo Chuichi, viceamiral, conducătorul atacului nipon asupra bazei aero-navale americane de la

Pearl Harbor (stingă)

Tojo Hideki, ministru de război în anii celei de-a doua conflagraţii mondiale

Comandanţilor japonezi ai

Armatei din Kwantung li se comunică condiţiile capitulării

(august, 1945) (dreapta).

ez, Moscova, 13 aprilie 19".

Semnarea Pactului de neutralitate sovieto-japo*n în*

Uzine la Ōsaka său. Sarcina constituirii noului guvern imperial a fost încredinţată preşedintelui partidului *Seiyukai*, Inukai Tpu-yoshi w. El şi-a ales doi colaboratori, pe măsura convin; – iilor şi sentimentelor sale: Yoshizawa Kenkichi, la Gai-musho şi pe generalul Araki Sadao, la Ministerul de Război.

Tensiunea politică a continuat însă să domnească în arhipelag. Campania electorală care s-a desfăşurat la încep tul anului 1931 a constituit un nou prilej de lupte politice, partidul *Seiyukai*, acum partid de guvernai aruncat o ploaie de acuzaţii la adresa partidului M şi a guvernării lui. Acesta a apărut în faţa electoratului nipon cu poziţiile mult slăbite. Politica de restricţii excesive dusă atât de Hamaguchi cât şi de Wakalsuki a creat în mase convingerea că toate nenorocirile crizei s-au abătut asupra Japoniei din cauza orientării lor greşite, a incapacităţii acestor cabinete de a rezolva în mod satisfăcător marile probleme ridicate de viaţa economică, socială şi politică a imperiului. În plus, partidul *Minseito* suferise o gravă sciziuneprin părăsirea rândurilor lui de către Adaclii Kenzo şi gruparea sa. De asemenea, stătu] major al partidului, după ce-l pierduse pe Hamaguchi în Împrejurările dramatice cunoscute, îl pierduse şi pe Junnosuke Inoue, fost ministru de Finanţe, în mod la fel de tragic 49.

Încercarea de asasinare a Mikadoului de către coreeanul Li-Ho-Sho 50, în ziua de 8 ianuarie, a oferit un alt prilej de creştere fără precedent a tensiunii politice în arhipelag.

Rezultatul alegerilor pentru Dietă, care au avut loc sâmbătă 20 februarie 1932. a consemnat victoria indiscutabilă şi categorică a partidului *Seiyukai* care a câştigat 301

48 Inukai Tsuyoshi avea 75 de ani când a format guvernul. El îşi începuse cariera politică, ca şi Ozafci Yukio, ca ucenic *ai* lui Fukuxawa Iukichi în mişcarea liberală. A ajuns preşedinte al *Seiyukai* după moartea generalului Tanaka. El s-a aliat cu militarii spre a combate pe Hamaguchi şi Wakalsuki.

Arh. M.A.E... Fond 71.1920 – 10 – 11, Japonia. Politic; 1921, 1932, vol. 4, f. 240.

m în ziua de 8 ianuarie 1932, în timp ce împăratul se înapoia la Palat de la revista militară ce avusese loc cu ocazia Amâni Nou, înainte de a intra în Palat, prin poarta Sakurada. O grei de mină a fost aruncată la a doua trăsură a cortegiului în can afla ministrul Casei Imperiale, dr. Kltokuro Ikki. Trăsura o<, penală n-a fost atinsă. Atentatorul, un coreean pe nume Li-H»-Shoichi Asoyama, de 32 de ani. a fost prins şi arestat (Arh. M.A.E... Fond 71, 1920 – 1944, Japonia. Chestiuni militare. Cui ale, Monarhie, Diverse, 1923 – 1943. rol. 9. Raport al Legaţiei ale a României la Tokio, 9 ianuarie 1932, t *MG*).

Im mandate din totalul de 466, faţă de *Minseito* cu numai 147 de mandate51.

Incidentul de la Shanghai (*ianuarie-mai 1932*). În atmosfera politică încărcată care se instaurase în arhipelagul nipon la finele anului 1931 şi începutul lui 1932, guvernul imperial şi vârfurile militarismului japonez au declanşat atacul împotriva Shanghaiului, creând un nou punct incandescent în Extremul Orient. Numeroşi istorici, din ţări diferite, sunt înclinaţi să creadă, unii sunt chiar convinşi, că „incidentul de la Shanghai" din ianuarie-mai 1932 a fost mai mult o provocare a niponilor, un mod de a exercita presiuni asupra Societăţii Naţiunilor, a Chinei

naţionaliste şi marilor puteri spre a le abate atenţia de la mersul evenimentelor din nord-estul chinez. Istoricul sovietic M.I. Sladkovski în cartea *Kitaï i Iaponiia*, lucrare de alt – fel valoroasă, analizând însă unilateral cauzele care i-au împins pe japonezi să declanşeze „incidentul" de la Shanghai, consideră că pentru a exercita „... presiune asupra Ligii Naţiunilor şi a guvernului de la Nanjing, pentru a slăbi atenţia lor (a marilor puteri *n.n.*) asupra Manciuriei, Japonia la sfârşitul lui ianuarie 1932 a atacat Shang-haiul" 52.

Pentru dezvăluirea cauzelor acestui grav „incident", care la un moment dat a periclitat pacea lumii, şi aşa suficient de primejduită, e necesară o analiză mai amplă. În urma succeselor dobândite relativ rapid în China de nord-est, o exagerată încredere în potenţialul militar nipon, încredere ajunsă în unele cazuri până la euforie, a pus stăpânire pe liderii politici ai Imperiului de la Soare Răsare şi mai ales pe cercurile militare. În acelaşi timp, în cugetele lor şi-a făcut loc un greşit sentiment de subapreciere a forţei de luptă a maselor populare chineze şi îndeosebi a armatei chineze. La Tokyo, în cercurile guvernamentale şi ale Comandamentului armatei se considera că nici puterile occidentale nu erau pregătite să se opună expansiunii japoneze, forţelor armate imperiale. În capitala Japoniei se vorbea deschis, cu deosebire în mediul guvernamental şi al Statului Major General, despre faptul că Yoshida fusese informat exact asupra gradului de pregă

51 Arh. M.A.E., Fond 7V, 1920 – 1944, Japonia. Politica internă.

1921 – 1932, vol. 4, Rezultatul alegerilor pentru Dieta imperială.

1.240.

52 M.I. Sladkovski, *Kitaï i Iaponiia*, Izdatelstro „Nauka".

Moskva, 1971, p. 146.

ţâre de luptă a armatei şi flotei americane. Se ştia, bunăoară, că în zilele sângeroase ale „incidentului de la

Shanghai", secretarul Departamentului Marinei înaintase un memoriu preşedintelui Hoover şi lui Stimson, secretarul Departamentului de Stat, prin care se arăta că flota americană nu era încă suficient pregătită pentru un război cu Japonia şi că, în caz de conflict armat, Statele Unite ar pierde Filipinele. Recucerirea de către americani a coloniilor din bazinul Pacificului s-ar realiza după trecerea a doi ani şi cu mare greutate 53.

Pentru cercurile militare nipone această aventură războinică era foarte tentantă. Cucerirea marii citadele a Shanghaiului reprezenta un nou şi însemnat pas pe calea îndeplinirii prevederilor faimosului *Memorandum* al generalului Tanaka Giichi. Pe de altă parte, cercurile guvernamentale vedeau în cucerirea Shanghaiului, cel mai mare oraş chinez, important centru economic al Chinei, deschiderea unei posibilităţi pentru recuperarea, măcar parţială, a marilor cheltuieli militare impuse de efortul de război din toamna anului 1931 şi din iarna 1931 – 1932.

Considerăm însă că principala cauză care i-a determinat pe japonezi să dezlănţuie bătălia pentru Shanghai, riscând declanşarea unui război general, îşi are originea în interesele şi cupiditatea extremă a oamenilor de afaceri din arhipelagul nipon. Bunăoară, într-o notă explicativă a guvernului japonez către Secretariatul General al Societăţii Naţiunilor se preciza că: „Shanghaiul este centrul cel mai important al comerţului şi navigaţiei japoneze în China centrală şi meridională. Japonia posedă aici interese ridicându-se la mai multe sute de milioane de yeni" M.

În planurile militariştilor japonezi cucerirea Shanghaiului, cunoscută fiind puternica mişcare patriotică ce se dezvoltase aici, trebuia să fie în acelaşi timp o lovitură nimicitoare dată forţelor patriotice ale poporului chinez. Politica reacţionară, antipopulară şi antinaţională a lui Jiang

63 Arh. M.A.E., Fond 71, 1920 – 1944, Japonia. Relaţii cu alt» ţări, vol. 10. Buletinul nr. 1 din 15 ianuarie 1933 al Direcţiunii Afacerilor Politice. Secţiunea Orientală.

Conflictul sino-japonet 188.

54 Idem, Fond Societatea Naţiunilor, Dosar nr. 42, f. L (1933 – 1939), Conflictul chino-japonez, Appel du Gouvernement Chinois en vertu de Particle 15 du Pacte, Note explicative dii Gouvernement japonais (nepaginat)

Jieshi şi a partizanilor săi, exploatarea nemiloasă la care era supus poporul chinez şi patria sa din partea marilor puteri, primejdia permanentă pe care o prezenta Japonia pentru China, au creat mari şi adânci nemulţumiri în mijlocul populaţiei Shanghaiului, sădind în conştiinţa oamenilor muncii din această mare citadelă un sentiment de neîmpăcată ură faţă de vrăjmaşul independenţei poporului chinez. Aici se dezvoltase o uriaşă mişcare antijaponeză, cu ecou puternic în întreaga Chină. Se poate spune pe drept cuvânt că din acest punct de vedere, Shanghaiul era un port-drapel al luptei pentru independenţa poporului chinez. Această largă mişcare populară era coordonată de *Asociaţia antijaponeză pentru salvarea ţării*, organizaţie atât de puternică încât era recunoscută chiar şi de guvernul naţionalist al Gomindanului. Forma de luptă cea mai frecventă, care de altfel continua o tradiţie, folosită de această asociaţie era boicotul antijaponez. Asociaţia care avea secţiuni în toată ţara a răspândit pe tot teritoriul chinez directive ferme privind aplicarea boicotului antijaponez. Dintre aceste directive menţionăm: să nu se cumpere mărfuri japoneze; să nu se folosească mărfuri de provenienţă japoneză; să nu se transporte mărfuri japoneze; să nu se folosească monede japoneze; să nu se îmbarce pe vapoare japoneze; să nu se stabilească şi să nu se întreţină relaţii personale cu japonezii etc.

Acţiunile antijaponeze şi în special boicotul antijaponez au luat cele mai mari proporţii la Shanghai în vara anului 1931 şi mai ales după săvârşirea agresiunii din Manciuria.

Comisia de anchetă asupra evenimentelor de la Shanghai, constituită ele Forumul de la Geneva, în primul ei raport arată că printre cauzele care au dus la izbucnirea

„incidentului” din marea citadelă chineză trebuie să aşezăm: „Boicotul antijaponez care există din iulie (1931 *n.n.*) şi care este rezultatul evenimentelor survenite în Coreea şi a fost agravat prin ocuparea Manciuriei”... de către japonezi 55. Spre furia cercurilor politice conducătoare şi militariste japoneze, rezistenţa antijaponeză sub forma boicotului a provocat daune considerabile economiei japoneze. fa. amintita notă explicativă a guvernului de la Tokyo către Secretariatul General al Ligii Naţiunilor se face un

„> *Ibrdem*. Société des Nations. Rapports ele la Commission dvnquete constitute a Changhal en execution de 1 article 15, paragraphe premier du Pacte (nepaginat).

ra Atoarea apreciere: „Ca urmare a acestei stări de lucruri, comerţul şi navigaţia japoneză au suferit cele mai mari pierderi de pula acum şi cu toate că este greu să se evalueze în cifre, ele ating, în mod cert, mai multe sute de milioane de yeni.

Casele de comerţ japoneze din Shanghai nu pot actualmente să realizeze nicio afacere directă cu chinezii. Companiile de navigaţie şi-au diminuat numărul transporturilor şi au scos din circuit mai mult de jumătate din numărul navelor lor. Întreprinderile de toate felurile sunt într-o situaţie critică” *m*.

Comisia numită de Secretarul General al Societăţii Naţiunilor pentru anchetarea situaţiei de la Shanghai, în primul ei raport trimis în cochetul oraş de pe malul lacului Leman, subliniază faptul că boicotarea antijaponeză a luat o amploare fără precedent în urma ocupării Manciuriei de către japonezi şi „... aplicarea sa riguroasă a cauzat daune extrem de importante industriei şi comerţului japonez”. Raportul menţiona că acţiunile de boicot au fost încurajate şi coordonate de către societăţi de bokotaj antijaponez constituite de diferite organizaţii chineze care efectuau o supraveghere strictă a magazinelor şi după care prrx chiar la confiscarea mărfurilor de fabricaţie niponă... Aceste măsuri, se spunea în raport, au provocat un ţiment de vie

ostilitate, manifestaţii ale studenţilor şi cereri pentru o declaraţie de război Japoniei"". Astfel, în ziua de 22 septembrie 1931, la Shanghai, a avut loc a şi impresionantă adunare populară de protest faţă de intervenţia japoneză în China de nord-est. Presa patriotică din China s-a făcut ecoul voinţei maselor populare de a lupta pentru apărarea naţională. Ziarul „Minkuo Jihpao" din 9 ianuarie 1932, a apărut cu un articol critic la adresa Curţii Imperiale japoneze, considerat la Tokyo jignitor.

Toate acestea au produs reaejii prompte şi foarte adesea violente din partea japonezilor care cereau guvernului să intervină direct pentru a pune capăt acestei situaţii. La Shanghai, *Societatea de protecţie a tineretului japonez* a devenit foarte activă şi chiar agresivă.

m Ibidem, Les incidents de Changhai (nepagiraat). 67 Ibidem, Note du Secretaire General (nepaginat).

În marea citadelă chineză, tensiunea a crescut foarte mult la începutul anului 1932, pentru ca în 18 ianuarie să explodeze într-un incident de o gravitate nebănuită. Atunci, rezidenţi niponi, între care erau şi membri ai *Societăţii de protecţie a tineretului japonez*, ca şi călugări budişti, au fost atacaţi la Chapei de un grup de chinezi în care se aflau probabil şi membri ai corpului de voluntari antijaponezi. Poliţia chineză a ajuns la faţa locului prea târziu pentru a aresta pe făptaşi. Doi japonezi au fost răniţi grav, unul decedând ulterior din cauza rănilor. Deja agitate, spiritele au devenit incendiare. Pentru a se răzbuna, în ziua de 20 ianuarie, 50 de tineri, membri ai *Societăţii de protecţie a tineretului japonez*, „înarmaţi cu cuţite şi măciuci" au incendiat o serie de clădiri publice ale unor instituţii chineze angajându-se într-o adevărată luptă de stradă cu poliţia municipală în urma căreia ambele părţi au suferit pierderi, câte un mort şi doi răniţi. Raportul Comisiei Secretariatului General al Societăţii Naţiunilor relatează că în aceeaşi zi „... la Clubul japonez s-a ţinut o mare adunare a rezidenţilor japonezi pentru a protesta împotriva atacului al cărui obiect au fost călugării ca şi împotriva tuturor aluziilor ofensatoare din presă la adresa

împăratului Japoniei. Această adunare a adoptat o rezoluţie cerând Guvernului japonez să trimită nave de război şi trupe pentru a pune capăt pentru totdeauna acestei mişcări antijaponeze”.

În aceeaşi zi, după amiază, guvernul imperial, erijându-se în victimă, a adresat prin consulul japonez un „protest primarului Marelui Shanghai. Protestul era un adevărat ultimatum, el cuprinzând următoarele pretenţii: 1. Autorităţile chineze să adreseze părţii japoneze scuze pentru cele întâmplate la Shanghai; 2. Vinovaţii să fie arestaţi fără întârziere; 3. Partea chineză să suporte plata unei indemnizaţii pentru cheltuielile de spitalizare; 4. Oficialităţile chineze să efectueze un control eficace asupra mişcării antijaponeze; 5. Toate organizaţiile antijaponeze să fie dizolvate imediat 58.

A doua zi, dimineaţa, primarul Marelui Shanghai a făcut cunoscut consulului nipon că este gata să examineze împreună cu partea japoneză primele trei cereri, dar că-i era extrem de greu să dea satisfacţie celorlalte două.

68 *Ibidem*.

Dar niponii erau hotărâţi să împingă lucrurile spre un conflict armat şi în această zonă. De aceea, tot în ziua de 21 ianuarie, Amiralul Comandant al forţelor navale imperiale japoneze a dat publicităţii o declaraţie, din care câteva exemplare au fost trimise autorităţilor „Settlement-u-lui” şi Biroului Securităţii Publice al Marelui Shanghai, prin care-şi exprima totala nemulţumire faţă de răspunsul municipalităţii Shanghaiului. Folosind acelaşi ton ultimativ, amiralul nipon avertiza că dacă primarul Marelui Shanghai nu va satisfaci imediat şi pe deplin cererile Japoniei se vor lua măsurile necesare pentru a proteja interesele şi drepturile Imperiului japonez.

Comandamentul Marinei japoneze, gelos parcă pe succesele dobândite de Armata din Guandong în Manciuria, s-a „străduit” să nu piardă prilejul pentru a se „încununa” la rându-i cu laurii unor victorii de rezonanţă. Animat de aceleaşi intenţii, guvernul Inukai Tsuyoshi a hotărât, în aceeaşi zi de 21 ianuarie, să trimită în zona

Shanghaiului, pentru apărarea rezidenţilor japonezi, noi forţe militare; crucişătorul „Oyi” şi cel de-al XV-lea detaşament de contratorpiloare numărând patru nave. La 24 ianuarie, întăririle navale japoneze au sosit la Shanghai, debarcând un număr de infanterişti ai Marinei Imperiale. În aceeaşi zi, cu acelaşi ton ameninţător, consulul japonez a făcut cunoscut primarului Marelui Shanghai că în cazul în care nu primeşte răspuns satisfăcător la cererile formulate în declaraţia din 20 ianuarie „... guvernul japonez îşi rezervă dreptul de a lua toate măsurile dictate de circumstanţe” 59.

Primarul Marelui Shanghai, presat pe de o parte de agresivitatea creşeândă a japonezilor, iar pe de altă parte de creşterea voinţei de luptă a maselor populare, a făcut eforturi mari pentru a evita extinderea conflictului. Profitând de şovăiala manifestată de unii din conducătorii mişcării patriotice, el a încercat să pună capăt activităţii societăţilor de boicotaj antijaponez, mergând chiar până la suprimarea cuvântului „antijaponez” din titulatura lor. În consecinţă, *Asociaţia antijaponeză pentru salvarea ţării* a fost dizolvată, iar în noaptea de 27 – 23 ianuarie secţiile ei au fost ocupate de poliţia chineză.

În ziua de 28 ianuarie, primarul Marelui Shanghai a transmis consulului nipon un nou răspuns la cererile cu

69 *Ibidem*, prinse în declaraţia de la 20 ianuarie, prin care preciza ca autorităţile municipale le acceptă integral.

Acest răspuns a surprins pe japonezi, punându-i in re „ăla încurcătură. Aducând la cunoştinţa Corpului consular noul răspuns al autorităţilor municipale chineze ale Shanghaiului, diplomatul nipon a trebuit să-l aprecieze drept satisfăcător, dar a ţinut să adauge cu vădită rezervă că rămâne să se vadă în ce măsură primarul Marelui Shanghai îşi va respecta angajamentele luate şi va satisface cererile japoneze.

Intenţiile adevărate ale niponilor rezultă şi din faptul că, paralel cu schimbul de note dintre cele două părţi, în zona Shanghaiului au sosit în continuare noi forţe armate japoneze. La 23 ianuarie, în Settlementul japonez din

Shanghai a fost efectuată cea de-a doua debarcare, trupele agresoare totalizând aproximativ 2 800 de militari, infanteai marinei imperiale 60.

Concomitent, propaganda japoneză a devenit extrem de activă în jurul pretinsei primejdii a „comunizării" Chinei, a lipsei de garanţii şi a incapacităţii autorităţilor de la Shanghai de a-şi respecta obligaţiile asumate. „Buletinul Uniunii Presei japoneze" cuprindea declaraţii fulminante privind „certitudinea" unei agresiuni chineze împotriva niponilor, iminenţa unei revolte a populaţiei Shanghaiului împotriva autorităţilor: nunicipale ca protest faţă de acceptarea cererilor japoneze 61.

Evenimentele de la Shanghai au avut un ecou puternic în lume. Concentrarea de forţe japoneze de toate armele în zona marei citadele chineze, unde se aflau investite considerabile capitaluri engleze, americane, franceze, italiene etc. Şi creşterea impetuoasă a spiritului revoluţionar al maselor populare de la Shanghai şi din împrejurimile acestuia au complicat şi mai mult situaţia şi aşa deteriorată. Prin cancelariile diplomatice occidentale şi-a făcut loc o vie îngrijorare, iar neliniştea maselor populare pentru soarta păcii s-a accentuat sensibil. În raportul Legaţiei române la Washington, din 28 ianuarie 1932, se arată că evenimentele de la Shanghai au tulburat atât de mult opinia publică americană încât, spre a o linişti, guvernul Statelor Unite a fost nevoit să comunice f° *Istorila voini na Tihom Okeane*, tom I, p. 201.

— Arh. M.A.E., Fond Societatea Naţiunilor, Dosar nr. 42, F. 1/1933 – 1939/, Appel du Gouvernement Chinois, Changhai, 6 fevrier (nepaginat).

presei că a decis să trimită în marele port chinez un număr de vase de război adiţionale şi că împreună cu guvw-l nul de la Londra a intervenit la Tokyo pentru a asigura apărarea intereselor şi vieţii supuşilor americani şi englezi la Shanghai62. La 28 ianuarie, Consiliul Municipal al Settlement-ului internaţional din Shanghai a hotărât să proclame „starea de criză" începând cu orele 16. S-au dat indicaţii comandamentelor privind luarea măsurilor

necesare în vederea apărării sectoarelor respective. Imediat, trupe engleze şi americane au ocupat poziţii de apărare. Exemplul lor a fost urmat a doua zi de către italieni. Administraţia Hoover a mers chiar mai departe, dispunând trimiterea la Shanghai a crucişătorului „Huston" însoţit de şase distrugătoare. De asemenea, în februarie, o puternică escadră americană, formată din: nouă cuirasate, două portavioane şi treizeci distrugătoare a efectuat ample şi ameninţătoare manevre în apele insulelor Hawaii.

Prevalându-se de obligaţiile reieşind din tratatele semnate la Conferinţa de la Washington, 12 noiembrie 1921 – 6 februarie 1922, cu Marea Britanie, Franţa, Italia ş.a., ameninţând că în caz de încălcare a amintitelor documente se vor vedea dezlegaţi, oamenii politici din echipa preşedintelui Hoover au reuşit cu relativă uşurinţă să formeze un bloc care să se opună acţiunilor expansionista ale Japoniei în China 63. Într-unul din rapoartele Comisiei Societăţii Naţiunilor pentru anchetarea „incidentului" de la Shanghai se aprecia că la declararea „stării de criză" s-au avut în vedere două posibilităţi J a) sau chinezii nu acceptă condiţiile japoneze şi în acest caz japonezii ar lua măsuri, ceea ce ar duce la un aflux de refugiaţi neliniştiţi şi de elemente militare dezorganizate care să forţeze pătrunderea în Settlement, sau b) chip nezâi acceptă condiţiile japoneze, ceea ce ar putea să provoace proteste violente din partea populaţiei chineze şi să ducă la tulburări şi dezordini atât în interiorul cât şi în ex

82 Idem, Fond P 1, S.U.A., 1918, 1944, General, vol. 1, 1913? 1932. Raportul Legaţiei Regale a României din Washington; 28 ian. 1932, 322 şi Buletinul nr. 4 din 1 martie 1932 al Direo ţiunii Politice Orientale, Secţia Orientală, f. 326.

63 Idem, Fond F 1, Dosare speciale. Conflictul chino-japonezi voi. 231, Deschiderea celei de-a 61-a sesiuni a Dietei japoneze şi discursul Ministrului Afacerilor Străine asupra politicii externe a Japoniei, f. 144 – 146; Ibidem,

Fond Societatea Naţiunilor, Dosar nr. 42, 1.1 (1933 – 1939), Conflictul chino-japonez, Ăppel du Gou-yemement Chinois, 6 îevrier (nepaginat).

teriorul Settlement-ului. Raportul sublinia în continuare că introducerea „stării de criză" a pornit de la un plan cu două obiective: a) apărarea zonei Shanghaiului de primejdia unei agresiuni externe şi b) protejarea Settlement-ului internaţional împotriva dezordinii interne64.

Dar, departe de a se intimida, militariştii niponi au trecut la acţiuni militare deschise. Considerând că dispunea de forţe armate suficiente şi că, totuşi, condiţiile le erau favorabile, în ziua de 28 ianuarie, orele 23, amiralul japonez a emis două proclamaţii, fiecare din ele reprezentând flagrante încălcări ale suveranităţii naţionale a poporului chinez, exemple de violare cinică şi desconsiderare a celor mai elementare norme de drept internaţional. Prima, pornind de la introducerea „stării de criză" declara că Marina Imperială foarte neliniştită de situaţia de la Chapei, unde locuiau numeroşi cetăţeni japonezi, a luat decizia să trimită forţe militare în acest sector pentru a asigura ordinea şi respectarea legilor. Foarte probabil că amiralul nipon spera să intimideze autorităţile chineze şi astfel să le determine ca în timpul cel mai scurt să recheme trupele chineze aflate la Chapei, la vest de calea ferată şi că vor ridica, totodată, toate dispozitivele de apărare. Cea de-a doua proclamaţie arăta că în zona ce le revine, japonezii vor lua cele mai energice măsuri pentru păstrarea ordinii în Settlement. „Infanteria marinei japoneze, se spunea în proclamaţie, precum şi civilii înarmaţi, mobilizaţi la cartierul general al forţelor navale... toate aceste contingente vor avansa spre vest şi nord în direcţia căii ferate63.

Fără a mai aştepta răspunsul chinezilor, în noaptea de 28 – 29 ianuarie, trupe japoneze, însoţite de care blindate, au încercat să pătrundă prin porţile care separau Settlementul de teritoriul chinez propriu-zis la extremitatea „Honan-Road". Dar de data aceasta ei s-au

izbit de rezistenţa viguroasă a unor unităţi din corpul voluntarilor de la Shanghai. Ciocnirea a fost foarte dură. Un tren blindat chinez care patrula în lungul liniei ferate Woo-sung a intervenit în luptă provocând forţelor interventio

64 Arh. M.A.E., Fond Societatea Naţiunilor, Dosar nr. 42, F. 1

(1933 – 1939), Rapports de la Commission d'enquête constitute a

Changhai. Premier rapport de la Commission, Changhai, le

6 fevrier (nepaginat).

65 *Ibidem*, Conflictul Mno-japonez. Appel da Gouvernement

Chinois, Changhai, C fevrier (nepaginat).

nişte pierderi considerabile, după care s-a refugiat în gara bine apărată de unităţi ale armatei a XIX-a chineză.

Furios, comandamentul trupelor japoneze a ordonat în ziua de 29 ianuarie efectuarea unor raiduri aeriene pentru bombardarea sectorului respectiv, fără alegere. Bombardamentul a provocat numeroase victime din rândul populaţiei civile, ceea ce a produs o puternică impresie asupra opiniei publice mondiale. Omenirea făcea cunoştinţă pentru prima oară cu bombardamentele aeriene asupra oraşelor deschise şi populaţiei civile 66. Alături de protestul Primarului Shanghaiului faţă de raidurile aviaţiei japoneze din ziua de 29 ianuarie, reprezentanţii celorlalte mari puteri şi în primul rând ai Statelor Unite ale Americii şi Marii Britanii, din dispoziţiile guvernelor lor, au luat iniţiative pentru a-i opri pe japonezi să devină prea puternici în această foarte importantă zonă a continentului chinez. Astfel, către sfârşitul zilei de 29 ianuarie, graţie intervenţiei reprezentanţilor marilor puteri, s-a încheiat o înţelegere privind încetarea focului. Iluzia liniştii ce se stabilise a fost de scurtă durată. Japonezii, cărora nu le surâdea deloc închiderea ostilităţilor şi renunţarea la planul de cucerire a Shanghaiului, erijându-se în victime, au protestat pe lângă consulii generali ai Statelor Unite şi

Angliei acuzându-i pe chinezi de încălcare a înţelegerii. Ei reclamau faptul, imaginar, că un tren blindat chinez ar fi deschis focul asupra poziţiilor trupelor nipone. Ostilităţile, într-adevăr, fuseseră reluate, iar partea chineză, cu mai mulţi sorţi de a fi crezută, acuza pe japonezi că au încălcat înţelegerea stabilită. În dimineaţa zilei de 31 ianuarie, 17 avioane nipone au survolat oraşul Shanghai şi poziţiile chineze făcând o demonstraţie de forţă, de intimidare şi provocare, şi în acelaşi timp, o recunoaştere în vederea desfăşurării ulterioare a operaţiunilor militare 67.

Totuşi, pentru a induce în eroare opinia publică internaţională, japonezii s-au declarat de acord să participe; a o întâlnire cu partea chineză în prezenţa celorlalte part: interesate, spre a examina din nou condiţiile încetări; focului.

66 *Ibidem*, Note du Secretaire General, Changhai, 6 favrier

(nepaginat).: *Istorila voini na Tihom Okeane*, Tom I, p. 201.

67 Arh. M.A.E., Fond Societatea Naţiunilor, Rapports de Ie

Commission d’enquête constitute a Changhai. Deuxième rappor

de la Commission, Changhai. Expediee le 12 fevrier 1932 (ne paginat).

Acordul autorităţilor nipone de a participa la aceste tratative se mai explică şi prin interesul lor de a obţine răgazul necesar transportării pe continent, în zona Shanghaiului, a unor noi efective militare necesare dezvoltării operaţiunilor, continuării eforturilor pentru cucerirea acestui important centru chinez. Acesta este şi sensul declaraţiei făcută de vice-amiralul Nomura în acele zile: „Câtăva vreme nu trebuie să ne opunem ducerii de tratative în vederea încheierii unui armistiţiu pentru a nu enerva Statele Unite şi Anglia. Trebuie să aşteptăm sosirea trupelor şi atunci, demonstrând forţa armatei noastre, să distrugem tot ceea ce în viitor poate să constituie pricină de noi dezordini. Socotesc că această soluţie este singura

justă. În orice caz, este necesar să se aştepte sosirea trupelor şi numai după aceea să se dea lovitura hotărâtoare* w.

Astfel, tot în ziua de 31 ianuarie a avut loc o reuniune la care au participat: Consulul Japoniei la Shanghai, Amiralul comandant al forţelor navale japoneze, Primarul Marelui Shanghai şi Comandantul trupelor chineze, în prezenţa consulilor Statelor Unite şi Angliei. S-a convenit ca prin Consulul japonez să se adreseze Guvernului imperial propunerea de a dispune retragerea trupelor nipone pe vechile poziţii. În acelaşi timp, ambele părţi urmau să se angajeze ca în caz de răspuns negativ din partea guvernanţilor niponi să nu se deschidă focul, păstrându-se liniştea necesară reluării tratativelor *m*.

Cu toate acestea, situaţia de la Shanghai a cunoscut în continuare un rapid proces de înrăutăţire, alimentat cu multă „sârguinţă" de către militarism japonezi, Acuzându-i încă o dată pe chinezi de nerespectarea înţelegerii privind încetarea focului şi că aceştia încearcă să încercuiască forţele nipone, comandamentul japonez a ordonat pe data de 2 februarie reluarea ostilităţilor. Tot atunci, în oraşul de pe malul lacului Leman, cu participarea reprezentanţilor a 63 de state, inclusiv Japonia, s-a deschis Conterinţa internaţională pentru dezarmare. Era oare aceasta o simplă coincidenţă, un semn rău prevestitor, sau reluarea ostilităţilor din Shanghai de către japonezi, tocmai acum, a fost un act îndelung premeditat? Nu se

(*Jstorila voirfi na Tiliom Ohcane*, tom I, p. 202.

w Arh. M.A.E., Fond Societatea Naţiunilor, Dosar nr. 42, F. t (1933 – 1939) Appel du Gouvernement Chinois, Note du Secretaire General, Changhai, 6 fevrier (nepaginat).

poate şti! Cert este însă faptul că agravarea situaţiei în Extremul Orient, în zona Shanghaiului, s-a impus tuturor conştiinţelor, a provocat o mereu mai mare îngrijorare pentru soarta păcii. Omul simplu de pretutindeni, laolaltă cu liderii politici, diplomaţii cunoscători ai atâtor manevre de culise considerau că prin

reluarea ostilităţilor ia Shanghai, în ziua de 2 februarie, japonezii aduceau o sfidare deschisă dorinţei de pace a omenirii, aplicau o grea lovitură Conferinţei pentru dezarmare care abia îşi deschidea lucrările.

Ostilităţile au fost redeschise de aviaţie. Un număr important de avioane a survolat orăştil şi poziţiile chineze aruncând o mare cantitate de bombe. Către orele 15, Consulul General al Imperiului japonez la Shanghai a adus la cunoştinţa autorităţilor consulare din marea citadelă că guvernul de la Tokyo respinge categoric propunerea privind crearea unei zone neutre în acest sector. Astfel, orice intenţie, orice încercare de a realiza pe calea negocierilor încetarea ostilităţilor la Shanghai a fost abandonată, starea de război reinstalându-se 70. În aceeaşi zi, cabinetul condus de bătrânul politician Inukai a hotărât trimiterea de noi efective militare la Shanghai.

La 7 februarie, o nouă brigadă de militari niponi a debarcat în nordul marii citadele chineze, angajându-se în efectuarea unor ample acţiuni ofensive cu scopul de a pătrunde în spatele armatei a XIX-a chineze. Dar forţele agresoare japoneze au fost întâmpinate cu eroism de către militarii acestei armate, sprijinită cu abnegaţie şi curaj de populaţia muncitoare a Shanghaiului. Îndârjiţi, militariştii niponi au hotărât să trimită la Shanghai noi întăriri. La 13 februarie au debarcat în zona marelui oraş chinez cele mai importante forţe ale celei de-a IX-a divizii, iar în ziua de 16 februarie încă 15.000 de oameni. Toate acestea au avut darul să sporească substanţial nemulţumirea şi îngrijorarea cercurilor politice conducătoare de la Washington, Londra, Paris, Roma etc. în ziua de 14 februarie, Consulii generali ai Statelor Unite şi Angliei au protestat cu mai multă energie decât până atunci pe lângă autorităţile japoneze, acuzându-le că vor să transforme Concesiunea Internaţională de 3 a Shanghai într-o bază de operaţiuni niponă.

70 Ibidem, Deuxième rapport de la Commission. Chiar. Expedioe le 12 fevrier 1932 (nepaginat).

Dar, guvernanţii de la Tokyo nu s-au lăsat

impresionaţi.

Răspunsul lor, cuprins într-o notă explicativă, este un adevărat model de cinism şi insolenţă: „Amintim, se spune între altele în notă, că forţele britanice şi americane au debarcat tot timpul în Concesiune. Mai mult, fiecare comandant al forţelor străine are dreptul de a debarca trupele necesare pentru protecţia sectorului care-i este concesionat” 71.

Înăsprirea rapidă şi continuă a situaţiei în zona Shanghaiului l-a determinat pe preşedintele în exerciţiu al Societăţii Naţiunilor să adreseze, în ziua de 17 februarie, părţii japoneze un apel atrăgându-i atenţia asupra faptului că evenimentele ce se petreceau în Extremul Orient depăşeau cu mult cadrul local, ele prezentând interes pentru întreaga comunitate internaţională.

Apelul, cu un ton lipsit de energia necesară cerută de momentul şi faptele respective, se încheia cu un îndemn cules parcă din morala creştină: „În faţa opiniei publice a lumii Japonia are imensa responsabilitate de a se arăta dreaptă şi moderată în raporturile sale cu China”. Presat de vârtejul evenimentelor, în ciuda marilor probleme ivite în cursul Conferinţei Generale pentru dezarmare) la 19 februarie, Consiliul Ligii Naţiunilor abordând din nou problema chino-japoneză agravată prin incidentul de la Shanghai şi pe baza cererilor repetate ale reprezentantului chinez a adoptat o rezoluţie care cuprindea: „1. Luând în consideraţie cererea prezentată de reprezentantul Chinei, în baza dispoziţiilor articolului 15, paragraful 9, al Pactului, tinzând să aducă în faţa Adunării diferendul chino-japonez; 2, Având în vedere că aproape toate delegaţiile ale aproape tuturor Membrilor Adunării Naţiunilor se găsesc actualmente la Geneva cu scopul de a participa la Conferinţa pentru limitarea şi reducerea armamentelor şi că Adunarea poate astfel să se reunească de îndată: Hotărăşte, ca reuniunea Adunării să aibă loc la 3 martie 1932 72. Punerea diferendului chino-japonez în discuţia unei Adunări formată din delegaţiile venite la Geneva pentru a dezbate problema dezarmării a fost

interesantă ca idee, dar n-a fost o soluţie.

71 *Ibidem*, Communication du President en exercice du Con-seil, Note du Secretaire General, Genève, le 17 fevrier 1932 (nepaginat).

12 Ibidem, Societe des Nations. Ordre de jour de la Session extraordinaire de 1 Assembled. Resolution adoptee par le Conseil le 19 fevrier 1932 (nepaginat).

Pe militariştii niponi, care trimiseseră la Conferinţă pe generalul Matsui cu un Studiu ce trebuia să convingă lumea de necesitatea ca Imperiul de la Soare-Răsare să se înarmeze, nu i-a impresionat deloc. Guvernul de la Tokyo a continuat să trimită noi forţe pe continent. La Shanghai, au apărut, la sfârşitul lunii februarie, diviziile a XI-a şi a XIV-a de sub comanda generalului Shirakawa, angajându-se imediat în luptă. După eforturi grele şi cu pierderi deloc neglijabile, japonezii au reuşit până în preajma lui 1 martie, să cucerească şi să ocupe în întregime zona de nord a oraşului Shanghai73.

În ajunul deschiderii lucrărilor Adunării Generale extraordinare a Societăţii Naţiunilor situaţia Japoniei în arena politică internaţională devenise cel puţin incomodă. Opinia publică începuse să priceapă adevărul despre evenimentele din Extremul Orient şi să înţeleagă planurile de expansiune ale Imperiului nipon. Marile puteri occidentale care speraseră că agresiunea din Manciuria va lua sfârşit, nu vedeau cu ochi buni întărirea poziţiilor niponilor la Shanghai, eforturile lor de a pune stăpânire pe această zonă a continentului chinez. La Washington, liderii americani iritaţi de acţiunile japoneze de la Shanghai au început să uite de „izolaţionism”. La 24 februarie, secretarul de Stat al S.U.A., Henry Stimson, având de această dată acordul deplin al preşedintelui Hoover, a rostit o amplă cuvântare condamnând agresivitatea Japoniei. Apoi guvernul american a comunicat la Geneva că intenţionează să participe alături de Societatea Naţiunilor la efortul pentru rezolvarea problemei „incidentului” de la Shanghai 74.

Într-adevăr, la Geneva evenimentele de la Shanghai

au avut un ecou puternic şi neplăcut. Evident, japonezii, care declanşaseră acest incident în vreme ce Comisia Lytton îşi desfăşura activitatea în Extremul Orient, iar Conferinţa pentru dezarmare era în curs, aruncau o grea sfidare Societăţii Naţiunilor. Contradicţiile dintre marile puteri împiedicau forumul genevez să-şi împlinească menirea. Erau oameni care, aflându-se cu mult în afara ma

73 *Istorila voini na Tihom Okeane*, tom I, pp. 202 – 203.

’4 Nicolae Titulescu către M.A.S. (Pentru Carol al II-lea), Geneva, 1 martie 1932, în Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice*, p. 398; Arh. Stat. Buc, Fond Casa regală, Dosar nr. 85/1932, Telegrama lui Titulescu de la Geneva către rege, f. 4.

rlor probleme ale păcii mondiale, nu urmăreau decât interese meschine, egoiste şi aduceau daune eforturilor pentru limpezirea cerului întunecat al vieţii politice internaţionale. Dar existau atunci la Geneva şi minţi lucide şi cugete curate care n-au ezitat să se angajeze cu toată energia pentru a reface prestigiul şi autoritatea Societăţii Naţiunilor, pentru a menţine în lume flacăra abia pâlpâindă a speranţelor de pace şi tihnă. În această atmosferă, în ziua de 3 martie 1932, şi-a început lucrările Adunarea Generală Extraordinară a Societăţii Naţiunilor

Pentru a opri cursul ameninţător al evenimentelor de la Shanghai, Adunarea a adoptat, la 4 martie, o rezoluţie în trei puncte care cuprindea următoarele:

„Adunarea»

». –.» – a

4 t a ««*»... a I

1. Invită guvernele chinez şi japonez să ia imediat măsurile necesare pentru a asigura executarea efectivă a ordinelor care, după informaţiile primite, au fost date de către comandanţii forţelor de o parte şi de alta, pentru încetarea focului;

2. Roagă celelalte Puteri care au interese speciale în concesiunile de la Shanghai de a informa Adunarea asupra condiţiilor în care invitarea formulată la paragraful

precedent a fost executată;

3. Recomandă să se înceapă negocieri între reprezentanţii chinezi şi japonezi, cu concursul autorităţilor militare, navale şi civile ale Puterilor mai sus menţionate, în vederea încheierii ostilităţilor şi a reglementării retragerii forţelor japoneze. Adunarea îşi exprimă dorinţa de a fi ţinută la curent de către Puterile mai sus vizate asupra mersului acestor negocieri" 75.

Edificator şi demn de reţinut este faptul că această rezoluţie, spre satisfacţia cercurilor politice conducătoare occidentale, şi spre ciuda niponilor, consemna şi prin aceasta oficializa existenţa unor puteri cu „interese speciale" în concesiunea de la Shanghai, fără a nega pe cele ale Imperiului japonez.

Dezbaterile care au avut loc în Adunarea Extraordinară a Societăţii Naţiunilor au fost foarte agitate. Pozi

75 Arh. M.A.E... Fond 71, Dosare speciale. Conflictul chino-ja-ponez, vol. 231. L'Europe Nouvelle, Sources et Documents. Le conflict sino-japonais devant l'Assembâee (3 – 11 marş 1932) t 228.

ţiile exprimate îndeosebi de marile puteri apusene au vădit o anumită reţinere., nehotărâre, ambiguitate, La fiecare pas reicşeau puncte de vedere contrarii.

Situaţia din zona Shanghaiului a avut o asemenea evoluţie, s-a agravat într-un ritm atât de rapid încât participanţii la această Adunare au fost nevoiţi să-şi prezinte opiniile. Referindu-se la aceasta, Nicolae Titulescu spunea: „Discuţia generală în Adunarea Extraordinară a Societăţii Naţiunilor a luat aşa o întorsătură încât fiecare stat este obligat a-şi spune punctul de vedere în conflictul chino-japonez" 7G.

Din nefericire însă, marile puteri, exprimându-şi opinia, legau „incidentul" de la Shanghai şi conflictul chino-japonez în general de interesele lor, foarte contradictorii» la Conferinţa pentru dezarmare. Pe drept cuvânt, marele diplomat Titulescu, cu amărăciune, făcea observaţia: „Din nefericire, cel puţin până azi (9 martie,

n.a.) marile puteri sunt de o pasivitate exasperantă. Unele pentru că nu vor să-şi ia răspundere, altele pentru că dorind să dea o lovitură la Geneva, care după părerea lor creează o falsă securitate, vor voi un eşec pentru a putea susţine mai târziu că singura securitate este forţa armată naţională. Să sperăm, spunea mai departe diplomatul român, că această pasivitate este trecătoare, altfel intrăm într-o nouă scrie de complicaţiuni de neprevăzut şi repercusiuni multiple" 77. Această inerţie a occidentalilor a fost întreţinută cu dibăcie de diplomaţia niponă care lăsa să se creadă că Japonia are intenţia şi se pregăteşte pentril un război cu Uniunea Sovietică.

Generalul Matsui, reprezentantul nipon la Conferinţa pentru dezarmare, afirma şi repeta ori de câte ori i se ivea prilejul: „Eu am din nenorocire ferma convingere că va veni curând ziua când Japonia va trebui să ia în consideraţie puterea formidabilă a Rusiei Sovietice*".

Nu întâmplător, în vreme ce la Geneva se desfăşurau lucrările Adunării Generale a Societăţii Naţiunilor în problema evenimentelor de la Shanghai, în cercurile politice diriguitoare de la Tokyo se vorbea insistent despre iminenţa izbucnirii unui război japono-sovietic, La rândul

76 Arh, Stat. Buc, Fond Casa regală, Dosar nr. 25/1932, f 3.

77 M.A.E., Fond 71, Dosare speciale... N. Titulescu către M.A.S...

(Pentru Carol al II-lea), Geneva, 9 martie 1932, f. 95 – 96; Nicolae

Titulescu, Documente diplomatice... p. 404.

78 Arh. M.A.E., Fond 7 ls Dosare speciale... *t* 187.

%*UN*

ei, presa niponă de dreapta stăruia cu îndărătnicie asupra posibilităţii declanşării, în timpul cel mai scurt, a unui război între Japonia şi Uniunea Sovietică. Reprezentantul României în capitala Imperiului de la Soare Răsare, într-un raport din 5 martie 1932, relata: „Din numeroasele convorbiri pe care le-am avut şi eu cu personalităţi japoneze din ambele partide, *Seiyukai* şi

Minseito, mi-am putut da seama despre această preocupaţiune şi temere a japonezilor şi dorinţa de a strânge relaţiunile pentru viitor, atât cu ţara noastră şi Polonia cât şi cu mai toate statele limitrofe ale „spectrului sovietic”.

Aceasta a fost, se spune în continuare în raport, şi ultima impresiune pe care am avut-o din convorbirile mele cu Plenipotenţiarul japonez de la Geneva, Ambasadorul Sato, în ajunul plecării sale din Tokyo, precum şi dintr-o scurtă convorbire recentă, la Palatul Imperial, cu Preşedintele Consiliului, Domnul Inukai” 79.

„The Japan Adventiser”, din 5 martie 1932, a apărut cu o serie de documente semnate de oameni politici şi militari japonezi „de vază”, preluate din ziarul sovietic „Izvestia” în care se sublinia inevitabilitatea unui război între Imperiul japonez şi Uniunea Sovietică”. Dintr-un asemenea document extragem spre edificare următorul fragment. „Consider necesar ca Japonia să adopte o politică fermă faţă de Uniunea Sovietelor şi ea trebuie să fie bine pregătită, spre a putea începe un război în orice moment. Scopul principal al războiului nu ar fi de a apăra Japonia contra comunismului, ci o anexare teritorială a Siberiei Extrem-Orientale” 80. Într-un alt document se spunea, tot atât de limpede, între altele: „Un război japono-sovietic trebuie să înceapă curând. Noi trebuie să realizăm totul acum, întrucât timpul trecând, situaţia s-ar schimba şi ar deveni favorabilă sovieticilor”. Alt document lansa ideea că în urma unui război victorios „… ocupaţia japoneză s-ar putea extinde până la lacul Baical şi poate chiar mai departe, dacă colaborarea cu naţiunile Europei ar fi eficace” 81.

Referindu-se la toate acestea, un raport al Legaţiei României în capitala japoneză arăta că: „Nu sunt mirat

78 *Ibidem*, f. 29 – 31.

80 „The Japan Advertiser”, Saturday, March 5, 1932.

81 *Ibidem*.

de cele publicate în ziarul „Izvestia” care drept documente nu are decât să reproducă principalele articole

din „Revista diplomatică japoneză”, şi din alte reviste bine cunoscute aci, semnate de oameni politici şi militari de vază, care mai toate fac aluzie la înarmările. Rusiei şi care preconizează ca Japonia să se înarmeze la rândul ei pentru a fi pregătită în caz de orice eventualitate” 82.

Cea mai mare parte a diplomaţilor străini acreditaţi pe lângă guvernul nipon privea cu satisfacţie eventualitatea unui război între Imperiul japonez şi U.R.S.S. Eugen Stoicescu, în raportul din 23 martie, relata: „Ataşatul militar francez, cu care m-am întreţinut din nou asupra acestui punct (războiul japono-sovietic, *n.n.*) mi-a spus că un conflict armat între Japonia şi Rusia ar fi un bine pentru multe ţări europene, fiindcă atunci am fi asiguraţi de linişte, cel puţin pentru un oarecare timp, deoarece Rusia s-ar afla obligată să recheme numeroase trupe de pe frontul european” 83.

Dar, ţările mijlocii şi mici, oricând în primejdie să devină victime ale bunului plac al vreunei mari puteri agresoare, au condamnat cu asprime încălcarea de către Japonia a dreptului internaţional, a tratatelor de pace, a celorlalte tratate, pacte, acorduri şi convenţii, a *Pactului Societăţii Naţiunilor*. Astfel că, nu s-a putut evita condamnarea agresiunii nipone în Manciuria şi la Shanghai, referirile la necesitatea aplicării imediate şi exacte a rezoluţiilor Consiliului Societăţii Naţiunilor din 30 septembrie şi 10 decembrie 1931, cererile, imperioase în anumite cazuri, ca Liga Naţiunilor să procedeze la luarea grabnică a unor măsuri mai energice pentru a opri cursul primejdios al evenimentelor de la Shanghai. În acest sens au vorbit numeroşi reprezentanţi ai unor popoare mici, oratori cunoscuţi de multă vreme, recunoscute spirite ascuţite ale timpului, sinceri apărători ai tihnei în viaţa politică internaţională. Dar dintre toţi, cel mai prestigios era Nicolae Titulescu, al cărui discurs a fost ascultat cu mare atenţie în ziua de 7 martie 1932. Şi de această dată, diplomatul român a rostit o cuvântare amplă, model de ceea ce se cheamă artă diplomatică „Condiţiile în care acest diferend se prezintă acum în faţa Adunării spunea

Titulescu, în ciuda eforturilor Consiliului, şi în urma

82 Ah. M „A.E., Fond 71, Dosare speciale… f, 31,» 3 *Ibidem*,.151, unor fapte cunoscute de noi toţi, fac să se grefeze pe conflictul chino-japonez o problemă şi mai îngrijorătoare, aceea a rolului şi a eficacităţii Ligii Naţiunilor ca instrument de menţinere şi dezvoltare a păcii între naţiuni", Diplomatul român a subliniat cu insistenţă necesitatea respectării unanime şi necondiţionate a *Pactului Societăţii Naţiunilor* şi cu deosebire a articolului 10 din acest Pact"… care constituie, spunea el, cheia de boltă a întregii noastre instituţii… Orice slăbiciune în legătură cu articolul 10, orice şovăire în ceea ce priveşte aplicarea sa integrală ar da lovitura de graţie instituţiei noastre". Nicolae Titulescu a cerut tuturor şi în egală măsură respectarea *Pactului Bria*nd-*Kellogg* care „… prin interzicerea războiului ca instrument de politică naţională şi prin obligaţia pe care o impune de a nu se recurge decât la mijloace paşnice pentru reglementarea diferendelor internaţionale, crează pentru semnatarii acestui pact o obligaţie identică cu aceea a articolului 10 în vederea respectării integrităţii teritoriale prezente a fiecărui stat"…

În finalul cuvântării sale, cu valoare de interpretare a *Pactului Societăţii Naţiunilor*, Nicolae Titulescu a spus: „Ceea ce cer, ceea ce vreau este ca înainte de a se începe examinarea conflictului de către Adunare să se procedeze în aşa fel, încât să nu mai rămână nici umbră de îndoială asupra faptului că pactul şi tratatele ne leagă pe toţi fără deosebire şi că suntem unanimi în ataşamentul nostru faţă de cauza păcii şi de opera Ligii Naţiunilor" S4.

Cuvântul marelui diplomat român a produs, ca totdeauna de altfel, o puternică impresie. Într-adevăr, şi de această dată Titulescu, ridicându-se în apărarea păcii *şi* justiţiei internaţionale, a vorbit ca raţiunea însăşi. Până şi părţile aflate în conflict şi-au exprimat aprobarea şi preţuirea faţă de modul în care au fost abordate problemele spinoase ale conflictului chino-japonez, ale Extremului Orient. Ambasadorul japonez la Bruxelles,

Sato, împreună cu ministrul Japoniei la Stockholm l-a vizitat pe Titulescu spre a-i mulţumi pentru declaraţia făcută în Adunare. Relatând împrejurările în care s-a desfăşurat. a vizită, ilustrul nostru diplomat a arătat că spre h. M.A.E., Fond Societatea Naţiunilor. Dosar nr. 42, F! (1933 – 1939). Buletinul nr. 5 din 15 martie 1933 al Direcţiunii Politice Orientale. Secţiunea Societăţii Naţiunilor şi a Minorităţilor Discursul pronunţat de Domnul Ministru N. Titulescu. preşedinte al Delegaţiunii Române la Adunarea extraordinară a Soţ Naţiunilor în şedinţa din 7 martie a.c. (nepaginat).

cierile celor doi emisari niponi s-au datorat faptului că „... spre deosebire de alte State noi am găsit mijlocul de a apăra pactul şi interesele noastre viitoare fără a jigni Japonia..." De bună seamă, că Nicolae Titulescu se gândea că în condiţiile luptei împotriva revizionismului în general şi a revizionismului maghiar în special, era necesar ca România să aibă cât mai mulţi prieteni fără a face concesii de ordin principial. Primul delegat al Chinei „Yen, a trimis, diplomatului român o scrisoare de mulţumire însoţită de o telegramă din partea Camerei de comerţ din Shanghai în care se spunea între altele, după cum relatează tot Nicolae Titulescu, că „... deşi încrederea lor în Pactul Societăţii Naţiunilor era adânc zdruncinată, vocea justiţiei s-a făcut auzită prin glasul României" 85.

În condiţiile agravării încordării relaţiilor politice internaţionale, a atmosferei încărcate de la Geneva, Nicolae Titulescu a urmărit cu măiestrie şi tenacitate afirmarea şi apărarea intereselor româneşti în lume şi sporirea rolului Societăţii Naţiunilor în viaţa politică internaţională, în discursul rostit la 7 martie „... am afirmat cu tărie, spunea el într-o telegramă trimisă la Bucureşti principiile de la care Societatea Naţiunilor nu se poate abate şi am avut grijă ca ele să fie afirmate cu aceeaşi tărie în rezoluţia Adunării" 80. În telegrama trimisă la Bucureşti la 9 martie, Titulescu sublinia: „Aşa fiind, intervenţia noastră ne-a permis a afirma principii de care avem nevoie pentru interesele noastre viitoare, în

special analogia obligaţiunilor din Poetul *Kellogg* cu obligaţiunea de a respecta integritatea teritorială prevăzută de articolul 10 din pact fără a supăra pe niciuna din părţile în litigiu" CT.

Din aceleaşi considerente, şeful diplomaţiei române a refuzat cu abilitate să facă parte din Comitetul de redactare a rezoluţiei. El a explicat aceasta prin necesitatea de a nu „... lua... o atitudine care să autorizeze un resentiment

8 S *Ibidem*; N. Titulescu către M. AJ3» (Pentru Carol al II-lea), Geneva 9 martie 1932, p. 403.

«* Arh. Stat Buc, Fond Casa regală. Dosar nr. «5/1932. Telegrama lui N. Titulescu către M.A.S. dia 14 martie 1932, *t* 17-IS.

w Nicolae Titulescu. Documente *diplomatice*... K. Tituiesca către M.A.S. (Pentru Carol al II-lea), Geneva, 9 martie 1932, î». 403 – 404.

japonez împotriva noastră" 88. Dar, nefiindu-i indiferent conţinutul rezoluţiei, el a stăruit neobosit, fie prin Paul Boncour, fie prin Eduard Beneş, fie prin delegatul Angliei, să introducă în document „... principiile de la care Societatea Naţiunilor nu se poate abate" 89.

Astfel stând lucrurile, Comitetul de redactare a propus Adunării un proiect de rezoluţie care, în ciuda opoziţiei nipone, privea conflictul chino-japonez în întregul lui. Rezoluţia de la 11 martie 1932 pornea de la ideea că „... dispoziţiunile Pactului sunt în întregime aplicabile la prezentul diferend..." Ea sublinia faptul că Adunarea îşi însuşea pe deplin principiile formulate de Aristide Briand la 10 decembrie 1931, în calitatea sa de preşedinte în exerciţiu al Consiliului Ligii. Prin urmare, statele membre ale Societăţii Naţiunilor se obligau solemn să se conducă neabătut pe plan extern conform: „1. Principiului respectului scrupulos al tratatelor; 2. Angajamentului asumat de către membrii Societăţii Naţiunilor de a respecta şi a menţine împotriva oricărei agresiuni externe integritatea teritorială şi independenţa politică prezentă a tuturor membrilor societăţii; 3. Obligaţiei lor de a supune

orice diferend s-ar ridica între ele procedurilor de reglementare pacifică" Subliniindu-se necesitatea ca între statele membre ale Ligii de la Geneva să existe şi să se permanentizeze relaţii corecte, conform cu articolul 2 al *Pactului de la Paris*, în document se stipula că „... membrii Societăţii Naţiunilor nu vor recunoaşte nicio situaţie, niciun tratat şi niciun acord care ar putea să fie obţinut prin mijloace contrare Pactului Societăţii Naţiunilor sau Pactului de la Paris" *sa*.

În final, rezoluţia prevedea constituirea unui comitet format din 19 membri care urma să vegheze asupra îndeplinirii prevederilor Rezoluţiei de la 4 martie. Propus să facă parte din acest organism, din motivele arătate mai sus, Nicolae Titulescu a refuzat cu delicateţe, dar categoric. Ba, mai mult, el a propus ca în Comitetul celor 19 să intre reprezentantul Ungariei, în primul rând „... pentru că rolul internaţional al României nu este acel de a fi permanent antagonist al Ungariei. În al doilea rând.

88 Ah. M.A.E., Fond 71, Dosare speciale... Telegrama lui

Titulescu către M.A.S. (Pentru Carol al II-lea), Geneva, 15 mat;

ţie 1932, f. 112.

89 *Ibidem* „f. 113.

60 *Ibidem*, vol. 231, Le conflict sino-japonais devant l'Assems blee (3 – 11 marş 1932), f. 229.

se explica marele nostru diplomat, pentru că ideea de a vedea pe contele Appony (reprezentantul înverşunat al revizionismului maghiar, *n.n.*) în serviciul respectului foarte ciudat al tratatelor, pe care îl proclamă rezoluţiunea, are pentru mine, o mărturisesc, o savoare particulară" M.

În încheiere, Rezoluţia de la 11 martie cuprindea atribuţiile şi obligaţiile Comitetului celor 19: „Acest comitet, exercitându-şi funcţiile sale în numele şi sub controlul Adunării va avea misiunea: 1. de a face, cât mai curând posibil, un raport asupra încetării ostilităţilor, încheierii înţelegerilor destinate a face definitivă zisa

cercetare ca şi reglementarea retragerii forţelor japoneze, conform rezoluţiei Adunării din 4 martie 1932; 2, de a urmări executarea rezoluţiilor adoptate de către Consiliu la 30 septembrie şi 10 decembrie 1931; 3. de a se strădui să pregătească reglementarea diferendului de acord cu Părţile, conform cu articolul 15, alineatul 3 al – Pactului şi de a prezenta Adunării un raport…" *S2*

Proiectul de rezoluţie a fost adoptat de Adunare în unanimitate, mai puţin reprezentanţii celor două părţi aflate în litigiu care s-au abţinut. Reprezentantul chinez şi-a explicat abţinerea pe motiv că nu primise încă instrucţiunile guvernului său. Cel japonez n-a dat Adunării nicio explicaţie. În Comisia generală însă, unde se discutase această problemă, el a avertizat că în şedinţa Adunării se va abţine, întrucât guvernul său nu împărtăşeşte opinia aplicării articolului 15 din Pactul Societăţii la conflictul chino-japonez în totalitatea lui. El a specificat că guvernul imperial a fost de acord cu aplicarea amintitului articol numai la „incidentul" de la Shanghai. În finalul cuvântului său, reprezentantul nipon a ţinut să afirme, poate cu ipocrizie, poate cu ironie, că Japonia „… nu are nicio intenţie de a aduce vreo atingere integrităţii teritoriale şi independenţei politice a Chinei" 93.

Poziţia guvernului de la Tokyo faţă de acest document a fost exprimată mai limpede de Yoshizawa, Mi

91 *Ibidem*, Dosare speciale, Telegrama lui Titulescu către

M.A.S. (Pentru Carol al II-lea), Geneva, 15 martie 1932, p. 114.

92 Ibidem, „FEurope Nouvelle"… Le conflict sino-japonais devant FAssemblee (3 – 11 marş 1932). f. 229; Ibidem, Societatea Naţiunilor, Dosar nr. 42, f. 1 (1933 – 1939), Conflictul chino-japonez, Resolution adoptee par FAssemblie, 11 marş 1932 (ne paginat).

„3 *Ibidem*, Fond 71, Dosare speciale… 101.102, nistrul de externe al Imperiului nipon la cea de-a 61-a sesiune a Dietei, El a subliniat faptul că rezoluţia adoptată de Adunare la 11 martie „… este din numeroase motive de

neacceptat pentru guvernul japonez” 94.

În vreme ce la Geneva şi în genere în largul câmp al diplomaţiei mondiale, din interese foarte diferite, se făceau strădanii şi se cheltuiau energii pentru stingerea conflictului de la Shanghai, militarişti japonezi se înverşunau să menţină şi să dezvolte incidentul pe care-l aprinseseră în zona marii citadele chineze. În ziua de 9 martie, importante efective militare nipone au dezlănţuit un adevărat asalt pentru a cuceri Taichang, iar la 10 martie, la Lieou-Ho au debarcat alte mii de soldaţi ai armatei imperiale. Despre adevăratele intenţii ale japonezilor putem afla şi din mesajul Mikadoului adresat Dietei imperiale, în ziua de 19 martie: „Ordonăm – le spunea Atenei împăratul – Miniştrilor de stat de a supune de urgenţă Dietei un proiect de buget şi diferite legi în legătură cu situaţia actuală. A\? em credinţa că toţi membrii Dietei îşi vor face datoria în spiritul cooperării” 95.

În consecinţă, situaţia la Shanghai a rămas încordată. În cancelariile diplomatice occidentale interesul pentru închiderea „incidentului” din zona marelui oraş chinez devenea tot mai presant, deoarece japonezii, întărindu-se şi aici, deveneau mult prea primejdioşi.

Opinia publică internaţională era din ce în ce mai neliniştită, se agita tot mai mult, pe măsură ce creştea pericolul pentru pacea lumii. În acele zile, întreaga viaţă a Genevei, cuprinsă de o accentuată tensiune, se limita la Conferinţa generală pentru dezarmare şi conflictul chino-japonez, în speţă „incidentul” de la Shanghai. Totul se cea de fapt la un singur cuvânt devenit o obsesie neplăcută – disensiuni, disensiuni, disensiuni între raa-puteri.

În acest climat, la 30 aprilie 1932, şi-a început lucrările Sesiunea extraordinară a Adunării Generale a Societăţii Naţiunilor convocată pentru a analiza mersul evenimentelor la Shanghai. În deschidere, preşedintele Paul Hymans a prezentat delegaţilor, în rezumat, raportul Co

— *Ibidem*, Deschiderea a 61-a sesiune a Dietei

japoneze şi discursul Ministrului Afacerilor Străine asupra politicii externe a Japoniei, f. 146.

88 *Ibidem*”, «., Deschiderea a 61-a sesiune a Dietei japoneze,”;

t, 143, miletului special cu privire la evenimentele de la Shanghai şi evoluţia lor, însoţit de un proiect de rezoluţie.

După ce erau subliniate unele rezultate ale rezoluţiilor din 4 şi 11 martie, proiectul de rezoluţie stipula la articolul 3 „... că negocierile trebuie să fie continuate conform cu rezoluţiile mai sus citate, fără ca vreuna din Părţi să pretindă a impune condiţii incomparabile cu zisele rezoluţii” 96.

Că situaţia nu era prea optimistă, ba, era chiar alarmantă, rezultă şi din articolul 8 al proiectului de rezoluţie propus de Hymans, care preciza că „... reze luţia de la 4 martie nu va fi pe deplin executată decât prin retragerea completă a forţelor japoneze”.

Legat de aceeaşi problemă este articolul 9, care prevăzând constituirea unei Comisii mixte, cuprinzând pe reprezentanţii unor ţări neutre preciza că aceasta avea menirea „... de a certifica retragerea reciprocă şi de a colabora la organizarea transferului teritoriilor evacuate de către forţele japoneze poliţiei chineze care va veni să ia în primire zisele teritorii îndată ce forţele japoneze *se* vor retrage” 97.

La articolele 12 şi 14, proiectul de rezoluţie se referea din nou la puterile cu interese speciale în zonă. Astfel, articolul 12 sublinia că Adunarea generală a Societăţii Naţiunilor „... insistă pe lângă Părţile în cauză pentru a continua negocierile în vederea închiderii rapide a conflictului şi roagă guvernele cu interese speciale în concesiunile de la Shanghai de a continua să-şi dea concursul în acest scop” 98. Articolul 14 cuprindea la rândul său, un nou apel către guvernele „... Puterilor cu interese speciale în concesiunile de la Shanghai de a transmite Societăţii Naţiunilor informaţiile pe care le vor dobândi”...prin diverse căi şi de a sprijini activitatea Coi ei

mixte”.

În discuţiile care s-au purtat atât pe marginea rai tolui cât şi a proiectului de rezoluţie, reprezentantul Guvernului naţionalist chinez a declarat că ţara sa este satisfăcută de proiectul de rezoluţie: „În rezumat, vernul chinez acceptând rezoluţia, o acceptă în ansam

96 Ibidem. Compte. rendu de la Session extraordinaire l’Assemblee de la Société des Nations convoquee en vor

Particle 15 du Pacte sur la demande du Gouvernement eh

Cinquième seance pioniere, samedi, 30 avril 1932, *i.* 293.

97 Ibidem.

88 *Ibidem*.

2; 7

blul ei şi acordă o importanţă egală tuturor paragrafelor”.

Nagaoka, reprezentantul Imperiului nipon, a arătat, între altele, că: „Delegaţia japoneză nu se consideră deocamdată în măsură să-şi dea votul proiectului de rezoluţie care ne este supus azi şi se limitează a se abţine de la vot, dat fiind că Guvernul japonez îşi menţine atitudinea de rezervă pe care a considerat că trebuie să o adopte relativ la aplicarea articolului 15 al Pactului, conflictului chino-japonez””.

Cu toate acestea, oamenii politici cu „mirosul fin” au sesizat că în atitudinea cercurilor politice diriguitoare de la Tokyo se schimbase ceva, în ciuda poziţiei intransigente pe care continuau s-o afişeze la Geneva. Eroismul, bărbăţia şi abnegaţia cu care luptaseră, împotriva agresorilor niponi la Shanghai, ostaşii şi ofiţerii armatei a XIX-a chineze sprijinită cu preţul multor sacrificii de populaţia civilă din oraş şi împrejurimi, neaşteptatele şi marile dificultăţi întâmpinate aici de către forţele militare nipone, atitudinea, de data aceasta, ameninţătoare în adevăratul înţeles al cuvântului, a puterilor occidentale ce se simţeau periclitate, au dat ocazia liderilor politici şi militari ai

Imperiului de la Soare Răsare să coboare puţin pe tărâmul realităţilor. Ei au înţeles că Japonia nu era pregătită să poarte un război, ce nu putea fi altfel decât foarte lung şi foarte greu, împotriva Chinei şi puterilor Apusului. Diplomaţi inteligenţi, excelenţi cunoscători ai vieţii politice internaţionale, Inukai, Yoshizawa şi echipa au sesizat faptul că apăruseră condiţii favorabile ca Japonia să încheie „incidentul” de la Shanghai fără niciun fel de daune sau ştirbire a prestigiului ei militar, evitând în acelaşi timp supărătorul şi sâcâitorul, pentru ei, Forum de la Geneva. Prin aceasta, Guvernul imperial şi în special Gaimusho în frunte cu tenacele şi diba-cele Yoshizawa, sperau, deloc fără temei, să realizeze ceea ce în oraşul de pe malul lacului Leman nu reuşiseră şi anume: să separe „incidentul” de la Shanghai de problema manciuriană, să-l transforme într-un minuscul conflict local care trebuia să fie soluţionat numai de cele două părţi aflate în litigiu, să elimine din această „afacere” atât Societatea Naţiunilor cât şi marile puteri occidentale care se considerau şi erau considerate cu interese speciale în zonă.

— Ibidem, f. 293…

Socotind că momentul oportun venise, comandamentul forţelor japoneze de la Shanghai a dat publicităţii o declaraţie privind încetarea operaţiunilor militare în această regiune. Au început tratativele dintre cele două părţi aflate în litigiu. În ziua de 5 mai s-a semnat acordul chino-japonez prin care se punea punct final „incidentului” de la Shanghai. Şi, probabil pentru a face din aceasta o victorie diplomatică japoneză, comandamentul nipon a invitat să fie de faţă la „ceremonie” pe reprezentanţii unor puteri: Wilden (Franţa) Miles Lampson (Anglia), Lester Johnson (SUA) şi Ciano (Italia) 10°. Se stingea astfel un focar care la un moment dat era să se transforme într-un incendiu pustiitor, punând în gravă primejdie pacea mondială.

Populaţia civilă, în totalitatea ei, din marea citadelă chineză şi împrejurimi a făcut dovada unui patriotism arzător, luptând alături de soldaţii celei de-a XIX-a armată

împotriva unui inamic excelent instruit şi dotat, aţâţat în ultimul grad de o foarte activă propagandă naţionalist-şovină. În raportul său din 18 martie, Eugen Stoi-cescu relatează că presa niponă a publicat, după statisticile imperiului, numărul victimelor din populaţia civilă din cartierele Shanghaiului cuprinse de furtuna luptelor din zilele „incidentului", adică: Chapei, Woosung şi Kian-gwan. Astfel, şi-au pierdut viaţa 6 080 persoane, 2000 răniţi mai mult sau mai puţin grav şi au fost distruse aproximativ 160.000 de locuinţe. „Din convorbirile avute, adaugă diplomatul român al cărui spirit de pătrundere şi cunoaştere a adevărului nu s-a dezminţit niciodată, reiese că cifrele mai sus citate sunt cu mult inferioare realităţii, ceea ce adevereşte în fond, spusele multor martori oculari, care acuză pe japonezi că au comis numeroase crime inutile şi au măcelărit numeroşi civili chinezi în cartierul indigen" 101.

Cercurile războinice japoneze nu voiau să se împace nici cu politica dusă de guvernul condus de „Bătrânul vulpoi" – Inukai. Acceptarea „tutelei" Societăţii Naţiunilor, tratativele cu chinezii în problema „incidentului" de la Shanghai, închiderea acestuia fără vreun câştig „palpabil" pentru japonezi au sporit nemulţumirea militari

100 R. D'Auxion de Ruffe, *Chine* et Japon. Les coulisses du *drame*, Paris, Editions Berger-Levrault, 1939, p. 149.

101 Arh. M.A.E., Fond 71, Dosare speciale… Raportul Legaţiei Regale a României, Tokio, 18 martie 1932, f. 134.

lor ultrareacţionari şi a organizaţiilor extremiste naţio-oriste. Bunăoară, *Consiliul General Japonez* «I *luptei comune*, acţionând sub lozinci fasciste, demagogice, cerea desfiinţarea parlamentarismului, întărirea statului, „lichidarea capitalismului şi a contradicţiilor de clasă". La rândul său, *Partidul Producţiei* afişându-se ca detaşament activ al „japonismului" pusese la baza programului său politic „… unitatea monarhului şi poporului pentru autarhie". Propaganda lor a luat o amploare ieşită din comun. Cazurile de aşa-zis „eroism" ale soldaţilor niponi la

Shanghai au constituit prilejuri şi motive pentru aţâţarea opiniei publice din imperiu. Dintre toate acestea, unul a cutremurat Japonia şi a creat climatul cel mai favorabil pentru întărâtarea naţionalistă a populaţiei. Este vorba de faimosul episod al celor „Trei Eroi-Bombă umană" (Bakudansanyoushi). Povestirea faptelor celor trei militari a umplut multe pagini ale ziarelor de dreapta, transmisă din gură în gură, a căpătat proporţiile unei legende. În ziua de 21 februarie 1932, la Shanghai, trei subofiţeri infanterişti japonezi, purtând o mare încărcătură de dinamită, s-au plasat în reţeaua de sârmă ghimpată chineză cu scopul de a crea o breşă pentru declanşarea unei operaţiuni ofensive. Ei au pierit odată cu explozia. Rămăşiţele lor, glorificate, au fost depuse în Muzeul militar din Tokyo. „Sacrificiul" celor trei tineri, *sun youshi* (*trei eroi*), a fost celebrat în toată Japonia. Mamele lor, înti – un tren special, au făcut turul ţării. În gări, zeci de mii de oameni ieşeau în întâmpinarea trenului, să vadă pe cele care au dat viaţă unor asemenea eroi şi, copleşiţi, îngenuncheau şi le sărutau poalele chimonou-ri lor.

Inutilitatea acestui gest a fost înţeleasă abia în 194*5 m*. Actele teroriste s-au înscris din nou, cu o frecvenţă îngrijorătoare, pe ordinea de zi a vieţii publice japoneze. Oamenii politici, până nu de mult în graţiile militarilor şi naţionaliştilor, nu mai corespundeau dorinţei de cuceriri şi aventuri războinice a acestora. „Crimele patriotice" au devenit o caracteristică dominantă a regimului de teroare impus de extremişti. Dintre organizaţiile teroriste japoneze, cea mai activă era *Ketsumedian* (Conior; Frangoja Touscaint, *op. cit* p. 357: Upton Close, *Le* Pertt *aia*, Payot. Paris. 1936, p. SUO; *Istorâia voiul* na *Tihom*: *cine*, tom. I, pp, 210 – 211; M. *L* Sladkovski, *ap. cât*, p. 141.

freria sângenti), A sosinul lui Tno-ue făcea parte din duiile acestei organizaţii de tristă amintire.

La 5 martie a fost asasinat, tot de un mtmbru al *Ketsumedian-ului*, baronul Takuma Dan, directorul concernului *Miisui*. Dar uciderea lui Inukai, la 15 mai, a produs o impresie puternkă nu numai în imperiu ci în toată

lumea şi aceasta cu atât mai mult cu cât asasinarea primului ministru a fost însoţită de acte menite să impună un regim mai forte în Japonia. Elemente rebele, războinice, au ocupat localuri ale poliţiei, centrale electrice şi imobile ale băncii *Mitsubishi*, punând capitala imperiului într-o adevărată stare de asediu. Arestaţi, făptaşii au fost trataţi mai mult decât îngăduitor.

De altfel, procesul tânărului Shinohara, asasinul lui Inukai, a fost edificator în acest sens. În pledoaria sa, avocatul apărării, un jurist japonez recunoscut, comparând cazul clientului său cu cel al lui Brutus şi Cassius, asasinii lui Cezar, a cerut clemenţă „... fiindcă acuzaţii aveau ea ţel stabilirea unui stat mai bun şi mai pur, visele lor erau dezinteresate: hotărârile lor eroice, ar trebui să facă să plângă până şi pe demoni” *m*, în urma asasinării lui Inukai, a tulburărilor din ziua. de 15 mai, guvernul a demisionat. La cârma ţării s-a instalat acum un guvern militarist pur cu Amiralul Saitō, fost guvernator al Coreii, prim-ministru şi cu generalul Araki la Ministerul Războiului. Acesta din urmă era cunoscut prin atitudinea lui „intransigentă”. Adept al „doctrinei imperiale”, Araki, era partizan al grupei *Kâdoha*, şi prin urmare se pronunţase de mult pentru ocuparea Man-ciuriei ca măsură de prevenire a „pericolului sovietic” *m*.

Comisia Lytion – O încercare de restabilire a păcii în Extremul Orient. „Incidentul” de la Shanghai a creat impresia, pretutindeni, în ciuda propagandei nipone, că Japonia va acţiona nu după dorinţa cercurilor politice conducătoare ale Apusului ci numai după interesele ei. La Londra, la Paris, la Roma, dar mai ales la Washington nemulţumirile împletite cu nerăbdarea au devenit evidente la începutul anului 1932 când a intrat în acţiune faimoasa „Dantură a Pactului Briand-Kellogg”. Prima manifestare a acesteia a fost nota trimisă de către guvernul Statelor Unite ale Americii guvernelor japonez şi în François Toussaint, op. cit., p. 357 – 358; Upton (

At, pp. 377 – 379.

m François Toussaint, op. cit., p. 358, chinez la 7

ianuarie. Prin aceasta, americanii atrăgeau atenţia nu numai autorităţilor de la Nanjing şi Tokyo, dar întregii opinii publice a lumii, că Statele Unite nu recunosc şi nu vor recunoaşte nicio situaţiune, niciun tratat şi niciun acord, care ar rezulta de pe urma violării tratatelor existente" 105. Această notă, care inaugura „Doc trina Stimson" sau „doctrina Stimson-Hoover" său. şi mai grăitor „doctrina nerecunoaşterii", a fost urmată de scrisoarea secretarului Departamentului de Stat din 23 februarie 1932, către cele două părţi aflate în conflict.

Această scrisoare dezvolta ideile cuprinse în nota din 7 ianuarie şi avertiza încă o dată guvernele de la Tokyo şi Nanjing asupra hotărârii americane de a nu recunoaşte schimbările comise în Extremul Orient împotriva prevederilor unor decumente adoptate după încheierea primului război mondial.

De asemenea, în ziua de 4 mai 1932, la Washington, Castle, secretarul de Stat ad interim, a ţinut o conferinţă, probabil anume organizată, în care abordând problemele Extremului Orient sublinia hotărârea guvernului Statelor Unite de a nu recunoaşte niciun fel de schimbări teritoriale impuse prin forţă şi violând tratatele existente. Cea de-a palia acţiune, trecută la activul „Danturii *Pactului* Briand-*Kellogg*" a fost discursul rostit de Hoover însuşi, la 11 august 1932, cu ocazia acceptării candidaturii sale pentru noile alegeri prezidenţiale.

Referindu-se la evenimentele din Orientul îndepărtat, el spunea: „Ne vom sfătui cu alte naţiuni, conform spiritului Pactului (*Pactul Bria*nd-*Kellogg* – *n.n.*) în vremuri de criză, pentru a întări pacea lumii. Înainte de toate am introdus o doctrină nouă în politica internaţională, anume că nu recunoaştem şi nu vom recunoaşte drepturi la posesiunea de teritorii câştigate prin violarea Pactelor de pace". Din cuvântarea preşedintelui american rezultă că opinia publică din S.U.A. era profund afectată de ofensiva desfăşurată de japonezi pe toată planurile în Extremul Orient. Pentru a câştiga pe alegători de partea sa în alegerile ce se apropiaseră, Hoover simţea nevoia să se

angajeze că va adopta o poziţie fermă în respectarea *statu-quo*-ului consfinţit prin tratate, acorduri şi pacte încheiate după primul război mondial. „Dantura *Pactului Briand-Kellogg*", a fost prezentă şi în pro

105 Franklin Delano Roosevelt, *Discursuri şi mesaj*, Bucureşti, 1946, p. 40.

gramul electoral al partidului democrat. F.D. Roosevelt, pentru a atrage electoratul american de partea sa în alegerile prezidenţiale, s-a pronunţat împotriva acţiunilor agresive ale Imperiului nipon în Extremul Orient106.

La toate acestea trebuie să adăugăm rezoluţiile, destul de numeroase, adoptate de Forumul de la Geneva, a celorlalte acţiuni iniţiate de acesta, toate reprezentând încercări de a exercita presiuni asupra liderilor niponi spre a deveni mai „rezonabili". Dar, militariştii japonezi, sfidând atât opinia publică mondială, puternic neliniştită de perspectiva unui nou măcel mondial, cât şi cercurile politice diriguitoare ale marilor puteri occidentale, şi-au continuat metodic şi tenace înfăptuirea planurilor lor de cotropire completă a nord-estului chinez, de consolidare a cuceririlor făcute. În ziua de 5 februarie, forţele militare japoneze, continuând operaţiunile de ocupare a Manciuriei, au ocupat oraşul Harbin, al doilea centru ca importanţă din China de nord-est.

Concomitent cu desfăşurarea operaţiunilor militare, Comandamentul Armatei din Guangdong, serviciul de spionaj al armatei, serviciul de informaţii al Căii ferate sud-manciuriene laolaltă cu alte numeroase organizaţii, au desfăşurat o intensă activitate pentru consolidarea poziţiilor cucerite. În acest sens s-au folosit de tot felul de elemente trădătoare, aventurieri, gata să-şi vândă ţara şi poporul pentru cele mai mici avantaje promise de ocupanţi. Folosindu-se de aceste instrumente, japonezii au purces îndată după declanşarea agresiunii la plămădirea unor guverne, ce-şi ziceau „autonome", pe provincii. Aceste guverne marionetă trebuiau să răspundă cu docilitate la toate poruncile şi solicitările autorităţilor de

ocupaţie nipone, să slujească intereselor Imperiului de la Soare-Răsare. Cu timpul, pe măsură ce operaţiunile militare luau proporţii, comandamentul Armatei din Guangdong a preluat în totalitate controlul asupra activităţii acestor organisme locale. Fără a se consulta cu guvernul de la Tokyo, care avea reţineri, temându-se de ivirea unor complicaţii internaţionale, şefii Armatei din Guangdong au trecut cu hotărâre la transformarea Manciuriei într-un stat aşa-zis „independent". Activitatea lor s-a intensificat simţitor după ce la Geneva s-a hotărât formarea şi

106 Arh. M.A.E., Fond Convenţii, 9/p 4, vol. II, anii 1930 (nepaginat); F.D. Roosevelt, op. cit., p. 48 – 49; F. Freidel, op. cit., pp. 178 – 179.

rea în Extremul Orient pe meleagurile mult frătatei Manciurii, a unei Comisii de Studiu spre a an cheta faptele la faţa locului. Intenţionând să pună Soţ tatea Naţiunilor în faţa unui fapt împlinit. Comandamentul

Armatei din Guangdong a stăruit să-şi realizeze planurile de constituire a Manciuriei „independente" înaii de sosirea Comisiei Lytton. Din „îndemnul" militarilor

«uponi, Comitetul Executiv al Provinciilor de Nord-Est a dat publicităţii. Ia 18 februarie 1932, o declaraţie de

„Independenţă" a Manciuriei. Tot din iniţiativa Armatei din Guangdong, la 28 februarie, 600 de persoane, fără un mandat, s-au reunit într-o consfătuire pe întreaga Manciurie aprobând Declaraţia privind forma rea statului Manciuko, una şi aceeaşi cu declaraţia pu ia 18 februarie de Comitetul Executiv în fru;

J CIkio Hsin-Po. Pe data de 1 martie 1932 a meni şi aşa-zisa Convenţie manciuriană, care a încredinţat regenta provizorie lui Henric PuYim, fostul împărat răsturnat de pe tron în 1911 de revoluţia victorioasă.

Pijaponeză a dus o vie activitate, adevărata ne aconvinge opinia publică mondială că i era un stat de sine stătător şi că a apă zultat al dorinţei, voinţei şi puporidui manciurian vornanţilor chinezi la cea de-a 61-a sesiune a Dietei

Yost. aflat la conducerea a roata! un amplu discurs în care problema 6 al japono-chinez tu toate lui. Îi/. ivrir. du-se la apariţia statului Manciuko, e că de multă vreme populaţia al ia în conflict cu guvernanţii militaii ic PuYi-a năseat! a 7 februarie 1306. În anul 1908

Ia 1011 a fost detronat, răirii de iarnă declarat „ora, şi îl plătea anual o lista

4 milioane de dolari chinezeşti în 1024, după – ce Bdi

(ul a tost ocupai ei e tru, în laisian, PuYi a fost tran*să în* carneva: cim Beijing unde a stabilit rei.

arie 1925, japonezii l-au trimis 1 – ai tai în 1931 l-au condus la Mukden, După. mei unei de către armata sovietică, PuYi a fost inter-3.S. Guvernul sovietic l-a predat guvernul lui Repune Chineze După ce a tos! eliberai din închisoare, l'K if». el a muncit la Grădina botanică din Beijing. În 1961 a fost transferat să muncească în cadrul Comisiei Gu-entale pentru cercetări istorice. A murit în anul 1967, chinezi. După înfrângerea acestora de către japonezi în toamna anului 1931 şi posterior, „... sforţările populat, locale pentru menţinerea ordinii şi păcii s-au transformat încetul cu încetul într-un curent pentru autonomia aci tei regiuni. O Declaraţie de independenţă, spunea mai departe şeful diplomaţiei imperiale, a fost făcută în acest sens. acum câtva timp de către guvernatorii acestei provincii şi alte căpetenii politice ale Mnnciuriei" J; 8. YOS – fti-zav/a informa apoi corpul legiuitor imperial că guvernul Japoniei primise pe data de 12 martie o comunicare din partea Consiliului de miniştri al stai ului Manciuko prin care s-a adus la cunoştinţă creare;! unei Manciurii independente. „Sunt convins, spunea Yoshizawa, că va fi de cel mai mare interes pentru noul Stat, dacă guvernul său va respecta, conform declaraţiunilor făcute, tratatele existente, drepturile şi interesele străinilor, precum şi dacă va adera pe deplin la principiul uşii deschise»".

Expiimând opinia celor mai agresive cercuri politice japoneze colonelul J. Kobayashi arăta că formarea noului manciurian nu era decât o schimbare a conducătorilor

provincii cu o politică nouă. Japonia „... în raţiunea lor primordiale pe care le are acolo, are datoria susţine în Manciuria un guvern care se declară favo* unei colaborări intime între cele două ţări... Este suficient să amintim sângele vărsat de japonezi, începând din 1895, capitalurile imense investite de ei acolo, ca şi eforturile depuse în vederea dezvoltării economice a ţiuli..." ca să înţelegem că „Opera realizată de ei (de japonezi – *n.n.*) nu este cu nimic mai prejos de aceea a celorlalte Puteri în marile lor colonii *m*. Evident că ofiţerul naţionalist nipon pretindea că Imperiul de la Soare-Răsare, nefiind cu nimic inferior puterilor apusene, a procedat în Manciuria aşa cum făcuseră şi ele la rându-le în imperiile lor coloniale în consecinţă, Kobayashi lăsa să se înţeleagă că nimeni nu avea dreptul să împiedice Japonia să-şi aibă coloniile ei pe care să le exploateze cum va crede de cuviinţă fără a da cuiva socoteală, în Arh. M.A.R. Fond 71. Dosare speciale. Conflictul chino-ja-poaiez. Deschiderea cei» de-a CI-a se & luni a Dietei japoaie discursul Ministrului Afacerilor Străine asupra polii Leii externa a Japoniei, vol. 231, p. 147.: *hidem*.

— Colonel J. KooavasW, *op. cit* „pp. 21 – 28.

Guvernul „naţional" de sub conducerea amiralului Saitō a desfăşurat o politică expansionistă mult mai activă decât antecesorul său. În Declaraţia cu privire la constituirea Manciuko, guvernul de la Tokyo încerca să convingă lumea că Imperiul japonez n-ar fi avut niciun amestec în apariţia noului stat asiatic, căci atât Manciuria cât şi Mongolia fuseseră şi în trecut ţări separate de statul chinez. Declaraţia de independenţă a Manciuriei era, după părerea cercurilor guvernante japoneze, un act legal şi util; şi aceasta cu atât mai mult cu cât în China, după revoluţia din 1911, s-a instalat haosul şi dezordinea, iar la bunăstarea poporului nu se gândea nimeni.

Intenţiile militariştilor japonezi faţă de statul Man-i, despre rostul acestuia şi despre soarta poporului manciurian apar şi mai limpezi prin şi în urma instalării, la începutul lunii august 1932, a generalului Muto în funcţia

de înalt comisar japonez şi ambasador ctraordinar şi plenipotenţiar în Manciuria. Exponent ferm al cercurilor militariste extremiste generalul Muto primise misiunea de a unifica cele patru administraţii ce funcţionau în iuria cu scopul de a facilita soluţionarea tuturor problemelor politice dintre guvernul nipon şi cel man ciurian. În calitatea ce o deţinea, Muto urma să îndeplinească funcţia de comandant al forţelor militare japoneze din Guangdong, iar ca ambasador extraordinar şi plen; iar al speriului avea sub ordine toate consulate-]nipone din Manciuria, precum şi administraţia Căii ferate sud-manciuriene. Pen"; toată lumea era evident că numirea generalului Muto chiria însemna recunoaşterea *de facto* şi *d.2 jure* a statului IV >.

Într-un raport primit de Alexandru Vaida-Vo; evod din capitala Japoniei se sul aptul că... misiunea aiului Muto ar fi de a: cu guvernul manciurian un tratat defensiv de alianţă pentru cazul caid Mani ar fi amenintrtă din – ntrii; spre a-i putea aci ajutor militar, precum şi a unei conven

1 care guvernul manciurian ar recunoaşte şi urile şi interesele actuale ale Japoniei r Ji). I rar-adevăr, pe data de 24 august 1932, guvernul japonez a recunoscut apariţia pe harta lumii a statului Manciuko, iar în ziua de 15 septembrie acelaşi

111 Arh. Stat. Buc, Fond Casa regală, Dosar G9/19C2, f. 2, 15.

an 112 s, a seninat acordul japono-manciurian care cuprindea următoarele: „1. Manciuko confirmă şi va respecta, în cazul că nu vor exista pe viitor înţelegeri contrare între Japonia şi Manciuko, toate drepturile şi interesele dobindite de Japonia şi supuşii săi pe teritoriul Manciuko rezultate din clauzele tratatelor, acordurilor şi oricăror alte înţelegeri sau din contracte chino-jnponeze, atât din cele particulare cât şi din cele publice. 2. Japonia şi Main recunoscând că orice ameninţare la adresa teritoriului sau păcii uneia din înaltele Părţi contractanteeste în acelaşi timp o ameninţare la adresa securităţii şi exi ţei celeilalte părţi, au căzut de acord să colaboreze p susţinerea seeiiriiaiii naţionale, înţelegând că

pe teritoriul Manciuko se va găsi un astfel de număr de trupe careva ti necesar în acest scop" U: Î.

Evident, că, independent t era pentru locuitorii din Manciuko tai cuvânt gol. O ficţiune, adevăraţii stăpâi noul stat erau japonezii. De asemenea, acordul jarponomancâurian legaliza intervenţia anuală n Japoniei şi seacordviu acesteia drepturi nelimitate în Manciuria". „Referindu-se la raporturilq dintre imperiul japonez şi Manciuko. J.B. Purosejle face următoarea apreciere pe deplin întemeiata: „Japonezii, fie ea secretari gt ne rati ai ministerelor, fie «consilieri», exercitau în realitate puterea" u.

Manciuko n-a fost conceput ele niponi pentru a fi şi a rămâne stat neatârnat, iar cotropirea Manciiiriei n-a fost decât începutul expansionist al înfăptuirii planului de dominaţie japoneză asupra lumii, al generalului Ta-naka Giichi. Prin cucerirea Maneiuriei şi transformarea ei într-o coloniea Japoniei, sub steagul statului naţional independent", s-a încheiat realizarea primei etape a pianului de cucerire ai Japoniei în Asia răsăriteană.

1, 2 în ceea ce priveşte data semnării acordului japono-man-ciurian există deosebiri etc vederi. Astfel în lucrarea sa *Uistoire diplomatique de 1919 a 7 ios jours*, J.-B. Duroselle afirmă la p. 145 că acordul a fost semnat pe dala ele 2 septembrie 1932, iar M.I. Shidkovski în lucrarea sa *Kitaï Japoniia* afirmă la p. 148 că acorciu! japono-wianciurian a fost Betnnat la 9 septembrie 1932.

m The ManciwukuQ Year Book, 1942, p. 771 – 772 (Apud M.I. Sladovski, op. cit.; p. 148), Textul acordului este prezentat şi în lucrarea *Îs*! *ori ia voini na Tih om Okeane*, tom. I, pp. SOI-363, sub titlul: *Protocolul iapono-manciurian*).

— M. 1. Sladkovski, op. cit., p. 148. … H5 J.

— B, Duroselle, op. cit., p. 145.

m 227

În februarie 1932 în marea insulă Honshū, din arhipelagul japonez, deşi zăpada mai persistă în nord, sfârşitul iernii este aproape. O spune firea, care în sud

începe să renască. La Tokyo, zâmbetul şi veselia s-au înstrăinat cu totul de chipul japonezului de rând. A fost o iarnă grea. În arhipelag nenorocirile crizei continuă să zăbovească în căminele modeste ale familiilor nevoiaşe. Lama a fost cu atât mai grea cu cât doliul şi grija de moarte pentru cei plecaţi pe continent să lupte s-au instalat pentru mult timp în inima şi conştiinţa celor mulţi la toate acestea se adaugă teroarea sângeroasă, căutătoare de victime dezlănţuită cu nesăbuinţă de organizaţiile ultraextremiste. Oamenii politici, etichetaţi ca „moderaţi*, ezită să-şi părăsească adăposturile. Până şi „badinul vulpoi" Inukai se teme.

Inukai nutreşte speranţa că Societatea Naţiunilor, prin Comisia trimisă să ancheteze faptele la faţa locvilui, va înţelege şi admite până la urmă punctul de vedere japonez în problemele Extremului Orient.

Dar şi Comisia de Studiu a Forumului de la Geneva, pusă sub conducerea lordului Lytton, păşind pe sol nipon, păstra iluzia că Imperiul de la Soare-Rusare va ceda în cele din urmă în faţa Ligii Naţiunilor şi sub presiunea marilor puteri. Însă şi unele şi altele aveau să se dovedească iluzii deşarte.

Sosită în oraşul de la vărsarea râului Sumida, Tokyo, în februarie 1932, Comisia Lytton a rămas până la 3 mar – >. răstimp în care şi-a început intensa-i activitate.

Lordul Lytton şi colegii săi au avut mai multe întrevederi cu diverşi reprezentanţi ai vieţii publice japoneze.

Prima întrevedere a avut loc ia 29 februarie cu Inukai, preşedintele Consiliului de miniştri al Japoniei. A fost mai mult o vizită de prezentare prin care Comisia Societăţii Naţiunilor, expunând misiunea ce i-a fost încredinţată, cerea sprijinul autorităţilor nipone. În ziua de 3 martie membrii Comisiei au fost primiţi în audienţă, eu mult fast, de către împăratul Hirohito. Această audienţă, cu caracter protocolar, a fost continuată, în aceeaşi zi, de o întrevedere la Gaimusho, cu Yoshizawa, şeful diplomaţiei japoneze.

De aici. Comisia Lytton s-a deplasat mai la sud. În al-doilea centru, ca mărime şi însemnătate, al Japoniei – Ōsaka, unde a avut câteva întrevederi cu personalităţi de frunte ale prefecturii şi în primul rând cu reprezentanţii Camerei de Comerţ din localitatea cu mari interese pe continentul chinez.

(Mată încheiată această primă etapă Comisia de Studiu a Societăţii Naţiunilor s-a deplasat pe continent unde şi-a început activitatea cu 15 întrevederi la ştianghai în perioada 14 – 26 martie. Cu energia-i recunoscută, lordul Lytton a imprimat Comisiei un ritm de muncă extrem de susţinut. Pentru a culege informaţiile trebuitoare, pentru a cunoaşte temeinic realităţile, împreună cu colegii săi, lordul Lytton a organizat un lung şi istovitor turneu prin China continentală. Astfel, au fost vizitate, pe lângă marea citadelă Shanghai, oraşele Nanjing, Han-keu, Tientsin, Beijing. Mukden, Changhoun, „Harbin, Tsitsihar, Dairen, Chinghow, Shanghaiguan, Qingdao.

În acest răstimp, membrii Comisiei Lytton au pl ample discuţii cu numeroase şi diverse personalităţi din conducerea Imperiului nipon, Republicii chineze şi statului Manciuko, cu cadre influente ale comandamer celor două armate. Printre acestea, sunt edificatoare următoarele întrevederi, cu: şeful guvernului naţionalist chinez, Li-Scn; generalul Zhan Suehliang; Herme PuYi... şeful puterii executive a Manciuko”; Matsuoka, r zentantul personal al lui Yoshizawa la Shanghai; Lo Kan, ministrul Afacerilor Externe al Republicii chineze; Jheng Hsiao-Hsu, şeful Guvernului statului Manciuko; generalul Honjo, comandantul şef al Armatei din Guangdong; generalul Wang I-Chek, fostul comandant al Cazărmilor din noi dui Mukdenului, unul din primele şi cel mai important obiectiv atacat de japonezi în noaptea de 18 – 19 septembrie 1931; generalul Ho Chu-Kou etc.

De asemenea, membrii Comisiei Lytton au avut întâlniri cu reprezentanţi ai diferitelor întreprinderi industriale şi comerciale japoneze şi chineze, reprezentanţi

ui unor organizaţii politice şi social-obşâeşti, muncitoreşti studenţeşti din cele două ţări etc

Încheindu-şi munca pe continent... Comisia a revenit în capitala niponă unde, pe data de 6 iulie a avut o prelungită convorbire cu amiralul Saitō, noul şef al cabinetului japonez, numit la cârma ţârii după asasinarea lui Inukai şi gravele evenimente de la 15 mai. La 9 iulie» membrii Comisiei Lytton s-au întâlnit cu generalul Araki „intransigentul 3 ministrul de Război al Imperiului. Dar cea mai importantă a fost discuţia din 12 – 14 iulie cu contele Usâiida, ministrul Afacerilor Externe al Japo nicil16. Lordul Lytton şi colegii săi au explicat şefului Gaimusho că acţiunile nipone pe continent, atât în Manciuria, cât şi cele ce avuseseră loc la Shanghai şi care nu încetaseră pe timpul lucrărilor şi activităţii Comisiei Societăţii Naţiunilor, comportau grave consecinţe pentru soarta păcii şi aduceau reale prejudicii eforturilor pentru reglementarea conflictului chino-japonez. Cât priveşte recunoaşterea statului Manciuko de către Guvernul imperial, este un act care nu se poate baza decât pe două supoziţii: una, după care intervenţia armată a Japoniei ar fi fost un act de legitimă apărare, iar a doua, că locuitorii Manciuriei ar fi aspirat spre independenţă. Membrii Comisiei au arătat lui Ushida că niciuna, nici cealaltă n-au fost încă dovedite de partea japoneză. În continuare, Lytton şi colegii săi au precizat că sunt dispuşi să examineze alte mijloace de a salvgarda interesele Japoniei, însă în condiţiile acestea, când Guvernul imperial a decis asupra poziţiei lui faţă de Manciuko şi, în general, faţă de problemele ridicate de Extremul Orient, orice discuţie era de prisos. Răspunsul lui Ushida a fost prompt şi rece: Guvernul japonez a hotărât să recunoască Manciuko considerând că are dreptul s-o facă şi că o prealabilă discuţie internaţională pe această temă ar fi fost inutilă şi lipsită de sens.

În urma acestui fapt şi a atitudinii total lipsită ele receptivitate, afişată aproape cu ostentaţie de către şeful naţiei nipone, Comisia de Studiu a Societăţii Naţiunilor a

părăsit în grabă arhipelagul japonez i17.

Comisia Lytton a desfăşurat o activitate intensă, ne

…a, încercând să depăşească toate greutăţile, uneori, în aparenţă de netrecut, pentru a dezvălui fa1 arată a lucrurilor. Discutând cu un număr mare de oameni, între care multe personalităţi ale vieţii politice, ofiţeri superiori aparţinând ambelor părţi aflate în conflict, vizitând locurile bântuite de pârjolul războiului, ea a putut să-şi formeze o opinie. completă asupra cauzelor conflictului, naturii lui şi posibilităţilor de a-l stinge. Pe baza unui impresionant volum ele informaţii, Comisia a trecut la elaborarea raportului. Munca aceasta s-a dovedit extrem de delicată, i!" Socicle des Nations, *Appel au Gov*. *vernemevt chinois*, Doits armexes au Rapport de la Commission d'étude, Genève, le 15 novembre 1932, VII, Annexes, Annexe B, Liste des entre-tiens.

1, 7 *Documents Diplomatiques Francate*, 1932 – 1929, lre Serie (1932 – 1035), tome I, Paris, Imprimerie Naţionale, 1834, p. 92, între menabrii Comisiei iscându-se foarte adesea discuţii aprinse Ljvovâte din opiniile lor diferite.

Preşedintele Comisiei, lordul Edward G.B. Lytion, om integru şi responsabil, a lucrat efectiv alături de corpul de expevţi ia pregntin-a proiectului de raport care, multwmită lui, era de *t & pl un* aspru rechizitoriu, uneori cu expresii dure, la adresa Japoniei. Într-o telegramă trimisă la Paris lui Édouard Herrloi, ministrul Afacerilor Externe al Franţei, Paul Claude! membru în Comisia Lytion, se confesa: „Colegii mei şi eu ne-am străduit să dispară caraeteyu] de recluzitoriu şi, eupunând faptele fără expresii tendenţioase, să prezentăm pentru Consiliu toate aspectele chestiunii" 1".

În urnu unor strădanii considerabile, la 4 septembrie 1932, raportul era încheiat, iar la 30 septembrie guvernele chinez şi japonez au primit care un exemplar, în ziua de 2 octombrie 1Q$_3$J2 el a fost. dat publicităţii.

Raport – Comisiei T.yMon. docţimeril aşteptai de opinia publică cu legitimă nerăbdart», era compus din trei

părţi:

Partea 1 cuprindeţii *Raporhil preliminar o*! *Comisiei de Studiu* (*Mii*! *Meft*\? 9 *aprilie* tă*33*) care a (eb la nuclei lui două capitole. În primul capitol, Comisia menţiona că a studiat stai ea de lucruri din această mult pua l rămân-iată zonă a pkmetei şi situaţia generală a celfitf două ţări aflate în conflie. l, Japonia şi Ghiiia; a vizitat, mai multe centre din arhipelagul japonez şi de pe continentul asiatic, a avut numeroase întrevederi cu personalităţi <de vieţii politice, membri ai celor două guverne, cu reprezentanţi ai vieţii economice şi social-obşteşti din ambele ţări etc.

Cu toate ac stea. la data la care Raportul preliminar a foşji elaborai, respectiv la 29 aprilie, Comisia nu se: u „a încă în posibilitatea de a raporta cu certitudinea necesară în Ce măsură se respectă şi se îndeplinesc cele trei puncte ale Rezoluţiei din 30 Septembrie 1931 şi anume: a) retragerea trupelor japoneze în zona liniei ferate; b) asumarea răspunderii de către guvernul naţionalist al Chinei a securităţii cetăţenilor japonezi şi a bunurilor lor; c) luarea de măsuri de către guvernele japonez şi chinez pentru a nu lărgi incidentul şi a agrava situaţia.

118 *Ibtât* în p. 259.

Cel de-al doilea capitol, mult mai amplu, priveşte situaţia de fapt din Manciuria, apariţia sub „imboldul" japonezilor a statului Maneiuko, a instituţiilor lui. Cu o mare bogăţie de argumente sunt prezentate „Forţele opuse trupelor japoneze şi armatei statului Maneiuko*. Din datele folosite în raport rezultă clar că mişcarea antipponeză maneiuriană era impresionantă, iar situaţia ocupanţilor niponi, a autorităţilor Maneiuko nu era deloc uşoarăâit).

Partea a II-a a Raportului Comisiei Lytton se deschide eu un Supliment la Raportul Comisiei de Studiu şi conţine patru anexe, toate importante, privind cunoaşterea situaţiei din Extremul Orient şi a modului în căit1; Comisia Societăţii Naţiunilor şi-a îndeplinit misiunea. Cea mai interesantă şi deosebită prin conţinutul ei este însă Anexa C care cuprinde un Raport asupra declaraţiilor verbale sau

scrise în limba chineza, prezentate de delegaţii diferitelor Asociaţii Comisiei Societăţii Naţiunilor, în Manciuria120.

Cea de-a treia parte a Raportului Comisiei Societăţii Naţiunilor cuprinde nouă studii cu titluri extrem de sugestive şi cu un conţinut edificator în ceea ce priveşte cauzele, caracterul şi sensul evenimentelor din Extremul Orient. Dintre aceste studii desprindem ca mai importante şi care definesc în mare măsură documentul elaborat de lordul Lytton şi confraţii săi, pe următoarele: Studiul nr. 2 – Care este importanţa economică a Man-ciuriei pentru Japonia?; Studiul nr. 6 – Comerţul Man-ciuviei cu China propriu-zisă şi cu ţările străine; Studiul nr. 7 – Plasamentele capitalurilor chineze, capitalurilor japoneze şi altor capitaluri străine în Manciuria şi Studiul nr. 3 – Memorandum privind boieotajele şi interesele japoneze în China *v t*.

Pentru a examina în amănunţime situaţia creată în Extremul Orient după 18 – 19 septembrie 1931, Comisia de Studiu a Societăţii Naţiunilor a trebuit să înfrunte

Socleie des Nations, *Appel die Gouvernement cMnois*, Do its armexes au Rapport de la Commission «fetude… Ra preliminaire de la Commission d'étude, Moukden, le 29 ovril 1932.120 Ibidem, Annexe C. Rapport sur les declarations ou exposes ou înmrimos ea chinois presentes par les Delegues de îations à la Commission de la Society des K f n Mândehourie.

— 1 *Ibidem*. Rapport preliminaire de la Commission d'étude Moufeden, le 29 avril, *m*>.

reaua credinţă a autorităţilor japoneze de ocupaţie, preocupate permanent să creeze obstacole şi prin manevre diverse să o împiedice în eforturile de descoperire a adevărului.

În legătură cu aceasta, Raportul precizează că „Toate delegaţiile, fără excepţie, au fost prezentate Comisiei de către funcţionarii japonezi şi suntem îndreptăţiţi să credem că expunerile care i s-au remis au fost în prealabil examinate şi aprobate de autorităţile japoneze. Nicio expunere n-a fost transmisă de vreo delegaţie sau asociaţie

care să nu fi fost prezentată de către funcţionarii japonezi *m*.

Raportul întocmit de Comisia de Studiu a Societăţii Naţiunilor oglindeşte în mare măsură atitudinea politică conciliatoare faţă de japonezi, pe de o parte, iar pe de alta, interesele marilor puteri occidentale în Manciuria şi, în general, în China. Astfel, în loc să demaşte şi să înfiereze cu fermitatea necesară pe japonezi pentru încălcarea premeditată a celor mai elementare norme de drept internaţional, Comisia Lytton, punând alături de victimă pe agresor, s-a situat pe poziţia unei condamnări pasive.

Ba, mai mult, raportul recunoaşte existenţa unor interese speciale ale Japoniei în Manciuria. De altfel, Studiul nr. 2 din cea de-a treia parte a Raportului se intitulează, reamintim *care este importanţa economică a Manciiiriei pentru Japonia*? *m*. În cuprinsul acestui Studiu, foarte interesant, Comisia Lytton arată că bogăţiile Manciuriei au atras de multă vreme atenţia cercurilor de afaceri nipone. De aceea, după exemplul puterilor occidentale, conducătorii Imperiului japonez au plăsmuit planul înfăptuirii unui „bloc economic” cu Manciuria. „Ideile de bloc economic au pătruns larg din Occident în Japonia. Ideea unui bloc între Imperiul nipon şi Manciuria se regăseşte adesea sub pana oamenilor politici, ziariştilor, universitarilor niponi. Într-un articol, se relatează mai departe în Raport, apărut puţin înainte de venirea sa la Utere, Ministrul Comerţului şi Industriei arăta formarea de blocuri economice în lume, blocul american, rus, european, britanic. Imperiul nipon trebuia, *de asem Ibidem*, Annexe C. Rapport sur les declarations ou exposes…

m Ibidem, étude nr. 2, Quelle est l’importance beoiw de la Mandehourie pour Ie Japon, p. 7 – 85, 95.

menea, să formeze un bloc economic cu Manciuria… Manciuria poate.1 fie. În tflitoi, pen! – n Japonia sttpfâip lată, de un în are ajutor economic”-”.

În pasajul următor din Raport apare evidentă atitudinea „înţelegătoare”, conciliatoare” a Comisiei Societăţii Naţiunilor faţă de rutei esele speciale» al

Imperiului japonez în Manciuria: „Cu excepţia mătăsii, insulele nipone nu produc: ele însele, în măsura necesităţilor, niciunul din produsele brute pe care le prelucrează. Din 1927 pânâl în 3930. ei i în anuală medie a importurilor de materii prime în stare brută a atins 1 104 912.000 yeni, deficitul balanţei comerciale a acestor produse depăşea 1.000.000 00» yeni. El era de şapte ori superior deficitului general al balanţei comereja

Japonia trebuie să importe în întvegime bumbacul şi lâna pe care le consumă, în întregime cauciucul cincimi din Semnul său, cea mai mare parte a metalelor sale (în afară de cupru), peste noua zecimi din mixn său de fier, aproape noua zecimi din uleiurile şi petrolul său.

De fapt, exceptând mătasea, singurele materii primo pe care Juponia şi le procuvă din Maneiuria sunt fonta, cărbunele şi uleiul. Produse necesare, toate trei industriei grele, produse indispensabile apărării naţionale: 12 i\.

În raportul final pe care l-a întocmit Comisia Lyttdn se opreşte eu atenţie asupra plasamentelor de capital japonez în economia manciuriana, „Jupoiwii sâni incontestabil străinii care au plasat multe capitaluri în Manciuria, se spune în document şi se bucură, pentru a spune astfel, de un monopol al plasamentelor străine în Manciuria de Sud. Cu toate că japonezii au plasat capitaluri pretutindeni în Manciuria de Sud şi teritoriile ocupate. ei au făcut, de asemenea, plasamente importante în Manciuria de Nord şi le-au sporit în această regiune în cursul ultimilor ani”—.

Raportul Comisiei Societăţii Naţiunilor ne oferă posibilitatea să luăm cunoştinţă şi de poziţiile capital altor puteri în Manciuria. Capitalul englez, bunăoară, avea o situaţie solidă în economia hord-estului chinez.

*2 5 *Ibidem*, p. 9G.

123 Ibidem, p. BS.

12 (! *Ibidem*, Étude nr. 7, Placements de capitaux chinois, des capitaux japonais et d’autres capitaux Strangers en Mandehourie, p. 215.

Sume însemnate erau investite în Calea ferată

Beijing-Mukden şi încă în aproximativ 25 de întreprinderi dintre care cele mai importante erau: sucursalele celor dou mari bănci, o întreprindere de tabac, o întreprindere dt distribuţie a petrolului, mai multe case de import-expor şi câteva agenţii de navigaţie.

În ordine, Raportul consemna poziţii deţinute de capitalurile americane, circa patru milioane şi jumătate d dolari-aur, investiţi cu deosebire la Harbin, în regiune. Dairen şi Mukden. Principalele organizaţii comercial; americane erau: două mari societăţi de petrol, mai multe sucursale ale unei mari bănci, case de vânzare a automo bilelor şi altor maşini, o mare întreprindere de materia agricol, câteva case de import-export şi câteva agenţii de asigurări şi navigaţie.

Raportul Comisiei Lytton menţiona, de asemenea, existenţa capitalului unor ruşi albi, oameni de afaceri, plasa pe poziţii destul de solide în economia manciuriană. „Ruşi albi" se spune în document au plasat în Manciuria capi. taluri considerabile. Ei posedă mine şi păduri importam în participare cu chinezi şi exploatează un mare nu mă). de manufacturi şi întreprinderi comerciale.

Capitalurile franceze şi germane, deşi prezente II Manciuria, erau situate pe poziţii inferioare.

Raportul Comisiei Societăţii Naţiunilor cuprinde preţioase privind comerţul cu Manciuria, interesele contradictorii cel mai adesea ale marilor puteri şi în aces domeniu. Principalii clienţi ai Manciuriei erau în 1921

În ordinea importanţei, următorii: Japonia împreună ci posesiunile ei, China propriu-zisă, Olanda şi Indiile Olan

Regatul Unit al Marii Britanii cu posesiunile Iu:

Statele Unite ale Americii Împreună cu Insulele Filipint

Germania, Belgia, Danemarca. Uniunea Sovietică ocup:

tul ele însemnat în comerţul manciurian, în, ixiu-se ca atare după Imperiul nipon şi China pro îi furnizori ai Manciuriei au fost i oadă aceleaşi ţări în aproximativ aceeaşi oi dine a importanţei. „În 1930, se specifica în

Raport, şi îi ordine unele în râpo:

cu altele, şi ţări izoare, de asemenea, cu except

Belgiei, pe de o parte, Olandei şi posesiunilor ei, pe e aparte, care himbat mutual rangul" 127.

127 *Ibidem*, Étude nr. 6, Le commerce de la Mandehbur avec la Chine proprement dite et avec les pays (Strangers, p. 10

Consemnarea în Raport a acestei mari complexităţi de interese care se împleteau şi se ciocneau neîncetat, dovedea cum Comisia condusă de lordul Lytton lăsa să se înţeleagă cu claritate că Japonia, deşi avea drepturi şi interese speciale, nu putea să acţioneze de una singură şi după bunul ei plac în acest imens spaţiu asiatic. De altfel, acesta este şi motivul pentru care dezvoltarea rapidă a capitalului japonez în China de nord-est, apariţia sub oblăduirea niponă a statului marionetă Manciuko, supus întru totul Imperiului de la Soare-Răsare, fapte ce au semănat o mare nelinişte în Occident, au stat în atenţia ancheta" torilor, ca o problemă de importanţă maximă.

Raportul preliminar al Comisiei Lytton consemnează ca pe un fapt cert că îndată ce a izbucnit conflictul în Manciuria, autorităţile nipone şi îndeosebi comandanţii armatei au trecut la separarea acesteia de China. În cursul evenimentelor, se preciza în Raport, în administraţia locală s-au produs o serie de mari schimbări. Astfel, aşa numitele Comitete pentru menţinerea păcii şi ordinii, care luaseră fiinţă din iniţiativa şi sub impulsul autorităţilor japoneze de ocupaţie la finele anului 1931 au fost... înlocuite de o autoritate constituită la 9 martie 1932, sub numele de «Guvern al Manciuko» 123.

Puţin după aceasta, autorităţile japoneze de ocupaţie au organizat forţele armate ale statului Manciuko, care laolaltă cu trupele nipone aveau menirea să asigure „noua ordine". Armata Manciuko... a fost creată, se afirmă în Raportul Lytton, cu sprijinul autorităţilor militare japoneze. Un mare număr de ofiţeri japonezi în retragere sau aparţinând încă armatei japoneze au fost angajaţi ca consilieri militari şi numărul lor este în creştere. Un ofiţer

de stat major japonez a fost numit consilier pe lângă Departamentul apărării al Guvernului Manciuko la Chang-chovm". La sfârşitul lunii martie 1932. forţele militare de care dispunea guvernul statului Manciuko aveau un efectiv de aproximativ 85.000 de soldaţi şi ofiţeri. Tot în scopul „apărării" ordinii şi păcii în stat – se relata în Raport – a fost înfiinţat un puternic corp de poliţie care număra în aceeaşi perioadă 119.000 oameni *m*.

Evident, că aceste forţe de represiune manciu se aflau sub severul control al niponilor.

„*28 *Undau*, Premiere pârtie. Rapport preliminaire...; p. f, ca *ibidem*, p.8.

Deosebit de important este faptul că Raportul Lytton consemnează, pe baza «nor ample informaţii demne *de* atenţie, existenţa, în Manciuria, a unei puternice rezistenţe an ti japoneze. Astfel, în ziua de 12 aprilie, generalul Ehan Suchliang, invitat în faţa Comisiei de Studiu a Societăţii Naţiunilor a afirmat că forţele antijaponexe ar fi numărat circa 190.000 de oameni bine înarmaţi şi organizaţi, animaţi de puternice sentimente de iubire de ţară. Mai târziu, prin retragerea dincolo de Mapele Zid B 50.000 de oameni, au rămas 140.000, o forţă considerabilă de care ocupanţii şi trădătorii manciurieni erau nevoiţi să ţină seama. Chiar din relatările autorităţilor japoneze de ocupaţie rezultă că forţele antijaponeze rămase în afara Zidului aveau un efectiv de 110.000 oameni. Japonezii adăugau însă faptul, neverificat, că din aceştia, 60.000 de oameni s-ar fi integrat în „armata Manciuko", 30.000 rămânând la nord-est de Ghin în luptă cu forţele nipone şi cele Manciuko, iar 20.000 probabil să fi intrat în ceea ce se cheamă corpul de voluntari.

Comisia Lytton deţinea informaţii după *care* forţele antijaponeze nu se mărgineau la cele menţionate de generalul Zhan Suchliang şi erau incomparabil mai numeroase şi mai puternice. Astfel, la nord-est de Harbin acţionau, sub comanda generalului Li Thou, Armata Apărării Chinului, care număra aproximativ 30.000 de luptători şi Gărzile Căii ferate de Est aflate sub comanda

generalului Ting Chiao.

În zona din nord-estul Mukdenului, acţionau în mod energic cei 10.000 de soldaţi şi ofiţeri comandaţi de generalul Li Hui-Cheng. La nord-est de Jehol se aflau rămăşiţele celei de a LX-a brigăzi de cavalerie, totalizând circa 3.000 de oameni, care, deşi sporadic, se angajau în acţiuni de hărţuire a forţelor nipone şi manciu.

Raportul mai menţionează existenţa, destul de activă, în regiunile occidentale ale provinciei Pengtien, a cunoscutei Armate de Nord-Est a voluntarilor antijaponozi care număra cu aproximaţie 15.000 de luptători, după uncie mărturii, 2.500 după altele.

În preajma Mukdenului, operau unităţile Armatei Naţionale a voluntarilor din Nord-Est, cu efective necunoscute, comandate de generalul Wou Tehin-Tstn, ca şi Armata voluntară din Jehol, cu circa 3.000 de oameni, eo-fcandată de foarte energicul şi talentatul comandant Tang You-Liu.

În vasta regiune a Shanghaiguanului, cu o in-parte din Tunha şi Tienpaoshan, acţionau mai mtute corpuri, mai mari sau mai mici, de voluntari ale câtor efective nu erau cunoscute.

Din informaţiile pe care le deţinea. Comisia Lytton a ajuns la concluzia firească după care – în ciuda succeselor militare rapid obţinute, poziţiile niponilor! «Manciuria erau departe de a fi sigure. Rezistenţa antijaponeză, deştul de puternică, se manifesta în cele mai variate forme, predominând deocamdată lupta armaJ

Problema legitimităţii statului Manciuko a fost urmărită cu interes neostenit de membrii Comisiei Lytton. O parte însemnaiu a celor chestionaţi ia această problemă s-au situat pe pocirii projapene>33. Chang Chung, reprezentant al aşa-ziselor *Asociaţii* Populare din cele Trei Provincii a declarat, că slutul Manciuko a luat naştere din voinţa poporului. Declaraţia lui conţine un adevărat „... panegiric al imenselor resurse nedezvoltate ale – Manciuko», se apreciază în Raport, care ar putea să!! ploatate cu ajutorul capitalului străin, sub un regim al

«porţilor deschise» şi al «facilităţilor egale pun! în top”.

Alte declaraţii făcute în faţa lordului Lytton şi a colegilor săi „... aclamă reîntoarcerea în Mqnciuria a ve lui lor împărat Pu Yi” şi „insistă asupra avantajelor care ar putea să rezulte de pe i >orţii deschise» şi «facilităţilor egale”. În multe declaraţii: poneze intervenţia armatei japoneze este considerată „la-riciia” fiindcă ea a înlăturat pe „vechii guvernatori militari despotici” 131.

De bună seamă că referirea repetată la principiul „porţii deschise” sau al „facilităţilor egale pentru toţi”, care, chipurile, putea fi aplicat şi întocmai respectat doar în condiţiile statului Manciuko, avea ca scop să adoarmă bănuielile occidentalilor, să-i liniştească şi să câştige bunăvoinţa Comisiei Lytton faţă de politica japoneză în Ex» tremul Orient.

Pe parcursul anchetei, lordul Lytton şi colegii săi au avut posibilitatea să constate starea de spirit antijape care domnea în masele largi ale poporului Chinei de nord-est.

Raportul apreciază, pe baza unor date neîndoielnice, că partizanii statului Manciuko erau oameni care C

130 *Ibidem*... Annexe C... p. 22 – 23.1SI *Ibidem*, p. 23.

să se răzbune pentru nişte nedreptăţi grave personale comise faţă de ei de către funcţionari şi soldaţi ai vechiului regim: funcţionari care nu pot să găsească de lucru nicăieri; diverşi manciurieni, aparţinând îndeosebi clanului imperial, care căutau posturi pentru ei înşişi şi părinţii lor; o mică minoritate de chinezi care consideră situaţia politică actuală din China ca disperată şi care vor să muncească în altă ţară; diferiţi chinezi şi mongoli momiţi de către japonezi cu bani, posturi şi onoruri; funcţionari care au fost constrânşi să muncească pentru „Manciuko” şi care sunt acum compromişi fără speranţă; oameni simpli, de exemplu, oameni din armată şi funcţionari inferiori care depind de noul Stat pentru ne –, voiie materiale ale existenţei lor.

Raportul arată că toţi aceşti oameni erau lipsiţi de convingeri profunde şi idealuri, fiind mai mult preocupaţi

de interese personale, egoiste sau doritori să câştige un pumn de orez, hrana cotidiană.

După declaraţia unui general chinez promanciuko reiese că în favoarea politicii nipone în China de nord-est şi a statului Manciuko se pronunţau „2 milioane de oameni de naţionalitate manciuriană (inclusiv familiile); 2 milioane de oameni de naţionalitate chineză (inclusiv familiile); 1 milion de mongoli; 900.000 coreeni, 250.000 rezidenţi japonezi" 132.

În concluzie, Raportul Comisiei Lytton aprecia că marea majoritate a populaţiei de pe meleagurile manciuriene, peste 80% din totalul locuitorilor îndepărtatei Man-ciurii, era profund ostilă statului Manciuko şi agresorilor japonezi. „Inima lor, se sublinia în Raport, este îndreptată spre China, fidelitatea şi legăturile ei profunde sunt întru totul chinezeşti. Ea poate să se supună forţei, dar ea este cu totul împotriva oricărui guvern nechinezesc. (Ceea ce nu înseamnă necesarmente că ea doreşte reîntoarcerea vechilor guvernatori chinezi, fidelitatea ei pare să fie impersonală şi se adresează mai degrabă Chinei şi culturii chineze decât personalităţilor chineze)".

Gândurile şi năzuinţele majorităţii manciurienilor erau îndreptate spre China, stat în a cărei forţă vedeau soluţionarea eliberării lor.

Constituirea, la 7 noiembrie 1931, a – Republicii Chineze a Consiliilor de deputaţi condusă de un guvern central în frunte cu Mao Zedong a avut un ecou foarte pu

132 *Ibidem*.

O? O

ternic în rândurile oamenilor muncii Rin China de nord-est. La această stare de spirit revoluţionara au contribuit într-o măsură însemnată organizaţiile comuniste din Manciuria, a căror activitate s-a intensificat considerabil, avfnd ca important ţel formarea unui front unic naţio –, n-ai împotriva agresorilor niponi.

În mod cert, în cercurile politice diriguitoare nipone s-a urmărit cu maximă atenţie şi neîntrerupt activitatea

Comisiei de Studiu a Societăţii Naţiunilor şi s-a cunoscut din vreme evoluţia, pas cu pas, a opiniilor lordului Lytton şi colegilor săi privitor la conflictul chino-japonez, modul cum căpăta contur Raportul ce urma să fie supus dezbaterilor Forumului de la Geneva.

Pe la începutul verii anului 1932, Gaimusho a devenit extrem de activ. De aici, din marea citadelă niponă de pe malul râului Sumida, porneau în toate colţurile pământului instrucţiuni către reprezentanţele diplomatice ale Imperiului, de aici, din frumoasa capitală a Japoniei se dirija cu un uimitor dinamism activitatea diplomatică a niponilor, menită să risipească atmosfera neprielnică Imperiului de la Soare-Răsare ce se statornicise în ultima perioadă în capitalele Occidentului şi la Societatea Naţiunilor Diplomaţii japonezi s-au străduit să „guri lui Dai Nihon noi prietenii cu ajutorul cărora să tempereze eforturile Genevei şi ale acelora care căutau să împiedice creşterea puterii nipone în imensul spaţiu al Extremului Orient» Pretutindeni, ei căutau prin toate mijloacele să aducă alături de Imperiul de la Soare-Răsare forţe noi cu ţelul de a anula activitatea Comisiei Lytton şi Raportul acesteia.

Buni cunoscători ai situaţiei politice internaţionale, Ushida, şi colaboratorii săi au înţeles că dintre puterile occidentale, Franţa, care înscrisese la activ o serie de insuccese diplomatice şi care era nemulţumită de partenerii ei apuseni şi într-o oarecare măsură se simţea izolată, ac şi putut deveni amică şi sprijinitoare a politicii japoneze în Orientul îndepărtat.

Primul demers a fost făcut de faimosul colonel Kobayashi, pe atunci consilier militar în delegaţia japoneză la Conferinţa pentru dezarmare, care, în urma instrucţâunilor primite din partea generalului Matsui, şeful delegaţiei, a solicitat pe data de 7 iulie, lui MassigU o ins

H

trecedere pentru o comunicare importantă, înilnirea dintre cei doi a avat ioc pe dala d» ’9 iulie. lacerehMT

să folosească limbajul diplomatic potrivit şi voind să-

şi surprindă partenerul nepregătit, Kobayashi, fără a fi abil precum probabil îşi închipuia, a început să vorbească diplomatului francez despre comunitatea de interese dintre cele două ţări într-un însemnat număr de probleme. După această introducere, ofiţerul nipon a atacat problema frontal, arătând că în arhipelag s-a născut preocuparea arzătoare privind discutarea în Consiliul Societăţii K

altor a problemei Manciuriei pe baza Raportului Lytton

El a arătat că există „pericolul" ca membrii Consiliului

Ligii să se situeze pe poziţii potrivnice intereselor neze, ceea ce ar avea drept urmau bilă, rei rea Imperiului nipon din Organizaţia de la Geneishi arăta că această situaţie nedorită ar pun evitată dacă Consiliul Societăţii Naţiunilor ar fi pus în imposibilitate să ajungă la o decizie unanimă. *A*, extrem de transparentă şi lipsită de dibăcie dip a fost sprijinită de propunerea de a realiza o apropiere şi chiar o alianţă între Japonia şi Franţa, ambele ţări reprezentând, una în Extremul Orient şi alta în Eu principiul ordinii şi respectării trata:

Massigli, diplomat cumpănit şi experimentate a ascultat în întregime tirada ofiţerului nipon. Apoi, cu tact, a t că propunerile pe care Kobayashi le-a prea depăşesc cu mult competenţa sa şi că el. Massigli, nu are calificarea să formuleze vreun răspuns. În continuare, francezul a arătat că, aşa cum a procedat de la începutul conflictului chino-japonez, şi de această dată, în Consiliul Ligii, Franţa va avea grijă să se ţină eoni de interesele legitime ale Japoniei.

Lipsit de măsură, colonelul Kobayashi a încercat să determine trimiterea de „instrucţiuni confidenţiale" generalului Glandei reprezentantul Franţei în Comisia Lytison, spre a acţiona în sensul intereselor nipone. Şi aici, Massigli a parat cu uşurinţa „sugestia* lui Kobayashi sub motiv că în calitatea sa de membru al Comisiei Lytton, generalul Claudel se alia sub autoritatea Societăţii Naţiunilor, iar guvernul francez n-avea dreptul. să-i dea

instrucţiuni.

La 8 iulie, ambasadorul Franţei în Japonia raporta ga-Vemului său despre un demers similar făcut de generalul EbissQ» vice-ministru de Eăabol care reprezenta atunci

...elementul cel mai activ al clanului militar". Acesta deschisese discuţia declarând că Imperiul nipon, pentru a-şi pune în valoare drepturile ce deţinea în Manciuria, avea nevoie de asistenţă financiară pe care numai Franţa putea să i-o acorde. De aici, generalul nipon a mers mai departe, adăugând că apropierea dintre Franţa şi Japonia ar corespunde interesului ambelor ţări şi că numai pe această cale s-ar putea stabili un echilibru de forţe în Extremul Orient şi în consecinţă s-ar realiza şi o stabilitate politică în această zonă.

Diplomaţia niponă nu s-a sfiit să scoată din arsenalul de mijloace de acţiune promisiunea-momeală cu ajutorul căreia să-şi apropie amiciţiile şi alianţele necesare. Yao-suke Matsuoka, deputat în Dietă, fost subdirector al Companiei Căii ferate sud-manciuriene, desemnat de cabinetul nipon să-l reprezinte la Liga Naţiunilor în toate problemele privind Manciuria, în timpul unui turneu de inspecţie prin această zonă s-a oprit şi la Harbin, unde a făcut o vizită lui Praynaud, însărcinatul cu relaţiile consulare al Franţei. Cu această ocazie, politicianul* japonez a ţinut să-şi încredinţeze interlocutorul că Imperiul de la Soare Răsare nu are niciun interes politic în Manciuko şi că este dornic să contribuie la aplicarea şi respectarea principiilor „porţii deschise" şi „şanselor egale" în această ţară. Totodată, el" şi-a exprimat dorinţa „... ca Franţa să fie interesată în punerea în valoare a Man-ciuriei". Matsuoka s-a referit în încheiere, ca din întâmplare, la marea nedreptate ce s-a făcut Franţei şi capitalurilor ei în problema Căii forate est-chineze, nedreptate ce trebuia îndreptată imediat. Diplomatul japonez a afirmat hotărât că guvernul de la Tokyo ar fi fost dispus să sprijine orice acţiune care ar fi avut drept scop restituirea în interesul francezilor a părţii care de drept şi echitabil, îi revenea la Calea ferată est-chineză.

Cuvântarea lui Ushida în Dieta japoneză privind pro –, blemele politicii externe a Imperiului a avut un larg răsunet pe plan internaţional, ea fiind apreciată de către unii diplomaţi, că era „... un remarcabil asamblaj de adevăruri şi minciuni". Pornind de la marile nemulţumiri existente în Manciuria datorate durei exploatări la care era supusă populaţia din cauza politicii ambiţioase a lui

Zhan Su (şi a antecesorilor săi, şeful Gaimusho a lansat clin nou versiunea că statul Manciuko s-a născut din „... voinţa spontană a locuitorilor săi". Încercând să justifiqp faptul că aproape toţi înalţii funcţionari manckt erau dublaţi de japonezi, ministrul de externe al Japoniei aprecia că este normal ca urmând exemplul şi altor „libere naţiuni", Manciuko să-şi asigure serviciile unor consilieri străini. De altfel, [Jshida a afirmat cu hotărâre că Imperiul va recunoaşte noul stat manciurian şi nu va accepta în nici*un* fel revenirea la vechea stare de lucruri. Pianul de viitor al Japoniei se găseşte. exprimat, este adevărat cu prudenţă, în finalul cuvântării: „Ku este departe ziua când sper că Japonia, Manciuko şi China, sirius unite în independenţa lor respectivă prin afinităţile loc culturale şi ras vor coopera mină la mină, pentru menţinerea parii şi prosperităţii Extremului Orient ca şi pentru pace: „mii şi civilizaţiei umane" *33. Această idee a prins în arhipelagul nipon o mare circulaţie. Generalul Araki, în irul de Război al Imperiului, într-un articol publicat într-o revisită militară japoneză, întrevedea constiti într-un viitor apropiat a unei „strânse uniuni" al relor Exir-i mrilui Oiie ni syh egida şi sub conducerea Japoniei. Scopul principal al acestei uniuni era, două păr rerea lui Araki, debarasarea Orientului îndepărtai de dominaţiile străine de origine occidentală. cure s-au implantat a ăc-i prin foiţă şi de a reda Asia asiaticilor.

La Qnai u' Orsay s-a urmărit cu atenţie şi interes petalele şi multiplele demersuri ale diplomaţiei japoneze, curtea pe care aceasta o făcea cu asiduitate Republicii Franceze, Instalat la ciruia politicii externe a Franţei, Édouard Iforriol, lider popular şi autoritar ai partidului

radicalilor şi i udicai-socialiştuor, a căutat cu stăruinţa să profite de pe urma acestor împrejurări, socotite pe malurile Şi de? i favorabile* fără a deranja prea mu! pe aliaţii tradiţionali, angloramericanji. În instrucţiunile trimise la Tokyo contelui ţie Mariei, ambasadorul francez) «moţ recomanda multă atenţie şi grijă faţă de japonezi... Binevoiţi a „hala cu curtoazie, oferta generalului Ko se spune în instrucţiunile din data de îi iulie 1932, având mare gri; a de a nu lăsa să subziste vreo urmă care să ne mareho. e de ambiguitate faţă de Societatea Naţiunilor sau faţa de semnalaţii Tratatului de la Washington. Pe de altă parte, menajaţi susceptibilitatea japoneză, pentru a

133 *gocumc Ms Diplomatiques Français*, ISerie I, pp. 258 j păstra beneficiul amicalei îneretieri de care face dovadă denumii viee-ministritha de Război...<i3*

În ciuda eforturilor curtenitoare ale japonezilor francezii erau decişi să nu dea curs îndemnurilor insistente ale Gaimusho. La 11 septembrie 1932, Direcţia politică a Quai d'Orsay-ului a emis o notă cu titlul *Pentru ce gmbernul francez nu ar putea recunoaşte Manciuka*, ce urma să fie citită de Preşedintele Consiliului de EEnişfei înainte de audienţa ambasadorului japonez. După ce, în introducere, era prezentată situaţia grea a economiei nipone grav atinsă de criză şi de boicotul chinezilor, ca şi poliţia dificilă ce ocupa atunci în arena politică internaţională Imperiul de la Soare Răsare, nota cuprindea motivele pentru care guvernul de la *Taxis* nu trebuia să recunoască statul Manciuko, şi anume: I) Pentru că această recunoaştere ar aduce grave prejudicii Societăţii Naţiunilor şi ar implica ignorarea tratatelor existente. toln vreme ce Societatea Naţiunilor, se spune în notă, procedează la o anchetă (Comisia Lyttoni, ale cărei concluzii nu sunt încă cunoscute şi trebuie supuse curând Adunării de la Geneva, nu e de conceput ca guvernul francez să poată unilateral prejudicia, recunoscând guvernul manciurian, chestiunea cea mai litigioasă care a fost ridicată în cursul conflictului chino-japonez"; *2*. Conform cu termenii artieoJuM 10 din Pactul Societăţii

Naţiunilor, Franţa avea obligaţia să respecte şi să acţioneze pentru menfi – integrităţii teritoriale şi independenţei politice a tuturor membrilor Societăţii Naţiunilor şi în speţă a Chinei; 3. În calitate de semnatară a Tratatului celor 9 puteri. Încheiat la Washington în 6 februarie 11) 22, Franţa era obligată. să respecte suveranitatea şi independenţa, ca şi integritatea teritoriala şi administrativă a Chinei... Arest angajament, al cărui semnatar este Japonia însăşi, este încă mai precis decât articolul 10 al Pactului Societăţii Naţiunilor, deoarece el vizează în mod expres integritatea administraiivu a Chinei.

A lua act de un tratat, se preciza mai departe în notă. Încheia). Între on guvern separatist şi Japonia, putere semn; tâara a Tratatului de la Washington, ar însemna să se contra-vină acestuia în mod expres. Pornind ele la text. esenţial se fondează protestele ridicate din ianuarie trecut de guvernul Statelor Unite. împotriva acţiunii Ja

* * Ibidem, p. 15.

poniei în Manciuria"; 4, Franţa şi-a asumat obligaţia de a respecta principiile „porţii deschise" şi „şanselor egale" în China, conform articolului I, paragrafelor 3 şi 4, articolelor III şi IV ale Tratatului referitor la China, încheiat la Washington în 6 februarie 1922; 5. Franţa are obligaţia de a respecta cu desăvârşire articolul II, al aceluiaşi tratat, după care niciuna dintre puterile semnatare, prin urmare nici Japonia, nu are dreptul „... de a participa la orice tratat, acord, aranjament sau înţelegere, fie încheiată între ele sau colectiv, cu una sau mai multe puteri, care ar aduce atingere sau ar contraveni principiilor declarate la articolul!" 135.

Manevrele politice ale Parisului n-au scăpat occidentalilor şi în special Washingtonului. Însărcinatul cu afaceri al Franţei la Washington, Jules Henry, într-o depeşă trimisă lui Édouard Her riot la 19 septembrie 1932, relata rezultatele unei convorbiri cu foarte cunoscutul ziarist Walter Lippman, aflat în cercurile apropiate lui Stimson. Diplomaţia americană era încredinţată că soarta doctrinei Hoover-Stimson privind nerecunoaşterea achiziţiilor

teritoriale prin forţă şi violarea tratatelor se va decide la Societatea Naţiunilor. Prin urmare, Franţa, interesată în cel mai înalt grad în respectarea şi aplicarea tratatelor, va trebui să adere la această doctrină.

Faptul acesta va fi privit la Washington cu toată preţuirea, ca pe un adevărat ajutor acordat Statelor Unite şi va risipi zvonurile după care Franţa s-ar fi angajat în secret să sprijine Japonia, să ducă în Extremul Orient o politică pro-japoneză, o politică antiamericană. Guvernul francez, hotărât să profite cât mai mult de pe urma acestor circumstanţe, n-a refuzat discuţii cu partea americană privind stabilirea unei politici comune în Extremul Orient. Faimosul dejun Herriot-Reed din 20 septembrie, care de fapt a fost o lungă convorbire a şefului diplomaţiei franceze cu senatorul american, a provocat la Tokyo o „vie emoţie". Relatând acest fapt, ambasadorul japonez aflat în vizită la Paul Boncour reamintea promisiunea făcută de Édouard Herriot lui Nagaoka, reprezentantul permanent al Japoniei la Geneva, că va recomanda guvernului Statelor Unite să adopte faţă de evenimentele din Extremul Orient o atitudine de calm.

1 Ibidem, p. 302 – 305.

Subliniind că guvernul de la Tokyo ar fi în acest caz foarte recunoscător Franţei, diplomatul nipon insista în acelaşi timp să obţină precizări mai complete asupra opiniilor guvernului francez. În răspunsul său, Paul Boncour a arătat că Franţa înţelege să rămână fidelă Pactului Societăţii Naţiunilor, dar că va ţine cont în cea mai mare măsură de interesele Japoniei. Liderii politici francezi credeau că a sosit momentul ca în schimbul aderării la doctrina Hoover-Stimson să-şi asigure sprijinul american în probleme esenţiale ale Franţei şi anume pentru apărarea naţională în contextul poziţiei franceze la Conferinţa pentru dezarmare.

Cercurile politice conducătoare engleze au urmărit la rându-le cu toată atenţia mersul evenimentelor în Extremul Orient, atitudinea Societăţii Naţiunilor faţă de aceasta, ca şi activitatea Comisiei Lytton. În august 1932,!

acesteia era în linii mari cunoscut. În mediul ign Office-ului. Sir John Simon şi colaboratorii săi, consecvenţi poziţiei lor exprimate anterior, considerau că Marea Britanie trebuie să se sprijine pe Japonia în politica ei faţă de China. Diplomaţia engleză considera că peiit.ru Imperiul Britanic ar fi nu numai riscant, ci de-a ui primejdios să se alăture atitudinii reprezentanţilor de la Geneva faţă de japonezi deoarece aceştia, nemulţumiţi de Raportul Lytton, puteau să părăsească Forumul de ia Geneva ceea ce ar fi dăunător situaţiei generale în lume.

La Londra însă erau şi păreri contrarii. Astfel R sey MacDonald se pronunţa deschis şi argumentat pentru o poziţie comună cu Statele Unite ale Americii faţa de Imperiul de la Soare Răsare *m*.

Discui sul rostit de Ushida în Dieta japoneză, prin care. iiţele, opinia publică mondială antată că guvernul Imperiului nipon luase ireve irârea de a aste statul Manciuko, a provocat ia Londra o vie i., e. În cercurile politice londoneze şi-a făcut loc o a stare de pesimism, mulţi considerând nentă ieşirea Japoniei din Societatea Naţiunilor i37.

Anul 1332 în Statele Unite ale Americii a fost un an reări. Pe lângă necazurile necruţătoarei crize.

„Ea pentru soarta intereselor americane în imensul sgaţiu al Extremului Orient s-au cuibărit în su

1 J7 Ibidem, p. 212 – 213.

flotele multor oameni poliţiei Einterit partamentul de Stat a cunoscut o forfotă şi o agiţi din cormm»

La multe week-eiid-uri teebuie să fi 1 eul

Stimson, multe nopţi de insomnie trebuie să fi petrecut el în cursul anului 1932 din cauza configuraţiei politice a Extremului Orient în permanentă schimbare. „Exista *un* net care-mi stă la inimă, se confesa (Secretarul de S al Statelor Unite lui Claude! ambasadorul france; Washington, este situaţia din Manciuria, Acord ce. n-are importanţă ca solidaritatea, care a existat lotdeai de fericit piuă acum în acest domeniu înirfe A i şi SocietaU-a Naţiunilor, să continue să se manifest Pentru şeful

diplomaţiei americane pericolul unei conftcă gvaţii în zona Orientului îndepărtat era cu fiecare zi mai mare, deoarece „... adevărata putere în Japonia se află actualmente în mimile unei camarile de tineri ofiţeri e terorizează <kmentul civil ca şi pe ofiţerii superiori" Neobosit, Stimson. acum cu aprobarea totală a lui Hoover, a continuat să acţioneze pentru afirmarea deplină a doctrinei nerecunoaşterii. Această doctrină emisă de secrfe1-tarul de Stat american, avân.cl la bază *Pacini Brim*nd-*Kel-logg*, a fost îmbrăţişată şi de Societatea Naţiunilor, ce ce a constituil o ceală încurajare pentru marea putere de dincolo de Atlantic. În numeroasele sale cuvântări, Stimson a informat opinia publică a lumii că împotriva învăţă

te! or vechiului drept internaţional, pentru Statele Unite ale Americii orice conflict, cât de limitat ar fi în spaţiu, devine problema tuturor semnatarilor Pactului de la Paris. „Orice act de război, în orice parte a lumii este contrar intereselor Statelor Unite: 1; O, a precizat conducătorul politicii externe americane.

Washingtonul şi-a pus în acţiune mijloacele eficiente necesare spre a aminti Angliei şi Franţei, mai ales acesteia d r> urmă, că în problema Manciuriei trebuie să se afle pe poziţii comune, calea cea mai sigură care ar duce la isfacţii reale în politica externă. Pentru a fi mai convingător, secretarul Departamentului de Stat a folosit foarte adesea tonul ultimativ sau de avertizare. Masigli, delegatul adjunct al Franţei la Conferinţa pentru dezarmare, într-o depeşă trimisă lui Édouard Ilerriot în 22 septembrie 1932, seria că pentru americani „... Politica Japoniei în Manciuria e la fel de intolerabilă cât poate fi violarea clauzelor

138 *Ibidem*, p. 136.

133 Ibidem, p. 104 – 165.

militare ale *Tratatului de la Versailles*. Dacă Franţa, atunci fiind este vorba de aplicarea *Tratatului celor nmia puteri*, are grijă să nu compromită relaţiile sale cu Japonia, Statele Unite, la rândul lor, pentru care înarmarea Germaniei puţin importă, nu au interesul să facă rău

raporturilor lor cu lieichul. De aceea, atitudinea delegaţiei americane în chestiunea egalităţii de drepturi va depinde în cele din urmă, într-o largă măsură, de poziţia pe care o vor adopta puterile europene şi, în particular Franţa, faţă de tratatele care reglementează statutul politic şi teritorial în Extremul Orient" 140.

Îngrijorarea creşeândă din oraşul de pe malurile Potomacului, ca şi din celelalte capitale occidentale de altfel, se explică şi prin ştirile persistente privind încheierea unui pact de neagresiune între Uniunea Sovietică şi Imperiul japonez. Din relatările lui de Lens, însărcinatul eu afaceri al Franţei la Tokyo, propunerea venită din partea sovietică, întâmpinată cu i ăccală de cabinetul Inukai, n-a mai fost respinsă formal de amiralul Saitō şi echipa sa. Oameni. politici influenţi din conducerea Imperiului de la Soare Răsare, ca Matsudaira, fost ambasador, şef al Biroului (ratatelor, alături de care mai erau şi alţii, înclinau deschis spre acceptarea acelei propuneri.

Publicarea Raportului Comisiei de Studiu a Societăţii Naţiunilor a provocat o nemulţumire vădită în rândurile cereiirilor politice conducătoare japoneze şi îndeosebi în mediul ofiţerimii reacţionare. În ziua de 5 octombrie 1932, Consiliul de miniştri japonez, convocat în şedinţă în med excepţional, şi-a exprimat în unanimitate nemulţumirea ţaţă de Raport. Câţiva membri ai guvernului imperial în frunte cu generalul Araki s-au pronunţat vehement, şi răspicat împotriva Raportului, acuzând Comisia Lytton că a stat în Manciuria numai două săptămâni, timp cu totul insuficient pentru a înţelege şi cunoaşte adevărata faţă a situaţiei de acolo. Făcându-se ecoul sentimentelor şi cererilor ofiţerimii reacţionare nipone, generalul Araki a declarat că armata japoneză pretinde suprimarea ultimelor două capitole din Raport, cuprinzând sugestiile Comisiei, pe următoarele considerente: „1. rezoluţia adoptată de către Consiliul Ligii, la 10 decembrie 1931, nu autoriza, în niciun fel, Comisia Lytton să adauge la Raport concluzii *au* felul celor cuprinse la capitolele 9 şi 10; 2. prezentarea

acestor concluzii pe lângă faptul că nu se lâ0 *Ibidem*, p. 360.

cadrau în limitele împuternicirilor date de Societatea îs am unilor, *e-u* chiar împotriva spiritului acesteia, Organizaţia de la Geneva având misiunea de a fi arbitru în neînţelegerile internaţionale şi nu de a pronunţa sentinţe; 3: „incidentul" din Manciuria trebuia să fie considerat încheiat în momentul în care Japonia a recunoscut. Kanciuko" *UK*

Colonelul Homma, şeful Biroului presei din Ministerul de Război al Japoniei, într-un articol apărut în ziarul Jajxin Times" din 5 octombrie, aprecia că Raportul Comisiei Lytton era redactai într-o „frazeologie eufemistică", eu puţine cuvinte de critică la adresa Imperiului nipon, dar, citit printre rânduri, cu acuzaţii grave la adresa lui. După colonelul Homma, concluziile Raportului erau în întregul lor inacceptabile, făcute parcă mai mult pentru a complica lucrurile decât pentru a rezolva conflictul dintre Chi na şi Japonia. Propunerile cuprinse în concluziile Raportului ameninţă să producă serioase complicaţii în relaţiile dintre Imperiul de la Soare Răsare şi Societatea Raţiunilor, se sublinia în finalul articolului semnat de Homma.

Consiliul Privat, reunit în şedinţă extraordinară tot. În ziua de 5 octombrie, a atacat cu virulenţă Raportul şi at Uvitatea Comisiei de Studiu a Societăţii Naţiunilor.

Mai mulţi membri ai Consiliului au cerut deseori rarea totală a Raportului. Majoritatea, deşi a condamnat eu aceeaşi tărie documentul Comisiei Lytton, a se: mai multă răbdare pe motiv că guvernul japonez a cerat Forumului de la Geneva im răstimp pentru a-şi prezent, observaţiile. În unanimitate, Consiliul a „sfătuit" cabinetul ministerial nipon să atragă atenţia Ligii de la Geneva a. supra erorilor cuprinse în Raportul Lytton.

Deşi cunoscută mai demult, poziţia guvernului imperial a fost precizată încă o dată în faţa opiniei publice. Un funcţionar superior al Gaimusho, acordând un interviu unor corespondenţi de presă, a precizat că guvern-ţi» nez

avea intenţia să nu ţină cont de cele două capitole ale Raportului, care cuprind sugestiile Comisiei de anchetă privind soluţionarea problemei m-nciun-ne. El a afirma* că guvernul condus de amiralul Saik» canskfera că lordul Lytton şi colegii săi şi-au depăşit atribuţiile. Comisia de

— Arh. M.A.E., Societatea Naţiunilor, Dosar 42. F. 1 (19 îi>39) («paginat). fuWicarea Raportului Lytton, Impresiune-a produsă în Japonia îne paginat).

Studiu II Ligii a misiune să informeze Organ

(i asupra situaţiei din Orientul îndepărtat şi nu să facă propuneri!;

Este do to sine înţeles că observaţiile cabinetului Saitō asupra Raportului Lyttrin au mers pe calea menţionată mai sus, încercând să demonstreze că „acţiunile Japoneze în China de Nord-Est erau pe deplin îndreptăţite dată fiind situaţia tulbure de aici, starea de anarhie şi haos de care era cuprinsă întreaga Chină şi «primejdia sovietică**, în introducere la nota sa observatorio, guvernul imperial încearcă să convingă că nu s-a ’ndoit niciodată şi nici acum „de conştiinciozitatea şi buna erbdinţă a Comisiei Lylton. ĂceMsta a fost o simplă formulă protocolar! fiindcă în continuare cabinetul nipon îşi exprimă, cu un ton prea puţin curtenitor, profunda nemulţumire pentru faptul că „... clemente de informaţie luate din surse inatacabile, ea de exemplu cele furnizate de reprezentntii guvernului japonez au fost lăsate de o park; sau neglijte; n timp ce s-a dat credit informaţiilor din surse obscure şi chiar necunoscute... Comisia şi-a bazat Latările, afirmau mai departe guvernanţii de la Tokyo, pe unele articole din ziare, s; u scrisbri uriaiânri ciiu corespondenţi de ocazie şi pe convorbiri particularo ale în morilor Comisiei şi consilierilor ei experţi sau persoane lipsite de competenta corespunzătoare” >”.

Speculând aprecierea făcută în Raport după care China era stăpâhită de dezordine şi haos. de o incredibilă şi indescriptibilă anarhie, guvernul Saiio acuza pe Lytton şi colaboratorii săi de optimism exagerat în capacitatea poporului chinez de a restabili ordinea în ţară. Acest

optimism, apreciau guvernanţii niponi, inducea în eroare opinia publică a lumii care n-avea posibilitatea să cunoască adevărata stare de lucruri. „La Conferinţa de la Washington se putcia spera că unitatea şi pacea vor fi curând instaurate în China, clar evenimentele au dezminţit această Speranţă. Discordia şi anarhia s-au agravat în China. Luptele militaliştilor rivali au sfârşit prin a face parte integrantă din politica chineză; comunismul s-a cuibărit chiar în inima ţării. Obişnuinţa războaielor civile a devenit o caracteristică congenitală şi endemică" *UA*.

142 *Ibidem*.

* ** Ibidem, Observations du Gouvernement Japonais sur le Rapport de la Commission ci Y: hide, „Instruction" (nepaginat). 144 *Ibidem*, Premier chapitre, Chine (nepaginal).

Conducătorii Imperiului de la Soare Răsare, în virtutea unei pretinse „misiuni" istorice în Extremul Orient, cereau să li se recunoască dreptul de a înlătura „haosul*, „anarhia" şi domnia xenofobiei din China cu ajutorul forţei, sau prin „fier şi sânge" cum se spunea în *Memorandumul lui Tenaka Giichi*, Ba, mai mult, sub motiv că uriaşa Chină era în primejdie să fie „comunizală" pretindeau din partea Societăţii Naţiunilor tot sprijinul pentru „păstrarea" şi „păzirea" liniştii în spaţiul Extremului Orient.

În capitolul al doilea, intitulat Manciuria, guvernanţii japonezi au supus Comisia, de Studiu a Societăţii Naţiunilor unor aspre acuzaţii cum că a fost „... de la început şi până la şi Irşit influenţată de ideea *a priori* că Manciuria făcea parte natural şi necesar din China", or, afirmau ei eludând adevărul istoric, „... unirea Manciuriei cu China n-a fost decât temporară şi accidentală".

Cu acelaşi ton categoric, guvernul japonez s-a ridicat ararea statului Manciuko. În nota observatorie niponă se afirmă că, încă înainte de septembrie 1931, în Manciuria i o puternică şi largă mişcare de independenţă şi că, în consecinţă, nu este adevărat ce se spune în Raportul

Lytton după care... mişcarea care a dus la

proclamarea

Statului independent al Manciuriei a fost concepută, organizată şi realizată de către japonezi, ca o soluţie a situaţiei rezultate din evenimentele de la 18 septembrie…” 145.

e sfârşitul lunii februarie 1933, reluând aceste teze, înrvernul de la Tokyo, într-o comunicare făcută Societăţii

I inilor, declara: „Guvernul japonez este pe deplin acţiunea armatei japoneze în noaptea de

I le 1931 şi posterior acestei date n-a depăşit limitele impuse de măsurile de legitimă apărare şi că iuko a fost fondat prin voinţa spontană a poporului Manciuriei” iW.

Ga *: st al Chinei, prin delegaţia lui la a lua fermă faţă de observaţiile formul [lui Lytton. În comutaţii Naţiunilor, conducătorii Chinei naţionaliste s-au ridicat împotriva statului marionetă Man-Le a ocupanţilor japonezi. „Manciuria… sub

145 *Ibidem*, Chapitre IV, Nouvel erai anat).

, 46 *Ibidem*, Socialo des Nations. Aplicl du Gouvornemont fehinois… C a japonaino… Expo mement Japonras ea vertu du para; îraphe 5 de l’axticle 15 *în* Pa: te de la Società des Nations (nepaginat).

denumirea «Provinciile de Est –, este din punct de vedere istoric, etnic, cultural şi politic o parte integrantă a Chise spunea în comunicarea mai sus amintită. Cetatea internaţională a considerat totdeauna Manei urla ca formând cu China un singur corp, fapt consfinţit în documente diplomatice. „Din punct de vedere inf. maţional, se afirma în comunicarea guvernului na-l. malist chinez, Manciuria a fost totdeauna şi este recunoscută ca parte integrantă a Chinei. Instrumentele şi corespondenţa diplomatică între China şi celelalte naţiuni, inclusiv Japonia, arată indubitabil că restul lumii a recunoscut suveranitatea Chinei asupra Manciu-înaintea instituirii Republicii în 1912…” *U1* Acestea au fost poziţiile pe care s-au plasat cele două părţi aflate în conflict şi la şedinţa Consiliului Ligii din e 1932.

*pagta** * Cummuoao» «on de la Delegation chmoise

<se.

VII

DIPLOMAŢIE ŞI MILITARISM ÎN EXTREMUL ORIENT

A venit iarna la Geneva. Blinda şi plăcută, ea contrastează izbitor eu atmosfera existentă la Adunarea Extraordinară a Ligii, convocată să dezbată diferendul chino-japonez pe baza Raportului Comisiei Lytton. De mai multă vreme la Societatea Naţiunilor s-a instalat apatia evasi-generală. Lumea prezentă în oraşul-bijuterie de pe malul lacului Leman a văzut deschiderea descurajantă a celei de-a 13-a sesiuni a Adunării Ligii. Sala aproape goală, lojile rezervate publicului pustii, motiv pentru care oratorii refuzau să vină la tribună. Delegaţiile, de această dală, ra muscule, se priveau bănuitor, se suspectau. Nicolaos Politis, delegat al Greciei, jurist de renume, trecut prin atâtea bătălii politice, om de bază al Forumului de la Geneva, de astă dată preşedinte al Adunării, cu o mină de om necăjit, parcă năpădit de presimţiri sumbre, după ce a deschis şedinţa pentru discuţii generale, din lipsă de vorbitori, a fost nevoit să o închidă. Mai multă animaţie era la noul local, cu firma… Restaurantul Cimitirului – ce se deschisese vis-à-vis de cimitirul „Sf. Gheoighe”, sau seara 3 a Teatrul de Comedie unde se jucau „L’Avare” şi „Les Affaires şont Ies Affaires”.

6 decembrie, ziua deschiderii Adunării Generale Extraordinare pentru a dezbate conflictul din Orientul îndepărtat. Atmosfera la fel de grea şi apatică, lipsa de încredere stăpână peste tot. John Simon, reprezentantul guvernului de la Londra, nemişcat, urmăreşte, încredind să le prindă privirea, pe reprezentanţii Imperiului de la Soare Răsare. În mod sigur şi în acest moment, ca mai tot timpul acestui an, t; îndrşte ia poziţia ce trebuie să ia Pentru a nu nemulţumi pe aliatul de până mai… ieri şi poate prietenul necesar şi dorit de mune… Japonia, Raportul Comisiei Lytton i se pare un document nemulţumitor pentru diplomaţia co conduce… Ar trebui îmbunătăţit… dar „îmbunătăţit” în aşa măsură încât să convină „total”

ambiţioşilor fii ai arhipelagului nipon prezenţi aici. Bine ar fi fost, gândeşte probabil diplomatul englez, dacă americanii ar fi rămas la declaraţia făcută cu peste un an în urmă, la declanşarea evenimentelor din Manciuria, de preşedintele Hoover, şi cuvintele acestuia îi sună clar, şi azi, în urechi: „Cât priveşte conflictul ja-pono-chinez, nu e treaba noastră să menţinem prin forţa pacea între state… în favoarea Japoniei trebuie spus că japonezii ne-ar putea declara făţiş: noi nu mai putem respecta acordul de la Washington pentru că în China ordinea nu a fost restabilită, jumătate din China este bol-şevizată şi colaborează cu Rusia… EMstenţa noastră va ţi pusă în pericol dacă pe lângă Rusia bolşevică, cu care ne învecinăm la noi-d, vom avea şi în flanc! o Chină, posibil, bdişeviizată – de aceea daţi-ne posibilitatea sa restabilim ordinea în China. Dacă ei ne-ar spune făţiş acest lucru, noi nu am putea formula niciun Cel de obiecţii” s.

Dar lucrurile au evoluat. John Simop îşi amic, acum. siind în aşteptarea destinderii şedinţei, poziţiexigentă a energicului Stiniso», lansarea doctrineinoaşterii. îmbrăţişată mai apoi şi de Hoover, eforturile neobosite ale Washingtonului de a crea un fel de coaljiţie antijaponeză pe baza documentelor Conferinţei de ia Washington şi a Pactului de la Paris.

lyţai sâni însă şi reprezentanţii unor slatd mici şi mijlocii. Bine zicea Ramsey MacDonald, gând fu în continuare John Simon: „Supuşii unei ţări cu mai puţin de zece milioane de locuitori nu merită să fie luaţi în consideraţie; ei nu suit docil nişte indigeni”. „În acest moment l-a zărit pe Edvard Beţieş, energicul reprezentant! al Cehoslovacieunui din campionii luptei pentru respectarea tratatelor şi Pactului Societăţii Naţiunilor, un orator strălucit şi înfricoşător pentru toţi cei cu urmăresc triumful „bunului plac”.

Peste tot mişună, la Geneva, o armată de ziarişti, parcă mai tăcuţi ca de obâcei. Nimeni n-a văzut de această dată

1 G.A. Deborin, *Al doilea război mondial*, Editura

Politică.

Bucureşti, I960, p. 10.

2 G. Tabouis, Douăzeci de *ani de tensiune diplomatică*, p. 127.

pe Genevieve Tabouis, teribila Casandră care cu pana-i ascuţită şi vocea necruţătoare spusese nu de mult: „Încep să-mi dau seama că Societatea Naţiunilor e un fel de caraghioslâc: Consiliul întrunit la Quai d'Orsay pentru a lua măsuri împotriva pătrunderii japonezilor în Manciuko, discută, discută... în timpul ăsta japonezii înaintează, distrug, jefuiesc":! Sunt alţi ziarişti, poate nu la fel de perspicace şi îndrăzneţi, dar „supărători" prin „indiscreţie", căci John Simon şi colaboratorii săi se tem ca de moarte de opinia publică mondială.

Dar, linişte. Acum se deschid lucrările Adunării.

Pentru început au venit la tribună reprezentanţii celor două părţi în conflict. Şeful delegaţiei chineze a cerut

Adunării Societăţii Naţiunilor ca pe baza concluziilor Ra portului Comisiei Lytton, cu care era de acord, să declare rperiul japonez a încălcat Pactul Ligii, Tratatul celor nouă puteri şi Pacini Briand-Kellogg, să nu recunoască statul Manciuko şi să treacă fără întârziere la redactarea şi publicarea raportului său în vederea reglementării definitive a conflictului \ Cerând respectarea de către toţi a tratatelor care se aflau la baza păcii internaţionale el ci că „... pacea este una. Orice slăbire a încrederii

În plicarea principiilor Pactului Societăţii Naţiunilor. şi ale Pactului de la Paris în vreo parte a lumin a ar fi ea, dimin: aspectele eficacitatea şi valoarea acestor principii".5.

A urmat la cuvânt reprezentantul japonez, Matsuoka, care a refuzat categoric să recunoască vreo vină Japoniei pentru tensiunea din Extremul Orient. Ba, mai mult, el ut luai ea unor măsuri energice şi rapide pentru a pune

„Stării de anarhie, haos, xenofobie ce domneau, chi purile, în China. În final, şeful delegaţiei nipe aneva a prevenit cu ironie rău prevestitoare pe ascultători că în

care Soci Naţiunilor va elabora un pre.

cu privire la – Z. ea va t:

D6 fa I r v – *San* Francisco, Editura

Arh. M.A.H… rond Societatea Naţiunilor, Des 13, F 1 — 193»), Apgol du (irnent chi ar. 24 din

Secţiunea B

În faţa Adunării extraordinarea, II Naţiunilor Cnepa

6 Vaur Marguerâtte, op. cit., p. 210.

21) 5

perindat la tribună reprezentanţii Franţei, Germaniei. Italiei şi Angliei cu toţii arătându-se mai degrabă grijulii să nu supere Japonia decât să contribuie la restabilirea păcii şi a respectului faţă de principiile de drept internaţional în Orientul îndepărtat. Rămânând în continuare pe ponţii conciliatoare ei s-au prominţat pentru aşa-zisa îmbunătăţire, în fond diluai tuiui Lytton până la transformarea lui într-un e siv". John Simon, partizan de neclintit ai conservării amiciţiei cu Imperiul de la Soare Răsare, a afirmat în cuvântul său. spre stupefacţia unui însen număr de oameni politici prezenţi la Geneva, că Rapţiunilor nu trebuie să fie luat ca o „literă de evanghelie", ci ca o bază de discuţie. El a subliniat că Adunarea Societăţii Naţiunilor avea datoria de a sprijini ideea negocierilor între cele două părţi şi de a contribui, ia nevoie, la conducerea lor chiar în afara cadrului trasat portul Lytton. În încheiere, John Simon a propus şi von Neurath s-a pronunţat imediat de acord, ca Statele şi Uniunea Sovietică să fie invitate a colabora cu celor 19. subor liftrendului chino-japont

Japonia însă a sa suporte critica aspră a d galilor unor lări mici ca Cehoslovacia, Suedia, Norvegia, Irlanda. Reprezentanţii acestor ţări au condamnat războiul de cucerire dezlănţuit de Imperiul de la Soare 11.

d cu tărie respectarea Pactului Societăţii Naţiunilor O Impresie puternică a produs asupra auditoriului cuvân-îarca lui Edvard Beneş. Cunoscutul lider cehoslovac s-a declarat dintru început de acord cu Raportul Comisiei I Alton, subliniind în acelaşi timp valoarea practică a con-

Eor cuprinse în document. Reprezentantul Cohoslo-i a demonstrat în cuvântul său că: a) operaţiunile militare din Manciuria. şi Shanghai provocate de japonezi nu pot fi considerate acte de legitimă apărare; b) crearea statului Manciuko a fost un act politic care a avut loc în cadrul unor circumstanţe speciale şi cu deosebite în urma ocupării Manciuriei de către forţele japoneze. Prin urmare, aţiunâie militare japoneze au caracter agresiv, sunt contrare stipulat lunilor articolului 10 din Pact, iar înfiinţarea statului Maneâuko demonstrează că integritatea teritorială a Chinei a fost grav încălcata G.

6 *Ibidem*; *Tsâofiia* tofnt *na Tâhom* Ofecajie, tom I, p. 238

237.

I

Făcând dovada bunei sale credinţe şi depunând străduanii spre a evita o criză în căutarea unei soluţii pentru închiderea diferendului chino-japonez, delegaţia. României, prin ministrul Antoniade, a susţinut necesitatea rezolvării paşnice a litigiului în aşa fel încât demnitatea ambelor părţi să fie respectată. „Dar, după părerea noastră, aprecia reprezentantul român, nicio soluţie n-ar putea fi considerată justă, echitabilă şi de natură a asigura pacea, dacă ea n-ar fi în acelaşi timp fondată pe principiile directoare ale Pactului Societăţii Naţiunilor şi Pactului de la Paris...” 7.

Pe masa Biroului Adunării au fost depuse, pentru examinare câteva proiecte de rezoluţii. Demn de a-ţi reţinut a fost proiectul elaborat în comun şi prezentat de delegaţiile Cehoslovaciei, Suediei, Spaniei şi Irlandei. Conceput în termeni foarte precişi şi condamnând cu asprime agresiunea niponă în China de Nord-Est, acest proiect aproba fără rezervă concluziile Raportului Comisiei Lytton. În esenţă, el cerea acordarea împuternicirilor trebuitoare Comitetului celor 19, ca împreună cu reprezentanţii Statelor Unite ale Americii şi Uniunii Sovietice să intre în legătură cu părţile aflate în conflict şi să realizeze reglementarea diferendului în spiritul sus-

menţionatului Raport 8.

Reprezentantul nipon a protestat vehement şi îndelung împotriva acuzaţiilor cuprinse în acest proiect de rezoluţie, cerând retragerea lui sub motiv că nu corespunde spiritului de conciliere, adevărata menire a Ligii Naţiunilor.

Negăsind sprijinul necesar, acest proiect de rezoluţie a fost retras. A fost depus şi supus discuţiei un nou proiect de rezoluţie elaborat de delegaţiile Cehoslovaciei, deosebit de activă şi Elveţiei. Foarte ambiguu, noul proiect prevedea, în linii foarte generale, împuternicirea Comitetului celor 19 eu studierea tuturor propunerilor şi rezoluţiilor depuse la Biroul Adunării.

Pronunţându-se pentru acest din urmă proiect de rezoluţie, Biroul Adunării Societăţii Naţiunilor i-a adus totuşi un amendament şi anume, de a se trimite Comitetu-am. M.A.E., Fond Societatea Naţiunilor, Dosar nr. 42, F. I 0933 – 1939) Buletin nr. 24 din 31 dec. 1932… Conflictul chino-onez în faţă… (nepaginat).

8 *Ibidem*, Projet de resolution presente par les delegations de fespagne, de l'état libre d'Irlande, de la Suede et de la Tehe-paginat).

lui celor 19, spre Studiu, atât Raportul Comisiei Lytton, cât şi observaţiile părţilor şi sugestiile făcute de diverse delegaţii în cursul dezbaterilor.

Pe data de 9 decembrie 1932, Adunarea Generală a

Societăţii Naţiunilor a ratificat hotărârea Biroului. În ziua de 24 decembrie acelaşi an, Adunarea Ligii a aprobat cu

42 de voturi, contra 1, Raportul Comisiei de Studiu condusă de lordul Lytton. La aceasta, reprezentantul Japoniei a declarat cu aplomb că „… eforturile guvernului japonez, îndreptate spre colaborarea cu Liga Naţiunilor în chestiu nea conflictului chino-japonez; le" 9 şi a părăsit în mod demo strativ sala de şedinţe.

Tonul concil iar care a caracterizat activitatea şi Raportul Comisiei de Studiu a Societăţii\Naţiunilor, ca şi atitudinea vădit împăciuitoare a marilor puteri, îndeosebi

în timpul dezbaterilor din Adunare, departe de a-i face pe japonezi să renunţe la planurile lor militare, i-au încurajat în dezvoltarea luptelor declanşate la 18 – 19 septembrie 1931. Într-un raport diplomatic trimis la 5 ianuarie 1933, de către Carp, ministrul României la Ankara, se relatează că într-o convorbire avută cu Yoshida, ambasadorul nipon în Turcia, acesta a subliniat voinţa şi hotărârea nezdruncinată a Japoniei de a rămâne cu armata sa pe teritoriile ocupate şi că nicio decizie a Ligii Naţiunilor n-o va determina să părăsească Manciuria. Dacă se va lua o asemenea decizie, atunci Japonia va părăsi Organizaţia de la Geneva 10.

Nori negri se adunau ameninţător pe cerul, şi aşa învolburat, al bătrânei noastre planete. Poziţia indecisă, conciliatoare a occidentalilor a creat un climat general favorabil ascensiunii cercurilor războinice şi revanşarde de pretutindeni. Pe acest tărâm al îngăduinţei excesive, încă în anul 1926, dr. Hjalmar Sehacht, pe atunci preşedinte al Reichsbank-ului, declara, între altele, unui redactor al ziarului elveţian „Journal de Genève": „Nu există niciun drept de a împiedica Germania să aibă colonii" *n*, iar la recepţia tradiţională de 1 ianuarie 1929, în faţa unui impozant număr de diplomaţi, Hindenburg, preşedintele

9 *Istorila voini na Tihom Okeanc*, tom I, pp. 237 – 239.

10 Arh. M.A.E., Fond Societatea Naţiunilor, Dosar nr. 424

F. 1 (1933 – 1939) Buletin un 1 din 15 ianuarie 1933 al Direcţiu nii Afacerilor Politice, Secţiunea Orientală (nepaginat).

41 *Idem*, Fond TI, 1920 – 1944, Germania, General, 1921 – 1933, vol. 1, f. S2 – 03.

Republicii de la Weimar, spunea: „Primul meu saluti în această zi se adresează fraţilor şi surorilor noastre din teritoriile ocupate către care se îndreaptă simpatia mea îndurerată, ca de altfel a întregului popor german" 12. În auzul întregii Europe şi a lumii, la 24 martie 1931, acelaşi Hjalmar Sehacht, într-o conferinţă pe tema Cauzele şi

remediile crizei economice mondiale, rostită la Berna, afirma cu îndrăzneală rău prevestitoare: „Faptul de a fi luat Germaniei coloniile sale constituie o mare greşeală economică” 13. În fierberea evenimentelor din Germania, naţional-socialiştii lui Hitler pretindeau pentru ieşirea din criză: suprimarea planului Young» revizuirea Tratatului de la Versailles, revenirea Germaniei la graniţele dinainte de 1914, colonii şi dreptul la înarmare. În vreme ce la Geneva se discutau la infinit şi fără niciun spor problemele dezarmării şi conflictului chino-japonez, în Germania, la o întrunire, în faţa a mii de oameni, Hermann Göring ţipa, cu impertinenţa-i teutonică: „... nu vrem să-i mai dăm Franţei bani (este vorba de plata reparaţiilor – *n.n.*) pentru ca, cu banii noştri să-şi fabrice tunuri. Dacă este vorba de tunuri, mai bine să fabricăm cu aceşti bani tunuri germane” u.

Pe când în Extremul Orient vorbeau armele de toate tipurile semănând moarte şi jale, iar în Germania războiul şi revanşa erau înscrise pe ordinea de zi a activităţii politice interne şi externe, peste Atlantic, senatorul Borah, preşedintele Comitetului pentru Afaceri Externe al Senatului Statelor Unite ale Americii, afirma, cu seninătate, în faţa unui grup de ziarişti francezi şi americani: „Mi se pare foarte clar că va trebui să schimbaţi atât Tratatul de la Versailles, cât şi cel de la Saint-Germain, ori prin pace, ori prin forţă” 1S.

Se poate aprecia, deci, că odată cu venirea la putere în Germania a naţional-socialiştilor, Ia 30 ianuarie 1933, primejdia unui nou război mondial s-a instalat definitiv în lume şi aceasta cu atât mai mult, cu cât în Orientul îndepărtat situaţia continua să se înrăutăţească. Fără a lua în consideraţie dezbaterile şi documentele adoptate în decembrie la Geneva, cercurile militariste nipone au

° Ibidem, f. 73.

13 *Ibidem*, Germania, Economic, 1922 – 1931, vol. 43, f. 179.

— Ibidem, f. 112 – 113.

15 Ibidem, S.U.A., General, 1918 – 1932, vol. I, *t* 294.

trecut la cea de-a doua etapă în înfăptuirea planurilor

lor de expansiune în marele spaţiu din Extremul Orient.

Obiectivele următoare au fost invadarea Chinei de nord şi a Mongoliei Interioare. Propaganda japoneză a deschis din vreme o largă şi susţinută campanie pentru a „dezvălui" omenirii starea de „haos" şi „criza puterii" care se agravau continuu în acea zonă, a „pericolului" pe care toate acestea îl prezentau pentru „pacea" şi „ordinea" din Extremul Orient. Reacţiunea niponă cerea cu insistenţă guvernului să treacă fără întârziere la luarea unor măsuri energice pentru ca Japonia să-şi îndeplinească rolul de „pacificator" şi de „păzitor al orânduirii" *în* această parte a lumii.

După ocuparea provinciilor Girin, Mukden şi Heilang-Jiang, trupele japoneze au declanşat ofensiva asupra Chinei apusene.

În luna iulie 1932, unităţi ale armatei japoneze au atacat provincia Jehol. Ofensiva niponă a continuat în tot cursul lunii iulie, fiind stopată de foiţele chineze la sfârşitul lui august. Proclamând provincia Jehol parte integrantă a Manciuriei, Comandamentul nipon a concentrat considerabile forţe militare spre a zdrobi rezistenţa chineză. După o puternică presiune asupra chinezilor, japonezii, superiori, au reuşit, la începutul lunii ianuarie 1933 să ocupe oraşul Shanghaiguan, punând stăpânire în acest fel pe trecerea spre China de nord.

În ziua de 12 ianuarie 1933, în capitala Imperiului nipon, generalul Araki, ministrul de război japonez, declara în public că provincia Jehol aparţine statului Manciuko şi o revendica în numele guvernului acestuia în consecinţă, la 25 februarie acelaşi an, niponii au dezlănţuit o nouă şi puternică ofensivă pentru a ocupa provincia Jehol în întregime. Rezistenţa chineză s-a prăbuşit, iar oraşul Jehol a fost ocupat pe data de 4 martie în următoarele două săptămâni japonezii au pus stăpânire pe o parte a Marelui Zid ameninţând direct oraşul Beijing

Derularea tumultuoasă a evenimentelor în Orientul îndepărtat au determinat o febrilitate sporită în activitatea Forumului de la Geneva. Comitetul celor 19 a elaborat în

grabă proiectul Raportului final privind conflictul chino-japonez şi modalităţile de rezolvare a lui. Faptul că acest document avea la bază Raportul Comisiei Lytton şi îndeosebi concluziile lui, a stârnit la Tokyo un refuz ferm. La 21 februarie 1933, delegaţia niponă şi-a înaintat observaţiile la Raportul Comitetului celor 19, supus spre dezbatere şi aprobare Adunării Societăţii Naţiunilor.

Încă de la primul punct nota observatorie niponă menţiona: „Delegaţia japoneză regretă – profund că nu poate să accepte proiectul de raport supus astăzi Adunării de către Comitetul celor 19. Sunt numeroase puncte din raport pe care Japonia nu poate să le considere ca o constatare de fapte. O mare parte a acestui document este scoasă din Raportul Comisiei de Studiu" 10. Reprezentanţii niponi la Organizaţia de la Geneva au reluat şi de această dată teza potrivit căreia haosul, dezordinea şi xenofobia din China, devenind primejdioase pentru liniştea din Extremul Orient, au făcut necesară intervenţia japoneză. „Evenimentele care au avut loc de la acest incident (este vorba de declanşarea operaţiunii nipone în Manei la 18 – 19 septembrie 1931 (*n.n.*) au dat ocazie conducătorilor Manciuriei de a stabili independenţa ţării lor; acţiunea militară întreprinsă de Japonia până la 15 septembrie (anul 1932 – *n.n.*), data recunoaşterii Manciuko, a fost, precizau reprezentanţii Imperiului de la Soare Răsare, e acţiune de apărare necesară în condiţiile existente în China" 17.

Într-o atmosferă încărcată, preşedintele Comitetului celor 19 a adus în discuţia Adunării Ligii un proiect de rezoluţie care prevedea, între altele, crearea unui Comitet consultativ format din membrii Comitetului celor 19, plus reprezentanţii Canadei şi Olandei. Menirea noului organism al Societăţii Naţiunilor era!: ...să urmărească situaţia... să faciliteze Adunării exercitarea misiunii sale în virtutea paragrafului 3 al articolului 3 şi de a ajuta în aceleaşi scopuri pe Membrii Societăţii să se înţeleagă între ei, precum şi cu statele membre, asupra atitudinii şi acţiunilor lor" 18.

În ziua de 24 februarie 1933, Adunarea Soci

Naţiunilor a adoptat Raportul final cu privire la diferendul chino-japonez. Era o zvâcnire de orgoliu a Forumului

18 Arh. M.A.E., Fond Societatea Naţiunilor, Dosar nr. 42, F. 1 (1933 – 1939), Appel du Gouvernement chinois, Communication de la Delegation japonaise. Observations de la Delegation japonaise relatives au projet de rapport soumis à l'Asemblee par le Comite des Dix-neuf, Genève, le 21 fevrier 1933 (nepaginat).

17 *Ibidem.*, 8 *Ibidem*, Projet de resolution presents à l'Assemblee par le President des Dix-neuf, Genève, le 2 – 1 fevrier 1933 (nepaginat.)

de la Geneva. Raportul final, considerat în Ium maţilor un compromis galben-alb, votat în reproducea aproape integral concluziile Raportului Lytton cu toate că blama Japonia, acest document precor. Manciurie autonomă pusă sub suzeranitatea Chinei, rgerea, de aici, a trupelor japoneze şi chineze şi înlocuirea lor cu o jandarmerie nouă, special constituită. Rar final recomanda, în continuare, încheierea unor tratate între China şi Japonia: primul consacrat intereselor japoneze, al doilea, de conciliere, arbitraj, neagresiune şi asistenţă mutuală, iar al treilea, un tratat intercomercial Documentul de la 24 februarie 1933 cuprindea şi prevedere specială pentru Provinciile din Est, adică Mongolia Interioară, formată din Jehol, Ciahar şi Souei-Yuan, aflate deja în „atenţia" niponilor şi anume China era obligată să instituie aici o administraţie aparte.

Raportul final era ca un „certificat" al slăbiciunilor endemice ale Societăţii Naţiunilor. Pronunţându-se pentru o Manciurie autonomă, Organizaţia de la Geneva, ea însăşi, încălca integritatea teritorială şi suveranitatea Chinei. Articolul al patrulea al Raportului final cuprindea următoarele: „Dacă diferendul n-a putut fi reglementat, Consiliul va elabora şi publica un raport, votat fie cu unanimitate, fie cu majoritate, prin care să facă cunoscute circumstanţele diferendului şi soluţiile pe care le recomandă, ca cele mai echitabile şi adecvate" 19.

A doua zi, delegaţia japoneză a comunicat Adunării

un memorandum al guvernului imperial prin care erau repetate vechile teze cu privire la evenimentele din Extremul Orient. În concluzia acestui document se spunea: „Guvernul japonez este pe deplin convins că acţiunea armatei japoneze; în noaptea de 18 septembrie 1931 şi posterior acestei date, n-a depăşit niciodată limitele cuvenite măsurilor de legitimă apărare şi că Manciuko a fost fondat prin voinţa spontană a poporului Manciuriei

În consecinţă, el consideră că nici acţiunea armatei japoneze în Manciuria, nici încheierea Protocolului Între Japonia şi Manciuko nu constituie o violare a Pactului Societăţii Naţiunilor, Tratatului celor nouă Puteri, a

10 Istorila voini na Tihom Okeane, tom. I, pp. 235 – 236; Victor Margueritte, op. cit., p. 211.

de la Pi, n’s, sau a altor tratate internaţionale” 1 „* în stare incandescentă, foarte tensionată, cercurile militariste cereau cu insistenţă, exercitau presiuni asupra mulul imperial pentru a scoate ţara din familia Societăţii Naţiunilor. În ziua de 27 martie 1933, guvernul Imperiului de la Soare Răsare, prin Ushida, a I o telegramă Secretarului General al Societăţii Naţiunilor prin care aducea 3 a cunoştinţă decizia luată la Tokyo de a i Organizaţia de la Geneva. „Raportul acceptat de Adunare la sesiunea extraordinară din 24 februarie trecut – care ignorează cu desăvârşire, punctele de vedere le ale Japoniei – însufleţită exclusiv de dorinţa menţinerii păcii în Orient – conţine erori serioase atât în ceea ce priveşte constatarea faptelor cât şi în ce priveşte concluziile ce se trag din aceste fapte”... După ce erau mate punctele de divergenţă între Japonia şi ceilalţi membri ai Ligii Naţiunilor, în telegramă se arăta că în i... profundelor divergenţe de păreri ce există între Japonia şi majoritatea membrilor Societăţii cu privire la interpretarea Pactului şi a celorlalte tratate, guvernul japonez s-a găsit în faţa necesităţii de a-şi da seama că o deosebire ireconciliabilă de opinii desparte Japonia de Societate în politica păcii şi, în special, în privinţa principiilor esenţiale ce trebuie urmate pentru a instaura o pace în Extremul Orient.

Guvernul japonoz, convins de imposibil iiatea de a continua o colaborare în aceste împrejudă prin prezenta preavizul prevăzut de punctul 13 al articolului 1 din Pact, cu privire la intenţia Japoniei de a ieşi din Societatea Naţiunilor" 2 l.

Lovitura primită de Organizaţia de la Geneva a fost n de grea. Acţiunea conducătorilor de atunci ai

Imperiului nipon a constituit un exemplu şi un model or fi îmbrăţişate foarte curând în Germania nazistă.

Cercurile politice diriguitoare ale Imperiului japonez au privit ieşirea din Societatea Naţiunilor cu deosebită satisfacţie. La reîntoarcerea de la Geneva, lui Matsuoka, ambasadorul japonez la Liga Naţiunilor, i s-a organizat în arhipelag o primire triumfală, ca unui adevărat erou

20 Arh. M.A.E. Fond Societatea Naţiunilor, Dosar nr. 42, f. 1

(1933 – 1039) Appel du Gouvernement chinois, Communications de la Delegation japonaise. Expose du Gouvernement japonais en vertu du paragraphe 5 de l'article 15 du Pacte de la Société des

Nations, Genève, le 25 levritr 1933 (nepaginat).

21 A. Vianu, Z. Zamfir, C. Buşe, Gh. Eădescu, *Relaţii inter naţionale în acte* şi documente, vol. 1, p. 100 – 181.

naţional. Militarism niponi, scăpaţi acum de orice formă de control internaţional, aveau câmp larg pentru a se desfăşura pentru realizarea până la capăt a planurilor lor de dominaţie mondială, de a instaura peste tot, până unde va ajunge bocancul sau cizma soldatului nipon, „pax nipona".

După ocuparea Jeholului, presiunea armatei japoneze asupra forţelor militare chineze a sporit considerabil. Beijingul era direct ameninţat. În loc să mobilizeze forţele uriaşe ale poporului chinez, arzând de dorinţa de a lupta împotriva invadatorilor, Jiang Jicshi şi guvernul gomindanist, a cedat, încheind cu Comandamentul nipon convenţia de la Tangku din 31 mai 1933. Condiţiile acestei convenţii, foarte grele pentru poporul chinez, erau următoarele:

I. Armata chineză se va retrage imediat la vest şi sud de linia care leagă Ianţin-Cianpin-Gaomin-Suni-Gurgiousianhă-Baodi-Lintingou-Ninhă şi Lutai; ea se angajează că nu va avansa din nou peste această linie şi va evita să săvârşească provocări ostile.

II. Armata japoneză va putea folosi oricând avioane sau alte mijloace ca să verifice aplicarea precedentului articol al prezentei convenţii. Autorităţile chineze îi vor da concursul în acest scop.

III. După ce se va convinge de faptul că armata chineză s-a retras dincolo de linia desemnată în articolul I al prezentei convenţii, armata japoneză va înceta orice fel de atac împotriva trupelor chineze – retrăgându-se de bunăvoie până la Marele Zid.

IV. în regiunile de la sud de Marele Zid şi de la nord-est de linia arătată în primul articol ai prezentei convenţii, liniştea şi ordinea vor fi menţinute de către autorităţile poliţieneşti chineze, care nu trebuie alcătuite din unităţile ostile japonezilor" 22.

Eliberaţi de orice răspundere faţă de Societatea Naţiunilor, considerându-se fără obligaţii faţă de comunitatea internaţională, militarist!! niponi s-au angajat cu mai mult aplomb în extinderea acţiunilor expansioniste. Diplomaţia japoneză, pentru a-şi asigura complicitatea tacită a Angliei şi Statelor Unite, a lansat ideea că Imperiul de la Soare Răsare va accepta în continuare existenţa pe poziţii

22 Arh. M.A.E., Fond Societatea Naţiunilor, Dosar nr. 42, F 1 (1933 – 1939). Société des Nations, Differend sino-japonaia, Communication de la Delegation chinoise (nepaginat).

privilegiate în China de Sud şi Centrală a capitalurilor engleze şi americane. În 1934, povestea mai târziu, în Mesajul către Congres – 15 decembrie 1941 –, preşedintele Franklin Delano Roosevelt, Ministrul japonez al Afacerilor Străine trimise Statelor Unite o ATotă amicală, în care el se declara ferm convins că nu există pentru ambele guverne nicio chestiune „care să nu fie

susceptibilă de a fi soluţionată prin bună înţelegere". El adaugă că Japonia „nu are nici cea mai mică intenţie de a crea complicaţii unei alte Puteri, oricare ar fi ea" *?

În marele oraş de la vărsarea Sumidei, unii oameni politici şi militari japonezi considerau că a sosit timpul să se „limpezească" treburile cu englezii şi americanii pe continentul chinez. Generalul Araki declara ori de câte ori avea ocazia că „războiul contra Statelor Unite a devenit o datorie naţională". Propaganda niponă se agita cu „vrednicie" încercând să demonstreze lumii că în condiţiile creşterii „pericolului roşu" şi a „haosului intern" din China, Japonia era „neliniştită" de soarta acesteia, de viitorul „păcii" şi „ordinii" din Extremul Orient. Referindu-se la un articol semnat de amiralul Suetsugu în revista „Gendai", Eugen Stoicescu scria lui Nicolae Titulescu la 19 ianuarie 1934: „Ţin a atrage atenţia asupra unor pasagii din acest articol unde autorul atribuie ţării sale, ca şi unii autori germani, o misiune specială – oarecum divină – de a propaga pacea pentru toată omenirea prin forţa armelor, aceeaşi concepţie brutală la japonezi ca şi la germani" –.

La 17 aprilie 1934, Amau, Directorul Biroului Presei şi al Informaţiilor din Gaimusho a făcut o amplă declaraţie referitoare la politica japoneză în China. Au fost de faţă câteva personalităţi proeminente ale vieţii politice a Imperiului, printre care amiralul baron Sakamoto, viceamiralul Saburo Yasumuri, fostul ministru de externe Kenkichi Yoshizawa şi alţii. Declaraţia, făcută în faţa reprezentanţilor presei se reducea la următoarele puncte: 1) Japonia are în Extremul Orient o misiune specială, precum şi o responsabilitate proprie deosebită, aşa că atitudinea ei poate şi trebuie să difere de a celorlalte puteri; 2) Japonia s-a retras din Societatea Naţiunilor deoarece era în dezacord cu liga asupra modalităţii de a menţine pacea în Extremul Orient; 3) Pentru menţinerea

2?< Franklin De-iano Roosevelt, Discursuri şi *MesngH*, p. 43, 24 V. Urum, op. cit., p. 132.

păcii. Japonia în „\ ia hotărâri pe propria ei răspundere; 4) China împărtăşeşte laolaltă eu Japonia

responsabilitatea menţinerii ordinii în Extremul Orient; 5) Obiectivul acestei politici era unificarea Chinei, menţinându-i integritatea ei teritorială. Cu toate acestea, China trebuie să înfăptuiască acest obiectiv prin ea însăşi, fără să facă apel la vreun sprijin străin, cu excepţia ajutorului japonez; 6) China nu trebuie să încerce să se sprijine pe o altă naţiune spre a se opune Japoniei şi nu trebuie să provoace vrajbă între state; 7) Orice acţiune a Puterilor în China, chiar sub forma unui ajutoriehnie sau financiar, va fi considerat de autorităţile japoneze contrară intereselor Imperiului, tinzând la restabilirea sistemului zonelor de influenţă sau la un fel de control internaţional al Chinei; 8) Japonia nu este ostilă principiului comerţului liber şi a oportunităţii egale, dar se opune oricărui ajutor străin dat Chinei, ca de pildă: vânzarea de avioane militare –uirea de aerodromuri, acordarea de credite Chinei în vederea unui scop politic sau trimiterea de consilieri tehnici sau militari –!

Răspunzând întrebărilor gazetarilor, Amau, care avea totala împuternicire a lui Hirota, a subliniat cu energie că „principala forţă” în Orientul îndepărtat era Imperiul nipon căruia îi revenea responsabilitatea şi înalta misiune ca, în ciuda divergenţelor cu celelalte puteri, să asigure „liniştea” şi „pacea” în această „uriaşă zonă”…Japonia este pe deplin hotărâtă, spunea el, să-şi îndeplinească misiunea sa în problema sprijinirii păcii şi ordinii în Răsăritul Asiei”… Diplomatul respectiv preciza că Imperiul japonez considera „… refacerea integrităţii şi unităţii Chinei, şi de asemenea, a ordinii în ea, ca cea dintâi dorinţă”. De aceea „… dacă China va porni pe calea folosiriialtor puteri pentru înlăturarea Japoniei şi tulburarea păcii în Răsăritul Asiei, dacă ea va apuca drumul politicii şovine, atunci Japonia nu va tăcea”.

În încheiere, „folosind un ton tăios, ameninţător, Amau avertiza celelalte puteri că Japonia se va opune aprovizionării Chinei cu avioane militare străine, construirii de aerodromuri în China, „trimiterii de instructori şi consilieri

25 Arh. M.A.E., Fond 71, 1920 – 1944, China. General, 1929 – 1943, vol. I, Declaraţiunile Domnului Amau, Directorul Biroului Presei şi al Informaţiunilor din Ministerul Imperial ai Afacerilor Străine privitoare la politica japoneză în China, Tokyo, 6 mai 1934: f. 38 – 39.

militari sau acordării de împrumuturi Republicii Chineze; în scopuri politice. Toate acestea erau considerate de către liderii japonezi un amestec în relaţiile Japonie! cu China şi alte ţări, amestec care ar putea conduce la încălcarea păcii şi ordinii în Asia răsăriteană.

Declaraţia Amaw, cum i se spunea în cercurile d:

matice, suna ca un veritabil avertisment adresat pute

Apusului privind intenţia Imperiului nipon de a institui un virtual protectorat asupra relaţiilor Republicii Chineze cu celelalte ţări, de a exercita un control riguros asupra gului continent chinez...

În aceste circumstanţe, contradicţiile japono-americane şi japono-engleee s-au agravat primejdios de mult. Intensificându-şi pregătirile pentru înfăptuirea mai departe a planuri Wsale de expansiune şi cuceriri, Imperiul de la Soare Răsare a trecut la realizarea punct cu punct a unui vast program de modernizare a tehnicii de luptă şi echipa-armatei. Guvernul japonez şi-a manifestat curând totala nemulţumire faţă de Conferinţa de la Washington, faţă de documentele ce au fost adoptate cu acea ocazie. Sub pretextul că Statele Unite ale Americii anunţaseră construirea unei flote care să atingă nivelul admis de documentele Conferinţei de la Washington din 1921 – 1922, guvernanţii de la Tokyo au luat decizia să denunţe aceste acorduri şi să pretindă paritate navală. Preşedintele Franklin Delano Roosevelt, care trebuia să ţină seama de opinia publică americană, în cea mai mare parte „izolaţionistă", a decis, în semn de bunăvoinţă, transferul, în aprilie 1934, a flotei americane din Pacific în Atlantic. Dar japonezii nu s-au lăsat impresionaţi de gestul preşedintelui american. La 18 septembrie 1934, Hirota, noul şef al Gaimuslio, a anunţat oficial o nouă politică a guvernului său2S, Conferinţa de la Londra, din octombrie

19, M a oferit niponilor prilejul pentru a înlătura „insuportabila”, inferioritate a Imperiului japonez faţă de anglo-americanî în domeniul înarmărilor navale.

La 23 octombrie 1934, amiralul Yamamoto şi ambasadorul Japoniei la Londra, Matsuraida, în faţa reprezentanţilor guvernului britanic, Ramsay MacDonald, John Simon şi Bolton Eyres-Monsel, Prim-lord al Amiralităţii, au arătat care erau pretenţiile nipone şi anume: a) pari

20 J B – Duroselie, De *Wilson a Roosevelt*, p. 381; F.D. Roosa» Velt, op. cit., P. – 49 – 50

ta te navală între Anglia, S.U.A. şi Japonia; b) limitarea tonajului global pentru fiecare flotă; c) reducerea tonajului bastimentelor de linie; d) permisiunea ca Japonia să construiască oricâte submarine are nevoie.

Englezii n-au manifestat opoziţie prea înverşunată ştiind că americanii, reprezentaţi de Norman Davis şi amiralul Stendley, vor respinge cererile japonezilor.

Într-adevăr, Conferinţa s-a încheiat cu un eşec complet.

La 29 decembrie 1934, Saitō, ambasadorul Japoniei la Washington, a înmânat guvernului Statelor Unite ale Americii o notă prin care se anunţă hotărârea cabinetului ministerial de la Tokyo de a denunţa Tratatul din 1922 *21*.

Toate acestea au fost însoţite de creşterea neîncetată a violenţei propagandei nipone. Tezele privind superioritatea „rasei galbene”, „rolul civilizator” al Japoniei în lume, necesitatea „spaţiului vital”, întrucât „naţiunea se afla în pericol de a fi strangulată economiceşte”, „pericolul” reprezentat de „rasa albă”, ca şi „misiunea istorică” a poporului japonez de a salvgarda Asia erau agitate cu multă stăruinţă şi sârg de către trufaşii şi siniştri trubaduri ai militarismului nipon.

Panasiatismul, propagat cu predilecţie de organizaţia teroristă *Seisanto*, al cărei program şi idei erau aidoma celor hitleriste, dar şi de Asociaţia *Kokuyukai* (*Dragonul negru*) şi alte organizaţii înrudite, cuprinsese o bună parte a populaţiei arhipelagului nipon şi în special cadrele

militare.

Pentru a-şi consolida poziţiile în teritoriile ocupate, guvernanţii japonezi au plănuit să dea fiinţă în China de nord unui nou stat marionetă, Hopeiko, cu nimic mai independent ca Manciuko. În cuvântarea sa, rostită în ziua de 7 octombrie 1935, Hirota, anunţa intenţia guvernului nipon de a „sprijini" formarea statului Hopeiko care, apoi, urma să intre într-o federaţie cu Manciuko. Noua politică japoneză faţă de China a fost formulată şi enunţată de cabinetul de la Tokyo şi a rămas cunoscută sub denumirea de cele *trei* puncte *ale lui Hirota*, după numele principalului ei iniţiator şi autor. Cele trei puncte ale lui Hirota prevedeau: a) crearea unui bloc între Japonia, China şi Manciuko (aceasta însemna pe de o parte recunoaşterea statului Manciuko de către China, iar pe de

37 Eugen Săvulescu, *De la criză la război*, Bucureşti, 1936, pp.

33 – 39.

altă parte, dreptul de penetraţie economică nelimitata pentru Imperiul japonez în China); b) înlăturarea oricărei forme de activitate antijaponeză în China (ceea ce însemna suprimarea luptei de eliberare naţională a poporului chinez şi instituirea monopolului nipon asupra Chinei); c) formarea unui front comun al Japoniei, Chinei şi Manciuko-ului împotriva comunismului.

În ciuda înăspririi contradicţiilor din Orientul îndepărtat între Japonia şi celelalte mari puteri, cercurile de afaceri de la Washington, Londra, Paris, etc., conducându-se după dictonul *„les affaires şont* les *affaires"*, au căutat şi au reuşit în mare măsură să transforme conflictul chino-japonez într-o sursă de noi şi importante beneficii.

În august 1934, asociaţia *Federaţia Industriilor Britanice* a luat hotărârea să trimită în Extremul Orient o delegaţie formată din cei mai de marcă membri ai săi pentru a „studia" posibilităţile dezvoltării relaţiilor comerciale cu Japonia şi cu Manciuko. Misiunea a fost compusă din lordul Bamby, fost Preşedinte al Federaţiei,

sir Charles Seligman, unul din directorii băncii *Seligman Bros*. Limited şi unul din directorii Societăţii *Union Assurance Company*, Guy Locoek director al asociaţiei *Federation of British Industries* şi Julian Piggott, reprezentând Federala *Britanică a Fierului şi Oţelului*. Presa, anunţând această misiune, a subliniat faptul că era vorba de o iniţiativă cu totul particulară, dar peste tot circula ştirea după care, misiunea nu numai că se bucura de asentimentul guvernului, ci fusese chiar provocată de acesta care se înţelesese în prealabil cu cel japonez28.

Pentru businessmanii americani frământările lui Stirn-son, apoi ale lui Roosevelt şi ale Secretarului său de Stat, Cordell Hull, nu prezentau prea mare însemnătate. Important era faptul că tensiunea din Extremul Orient deschidea noi posibilităţi, foarte avantajoase, pentru afaceri bănoase. În această perioadă critică, din Statele Unite ale Americii au pornit spre arhipelagul nipon mărfuri de mare importanţă strategică, în principal materii prime ca metale şi în special fier, produse chimice, bumbac şi altele. În perioada 17 – 23 februarie 1933, deci într-o săptămână, numai din portul New York au pornit către Imperiul Soarelui Răsare 5.000 de tone nitrat de sodiu

28 Arh. M.A.E., Fond 71, 1920 – 1944, Japonia. Relaţii cu alte state, vol. 10, file 23 – 24.

Marca Britaxtie şi Franţa depuneau eforturi să ţină pasul în comerţul lor cu Japonia, concurând pe mai marele şi mai puternicul lor partener dar şi rival de peste Atlantic. Curând, Shanghaiul s-a transformat într-un uriaş centru de aprovizionare a Japoniei. „Rentabilitatea” crescândă a afacerilor cu Imperiul nipon a determinat câteva firme cu faimă, ca, de pildă, *Creuzot* şi *Škoda*, să-şi construiască în concesiunea internaţională a marei citadele chineze uriaşe buildinguri.

Dar nu se trimiteau spre Extremul Orient, respectiv spre Japonia, numai materii primo, ci şi arme şi muniţii. Marele port Hamburg a devenit foarte activ. De aici porneau, să „alimenteze” războiul din Asia răsăi iteană, vase încărcate până la refuz cu „mărfuri” aducătoare de

moarte, de provenienţă germană, franceză şi cehoslovacă. Astfel, la 2 februarie 1932 au ridicat ancorele pentru a pleca în Japonia două vapoare încărcate cu dinamită, grenade şi avioane neasamblate; în ziua de 7 fehruaj firma *Škoda* a trimis în aceeaşi direcţie 1 700 de lăzi cu muniţii, iar la 8 februarie, un cargou norvegian a pornit cu un transport de 1.000 lăzi cu explozivi tot spre Imperiul japonez. În aceeaşi zi, oameni de afaceri francezi au expediat, tot Japoniei, mitraliere în valoare de 100 milioane franci.

De cele mai multe ori, aceste încărcături erau cnmuflate prin etichete foarte inofensive. Astfel, lăzile încărcate cu gaze asfixiante erau marcate: insecticide pentru protecţia plantelor, iar lăzile imense pline cu muniţii diverse erau etichetate: piane.

În alte numeroase cazuri, negustoria cu arme se făcea deschis, la lumina zilei.

Statisticile oficiale engleze, privind producţia industriei britanice, deşi nu menţionau nici avioane, nici vase de război ori de transport, niciun fel de materii prime sau produse chimice, se mărgineau să indice: mii de mitraliere, milioane de cartuşe, obuze, bombe, grenade şi tunuri pentru avioane. Niponii au cumpărat 76 de vapoare engleze mai mult pentru fierăria lor. Dintre acestea, unul de 45.000 tone i-au achiziţionat în vederea efectuării de transporturi maritime. Se producea în Marea Britanie în ritm din ce în ce mai susţinut, pentru a satisface sete a de cumpărare a lui Dai Nihon.

Isticile franceze, mai discrete, nu pomeneau nimic al de armament spre Japonia. Dar, din presa că în industria Franţei, după declanşarea iunii nipone în China de nord-est, activitatea *p*. crescut considerabil. Stocurile uriaşe de armament ale faimoaselor uzine *Creuzot* au fost devorate pur şi simplu de către japonezi. Muncitorii, deşi făceau multe ore de muncă suplimentară, nu mai pridideau. Ofiţeri japonezi de stat-major îşi stabiliseră birouri în incinta multor uzine de armament şi muniţii. Marele ziar american „New York Times” relata că în prima jumătate a

anului 1932, exportul francez de armament şi muniţii a crescut de la 107 tone, la 1017, ceea ce în franci însemna de la 13 056.000 la 83 900.000 franci.

În această horă a comerţului morţii s-au prins şi alte ţări, printre care Germania, Olanda, Elveţia, Belgia, /Norvegia etc. toate dornice să profite de acest business care era conflictul chino-japonez.

Diplomaţia în serviciul statului militarist. Accentuarea J. Elor militariste extremiste de dreapta, fasciste, în diversele sectoare ale societăţii nipone a devenit o permanenţă la mijlocul deceniului al patrulea, iar deceniul 1936 – 1945 s-a caracterizat prin convulsii politice, restrângerea atributelor regimului constituţional, căderea partidelor politice în desuetudine ca urmare a ascensiunii cercurilor militariste, acte contrare intereselor reale ale poporului japonez.

Dacă parlamentul şi guvernele civile reprezentaseră şi exercitaseră cel puţin în parte prerogativele instituţiei imperiale, în această perioadă şi aceasta a fost despuiată sau îngrădită de puterea creşeândă a elementelor naţiona-iist-şovine, militariste.

Şcoala, presa, radioul au devenit principalele instrumente ale propagandei naţionalist-şovine, militariste şi fasciste, care vântura cu tot mai multă insistenţă sloganul lansat de generalul Arita, privitor la misiunea Japoniei de a crea „sfera de coprosperitate a Marii Asii Orientale”. Japonezul era efectiv drogat cu lozinci despre „noua structură politică”, „noua ordine”, „misiunea sfântă”, „unitatea de sânge”, „înlăturarea rasei albe” etc.

În atmosfera încărcată de o asemenea propagandă, în februarie 1936 au avut loc alegeri parlamentare. A fost un succes al partidelor burghezo-democratice şi un eşec al extremei drepte, fascistă, fascizantă şi militaristă. Spre exemplu, partidul *Minseito*, al marii burghezii „care luase atitudine împotriva ofensivei militariste, a, dobândit 205 locuri, în vreme ce organizaţiile fascisto-militariste au obţinut numai cinci locuri 29.

Elementele militare extremiste au răspuns prin

organizarea şi declanşarea, la 26 februarie 1936, a unei rebeliuni, tu scopul de a instaura dictatura-militară. Ofiţerii rebeli au reuşit numai să asasineze câteva personalităţi politice, între care doi foşti prim-miniştri. Lipsită de sprijin, dezavuată de curtea imperială, rebeliunea a fost înfrântă30.

Totuşi, guvernul nou format, condus de Hirota Koki dominat de militari, a continuat să îngrădească libertăţile democratice şi a preconizat o politică externă pozitivă. bazată pe potenţialul militar aflat în creştere. Guvernul Hirota a demisionat în ianuarie 1937. fiind înlocuit cu o formaţiune condusă de generalul Hayashi Seguro. Acesta a dizolvat parlamentul în martie. Noile alegeri parlamentare, desfăşurate în 30 aprilie 1937, au însemnat, de fapt, un vot de neîncredere în guvernul Hayashi, motiv pentru care, în locul său, la 31 mai, a fost constituit un guvern zis de uniune naţională, prezidat de prinţul Konoye Fummimaro. Pentru un timp, cabinetul lui Konoye a reuşit să menţină alături partidele şi organizaţiile marii burghezii şi marilor proprietari funciari, obiectivul tuturor fiind punerea în practică a celei de a doua etape a politicii expansioniste împotriva Chinei.

Declanşarea „marelui război" menit să aducă China la picioarele Dai Nihon-ului, precum şi îngrijorarea faţă de potenţialul economic, politic şi militar al Uniunii Sovietice, au determinat accentuarea presiunilor cercurilor – militariste pentru aducerea la cârma imperiului a unui guvern mai dinamic.

În acest sens se înscrie remanierea guvernului nipon, în mai 1938, prin care la conducerea Gaimusho a fost numit general Ugaki, fost guvernator al Coreei, portofoliul Educaţiei a fost încredinţat generalului Araki, fost ministru de război, cel al Finanţelor, fostului guvernator al Băncii Japoniei, Ikeda, urmând ca în fruntea Ministerului

29 Arh. M.A.E., Fond 71, 1920 – 1044, Japonia. Politica internă.

1933 – 1937, vol. 5. Raportul Legaţiunii Regale a României din

Tokvo, 24 februarie 1936. „Rezultatul alegerilor generale din ziua de 20 Februarie 1936”, f. 142 – 143; J. Lequiller, op. cit., p. 331.

30 *Ibidem*, Telegrama din Tokyo, 26 februarie 1936, f. 148.

154 – 156, 160 – 170; A. Doubinskl, G. Efimov, op. cit., p. 140.

de Război să fie numit generalul Itagaki, unul din iniţiatorii războiului împotriva Chinei. Prin aceasta, afacerile imperiului se aflau aproape în totalitate în mâinile militarilor 31.

Atmosfera militaristă, tot mai încărcată, îşi găsea un corespondent în militarizarea economiei japoneze, în pregătirea politică, morală şi materială pentru promovarea unei politici războinice. /

Ministrul de finanţe în guvernul Hirota, Baba Eiiehi, declara la 9 martie 1936: „Trebuie să ne pregătim pentru cheltuieli foarte mari, deoarece ţara trebuie să continue politica sa manciuriană” 32. Pentru aceasta, în bugetul pe 1936 – 1937, s-au prevăzut credite pentru armată şi marină în valoare de 503 milioane yeni şi, respectiv, 552 milioane yeni, iar pentru exerciţiul financiar 1937 – 1938, s-a ajuns la 723 milioane yeni şi, respectiv, 631 milioane yeni33.

În 1936, «economia japoneză trecuse în mare parte la producţia de război, un rol preponderent revenind industriilor metalurgică, constructoare de maşini şi chimică. Au fost create noi monopoluri, strâns legate de cercurile militare, îndeosebi în Manciuko, între care s-au impus *Naguchi*, *Mori*, *Mangyo*. Controlul guvernului, implicit al militarilor, asupra principalelor sectoare economice s-a întărit, reactualizându-se legea mobilizării industriale din 17 aprilie 1913, care prevedea nu. numai controlul autorităţii de stat asupra industriilor legate de război, dar şi dreptul de a le confisca, de a reglementa importul şi exportul, de a rechiziţiona mâna de lucru şi materiile prime etc.

Din vechile organisme economice – *Biroul Planului* şi

Consiliul Economic Central (creat la 1 iulie 1937) a fost creat *Consiliul Planificării* care îşi extindea autoritatea asupra întregii vieţi economice.

Peste capul guvernului şi substituindu-şi prerogativele acestuia, în noiembrie 1937 a luat fiinţă Cartierul General Imperial, compus din şefii armatei, şi marinei, care trata direct eu împăratul.

În sfârşit, în martie 1933, a fost decretată legea mobilizării naţionale generale, cară, în timp de război, dădea

31 Idem. URSS. Relaţii, cu Japonia. 1934 – 1944, Telegrama din Tokyo, 26 mai 1938, vol. 64, f. 264; J. Lecturller, op. cit., *p* 155.

32 J. Lequilier, op. cit., p, 333.

33 *Ibidem*, p. 333 – 334.

dreptul de control guvernului asupra capitalurilor, preţurilor, materiilor prime, întreprinderilor, presei, salariilor? îi forţei de muncă, comerţului exterior, consumului, investiţiilor, creditului etc., ceea ce însemna de! apt... jirea unui stat totalitar.

Orientarea economiei japoneze spre producţia de război s-a generalizat după declanşarea, în iulie 1937, a războiului împotriva Chinei. Ca urmare a creşterii comenzilor militare, producţia industriei metalurgice a sporit faţă de 1933 cu 167% în 1937, cu 173% în 1938 şi cu 180% în 1939.

Producţia industriei constructoare de maşini a sporit cu 252% în 1937, cu 295% în 1938, 293% în 1939. Producţia de cărbune a sporit de la 35, 9 milioane tone în 1934, la 45 milioane tone în 1937, cea de oţel, de la 1, 761 milioane tone în 1933, la 4, 663 milioane tone în 1937. Concentrarea polistă s-a accentuat. Din 84 145 firme industriale, 430 deţineau peste 55% din totalul capitalului 3 i.

Pe lângă bugetul militar ordinar de 2, 282 miliarde yeni, în 1937 – 1938, s-au alocat credite zise extraordinare, cel din 1938 ridicându-se la 4, 850 miliarde yeni. Încă din 1937, 50% din bugetul ţării era afectat puterii milil;

Orientarca-politicii externe japoneze alături sau conspiritului tratatelor internaţionale a devenit tot mai Pestă după ce Japonia a înfăptuit agresiunea în Manciuria, rămânând nesancţionată şi după ce a abandonat alea Naţiunilor. Existau suficiente indicii pentru a az-gnmenta că *Planul* generalului Tanaka rămânea întrul preocupărilor diplomaţilor, dar mai ales al. militarilor japonezi.

Cum era de aşteptat, conferinţa navală reunită la L n-dra. În decembrie 1935, în vederea limitării înarmărilor navale, a eşuat din cauza poziţiei delegaţiei nipone care a cerut să i se recunoască dreptul de egalitate în materie navală cu Statele Unite şi cu Anglia. Cum acest lucru nu a fost luat în consideraţie de anglo-saxoni, japonezii au abandonat conferinţa la 15 ianuarie 1936, acordurile navale de la Washington din 1922 şi Londra din 1930 devenind pentru Tokyo literă moartă.

Conducătorii militarişti începuseră să se obişnuiască cu gândul că, pe lângă argumentele diplomatice şi politica.

K Ibidem, *p*. 352; Michel Vi6. *op. cit., p.* 110.

83 J. Lequiller, op. cit., p. 852; C. Buşe. 1. Cârţână. op. cit., p 219.

sau înainte de a face apel la acestea, puteau folosi cu şanse mai mari de succes, pe cele de forţă.

Este ceea ce au încercat în ianuarie 1935, în nordul Chinei, când au invadat provincia Tehahar. S-a vrut realizarea unui plan prin care cinci provincii din aceai a Chinei trebuiau desprinse, declarate „autonome” şi apoi incluse într-o federaţie cu Manciuko. Paralel cu ac expansiune pe cale militară, în octombrie 1935, aşa cum s-a arătat, ministrul de externe Hirota a înaintat guvernului chinez cele trei principii sau cereri care trebui, însemne o nouă politică japoneză fală de China, adică o încercare de a obţine abandonarea de către guvernul de la Nanjing a sorţii Chinei în mâinile Imperiului Soa Răsare, dorinţă nerealizată din cauza uriaşului val al mişcării populare din China împotriva agresorului. Planul de „autonomizare” a principalelor provincii din China de nord nu a fost realizat, militariştii trebuind să se mulţumească cu înfiinţarea unui

„Consiliu autonom” p> provincia Hopei de est şi Tehahar la 25 noiembrie 1935.

În 1935, dar cu deosebire în 1936, un observator al ilităţilor japoneze, în general, al diplomaţiei nipone, în special, ar fi putut să constate că: Japonia decisese să nu mai ţină seama de tratatele ce au urmat primului r, mondial; obiectivul imediat, politic şi militar, era aservirea Chinei; apăreau elemente care îndreptăţeau părerea că o apropiere japono-germană era în curs de a se realiza. gesturile de politică externă ale celor două state completându-se prin agresivitate, şovinism, lipsă de scrupul

Bunăoară, în 1935, guvernul nipon ascundea jitiile reale sub aspectul atitudinii anticomuniste 3”. A protestat vehement pe lângă Consiliul Comisarilor *Popo* exprimându-şi nemulţumirea faţă de Congresul Inter: nalei a III-a într-un discurs rostit la Nürnberg, cu ac note de isterie războinică, Hitler a atacat violent Uniunea Sovietică. Mussolini, pentru a nu rămâne mai prejos, a adresat un protest, la rândul său, Moscovei pentru acelaşi motiv.

Fără nicio îndoială, climatul internaţional era *de* natură, încât acţiunile de forţă, agresiunile, ştirbirea suveranităţii şi încălcarea integrităţii teritoriale de către puterile militaro-fasciste, erau nu numai posibile, ci sau şi pe

— Arh. M.A.E., Fond 71, 1920 – 1944. U.R.S.S. Relaţii ou mă, 1934 – 1944. Telegramă din Moscova. *8* septembrie 18

* 127.

trecut, fiecare din aceste puteri trăgând foloase de pe urma situaţiei critice creată de celelalte.

Alunecarea diplomaţiei japoneze pe poziţiile cercurilor militariste s-a făcut treptat şi în măsura în care înseşi instituţiile statului au ajuns să fie la discreţia acestor militari, pentru care un război nu numai cu China, ci şi cu Anglia, Statele Unite şi Uniunea Sovietică era posibil oricând a?

La sfârşitul anului 1935, avuseseră loc la Tokyo

convorbiri între ataşatul militar german şi înalţi funcţionari japonezi, cei din urmă avansând propuneri de alianţă germano-japoneză, propuneri respinse de către Berlin care nu voia să rişte o ciocnire cu Marea Britanie şi considerând promisiunea de intervenţie a Japoniei, ca prezentând „un interes restrâns" 3S.

Un teren comun pe care s-au întâlnit propaganda nazistă şi cea japoneză a fost atitudinea faţă de *Tratatul de alianţă franco-sovietic* semnat la Moscova la 2 mai 1935. Dacă naziştii au acuzat Franţa că prin acest pact încălcase *Pactul Renan*, unii lideri japonezi „prin ziarul „Jiji", care pretindea că exprimă punctul de vedere al Ministerului Afacerilor Externe, s-au arătat nemulţumiţi şi îngrijoraţi, deşi „guvernul francez nu încetase să dea asigurări Japoniei că pactul era limitat la securitatea Europei" şi că el „nu afecta în niciun fel Extremul Orient". Ziarul amintit arăta că „ratificarea acestui acord de asistenţă mutuală va întări securitatea militară a U.R.S.S. în Occident şi va spori, totodată, forţa sa în Extremul Orient" 39, realitate care deranja la Tokyo întrucât semăna îndoieli şi pretindea precauţiuni în viitoarele acţiuni de forţă ale Japoniei în Asia Orientală.

Erau motive pentru care avansurile în vederea unei alianţe germano-japoneze să capete consistenţă, aspect sesizat de ambasadorul francez la Berlin, François Ponce i. care, la 27 februarie 1936, informa pe P.E. Flandin, ministrul de externe, că „Germania hitleristă a manifestat cel mai constant şi cel mai viu interes pentru Japonia", naziştii văzând în japonezi „o naţiune animată de aceleaşi

37 Generalul Araki credea că în 1936 un conflict militar inter naţional era mai mult decât probabil, iar amiralul Suetsugu. În

1934, a scris o prefaţă admirativă la lucrarea *Viitorul război cu*

Statele Unite (J. Lequiller, op. cit., p. 325).

38 *Documents Diplomatiques Français* (1932-]939) 2 e SGria.

(1936 – 1939), tom. T, Paris, 1967, p. 93 (în

continuare: D.D.F.)

89 *Ibidem*, p. 31».

tendinţe, îndrăgostită de acelaşi ideal ca şi ei". Având convingerea că un război între Rusia Sovietică şi Japonia „va izbucni fatalmente", naziştii au văzut în aceasta din urmă „instrumentul care, în înţelegere poate cu ea (Germania, *n.n.*), va da lovitura decisivă inamicului comun – Sovietele" i0.

Rebeliunea ofiţerilor extremişti de la 26 februarie 1936 de la Tokyo era prezentată de presa germană drept „un răspuns la propaganda comunistă, ca o reacţie a patriotismului de extremă dreaptă împotriva internaţionalismului moscovit" 41. Ziaristul german Paul Scheffer considera că puciul de la Tokyo „a avut drept scop să facă inevitabil războiul contra Uniunii Sovietice" *i2*

La 6 martie 1936, ambasadorul Franţei în Japonia, Pila, raporta că „ratificarea pactului franco-sovietic... a produs aici, în toate cercurile, o impresie penibilă"; \ iar la 9 martie, Gaimusho, într-o declaraţie oficială făcea cunoscut că, persista „să considere – că pactul franco-sovietic nu putea decât să favorizeze, cu toate riscurile pe care aceasta le comportă, politica Sovietelor în Extremul. Orient" *Vk*. Cum se ştie, la 7 martie, pretextând cu încălcarea de către Franţa a *Pactului de la Locarno*, trupele hitleriste au ocupat zona demilitarizată Renană. La umdul lor, japonezii au recurs la producerea unei întregi suite de incidente la frontiera cu Uniunea Sovietică şi la graniţele sudice şi estice ale Mongoliei, ceea ce determina pe Alphand, ambasadorul francez la Moscova, să afirme că „japonezii au în Extremul Orient o atitudine analogă Celei a Germaniei în Occident", atitudine care constă în „a considera ca agresiv orice act susceptibil să contrarieze proiectele puterilor expansioniste, fie că e vorba de pactul franco-sovietic în Occident, fie de pactul de asistentă mutuală sovieto-mongol în Orient" 45. Într-un interviu acordat ziaristului american Hovard la începutul lunii martie 1936, Stalin făcuse afirmaţia că primejdiile de război nu pot veni decât din partea Germaniei şi Japoniei.

40 *Ibidem*, p. 346.
41 *Ibidem*, p. 347.
e Ibidem, p. 349.
I «Ibidem, p. 399.
u Ibidem, p. 473.
45 Ibidem, p. 703; Arh. M.A.E., Fond 71, 1920 – 1944, URSS. Relaţii cu Japonia, 1934 – 1944. Telegramă *din* Moscova, 6 martie 1936, f. 130 – 131.

În acelaşi timp. el făcuse cunoscut că în eventualitatea unei agresiuni japoneze asupra Mbngoeei, Uniunea Sovietică va veni în ajutorul acesteia din urmă. La sfârşitul lui martie 1936, după un serios incident în ianuarie, presiunea trupelor japoneze s-a accentuat, „atât a. supra frontierei sovietice, cât şi asupra frontierei mongole". ceea ce a determinat mai multe note de protest din partea guvernului sovietic 4G.

La 25 martie 1936, s-a semnat la Londra, un acord n între Anglia, Franţa şi Statele Unite, adică de către trei din cei cinci semnatari ai acordului de la Washington din 1922. Italia a refuzat să-l semneze, iar Japonia nu mai participase la negocieri din ianuarie. În legătură cu-acest eveniment, s-a aflat la Tokyo, din cercurile Ministerului Marinei, că „Japonia nu avea deloc intenţia să adere la noul acord" 47.

În primăvara anului 1936 s-au multiplicat şi intensificat ciocnirile şi controversele în cercurile politice şi militare nipone în legătură cu orientarea politicii externe, unii pronunţându-se pentru continuarea politicii „active/ continentale, urmată până atunci în direcţia nord, alţii cerând adoptarea unei politici „oceanice", ale cărei obiective să fie teritoriile din sud. Pentru realizarea acestei a doua orientări, la 18 octombrie 1935, fusese înfiinţată *Compania pentru colonizarea insulelor Pacificului de Sud* (Nanyo Takushoku Kaisha), cu o bună parte din capital aparţinând guvernului imperial.

Noul guvern Hirota, chiar din momentul instalării sale, şi-a manifestat deschis dorinţa foarte netă de a grăbi deschiderea operaţiunilor Companiei. de colonizare, pentru care a solicitat un credit suplimentar din partea

Dietei. A fost creată apoi *Compania pentru dezvoltarea insulei Formosa* (Taiwan Takushoku Kaisha), cu un capital iniţial de 30 milioane yeni, din care jumătate subvenţie guvernamentală. De asemenea, a fost dată în exploatare o nouă linie de navigaţie care să servească traficului între Formosa şi celelalte insule controlate de japonezi.

Deşi aceste iniţiative şi proiecte erau prezentate la Tokyo drept elemente ale unui plan de acţiune pur economic, în realitate se urmăreau şi obiective politice şi militare, fapt dezvăluit de mai multe organe de presă care puneau cu tot mai multă insistenţă problema „marşului

«*D.D.F.*, 2 e Sa de tom. I, p. 703.47 *Ibidem*, p. 691

spre sud", în condiţiile în care expansiunea economică în nord nu dădea rezultatele aşteptate, dar exporturile japoneze spre China, Australia, India britanică şi Africa meridională „au marcat enorme progrese în ultimii ani". Ziarul „Kokumin" scria în mai 1936: „Trebuie trezit entuziasmul poporului nostru în favoarea unei expansiuni spre sud, cu atât mai mult cu cât Marea Britanie nu neglijează astăzi nicio măsură pentru a contracara o acţiune din partea noastră în aceste regiuni" *lă*.

În aprilie 1936, amiralul Suyetsugu, fost comandant şef al flote*, membru al Consiliului Superior al Marinei, a efectuat o inspecţie în arhipelagul Ryu-Kyu, în Formosa şi în insulele Pescadores, însoţit de 23 ofiţeri, din care 18 ofiţeri superiori. O inspecţie similară, vreme de o lună, a făcut în insulele sub mandat japonez, amiralul Osumi, membru al Consiliului Superior al Marinei.

La 29 aprilie. Ministerul Marinei, într-un comunicat, a făcut cunoscut că amiralul Nagano, ministrul Marinei, pregătise un plan în vederea unei politici oceanice care apărea ca o consecinţă naturală a denunţării tratatului de la Washington şi în legătură cu care respectivul amiral „era gata să furnizeze toate explicaţiile utile, atât guvernului, cât şi Dietei" 49. Explicaţiile erau înserate într-o brcă publicată de Statul Major al Marinei.

„Este, pentru Japonia – se arăta în acest document –

o chestiune de viaţă sau de moarte de a-şi asigura libertatea mărilor şi, prin aceasta, libertatea de pescuit, liberul import al materiilor prime, liberul schimb al produselor în general şi mai ales aprovizionarea armatei sale cu material de război”. Din acest punct de „vedere, „punerea în valoare a vastelor posesiuni japoneze din Mările sudului… va contribui la soluţionarea problemelor populaţiei şi aprovizionării. Este o chestiune de primă urgenţă!” 50. Denunţarea tratatului naval de la Washington permitea construirea – în aceste insulede fortificaţii, baze navale şi aeriene.

Planul amiralului Nagano a fost discutat în Dietă. Un deputat a declarat că „politica de expansiune spre sud este destinul ineluctabil al rasei japoneze” 51. Un alt deputat a întrebat pe ministrul de război dacă există o politică

58 *Ibidem*. 40 *Ibidem*, p. 337. M Ibidem, p. 337 – 338. E» *Ibidem*, p. 338.

a armatei în nord în o politică a marinei în sud, întrebare justificată de contextul problemelor în discuţie, dar şi de faptul că „Marina considera că acţiunea Armatei pe continent trebuia să se limiteze, de acum înainte, la «consolidarea politică şi economică» a Manciuko, adică să fie abandonată pur şi simplu acţiunea începută în 1935 în provinciile Mongoliei interioare şi în China de nord” 52.

Ambasadorul francez la Tokyo aprecia cu temei că marşul spre sud preconizat de şefii Marinei va avea ca rezultat intensificarea penetraţiei şi expansiunii economice japoneze, „în toate coloniile europene din Asia Orientală şi Insulânde”, la care s-ar adăuga, în timp, o „penetraţie politică mai mult sau mai puţin voluntară, dar periculoasă pentru stăpânii actuali ai acestor teritorii” 53.

Infiltrarea şi penetraţia niponă nu a ocolit nici Lumea Nouă.

America latină, aprecia de Saint-Quentin, ambasadorul Franţei în Statele Unite, era frecvent citată „ca un exemplu caracteristic al dumpingului japonez”, de prin 1923 – 1924 produsele japoneze invadând efectiv ţările latino-americane. Vase japoneze, plecate din

Yokohama şi Nagasaki, aduceau în America latină mătăsuri, bumbăcării, aparate fotografice, jucării, perii de dinţi, bijuterii, parfumuri, articole de sport, aparataj electric, creioane, butoni, faianţerii, sticlărie, covoare, lacuri etc.

Pentru şoselele greu accesibile din zona muntoasă a Republicii Chile, industriaşii japonezi au construit un autoturism special, micul *Datsun*, rezistent, economicos cu benzina şi la un preţ cu 30% mai ieftin decât autoturismele americane.

În Brazilia trăiau 250.000 japonezi, constituind 18% din populaţia oraşului São Paulo, iar în Perú se stabiliseră 60.000 japonezi.

Vasele pescăreşti japoneze au acaparat activitatea de pescuit de-a lungul coastelor Americii latine la Oceanul Pacific, societatea Kyodo Fishing *Covevpany* având instalate pe coasta mexicană a Californiei de Sud două întreprinderi de profil.

În speranţa infiltrării mai uşoare în America latină, adepţii panjaponismului au lansat teoria în conformitate cu care indienii ar fi de origine asiatică, înrudiţi cu niponii, fiind „fraţi de rasă”.

H *Ibidem*, p. 338 – 339.63 *Ibidem*, p. 340.

După 1930/1931, schimburile comerciale între Japonia şi America latină au cunoscut o simţitoare creştere. Astfel, exportul japonez cu ţesături de bumbac a crescut în decurs de numai cinci ani cu 900%, ajungând, în 1938, să fie de două ori mai mare decât al Statelor Unite care, în aceeaşi perioadă, ar fi scăzut cu 40%.

În Perú şi Brazilia, japonezii achiziţionau mari cantităţi de bumbac brut şi vindeau, apoi, aceloraşi ţări ţesături de bumbac.

În Columbia, El Salvador şi Nicaragua japonezii treceau printre cei mai importanţi cumpărători de cafea. În El Salvador, s-a spus, japonezii aveau o trecere deosebită în calitate de client al cafelei, încât au putut determina guvernul de la San Salvador să părăsească Societatea Naţiunilor!

După ce, la 7 iulie 1937, Japonia a declanşat războiul împotriva Chinei, penetraţia japoneză în America latină s-a desfăşurat într-un ritm mai lent decât în perioada anterioară.

Propaganda japoneză s-a străduit şi, în parte, a izbândit să se infiltreze în unele regiuni sud-est asiatice vizate de expansiunea viitoare posibilă, una dintre acestea fiind Thailanda. Presa din această ţară şi-a însuşit multe din punctele de vedele japoneze. Astfel, ziarul „Sri Krung" scria, la 22 mai 1936, că „Societatea Naţiunilor nu este altceva decât Societatea naţiunilor albe", de unde părerea că „Japonia consideră că este necesară fondarea unei Societăţi a Naţiunilor Asiei, capabilă să dea rezultate şi să asigure securitatea colectivă" M. Preluând teza japoneză despre un apropiat război care, în Asia, ar putea antrena Japonia, Uniunea Sovietică, Anglia şi Statele Unite, un alt ziar din Bangkok scria, la 27 mai 1936: „Japonezii vor putea pătrunde în teritoriul siamez pe trei căi: drumul de fier al Malaesiei, debarcarea pe coastă şi pătrunderea peste frontiera indochineză" r>3. Aceasta ar face ca Indochina franceză să cadă, astfel, sub dominaţia japoneză. Se va ajunge la „un acord între Siam şi Japonia pentru administrarea şi exploatarea Indochinei septentrionale şi orientale", în vreme ce Cambodgia şi Laosul „vor scutura jugul francez şi vor reveni la Siam".

64 *Ibidem*, p. 398.

K *Ibidem*, p 399 – 400.

alia să devină pentru japonezi „o a doua Formosa", Indiile neerlandeze să intre, la rândul lor, sub ocupaţia Japoniei, care „va asigura administraţia şi guvernarea, controlând finanţele, armata şi comerţul" 56.

Se vorbea în cercurile politice şi militare din Thailanda despre o posibilă colaborare japono-thailandeză pe baza unui plan de acţiune, deja elaborat, împotriva Indochinei. Acest plan de atac, de pe uscat – Siamul şi de pe mare – Japonia, ar fi fost întocmit în urma călătoriei unei misiuni militare thailandeze în Indochina şi a încheierii unui acord. În martie 1935, cu prilejul vizitei la

Bangkok a amiralului Nakamura Kanesaburo şi a cumnatului Mikado-ului.

Ministrul francez la Bangkok raporta la Paris, la sfârşitul lui mai 1936, că japonezii desfăşurau în Thailanda „o intensă activitate diplomatică" şi că ar fi făcut „propuneri pentru un acord militar: 57.

Controversa în legătură cu viitoarele obiective ale politicii japoneze a continuat în vara şi toamna anului 1936, ea antrenând şi divizând, în egală măsură, pe civili şi p «militari, agresivitatea celor din urmă sporind.

La începutul lui iulie 1936, presa niponă a publia, t „un program general de reformă a. statului, elaborat de către armatăf", program care, insistau şefii militari, trebuia imediat dezbătut şi aprobat de către guvern. Cercurile militare acuzau diplomaţia japoneză de „gravă insuficienţă" întrucât nu ar fi ţinut seama de „creşterea considerabilă a puterii militare a Sovietelor în Extremul Orient", că practică faţă de China „o politică de varia-Jiurxi", „nu profită cum trebuie de răsturnarea echilibrului european" provocat de restaurarea forţelor militare ale Germaniei în vederea „unei apropieri germano-japoneză", pentru a echilibra apropierea franco-sovietică care, în perspectivă, ar putea primi un oarecare sprijin din partea Marii Britanii şi Statelor Unite, astfel încât să reducă Japonia la o completă încercuire" 38.

Starea de „inferioritate" a Japoniei trebuia îichii o. s-ar putea obţine, considerau militarii, printre centralizare în mâinile lor a ministerelor de război, marină şi de externe, după ce în prealabil cel din urmă ar fi fos: reorganizat, adică modelat după voinţa şi concepţiile militarilor.

— *Ibidem*, p. 400. „*Ibidem*, p. 401.68 *Ibidem*, p, 588.

O evaluare şi o reconsiderare a rezultatelor politicii loncZE s-a putut face cu prilejul Conferinţei de x în problema Strâmtorilor Mării Negre lie-21 iulie 1936), diplomaţii niponi încercând să vadă cât de eficace au fost, în special în ceea ce privea politica faţă de Europa, „metodele generale pe care le-au pracit în cursul ultimilor

ani, după ce Japonia s-a retras din Societatea Naţiunilor", învăţămintele trase având „în multe privinţe... valoarea unei lecţii" 59. Astfel, pentru delegaţia japoneză la această reuniune internaţională, nu s-a pus atât chestiunea „de a pune în valoare interesele directe pe care poate le are, în timp de război ca şi în timp de pace, ci de a se opune revendicărilor sovietic

Or, acceptarea de către Marea Britanie a unora dintre punerile sovietice a provocat nemulţumirea japonezilor şi i-a convins „că guvernul de la Londra, după ce a ninat natura prieteniilor politice care se încheagă azi în Europa, a optat pentru o apropiere de Soviete".

Dintr-un punct de vedere mai general, remarca ambaorul Franţei la Tokyo, Kammerer, într-o depeşă adresată lui Yvon Dedbos, ministrul său de externe, la 23 – iulie 1938, „ceea ce pare să fi condus guvernul japonez la un serios examen de conştiinţă a fost constatarea elocventă că reînnoirea interesului politic al Rusiei faţă de Europa şi, mai ales, intrarea sa în Societatea Naţiunilor, au sporit considerabil mijloacele acestuia de acţiune şi i-au uşurat realizarea a numeroase proiecte politice" Proiecte care, evident, păreau să contrarieze tot mai mult pe japonezii partizani ai politicii avansului, spre nord, în vreme ce continua propaganda în favoarea celeilalte linii politice – avansul spre sud.

Acelaşi ambasador Kammerer, relata la 11 august 1935, că publicistul de renume Ito Masanobu, aflat în strânse legături cu Ministerul Marinei, într-un articol a descon-spirat teatrul pe care „trebuia să se exercite politica oceanică a guvernului japonez": Siamul, Indiile neerlandeze, Indochina, statele malaisiene şi Filipinele, unde Japonia putea să-şi procure materii prime de primă însemnătate ca fier, cauciuc, în etc. Aceste teritorii trebuia» scoase de către japonezi de sub controlul anglo-franco-olandezilor. „Dacă Japonia lasă să-i scape excelenta ocazie care i se oferă – scria Ito – ea merită să-şi atragă pe

69 *Idem*, tom. III, p \1.60 *Ibidem*, p. 49.

deapea cerului". Deşi autorul articolului vorbea

despre folosirea mijloacelor paşnice în realizarea expansiunii economice nipone în aceste teritorii, concluzia la care ajungea şi pe care nu se sfia s-o afirme era că „Marina militară Japoneză trebuie să fie destul de puternică pentru a proteja operaţiunile comerciale”. De aici, necesitatea întăririi puterii navale, deci noi credite pentru marină. Ito nu dezvăluia decât intenţiile Ministerului Marinei. „Jurnalul Oficial”, deci guvernamental, anunţa, la începutul lui august, crearea unei societăţi pe acţiuni care să se ocupe, sub controlul guvernului, de „colonizarea în Mările Sudului” 61.

Presiunea militarilor asupra politicienilor civili s-a intensificat între timp când, în cursul unei şedinţe a guvernului, amiralul Nagano, Ministrul Marinei, l-a somat pe Arita, „ciina a făcut-o *în* mai multe rânduri ministrul de război, să definească într-un mod net politica externă a guvernului” şi „să fixeze modalităţile unei politici permanente în mările meridionale” 62.

Guvernul, este vorba de elementele mai moderate, a trebuit să dea satisfacţie presiunii militarilor. Programul guvernului Hirota, anunţat în august 1936, prevedea intensificarea înarmărilor în vederea războiului împotriva Chinei, intervenţia mai directă a guvernului în viaţa economică, credite sporite pentru forţele militare. La 7 august 1936, guvernul de la Tokyo a adoptat hotărârea secretă de a transforma China de nord în „zonă anticomunistă şi proniponomanciuriană”, iar a restului Chinei în „zonă antisovietică şi pro-japoneză” 63. De asemenea, concomitent, guvernul japonez a declanşat o nouă serie de presiuni şi revendicări asupra şi pe seama guvernului chinez de la Nanjing. Astfel, ambasadorul nipon la Beijing, Kawagoe. a înaintat lui Jiang Jieshi mai multe cereri, între care oprirea agitaţiilor antijaponeze, controlarea de către”. inspectori” japonezi a şcolilor chineze, primirea unor consilieri japonezi, modificai ca sistemului vamal, să lupte alături de Japonia împotriva comunismului, recunoaşterea „situaţiei speciale” a Japoniei în China de nord ş.a. Guvernul chinez a respins

aceste pretenţii şi a cerut autorităţilor japoneze să-şi retragă trupele din China de

81 *Ibidem*.

«2 Idem, p. 193.

83 A. Doubiński, G. Efimov, op. cit., *p*. 143.

nord, să fie desfiinţată „regiunea autonomă Hopei-Teha-har" şi să fie anulat tratatul de la Tangu.

Deteriorarea situaţiei internaţionale ea urmare a actelor de forţă, agresive ale puterilor fasciste – cotropirea Etiopiei de către Italia, încălcarea prevederilor Tratatului de la Versailles de către Germania, intervenţia nazisto-fascistă în războiul civil din Spania, ascuţirea contradicţiilor dintre aceste puteri şi Anglia, Franţa, Statele Unite şi Uniunea Sovietică, identitatea punctelor de vedere politice ale Germaniei şi ale Japoniei etc. – au netezit calea apropierii şi apoi a alianţei dintre aceste state militariste.

Aşa cum am semnalat mai sus, încă din octombrie 1935, ataşatul militar al Japoniei la Berlin, generalul Ōshima Hitoshi, admirator al dictaturii naziste a angajat convorbiri cu J. von Ribbentrop, fără ştirea ambasadorului, însă sub controlul şi la instrucţiunile Statului Major al Armatei, pe care-l informa cu regularitate.

Generalul Sugiyama, şeful Statului Major general al Armatei, în condiţiile în care ciocnirile la frontiera cu Uniunea Sovietică şi cu Mongolia s-au intensificat, după ce, la 12 martie 1936, s-a încheiat tratatul de alianţă sovieto-mongol, după criza renană provocată de guvernul Hitler ist rămas nepedepsit, în faţa neputinţei şi nedorin ţel occidentalilor de a adopta măsuri energice împotriva actelor de agresiune, a ajuns să pună mare preţ pe iniţiativa lui Ōshima. fapt pentru care a trimis la Berlin pe colonelul Tadaichi Wakamatsu. Acesta împreună cu Ōshima a continuat convorbirile cu Ribbentrop şi cu generalul Blomberg. ministrul de război al Reichului.

Însemnătatea acestor convorbiri a determinat guvernul japonez, după ce a fost el însuşi informat, să asocieze negociatorilor militari şi reprezentanţi ai

Ministerului Afacerilor Externe, începând din aprilie 1936 w.

Gaimusho avea misiunea de a obţine ca la păctul japono-german să fie asociate Anglia şi Olanda, ceea ce nu au acceptat nici militarii japonezi, nici partea germană. La 25 noiembrie 1936, la Berlin, ambasadorul Murhakoji şi J. von Ribbentrop au semnat *Pactul Anticomintern*, între Germania şi Japonia, cărora, la 6 noiembrie 1937 \!

85 Arh. M.A.E... Fond 71, 1920 – 1944, URSS, Relaţii cu Japonia, 1934 – 1944, Raport al Legaţiei Regale a României la Tokyo, 12 mai 1936. voi. 64, f. 143.

se vs a Italia fascistă. Pact pe care intenţionau să-l transforme în alianţă militară.

În articolul 1 al Pactului se stipula că cele două părţi obligau „să se informeze în mod reciproc cu privire la activitatea «Internaţionalei» a Ilî-a, să se consulte asupra luării măsurilor de apărare necesare şi să menţină însă corelare în realizarea acestor măsuri".

În protocolul adiţional se preciza, între altele, angajamentul semnatarilor ca, în cadrul legislaţiei existente *în* respectivele ţări, să adopte „măsuri severe contra persoanelor care se află direct sau indirect, în ţară sau în ihătate, în serviciul «Internaţionalei» a III-a sau care ajută activitatea ei subversivă": pentru colaborarea r două părţi în această direcţie se prevedea constituirea unei comisii mixte permanente (! r>.

Doar în principiu, pactul era îndreptat împotriva mişi comuniste internaţionale, în fapt, însă. el comporta şi articole secrete care lărgeau mult sfera de acţiune a alianţei şi colaborării germano-nipone. Astfel, cele două părţi se angajau să nu acorde niciun fel de ajutor Uniunii Sovietice în cazul în care aceasta ar ataca una dintre ele şi îşi luau obligaţia să se consulte în vederea apărării intereselor lor comune.

Germania şi Japonia se angajau să nu încheie niciun fel de acord politic cu Uniunea Sovietică.

Aşa cum s-a remarcat, încheierea Pactului Anticomintern a constituit unul din momentele esenţiale ale relaţiilor

internaţionale care au precedat şi au condus la cel de-al doilea război mondial, Japonia aliindu-se cu statul de dictatură nazist atât împotriva Uniunii Sovietice, cât şi împotriva democraţiilor occidentale. Scopul diplomaţiei, dar mai ales al şefilor militari de la Tokyo era de a afla un aliat sau sprijin în Europa care să ţină în şah Uniunea Sovietică, în vreme ce japonezii să poată să-şi pună în aplicare politica expansionistă în Extremul Orient. Inversând rolurile, Germania găsea că dobândise acelaşi lucru.

În timpul tratativelor germano-japoneze din vara şi toamna lui 193G, relaţiile dintre Japonia şi China s-au deteriorat continuu, starea de tensiune atingând cote deosebit de înalte ca urmare a numeroaselor incidente şi acţiuni agresive provocate de trupele japoneze. De fiecare dată, însă, vina era atribuită chinezilor, de la care se pretindeau reparaţii, iar cercurile militare japoneze cereau

B *Relaţii internaţionale în acte* şi *documente*, vol. î. p. 255.

sancţiuni exemplare, anunţând chiar cu deci operaţiuni militare ea.

Un general japonez conchidea în legătură cu aceste unt: „China este ca un copil rău căruia învăţătorul trebuie să-i administreze o bună lecţie!”

În faţa presiunilor şi ameninţărilor, autori UV au făcut concesii, au cedat parţial, unele aşe evacuate de propriile trupe şi ocupate de cele japoneze, aşa cum s-a întâmplat cu Fengtai, Hankeu ş.a. Peste tot unde s-au produs incidente – se arăta într-o Notă a direcţiei Asiei Orientale din Ministerul de Ex Franţei, din 28 septembrie 1936 – „jap mare grabă pentru a face ostentativ paradă ci pentru a cere o reglementare a conturilor care se anunţă oneroasă pentru chinezi” C7.

Nervozitatea şefilor armatei a sporit, dorinţa lor de a nea războiul pentru a încheia definitiv socotelile cu China luând forme imperative, dacă nu insolente, ceea ce a provocat reacţia ostilă a unor elemente moderate. Astfel. ia 21 ianuarie 1937, deputatul din partea partidului Seiyu-

kai, Hamada Kunimatsu, a supus unui adevărat cechi râu veleităţile politice ale armatei şi tentativa acesteia de a se substitui puterii constituţionale. Hamada a spus: „Recent, armata şi-a asumat rolul forţei motrice a naţiunii, în toate incidentele importante, ea şi-a făcut simţită influenţa… (este vorba de revoltele militarilor din 15 mai 1932, 26 februarie 1936 – *n.n.*) sub un vag drapel totalitar, cabinetul (Hirota, *n.n.*) încearcă cu febrilitate să elaboreze *un* fascism administrativ" 63. La aceste atacuri a răspuns raiul de război, generalul Terauchi care l-a somat pe Hirota să dizolve Dieta. Primul ministru a refuzat, Terauchi a demisionat la 22 ianuarie 1937, ceea ce, însă, a determinat şi căderea guvernului, fapt ce arăta că el depindea de armata, în aceeaşi Dietă şi tot în ianuarie 1937, ministrul de externe, Arita, a declarat că Japonia atribuie o mare însemnătate posibilităţii de a se ajunge la o înţelegere cu Anglia în problemele coloniale, opinie care a fost însuşită apoi şi de succesorul său Sato Naotake în lunile de guvernare ale generalului Hayashî.

5 D.D.F., 2 «SME. tom III, p, 423.

87 *tăiem*, p. 429.

88 J Lequiller, *op. cit* „p 340

Sato, mai mult decât Arita, a încercat să găsească noi modalităţi pentru a reglementa relaţiile cu China, prin tratative şi concesii reciproce. La 11 martie 1957, Sato declarase că Japonia putea evita războiul dacă o dorea, că trebuia să negocieze cu China pe picior de egalitate, că formă a unui bloc economic din Japonia şi Manciuko era prematură. Iniţiativa. lui Sato s-a lovit de opoziţia netă a militarilor care l-au anihilat.

Răspunzând avansurilor lui Arita şi ale lui Sato, la situl lui martie 1937, ministrul britanic de eşti A. Eden, declara în Camera Comunelor, că punctul de vedere japonez asupra stabilirii de „raporturi amicale" cu Marea Britanie constituia un fapt pozitiv şi răspundea dorinţelor guvernului de la Londra. Pornind de la aceste luări de atitudine s-a ajuns ca, la începutul lui mai 1937, la Londra, să fie avansate convorbiri între ambasadorul Japoniei şi

şeful Foreign Office-ului.

Ele nu au putut să se încheie cu vreun rezultat semnificativ, deoarece au fost abandonate în momentul când Japonia, la voinţa militarilor, a declanşat războiul împotriva Chinei.

„Incidentul" de la podul Marco Polo. La 7 iulie 1937, pretextând că trupe chineze au deschis focul împotriva celor japoneze în apropiere de podul Marco Polo, nu departe de Beijing, japonezii au trecut la operaţiuni militare care trebuiau să ducă la îngenuncherea şi ocuparea întregii Chine. Dispunând de superioritate în trupe şi tehnică de luptă, japonezii erau convinşi că noua campanie împotriva Chinei se va încheia victorios în câteva luni, mai ales că, în faza de început a operaţiilor militare, trupele chineze s-au retras, abandonând în mâinile agresorului un întins teritoriu cu importante localităţi, între care Peiping şi Tientsin.

În septembrie 1937, japonezii au invadat provincia Hopei pe care o cuceresc până la mijlocul lui octombrie. Totodată, puternice lupte s-au purtat în provincia Shanxi. unde japonezii s-au lovit de rezistenţa înverşunată a ostaşilor Armatei a 8-a.

Cu pierderi foarte mari, japonezii au reuşit să cucerească o parte din Shanxi, aşa cum în octombrie 1937, ău pus stăpânire şi pe provincia Suiynan. Aici, la 29 octombrie a fost convocată o aşa-zisă „Adunare Naţională a prinţilor mongoli", care a desemnat un guvern federal autonom al Mongoliei, cu autoritate asupra provinciilor Teha-har şi Suiynan-ul de! nord, pentru Nhahar-ul de sud fiind instalat un guvern autonom la Kalgan, iar pentru Suiynan-ul de sud un alt „guvern autonom" la Kweihua.

Se înţelege ce urmăreau militarii japonezi prin confec-a acestor „guverne", cât erau ele de autonome şi pe prezent?

La 13 august 1937, au început luptele între trupele chi ne „lizoana japoneză de la Shanghai, după care o puternică flotă japoneză a dezlănţuit bombardamentele asupra poziţiilor trupelor chineze de pe coastă. Apoi.

coman damentul japonez a recurs la o serie de raiduri şi bombar damente de aviaţie împotriva marilor centre urbane Shangnjing, Canton şi Hankeu.

După lupte grele şi sângeroase, la sfârşitul lui octombrie. 1937 japonezii au pus stăpânire pe Shanghai, iar la mijlocul lui decembrie au cucerit Nanjingul. Trupele chize au fost nevoite să se retragă spre vest şi sud. Totlată, puternice forţe japoneze, după ce au traversat Hunghe, au întreprins vaste operaţii în Shandong, reuşind să cucerească oraşul Tsinan, iar la 10 ianuarie 1933 să debarce ia Qingdao.

Noua intervenţie armată împotriva Chinei a agravat în măsură substanţială situaţia internaţională, şi aşa destul de complicată, constituind un pas decisiv în pregătirea şi declanşarea celui de-al doilea război mondial.

Prin acest act atât de grav diplomaţia niponă se angaja, din nou, într-o confruntare, nu numai cu diplomaţia celorlalte puteri, ba, s-ar putea spune, chiar cu propriile sale principii generale afişate anterior.

Mult mai mult decât în 1931 – 1933. prin războiul purtat împotriva întregii Chine, Japonia lovea serios şi direct altoi mari puteri, între care Statele Unite; Britanic. Fianta, chiar Germania.

În 1936.1937. britanicii aveau investite în China 2, 7 miliarde franci, americanii – patru miliarde. Totodată, comerţul Angliei cu China era de 429 milioane dolari, cel al Statelor Umte de 382 milioane dolari.

Cucerirea sau subordonarea imensei Chine punea în grav pericol posesiunile anglo-franco-olandeze din Sud-estwl Asiei (Malaesia şi Birmania, Indochina franceză, arhiigul indonezian), clar şi Filipinele americane.

La începutul agresiunii, propaganda japoneză s-a străduit, să acrediteze versiunea unui simplu „incident” cu sco

2 & 9

pul mascării desfăşurării-masive a forjelor sale armate şi pentru a evita, tel puţin un timp, intervenţia altor puteri în conflict, stratagemă care, cel puţin în parte,

a reuşit, deoarece chiar cei cu interese însemnate în China au ezitat o vreme să califice acţiunile japonezilor drept război „pentru a menţine «alea deschisă spre pace”.

La 12 şi 13 iulie 1.937, ambasadorul Japoniei la Washington a fost primit de Secretarul Departamentului de Stat, Cordell Hull, pe care l-a informat asupra „incidentului” cu China. Şeful diplomaţiei americane i-a declarat că ţara sa se va călăuzi după principiul „totalei imparţialităţi”.

O atitudine asemănătoare a adoptat la început şi guvernul britanic.

Cum „incidentul” se dovedea a fi un război în toată regula, desfăşurat pe întinderi vaste şi antrenind forţe importante, cancelariile diplomatice au început să-şi pună problema evoluţiei şi consecinţelor lui pentru raporturile internaţionale.

La 16 iulie 1937, Cordell Hull a adresat un mesaj guvernelor din 02 state semnatare ale Pactului Briand-Kellogg, în care arăta că Statele Unite se pronunţau pentru o „reglementare paşnică” a conflictului din Extremul Orient şi susţineau „principiul caracterului sacru al tratatelor”. Cu toate acestea, nu se făcea nicio aluzie la încălcarea de către Japonia a acordului de la Washington, din 1922. referitor la independenţa şi integritatea teritorială a Chinei şi nici la violarea Pactului Briand-Kellogg. Apoi, în august 1937, când trupele japoneze au invadat! China de est, unde americanii aveau însemnate poziţii economice, guvernul american s-a limitat la a cere naţionalilor lui să părăsească China 70.

Ceea ce s-a dovedit a fi mai grav a fost faptul că, refuzând să admită existenţa stării de război între China şi Japonia, guvernul american nu a aplicat în acest caz prevederile legii neutralităţii, ceea ce a permis Japoniei să se aprovizioneze cu materii prime strategice din Statele Unite.

În faţa ofensivei generale a trupelor japoneze, guvernul chinez s-a adresat cu o plângere Societăţii Naţiunilor, la 12 septembrie 1937. La 28 septembrie

Adunarea Societăţii Naţiunilor a condamnat, într-o rezoluţie, bombardamentele efectuate de japonezi asupra oraşelor deschise

63 *Idem*, p. 347.

70 A. Doubiński, G. Efimov, op. cit., p. 158.

Wfefteze, condamnare care, evident, nu putea să aibă nici un efect.

La 6: octombrie 1937, Adunarea Societăţii Naţiunilor a adoptat, în conformitate cu stipulaţiile articolului 7 din acordul de la Washington, o rezoluţie în legătură cu convocarea unei conferinţe a semnatarilor tratatului celor nouă puteri, iar Cordell Hull a dat publicităţii o declaraţie în care guvernul american se arăta dispus să participe la aplicarea deciziilor pe care o asemenea reuniune internaţională le-ar adopta. De o parte şi de alta, asemenea rezoluţii şi declaraţii, nu aveau nicio importanţă pentru evoluţia evenimentelor din China şi nu au avut niciun efect asupra deciziilor politico-militare ale guvernului de la Tokyo. Acesta era convins că în faţa succeselor armatelor sale, poziţiile guvernului Jiang Jieshi vor slăbi şi, în lipsa unui sprijin serios din exterior, va fi adus în situaţia de a ceda pretenţiilor japoneze, va capitula. Se ceruse guvernului chinez să-şi retragă trupele din unele zone, să recunoască autonomia politică a unor regiuni, să accepte numirea unor funcţionari pro-japonezi etc. Deşi situaţia militară le era nefavorabilă, chinezii au respins cererile japoneze care, între timp, au devenit şi mai inacceptabile.

La 22 decembrie 1937, Hirota a comunicat ambasadorului german la Tokyo, Dirksen, noile cereri adresate guvernului chinez: cooperarea cu Japonia şi Manciuko în lupta „împotriva comunismului”, demilitarizarea unor zone şi instalarea unor autorităţi pro-japoneze în aceste teritorii, să încheie acorduri de „strânsă cooperare” cu Japonia şi Manciuko, să plătească despăgubiri Japoniei 71. Hirota a declarat diplomatului german că guvernul său dorea să obţină aderarea Chinei la Pactul Anticomintern şi denunţarea de către China a Tratatului de neagresiune sovieto-chinez încheiat la 21

august 1937 *T1*.

Intermediar între japonezi şi chinezi era ambasadorul german în China, Trautmann. Şi aceste cereri japoneze au rămas fără niciun răspuns din partea chineză. La 11 ianuarie 1938, s-a întrunit la Tokyo Consiliul de coroană care a operat modificări în cererile japoneze, ambasadorul Trautmann atrăgând atenţia că cererile privind staţionarea trupelor japoneze în garnizoanele chineze şi aderarea Chinei la Pactul Anticomintern erau inacceptabile. Consi

„*D.D.F*. 2 e S6 rie, tom VIII, p. 58, 73 J. Lequiller, op. cit., p. 349.

liul de coroană le-a scos 7: „Considerând atitudinea eh; lor drept sfidare, la 16 ianuarie 1930, Hirota a comunicat lui Dirksen că „guvernul imperial a decis să abandoneze negocierile de pace. şi să trateze afacerea dintr-un punct de vedere în întregime nou7 1. Adică prin forţă.

Rezistenţa militară şi diplomatică a guvernului eh. a fost încurajată de furniturile de material de război pe care le primea din Uniunea Sovietică, Statele Unite şi chiar din Germania. În 1937, 1938 livrările ele mai, militare din Uniunea Sovietică către China s-au ridicat la suma de 250 milioane dolari *7*-\ O umbră de speranţă a dat chinezilor Conferinţa internaţională reunită în cap Belgiei – Bruxelles –, la începutul lui noiembrie 1937, într-o atmosferă internaţională mai mult decât neliniştitoare. La 6 noiembrie Italia a aderat la Pactul, Anticom-intonr: războiul împotriva Republicii Spaniole, purtat de Germania şi Italia, era în plină desfăşurare.

La 27 brie 1937, guvernul japonez a declarat că

Japonia refuză să participe la conferinţa de la Bru\ acuza China de agresiune şi afirma că în condiţiile; de atunci nu putea să respecte acordul celor nouă pul Washington. În acelaşi timp, o serie de diploma au întreprins numeroase vizite în principalele capitale europene pentru a câştiga de partea Japoniei pe viitorii participanţi la reuniunea din capitala belgiană. Aceasta şi cepul, lucrările la 3 noiembrie 1937, cu participai» gaţiilor

Angliei, Franţei, Statelor Uni Portugaliei, Belgiei, Olandei, dominioanelbi nada, Australia, Noua Zeelandă şi Uniunea Sud Af statelor care aderaseră nernarea, Norvegia, Bolivia şi Mexic, precum şi Uniuni; – vietice, ca invitată.

La 7 noiembrie. Statele Unite şi Mai adresat o nouă invitaţie guvernului japonez conferinţă. Acesta a refuzat din nou. În cadrul reunim de la Bruxelles, delegaţia chineză a cerut ad sancţiuni economice împotriva Japoniei şi unui ajutor Chinei, Cererea de sancţiuni economice era îndreptăţiţa, întrucât 3/4 din importurile japonez materii

73 D.D.F., 2 c Serie, tom VIU, p. 58.

74 J. Jequiller, op. cit., p. 350.

75 Idem, p. 351.

prime proveneau din Statele Unite, Anglia, China, Olanda şi Indonezia, Franţa şi Indochina. Propunerea chineză nu a întrunit adeziunea celor trei mari puteri occidentale, ministrul de externe al Franţei, Yvon Deâbos, declarând că sancţiunile nu puteau să asigure o bază solidă relaţiilor chino-japoneze, punct de vedere cu care s-a solidarizat A. Eden, şeful delegaţiei britanice, aşa cum, apoi, a procedat Davis, reprezentantul Statelor Unite.

Punctul de vedere japonez a fost înfăţişat de delegatul Italiei, el aprobând deschis agresiunea Japoniei împotriva Chinei. Delegaţia sovietică a cerut adoptarea de sancţiuni colective.

La 24 noiembrie, Conferinţa şi-a întrerupt lucrările pdoptând, totuşi, o rezoluţie care condamna formal agresiunea japoneză şi cerea încetarea operaţiunilor militare. Evident, ea nu a influenţat cu nimic mersul evenimentelor în Extremul Orient.

Aşa cum remarca Jean Chesneaux, „occidentalii nu sunt decişi să ţină piept Japoniei până la capăt. Atitudinea lor rezervată faţă de lupta maselor chineze îi împing la indulgenţă faţă de bunul «jandarm al Extremului Orient» 76.

Statele agresoare se obişnuiseră cu asemenea proteste romantice şi luăx-i de atitudine care nu însemnau mare lucru.

După ce la *16* ianuarie 1933, guvernul japonez a anunţat abandonarea încercărilor de negociere cu guvernul chinez şi declanşarea „războiului total”, guvernul german, într-un comunicat oficial din 19 ianuarie, recunoştea că încercase să asigure medierea între cele două părţi, dar cum speranţe de conciliere nu mai existau, renunţa la acest serviciu, având convingerea că victoria japoneză era în afară de orice îndoială 77. Or, Japonia era aliatul Germaniei naziste.

În domeniul politicii externe, Japonia a fost „învăţătorul celui de-al III-lea Reich”, afacerea manciuriană rămânând în ochii naziştilor „tipul însuşi al operaţiilor politice inspirate de concepţiile noi puse în valoare de statele autoritare; „78.

Creşterea puterii şi... prestigiului” Japoniei în Extremul Orient însemna – apreciau germanii, dificultăţi şi probleme pentru Uniunea Sovietică care, obligată să-şi con

7!! Jean Chesneaux, op. cit., p. 13*5.71 D.D.F.*.. 2 – Serie, tom VIII, p. 15.78 Idem, p. 1C.

centreze atenţia spre această parte, trebuia să neglijeze întrucâtva chestiunile europene. Prin aceasta, Pactul Anti-eomintern îşi dovedea eficacitatea, fiind „un instrument politic şi strategic de prim ordin” T”.

Pentru germani era important, de asemenea, ca operaţiile militare desfăşurate de japonezi în China centrală să provoace încordarea relaţiilor jupono-occklentale.

Conducătorii nazişti sperau ca războiul Japoniei împotriva Chinei să fie scurt şi să sporească puterea Imperiului nipon pentru ca aliatul asiatic., să poată deveni cel mai redutabil adversar al Rusiei Sovietice, să poată constitui o gravă ameninţare pentru Imperiul britanic în Asia şi pentru Indochina franceză” M.

La decizia japoneză din 10 ianuarie 1938 de rupere a negocierilor, guvernul chinez a publicat la 18 ianuarie un comunicat „de o fermitate absolută şi de o perfectă demnitate”, în care se angaja ca, indiferent de situaţie, va accepta toate sacrificiile „pentru a menţine drepturile

suverane ale ţării ca şi integritatea sa teritorială şi administrativă”.

Toate condiţiile de pace „neconforme acestui principiu fundamental – se spunea în acelaşi document – vor fi în mod categoric inacceptabile pentru China”, în acel moment, elementele din conducerea Chinei în care îşi puneau speranţele japonezii, precum Wang Tsing Wei şi Chan Chun, au fost îndepărtate 8 l.

La 22 ianuarie 1938 s-au deschis lucrările Dietei, prilej cu care, ministrul afacerilor externe, Hirota, a informat despre eşecul negocierilor de pace cu China. Apoi, primul ministru, prinţul Konoye, a făcut o declaraţie, în care erau sintetizate concluziile Consiliului de coroană şi dezbaterilor din Dietă:

„1. Guvernul imperial – spunea Konoye – este decis să urmeze o politică care vizează să stabilească în Asia Orientală o pace definitivă, capabilă să înlăture reînvierea oricărui incident nefericit de genul celui actual.

2. Pentru a realiza această politică, orice mediere a unei terţe puteri este acum imposibilă, dat fiind că singură vocea tunului va fi utilizată pentru a vorbi lui Jiang Jieahi şi celor care îl susţin.

7 fl *Ibidem*, 85 *Ibidem*, în Idem, p. 74.

3. În aceste condiţii, Japonia, sforţându-se să înlăture guvernul lui Jiang Jieslii, va lucra la stabilirea cât mai rapid posibil a altor guverne în China care să poată, când împrejurările vor i-i favorabile, să fuzioneze într-unul singur” ”— Opţiunile guvernului japonez erau clare. Mai puţin clare sau, oricum, de neînţeles rămâneau poziţiile marilor puteri clin apus.

La 30 ianuarie 1938, ministrul Franţei la Washington, Jules Henry, comunica lui Yvon Delbos modul în care Secretarul, de Stat şi preşedintele Comisiei pentru afaceri externe a Senatului au reacţionat la ştirea privind discutarea la Geneva a unui proiect de rezoluţie în termenii căruia Anglia. Franţa, Statele Unite şi Uniunea Sovietică s-ar angaja să furnizeze arme Chinei.

Cei doi au făcut cunoscută, „în maniera cea mai

categorică, ostilitatea lor faţă de o asemenea propunere" 83. Chrdell Hull declarase, la 29 ianuarie, într-o conferinţă de presă, că Statele Unite nu urmăreau „nicio schimbare a politicii lor actuale în Extremul Orient" şi nu aveau în vedere „nicio alianţă cu o putere străină, oricare ar fi aceasta" ai.

Refuzând să accepte cererile japonezeguvernul chinez s-a adresat din nou, pentru ajutor, Societăţii Naţiunilor, (-secul conferinţei de la Bruxelles trebuind, în concepţia chineză... să antreneze revenirea la regulile Pactului, în speţă art. 17" M. Delegatul chinez, Wellington Kop, invocând rezoluţia Adunării Societăţii din 6 octombrie 1937, a arătat că „în afară de guvernul sovietic, nicio putere nu furnizează asistenţă, decât cu titlu individual" 8G. La sfârşitul lui noiembrie 1937, guvernul chinez adresase apeluri de ajutor la Londra, Paris şi Moscova. „Franţa şi Anglia au rămas surde, până acum, la acest apel". Yvon Delbos şi Eden s-au derobat, răspunzând că nu depindea de voinţa lor să ajute China, dar „condiţiile ar fi cu totul altele dacă Statele Unite s-ar angaja într-o acţiune care, chiar paralelă, ar fi simultană şi solidară".

În faţa insistenţei delegaţiei chineze care cerea „cel puţin o încurajare morală", în faţă, de asemenea, intervenţiei lui Maxim Litvinov care „a scos în relief asistenţa fur

82 *Ibidem*, p. 76.

83 *Ibidem*, p. 143.

84 *Ibidem*.

85 *Ibidem*, p. 165.

66 *Ibidem*, p. 1G6.

nizată Japoniei de către băncile elveţiene şi olandeze intermediul capitalurilor împrumutate pe sub mână La

Londra". Yvon Deblos şi Anthony Eden au acceptat adoptarea unei rezoluţii care confirma pe cea din o octombrie

1937 fă ceea ce nu însemna aproape nimic. Cu toate acestea, îngrijorarea guvernului japonez era manifestă, Araau, ministru] Japoniei la Berna, chestionând pe francezi

în le gâtură cu planurile privitoare la un acord secret între An glia, Franţa şi Rusia pentru ajutorarea Chinei. Din păcate nu exista aşa ceva. „Amau a profitat de ocazie pentru a se felicita de corectitudinea atitudinii noastre generale faţă de ţi-fii să”; scria Ernest Lagarde membru al delegaţiei

Franţei la Societatea Naţiunilor, la 1 februar; – 1938. Avea motive s-o facă. deoa izoluţia adoptată de Consiliul

Societăţii în legătură cu războiul dus de Japonia împotriva

Chinei asigura Chinei doar „sprijinul moral al Societăţii

Naţiunilor” şi recomanda Statelor societ se abţină de la orice acţiune de natură să slăbească puterea de rezistenţă a acestei ţări

O notă aparte a înfăţişat atitudinea slavului sovietic, aşa cum fuse!: „a în mai multe rânduri de către sarul poporului pentru i externe, M. Litvinov:

„U.R.S.S. este gata, în ceea ce o priveşti irticipe la orice acţiune internaţională care să pună în aplicare, în

Extremul Orient, principiul securităţii colective şi dispoziţiile Pactului care se referă la aceasta, dar ea refuză să-şi asume singură sarcina şi riscurile unei intervenţii de acest fel” sa. Aşa cum sublinia Coulondre, ambasadorul Franţei la Moscova, de la începutul ostilităţilor, atitudinea Uniunii

Sovietice s-a caracterizat printr-o… binevoitoare” e o. Or, această neutralitate binevoitoare, care se materializa faţă de China în ajutor direct, aşa cum s-a arătat, a nemulţumit serios cercurile militariste japoneze. i! acestea, obiectivele imediate erau lichidarea totală a rezistenţei chineze şi încheierea victorioasă a războiului, precum şi întreprinderea unor acţiuni care să împiedice Uniunea Sovietică de a mai ajuta China.

În aprilie 1938, trupele japoneze din China au dec sat „a treia ofensivă generală” soldată, după patru luni de

87 *Ibidem*, p. 169.83 *Ibidem*, p. 182.89 *Ibidem*, p. 243.80 *Ibidem*, p. 248.

lupte, cu efectuarea joncţiunii între teritoriile cucerite în nord şi în sud.

Apoi, la 22 octombrie 1938, japonezii au intrat în Canton, iar la 25 octombrie în Hankeu, obligând guvernul chinez să-şi mute reşedinţa spre vest, la Chorgqing. Din nou la Tokyo se nutreau speranţe că chinezii vor capitula, mai ales că printre conducătorii Gomindanu-lui existau persoane care înclinau spre această soluţie.

În mai iunie 1938, propaganda japoneză a pornit o vie campanie de calomnii şi acuzaţii la adresa Uniunii Sovietice, pe care o califica drept agresivă. Concomitent, puternice Unităţi blindate şi de artilerie au fost concentrate la frontiera soviet o-manciuriană, în regiunea lacului Hassan La 11 iulie 1938. presa din Tokyo a răspândit zvonul despre violarea de către sovietici a frontierei statului Manciuko, iar la 20 iulie, ambasadorul japonez la Moscova, Shigemitsu Mamoru, a cerut guvernului sovietic să-şi retragă trupele de pe colina Zarozernaia care „făcea parte din teritoriul Manciuko” 91.

Ministerul de Externe sovietic a respins aceste pretenţii, ceea ce a determinat pe japonezi ca, la 29 iulie 1938, să dezlănţuie atacul împotriva forţelor sovietice de graniţă de pe colina Bezimiannaia. La 31 iulie, japonezii au atacat cu forţe însemnate cele două coline, cucerindu-le şi înaintând patru kilometri în teritoriul sovietic.

La 2 august, comandamentul sovietic a îndreptat spre zona disputată unităţi ale Armatei I care, împreună cu grănicerii, au luat cu asalt, la 6 august, poziţiile pe cartjaponezii le cuceriseră.

La 11 august, operaţiile militare au luat sfârşit, după ce forţele japoneze fuseseră respinse. S-a încheiat armistiţiu şi s-a anunţat constituirea unei comisii mixte de demar căţie. Prima tentativă serioasă a japonezilor dea înfrunta Uniunea Sovietică eşuase 92.

Pentru atitudinea occidentalilor faţă de acest grav conflict este demnă de reţinut observaţia corectă şi justificată a reprezentantului României în capitala Uniunii Sovietice: „*Este* straniu că presa occidentală şi cea de la

noi

91 Arh. M.A.E., Fond 71, 1920 – 1944, U.R.S.S., Relaţii cu Japonia, 1934 – 1944, Telegramă din Moscova, 23 iulie 1938, vol. 64, f. 267.

03 A. Doubiński, G. Efimov, op. cit., pp. 177 – 178; Arh. M.A.E.

Fond 71… U.R.S.S. Relaţii cu Japonia. Comunicatul TASS din

22 iulie 1938, voi 64, f. 270 – 272; C. Buşe, I. Cârţână, op. cit., p. 221".

prezintă. În general, conflictul ruso-japonez caprovocat de Soviete, pe când trebuie să recunoaştem că bolşevicii nu fat decât să se apere" 93. *w*.

A doua tentativă s-a produs la 11 mai 1939, de astă dată ia frontiera' cu Republica Populară Mongolă, în zona Iacului Bui-Nur, la est de fiul Halhin Gol. În persepectivă, forţele armate japoneze care se concentrau în Manciuria răsăriteană trebuie să pregătească atacarea şi cucerirea regiunilor sovietice Ussuriisk, Haharovsk şi Amur.

La 19 mai 1939, Viaceslav Molotov a înmânat ambasadorului Japoniei un protest în legătură cu actele de une săvârşite de trupele japoneze împotriva Mongoliei.

În 2 iulie, japonezii au pornit o ofensivă care, ia 5 iulie s-a terminat, iar la 6 iulie au fost azvârliţi înapoi pe teritoriul Maneiuko

Au atacat din nou la 3 iulie, vreme de patru zile desfăşurându-se lupte deosebit de sângeroase. Un ultim atac, cu forţe noi, a fost întreprins de japonezi la îţi a. 1939; dar el a fost respins şi, la 20 august, unităţi sovietice şi mongole au declanşat o puternică acţiune ofensivă care s-a încheiat cu încercuirea şi distrugerea grosului forţelor japoneze (2S-30 august). Abia la 16 septembrie s-a anunţat încheierea unui acord sovieto-japonez prin care se punea capăt conflictului armat. Eşecul noii încercări militare japoneze de a-şi impune supremaţia în zonă era cu totul evident. Speranţele militarişiilor; nezi că, în condiţiile grave ale situaţiei internaţionale, din primăvara şi vara anului 1939, să poată deveni factori ele dictat în Extremul

Orient „s-au dovedit lipsite de temei.

La Tokyo, atmosfera în cercurile, politice conducătoare era apăsătoare. În faţa liderilor niponi, hiiierişiii, în care-şi puseseră mari speranţe, se dovediseră aliaţi nesiguri, într-adevăr Germania nazistă nu-şi „onorase" obligaţiile care-i reveneau conform articolului 2 ai Anexei secrete la *Pactul anticomintern*. Ce a determinat această schimb

— N

93 Arh. M.A.E., Fond 71… U.R.S.S., Relaţii cu Japonia, Telegramă din Moscova, 4 august 1938, vol. 64, f. 281.

95 *Ibidem*, Comunicat TASS: „O nouă încălcare a frontierei de către armatele japoneze", 23 iulie 1039, vol. 64,.fi 252 – 253 şi G6 munícat TASS: „Japonezii nu se liniştesc", 6 august 1939, Voi. 64, f. 367 – 368; A. Doubiński, G. Efimov, op. cit., p. 185.

bare? Cancelariile diplomatice de pretutindeni consemaaseră, începând cu anul.1838, o apropiere niponoger-mană mereu accentuată. Joachim von Ribbentrop, care luase locul lui von Neurath la Ministerul de externe al Germaniei, Ja 4 februarie, gândea ca pe această cale să obţină poziţii privilegiate pentru comerţul german în regiunile chineze aflate sub ocupaţie niponă şi o alianţă militară cu imperiul de la Soare Răsare împotriva Angliei. Pentru aceasta, guvernul nazist a recunoscut Man-ciuko la 20 februarie, a întrerupt livrările de armament către China naţionalistă la 28 aprilie, iar la finele lui iunie, acelaşi an, consilierii militari germani de pe lângă guvernul gomindanist au fost rechemaţi. Dar, cu toate că locul lui Ugaki a fost luat de Arita, iar la Berlin a fost numit ambasador al Imperiului germanofilul Ōshima. germanii nu şi-au văzut intenţiile onorate. Probabil, japonezii se temeau, pe de o parte, de un concurent. periculos: – pe de altă parte, nu voiau să provoace prematur mânia anglo-americanilor. Totuşi guvernanţii niponi şi cu deosebire comandamentele militare erau pentru încheierea în cel mai scurt timp a unei alianţe militare veritabile cu Germania

împotriva U.R.S.S. în acest sens se înscriu, în iunie şi iulie 1938, demersurile lui Ōshima. sub impulsul Statului Major Japonez, pe Knga guvernul lui Adolph Hitler pentru întărirea cooperării ja-pon & – germane împotriva Uniunii Sovietice. În guvernul imperial iniţiativa Statului Major a provocat disensiuni.

I care au dus în cele din urmă la demisia cu prinţului Fumimaro Konoye la 4 ianuarie 193 i). În frumea Imperiului a venit un cabinet condus de baronul Küchiro Hiranuma, intim legat de guvernul Arflki, „eroul tineretului ofiţeresc" ultranaţionalist. Noul guvern a pus la baza politicii lui externe antagonismul dintre Germania şi U.R.S.S. şi n-a menajat interesele anglo-franco-americane în zona Extremului Orient şi Oceanului Pacific. În cursul verii anului 1939, guvernanţii japonezi au încercat prin toate mijloacele să încheie cu Gerrna Kia un Pact de asistenţă îndreptat împotriva Uniunii Se\ Letice. Guvernul lui Hitler, care urmarea cu atenţie ui tratativelor dintre Franţă şi Anglia, pe de o parte şi U.R.S.S. pe de alta, tratative care se tergivesau din diverse motive, „propunea încheierea unui Pact de *asistenţă japono-german* împotriva oricărui inamic potenţial.

Negocierile erau în curs emd s-a răspândit vestea semnării la Moscova, în ziua de 23 august 1939, a *Tratatului de neagresiune dintre Germania şi Uniunea Sovietică*. Guvernul lui Küchiro Iliranuma a trebuit să părăsească scena lăsând locul unui nou cabinet condus de generalul Noboyukeabe.

Chiar în momentul încheierii acordului din 16 septembrie 1939, japonezii au propus părţii sovietice reglementarea raporturilor economice, mai ales că, după agresiunea japoneză împotriva Chinei la 7 iulie 1937, sovieticii sistaseră total schimburile comerciale cu Japonia. Au început tratative sovieto-japoneze în noiembrie 1939 şi la 31 decembrie acelaşi an s-a ajuns la încheierea unui acord prin care Japonia se obliga să achite ultima parte din datoria pentru Calea ferată est-chineză" 95.

vină în sprijinul Chinei, financiar şi material, în

vederea continuării rezistenţei antijaponeze.

Ce răspundea lordul Halifax? „Rezistenţa opusă or poporul chinez a stârnit simpatiile profunde şi generale care sunt în întregime împărtăşite de guvernul Majestăţu Sale”, dar a ţinut să adauge că în împrejurările de atunci şi cu grelele responsabilităţi pe care le avea în alte ale lumii, guvernul său nu era în măsură „să-şi asume obligaţii suplimentare, pe care le comportă propun formulate acum de reprezentantul* Chinei”, în a sens a vorbit şi reprezentantul Franţei, ministrul de externe, George Bonnet >.

Delegatul Uniunii Sovietice, ambasadorul LA. Maiski, a declarat: „În calitate de reprezentant al U.R.S.S., aş dori să sprijin propunerile formulate de reprezentantul Chinei, în remarcabilul şi elocventul său discurs... China este victima unei agresiuni brutale neprovocate şi ea luptă energic şi eroic pentru independenţa sa”!”

La cea de-a patra şedinţă a celei de a lOă a sesiuni a Consiliului Societăţii Naţiunilor din ziua ţie 27 mai

1939 s-au luat în dezbatere două rezoluţii privind situaţia din Extremul Orient, în legătură cu care Welli

Koo a arătat că nu marcau deloc vreun pe iţă de cele adoptate anterior în cadrul Societăţii, dimpotrivă, „rămâneau chiar sub modestele speranţe exprimate în propunerile pe care am avut onoarea să le supun Consiliului...” >.

La 1 iulie 1939, delegaţia chineză s-a adresat Secretarului general, căruia îi aducea la cunoştinţă atrocităţile comise de trupele japoneze în China, împotriva populaţiei civile şi a obiectivelor nemilitare, în perioada ianuaţ rie-mai 1939, fapte care trebuiau comunicate membrilor Adunării, Consiliului şi Comitetului consultativ „pentru informare şi examen” *m*. Demersuri zadarnice. Societatea Naţiunilor era neputincioasă, iar puterile care ar fi putut să în ier vină cu hotărâre pentru a bara drumul agresiunii şi atrocităţilor săvârşite împotriva poporului chinez nu au întreprins nimic serios, chiar în condiţiile în care interesele lor economice şi politico-strategice erau

vădit

„7 *Ibidem*, f. 3, 5” T.

98 *Ibidem*.

99 *Ibidem*, *i*

„” ibidem.

călcate în picioare. Fără îndoială, pontica mi: practicată în Europa şi-a avut un corespondent în Asia.

În teritoriile ocupate, japonezii au introdus propriile legi, modificând tarifele vamale, creând întreprinderi administrate de ei şi în interesul lor, introducând restricţii pentru ceilalţi străini cu proprietăţi, rezidenţi în China. Răspunzând unor critici venite din Occident pentru această politică discriminatorie, guvernul japonez, declarase, la 18 ianuarie 1938, că „Japonia consacră ad mente întreaga sa energie stabilirii unei noi ordini în toată Asia de est, ceea ce este nu numai o condiţie indispensabilă a existenţei însăşi a Japoniei, dar constituie «veritabilă, bază pentru *o* pace durabilă şi stabilitate în Asia de est”-101, ceea ce însemna abandonarea cu bună ştiinţă şi în mod brutal a doctrinei „porţilor deschise” în China şi înlocuirea ei cu „noua ordine” japoneză.

Pentru a stăvili criticile clin exterior, dar şi pentru atingerea mai repede şi mai uşor a obiectivelor lor în China, conducătorii politici japonezi au încercat în vara şi. toamna anului 1938 să obţină înlăturarea lui Jiang Jieshi şi includerea membrilor „guvernelor” create de ei în guvernul central chinez, scop pentru care nu au mai cerut recunoaşterea Manciuko şi privilegii e mice „— Tentativa a eşuat, ceea ce a permis militarilor să pretindă ca problemele politicii interne chineze să fie scoase din competenţa Ministerului de Externe şi să treacă în atribuţiile *Biroului Dezvoltării Asiei*, subordonat lor. La 22 decembrie 1938, guvernul japonez a propus noi condiţii de pace guvernului central chinez, dar ele au fost din nou respinse, Jiang Jieshi denunţând, la 26 decembrie, „ordinea nouă”, preconizată de Tokyo şi care ar fi însemnat aservirea Chinei imperialismului japonez.

Nemulţumirea unor părţi a oamenilor politici şi de

afaceri americani de situaţia creată în China nu a determinat o bună perioadă de timp modificarea atitudinii conciliatoare practicată de guvernul de la Washington, care a refuzat să revizuiască legea neutralităţii prin introducerea embargoului asupra exporturilor către Japonia a materiilor şi materialelor strategice şi nu a luat în considerare posibilitatea denunţării tratatului de comerţ araericano-japonez din 1911. Argumentul Departamentului de

101 A. Doubiński, G. Efimov, op. cit., p. 180.

102 J. Lequiller, op. cit., p. 351.

Stat era că **Error! Hyperlink reference not valid.** iniţiativă imprudentă" ar putea provoca un coriiict între Statele Unite şi Japonia. Oi: „asemenea. iniţiative imprudente" continuau să fie luate sau întreprinse de către japonezi. În ianuarie 1939, în locul f-a-vernului Konoye a fost instalat guvernul baronului Hira-numa. care a accentuat tendinţa apropierii faţă de Germania şi 5-a declarat adeptul unei politici mult mai energice în China şi zona Pacificului de sud-vest. În februarie i.93, 9. forţe militare japoneze au ocupat insula Hainan, iar în martie insulele Namveidao (Spratly), asigurându-şi, vsilei. noi poziţii strategice în apropierea posesiunilor anglo-iraneo-aroerieano-olandeze: Malaesia-Indochina-Filipi. ce-Indonezia, situaţie care nu putea decât să contribuie la adâncirea contradicţiilor dintre Japonia şi puterii e occidentale. La aceasta s-au adăugat incidentele, tot mai numeroase, provocate de trupele nipone cu reprezentanţele acestor state în China, prin bombardarea sediilor şi instituţiilor acestora şi prin interzicerea navigaţiei vaselor lor pe fluviul Yangtze. Încă la începutul lui februarie 1939, presa din Anglia şi Statele Unite au difuzat ştiri în legătură cu o posibilă conferinţă internaţională care să dezbată problemele Extremului Orient şi să contribuie la reglementarea conflictului japono-chinez. Singura acţiune concretă în acest sens a fost călătoria diplomatului britanic Carr la Chongqing, în vederea unei medieri între guvernele chinez şi japonez,

evident, rămasă fără rezultate.

În mai 1939, guvernul Hiranuma a cerut Angliei şi Statelor Unite să recunoască dreptul său de a administra stabilimentele străine din Shanghai, precum şi dreptul de a administra insulele Kulangsu, pretenţii cu care anglo-franco-americanii nu au fost de acord şi au înaintat o notă de protest guvernului de la Tokyo. Obişnuiţi cu protestele care nu erau urmate de ripostă hotărâtă, japonezii au izolat concesiunile străine de la Tientsin şi Shanghai, prin cordoane de trupe, rezidenţii occidentali, în special cei britanici, fiind supuşi, în iunie 1939, unui *Mo*cus alimentar şi hărţuielilor de către militarii japonezi.

Cum a reacţionat guvernul de la Londra?

La 22 iulie 1939 s-a încheiat acordul Craigie-Arita (ambasadorul Angliei la Tokyo şi, respectiv, ministrul Japonez al afacerilor externe) prin care britanicii recunoşteau în fapt cuceririle japoneze în China şi „sarcinile speciale" ale ocupantului în a reprima şi lichida orice rezistenţă sau sprijin pentru „duşmanul" chinez. Acordul a însemnat, totodată, garantarea de către Anglia a securităţii armatelor japoneze din China.

Cedarea englezilor în faţa japonezilor a provocat nemulţumire şi iritare la Washington, răspunsul guvernului american fiind nota adresată celui japonez, la 26 iulie 1939, prin care-şi anunţa intenţia de a denunţa, în termen de şase luni, tratatul comercial japono-american din 1911, iră care mărturisea o anumită orientare a politicii americane dar care nu a afectat prea mult relaţiile economice dintre cele două ţări, mai ales că, la 23 februarie 1940; deci când expirase termenul de şase luni, Comisia pentru afaceri externe a Senatului american s-a pronunţat împotriva introducerii embargoului pe exporturile către Japonia.

În condiţiile; în care puterile occidentale acţionau separat şi uneori în contradictoriu, relaţiile dintre Gertia şi Japonia s-au intensificat, la aceasta contribuind, reci ea, în februarie 1930, a statului iuko de către guvernul lui Hitler. Germanii sperau că gestul lor va determina o mai strânsă

cooperare gerp-niponă, dar şi recunoaşterea de către japonezi a intereselor lor în China, speranţă rămasă fără urmări din cauza intransigenţei nipone. În acelaşi timp, guvernul german urmărea transformarea Pactului anticomirrtern într-o alianţă militară, scop pentru care diplomaţia hitleristă a depus un zel deosebit. La sfârşitul verii 1933, ataşatul militar japonez la Berlin, Ōshima, informa pe ministrul de război, Itagaki, că, datorită situaţiei încordate din Europa, ministrul afacerilor externe al Germaniei, I. von Ribbentrop îi propusese încheierea unei alianţe politice şi militare germano-japonezo-italiană. Guvernul prinţului Konoye, dar şi şefii militari au ezitat să întreprindă pasul pentru a nu fi antrenaţi în conflicte în care interesul Japoniei era minim sau inexistent. Din această cauză, răspunsul japonez la propunerea lui Ribbentrop s-a lăsat multă vreme aşteptat şi, abia în aprilie 1939, guvernul de la Tokyo se declara de acord să încheie un tratat de alianţă care să vizeze Uniunea Sovietică, însă respingea ideea unei alianţe îndreptate simultan împotriva Angliei, Franţei şi Statelor Unite 103.

Atitudinea de expectativă adoptată de Germania în timpul conflictului sovieto-japonez din vara lui 1939, dar mai ales încheierea Pactului sovieto-german din 23 august 1939 au constituit momente de criză în relaţiile germano-japoneze, ceea ce a provocat amânarea pentru o vreme a realizării alianţei proiectate de Berlin.

Premierul Hiraârama, profund contrariat de atitudinea diplomaţiei germane, a declarat că s-a înşelat cerând împăratului să aprobe încheierea alianţei cu Germania. Şi-a prezentat demisia la 28 august 193*9 m* fiind urmat de guvernul gen; boyuke, cu Hata ministru de război şi amiralul Nomura la externe, acesta din urmă sperând în rezolvarea rezonabilă a diferendelor tu Statele Unite ale Americii.

… tun acord cultura] – „aai ricz ea; e. se arăta într-un raport al Legaţiei romane de la Tokyo, „nu este decât o manifestaţâime mai mult a legau; „stnnse dintre ambele ţari în vederea cooperării antico muniste” (Arh. M.A.E.,

Fond 71, 1920 – 1944, Japonia, Relaţii cu alte state. 1921 – 1944, vol. 11, fila 47). ™

m.}. LequUIer, op. cit., p. 367, Malcolm Kennedy, *A short history of Japan*, New York. 1964, p. 269. – *

VIII

JAPONIA ŞI CEL DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Fată de războiul izbucnit în Europa, la 1 septembrie 1939, prin agresiunea Germaniei împotriva Poloniei vernul generalului Abe a afişat o poziţie de neutralitate condiţionată. Astfel, în declaraţia oficială a premierului japonez din 4 septembrie, se arăta că sarcina primordială şi esenţială a noului guvern era soluţionarea „incidentului" cu China şi, din această cauză, el va duce o politică de neamestec în treburile europene. Totuşi, atitudinea Japoniei faţă de alte puteri, preciza generalul Abe, va depinde de modul cum aceste puteri vor privi politica Japoniei de instaurare a „noii ordini în Asia de răsărit" l.

Într-un anumit fel, Japonia recurgea la politica pe care o practicase la izbucnirea primului război mondial, aceea de a profita de pe urma conflictului dintre occidentali pentru a le submina poziţiile şi a-şi consolida influenţa proprie în Extremul Orient. Pentru aceasta, japonezii au somat pe beligeranţi să-şi retragă navele şi forţele militare din zonele ocupate sau în care ei duceau lupte în China. Americanii nu au acceptat acest lucru şi, drept răspuns, la 26 septembrie 1939, preşedintele Roosevelt a ordonat suspendarea exportului către Japonia all materii prime, iar la 3 noiembrie, Congresul american a modificat legea neutralităţii în sensul reluării exportului liber de arme şi muniţii către beligeranţi, în fapt către Anglia şi dominioanele ei, Franţa şi China 2.

Îngrijorarea cercurilor politice americane în legătură cu politica japoneză în China a fost exprimată la 19 octombrie 1939, de către ambasadorul Grew, într-un discurs

J H.T. Eidus, Ooerid *nevoi noveisei* istorii laponii, Moscova. 1955, p. 213.

s J. Lequiller, op. cit., p. 367.

I În sesiunea *Societăţii japono-am>-rtcuvă* de la Tokyo. Diplomatul american a declarat că operaţiunile militare ale forţelor japoneze dăunau vechilor „drepturi *americane în* China" 3.

La sfârşitul anului 1939, existau temeri serioase la Washington în legătură cu înclinaţia spre compromis a. guvernelor de la Londra şi Paris faţă de Japonia în China, în sensul recunoaşterii poziţiei privilegiate a Imperiului nipon 1, temeri mărturisite de către Cordell Hull lordului Lothian, ambasadorul Marii Britanii, la 15 decembrie 1939. În schimb, ambasadorul american la Tokyo, Grew, credea necesar să avertizeze că atitudinea de intimidare din partea Statelor Unite nu ar fi recomandată. dimpotrivă, ar fi trebuit încurajate acele cercuri japoneze care tindeau spre o soluţie de compromis în conflictul japono-chinez. Probabil, Grew avea în vedere moderaţia de care dădeau dovadă japonezii, care consimţiseră să redeschidă navigaţia comercială pe Yangtze şi refuzul lui Nomura de a da curs insistenţelor lui Ribbentrop în vederea cooperării germano-nipone. Mai mult, ministrul de externe japonez întreprinsese un gest semnificativ, retrăgându-şi ambasadorii de la Berlin şi Roma, Ōshima şi Shiratori, adică oamenii cuceriţi definitiv de ideologia şi practicile Axei. La sfârşitul aceluiaşi 1939, bilanţul operaţiunilor militare ale Japoniei în China era modest. Rezistenţa antijapone/ă continua şi datorită posibilităţii guvernului central de a primi ajutoarele materiale militare din Uniunea Sovietică, prin Asia Centrală, şi din Occident, prin Birmania, pe ruta Rangoon-Mandalay.

Pe de altă parte diplomaţia japoneză a lucrat intens pentru dezagregarea internă a conducerii de stat, politică şi militară chineză, încurajând disensiunile şi dizidentele şi sprijinind abil campania ostilă guvernului central dusă de Wang Tsing Wei. Acesta, în aprilie 1939, în convorbirile cu premierul Hiranuma şi cu ministrul de război Itagaki, a acceptat ideea creării unui nou guvern central chinez, pro-japonez, deci care să accepte condiţiile puse de Tokyo 5.

3 A. Doubiński, G. Elimov, op. cit., p. 200.

4 La 3 septembrie 1939, ambasadorul britanic la Tokyo, Craigje, a transmis ministrului de externe japonez mesajul lui Halifax privitor la reglementarea „problemei chineze” pe cale paşnică

(*Documents on British Foreign Policy*, *1919 – 1939*, Third Series, vol.

tX, Londra, 1955, p. 289).

5 *Ibidem*, p. 355; *Istorila diplomaţii*, rol. IV, pp. 80 – 81.

La sfârşitul lui ianuarie 194. O, comandamentul militar japonez a reunit la Qingdao o conferinţă a reprezentanţilor guvernelor pro-japoneze din China de nord şi centrală care a decis formarea, la Nanjing, a noului guvern central al Republicii China. Rosturile acestuia urmau să conste în încetarea imediată a războiului împotriva Japoniei, recunoaşterea teritoriilor ocupate de japonezi, colaborarea cu Japonia.

La 30 martie s-a constituit guvernul marionetă prezidat de Wang Tsing Wei, instrument al politicii japoneze în China. În aceeaşi zi s-a produs şi reacţia americană, Cordell Hull declarând că singurul guvern legii im al Chinei era cel de la Chongqing r.

Între timp, în ianuarie 1940, guvernul Abe fusese înlocuit cu cel al amiralului Yonai, în care portofoliul externelor era deţinut de Arita. Mai mult decât predecesorul său, Yonai era ostil alianţei cu Germania, convins fiind că interesele japoneze care vizau zona Pacificului şi Asiei de sud-est puteau fi satisfăcute fără să angajeze tara într-un conflict cu adversarii Germaniei. Încă la 22 februarie 1940, guvernul Yonai îşi exprimase dorinţa către guvernul olandez, de a obţine cât mai largi facilităţi pentru comerţul şi întreprinzătorii japonezi în Indonezia, mai ales că putea surveni în orice moment un embargou american asupra exporturilor de petrol către Japonia.

Demersul lui Yonai la Haga precum şi îngrijorarea exprimată de Arita în numele guvernului său la aflarea ştirii atacului german împotriva Danemarcei şi Norvegiei în legătură cu viitorul Indiilor olandeze au avut ecou la

Washington unde, la 17 aprilie 1940, Hull a declarat că orice schimbare a statutului Indiilor olandeze ar afecta multe ţări, deci şi Statele Unite.

Atacarea la 10 mai 1940, de către forţele militare germane a Belgiei, Olandei şi Franţei a pus diplomaţiei japoneze problema viitorului posesiunilor coloniale ale puterilor europene din Asia de sud-est. Chiar în ziua atacului german, Arita a exprimat ambasadorilor german, italian, britanic şi francez „îngrijorarea" guvernului japonez pentru soarta acestor teritorii, la care Hull a ţinut să repete că Japonia nu era singura putere îngrijorată.

O A. Doubiński, G; Efimov, op. cit., pp. 195-t9G; J. Lequiller, op. cit., p. 356, interesată şi afectată. De aceea, guvernul american a solicitat celui-britanic să precizeze că Anglia nu avea de gând să intervină cu forţe militare în Indiile olandeze, ceea ce Churchill a făcut, dar a cerut la rândul său lui Roosevelt să trimită flota americană la Singapore pentru a dovedi japonezilor în mod cil se poate de limpede hotărârea Statelor Unite de a se menţine *statu-quo*-ul în: stă parte a Asiei. Guvernul de la Washington a evitat însă să răspundă favorabil acestei cereri.

S-ar putea spune că din primăvara lui 1940, diplomaţia şi cercurile militare japoneze şi-au consacrat înenergie şi capacitate analizei şi rezolvării proelor Asiei de sud-est în conformitate cu interesele şi obiectivele militarismului nipon, celelalte chestiuni externe devenind secundare sau adiacente.

Când, la 16 mai 1940, ambasadorul japonez în Statele Unite s-a plâns lui Cordell Hull de „activităţile franceze şi britanice în Indiile olandeze", „şeful diplomaţiei americane a înţeles că era vorba de o manevră destinată să pregăsă justifice o eventuală intervenţie japoneză în e teritorii. Două zile mai târziu, consulul general al Japoniei la Batavia l-a vizitat pe Van Mook înalt funcţionar olandez, care răspundea de pe căruia i-a expus dorinţa guvernului de la Tokyo ca îndiile olandeze să-şi sporească livrările de bauxită şi pe trol către Japonia. Parcă pentru a-i încuraja, intenţiile, map a ţinut să pre: celui japonez, la

’22 mai 1940, că „nu manifestă niciun interes faţă de problema Indiilor olandeze”. Japonia primea un cec în alb din partea statului care ar fi putut emite pretenţii asupra teritoriilor ţărilor cu care se afla în război şi pe de fapt, le elimina din politic; internaţională. Or, a se întâmpla în momentul când Anglia rămânea singură în luptă, iar Statele Unite, nu numai că-şi reafirmau p-ttenţia de a rămâne în afara conflictului, dar şi dorinţa! de a dezvolta cu Japonia relaţii economice normale, aşa! cum reieşea din instrucţiunile date de Hull ambasadorului: Grew, la 30 mai 1940.

În afara unor disensiuni interne în legătură cu calea şi mijloacele de urmat şi folosit, în noua conjunctură internaţională, autorităţile politico-militare de la Tokyo nu aveau de întâmpinat cine ştie ce oprelişti în planurile lor de expansiune în Asia de sud-est.

7 *Ibidem*, p. 369.

Acum, rezultatele propagandei şi infiltrării japoneze în această zonă începeau să se concretizeze, cel puţin pe plan diplomatic. Unul dintre acestui\ /. uitate a fost încheierea, ia 22 iunie 1940, a Tratatului dintre Japonia şi

Thailanda privitor ia continuarea relaţiilor prieteneşti şi respectarea mutuală a integrităţii lor teritoriale, valabil pentru o perioadă de cinci ani. Cele două părţi se an gajau să menţină „im contact nvnesc pentru a schimba între ele informaţii şi a se consulta asupra ori că rei probleme de irtteras comun ce ar apar” *H*. O problemă de maximă importanţă pentru cele două state a apărut imediat – problema Indochinei Eraneeze – dimă prăbuşirea militară a metropolei consfinţită prin Coaven: i! e de armistiţiu din 2*2 şi 24 iunie 1940, cu Germania şi, respectiv. Italia.

Condiţiile prielnice pentru a ataca poscv. lunile fără stăpân sau cu stăpfni incapabili săm pe japonezi să dorească şi mai mult să pună capăt, evident, în favoarea lor, războiului din China. Deşi crefaseră guvernul lui Wang Tsing Wei, ci nu’s cu gândul existenţei celuilalt guvern central, cel adevărat care, în ciuda presiunilor, rezista agresiunii nipone. De aceea, mai ales militarii tot se mai

gândeau îi 1940 la posibilitatea unui compromis cu J.; ce le-ar fi perm's să-şi concentreze atenţia şi să-şi folosească toate forţele în Asia deşi Pacificul

Ambasadorul Germaniei la Tokyo, generalul Eugen

Ott, într-o depeşă către ministrul de externe J. von Fubbentron, din 24 iunie 1940, se ref cmai la o asemenea tentativă din partea Japoniei. Generalul Muto, şeful diviziei centrale din Ministerul de război, l-a informat pe ataşatul militar german că „armata japoneză ar fi încântată dacă Germania ar fi gata să-şi asume, dacă este necesar, rolul de mediator în cadrul convorbirilor care au fost iniţiate, pentru a se ajunge la o înţelegere între Japonia şi Jiang Jieshi şi pentru a pune capăt conflictului din China, într-o manieră acceptabilă pentru Japonia" 9. Totodată, generalul Muto, care exprima punctul de vedere al conducerii militare, declara că „Japonia este foarte mult

8 *PIC – lei îi internaţionale în acte şi documente*, vot. II, *193*9 – 3945.

Editura didactică. şi pedagogică, Bucureşti, 1976, p. 38.

9 Documents *on German Foreign Policy*, *1918 – 1945*, Series P, vol. X, doc. nr. 6; *Uelaţii internaţionale în acte ţi documente*, vol. II, p, 47.

sân interesata în Inriothma'. 10. Acestea *innă* obiectivele de viilor, la chestiunea idioată de ataşatul militar german în legătură cu atitudinea Uniunii Sovietice faţă de: aceste evenimente, Mu to*a* răspuns că „armata japoneză. consideră că este necesară o înţelegere cu Rusia*li*. Întrebat de către/Koiso, ministrul, coloniilor, care ar fi atitudinea Germaniei „faţă de acţiunea militară japoneză în Indo-l China şi într-o parte a Indiilor olandeze", ambasadorul Ott i-a „amintit binecunoscuta declaraţie a guvernului L-erman potrivii căreia Germania nu este interesată în piaablenaa Indiilor olandeze" şi că Germania nu va avea „nimic împotriva acţiunilor militare japoneze în Indochina în special dacă Japonia se obligă să ţină America ocupaţia în regiunea Pacificului, probabil printr-o promisiune de a ataca Fiâipinele şi insulele Hawaii, în

cazul în care America ar intra în război împotriva Germaniei" *i2*. În asemenea împrejurări şi având asentimentul guvernului de la Berlin, guvernul japonez, prin mai multe declaraţii ale lui Arita, între care cea din 29 iunie 1940, şi-a expus intenţiile privind „Asia Orientală", „Mările Sudului – şi „Sfera de coprosperitate", având grijă, însă, să precizeze că expansiunea japoneză, trebuia să fie întreprinsă prin „mijloace paşnice" 13. Aşa cum bine remarca Jean Lequiller, prin prima tendinţă a discursului, Arita a trezit „bănuielile Statelor Unite, prin cea de-a doua pe cele ale armatei care nu i-o va ierta" *li*. Arita arăta, în acelaşi timp, că Japonia va strânge legăturile cu Axa Roma-Berlin „întrucât puterile totalitare nu s-au opus la realizarea intereselor japoneze în Asia", în vreme ce cu Anglia şi cu Statele Unite „nu poate avea relaţii i strânse deoarece acestea au mari interese în Asia şi con – ţină să încurajeze şi să ajute pe Jiang Jieshi, inamicul „Japoniei" J5.

Dacă prin acordul Craigie-Arita din iulie 1939, Anglia ceda în faţa Japoniei, obligându-se să nu recurgă la niciun fel de măsuri care să împiedice operaţiunile armatei

10 *Relaţii internaţionale în acte şi documente*, vol. II, p. 47.

11 *Ibidem*.

12 *Ibidem*, *p. 47 – 48*.

13 Arh. M.A.E., Fond 71, 1920 – 1944, Japonia, Relaţii cu alte

«state, 1921 – 1944, vol. 11, f. 5.

14 J. Lequiller, op. cit., p. 369.

15 Arh. M.A.E., Fond 71, Japonia, Relaţii cu alte ţări, vol. 10.

Copie de pe Raportul Legaţiei României în Japonia, nr. 481, din japoneze în China, la 17 iulie 1940, când la Tokyo guvernului Yonai i s-a substituit altul „mai energic" condus de prinţul Konoye, având la externe pe Matsuoka, ceea ce semnifica o victorie politică a cercurilor militare, aceeaşi Anglie se înclina din nou în faţa expansiunii nipone, semnând cu guvernul de la Tokyo un alt acord prin

care, de astă dată, se obliga să sisteze transportul materialului de război pentru China prin teritoriul controlat de britanici – Xianggang şi Birmania.

În noul acord, după ce se arată că tranzitul de oameni şi de muniţii din Xianggang fusese prohibit încă din Ianuarie 1939, se stabilea că „niciun material de război, căruia guvernul japonez îi acordă importanţă, tranzitat în prezent, nu va mai fi tranzitat în viitor”. Guvernul britanic se angaja ca, timp de ţârei luni, începând din iulie 1940, să interzică tranzitul prin Birmania al armelor, muniţiilor, petrolului, camioanelor şi materialului feroviar. Funcţionarii consulari japonezi din Xianggang şi oon vor menţine un contact strâns cu autorităţile în privinţa măsurilor de luat pentru ca această prohi să fie efectivă””.

La 21 iulie 1940, când japonezii au început să achiziţioneze în cantităţi mari petrol şi benzină, preşedintele Roosevelt a dispus introducerea sistemului licenţelor pentru livrările către Japonia a petrolului şi materialului feroviar. După scurtă vreme, însă. Într-o notă explicativă se arăta că măsura privea numai benzina de avion, uleiul şi unele materiale feroviare, ceea ce făcea ca sistemul licenţelor să fie ineficace, pentru că, spre exemplu.în august 1940, numărul licenţelor acordate japonezilor a fost mai mare decât înainte 17.

De altfel, în cursul anului 1940, principala sursă de aprovizionare a Japoniei cu materii prime strategice şi cu alte produse au rămas tot Statele Unite.

Astfel, în raport cu alte ţări care livrau materia!? strategice Japoniei, partea Statelor Unite era de 65, 57% la petrol şi produse petroliere, de 77, 09% la material feroviar şi maşini unelte, de 90, 39% la oţel şi fontă, 90% la plumb, de 76, 92% la avioane şi piese detaşate, de 56, 67% la produsele semifinite din metale feroase, de 64, 67% la automobile şi piese detaşate, de 99, 39% la

„*Relaţii internaţionale în acte şi documente*, vol. 1! p. lă 17 *Istorila diplomaţii*, vot. IV, p. 72; J.-B. Duroseâle, op. cit., p. 448.

aliaje”, în acelaşi timp, întreprinderi şi societăţi monopoliste americane colaborau şi sprijineau concernele japoneze care lucrau pentru nevoile militare, între care *Nakajima* care construia întreprinderi de avioane, *Mitsubishi* care construia nave de război etc.

Or, japonezii au dovedit în toată perioada războiului din China prea puţine scrupule în ceea ce privea interesele economice de aici. Astfel în 1939, în China s-au înregistrat 600 cazuri de lezare sau nesocotire a intereselor cetăţenilor americani, iar în 1940, 800 asemenea cazuri, a, i & să „indecisă”, deşi personalităţi ca Morgenthau, Stimson sau Knox cereau preşedintelui Roosevelt mai multă decizie şi măsuri concrete, politica Statelor I de Japonia a înregistrat, începând cu 19 septem o sensibilă modificare, ca urmare a prohibirii e lor de oţel şi fier către Japonia, măsură care a fost. ciată ca prima j. represalie” americană. S-a dovedi puţin eficace, întrucât japonezii avuseseră grija să-şi v. e serioase rezerve de fier şi oţel – °.

Programul guvernului Konoye preconiza practii unei politici mult mai active în sud-estul Asiei. Îndi faţă de Indochina şi Indiile olandeze, fără însă ca aceasta să provoace un conflict armat cu puterile occidentale, precauţie însuşită de Conferinţa imperială din 26 – 27 iulie 1940.

Presiunile asupra autorităţilor coloniale olandeze din Indochina s-au soldat cu sporirea cantităţilor de mărfuri solicitate de japonezi 2 i.

Prilejul apărut pentru japonezi de a se infiltia în Indochina a fost exploatat cu rapiditate şi cu rezultate notabile.

La 17 iunie 1940, ministrul adjunct de externe, Tăni, a adresat ambasadorului Franţei, Arsene Henry, o notă prin care se cerea guvernului francez să ordone încetarea aprovizionării Chinei cu armament şi materiale de război, pe ruta Indochina-Iunan, iar la 19 iunie, guvernul japonez a decis să smulgă Franţei acordul de a instala pe această tută funcţionari japonezi care să controleze

, 8 A. Doubiński, G. Efimov, op. cit., p. 183.111

laiuriia diplomaţii, vol. IV, p. 73. *„3.* – B. Durosolie, op. cit., p. 448.

— 1 *Istorila* diplomaţii, vol. IV, p. T8; J-B, Duroselle, op. cit., p. 448.

3! şi transporturile şi traficul cu China *Pi* Guvernele german şi italian, au sprijinit cererile japoneze.

Aliind de capitularea Franţei, generalul Hata, ministrul de război, a declarat la 25 iunie în legătură ca şansele Japoniei în Indochina: „Avem o ocazie care nu se iveşte doeât o dată la o mie de ani" 23.

O delegaţie militară japoneză s-a deplasat, în iulie 1940, la Hanoi pentru tratative cu reprezentanţii administraţiei eoleniale franceze în vederea dobândirii unor baze militare în Indochina, baze necesare, între altele, şi continuării războiului împotriva Chinei.

La începutul lui august, japonezii au revendicat puterii coloniale franceze dreptul de a dispune de baze navale pe litoralul Indoehmel, acceptarea staţionării de trupe japoneze la graniţa cu China, încheierea unui acord economic care să prevadă sporirea exporturilor indochineze către Japonia, îndeosebi la metale feroase, cărbune, cositor.

Guvernatorul general al Indochinei, generalul Georges Gatroux, partizan, al generalului Charles de Gaulle, a respins cererile japoneze, motiv pentru care guvernul colaboraţionist de la Viehy l-a înlocuit cu amiralul Decoux care a acceptat să poarte tratative cu japonezii, apelând. În acelaşi timp, la sprijinul guvernelor britanic şi american, în zadar însă 2 i.

La 30 august 1940, între guvernele japone z şi francez s-a încheiat un acord prin care erau recunoscute interesele economice şi politice ale Japoniei în Extremul Orient şi se acorda acesteia privilegii în Indochina, între care crearea de baze aeriene în nord, spre frontiera cu China.

La începutul lui septembrie, japonezii au pus problema tranzitului forţelor lor militare prin Indochina spre graniţa cu China, pretenţie cu care amiralul Decoux

nu a fost de acord, aşa cum şi guvernul mareşalului Pétain s-a opus. Revenind după un timp în Indochina, generalul Nishihara, reprezentantul guvernului japonex. a adresat amiralului Decoux un Ultimatum în legătură cu dreptul de trecere a trupelor japoneze prin Indochina.

22 *Istorila diplomaţii*, vol. IV, p. 74; Arh. M.A.E., Fond 71. Japonia, Relaţii cu alte ţări, vol. 10, Copie după raportul Legaţiei României la Tokyo, nr. 428 din 22 iulie 1940, fila 92; *Ibidem*, vol. 11, Copie de pe raportul Legaţiei României la Tokyo, din 5 iulie 1940, f. 52.

23 *Istorila diplomaţii*, vol. IV, p. 74.

— Ibidem, p. 77.

Decoux a respins ultimatumul şi a cerut sprijin guvernului de la Viehy, precum şi – guvernelor american şi britanic.

La 4 septembrie 19 – 10, ambasadorul american în Japonia, Grew, i-a declarat lui Matsuoka că ţara.sa era interesată în menţinerea*statu* – *quo-ului* în Extremul Orient, la fel. cum a ţinu’t să precizeze şi Camera lorzilor din Marea Britanie. Pentru moment „guvernul japonez a trebuit să: dea înapoi, declarând că Nishihara nu avea împuterniciri pentru a înainta ultimatumul.

La 19 septembrie, însă, acelaşi guvern de la Tokyo a înaintat autorităţilor franceze din Indochina noi cereri ultimative, însoţite de demonstraţii militare – navale, terestre şi aeriene în zona de sud a Chinei, în apropiere de graniţa cu Indochina. După ce guvernul german l-a sâătaait pe Pétain să accepte cererile japoneze, la 22 septembrie 1940, amiralul Became a cedat, ronnind la Hanoi acorduri politice şi militare cu japonezii. În comunicate laconice publicate la Tokyo şi Vichy, la 23 şi, respectiv., 27 septembrie 1940, erau înfăţişate obiectivele şi rezultatele negocierilor franco-nipone: „În vederea stabilirii unei noi ordini în Asia Orientală şi a rezolvării problemei chineze, s-au dus tratative în luna precedentă la Tokyo… S-au efectuat aranjamente fundamentale privind Indochina franceză… Japonia a dat. Franţei garanţii că… respectă pe deplin drepturile şi interesele franceze în Asia

Orientală şi în special suveranitatea asupra Indo-i franceze, iar, în schimb. Franţa a consimţit. să ofere armatei şi flotei japoneze posibilităţi pentru continuarea operaţiilor" 25.

Forţele militare japoneze se instalau la Haiphong şi dispuneau de trei baze aeriene la Tortkin, cu un efectiv de 6.000 soldaţi. Chiar în ziua semnării acordurilor, forţe militare japoneze, aflate în sudul Chinei, au trecut în Indochina unde au luat în stăpânire o serie de puncte strategice importante2G. Formal, autoritatea administrativă în Indochina rămânea în mâna francezilor.

Succesul politico-diplomatic dobândit prin aceste acorduri impuse Franţei viehyste venea aproape concomitent cu încheierea, la Berlin, a alianţei tripartite germano-italo-niponă, prin semnarea la 27 septembrie 1940 a *Podului* dintre cele trei puteri. Nevoia de cooperare în vederea ducerii războiului şi perspectiva – întrevăzută

2 = *Relaţii internaţionale în acte şi documente*, vol. II., p. bi, 20 *Istorila diplomaţii*, vol. IV, p. 78.

ăupă succesele militare obţinute până la acea dată – de a stăpâni lumea, au dus la constituirea acestei alianţe şi la definirea. Într-o primă formă, a sferelor de dominaţie a celor trei state agresoare în care trebuia introdusă ordinea nouă, fascistă.

„Japonia – glăsuia primul articol – recunoaşte şi respectă conducerea de către Germania şi Italia a operei de creare a unei noi ordini în Europa", pentru ca articolul al doilea să prevadă angajamentul Germaniei şi Italiei de moaşte şi respecta „conducerea de către Japonia a operei de creare a unei noi ordini în marele spaţiu răsări asiatic" 2/.

Cei trei aliaţi se declarau de acord să colaboreze, se obligau să se sprijine „prin toate mijloacele politice, economice şi militare", în cazul când unul dintre ei ar fi fost supus unei agresiuni „din partea unei puteri care în prezent nu participă la războiul european şi în conul chino-jnponez".

Pentru aplicarea prevederilor pactului era prevăzută

a imediată a unor comisii tehnice comune. Din motive lesne de înţeles, prin cel de-al cincilea articol, cei trei e că „acordul de faţă nu atinge în niciun fel statutul politic existent în prezent între fiecare dintre cei trei parteneri ai acestui acord şi Uniunea Sovie

1*28.

Pactul avea o valabilitate de 10 ani din momentul intrării lui în vigoare, ceea ce s-a petrecut chiar din ziua semnării lui.

nistrul de externe, Matsuoka, a încercat să întărească ideea că membrii Pactului tripartit doreau ca nicio ţară neutră, mai ales Statele Unite, să nu fie antrenată în războiul european sau în conflictul chino-japonez, că participarea Japoniei la acest pact „nu însemna deloc că ea are intenţia să ia parte la războiul european sau să stimuleze ostilitatea acestor state, cu condiţia ca ţările care nu participă la războiul european sau la conflictul japono-chinez să nu atace pe niciunul din membrii acestui pact şi să nu împiedice realizarea planului japonez de stabilire a unei sfere de coprosperitate est-asiatică". Japonia – declara Matsuoka va fi fericită să întreţină cu ele – (statele neutre, *n.n.*) – relaţii de prietenie şi să împartă cu ele darurile naturii

K Ibidem, p. 68. *x* Ibid tin.

acestei regiuni". Se înţelege interesul şi dorinţa staţele-i membre ale Pactului tripartit de a-şi desfăşura nestingherit acţiunile expansioniste, în Europa şi Asia, fără să aibă împotriva lor state neutre ca Statele Unite şi Uniunea Sovietică.

Presa japoneză, ameţită de succesele diplomatice din vara lui 1940, s-a dezlănţuit într-o intensă acţiune pagandistică, mărturisind, în fapt, intenţiile cercuri ioc politice şi militare de la Tokyo. Se cerea, între altele, ca Anglia şi Statele Unite să renunţe la Xianggang (Hong Kong) să dezarmeze Filipinele, Singapore şi Guam; să fie lichidate interesele anglo-americano-franceze din Asia de est şi sud-est unde trebuia creată, sub conducerea Japonie i. Marea Asie Orientală din care să facă parte Indochina,

Thailanda. Malaesia, Indiile olandeze, Australia, Noua Zeeland a, India şi Siberia Orientală. Cercurile militare, conştiente de pregătirea insuficientă din punct de vedere militar a Angliei şi Statelor Unite şi de dispariţia efectivă a puterii militare franceze şi olandeze, cereau guvernului Konoye trecerea la acţiuni energice în zona de sud-i Pacificului. „Noi nu avem altceva de ales deci! să recipităm în cel mai puternic uragan – declara în toamna anului 1940, Takahashi, fostul comandant al flotei unificate japoneze. Este ultima noastră şansă de a putea avansa spre sud". Atunci, însă, la Tokyo, prevala încă ideea că împrejurările nu erau chiar atât de favorabile pentru o acţiune în forţă din partea puterii militare japoneze. Problemele trebuiau rezolvate tot cu mijle diplomaţiei. Ofensiva de cucerire paşnică a Indiiloi olandeze s-a desfăşurat în vara şi toamna anului 1940. Guvernul Konoye a trimis în Indonez ia o misiune de ministrul comerţului şi industriei, pentru a ia un contract de achiziţionare a 1, 8 milioane tone II Misiunea nu a avut rezultate, benzina pentru avioane, licitată de japonezi, fiind livrată de olandezi numai Marii Britanii. Deoarece Conferinţa imperială din 19 septembrie 1940, la care au participat împăratul, principalii miniştri şi şefii militari, hotărâse să obţină detaşarea Indiilor olandeze de Olanda şi să implanteze aici influent i preponderentă a Japoniei, în decembrie 1940, în Indonezia şi-a făcut apariţia o nouă misiune japoneză uşa de fostul ministru al afacerilor externe, Yoshiza

— „A. Doubiński, G. Efimov, op. cit., *p*. 206.

Wţ Kenkichi, scopul ei constând în realizarea extinderii aomerţului japono-indonezian, îndeosebi prin obţinerea de aici a cauciucului „petrolului, cuprului şi cositorului. Autorităţile olandeze s-au opus ofensivei „pasokft" a Ja-goniei, solicitând în continuare ajutorul anglo-american cane s-a limitat, însă, la sfatul de a nu accepta asemenea avansuri. În cele din urmă, la 17 iunie 1941, trata: i-vele au fost abandonate.

Aşa cum s-a arătat, diplomaţia japoneză a găsit un

teren prielnic acţiunilor sale în Thailanda unde cercurile conducătoare, pe fondul slăbiciunii generale a poziţiilor puterilor coloniale, au trecut la realizarea planului aşa-zisei „Mari Thailande”, Planul consta în acapararea unor teritorii vecine din Indochina. Sprijinitor al pretenţiilor guvernului de la Bangkook a devenit Japonia. Ambasadorul acesteia la Berlin, Ōshima, a cerut lui Ribbentrop să facă presiuni asupra guvernului de la Vichy pentru a nu trimite întăriri militare în Indochina, ceea ce Ribbentrop a făcut şi Vichy-ul s-a executat. În schimb, în porturile thailandeze au ancorat vase militare japoneze. Pentru discutarea pretenţiilor teritoriale ale Thailandei. s-a organizat o conferinţă la care au participat reprezentanţii Thailandei, Franţei şi Japoniei. Lucrările acestei conferinţe au început la 7 februarie 1941 la Tokyo şi au fost prezidate de Matsuoka. Prin presiuni şi ameninţări, japonezii au impus încheierea unui acord, la 9 mai 1941, între Thailanda, Franţa şi Indochina, prin care Thailanda primea, pe seama Cambodgiei, un teritoriu de 30.000 km², locuit de trei milioane oameni. Japonia garanta îndeplinirea acordului şi îşi asuma rolul de arbitru30. Totodată, japonezii au obţinut încheierea unor protocoale în care se prevedea că Thailanda şi Indochina franceză să nu intre în niciun fel de alianţă cu o a treia putere sau cu alte puteri, care aveau scopuri economice sau militare ostile Japoniei. De asemenea, Japonia şi Indochina franceză au semnat, la 9 mai 1941, convenţii comerciale şi de navigaţie, documente prin care japonezii au putut să se amestece direct în viaţa economică a Indochinei, orientând-o în direcţia intereselor lor.

Paralel cu aceste acţiuni menite să asigure preponderenţa niponă în zone lipsite de apărare, diplomaţia japoneză a continuat să spere – în ciuda existenţei unui „cu

30 *Istorila* diplomaţii, vol. IV, pp. 30, 117.

vvmi: pro-japonez la Canton – în anihilarea rezistenţei chineze, ceea ce: i-ar fi uşurat mult sarcina expansiunii în sud-esâu’ Asiei. În acest scop, Matsuoku a

trimis în misiune la Xianggang (Hong Kong), pe Kadziri şi Maisumolo, consilieri ai Ministerului de externe, pentru a contacta *ceste** zentarâţi ai guvernului lui Jiang Jeshi. În acelaşi linip, o misiune similară avea generalul Kogasa. Demersurile japoneze am rămas, însă, fără ecou, guvernul de la Chongqbâg refuzând să discute cu japonezii. În această situaţie, amaa-Saderai Japoniei pe lângă „guvernuliui Wang Tsing Wei, fosiul premier Abe, a încheiat cu acesta, *le VA*) noiembrie l! 940, un a<a-/is tratat de colaborare şi ei leva protocoale, prin care Japonia dobândea dreptul de control asupra economiei regiunilor ocupate şi subordonarea guvernului Wang faţă de Tokyo în toate chestiunile de politică internă şi externă: }*1*.

În scopuri propagandistice, japonezii se angajau să-şi retragă forţele militare din China la doi ani după *betaoi*na; putut. şi. totodată, să ienunţe la concesiunile kvr în favoarea guvernului Wang Using Wei.

Cum opţiunile politice şi diplomatice ale Japoniei s-au orientate aproape în exclusivitate „spre Mările Sudului, guvernul de la Tokyo şi ca urmare a experienţelor nefericite din 1938 şi 1939, precum şi a relaţiilor existente între Germania şi Uniunea. Sovietică după 23 august 1939, a căutat să ajungă la o reglementare a raporturilor cu Uniunea Sovietică, ceea ce, de altfel, convenea guvernului de la Moscova. Au fost începute tratative în noiembrie 1939, care au dus la semnarea unui acord, în decembrie acelaşi an, prin care Japonia s-a angajat să achite imediat datoria pentru Calea ferată est-chineză. Ministrul de externe, Arita, a declarat, la 19 ianuarie 1940, ambasadorului sovietic la Tokyo, C.A. Smetanin, că departamentul său va acţiona pentru continua îmbunătăţire a relaţiilor cu statul sovietic.

Tratativele sovieto-japoneze au continuat discuţiile vizând reglementarea problemelor de frontieră între R.P. Mongolă şi Manciuko, ajungându-se, la 9 iunie 1940, la încheierea unui acord în acest sens. Negocierile ulterioare, din a doua jumătate a anului 1940, au urmărit încheierea unei convenţii asupra pescuitului. Programul guvernului

Konoye, adoptat la 27 iulie 1940, viza realizarea „Marii Sfere de coprosperitate a Asiei Orientale”, motiv

31 *Ibidem*, p. 82; J. Lequiller, *of>*, *cât*, p, 839, a care Japonia trebuia să reglementeze definitiv problema relaţiilor eu Uniunea Sovietică pentru a-şi-asispatele în condiţiile orientării efortului politic şi militar spre sud-estul Asiei *şi* Pacificului de sud. De aceea. ambasadorul japonez la Moscova, Togo, a propus începere;! de tratative pentru încheierea unui tratat de neutralitate. la baza acestuia trebuind să stea Convenţia de la Beijing din 1925, care, însă, neglija drepturile sovietice în partea de nord a Sahalinului. Or, condiţia pe care partea sovietică a pus-o era tocmai lichidarea concesiunii japoneze din această parte a insulei. La 30 octombrie 1940, guvernul japonez a avansat o nouă propunere, cerând încheierea unui pact de neagresiune, după care ar fi urmat r. soluţii la toate problemele „spinoase” sovieto-japoneze. O asemenea propunere dovedea cât se poate de clar că, încheierea *Pactului tripartit*, Japonia abandonase, sau era decisă să abandoneze, varianta unei ofensive milita nord, deci împotriva Uniunii Sovietice. Din acest punct şi din această cauză, relaţiile dintre Japonia şi Germania s-au contorsionat şi s-au contrariat reciproc, obiectivele strategice fundamentale ale celor două puteri fiind net diferite. Orientându-se spre declanşarea agresiunii împotriva Uniunii Sovietice, Germania hitleristă a căutat să întărească cooperarea cu Japonia pentru a o folosi ca un mijloc de presiune dinspre răsărit, eventual ca aliat în războiul antisovietic.

După ce, la 18 noiembrie 1940, guvernul sovietic a răspuns demersului japonez din 30 octombrie, că nu putea încheia un tratat de neagresiune sau de neutralitate fără să fi fost rezolvate principalele probteme sovieto-japoneze, între care lichidarea concesiunii japoneze din Sahalinul de nord, cerere respinsă de guvernul de la Tokyo, Matsuoka a micat, la 11 februarie 1941, ambasadorului sovietic tanin. că în scurtă vreâne va merge la Moscova şi Berlin, principalul scop al călătoriei sale fiind acela „de a se

întâlni cu conducătorii guvernului sovietic”.

Între timp, la 3 februarie, la Berlin, Hitler şi Ribbmtrop au primit în audienţă, cu prilejul încheierii misiunii sale în Germania pe ambasadorul Japoniei, Kurusu. Hitler i-a declarat că între Germania şi Japonia nu existau motive de conflict „întrucât germanii vor duce o politică colonială ne sol african, unde japonezii nu au interese”. Mai mult, a spus Hitler, „cele două ţări au duşmani comuni, între alţii Anglia şi America. O altă ţară, Rusia, nu este momentan, în mod sigur, un duşman, dar reprezintă un pericol pentru ambele ţări” 32. La 23 februarie, Ribbentrop i-a declarat ambasadorului Ōshima, proaspăt instalat în post în locul lui Kurusu, că Germania supraveghea „cu atenţie” şi cu „siguranţă calmă” evoluţia evenimentelor din Extremul Orient. Ōshima a aflat despre pregătirile intense de război ale Germaniei, aluziile făcute dezvăluind că obiectivul viitorului atac ar fi Uniunea Sovietică. „Dacă Germania ar pierde războiul, steaua sovietică s-ar ridica deasupra Europei” a spus Ribbentrop. „În interesul său, Japonia trebuie să intre în acţiune cât mai repede posibil. Astfel ar fi spulberate poziţiile cheie ale Angliei în Extremul Orient. De partea sa, Japonia şi-ar asigura poziţiile în Extremul Orient, ceea ce nu se poate face decât prin război” 33. Adică, în acel moment, războiul Japoniei împotriva Angliei. La 5 martie 1941, Hitler a semnat Directiva nr. 24 privitoare la colaborarea cu Japonia. „Scopul iniţial al acestei colaborări bazate pe pactul tripartit – glăsuia acest document – constă în a împinge Japonia *să întreprindă cât mai repede operaţii active în Extremul Orient* (s.n.). Prin aceasta, forţele engleze vor fi slăbite şi centrul de greutate al intereselor S.U.A. se va transfera în Oceanul Pacific. Cu cât aceasta se va produce mai curând, cu atât Ja-l ponia va avea mai multe şanse de succes”.

Coordonarea planurilor operative ale ambelor puteri trebuia încredinţată înaltului Comandament al liotei care urma să se conducă după următoarele principii: a) Scopul comun al războiului trebuie formulat astfel „Trebuie zdrobită rapid Anglia şi, totodată, de evitat ca S.U.A. să

intre în război”; b) Ducerea războiului împotriva flotei comerciale; c) Nevoia de materii prime a statelor Axei impune ca „Japonia să ocupe acele teritorii ce îi sunt indispensabile pentru continuarea războiului, îndeosebi, în cazul unui amestec al Statelor Unite”; d) „Ocuparea Singapo-relui – punctul de sprijin al Angliei în Extremul Orient – este hotărâtoare pentru victoria întregului război dus de cele trei puteri” 34.

În încheierea Directivei, Hitler ordona să nu se comunice japonezilor niciun fel de date în legătură cu planul Barbarossa.

32 Andreas Hillgruber, *Les entretiens secrets de Hitler*, *sep tembre 1939-decembre 1941*, Fayard, Paris, 1969, p. 460 – 461.

33 *Ibidem*

84 Ibidem, p. 437 – 438.

La 23 martie 1941, ministrul de externe al Japoniei, Matsuoka Yosuke, a sosit la Moscova, unde a declarat că va reveni după călătoria în Germania, pentru a începe noi negocieri care să ducă la îmbunătăţirea relaţiilor sovieto-ja-poneze.

La Berlin, unde a descins la 26 martie, Matsuoka a avut întrevederi şi discuţii cu Hitler şi Ribbentrop care, în fapt, au fost primii care s-au condus după „principiile” Directivei nr. 24. Hitler şi-a expus dorinţa de a vedea Statele Unite rămânând în afara războiului, Japonia să intre imediat în război împotriva Angliei (care trebuia îngenuncheată până la trecerea la aplicarea planului Barbarossa) ş.a. Hitler i-a dat de înţeles că în relaţiile germano-sovietice s-a schimbat ceva. „Germania, spunea Hitler, a încheiat cu Rusia tratatele care se ştiu, dar ceea ce este încă mai important pentru ea, este faptul că dispune de 160 sau 180 de divizii pentru a se proteja, la caz de nevoie, de Rusia”, în cuvântul său, şeful de la Gaimusho, după ce l-a flatat pe Hitler, regretând că Japonia n-are în frunte un asemenea om şi rugându-l pe acesta să păstreze totala discreţie asupra acestor declaraţii, l-a încredinţat că la Moscova el făcuse lui

Molotov doar… „o vizită de curtoazie”, că numai la propunerea insistentă a acestuia l-a vizitat pe Stalin.

Mai mult protocolar, Matsuoka a declarat că „Japonia va fi întotdeauna un aliat loial al Germaniei” şi a menţionat că i-a împărtăşit lui Stalin părerea guvernului imperial că anglo-saxonii „… sunt inamicii comuni ai Japoniei, Germaniei şi Rusiei Sovietice”. După părerea lui Matsuoka, Stalin s-a arătat favorabil acestui punct de vedere şi dispus ca, la înapoiere, să mai discute această problemă. Rezultă din toate acestea că naziştii nu acordau prea multă încredere” aliaţilor lor japonezi, nici aceştia nu aveau încredere prea mare în hitleriştii care îi mai înşelaseră. Mai mult chiar, Matsuoka nu putea să-l creadă pe Hitler în declaraţiile lui bombastice privind înfrângerea Angliei. Liderii niponi, ştiau, şi nu numai ei, că bătălia Angliei fusese pierdută de Germania nazistă.

După o scurtă vizită la Roma, unde s-a întreţinut cu Benito Mussolini, la 1 aprilie, şi la Vatican, unde a fost primit de papa Pius al XII-lea, la 2 aprilie, Matsuoka a revenit la Berlin şi la 4 aprilie a avut o nouă întrevedere < Hitler. Relatându-i acestuia despre întrevederile avute! peninsula italică, Matsuoka şi-a dezvăluit impresiile cu pl vâre la Mussolini, la ideile acestuia dintre care a reţinut cu deosebire aprecierea dictatorului Italie fasciste că inamicul principal pentru puterile tripartite sunt S.U.A., iar pe lecui secund, Uniunea Sovietică. Probabil că, atât Hitler cât şi Ribbentrop au considerat că nu era cazul să dezvăluie lui Matsuoka secretul piinului Barbarossa şi că deja îi spuseseră prea multe referitoare la schimbările ce surveniseră în relaţiile germano-sovietice. Aşa încât, la această problemă, n-au mai adăugat nimic.

Şeful diplomaţiei japoneze, la rândul său, înţelesese prea bine că treburile erau mult mai încurcate şi nu numai în bătălia Angliei ci şi în Africa de Nord, în Balcani, unde italienii suferiseră înfrângeri grele, iar germanii aveau de întâmpinat dificultăţi neprevăzute. Toate acestea l-au determinat pe Matsuoka să înfăptuiască fără întârziere indicaţiile guvernului său.

La 7 aprilie 1941, Matsuoka a revenit la Moscova, amorsând negocierile pentru încheierea unui pact de neutralitate cu Uniunea Sovietică.

Discuţiile au fost anevoioase, japonezii continuând să refuze satisfacerea dorinţei sovieticilor privind lichidarea concesiunilor japoneze din Sahalinul de nord. Au cedat în cele din urmă, şi, la 13 aprilie 1941, s-a semnat *Tratatul de neutralitate sovieto-japonez* care va avea o importanţă capitală pentru cele două state în cursul celui de-al doilea război mondial. Cele două părţi se obligau să menţină între ele „relaţii paşnice şi prieteneşti" şi să-şi respecte reciproc integritatea şi inviolabilitatea teritorială. În cazul în care una din ele ar fi constituit obiectul unor acţiuni militare din partea uneia sau mai multor terţe puteri, cealaltă parte va respecta neutralitatea în cursul întregului conflict. Pactul se încheia pe o durată de cinci ani 35.

Din acest moment, în pofida alianţei cu Germania şi cu toate demersurile şi presiunile din partea acesteia. Japonia s-a decis definitiv pentru acţiune în sud. Evident, Hitler şi ceilalţi conducători nazişti au fost pe cât de surprinşi, pe atât de nemulţumiţi de încheierea pactului sovieto-japonez, tot atât de surprinşi şi de nemulţumiţi cum au fost japonezii la încheierea pactului sovieto-german în august 1939.

În timpul celor două popasuri la Moscova, Matsuoka a avut întrevederi şi convorbiri cu ambasadorul Statelor

35 *Relaţii internaţionale în acte şi documente*, vol. II, p. 87.

Unite în legătură cu relaţiile dintre ţările lor. La 24 martie 1941, a declarat interlocutorului său că Japonia nu va lupta împotriva Statelor Unite, iar dacă un conflict ar izbucni între cele două ţări acesta ar fi „numai rezultatul acţiunii din partea Statelor Unite" i6.

La începutul lui aprilie 1941, Matsuoka a repetat ambasadorului american că „Japonia nu are de gând să intre în război împotriva Statelor Unite, dar situaţia poate să se schimbe, dacă Statele Unite declară război Germaniei" 37. În acelaşi timp, Matsuoka a făcut apel la

sprijin din partea guvernului preşedintelui Roosevelt în vederea încheierii războiului din China, în sensul intervenţiei americane pe lângă Jiang Jieshi pentru ca acesta să cedeze, nemaiacordându-i ajutor şi determinându-l să accepte condiţiile puse de Japonia.

În timpul celei de-a doua vizite la Moscova, Matsuoka a primit, prin intermediul ambasadorului Marii Britanii, o scrisoare din partea premierului Winston Churchill în care acesta sublinia absurditatea coalizării Japoniei cu Germania în războiul împotriva Angliei, avertizând cu superioritatea certă a flotelor anglo-americane şi a puterii economice a Statelor Unite.

Revenit la Tokyo, Matsuoka i-a răspuns lui Churchill printr-o telegramă, în care arăta că „politica externă a Japoniei este determinată după analiza atentă şi luarea în consideraţie a tuturor factorilor", ea fiind orientată „spre realizarea marelui scop de rasă – înfăptuirea în lume a principiului «întreaga lume sub un singur acoperiş» „38. De fapt, între timp începuse jocul diplomatic al Japoniei cu Statele Unite, în spatele căruia se ascundeau pregătirile militare ale Japoniei pentru eventuala înfruntare cu americanii, încă din august 1940, comandamentul flotei maritime militare nipone avertizase că pregătirea războiului împotriva Statelor Unite şi Marii Britanii necesita nu mai puţin de opt luni. Evident, pentru japonezi ar fi fost mult mai simplu şi de dorit ca interesele lor în Asia de sud-est să fie recunoscute fără să fie nevoiţi să ducă războaie şi diplomaţia de la Tokyo s-a pus cu toate forţele în slujirea acestui obiectiv, iniţiind tratative cu Statele Unite încă de la sfârşitul anului 1940. Un fapt de extremă importanţă

36 *Foreign Relations o* (*the Untied States*. *Japan*, *1931 – 1941*.

II, Washington, 1943, p. 144.

37 *Istorila diplomaţii*, vol. IV, p. 119.

„J *b idem*.

pentru cercurile politice şi militare americane a fost deţinerea, din mai 1940, a codului secret japonez, folosit

de flota militară, de marina comercială şi de Ministerul Afacerilor Externe, ceea ce a pus pe americani în situaţia de a cunoaşte exact şi înainte de negocieri adevăratele intenţii ale Japoniei.

Tratativele americano-nipone din iarna 1940/1941- aveau caracter neoficial, la ele participând oameni de afaceri, clerici, militari 39.

La începutul lui februarie 1941, în calitate de ambasador al Japoniei în Statele Unite a fost numit amiralul Nomura Kichisaburo, personaj înclinat spre realizarea unei înţelegeri cu americanii. Nomura a fost primit de către preşedintele Roosevelt la 14 februarie şi de Secretarul Departamentului de Stat, la 8 martie 1941. Acesta din urmă, Cordell Hull, a expus principiile fundamentale ale politicii Statelor Unite în Extremul Orient, cerând totodată ca Japonia să renunţe la folosirea forţei în rezolvarea problemelor Pacificului de sud, să considere ajutorul american dat Angliei drept un fapt împlinit, să promită adoptarea unei poziţii de neutralitate în cazul intrării Statelor Unite în război cu Germania, să-şi retragă trupele din China şi din Indochina. Ambasadorul Nomura a ţinut să declare lui Hull că „cea mai puţin frumoasă înţelegere este mai bună decât războiul –, iar războiul dintre Japonia şi Statele Unite ar fi „o crimă" 40. Odată cu întrevederea avută cu Hull, Nomura a intrat în grupul negociatorilor japonezi, tratativele cu Statele Unite luând caracter oficial.

La 4 aprilie 1941, negociatorii nipono-americani au întocmit proiectul unui document intitulat *Realizarea înţelegerii între Japonia şi America*, care la „5 aprilie a fost înaintat guvernelor celor două ţări. În întrevederile din 14 şi 16 aprilie, Nomura şi Hull şi-au expus punctele de vedere asupra conţinutului proiectului.

Secretarul de Stat american l-a declarat nesatisfăcător şi a pretins ca tratativele să aibă la bază patru principii: *respectarea integrităţii teritoriale şi a suveranităţii tuturor statelor*, *neamestecul în treburile interne ale altor state*.

39 Din partea Japoniei – industriaşul Tgawa, generalul Muto etc., din partea Statelor Unite – liderul catolic Drout (*istorila diplomaţii*, vol. IV, p. 120).

40 *Foreign Relations of the United States-Japan, 1931 – 1941*, vol. II, pp. 389 – 396.

egalitate în materie de comerţ, nefolosirea forţelor milita pentru modificarea situaţiei în Oceanul Pacific4 l (*s.n.*).

În urma observaţiilor făcute de guvernele american şi japonez, a fost redactat un nou proiect de acord care prevedea ca Manciuria să fie rezervată Japoniei, iar Statele *t* Unite să recunoască Manciuko precum şi alte interase japoneze în China, să sprijine „fuzionarea" guvernelor Wang şi Jiang, să furnizeze Japoniei materii prime strategice şi credite. În schimb, japonezii se declarau dispuşi să contribuie la restabilirea principiului „porţilor deschise" în China şi să-şi retragă treptat trupele din această ţară.

Deşi cereau mult şi ofereau puţin, militariştii japonezi erau nesatisfăcuţi de noua variantă a proiectului de acord cu Statele Unite, ei dorind „reglementarea" problemei chineze fără amestecul vreunei alte puteri 42.

Ţinut la curent cu mersul tratativelor, Matsuoka pretindea ca Statele Unite să se angajeze că vor rămâne neutre în cazul unui război între Japonia şi Anglia, aşa cum îi ceruse cu insistenţă Hitler. Comunicând lui Hull asemenea pretenţii, Nomura a aflat în şeful diplomaţiei americane un „om de gheaţă".

Conferinţa imperială, convocată de Konoye la 18 aprilie 1941, a analizat mersul tratativelor cu americanii şi a decis ca acestea să fie continuate.

Revenit la Tokyo din călătoria la Moscova şi Berlin. Matsuoka a declarat împăratului Hirohito, în audienţa din 8 mai, că dacă Statele Unite intrau în război cu Germania, Japonia trebuia să atace Singapore, iar dacă Germania ar începe războiul cu Uniunea Sovietică datoria Japoniei consta în atacarea Siberiei. Pentru monarhul japonez ideile lui Matsuoka erau mai mult decât periculoase, aplicarea

lor trebuind să ducă, de fapt, la antrenarea Japoniei într-un război simultan cu Statele Unite, Uniunea Sovietică şi Marea Britanie 43.

Considerate ca „nesănătoase”, părerile lui Matsuoka nu au fost luate în seamă.

Guvernul japonez nu şi-a informat aliaţii – germanii şi italienii – despre tratativele iniţiate cu americanii. Când aceşti aliaţi au luat cunoştinţă de ele s-au înfuriat. Astfel, la 3 mai 1941, Ribbentrop i-a declarat ambasadorului Ōshima că nu înţelegea adevăratele intenţii ale Japoniei

4 *Ibidem*, p. 407; *Istorila diplomaţii*, vol. IV. p. 121.

42 *Ibidem*.

43 J. Lequiller, op. cit., p. 376.

şi că aliatul nipon nu-şi îndeplinea promisiunea de i se angaja în războiul cu Anglia, atacând baza navală a acesteia de la Singapore, aşa cum promisese Matsuoka. Aceleaşi reproşuri i-au fost aduse lui Maisuoka la 6 mai 1941, de către ambasadorul Germaniei la Tokyo, generalul Ott. Ţinând seamă de asemenea critici şi reevaluând propriile interese din punctul de vedere al cercurilor militare, Ministerul de Externe al Japoniei a operat modificări în ne ui proiect de acord cu Statele Unite, în sensul angajamentului Japoniei de a-şi îndeplini obligaţiile asumate faţă de Germania şi Italia, a voinţei sale nestrămutate de a reglementa singură problemele conflictului cir China şi necesităţii de a interveni cu forţe militare în Pacificul de Sud, dacă situaţia şi acţiunile unor state ar fi impus-o 44.

Înainte de a înfăţişa aceste cereri guvernului american, la sfatul lui Matsuoka, Nomura a pus problema încheierii unui pact de neutralitate între Japonia şi Statele Unite, sugestie la care Secretarul Departamentului de Stat nu a răspuns. În acelaşi timp, germanii au exercitat puternice presiuni asupra diplomaţiei nipone pentru a împiedica realizarea unei înţelegeri cu Statele Unite. Astfel, Ribbentrop, în întrevederea cu ambasadorul Ōshima, din 9 mai.1941, a acuzat pe japonezi de iniţierea tratativelor, a reamintit angajamentul asumat de a fi

alături de Germania în cazul unui conflict armat cu Uniunea Sovietică şi de a ataca baza navală britanică de la Singapore. Ribbentrop căuta să convingă pe japonezi de pericolul pe care l-ar reprezenta pentru Japonia o înţelegere cu Statele Unite.

Paralel, la Tokyo, ambasadorul Ott a cerut lui Matsuoka să aducă la cunoştinţa aliaţilor săi conţinutul negocierilor cu Statele Unite şi să nu înainteze răspunsul său delegaţiei americane până când Ribbentrop nu l-ar fi cunoscut şi nu şi-ar fi spus părerea. Japonezii trebuiau să avertizeze pe americani că sprijinirea Angliei cu materiale de război ar putea provoca izbucnirea războiului între Japonia şi Statele Unite. Deşi a promis germanilor că Japonia va acţiona în aşa fel încât să nu lezeze prevederile *Pactului tripartit* el nu. a aşteptat ca Ribbentrop să-i dea sugestii şi a ordonat lui Nomura să înainteze răspunsul guvernului său celui de la Washington45.

44 *Istorila diplomaţii*, vol. IV, p. 122.

45 *Ibidem*, p. 123.

Proiectul de acord modificat de către japonezi a fost înmânat de Nomura lui Hull la 12 mai 1941. În linii principale el prevedea: 1) recunoaşterea de către Statele Unite a Pactului tripartit, drept „acord de apărare”; 2) guvernul Statelor Unite, însuşindu-şi cele trei principii ale lui Konoye (din 22 decembrie 1938, n.n.) şi principiile înscrise în tratatul dintre guvernul japonez şi guvernul lui Wang Tsing Wei, să ceară guvernului lui Jiang Jieshi să înceapă tratative de pace cu Japonia. În caz de refuz, Statele Unite să nu mai acorde ajutor guvernului lui Jiang Jieshi; 3) restabilirea relaţiilor economice între Statele Unite şi Japonia; 4) garantarea reciprocă, americano-japoneză, a independenţei Filipinelor, în condiţiile statutului de neutralitate a arhipelagului; 5) autorizarea imigraţiei japonezilor în Statele Unite 46. Americanii constatau că în noul proiect japonez nu mai figura principiul „porţilor deschise”, dimpotrivă, se urmărea subordonarea totală a Chinei Imperiului nipon, ceea ce pentru americani era de neacceptat şi în acest mod nu se

putea ajunge la o înţelegere între cele două state. Totuşi, Washingtonul a considerat necesar să continue tratativele, la această decizie contribuind în măsură însemnată deteriorarea accentuată a relaţiilor americano-germane, ca urmare a aplicării „legii de împrumut şi închiriere", prin care Statele Unite ajutau Anglia şi dominioanele sale în efortul de război împotriva germano-italienilor.

De altfel, la 14 mai 1941, Matsuoka a declarat ambasadorului Grew că poziţia Statelor Unite în raporturile lor cu Germania se dovedea a fi „provocatoare". „Dacă Statele Unite vor însoţi convoaiele cu materiale (pentru Anglia, *n.n.*) şi în urma acestui fapt izbucneşte războiul între Statele Unite şi Germania – a spus Matsuoka – atunci, în conformitate cu articolul 3 al Pactului Tripartit, este inevitabil războiul între Japonia şi Statele Unite" 47. Au continuat, totodată, presiunile germane asupra Japoniei pentru a o determina să nu încheie niciun acord cu americanii, iar dacă, totuşi, acordul se realiza să fie înserat în el obligaţia Statelor Unite de a nu se amesteca în războiul dintre Axă şi Anglia, precum şi angajamentele Japoniei în conformitate cu prevederile Pactului Tripartit.

46 *Ibidem*, p. 124; J.-B. Duroselle, op. cit., p. 450.

47 J. Grew, *Ten years în Japan*, New York, 1944, pp. 383 – 389 1

Jstorila diplomaţii, vol. IV, p. 125.

Ribbentrop la Berlin şi Ott la Tokyo cereau japonezilor să fie ţinuţi la curent asupra negocierilor şi, evident, să li se ceară părerea în formularea răspunsurilor către americani 48.

La 31 mai 1941, Cordell Hull a înaintat lui Nomura un contraproiect, cu caracter neoficial, în care americanii reluau vechile lor propuneri, ceea ce a făcut ca, în şedinţele sale din 11 şi 12 iunie, Conferinţa imperială, la insistenţele lui Matsuoka, să-l respingă. La 21 iunie, Cordell Hull a predat lui Nomura contraproiectul oficial american care a intrat în posesia guvernului de la Tokyo la 24 iunie 1941.

Războiul Germaniei împotriva Uniunii Sovietice, început la 22 iunie, a produs modificări însemnate în raportul de forţe internaţional, dar şi în atitudinile guvernelor japonez şi american.

La câteva ore de la producerea invaziei germane, Matsuoka l-a vizitat pe împărat şi a cerut ca Japonia să se alăture Germaniei. Apoi, a adresat lui Hirohito un memorandum în care se declara pe deplin convins că „Japonia trebuie să-şi unească forţele cu ale Germaniei şi să atace Uniunea Sovietică". Şeful Gaimusho considera că războiul cu Statele Unite trebuia evitat, însă, „în cazul intrării Americii în război, Japonia trebuie să lupte şi cu această ţară" 50. La conferinţele imperiale din 25 iunie şi 2 iulie s-a hotărât ca Japonia să rămână neutră, dar să continue a-şi extinde bazele şi poziţiile din Indochina în vederea unor operaţiuni militare ulterioare, împotriva Singaporelui şi Indiilor olandeze, contrar insistenţelor lui Matsuoka de a se renunţa temporar la aceste obiective şi, aşa cum cereau germanii, să atace în Siberia. Konoye voia să evite izbucnirea unui conflict armat cu Statele Unite şi spera să obţină din partea Washingtonului recunoaşterea „drepturilor Japoniei" în China în schimbul neutralităţii şi chiar a renunţării Japoniei la Pactul tripartit.

În cadrul acestor reuniuni, amiralul Nagano, şeful Statului Major al Marinei, ostil Pactului Tripartit, a declarat: „Atâta timp cât există această alianţă, reglementa

48 Documents *on German Foreign Policy*, Series D, vol. XII, pp. 810 – 833

49 *Foreign Relations of the United States*, *Japan*, *1931 – 1941*, vol. II, p. 44; *Istorila diplomaţii*, vol. IV, pp. 126 – 127.

D0 *Istorila diplomaţii*, vol. IV, p. 222.

re-a raporturilor diplomalice japono-americane nu este posibilă" 5 l.

Înfruntarea dintre grupul lui Matsuoka şi cel al premierului Konoye în legătură cu poziţia Japoniei faţă de războiul germano-sovietic a continuat în termeni duri.

Conferinţele imperiale din 10 şi 12 aprilie au reafirmat poziţia de neutralitate faţă de războiul germano-sovietic, dezavuând pe Matsuoka, care ceruse intervenţia alături de Germania şi chiar abandonarea tratativelor cu Statele Unite, folosindu-se în acest scop şi de intervenţia ambasadorilor german şi italian acreditaţi la Tokyo.

Conferinţa imperială din 2 iulie 1941 adoptase *Programul politicii naţionale a Imperiului în funcţie de schimbarea situaţiei*, care preconiza politica de creare a „sferei de coprosperitate a Marii Asii Orientale", utilizarea forţei în rezolvarea conflictului cu China, continuarea înaintării spre sud, ocuparea Indochinei franceze, strângerea legăturilor cu Thailanda. Faţă de războiul dintre Germania şi Uniunea Sovietică, documentul recomanda neamestecul, dar dacă conflictul s-ar extinde „într-o direcţie favorabilă Imperiului", Japonia trebuia să recurgă la forţa armată pentru a rezolva „problema nordică" & 2.

Văzând că previziunile sale privind distrugerea URSS în 15 zile nu se îndeplinesc, iar războiul cu aceasta se anunţa lung, anevoios şi istovitor, Hitler şi-a schimbat orientarea, depunând eforturi pentru a determina Japonia să deschidă front în Extremul Orient, folosind ca bază de pornire Manciuko. Chiar la 10 iulie 1941, J. von Ribbentrop a trimis instrucţiuni ferme lui Eugen Ott, ambasadorul german la Tokyo, pentru a lua toate măsurile şi a insista „... ca Japonia să intre cât mai curând în război împotriva Rusiei... cu cât mai repede se va produce aceasta, cu atât mai bine. Ţinta noastră este aceeaşi: să strângem mâna Japoniei pe magistrala feroviară Transsiberiană încă înainte de începerea iernii". Răspunsul lui E. Ott n-a întârziat şi el era plin de optimism „... încerc, scria el, prin toate mijloacele să obţin intrarea Japoniei în război împotriva Rusiei în cel mai scurt timp... Judecând după pregătirile militare, consider că intrarea în război a Japoniei în cel mai scurt timp este asigurată" 53.

51 *Ibidem*, pp. 222 – 223.

52 *Ibidem*, p. 223; A. Doubiński, G. Efimov, op. cit., p.

233.

53 A. Vianu, C. Buşe, Z. Zamfir, Gh. Bădescu, *Relaţii inter naţionale*... vol. II-Eugen Ott, ambasadorul Germaniei la Tokyo, către Joachim von Fubbentrop, 14 iulie 1941, p. 77 – 78.

În ziua de 14 iulie, acelaşi an, A. Hitler a avut o întrevedere, în prezenţa lui J. von Ribbentrop, cu generalul Hiroshi Ōshima, ambasadorul nipon la Berlin. După ce a expus, plin de emfază, mersul războiului împotriva URSS, führerul a insistat asupra câtorva idei şi anume: „... nimicirea Rusiei este de cel mai mare interes şi pentru Germania şi pentru Japonia. Rusia va fi totdeauna aliata inamicilor noştri". Atât Germania cât şi Japonia se află între două ameninţări. Germania la vest este ameninţată de SUA, iar la est de Uniunea Sovietică; Japonia este ameninţată la vest de URSS, iar la est de Statele Unite ale Americii. De aceea, el socotea necesar ca, împreună, cele două puteri să zdrobească atât pe sovietici cât şi pe americani. În finalul expunerii sale Hitler a revenit la ceea ce-l interesa în primul rând: „Distrugerea Rusiei trebuie să constituie opera politică capitală a Germaniei şi Japoniei. Şi noi vom putea să o realizăm cu uşurinţă coordonându-ne acţiunile şi tăind în acelaşi timp firul vieţii Rusiei" 5.

În mod cert, Hitler nu ştia nimic despre deciziile luate în cadrul Conferinţei de legătură din 2 iulie 1941 când japonezii optaseră pentru respectarea Pactului de neutralitate japono-sovietic din 13 aprilie 1941 şi pentru îndeplinirea programului Sudului. Declaraţiile unor personalităţi politice nipone precum că: „A ataca URSS este un act extrem de grav, care cere o profundă chibzuinţă", dacă au ajuns la urechile hitleriştilor, au fost, probabil, considerate simple opinii ale unor oameni izolaţi, neîmpărtăşite de majoritatea liderilor japonezi. 55.

Atitudinea lui Matsuoka în aceste săptămâni a fost mai mult decât ambiguă. În 2 iulie, el declara ambasadorului sovietic Smetanin că Japonia ar putea să „sprijine relaţiile de prietenie cu Uniunea Sovietică", în vreme ce ambasadorului Ott îi dădea să înţeleagă că nu

urmărea decât să inducă în eroare pe sovietici, întrucât pactul de neutralitate japono-sovietic nu avea nicio importanţă56.

La 12 iulie, guvernul Konoye a înaintat un ultimatum autorităţilor de la Vichy, prin care, deşi îşi afirma inM A. Hillgruber, Op. cit., Notes sur l'entration du Piihrer avec le comte Ōshima, au Grand Quartier general du Führer, le 14 Juillet 1941. de 17 h a 19. pp. 606 – 615.

— *Ibidem*, p. 605 – 606; *Marea conflagraţie a secolului XX*, *Al doilea război mondial*, p. 200.

68 *Istorila diplomaţii*, vol. IV, p. 223.

tenţia de a respecta suveranitatea Franţei asupra Indo-chinei, solicita acceptarea instalării unor noi baze militare japoneze în sudul peninsulei. Două zile mai târziu au început tratativele între emisarii japonezi şi reprezentanţii administraţiei franceze din Indochina, iar la 15 iulie, Ministerul de Externe al Japoniei a cerut, prin intermediul ambasadorului Ott, intervenţia Germaniei pe lângă guvernul de la Vichy pentru a-l determina să cedeze în faţa pretenţiilor japoneze, serviciu pe care germanii l-au făcut. Ambiguitatea politicii sale, nestatornicia şi spiritul aventurist l-au făcut pe Matsuoka indezirabil şi, pentru a-l înlătura, premierul Konoye la 16 iulie şi-a prezentat demisia. Imediat s-a constituit un nou guvern Konoye în care locul lui Matsuoka a fost luat de amiralul Toyoda Teigiro, fapt considerat drept pozitiv de către americani, dată fiind moderaţia de care amiralul făcuse dovadă până atunci. Speranţele s-au spulberat, însă, repede, Toyoda declarând ambasadorilor german şi italian că Japonia îşi va menţine neschimbată politica de alianţă cu Axa.

La 20 iulie, japonezii au adresat guvernatorului general al Indochinei franceze, amiralul Decoux, un nou ultimatum prin care pretindeau „aprobarea" ocupării sudului Indochinei şi instalarea unor baze militare japoneze la Saigon şi Comranh.

Neputincioase, autorităţile vichyiste au cedat şi, la 23 iulie 1941, s-a încheiat un protocol japono-francez de

„apărare comună” a Indochinei, era statornicită „colaborarea” în materie militară, se legaliza ocuparea de către trupele japoneze a nordului Indochinei şi dreptul de a se instala în sudul acesteia. Erau clare intenţiile japoneze de a folosi Indochina, nu numai ca bază pentru lovirea Chinei dinspre sud, ci şi de a-şi crea poziţii favorabile pentru expansiune înspre Malaesia, Indonezia şi Filipine.

Deciziile adoptate de către conducătorii japonezi la 2, 12, 14 şi 20 iulie au fost cunoscute imediat la Washington şi în faţa noii ofensive „paşnice” japoneze spre sud, americanii au trebuit să reacţioneze.

Summner Welles, Secretarul adjunct al Departamentului de Stat, a convocat pe Wakasugi, adjunctul lui Nomura, şi l-a prevenit în termeni categorici că dacă Indochina era ocupată, bazele tratativelor americano-japoneze erau distruse, declaraţie pe care a repetat-o şi lui Nomura la 23 iulie.

La 24 iulie, Nomura-a fost chemat de preşedintele Roosevelt care i-a declarat că timpul nu era trecut pentru a se încheia un acord de recunoaştere a Indochinei drept ţară neutră, ceea ce, desigur, impunea retragerea trupelor japoneze de pe teritoriul său. Cum japonezii nici nu se gândeau la o asemenea soluţie, trupele lor fiind deja semnalate la Comranh, guvernul american a dispus, la 26 iulie, „îngheţarea” fondurilor şi bunurilor japoneze din Statele Unite, în valoare de 130 milioane dolari, reducerea substanţială a exporturilor către Japonia, sistarea exportului benzinei cu cifră octanică mare. În aceeaşi zi, guvernul britanic a sechestrat capitalurile japoneze din metropolă şi din posesiunile sale şi a denunţat tratatele comerciale anglo-japoneze din 1911, japono-indian din 1934 şi birmano-japonez din 1937, precum şi contractul iraniano-japonez. Răspunsul guvernului Konoye la aceste presiuni americane şi engleze a fost ocuparea cu forţe militare a Indochinei de sud la 28 – 29 iulie 1941, efectivele japoneze fiind de 50.000 soldaţi. Tot la 28 iulie, japonezii şi-au instaurat controlul asupra activităţii societăţilor străine din China, exporturile către Statele

Unite, Anglia, Canada, Australia, India, Birmania, Malaesia britanică, Borneo britanic, Indiile olandeze şi Filipinele, fiind supus regimului licenţelor.

Statele Unite au trecut la aplicarea altor măsuri *de a* presiune şi descurajare, trimiţând în China un grup de consilieri militari, trecând armata filipineză sub comandament american, închizând Canalul Panamá pentru vasele japoneze.

Conferinţa imperială din 4 august 1941, sub presiunea cercurilor militare, a hotărât să se răspundă Statelor Unite în termeni categorici, documentul întocmit fiind înaintat de Nomura, la 6 august, lui Cordell Hull. Japonezii respingeau cererea de a se retrage din Indochina, promiţând; în schimb, că nu vor depăşi această zonă, de unde se vor retrage la sfârşitul războiului cu China; Statele Unite teebuiau să renunţe la orice acţiune militară în Pacificul de sud, deci inclusiv la măsurile de apărare în Filipine, să restabilească relaţiile comerciale normale cu Japonia, să constrângă Indiile olandeze să procedeze la fel, să recunoască „drepturile particulare” ale Japoniei în Indochina etc. 57

J. Lequiller, op. cit., p. 378.

Americanii, care cunoşteau dinainte aceste propuneri, le-au primit cu răceală şi. la 8 august 1941, le-au respins inacceptabile. Important este că, la 4 august, când au it formulate, punctele de vedere din cadrul conducerii nipone nu erau nici pe departe unitare. Astfel, amiralul Nagano, Şeful de Stat Major al Marinei, a arătat că stocurile de petrol erau suficiente numai pentru doi ani, iar victoria într-un război cu Statele Unite era îndoielnică. Premierul Konoye, ezitant, înclinând când spre tabăra intransigenţilor, când spre cea a moderaţilor, şi-a exprimat părerea că o întâlnire cu preşedintele Roosevelt i-ar permite să convingă pe şeful executivului american să admită teza japoneză privind „coprosperitatea Marii Asii Orientale”, în schimbul promisiunii de a se abţine de la război. Deşi ministrul de război, Tojo, a respins ideea, motivând cu reacţia ostilă din partea Germaniei, împăratul

s-a declarat de acord cu această soluţie.

Gordell Hull, datorită interceptării corespondenţei diplomatice japoneze, ştia că, la o asemenea întâlnire, Konoye nu putea aduce nimic nou, motiv pentru care a declarat lui Nomura că nu vedea utilitatea ei.

Tot la începutul lunii august 1941, guvernul japonez a cerut Thailandei să-i cedeze baze militare şi dreptul de control asupra producţiei de cauciuc, cositor şi orez, pretenţii faţă de care, luând cunoştinţă, Marea Britanie şi Sta-unite au protestat.

În condiţiile creşterii tensiunii dintre Japonia şi Statele Unite, între 9 şi 15 august 1941, a avut loc prima întâlnire dintre preşedintele Franklin D. Roosevelt şi premierul britanic Winston Churchill, în golful Argenţia din Newfoudiand. Aici s-au discutat, cu precădere, problemele Extremului Orient şi Oceanului Pacific. Roosevelt a declarat: „Statele Unite ale Americii consideră că dacă Japonia ocupă Thailanda, aceasta nu înseamnă *casus belli* pentru Anglia" şi a repetat că „trebuie întreprins totul pentru a se evita războiul cu Japonia" 58. Spiritul de moderaţie de care dădea dovadă preşedintele american era evident. Totuşi, el a avertizat că dacă Japonia nu punea capăt expansiunii sale şi nu-şi retrăgea armatele din Indochina, Statele Unite vor fi obligate să recurgă la măsurile necesare, ceea ce ar putea conduce la război cu Japonia.

În urma discuţiilor purtate, la 14 august 1941, Roosevelt şi Churchill au adoptat *Carta Atlanticului*, document de

08 *Istorila diplomaţii*, vol. IV, pp. 230 – 231, marei însemnătate pentru evoluţia raporturilor internaţionale în timpul şi după cel de-al doilea război mondial, îndeosebi prin afişarea unor principii precum: respingerea achiziţiilor teritoriale, dreptul fiecărui popor dte a-şi hotărî singur destinele, renunţarea la folosirea forţei, ş.a. *m*

La 17 august, ambasadorul Nomura a fost convocat de preşedintele Roosevelt la Casa Albă şi i s-a transmis avertismentul că dacă Japonia va face un pas mai departe

în politica expansionistă, Statele Unite vor fi constrânse să ia imediat toate măsurile necesare pentru salvarea drepturilor lor legitime.

Aşa cum apreciază istoricul J.-B. Duroselle, **Error! Hyperlink reference not valid.** ducând expresia cerută de Churchill – «toate măsurile, inclusiv războiul» – avertismentul lui Roosevelt a rămas timid" 60. În aceeaşi vreme, ambasadorul american Grew, cucerit de ideea unei întâlniri între Konoye şi Roosevelt, insista pentru realizarea ei, altfel, scria el, destinul Japoniei va trece în mâinile comandanţilor Armatei şi Marinei" 61. La Washington, însă, cei mai ostili unei asemenea întâlniri erau Hull şi Stimson care erau convinşi că înţelegerea sau pacea care ar putea rezulta de pe urma ei nu ar putea fi ceea ce trebuia, în cazul în care propunerea japoneză nu era o simplă manevră °3.

La 26 august, guvernul japonez a răspuns avertismentelor preşedintelui Roosevelt, declarând că era gata să-şi retragă trupele din Indochina dacă era rezolvat „incidentul" cu China sau dacă în Asia Orientală era instaurată o pace adevărată. Totodată, se cerea ca relaţiile de colaborare dintre Statele Unite şi Uniftnea Sovietică să nu se transforme într-o ameninţare la adresa Japonieifă. Pe lângă acest răspuns, comunicat americanilor la 28 august de către Nomura, a fost înaintat şi un mesaj din partea premierului Konoye către preşedintele Roosevelt în care se relua propunerea de întâlnire a celor doi oameni de stat. La sfatul colaboratorilor săi, Roosevelt a refuzat întâlnirea, dar a cerut continuarea tratativelor pe baza propunerilor americane din 21 iunie 1941 64. Se ajunsese la momentul în care balanţa a înclinat în favoarea celor care conside

60 *Relaţii internaţionale în acte şi documente*, vol. II, p. 111.

60 J.-B. Duroselle, op. cit., p. 453.

61 Ibidem.

62 *Ibidem*, pp. 453 – 454.

63 *Istorila diplomaţii*, vol. IV, p. 232.

64 J.-B. Duroselle, op. cit., p. 454; *htorila diplomaţii*,

vol.
IV, p. 232 – 233.

râseră că tratativele cu Statele Unite erau inutile, că războiul era singura soluţie pentru reglementarea chestiunilor privind supremaţia în Asia de sud-est şi în zona Pacificului, în fapt, ceea ce s-a întrevăzut şi preconizat de către conducerea militară, încă din iarna 1940/1941, s-a confirmat: pregătirile militare trebuiau să fie în centrul preocupărilor, încât, odată momentul propice sosit, diplomaţia să lase să vorbească armele. În ianuarie 1941, amiralul Yamamoto Isoroko „comandantul „flotei combinate" a Japoniei, a ordonat contraamiralului Onishi Takejiro să studieze posibilitatea efectuării unui bombardament de către aviaţia de pe vase, asupra forţelor navale americane din Hawaii.

Onishi şi căpitanul de corvetă Genda Minoru au întocmit documentul *Planul de atac strategic la Pearl Harbor*, care a fost apoi completat şi pus la punct de către contraamiralul Kusaka Ryonosuka. Convingerea specialiştilor era că acţiunea era riscantă, dar posibilă, flota americană din Hawaii putând fi lichidată G5.

În faţa refuzului americanilor de a ceda, şefii militari grupaţi în jurul generalului Tojo, ministrul de război, au preluat iniţiativa. La 1 septembrie 1941 a fost emis ordinul de trecere a întregii flote în stare de război, iar Conferinţa imperială din 6 septembrie a adoptat documentul de importanţă capitală intitulat *Principiile de îndeplinit de către politica de stat a Imperiului*. Japonia cerea ca Statele Unite şi Marea Britanie să nu împiedice măsurile pe care ea le lua pentru rezolvarea „incidentului" chinez; Statele Unite şi Marea Britanie să nu recurgă la acţiuni care ar putea să creeze pericole pentru securitatea Imperiului; Statele Unite şi Marea Britanie să colaboreze cu Japonia la dobândirea resurselor necesare. Concesiile „maxime" pe care Japonia le putea accepta, în cazul continuării negocierilor cu Statele Unite: să nu extindă operaţiunile militare în Indochina franceză şi regiunile vecine ei, cu excepţia Chinei; să evacueze armatele sale din Indochina

după instaurarea păcii; să garanteze neutralitatea Filipinelor.

Termenul fixat pentru încheierea tratativelor şi, deci, pentru acceptarea acestor cereri, era mijlocul lui octombrie. „Dacă la începutul lui octombrie – avertiza docu

85 Pentru amănunte vezi Gh. Buzatu, *Dosare ale războiului mondial (1939 – 1945)*, Junimea, Iaşi, 1978, pp. 155 – 156; B.H. Liddell Hart, op. cit., p. 217.

mentul – în mersul tratativelor nu se ivesc perspective pentru posibilitatea îndeplinirii cererilor noastre, Imperiul va trebui să adopte un curs hotărât pentru războiul împotriva Americii (Angliei, Olandei).

În seara zilei de 6 septembrie, Konoye i-a declarat ambasadorului Grew că Japoniei şi Statelor Unite li se oferea ultima şansă pentru a încheia cu succes tratativele şi şi-a exprimat din nou dorinţa de a se întâlni cu preşedintele american, ceea ce Grew a comunicat la Washington, încercare de ultim moment, eşuată. La 13 septembrie, Statul Major Naval a întocmit planul operaţiunii de atacare prin surprindere a bazei navale americane de la Pearl Harbor, după care au început antrenamentele navale şi aeriene. La 16 septembrie Armata a primit ordinul de a fi pregătită pentru operaţiuni „în caz de necesitate" şi a început transferul a 51 divizii în China de sud, Taiwan şi nordul Indochinei.

Şefii militari au cerut, ultimativ, la 25 septembrie, ca până la mijlocul lui octombrie să fie adoptată decizia finală: pace sau război?

Considerat moderat şi până în adoptarea unei politici de forţă, Konoye a fost somat, la 27 septembrie de către miniştri de război, Tojo, să dea un răspuns definitiv şi clar, somaţie care venea concomitent cu cea a lui Ribbentrop de a se pune capăt tratativelor japono-americane.

După ce la 2 octombrie 1941, o notă americană lăsa fără orice speranţă dorinţa lui Konoye de a se întâlni cu Roosevelt, iar întrevederile dintre Toyoda şi Grew, din 7 şi 10 octombrie, ca şi cea dintre Nomura şi Hull, din 9 octombrie, nu au adus niciun element pozitiv, la 12 şi 1.4

octombrie, în reuniuni restrânse cu şefii militari, premierul jţ fost din nou hărţuit şi somat să se decidă pentru declanşarea ostilităţilor militare.

La cea de-a doua reuniune, Tojo i-a cerut lui Konoye să-şi prezinte demisia. Eşuând în politica de negocieri şi constrâns de militari, Konoye a demisionat la 16 octombrie 1941, guvernul care i-a urmat avându-l în frunte pe omul războiului – generalul Tojo Hideki *m*. Acesta a trebuit să accepte deciziile Consiliului Suprem de război din 1 şi 2 noiembrie de a face o ultimă tentativă de negocieri

66 J.-B. Duroselle, op. cit., p. 454; J. Lequiller, op. cit., pp. 379 – 380; *Istorila diplomaţii*, voi, IV, p. 235.

cu Statele Unite; propunerile trebuiau să fie definitive, ultimative şi, dacă erau i respinse, unica ieşire era războiul67. Conferinţa imperială din 5 noiembrie 1941 a hotărât: la începutul lui decembrie 1941 eventuala declanşare a ostilităţilor; tratativele cu Statele Unite să fie continuate în funcţie de noile propuneri intitulate A şi B; să fie întărită colaborarea cu Germania şi Italia; iniţierea de relaţii militare secrete cu Thailanda 68.

Grupul A prevedea o reglementare definitivă a problemelor Extremului Orient, prin recunoaşterea dreptului Japoniei de a-şi menţine trupele în China de nord. Mongolia Interioară şi Hainan timp de 25 ani, restul teritoriului chinez urmând să fie evacuat la doi ani după încheierea păcii japono-chineză; Japonia îşi va retrage trupele din Indochina după stingerea „incidentului chinez" sau după instaurarea unei păci adevărate în Extremul Orient; Japonia era gata să respecte (aplice) principiul comerţului liber în întreaga regiune a Oceanului Pacific, inclusiv în China, dacă acest principiu va fi aplicat şi la comerţul din alte părţi ale lumii; lipseau intenţiile de a pune în aplicare articolele Pactului tripartit privitor la apărarea comună, trebuiau să fie scoase din acord cele patru principii ale lui Huli69.

Grupul B prevedea realizarea unui *modus vivenăi* pentru evitarea războiului: Ambele părţi trebuiau să se abţină de la folosirea forţei dincolo de Indochina franceză

în Asia de sud-est sau în partea de sud a Oceanului Pacific; colaborarea cu Indiile olandeze; deplina restabilire a relaţiilor comerciale japono-americane, îndeosebi aprovizionarea Japoniei cu cantitatea necesară de petrol; Statele Unite să nu adopte măsuri care ar putea să împiedice Japonia şi China să-şi reglementeze raporturile dintre ele 70. În vreme ce propunerile A urmăreau să obţină recunoaşterea definitivă din partea Statelor Unite a controlului japonez asupra Chinei, propunerile B tindeau să dobândească permisiunea „din partea guvernului de la Washington de a continua războiul împotriva Chinei. Orientarea spre război

67 J. Lequiller, op. cit., p. 380.

68 *Istorila diplomaţii*, vol. IV, p. 239; *Istorila voini na Tihom*

Okeane, vol. II, pp. 246 – 247.

6 J *Istorila diplomaţii*, vol. TV, p. 240; J.-B. Duroselle, op. cit., p. 455.

70 *Istorila diplomaţii*, vol. IV, p. 240; J.-B. Duroselle, op. cit., pp. 455 – 456.

a Japoniei nu makputea fi pusă la îndoială, mai ales că deja, la 1 noiembrie, amiralul Yamamoto a emis ordinul tir. 1 către Flota unită, în care se spunea: „Marele Imperiu japonez declară război Americii, Angliei şi Olandei. Decretul despre declaraţia de război va fi publicat în ziuă «H». Ordinul dat va fi adus la cunoştinţă în ziua «Y»”. La 5 noiembrie a fost emis ordinul secret nr. 2 prin care ziua «Y» a fost fixată la 23 noiembrie, iar prin ordinul secret nr. 3, din 8 noiembrie, s-a fixat şi ziua «H» – 8 decembrie 1941 (după calendarul nipon – *n.n.*) 71.

Având în vedere pretenţiile japoneze, se poate spune că negocierile nu mai aveau nicio raţiune, nici pentru japonezi care aleseseră calea înfruntării armate, nici pentru americani care nu puteau să le accepte. Jocul a continuat, totuşi, şi la 7 noiembrie 1941, Nomura a înaintat lui Hull propunerile proiectului A, care, de altfel, erau cunoscute la Washington. Atât Hull, cât şi preşedintele Roosevelt, care l-a primit pe Nomura la 10

noiembrie, au socotit noile propuneri japoneze drept inacceptabile 72. Nomura a sugerat că ceva se mai putea face, anume să se revină la situaţia dinainte de iulie 1941, când japonezii nu invadaseră Indochina de sud şi când Statele Unite nu blocaseră bunurile şi fondurile japoneze.

Deşi cunoştea adevăratele intenţii ale militarilor diplomaţi de la Tokyo – prin intermediul maşinii de descifrat „Magic" –, Hull nu a respins ideea lui Nomura care o sugerase, de altfel, din proprie iniţiativă. Acesta ar fi fost motivul pentru care, în vederea prezentării şi argumentării propunerilor din proiectul B, lui Nomura i-a fost ataşat un diplomat de carieră, fostul ambasador la Berlin, Kurusu. Poate că guvernul lui Tojo voia prin aceasta să sublinieze mai mult importanţa pe care o acorda noii faze de negocieri şi punctelor înscrise în proiectul B. Kurusu, sosit la Washington la 15 noiembrie, a fost primit bine la Casa Albă, negocierile s-au reluat la 17 noiembrie şi la 20 noiembrie. Nomura şi Kurusu au înaintat lui Cordell Hull proiectul B 73. La 22 noiembrie, guvernul de la Tokyo, într-o telegramă descifrată de „Magic", cerea lui Nomura să obţină un răspuns de la americani până la 29 noiembrie cel

71 *Istorila diplomaţii*, vol. IV, p. 240; Gh. Buzatu, op. cit., p. 156.

72 J.-B. Duroselle, op. cit., p. 456; J. Lequiller, op. cit., p. 380.

73 J.-B. Duroselle, op. cit., p. 456; A. Doubiński, G, Efimov, op. cit., pp. 241 – 242.

mai târziu, în caz contrar „lucrurile se vor produce automat" 74.

Răspunsul american, care respingea cererile japoneze", a fost dat la 26 noiembrie, moment care marca „punctul culminant al negocierilor japono-americane" 75. Memorandumul lui Hull avea două părţi-propuneri. Prima constituia proiectul unei declaraţii comune privitoare la principiile fundamentale ale politicii celor două state în zona Pacificului: Partea a doua cuprindea câteva propuneri concrete, între care: încheierea unui pact multilateral de

neagresiune; retragerea trupelor japoneze din China şi din Indochina; cele două părţi să nu sprijine nici militar nici politic şi nici economic vreun guvern sau regim în China, în afară de guvernul lui Jiang Jieshi; angajarea de negocieri pentru încheierea unui acord comercial americane – japonez, care să aibă la bază principiul naţiunii celei mai favorizate şi reducerea barierelor comerciale; fiecare parte să ridice sechestrul de pe bunurile şi fondurile celeilalte părţi; stabilizarea cursului dolarului şi yen-ului. Aceste propuneri americane au fost respinse de Conferinţa imperială din 27 noiembrie 1941, totuşi, a doua zi, ministrul de externe, Togo Schigenonu, a ordonat lui Nomura să continue tratativele pentru a obţine timp. „Noi vrem ca, pentru moment – scria Togo lui Nomura – să nu lăsaţi să se înţeleagă de către guvernul Statelor Unite că negocierile sunt rupte" 76. Era nevoie de timp. Escadra japoneză, destinată atacului asupra Pearl Harbor-u-lui se adunase la 22 noiembrie în insulele Kurile, sub comanda viceamiralului Nagumo Chuichi. La 26 noiembrie – ziua Memorandumului Hull – escadra, compusă din 31 vase, dintre care şase portavioane, şase crucişătoare, nouă distrugătoare etc. Şi peste 400 avioane – a pornit spre est-sud-est.

Între timp, la 25 noiembrie, la Berlin avusese loc ceremonia reînnoirii *Pactului Anticomintern*, numărul participanţilor fiind 12, între care Japonia, Manciuko şi China

74 J. Lequiller, op. cit., p. 380.

75 A. Doubiński, G. Efimov, op. cit., p. 243. La această dată, din ordinul preşedintelui Roosevelt, fusese întocmit *Programul*

Victoriei, cu obiectivele esenţiale politice şi militare ale Statelor

Unite în război, între care hotărârea de a se opune noilor acte de agresiune din partea Japoniei (vezi Maurice Matloff, Edwin

M. Snell, Strategic *planning for coalition Warfare, 1941 – 1942*.

Washington, p. 60).

76 A. Doubiński, G. Efimov, op. cit., p. 243.

lui Wang Tsinwei. La 29 noiembrie, Ribbentrop dădea asigurări guvernului Tojo că Germania va fi alături de Japonia dacă aceasta ar intra în război.

La 30 noiembrie, împăratul a dat ordin primului ministru Tojo „de a acţiona conform cu planul urmărit înainte, deoarece, la chestiunea dacă operaţiunile militare vor fi încununate de succes, ministrul Marinei şi şeful Statului Major naval răspunseseră afirmativ". În sfârşit, ultimul pas, cel aşteptat de atâta timp de către adepţii războiului, a fost întreprins la 1 decembrie 1941. Conferinţa imperială a decis declanşarea războiului. Togo, ministrul de externe, a cerut să se facă o notificare în acest sens guvernului american. Şefii marinei s-au declarat de acord, cu condiţia ca nota să fie înaintată la 7 decembrie, ora 13, ora Washingtonului, adică 20 minute înainte de oraH – ora atacului contra flotei americane de la Pearl Harbor. Până atunci, Nomura şi Kurusu trebuiau să continue negocierile. La 2 decembrie, viceamiralul Nagumo a primit, prin radio, ordinul lui Yamamoto: „Treceţi muntele Nutaka", adică operaţiunea nu fusese contramandată, obiectivul escadrei rămânând Pearl Harbor.

La curent cu marile mişcări de trupe japonez* spre Indochina şi cu concentrarea acestora la frontiera cu Thailanda, Roosevelt a adresat, la 6 decembrie 1941, un mesaj împăratului Hirohito, în care îşi exprima îngrijorarea în legătură cu „norii sumbri" ce se adunau deasupra Asiei de sud-est şi solicita monarhului nipon să întreprindă ceva pentru a-i risipi. Era aceasta ultima încercare din partea americanilor de a evita înfruntarea.

Deşi trebuiau să se prezinte la Departamentul de Stat al Statelor Unite la ora 13, Nomura şi Kurusu au făcut-o la ora 14, cu misiunea de a înainta răspunsul guvernului lor la Memorandumul Hull din 26 noiembrie. Era vorba, desigur, de un refuz. cum o aflaseră destinatarii cu o zi înainte – datorită telegramelor descifrate.

Cererile americane, se spunea în răspunsul japonez, „dovedeau necunoaşterea adevăratei situaţii din China şi vizau să submineze poziţiile Japoniei. Punctul de vedere al guvernului american, care cerea ca Japonia să nu susţină niciun regim decât pe cel al lui Jiang Jieshi dovedea necunoaşterea existenţei guvernului de la Nanjing, şubrezea baza negocierilor actuale". În final, documentul exprima regretul guvernului japonez de a se vedea obligat să anunţe că negocierile nu puteau fi continuate, întrucât nu puteau duce la realizarea unei înţelegeri – *n*. Negociatorii japonezi veniseră cu asemenea consideraţii la scurgerea unei ore de la producerea agresiunii forţelor lor navale asupra bazei americane de la Pearl Harbor şi la două ore şi jumătate după atacarea Malaesiei.

Planul de operaţiuni al comandamentului japonez, întocmit la 6 septembrie 1941, prevedea, în prima fază: a) atacarea prin surprindere a bazei navale americane de la Pearl Harbor; b) debarcări simultane în Malaesia, Filipine, Guam, Hong Kong şi Borneo. În faza a doua: a) extinderea cuceririlor în Filipine, ocuparea Thailandei, Singapore-ului şi a insulei Wake; b) cucerirea Javei şi Sumatrei; c) ofensivă în China; d) atacarea Birmaniei şi ocuparea insulelor Andaman 7S. Trecerea la aplicarea acestui plan strategic începuse sui» auspicii bune pentru japonezi.

Ministerul de externe japonez s-a străduit să ascundă faptul că atacul împotriva americanilor în Hawaii se produsese înainte de a fi înaintată o declaraţie de război, adică se repetase modul de acţiune din 1904 – agresiunea împotriva Rusiei la Port Arthur. Un edict al împăratului Hirohito a fost difuzat la 8 decembrie 1941 şi trebuia să ţină loc de declaraţie de război. Ce invoca suveranul nipon în justificarea războiului pe care Japonia l-a declanşat? „Minate de tendinţa de a-şi realiza împlinirea scopurilor egoiste de instaurare a dominaţiei asupra Orientului – se spunea în edictul imperial – America şi Anglia, acordând ajutor regimului de la Chongqing provoacă dezordine în Asia Orientală. Mai mult decât atât, aceste două state, determinând şi alte ţări să urmeze politica lor, au

intensificat pregătirile militare în jurul imperiului, cu intenţia de a ne arunca o provocare". Mai departe, Statele Unite şi Marea Britanie erau acuzate de a fi folosit toate mijloacele pentru a împiedica comerţul japonez şi de a fi recurs în cele din urmă „la ruperea relaţiilor economice, creând un pericol serios pentru însăşi existenţa imperiului nostru"... De aceea, conchidea suveranul, „în situaţia care s-a creat actualmente, imperiul nostru nu are altă ieşire, în

77 Ibidem; Foreign Relations of the U.S. and Japan, II, p. 792.

'8 *Relaţii internaţionale în acte şi documente*, vol. II, p. 11G; B. TI. Liddeil Hart, History *of the Second World War*, Pan Books London and Sydney, 1978, pp. 209, 212 – 247 şi *passim*.

scopul existenţei şi autoapărării sale, decât să recurgă la arme şi să distrugă toate obstacolele care stau *n* drumul său" 79.

La 8 decembrie, preşedintele Roosevelt, într-un mesaj către Congres, cerea recunoaşterea stării de război între Statele Unite şi Japonia, în urma atacului „fulger şi premeditat din partea forţelor aeriene şi navale ale Imperiului Japoniei" 80.

Preşedintele arăta că, la cererea Japoniei, aveau loc tratative", în vederea menţinerii păcii în Pacific", or atacul întreprins asupra insulelor Hawaii aflate la mii de kilometri depărtare de Japonia dezvăluia că acesta fusese premeditat „cu multe zile sau chiar cu săptămâni". Tratativele nu urmăriseră decât să camufleze pregătirile militare, guvernul japonez căutând „deliberat să inducă în eroare Statele Unite, făcând false declaraţii şi exprimând speranţa că pacea va fi menţinută". Faptul că, odată cu atacul de la Pearl Harbor, au fost săvârşite agresiuni asupra Xianggang (Hong Kong), Guam, Filipine, Wake, Midway, făcea ca ofensiva japoneză să se întindă „asupra întregii regiuni a Pacificului" şi prin aceasta, arăta Roosevelt, „poporul nostru, teritoriul nostru şi interesele noastre sunt în pericol" 81.

„La 9 decembrie 1941, preşedintele Statelor Unite,

într-un discurs radiodifuzat adresat poporului american, a spus: „Amintiţi-vă întotdeauna că Germania şi Italia, fără să se preocupe de o declaraţie oficială de război, se consideră, în acest moment, ca fiind în război cu Statele Unite, la fel cum sunt în război cu Marea Britanie şi Rusia” 82. Germania şi Italia au adresat Statelor Unite declaraţii de război la 11 decembrie. În aceeaşi zi, Roosevelt, adresându-se Congresului, declara: „Astfel, ceea ce se ştia de multă vreme, ceea ce se aştepta de multă vreme – s-a produs: forţele care tind să aducă lumea întreagă în sclavie se apropie acum de această emisferă. Niciodată încă până acum nu s-a lansat o asemenea sfidare vieţii.

79 *Ibidem*; *Istorila voini na Tihom Okeane*, tom. III, Moskva.

1958 pp. 394 – 395.

80 Franklin D. Roosevelt, *Messages de guerre*, vol. I, f.a.

p. 11; Pentru amănunte, vezi: Herbert Feis, *The Road* to *Pearl*

Harbor: *The Coming of The War between the United States and Japan*, Princeton, 1950, XII-356 p.

81 *Relaţii internaţionale în acte şi documente*, vol. II. p. 118.

82 Franklin D, Roosevelt, op. cit., *p*. 18.

libertăţii şi civilizaţiei”. Preşedintele cerea Congresului să recr. noască existenţa stării de război între Statele Unite, de o parte, şi Germania şi Italia, de altă parte. Aşa cum Hitler nu ţinuse la curent partenerul japonez în legătură cu atacul pregătit împotriva Uniunii Sovietice, nici guvernul de la Tokyo n-a considerat necesar să încunoştinţeze Berlinul cu privire la pregătirea atacului de la Pearl Harbor, ceea ce a făcut ca liderii nazişti, care aşteptau o intervenţie japoneză în Extremul Orient sovietic, să fie mai mult decât surprinşi. Aşa cum remarcă J. Lequiller, „era una din manifestările de neîncredere care a domnit între Germania şi Japonia în tot timpul războiului” 83.

Într-o asemenea atmosferă de neîncredere a fost

elaborat şi ratificat, la 11 decembrie 1941, de către Consiliul privat, la Tokyo, un nou Pact tripartit, prin care membrii săi se angajau să continue războiul împotriva Statelor Unite şi Marii Britanii până la victoria finală; să nu încheie armistiţiu sau pace separată fără un acord prealabil; să colaboreze după război pentru instituirea noii ordini, în spiritul Pactului tripartit din 27 septembrie 194084.

În ziua de 13 decembrie 1941, Hitler a primit în audienţă pe Ōshima, ambasadorul Japoniei, căruia, între altele, i-a spus: „Pentru Germania, intrarea Japoniei în război este o mare uşurare" 85, declaraţie care trebuia înţeleasă în sensul că germanii scăpau de un coşmar – posibilitatea unei înţelegeri americano-japoneză, care ar fi eliberat iniţiativa guvernului american pentru chestiunile europene. Apoi, Ōshima, cu harta în faţă, a făcut un expozeu asupra operaţiunilor militare japoneze din sud-estul Asiei, încununate de succes, ambasadorul considerând că Japonia se va orienta spre India după cucerirea Singapore-lui86. Pentru aceasta era necesară coordonarea operaţiunilor germane şi japoneze, „foarte avantajoasă" fiind, în acest sens, „ameninţarea Indiei de către trupele germane, atunci când Japonia o va ataca din est" 87.

Hitler, minimalizând proporţiile bătăliei Moscovei, a expus planurile sale de a dezvolta ample operaţiuni ofen

85 J. Lequiller, op. cit., p. 394.8/1 *Ibidem*.

85 Andreas Hillgruber, op. cit., p. 693.80 *Ibidem*, p. 696.

87 N.V. Rebrikova. *Ocerki noveişei istorii Thailandi (1918 – 1959)*, Izdalelstro Vostocinoi literaturi, Moskva, 1960, p. 93, sive în Transcaucazia şi, mai departe, împotriva Iranului şi Irakului. Fără a se arăta prea încântat de aceste perspective, diplomatul nipon, cunoscut pentru sentimentele sale filo-germane, n-a dat curs discuţiilor dirijate" de führer şi s-a oprit numai asupra necesităţii coordonării operaţiunilor militare japono-germane.

Chiar şi cererea lui Hitler, din finalul întrevederii;

de a jugula aprovizionarea sovieticilor cu produse americane prin Vladivostok, a rămas fără răspunsul aşteptat de hitlerişti. De aici, rezultă că niponii acordau în acea perioadă o deosebită importanţă Tratatului de neutraltate cu U.R.S.S.

Scopul scuză mijloacele! După acest dicton s-au condus japonezii în relaţiile cu Thailanda considerat aliat al Imperiului nipon. În noaptea de 8/9 decembrie 1941, forţe militare japoneze au debarcat în porturile din sudul Thailandei şi, folosindu-se şi de un asemenea argument, au impus guvernanţilor de la Bangkok un tratat de alianţă la 21 decembrie 1941. Un protocol secret prevedea obligaţia ce-şi asuma Japonia de a sprijini Thailanda pentru a-şi redobândi teritoriile ce-i fuseseră smulse de britanici şi francezi în secolul al XIX-lea. La rândul ei, Thailanda se obliga să lupte alături de Japonia împotriva Statelor Unite şi Marii Britanii. Thailanda devenea un satelit al Japoniei.

În prima fază a războiului – decembrie 1941 – aprilie 1942, japonezii au obţinut victorii răsunătoare, reuşind să pună stăpânire pe un vast teritoriu, de 10 ori mai întins decât al Japoniei, adică în suprafaţă de 4, 2 milioane km², cu o populaţie de peste 200 milioane locuitori. Intrau sub controlul Japoniei, în afară de teritorii chineze, Malaesia şi Singapore, Indiile olandeze, Birmania, Filipine, Xianggang (Hong Kong), Guam, Wake, Noua Britanie, cea mai mare parte a insulelor Solomon etc.

Pentru diplomaţia japoneză, care devenise un auxiliar al cercurilor militare, sarcina care se punea era de a crea condiţii favorabile în relaţiile externe care să faciliteze extinderea cuceririlor. Pentru aceasta, cercurile conducătoare de la Tokyo s-au preocupat de strângerea legăturilor cu Germania şi Italia, pe plan militar, economic, diplomatic, aşa cum declara în Dietă, la 22 ianuarie 1942, ministrul de externe Togo. Deja, la 18 ianuarie 1942, la Berlin s-a încheiat un acord militar între Japonia, Germania şi Italia, care prevedea desfăşurarea operaţiunilor militare japoneze la est de 70° longitudine estică. Germania şi Italia se angajau să vină în sprijinul Japoniei cu forţe

navale în Pacific, iar Japonia să sprijine pe germano-italieni în operaţiunile militare din Atlantic88. Operaţiunile militare ale Japoniei din Mările Sudului şi Oceanul Pacific trebuiau să ducă la lichidarea bazelor americane, britanice şi olandeze din zona „Marii Asii Orientale" şi la ocuparea posesiunilor coloniale ale acestor puteri, după cum operaţiunile militare ale Germaniei şi Italiei trebuiau să ducă la lichidarea bazelor şi influenţei anglo-americane din Europa, Atlantic, Mediterana, Orientul Apropiat şi Mijlociu.

Chiar din perioada succeselor răsunătoare – februarie-martie 1942, când s-au discutat problemele situaţiei internaţionale şi perspectivelor războiului, ministrul de externe, Togo, şi ministrul păstrător al Sigiliului, Kido, precum şi câţiva vechi oameni politici au pus chestiunea pericolelor care vor ameninţa Imperiul în cazul continuării războiului din cauza epuizării stocurilor de materii prime şi a altor resurse economice89. Ei sugerau organizarea şi exploatarea teritoriilor cucerite şi orientarea Japoniei spre pace. Cuvântul hotărâtor îl aveau, însă, militarii, încurajaţi de victoriile obţinute şi convinşi că efortul principal al Statelor Unite şi Angliei va fi consacrat înfrângerii Germaniei, situaţie de care Japonia trebuia să profite. În parte, aveau dreptate, numai că puterea economică şi militară a Statelor Unite le-a permis să afecteze operaţiunilor din Pacific forţe considerabile şi, din mai iunie 1942, în urma bătăliilor din Marea Coralilor şi de la Capul Midway, să restabilească echilibrul de forţe în Pacific, pentru a prelua apoi iniţiativa. Aceasta a însemnat şi sfârşitul expansiunii japoneze.

Stăpânirea şi exploatarea imensului teritoriu cucerit a creat conducerii japoneze probleme deosebit de dificile. O administraţie propriu-zisă, totală, aveau japonezii în mai vechile cuceriri, Coreea şi Manciuria. A existat o dispută deschisă între politicieni şi militari în legătură cu formele de administrare a spaţiului cucerit. Primii credeau necesar să se apeleze la instalarea unor regimuri formal „independente", pentru a câştiga de partea cuceritorului

8 S *Istorila diplomaţii*, vol. IV, p, 285; A. Doubiński, G. Efimov, op. cit., p. 248.

89 *Istorila diplomaţii*, vol. IV, p. 286 – 287, popoarele asiatice împotriva occidentalilor. Doar războiul fusese numit *Dai Toa* Se *neo – Războiul Marii Asii Orientale*, iar scopul lui era *Dai Toa Kyociken – Sfera de coprosperilate a Marii Asii Orientale*! *M* Militarii doreau o administraţie directă, de tip colonial şi guvernul Tojo a creat în acest scop, în septembrie 1942, Ministerul Marii Asii Orientale. Între altele, acest organism avea misiunea japonizării teritoriilor cucerite.

Deşi China controlată de guvernul lui Wang Tsing Wei era sub toate aspectele un protectorat japonez, pentru diversiune şi propagandă, guvernul de la Tokyo a făcut unele concesii satelitului său, pentru a-i da iluzia că este tratat pe picior de egalitate. După ce, la 9 ianuarie 1943, Wang a declarat război Angliei şi Statelor Unite, la 14 martie, acelaşi an, a încheiat un acord cu Tojo prin care concesiunile japoneze din China erau restituite guvernului Wang, copiind în acest fel pe anglo-americani care abandonaseră propriile concesiuni autorităţii guvernului central chinez. La 30 octombrie 1943, japonezii au semnat un tratat de alianţă cu Wang, cele două părţi co-laborând la crearea Marii Asii Orientale, japonezii promiţând să evacueze China (fără Manciuko) la sfârşitul războiului 91.

Transformată în stat satelit, în pofida recunoaşterii formale a independenţei sale, Thailanda s-a angajat alături de Japonia, declarând război Statelor Unite şi Angliei, în ianuarie 1942. Pentru fidelitate, japonezii au sprijinit pretenţiile teritoriale ale Thailandei pe seama Malaesiei. consfinţite în tratatul semnat la Bangkok la 20 august 1943.

În Birmania, japonezii au instalat, la 1 august 1942. O administraţie Executivă, condusă de Ba Maw, colaboraţionist. Kecunoscută „independentă” la 1 august 1943, Birmania a declarat război anglo-americanilor. La fel au procedat japonezii cu Filipinele, proclamate „independente” la 14 octombrie 1943 92.

În Indiile olandeze, japonezii au preferat, până în 1945. O administraţie directă, militară, la fel ca în Malae sta, Singapore.

În Indochina, japonezii au tolerat administraţia franceză până la 9 martie 1945, când au lichidat-o, anulând

90 J. Lequiller, op. cit. p. 416.

91 Ibidem p. 418. A. Doubiński, G. Efimov, op. cit., p. 264.

82 J. Lequiller, op. cit. pp. 419 – 420.

toate acordurile din 1940/1941, proclamând „independenţa Annam-ului", care, prin împăratul prizonier Bao Dai, se angaja să coopereze cu Japonia la crearea Marii Asii e Orientale 93.

Bogăţiile teritoriilor cotropite erau imense, aici aflându-se 95% din producţia de cauciuc natural, 70% din cea de orez, 66% cositor, 90% cânepă, mari rezerve de cărbuni, petrol, etc. Cu toate acestea, japonezii nu au reuşit să le valorifice decât în mică măsură, datorită unor serii de cauze, între care lipsa mijloacelor de transport şi blocusul naval anglo-american, lipsa forţei de muncă calificată şi dispusă să lucreze pentru ocupanţi ş.a.

Astfel că, efectiv, japonezii au putut beneficia, parţial, de aceste bogăţii până în vara anului 1943, când din totalul de circa 40 milioane tone cât reprezenta flota comercială, au rămas în funcţiune vase cu un tonaj de 500.000 tone, restul fiind scufundate sau scoase din uz de forţele americane navale şi aeriene. Până la această dată, economia de război a Japoniei înregistrase unele progrese notabile. Astfel, producţia de fontă crescuse de la 3, 355 milioane tone în 1937, la 6, 148 milioane tone în 1943; cea de oţel, de la 6, 441 milioane tone, la 8, 838 milioane tone9". Lipsa materiilor prime strategice a dus la scăderea producţiei industriei de război şi la slaba înzestrare cu nave şi avioane a forţelor militare japoneze. Apoi, mişcările de eliberare naţională, care au cuprins toate teritoriile cucerite sau invadate, au imobilizat imense forţe umane şi materiale japoneze, provocând slăbiciunea crescândă a

forţei de rezistenţă a Japoniei în faţa asaltului colosului militar american.

Slăbiciunile pe plan economie şi militar ale Japoniei s-au răsfrânt şi asupra prestigiului şi influenţei acesteia în lume, inclusiv în tabăra Axei.

Neîncrederea şi disensiunile dintre membrii Axei, în special dintre japonezi şi germani, au devenit o permanenţă a relaţiilor lor în anii războiului.

Înfrângerile germane pe frontul sovieto-german au pus la grea încercare relaţiile germano-japoneze. Nevoia de ajutor din partea Japoniei devenise tot mai presantă pentru nazişti care sperau în angajarea forţelor japoneze în luptă cu armata sovietică în Extremul Orient, ceea

83 *Ibidem*, p, 422 – 423.

94 J. Chesneaux, op. cit., p. 205.

ce ar fi uşurat situaţia armatelor germane pe frontul sovietic. Or, japonezii, după înfrângerea germană din faţa Moscovei, nu şi-au mai pus serios problema atacării Uniunii Sovietice în viitorul apropiat 95.

Din vara lui 1942, când iniţiativa în războiul. din Pacific a trecut în mâinile americanilor, această perspectivă s-a îndepărtat şi mai mult, deşi forţele militare nipone din Manciuria şi Mongolia interioară nu erau de neglijat, fapt pentru care sovieticii au fost obligaţi să menţină în Extremul Orient contingente importante. Într-un fel, s-ar putea spune – că diplomaţia japoneză, cât se mai putea face din cauza militarilor şi din cauza cercului de foc care se strângea în jurul insulelor nipone, a cochetat cu aliaţii din Axă, pe de o parte, şi cu Uniunea Sovietică, adversar al aliaţilor Japoniei, pe de altă parte. Rezultatul a fost că Japonia nu a dat curs clauzelor pactelor de alianţă cu Germania şi cererilor insistente ale acesteia de a lovi Uniunea Sovietică, tratatul de neutralitate sovieto-japonez, din 13 aprilie 1941, rămânând în picioare până aproape de deznodământul războiului, la aceasta contribuind nu numai voinţa, dar şi neputinţa de a-l încălca de către japonezi cu foloase pentru ei.

Aceasta nu vrea să însemne că la Tokyo nu a existat

în permanenţă o atitudine de ostilitate, mai mult sau mai puţin voalată, faţă de Uniunea Sovietică.

Câteva exemple:

În decembrie 1941, nave de război japoneze au deschis focul împotriva unor vase comerciale sovietice care se aflau ancorate la Xianggang (Hong Kong) pentru reparaţii, iar aviaţia japoneză a bombardat şi scufundat vasul sovietic „S. Kirov" care transporta alimente şi, tot în 1942, timp de 35 zile, autorităţile japoneze au reţinut pachebotul „Dvina" supunând echipajul la fel de fel de umilinţe. În acelaşi an, 1942, Statul Major Japonez, mai mult la insistenţele germanilor, a întocmit o variantă a planului de atac împotriva Uniunii Sovietice, care trebuia corelat cu marea operaţiune germană Volga-Caucaz. La 12 octombrie 1942, premierul Tojo Hideki a explicat colaboratorilor săi că, pe lângă teritoriile deja cucerite, din Marea Sferă a Asiei Orientale ar trebui să facă parte şi cele care vor deveni „apanajul armatelor japoneze" – Siberia

95 Grigori Deborine, *hes secrets de la Seconde guerre Mondiale*, Editions du Progres, Moscou, 1972, p. 91.

şi teritoriile sovietice care nu vor fi „asimilate" de Germania. Victoria forţelor armate germane la Stalingrad trebuia să ducă la punerea în aplicare a acestor deziderate.

Pentru a atenua iritarea cercurilor conducătoare de la Berlin, provocată de tergiversarea intrării Japoniei în război împotriva Uniunii Sovietice, japonezii s-au străduit să le facă diverse servicii cu caracter strategico-militar, furnizându-le informaţii de tot felul despre Uniunea Sovietică, prin intermediul ambasadei Japoniei la Moscova. Astfel, în toamna şi iarna anului 1941, japonezii s-au străduit să corijeze tirul bombardamentelor germane asupra Moscovei. În vara lui 1942, Statul Major al Armatei Japoneze a furnizat germanilor informaţii privitoare la concentrările rezervelor militare sovietice din districtul Tambov şi din raionul de est al Stalingradului, precum şi

asupra producţiei diverselor tipuri de tancuri sovietice.

Interesante sunt aserţiunile diplomaţilor japonezi în legătură cu poziţia faţă de Uniunea Sovietică şi faţă de chestiunea angajării sale Inn război cu aceasta. La 24 noiembrie 1942, Mihai Antonescu, vicepreşedinte al Consiliului de miniştri a avut o întrevedere cu ministrul Japoniei acreditat în România care, întors de la Berlin unde participase la o conferinţă a miniştrilor Japoniei acreditaţi în Europa, întrebat fiind care era poziţia Japoniei faţă de Uniunea Sovietică a răspuns că „Japonia, preocupată de foarte multe chestiuni în Orient, nu a fixat intervenţiunea sa în conflictul rus" se.

Reticenţele Japoniei faţă de presiunile Germaniei în legătură cu amânarea angajării sale în conflictul cu sovieticii au provocat, nu în puţine cazuri, răbufniri de nemulţumire la Berlin. Semnificativă este, în acest sens, relatarea ministrului României la Tokyo, din 31 ianuarie 1943, atunci când marea înfrângere germană la Stalingrad era lucru cunoscut în întreaga lume. „Pentru pornirea Japoniei cu Axa Roma-Berlin se impune un fel de ultimatum de la Berlin. Este necesară schimbarea primului ministru japonez" 97. Adică a lui Tojo!

96 Arh. M.A.E., Fond 71, 1920 – 1944, Japonia. Relaţii cu

România, 1925, 1944, vol. 12, f. 297.

97 *Ibidem.*, f. 300.

Japonezii au găsit o portiţă de scăpare în calea insistenţelor germane „angajându-se că, dacă sovieticii ar accepta instalarea de baze aeriene sau navale americane pe teritoriul lor, ei vor ataca teritoriul sovietic. În convorbirea dintre Mihai Antonescu şi ministrul Japoniei la Bucureşti, la 25 mai 1943, acesta din urmă a răspuns „categoric" că nu crede că ţara sa a încercat să medieze între Germania şi Rusia sovietică şi ca „dacă s-ar aşeza baze aeriene sau navale în Rusia de către americani, atunci Japonia ar începe războiul cu Rusia. Crede însă că Rusia va avea destul realism ca să evite această situaţie" 98. Din motive realiste, sau de altă natură, sovieticii nu au

acceptat instalarea de baze militare americane pe teritoriul lor, iar japonezii nu au avut pretextul pentru a-şi pune în aplicare promisiunile sau avertismentele.

În vara lui 1943, relaţiile dintre germano-italieni, de o parte şi japonezi de alta erau departe de a fi cordiale. Aşa cum nota, Robert Bellaire, fost corespondent al agenţiei United Press, autorităţile japoneze au interzis orice manifestare pentru aniversarea Pactului tripartit, au pus sub severă supraveghere toate misiunile diplomatice din Japonia, au suprimat toate societăţile secrete subvenţionate de germani şi au sistat retransmiterea emisiunilor germane pentru japonezi".

La 3 august 1943, deci după eşuarea ofensivei germane de la Kursk, Mihai Antonescu l-a întrebat pe ministrul Japoniei în România „dacă Japonia schimbă politica sa externă faţă de Rusia şi dacă vreo posibilitate de intrare în război a Japoniei în contra Rusiei se reliefează ca actuală". Ministrul japonez i-a răspuns categoric: „Japonia nu-şi schimbă politica faţă de Rusia şi nu-i va declara război. Japonia are prea multe probleme şi greutăţi şi la nord şi la sud şi la est şi la vest, pentru ca să-şi poată lua riscul de a lupta împotriva tuturor" 10°.

În momentul negocierilor pactului de neutralitate sovieto-japonez, guvernul sovietic ceruse şi Matsuoka promisese rezolvarea problemei concesiunii japoneze de

98 *Ibidem*, f. 308.

99 *Ibidem*. Fond 71, E 9, General, 1941 – 1945, vol. 338. Nota

10584 din 16 iunie 1943, f. 343.

100 *Ibidem*, Fond 71, 1920 – 1944, Japonia, Relaţii cu România.

1925 – 1944, vol. 12, 1.315.

B31

petrol şi cărbune din Sahalinul de nord, în sensul lichidării ei. Situaţia a rămas neschimbată şi, la 4 iunie 1943, sovieticii au cerut Japoniei să-şi respecte angajamentul luat. În convorbirea din 15 iunie 1943 dintre Molotov şi ambasadorul Sato, cel din urmă a justificat

ocolirea acestei chestiuni de către autorităţile japoneze prin aceea că „din momentul semnării pactului (de neutralitate) s-au petrecut mari schimbări chiar în Japonia şi în situaţia internaţională. A început războiul în Oceanul Pacific şi Matsuoka şi-a dat demisia" *m*. Ambasadorul a mai spus că Matsuoka acţionase în această problemă cu titlu personal şi nu din însărcinarea guvernului japonez. Molotov a replicat, afirmând că Uniunea Sovietică nu ar fi semnat pactul de neutralitate dacă Japonia nu s-ar fi angajat să-şi lichideze concesiunea din Sahalinul de nord.

Conjuncturainternaţională nu era favorabilă Japoniei şi guvernul de la Tokyo a considerat că nu erau necesare complicaţii cu Uniunea Sovietică. Astfel că, la 8 iulie 1943, ambasadorul Sato a comunicat oficial acordul guvernului japonez de a se începe tratative pentru lichidarea concesiunii şi pentru încheierea unei noi convenţii de pescuit.

Tratativele au început şi s-au desfăşurat anevoios, din cauza pretenţiilor japonezilor privind compensaţiile pe care sovieticii trebuiau să le acorde pentru lichidarea concesiunii care, în condiţii normale, ar fi trebuit să existe până în 1970. Partea sovietică a fost de acord ca, după lichidarea concesiunii, să livreze Japoniei, timp de cinci ani, 50.000 tone petrol şi nu 150.000 – 200.000 tone cum pretindeau negociatorii niponi10 2. Convorbirile s-au prelungit până la 30 martie 1944 când s-a semnat protocolul prin care era predată Uniunii Sovietice concesiunea japoneză din Sahalinul de no-d, în schimbul plăţii a cinci milioane ruble şi livrării către Japonia, vreme de cinci ani, a 50.000 tone petrol în condiţii comerciale obişnuite 103. Tot la 30 martie 1944 s-a încheiat un protocol privitor la pescuit.

Între timp, diplomaţia japoneză s-a angajat într-o acţiune pe cât de îndrăzneaţă, pe atât de dificilă, anume

101 *Istorila diplomaţii*, vol. IV, p. 399.

102 *Ibidem*, p. 400.

103 *Vneşniaia politika SSSR. Zbornik ăokumentov*, vol. V.

Moskva, 1947, p. 363.

de a obţine acordul guvernului sovietic pentru sosirea la Moscova a unei „misiuni speciale – de la Tokyo, care să „mijlocească” în tratativele de pace dintre U.R.S.S. şi Germania IOI. Japonezii se gândeau că încetarea războiului pe principalul front-sovieto-german – ar i-i dat posibilitatea ca forţele militare germane să fie folosite împotriva Angliei şi Statelor Unite, ceea ce ar fi dus la schimbarea situaţiei militare din Pacific în favoarea Japoniei. Scopul propagandistic şi de diversiune al demersului japonez era evident. La 10 septembrie 1943, Sato a declarat lui Molotov că guvernul său, în scopul îmbunătăţirii relaţiilor existente între Japonia şi Uniunea Sovietică, „dorea să trimită la Moscova, o înaltă personalitate care să reprezinte nemijlocit guvernul japonez”. Acest împuternicit, după convorbiri cu reprezentanţii guvernului sovietic, urma să meargă în Turcia, apoi în Europa apuseană, pentru a facilita începerea tratativelor de pace sovieto-germane.

Guvernul sovietic a refuzat să aprobe sosirea „misiunii speciale” la Moscova, întrucât – se arăta în răspunsul dat guvernului japonez – „consideră cu totul exclusă posibilitatea armistiţiului sau păcii cu Germania hitleristă sau cu sateliţii săi” ”): >.

Seria înfrângerilor japoneze, începută cu bătălia de la Capul Midway din iunie 1942, a creat o stare de nelinişte pentru oamenii politici ele la Tokyo, unii dintre: ei, între care ministrul de externe Togo, pronunţându-se pentru renunţarea premierului Tojo la postul de ministru de război şi numirea altei persoane care să se ocupe numai de treburile acestui departament. Tojo s-a opus şi, folosindu-se de opoziţia lui Togo faţă de crearea Ministerului Marii Asii Orientale, l-a obligat, la 1 septembrie 1942, să-şi dea demisia, ceea ce însemna hotărârea guvernului împănat cu militari de a purta un război de lungă durată. Ministru al afacerilor străine a fost numit prietenul lui Tojo, Tăni.

În condiţiile şi din cauza înfrângerilor suferite în

bătăliile din Pacific de către forţele nipone, şi pe celelalte fronturi de către germano-italieni, diplomaţia niponă a simţit nevoia, cel puţin formal, să dea un nou curs „problemei chineze”. Aceasta a însemnat acorda-*Istorila diplomaţii*, vol. IV, p. 404. *Ibidem*, pp. 404 – 405.

rea priorităţii manevrelor politice în relaţiile cu China. căutându-se întărirea poziţiilor şi autorităţii cu marionetă de la Nanjing şi folosirea lui în războiul purtat de Japonia. S-a căutat folosirea mai deplină a resurselor de materii prime din China în schimbul concesiilor Cucute guvernului lui Wang Tsing Wei, amintite mai sus, şi şubrezirea autorităţii guvernului central chinez. Nu a fost întâmplător faptul că, la 20 aprilie H*4S, ministru al afacerilor externe în guvernul Tojo a fost numit fostul ambasador japonez pe lângă guvernul Lui Wang, Shigemitsu, autorul „noului curs” al politicii de China. În acelaşi timp, diplomaţia niponă s-a străduit să închege contacte cu guvernul lui Jiang Jieşiri, folosindu-se de unele elemente chineze înclinate spre compromisuri cu japonezii. Condiţiile de pace avansate de japonezi guvernului gomindanist prevedeau: 1) retragerea armatelor japoneze din Wuhan şi Canton, iar armatele chineze care operau în aceste zone să fie îndreptate spre nord pentru a lupta cu comuniştii; 2) Nanjing şi coasta maritimă să rămână „temporar” în mâinile Japoniei; 3) China de nord să devină „zonă a luptei comune împotriva comuniştilor 1 4) Decizia în legătură cu soarta lui Wang Tsing Wei nu constituie o dificultate 10 i). Pentru a-şi dovedi intenţiile sincere, guvernul japonez a decis sistarea operaţiunilor militare împotriva Chongqingului. Majoritatea liderilor politici chinezi era împotriva acestor avansuri japoneze şi ele au fost respinse… Noul curs” al politicii Japoniei a fost extins, fără rezultatele dorite, şi asupra ţărilor din Asia de sud-est cotropite de armatele japoneze, prin acele declaraţii de „independenţă” ale Birmaniei, Filipine-ioi ele. Ca şi în cazul Chinei, „noul curs” aplicat acestor arii a eşuat.

În vara şi la începutul toamnei 1943 s-a produs evenimentul care a marcat începutul dezagregării Axei:

ieşirea Italiei din război şi încheierea armistiţiului cu tnile Unite (3 septembrie).

Cu toate acestea. Germania şi Japonia, ele însele antrenate pe panta înfrângerii, au continuat să afirme valabilitatea Pactului Tripartit, trupele germane ocupând întregul teritoriu din nordul Italiei unde au crea*t în Ibidem*, pp. 382 – 3841

Mussolini.

La 11 septembrie 1943, guvernele german şi japonez, după consultări prealabile, au găsit de cuviinţă să dea

O declaraţie în legătură cu „defecţiunea" aliatului italian, în care arătau că „trădarea guvernului mareşalului

Badoglio nu influenţează în niciun fel asupra Pactului celor trei puteri, care rămâne în vigoare fără cele mai mici modificări (!). Guvernul imperial japonez şi guvernul Marii Germanii sunt pe deplin hotărâte să ducă războiul împreună cu toate forţele aflate la dispoziţia lor până la victoria finală—...10/

Aceeaşi decizie, de a lupta până la victoria finală, au adoptat, în cadrul Conferinţei de la Moscova, din 19 – 30 octombrie 1943, reprezentanţii Marii Britanii, Statelor Unite ale Americii şi Uniunii Sovietice, printr-o *Declaraţie cu privire la Securitatea generală* la care s-a asociat şi reprezentantul Chinei.

Între altele, *Declaraţia* afirma angajamentul celor ru mari puteri „să continue lupta împotriva acelor puteri ale Axei cu care ele se află în război până când aceste puteri vor depune armele pe baza capitulării necondiţionate" 10S.

Înainte de a avea loc conferinţa şefilor guvernelor brine, american şi sovietic la Teheran, între 28 noiembrie ta 1 decembrie 1943. W. Churchill şi F.D. Roosevelt s-au întâlnit la Cairo cu şeful guvernului central chinez Jiang iieshi. Cei trei au dat o Declaraţie în care-şi afirmau notărârea de a întreprinde toate măsurile cu caracter mi-ar pentru „a intensifica presiunea asupra Japoniei", scopul războiului purtat de ţările lor fiind acela „de a une capăt agresiunii din partea Japonie! şi de a pedepsi pe agresor,

fără a tinde prin aceasta la obţinerea unor antaje pentru ele şi fără să aibă cea mai mică intenţie i e extindere a teritoriilor lor". Totodată, cei trei îşi de*w* *Relaţii internaţionale în acte şi docurtu-nte*, vol. II, pp. 14Î

1 (5. În dimineaţa de 9 septembrie 1943, trupele japoneze au ocupat ocesiunea italiană din Shanghai, confiscând toate proprie!; italienilor (Arh. M.A.E., Fond 71,.1920 – 1944, Japonia. Relaţii cu alte state, 1921 – 1944, vol. 11, f. 99). O telegramă din Lisabona a nistrului României informa despre cele relatate de ministrul xiniei, anume că „Japonia a declarat Italia duşman şi a dezav-kt trupele italiene de la Tien Tsin, vasele de război şi de comerţ's porturile *japoneze* au intrat sub cmirol japonez. Aaabas ană din Tokyo este sub pază" (*Ibidem*, *L* 104). 108 Relaţii *internaţionale în acte şi* «fwsiinente, vol. I), p. 148.

clarau hotărârea de „a lipsi Japonia de toate insulele din Oceanul Pacific pe care ea le-a acaparat sau ocupat de la începutul primului război mondial şi în a retroceda Republicii Chineze toate teritoriile pe care Japonia le-a cucerit de la chinezi, ca de exemplu, Manciuria, Formosa şi insulele Pescadores".

De asemenea, japonezii trebuiau alungaţi „din toate celelalte teritorii ocupate prin violenţă şi mârşăvie". Anglia, „China şi Statele Unite, „luând în consideraţie starea de sclavie a poporului coreean", se declarau decise să acorde Coreei, „la momentul oportun, libertatea şi independenţa" *m*.

În cadrul Conferinţei de la Teheran, între alte chestiuni luate în discuţie s-a aflat şi aceea, pusă de Roosevelt, a intrării Uniunii Sovietice în război împotriva Japoniei. I.V. Stalin s-a declarat de acord ca după terminarea războiului împotriva Germaniei, la 2 – 3 luni, Uniunea Sovietică să se alăture Angliei şi Statelor Unite în războiul anti japonez.

Victoriile forţelor Naţiunilor Unite, dezagregarea blocului puterilor Axei, decizia conducătorilor marilor puteri din coaliţia antifascistă de a duce războiul până la capitularea necondiţionată a Germaniei şi Japoniei, erau

tot atâtea cauze şi motive pentru a crea nelinişte şi îngrijorare atât la Berlin, cât şi la Tokyo. În asemenea conjunctură, fiecare din cele două puteri ar fi avut nevoie şi ar fi dorit sprijinul militar direct al celeilalte nu Sunt lesne de înţeles demersurile, intervenţiile şi sugestiile date de guvernul german celui japonez, în cursul anului 1943, de a ataca Uniunea Sovietică în Siberia, pentru că, încerca să motiveze Ribbentrop ambasadorului japonez, Ōshima, la 18 aprilie 1943, Rusia sovietică era atât de slabă „cum nu va mai fi niciodată" m. Tot Ribbentrop argumenta cu pericolul pe care-l constituia pentru Japonia numărul mare de aerodromuri pe care sovieticii le construiau în Extremul Orient şi care ar fi putut fi folosite nu numai de către aviaţia sovietică, ci şi de către americani pentru a lovi arhipelagul nipon. Ōshima a răspuns că existau planuri

100 *Ibidem*, pp. 151 – 152.

110 Acordul economic încheiat în ianuarie 1943 între Germania.

Italia şi Japonia prevedea coordonarea eforturilor în mobilizarea resurselor economice în vederea ducerii războiului. Japonia a ex portai în Germania materii prime strategice (cauciuc, metale) până când blocada anglo-americană a fost instaurată pe mare.

111 *Ihiorila diplomaţii*, vol. IV, p. 396.

Întocmite de 20 de ani pentru atacarea Uniunii Sovietice şi că, dacă ar exista convingerea că aplicarea lor ar avea.

s, ele s-ar aplica. Or. japonezii nu aveau această convingere: „i ratţia înfvuntărilor din Pacific nu le-ar fi dai nici răgazul şi nici posibilitatea să atace în nord. Mai mult, întrebat în legătură cu rostui reafirmării Baciului tripartit, după ieşirea Italiei din Axă, ambasadorul jajponez la Moscova, Katō a declarat comisarului poporului p afaceri externe că „acordul nu ai: e în vedere în nici*un t*: *A* Uniunea Sovietică", iar „războiul sovietp-german nu stânjeneşte aplicarea pactului de neutralitate şi Japonia respectă păctul" ll2.

La începutul anului 1944, guvernul japonez a reluat

vechiul proiect al trimiterii unei noi „misiuni speciale” le va pentru a încerca să obţină încetarea războiului dintre Uniunea Sovietică şi Germania. Ca şi în septembrie

1943, guvernul sovietic a respins, în aprilie 1944, iniţiativa japoneză.

În urma înfrângerilor suferite de forţele militare japoneze, după debarcarea americanilor în Saipan, la 10 iulie

1944, guvernul generalului Tojo şi-a prezentat demisia.

A fost constituit guvernul Koiso care era decis să continue ră/. boiul. dar să obţină încetarea ostilităţilor dintre sovietici şi germani.

În august 1944, ministrul de externe Shigemitsu a declarat ambasadorului Germaniei la Tokyo că era necesar să se ajungă la o înţelegere între Germania şi Uniunea Sovietică în problema încheierii păcii. La rândul său, ambasadorul Ōshima a transmis propunerea lui Shigemitsu lui Hitler, în septembrie 1944, ambasadorul german în un a transmis lui Shigemitsu răspunsul lui Hitler, în legătură cu medierea Japoniei între Germania şi Uniunea Sovietică, conducătorul nazist exprimându-şi neîncrederea în reuşita acestei iniţiative U: „Totuşi, din nou, în septembrie, japonezii au cerut avizul guvernului sovietic pentru sosirea unei misiuni speciale la Moscova, sub conducerea fostului premier şi ministru de externe Hirota. Guvernul sovietic a reacţionat, tot negativ.

La sfârşitul toamnei 1944, guvernul Koiso, la cererea lut Konoye, a încercat sondaje în legătură cu încheierea păcii între Japonia şi angâo-americani. În septembrie, am

112 *Ibidem*.

Îi; *Ibidem*, *p*, 447 – 448.

basadorul Elveţiei la Tokyo a fost rugat să transmită guvernului elveţian dorinţa Japoniei de a explora cercurile guvernamentale engleze asupra posibilităţii încetării războiului, promiţând, în schimb, să renunţe la teritoriile cucerite în timpul luptelor, dar să păstreze Formosa şi Coreea. Demersurile japoneze nu au găsit teren prielnic

nici la Londra, nici la Washington, aliaţii reafirmându-p1 angajamentul de a duce războiul până la capitularea necondiţionată, atât a Germaniei, cât şi a Japoniei.

Ofensiva de „pace" a diplomaţiei nipone a avut în vedere şi China. La 5 septembrie 1944, la Şedinţa Consiliului Suprem de război, s-a adoptat documentul Despre *realizarea acţiunilor* politice *în relaţiile* cât *Chongqing* care preconiza încheierea păcii prin retragerea trupelor japoneze din China şi predarea puterii în întreaga Chină guvernului lui Jiang Jieshi cu excepţia Manciuriei. Condiţia era ca englezii şi americanii să plece din China. Sondajele şi demersurile fostului ministru de externe Ugaki întreprinse la Shanghai au rămas însă fără rezultate.

Eşecurile diplomaţiei japoneze din anul 1944, reflectare şi a înfî-îngerilor militare, au continuat în 1945 într-o manieră mai mult decât îngrijorătoare, dovedind izolarea completă în care ajunsese Imperiul Soarelui Răsare. Şi aceasta pe fondul unor ciocniri tot mai violente între partizanii unei păci de compromis şi adepţii continuării războiului.

Semnificativ era faptul că printre cei care cerea; se pună capăt războiului se aflau foştii premieri Wakat-suki, Okada, Konoye, fostul ministru de externe Togo etc., care s-au adresat separat împăratului în acest sens, mii ales că de la sfârşitul anului 1944 comandamentul militata întocmit planurile de operaţii pe 1945, prevăzând desfăşurarea lor pe teritoriul Japoniei. Şi, cum era de aşteptat, din februarie 1945, trupele americane au început debarcarea pe insula Iwo Jima, din grupul de insule Oga-Băwara, la mai puţin de o mie de kilometri de centrele vitale ale ţării. Or, tocmai acum, la Conferinţa interaliată de la Ialta (4 – 11 februarie 1945), a fost adoptată o hotărâre de maximă importanţă pentru soarta războiului: acordul privind intrarea Uniunii Sovietice în războiul împotriva Japoniei. „Şefii guvernelor celor trei mari puteri… – se arăta în document … au hotărât, de comun a dună *2 – 6* luni de la Capitularea Germanic: şi încetarea ostilităţilor în Europa, Uniunea Republicilor Sovietice

Socialiste va intra în război contra Japoniei). de Aliaţi”… *ut*

Condiţiile *şi* rezervele puse de sovietici, priveau:

1. Respectarea e «fu-quo-ului în Mongolia exterioară;

2. lestabilirea drepturilor anterioare ale Rusiei, înainte de *atacul* japonez din 1904, adică:

a) Partea de sud în Sahalin, precum şi toate insulefe adiacent; retrocedate Uniunii Sdvi b) Internaţionalizară portului comercial Dairen, cu apărarea intefeseloi sovietice şi cedarea bazinului Port-Arthuf, Uniunii Sqvietice, c) Exploatai» a cailor ferate ale Chinei de est şi Măn-ciuriei de sud de către o societate mixtă chino-sovietică, cu deplina suveranitate a Chinei în Manciuria, d) Cedarea către Uniunea Sovietică a insulelor Kurile. „Şefii guvernelor celor trei mari Puteri au recunoscui că aceste revendicări ale Uniunii Sovietice vor trebui să fie în mod incontestabil satisfăcute după înfrângerea Japoniei”.

În finalul documentului, Uniunea Sovietică se declara de acord să încheie un pact de prietenie şi alianţă cu China, prin care să-i acorde „sprijinul forţelor sale armate pentru a o ajuta să se elibereze de sub jugul japonez” un.

Partizanii dobândirii unei păci de compromis, care să menţină structurile socio-politice ale Japoniei şi instituţia imperială, au continuat sondajele pe canale diplomatice, prin intermediul ambasadorilor elveţieni la Tokyo şi Stockholm, pentru a afla „ce fel de pace ar voi să încheie Anglia şi Statele Unite ale Americii” *m*.

Demersurile au rămas fără ecou în tabăra angio-americană. În martie 1945, japonezii au făcut o nouă tentativă de a se înţelege cu guvernul central chinez. Condiţiile în care acesta din urmă înţelegea să încheie pace cu Japonia erau: încetarea operaţiunilor militare şi evacuarea trupelor japoneze din teritoriile Chinei; lichidarea regimului marionetă de la Nanjing; Japonia să înceapă neîntârziat convorbiri cu Statele Unite şi Marea Britanie Asemenea

114 *Relaţii internaţionale în acte şi documente*, vol. II, p. 190.

115 *Ibidem*, pp. 190 – 191; B.H. Liddell Hart, op. cit.,

p. 724;

J.-B. Duroselle, op. cit., pp. 587 – 588.

116 R.J.C. Butow, *Japan's Decision to Surrender*, Stanford.

1954, pp. 54 – 55.

cereri au fost considerate inacceptabile de către miniştrii de război şi ai marinei.

Debarcarea forţelor de infanterie marină americane în insula Okinawa, începând cu 1 aprilie 1345, a adâncit criza politică din Japonia, reflectată şi prin demisia, la 5 aprilie, a guvernului Koiso şi instalarea cabinetului Suzuki Kentaro, în care postul de ministru de externe era deţinut de Togo Shiegenobu.

Schimbarea de guvern intervenea în momentul în care se lua cunoştinţă de decizia guvernului Uniunii Sovietice de a denunţa pactul de neutralitate cu Japonia, fapt ce a însemnat o grea lovitură pentru statul japonez, în general, pentru diplomaţia sa, în special.

Declaraţia de denunţare a pactului de neutralitate era urmarea firească a acordului intervenit la Ialta, în februarie, prin care Uniunea Sovietică urma să intre în război împotriva Japoniei, la 2 – 3 luni după înfrângerea Germaniei.

După ce se arăta că pactul de neutralitate fusese încheiat înainte de agresiunea Germaniei împotriva Uniunii Sovietice şi până la izbucnirea războiului între Japonia, de o parte, şi Statele Unite şi Anglia, de altă parte, Declaraţia motiva că „de atunci situaţia s-a schimbat radical. Germania a atacat U.R.S.S., iar Japonia, aliata Germaniei, ajută pe aceasta din urmă în războiul ei împotriva U.R.S.S. în afară de aceasta, Japonia luptă împotriva S.U.A. şi Angliei, care sunt aliaţii Uniunii Sovietice".

În asemenea situaţie, preciza Declaraţia, „Pactul de neutralitate între Japonia şi U.R.S.S. şi-a pierdut sensul şi prelungirea acestui Pact a devenit imposibilă" U7.

Îngrijorarea cercurilor conducătoare japoneze era cu atât mai mare cu cât ele nu încetaseră să se gândească şi

să spere la o ruptură între Uniunea Sovietică şi aliaţii ei anglo-americani.

Iminenta prăbuşire a Germaniei a determinat Consiliul Suprem de război să adopte, la 20 aprilie 1945, *Principii generale privind măsurile în cazul capitulării Germaniei*, în care se arăta că erau necesare acţiuni pentru a preîntâmpina dezorganizarea internă şi întreprinderea unor acţiuni pentru apropierea de Uniunea Sovietică, pentru a dezbina

1, 7 *Relaţii* internaţionale *în* acte şi *documente*, vol. II, pp. 200

201; A. Boubiński, G. Etiniov, op. cit., p. 287; *Istorila diplomaţii*, voi: IV, o. 697; B.H. Li ddeU Har!: „*op. cit*: „p. 723.

3, 60

marile puteri aliate şi pentru a dovedi Statelor Unite şi Angliei că Japonia era decisă să continue războiul.

Cu toate că degringolada Germaniei naziste a constituit un şoc pentru japonezi, atât premierul Suzuki, cât şi ministrul de externe Togo, prin declaraţiile pe care le-au Făcut, au încercat să convingă că evenimentele din Europa nu aveau să influenţeze „deplina lor hotărâre de a lupta până la sfârşit" us.

În legătură cu actul capitulării necondiţionate a Germaniei, la 9 mai 1945, guvernul japonez a dat o declaraţie în care arăta că „Japonia regretă nespus de mult capitularea aliatei sale Germania", însă răsturnarea de situaţie în Europa nu va avea nici cea mai mică influenţă asupra obiectivelor militare alo Imperiului japonez Ul). Panica era însă deosebit de mare, liderii politici şi militari reunindu-se la Tokyo în zilele de 9 – 10 şi 11 mai pentru a decide căile ce trebuiau urmate.

Una din chestiunile cel mai frecvent abordate a fost aceea a relaţiilor cu Uniunea Sovietică care, au arătat Togo şi Suzuki, trebuiau\îmbunătăţite, convorbirile ce ar putea fi angajate cu sovieticii având şi scopul de a-i câştiga drept mediatori pentru încheierea păcii generale cu Aliaţii. Consiliul suprem de război a însărcinat Ministerul de

Externe să întreprindă o serie de măsuri diplomatice pentru: 1) împiedicarea intrării Uniunii Sovietice în război împotriva Japoniei; 2) îmbunătăţirea relaţiilor între Japonia şi Uniunea Sovietică: 3) încheierea păcii cu Anglia şi Statele Unite prin medierea Uniunii Sovietice.

La 16 şi 18 mai, guvernul Suzuki a dat publicităţii noi declaraţii, prin care, având în vedere capitularea necondiţionată a Germaniei şi evenimentele care au urmat în Europa, considera nule acordul germano-italo-japonez din 27 septembrie 1940 şi pactul din 11 decembrie 1941, ca şi celelalte acorduri şi înţelegeri încheiate cu Germania şi Italia, inclusiv Pactul anticomintern din 25 noiembrie 1936 şi protocolul din 6 noiembrie 1937. Se urmărea prin sta îmbunătăţirea relaţiilor cu Uniunea Sovietică.

Fostul ministru de externe, Hirota, a fost însărcinat să intre în contact cu ambasadorul sovietic la Tokyo, Jakob Malik. Acesta însă a refuzat să discute.

1, 8 *Istmiia diplomaţii*, vol. IV, p. 698 – 699…

1111 *Ibidem*; A. Doubiński, G. Ei imov, op. cit., p. 288.

Totodată. În perioada aprilie-iulio 1945. diplomaţi niponi au continuat contactele şi sondajele în Elveţia. Suedia şi Portugalia, în vederea încheierii unei păci de compromis cu Marea Britanie şi Statele Unite.

Deşi membrii guvernului erau convinşi de incapacitatea economică a Japoniei de a mai rezista în condiţiile continuării războiului, şefii militari au obligat pe împărat, în urma reuniunii Consiliului suprem de război din 6 iunie i 945, să continue rezistenţa. La 22 iunie 1945, însă, împăratul a cerut guvernului să înceapă negocieri de pace cu anglo-americanii prin intermediul Uniunii Sovietice. Hii-ota l-a abordat din nou pe Iakob Malik, la 24 şi 29 iunie, însă fără succes 12°. La 10 iulie s-a decis trimiterea la Moscova a prinţului Konoye, cu un mesaj se din partea împăratului. La 13 iulie, ambasadorul Sato Naotake a comunicat această decizie Comisarului adjunct pentru afaceri externe, Lozovski, iar la 17 şi 18 iulie, la Potsdam, I.V. Stalin i-a încunoştinţat pe Churchill şi

Truman.

Consultat în legătură cu răspunsul ce trebuia dat Japoniei, Truman a sugerat să se spună că „mesajul japonez este vag”, ceea ce s-a comunicat ambasadorului japonez1 – 1. Deci, vizita lui Konoye era lipsită de sens şi inoportună. De altfel, încă la 13 iulie, ambasadorul Sato scrisese ministrului de externe, Togo, că era inutil ca prinţul Konoye să vină la Moscova pentru a oferi „abstracţiuni”. La 15 iulie, acelaşi Sato a sugerat să se accepte capitularea necondiţionată sau „o soluţie foarte apropiată” m. Angajarea Uniunii Sovietice ca mediator ai păcii urmărea să o împiedice de a intra în război împotriva Japoniei. Sugestiile lui Salo nu au fost luate în cohsieferaţie la Tokyo, totuşi, la 24 iulie, Togo i-a scris lui Sato că misiunea lui Konoye consta în a solicita medierea sovietică care să ducă la o „pace negociată” nx. Răspunsul sovietic la aceste noi demersuri nu a mai venit, îctrucât. imediat, la 26 iulie 1945, la Potsdam, conducătorii Marii Britanii, Statelor Unite ale Americii şi Chinei au dat o De*claraţie,* sau Pr*oclamaţie,* prin care somau Japonia să capituleze necondiţionat. Documentul avertiza

120 J. Lequiller, op. *câte*, p. 440: *iztorila diplomaţii*, vol. IV.

p. 714.

121 J. Lequiller, op. cit., p. 447.

122 *Ibidem*.

, 2: l Ibidem; *Istorila diplomaţii*, vol. IV, p. 715 – 716.

Japonia că „forţele aliate erau gala să dea lovitura deci-s. vă... Condiţiile care se puneau Japoniei erau: eliminarea pentru totdeauna a autorităţii şi influenţei „cei care au înşelat poporul japonez şi l-au condus să se angajeze într-o acţiune de cucerire mondială”; teritoriul Japoniei să fie ocupat de către forţele aliate „până la instaurarea unei noi ordini de pace şi securitate şi de justiţie”; aplicarea prevederilor Declaraţiei de la Cairo şi restrângerea suveranităţii Japoniei la propriile insule; dezarmarea completă a forţelor militare japoneze; pedepsirea criminalilor de război; democratizarea Japoniei:

guvernul japonez să proclame imediat capitularea necondiţionată m.

Faptul că Proclamaţia nu era semnată şi de Uniunea Sovietică a nutrit încă speranţa la Tokyo, într-o posibilă mediere din partea acesteia. Guvernul japonez nu a răspuns aliaţilor, premierul Suzuki recomandând să se acţioneze conform principiului *mokusaiu*, adică a ignora Proclamaţia, a o ucide prin tăcere 12 r>.

La 30 iulie, Sato a reîntâlnit la Moscova pe Lozovski pentru a afla dacă guvernul sovietic a acceptat să medieze pacea cu anglo-saxonii, dar nu a aflat nimic care să-l încurajeze, în acelaşi timp, noul demers japonez pe lângă sovietici semnifica refuzul Japoniei de a accepta condiţii r Proclamaţiei de la Potsdam.

Evenimentele s-au precipitat şi cu ele şi prăbuşirea Japoniei.

La 6 august 1945 a fost lansată prima bombă alo;

asupra oraşului Hiroshima, motivata de către Americani prin faptul că guvernul japonez, n oxând ultim;

turnului din 26 iulie, nu voia să capituleze.

La 8 august, V.M. Molotov a rumânat lui Salo de raţia de război a guvernului sovietic adresată Japorim; Această hotărâre era argumentată de refuzul Japoniei de a se conforma Proclamaţiei de la Potsdam. „În acest Cel – se spunea în document – cererea guvernului japonez adresată Uniunii Sovietice pentru ca aceasta să medieze în conflictul armat din Extremul Orient îşi pierde orice sen). Uniunea Sovietică s-a alăturat Proclamaţiei de la Potsdam intrarea sa în război fiind singurul mijloc în stare să

— *Relaţii internat tonaje*, *ia arie şi documente*, vol. II. pp.

62 – 263.

*K*I *Istorila diplomaţii*, vol. IV, pp. 717 – 718; J. LequiiK; op. cit., p. 450.

apropie instaurarea păcii, să elibereze popoarele de noi şi noi jertfe şi suferinţe şi să dea posibilitatea poporului japonez să scape de acele nenorociri şi pierderi pe care le-a suferit Germania după refuzul ei de a capitula

necondiţionat. Starea de război intervenea din ziua de 9 august 1945. La 10 august guvernul Republicii Populare Mongole a adresat Japoniei o declaraţie de război.

În ziua de 9 august, Consiliul Suprem de război, discutând situaţia intervenită, s-a divizat. Primul ministru, Suzuki, ministrul de externe Togo şi amiralul Yonai erau pentru capitulare, cu condiţia ca instituţia imperială să rămână neatinsă. Ministrul de război, Anami, generalul Umezu şi Toyoda refuzau să accepte capitularea, dacă nu erau îndeplinite următoarele condiţii: aliaţii să râu ocupe Japonia; demobilizarea să se facă de către însăşi armata japoneză; criminalii de război să fie urmăriţi numai de autorităţile japoneze; statutul împăratului să rămână neschimbat. Părea că nici a doua bombă americană, lansată chiar în acea zi la Nagasaki, şi nici ştirile despre vasta ofensivă sovietică în Manciuria nu puteau să frângă rezistenţa adversarilor capitulării. În seara de 9 august. Suzuki şi Togo au convins pe împărat să convoace urgent o Conferinţă Imperială. În cadrul acesteia, împăratul a cerul acceptarea Proclamaţiei de la Potsdu:

Pe această bază a fost întocmită Declaraţia guvernului japonez, din 10 august 1945, de acceptare a Proclamaţiei de la Potsdam, document care a fost transmis Secretarului de Stat al Statelor Unite prin intermediul însărcinatului cu afaceri al Elveţiei la Washington şi guvernului sovietic, prin intermediul ambasadorului sovietic care se mai afla la Tokyo. În Declaraţie se arăta că, din ordinul împăratului, guvernul japonez făcuse apel, cu câteva săptămâni înainte”, la bunele oficii ale guvernului sovietic, cu care el întreţinea atunci relaţii de neutralitate, pentru a stabili pacea între Japonia şi puterile inamice”. Tentativa eşuând, guvernul japonez a hotărât „să accepte condiţiile enumerate în declaraţia comună publicată la 26 iulie 1945, la Potsdam, de către şefii guvernelor Statelor Unite ale Americii, Marii Britanii şi Chinei şi semnată ulterior de către Uniunea Sovietică, declaraţie pe care el o înţelege că nu conţine nicio cerere care să aducă atingere prerogativelor Majestăţii Sale, în calitate ele conducălor

suveran”. Guvernul japonez spera să primească în legătură cu această chestiune „o indicaţie explicită” i, i.

A doua zi, la 11 august 1945. guvernul Statelor Unite a răspuns. În nunajele aliaţilor, declaraţiei guvernului japonez. Era dată şi explicaţia solicitată în legătură cu prerogativele Suveranului nipon: „Cu începere din momentul capitulării – se arăta în răspuns – autoritatea împăratului şi a guvernului japonez asupra statului va fi subordonată Comandamentului Suprem al Puterilor Aliate”, împăratul avea posibilitatea, conform legii… să asigure semnarea, de către guvernul japonez şi de către Cartierul General Imperial Japonez, a clauzelor executării stipulaţiilor Declaraţiei de la Potsdam”.

În legătură cu forma definitivă de guvernământ a Japoniei, se arăta că aceasta „va trebui… să fie fixată prin voinţa liber exprimată a poporului japonez”. Forţele armate aliate urmau să ocupe Japonia „până când vor fi îndeplinite obiectivele fixate prin Declaraţia de la Potsdam” 127.

Răspunsul aliaţilor a fost dezbătut, la 13 august, în cadrul Consiliului Suprem de război, care, din cauza punctelor de vedere divergente, nu a putut ajunge la o decizie. De aceea a fost necesară convocarea unei noi Conferinţe imperiale, la 14 august, la care împăratul a cerut să fie acceptaţi termenii răspunsului aliaţilor r-s.

A fost redactat un edict din partea împăratului privind capitularea şi încetarea tuturor ostilităţilor din partea armatelor japoneze, decizie adusă la cunoştinţa Aliaţilor prin canalele diplomatice *via* Berna şi *via* Stockholm.

Împăratul aducea la cunoştinţă „credincioşilor” săi supuşi că a ordonat guvernului imperial „să înştiinţeze America, Anglia, China şi Uniunea Sovietică despre primirea de către noi a Declaraţiei lor comune…”. Monarhul cerea să fie evitate „acele pagube care ar putea fi aduse ca urmare a impulsivităţii nechibzuite sau datorită apariţiei de disensiuni printre compatrioţii noştri” e).

La 15 august, vocea împăratului, imprimată pe

bandă, a fost auzită în întreaga Japonie. Monarhul anunţa capitularea, deoarece „situaţia militară nu s-a întors în avan

2! 1 *Relaţii internaţionale în acte şi documente*, vol. II, p. 265.

27 *Ibidem*, pp. 205 – 260.

28 J. Lequi Her, op. cit. p. 457.

120 Relaţii *internaţionale în acte*? i *documente*, vot. II, p. 267.

Japoniei" şi cerea tuturor conaţionalilor „să şi insuportabili 1" K! O.

În aceeaşi zi, guvernul Suzuki şi-a prezentat den şi s-a constituit cabinetul prezidat de prinţul Higasb Narukiho, menit să oficieze actul capitulării Jap Acest moment istoric din existenţa statului nipon a avut loc în ziua de 2 septembrie 1945. La bordul marelui cui-rasat american „Missouri", în faţa reprezentanţilor foitelor militare aliate, ministrul de externe, Shigemils-u Mamoru, şi Şeful Statului Major General al Armatei, generalul Umezu Yoshikiro au semnat pentru Japonia capitulării.

Guvernul japonez şi Statul Major general imp japonez reafirmau – prin act – acceptarea condiţiilor Proclamaţiei de la Potsdam, recunoşteau „capitularea necondiţionată, în faţa Puterilor Aliate, a Statului Major General imperial japonez, a tuturor forţelor militai poneze şi a tuturor forţelor militare de sub control japonez, indiferent unde s-ar afla ele". Se ordona înec imediată a oricărei rezistenţe, militare sau civile, supunerea totală a organelor militare şi civile faţă de înaltul Comandament al Puterilor Aliate. Se ordona punerea imediat în libertate a tuturor prizonierilor de război şi persoanelor civile care se aflau sub control japonez.

Puterea împăratului şi guvernului japonez era supusă înaltului Comandament al Puterilor Aliate.

Deasupra participanţilor la această ceremonie solemna flutura fanionul-steag văzut pentru prima dată de către locuitorii arhipelagului japonez, în 1853, pe vasul Commo-dorelui Perry.

130 J. Lequiller, op. cit., p, 453; B.H. Liddell Hart, op. cit.; p. 727.

Postfaţă

Prăbuşirea prin înfrângerea militară a străvechii ngua a constituit o mare surpriză în arhipelagul nipon. O largă mişcare de neîncredere a cuprins populaţia Japoniei şi îndeosebi armata. De-a lungul şi de-a tării se încrucişau cu repeziciune zvonuri după aceasta ar fi fost o înşelătorie de mari proporţii pusă la cale de către Statele Unite ale Americii. Oamenii din intoxicaţi tot timpul de propaganda oficială care! ea scuns permanent şi cu grijă adevărata faţă a lucru-nu puteau să creadă că invincibilul Dai Nihon capitulase acoperit de ruşine şi blestemele popoarelor ce aşteptaseră sângerând această *dies irae*. După atâta amar de vreme, japonezii aflau că politica expansionistă, de jaf şi cotropire, a cercurilor militariste nipone atrăsese asupra ţării lor ura neîmpăcată a popoarelor din „sfera prosperitate a Marii Asii Orientale”. Japonezul de rând. harnic, priceput şi devotat, până la sacrificiul suprem, dar mult prea credul, auzea acum cu uimire că în Vietnam, Filipine, Indonezia, Birmania şi în alte teritorii ocupate de trupele nipone, popoarele nu accepta iici un moment stăpânirea excesiv de aspră a noilor ocupanţi, iar în China, împotriva ocupanţilor japonezi se ridicase nu „un mănunchi de comunişti”, ci masele cele mai largi ale poporului chinez.

Peste arhipelag s-a aşternut liniştea, o linişte grea, dureroasă şi întunecată ca o noapte apocaliptică.

Spectaculoasa demonstraţie de forţă americană prin debarcarea unor impresionante efective militare în Japonia nu-şi mai avea rostul. Şocul psihologie provocat de această înfrângere fără precedent în analele japoneze, suferinţele neînchipuite îndurate mulţi ani de popor, se părea că-i paralizase orice urmă de voinţă. Japonezii acceptaseră înfrângerea.

Dar situaţia ţării depăşea orice închipuire. În viforul marilor bătălii ale războiului, Japonia a pierdut aproximativ 2.000.000 soldaţi şi ofiţeri, iar în iadul bombardamentelor

aeriene – 600.000 oameni. Ruinele fumegânde rânjeau hidoase la tot pasul. Marile şi frumoasele oraşe japoneze cu cochetele lor grădiniţe de flori erau distruse în proporţie de 40%. Un sfert din clădirile întreprinderilor industriale mari şi mici erau grav avariate de bombe.

Către finele celei mai mari conflagraţii din istoria umană, activitatea economică productivă a Japoniei era părăsită aproape în totalitate. Bunăoară, la sfârşitul anului 1945 producţia industrială era de numai 13, 4% din cea a anului 1939. Condiţiile de existenţă ale oamenilor muncii au coborât cu mult sub limitele înţelegerii. Mai mult de 50% din populaţia urbană s-a strămutat la sate în speranţa găsirii unor mijloace, oricât de modeste, pentru a supravieţui catastrofei. Cele aproximativ 7.000.000 de oameni, soldaţi şi rezidenţi japonezi în străinătate care s-au repatriat au complicat considerabil starea de lucruri. Numărul oamenilor rămaşi fără un loc de muncă a ajuns rapid la 10.000.000. Japonezii, oameni harnici, inventivi, întreprinzători şi capabili s-au văzut nevoiţi să-şi asigure cele necesare traiului din expediente, troc şi furtişaguri. Bursa neagră a devenit atotstăpânitoare pe piaţa niponă. În anul 1945, venitul naţional pe cap de locuitor era de numai 20 dolari, Japonia situându-se în această privinţă pe unul din ultimele locuri în lume.

Anul Showa 20 (1945) poate fi notat cu zero în istoria contemporană a Japoniei sau, mai bine, poate fi considerat pe drept cuvânt sfârşitul aventurii militare şi a lansării Japoniei într-o nouă „aventură” – cea economică. Cu alte cuvinte, aceasta însemna abandonarea căii militariste şi folosirea în exclusivitate a mijloacelor economice pentru dobândirea materiilor prime necesare industriei nipone şi a unui loc cât mai avantajos pe piaţa mondială.

Odată cu semnarea actului de capitulare necondiţionată a Japoniei, în arhipelag s-a instituit regimul ocu

36!?

paţiei americane care a durat până în 1951. Încă înainte de încheierea ostilităţilor în Extremul Orient şi în

bazinul Pacificului, Washingtonul, care nu voia cu niciun chip să accepte prezenţa în insulele nipone a trupelor vreunui alt aliat şi în special a trupelor sovietice, definise principiile politicii americane în Japonia într-un document intitulat *Orientări pentru o politică americană aplicabilă după capitularea Japoniei*. La baza acestui document se afla *Declaraţia de la Potsdam*, semnată în iulie 1945 de către Harry Truman, Winston Churchill şi Jiang Jieshi, prin care se cerea Japoniei să capituleze necondiţionat.

Americanii îşi propuneau, pentru început, să aplice o politică de maximă severitate faţă de criminalii de război şi, în acelaşi timp, de atragere a poporului japonez, a liderilor acestuia la înfăptuirea unui vast program de reconstrucţie burghezo-democratică a Japoniei. Pentru aceasta, preşedintele american a numit în funcţia de Comandant Suprem pentru Puterile Aliate (Supreme Commander for the Allied Powers) pe generalul Douglas McArthur, care se bucura de mare prestigiu şi preţuire atât în Statele Unite cât şi în rândurile celorlalte puteri aliate. Generalul american a iniţiat o serie de măsuri menite să facă din Japonia o ţară după gândurile şi interesele Washingtonului, să o ajute să depăşească catastrofalul impas în care se găsea. Cu toate acestea, redresarea Japoniei se făcea extrem de lent. În anii 1945 – 1947, producţia industrială niponă reprezenta doar 30% din cea realizată în 1939.

Ritmul scăzut al reconstrucţiei economiei nipone îşi are explicaţia în uriaşele cheltuieli de ocupaţie şi în sumele importante înmânate demobilizaţilor cu titlu de indemnizaţii. De asemenea, trebuie să avem în vedere şi poziţia cercurilor diriguitoare americane după care Japonia trebuia să se refacă prin propriile-i mijloace.

În perioada ocupaţiei, în Japonia s-au efectuat o serie întreagă de reforme dintre care demne, în mod deosebit, de a fi reţinute, au fost noua constituţie, reforma învăţământului, reforma monetară, decartelizarea trusturilor şi reforma agrară.

Dintre toate, reforma agrară este considerată, pe

bună dreptate, unul din suporţii principali ai dezvoltării impetuoase a economiei Japoniei postbelice. Ea a avut ca urmare lărgirea considerabilă a relaţiilor marfă-bani în agricultura niponă, a condus la creşterea considerabilă a pieţii interne, la sporirea cererii de mărfuri industriale şi implicit la stimularea producţiei.

Constituţia din 3 noiembrie 1946, prin articolul 9, interzicea războiul: „Aspirând în mod sincer la o pace internaţională, bazată pe dreptate şi ordine, guvernul japonez renunţă pentru totdeauna la război ca drep1 suveran al naţiunii şi la ameninţarea" sau folosirea forţei ca mijloc de reglementare a disputelor internaţionale". Era creat cadrul propice activităţii legale a tuturor partidelor politice. Constituţia proclama pacifismul drept stare de spirit permanentă. Tot în 1946, împăratul şi-a negat public caracterul divin al puterii sale, ceea ce ar fi fost. de neconceput cu câteva luni înainte pentru orice japonez.

Semnarea *Tratatului de pace* dintre puterile aliate (mai puţin U.R.S.S., Polonia, Cehoslovacia, India, Birmania şi R.P. Chineză) şi Japonia, în septembrie 1951: a pus capăt regimului de ocupaţie americană în arhipelagul nipon. Încheierea în acelaşi timp a Tratatului de securitate japono-american, deşi stânjenitor, n-a putut bara drumul Japoniei spre uluitoarele performanţe în domeniul dezvoltării economice. În anii ’60 creşterea economiei japoneze a cunoscut ritmuri neîntâlnite în niciuna din ţările capitaliste. La capătul deceniului 1960 – 1970, Japonia se situa pe locul întâi în lume în domeniu) construcţiilor navale, producţiei de radio cu tranzistori ca şi în ceea ce priveşte producţia de motociclete. Ea devenise deja cel mai puternic concurent al Statelor Unite ale Americii în producţia de automobile, mase plastice şi fibre sintetice şi producea oţel mai mult decât R.F. Germania, Anglia şi Franţa luate la un loc.

În aprilie 1964 a luat fiinţă *Keizai Doyukai* (Comitetul Japonez pentru Dezvoltare Economică) care numără în zilele noastre aproximativ 1.000 de membri. Acest organism-cadru are un rol bine definit în activitatea

japonezilor pentru a obţine noi şi surprinzătoare performanţe economice. Pe baza unor studii solide şi temeinice, guvernul nipon şi patronatul stabilesc de comun acord orientările politicii economice, atât interne cât şi internaţionale.

Oameni de afaceri, comercianţi japonezi cutreieră neobosiţi lumea oferind mărfuri de excepţională calitate: diverse produse industriale, echipament industrial ce poate satisface toate pretenţiile. Tot ei se oferă să construiască fabrici şi uzine, cumpără materii prime şi combustibili.

Jocurile olimpice de vară din octombrie 1964, ca şi Olimpiada de iarnă ce au avut loc la Sapporo în 1972, excepţional de bine organizate, au fost prilej pentru reclama dar şi pentru a face cunoscute omenirii uluitoarea evoluţie a acestei superputeri economice.

Influenţa şi prestigiul Japoniei în lume, datorate puterii sale economice, tehnologiilor ultramoderne, hărniciei şi tenacităţii, talentului şi disciplinei poporului japonez au ajuns incomparabil mai mari decât au vrut sau au realizat, în perioada cuprinsă între 1868 şi 1945, conducătorii ei politici şi militari. Prin muncă şi inteligenţă. Japonia postbelică, Japonia zilelor noastre, impune respect şi admiraţie, dovedind, o dată în plus, ce poate realiza un popor în condiţii de pace.

Indice

Abe, Isao, profesor universitar – 130

Abe, Noboyuke, om politic, prim-ministru – 300, 305, 306, 308, 319

Aho, Kiyotane, amiral – 179

Adachi, Kenzo, om politic – 169, 179, 193

„Adunarea Naţională a Prinţilor Mongoli” – 288

Afghanistan – 82

Africa – 46; – de Nord – 323; – de Sud – 184, 279

Aikokusha, organizaţie teroristă – 179

Akabame, centru industrial – 36

Akao Bin, anarhist – 137

Akita, prefectura – 172

Alabama, stat în S.U.A. – 145
Alexeev, amiral rus – 63, 69
Alphand, diplomat francez – 277
Amau, diplomat – 265, 266, 296
Amau, *Declaraţia* – 267
America – 96, 120, 121, 148, 161, 311, 320, 329, 337, 339, 365; – Latină – 280, 281
Amoy, port chinez – 65
Amsterdam – 57 N
Amur, fluviu – 55, 109, 112
Amur, regiunea – 113, 124, 298
Anami, ministru de război – 364
Andoun – Mukden, cale ferată – 101
Ankara – 258
Annam – 17, 45, 348
Antanta – 82, 99, 100, 104
„Antanta cordială" – 82
Antonescu, Mihai – 350, 351
Antoniade, diplomat – 257
Antoung, localitate în China – 72
Appony – 215
Arahata – 130
Arâki Sadao, general, ministru de război, prim-ministru – 137, 193, 221, 229, 243, 243, 260, 265, S72, 299
Argentina, golf – 334
Arhanghelsk – 111
Arion, reprezentant al României la Tokyo – 10
Arlington, cimitir în S.U.A. – 148
Arita, general, diplomat – 271, 234, 287, 299, 303, 311, 319
Asan – 53
Ashikaga, shogūni în secolele XIV, XV, XVI – 16
Asia – 46, 55, 135, 243, 268, 276, 280, 281, 2G7, 289, 294, 302, 306, 311, 313, 315, 317, 319, 320, 324, 335, 336, 338, 344, 349, 350; – Centrală – 45; – de Sud-Est – 13, 18, 44, 354; – Orientală (Răsăriteană) – 18, 44, 55, 66, 67, 90, 97, 98, 118, 161, 190, 227, 270

Asociaţia Antijaponeza pentru salvarea Ţării (chineză) – 196, 199
Asociaţii Populare, Manciuria
— 238
Assan, Bazil – 8
Atlantic, oceanul – 22, 247, 259, 267, 346
Australia – 45, 164, 279, 282, 292, 317, 333
Austro-Ungaria – 8, 87, 97, 117
Axa (Germania, Italia, Japonia)
— 10, 307, 311, 321, 328, 332.
348, 354, 356, 357
Baba, Eiichi, om politic – 273
Baical, lac, regiune – 58, 112, 123, 124.210
Bakhmeteff, om politic – 145
Bakui u, aristocraţie shogūnală
— 26
Balcani – 323
Balfour, A.J., prim-ministru – 66, 148, 150
Baltică, marea – 73
Ba Maw, om politic birman, pro-japonez – 347
Banca Centrală a Chinei – 88: – Franco-Japoneză – 93; – Japoniei – 41, il 9, 115, 132, 272; – Ruso-Chineză – 58
Badoglio – 355
Bangkok – 18, 281.282, 313, 345, 347
Bao Dai, împărat al Annamului
— 348
„*Barbarossa*", *Planul* – 321, 323
Bamby, lord, industriaş britanic
— 269
Batavia – 309
Baumont, Maurice, istoric francez – 68
Beijing – 50; 56 – 58, 60, 63 – 66, 80, 91, 93, 95, 100, 102, 103, 110, 112, 147, 148, 155, 167, 168, 186, 229, 260, 284, 288; – Mukden, cale ferată – 235: tratatele de la – 45, 65, 320
Behring, marea – 74
Belgia – 94, 99, 150, 153, 164, 235, 271, 292, 308
Bell, Edward, diplomat american – 144

Bellaire, Robert, ziarist – 351
Bencă, Edvard – 214, 254, 256
Berlin – 54, 55, 58, 67, 69, 71, 73, 99.276.285.299, 304, 305, 307, 311, 315, 318, 320, 322, 326, 331, 339, 344, 345, 350, 356
Berna – 259, 296
Bertholet, Henry Mathias, general – 166
Bezimiannaia, colină – 297
Bibescu, reprezentant al României la Washington – 142
Birmania – 289.307, 312, 333, 345, 347, 354, 367, 370
Birou colonial (japonez) – 88
Biroul dezvoltării Asiei – 302: – Planului – 273
Bismarck – 31; arhipelagul – 46
Blagovesconsk, lo calitate în Rusia – 112
Blucher, Vasili K., gener; îl sovietic – 156
Bolivia – 292
Bonin, insulă – 49
Boncour. Paul, om politic – 214, 245, 246
Bonnet, Georges – 301
Borah, senator american – 259
Borneo britanic – 333
Brazilia – 280, 281
Briand, Aristide – 143, 150, 161 – 163, 165, 166, 182
Briav. *d-Kellog*, *Pactul* ew Pactul *de la Paris*) – 173, 174, 189, 212 – 214, 221, 222; 247.255, 290
Brutus – 221
Bruxelles – 57, 212, 292, 295; conferinţa de la – Bryan, secretar al Departamentului de Stat al S.U.A. – 104
Bucureşti – 9, 10, 173, 188.191, 213, 351
Buddha – 39
Bui Nur – 298
„Buletinul Uniunii Pressci J; neze” – 200
C
Cabot Lodge, Henri – 145, 146
Cairo – 355
Calea ferată est-chineză – 109, 124, 237, 242, 300,

319; – sud-manciuriană – 59, 109, 113, 155, 185, 188, 191, 223, 226, 242
California – 23, 85, 96, 280, 281
Cambodgia – 45, 318
Camera lorzilor – 315
Canada – 164, 176, 261, 292, 333
Canton – 45, 59, 155, 156, 289, 297, 319, 354
Carol de Hohenzollern – 10, 133
Caroline, insulele – 45, 99, 100
Carp, diplomat român – 258
Carr, diplomat britanic – 303
Carta Atlanticului – 334
Casa Albă – 335, 339
Cassius – 221
Castle, diplomat american – 222
Catroux, Georges, general, guvernator al Indochinei – 314
Cehoslovacia – 111, 164, 254, 256, 257, 370
Cele de uit *lui llirota*
— 203
Celiabinsk – 110
Coreul Cultural Român – 10
Cezar – 221
Chamberlain, Joseph, om politic britanic – 07
Changehoun – localitate în China – 74, 155, 184, 224), 236
Chang Chung, om politic manciurian – 233, 294
Changehur, localitate în Rusia
— 125
Chao Hsiu Po, om politic manciurian – 224
Chapel, cartier în Shanghai – 198, 202, 210
Chesneaux, Jeari, istoric francez
— 293
Chile – 230
China – 9, 12, 13.34, 33, 43, 46, 50 – 52, 54 – 89, 67-Gil, 75 – 77, 79, 80, 32 – 34, 83, 87, 80 – 93, 95, 93, 99, 102 – 110, 113 – 122, 127, 130, 135, 140, 142, 143, 147, 148, 152, 154, 155, 157, 160, 161, 167, 168, 174.181.1C4,

186 – 188, 191, 192, 194 – 137, 200, 201, 205, 206, 213, 215, 218, 223, 226, 229, 231 – 233, 235, 236, 238 – 240, 243 – 243, 240 – 252, 254 – 257, 260 – 262, 205 – 269, 271 – 276, 279 – 232, 284, 286 – 296, 299 – 304, 306 – 303, 310, 312 – 315, 319, 325 – 330, 335 – 338.347.354 – 356, 353, 359.362, 364, 365, 367, 370

Chin-Cha, localitate în China

— 189

Chinda, viconte, diplomat – 116

Chinghow, localitate în China – 229

Chongqing – 257, 303, 303.319, 354, 358

În, provincie I a – 20, 23, 27, 23, 30

Churchill, W. – 309.324.334, 335, 355, 362, 369

Chiahar, provincie îs Mongolr interioară – 262

Ciano, G. – 219

Cipangu – 367

Claudel, general, dijpflamat – 241

Claudel, Paul, scriitor, diplomat

— 231, 247

Cochinchina (Vietns est)

— 17, 43

Columbia Britanii, (iada) – 35

Comisia pregătitoare a Conferinţei dezarmării – 157, «w *de studiu a Societăţii Naţiunilor* – (*Lytton*) – 192.201, 224, 223, 230

Compania căilor ferate *sud-manciuriene* – 7V

Comitatul celor 10 – 814, 216, 256, 257, 200, 261

Comranh – 332, 333

Conferinţa de Pace ce: Ia Pans (1919 – 1290) – 10, 113, 114, 116, 113, 120, 121, MO, 141, 145, 155; – pentru dezarmare – 187, 189, 190, 204 – 207, 209.216

Confucius – 39

Congresul muncit; Extremul Orient – 130

„Consiliul Autonom" – 275

Consiliul celor cinci – 116, 118;

— Celor *zece* – 11.6; 118; – *Economic Central* – 273;

general japonez al luptei comune, organizaţie de dreapta

220; – *Miniştrilor Afacerilor Externe* (în cadru! conferinţei de Pace) – 118; – Comisarilor poporului – 275; «v, planificării – 273; – Suprem al Antantei – 109, 122; – Suprem de Război – 3G1 – 3G3
Coreea – 17, 49, 50 – 53, 61, 64 – 70, 72, 74, 73, 78 – 31, 81, 87 – 90.103, 115, 130, 170, 180, 184, 193, 221, 272, 346, 356, 358
„Coreţ", canonioră rusească – 72
Couâondre, diplomat francez – 296
Craigie – Arita, Acordul – 303, 311
Creu: *ot* – 270.271
Cushendam, 105
lord. diplomat – D
Dai Mei, bască – 132
Daimyō, nobili – 13
Dai Nihon Kokosuikai (*Soc-et – tea Esenţei Naţionale a Japoniei Mari*) – 137
Dat *Nihon Rodo Sodomei* (*Federaţia Sindicatelor*, din 1921 *Federaţia japoneză a Muncii*) – 129
Dai Nippon Seigidan (*Grupa de Dreptate a Japoniei Mari*) – 137 Dairen V. Dalny
Daitos Kyociken (*Sfera de Co-prosperitate a Marii Asii Orientale*) – 347
Doi *Toa Senso* (Războiul Marii
Asii Orientale) – 347
Daâny (Dairen) 7
54, 55.59, 81.
2, 101, 154, 153, km". < a
229.233, 359
!;
90's
Datum, marcă de automobil – 230
Davis, Norman, diplomat american – 143, 263, 293
Declaraţia cu privire la Securitatea generală – 355; – u ro-*clamaţki*) *de la Potsdam* – 362 – 365, 369 – de la Cairo — 363
Dayokan (Consiliul Suprem de Stat) – 28
Decoux, amiral francez – 314, 315, 332

De Gaulle. Charles314
Delbos. Yvon, din ornat france.
— 283, 293, 293, 296
Delcasse, ministru de externe francez – 71
De Lens, diplomat francez – 248
De Martel, conte – 191, 243
diplomat
De Saint-Quentin francez – 230
aici, Constantin
Diamandy, Constantin, diplomat român – 166
Diederichs, amiral german – 38
Direcţia Presei Române – 11
Dirksen, diplomat german – 291, 292
Dosikai, partid politic – 34
Dragonul Negru, organizaţie naţională japoneză – 98
„Dresden", crucişător german – 100
Drummond, Sir Eric, secretar general al Societăţii Naţiunilor – 183
Duroselle, J.-B., istoric francez – 108, 227, 335
„D ina", vas sovietic – 349
I
Ecuator – 22, 100, 106
Edo, reşedinţă imperială, devenit, din 1868, Tokyo – 21, 24, 27
Eduard VII, rege al Angliei – 67
Elveţia – 90, 257, 271, 358, 362
Eden, A. – 288, 293, 295, 296
Edo, golful – 23, 26
El Salvador – 281
Etiopia – 285
Europa – 25, 34, 38, 39.47, 81, 97, 98, 100, 115, 117, 136, 140, 210, 276, 283, 286, 302, 304, 306, 316, 317, 321, 346, 350, 353, 359, 361
Ezo, port – 22
Extremul Orient (Orientul îndepărtat) – 9, 11, 13.276, 277, 282, 286, 290, 293, 295, 296, 298, 299, 301, 303, 306, 314, 315, 321, 325, 330, 334, 338, 344, 348, 349, 356, 363, 369

Eyres-Mensel, Bolton, prim lord al Amiralităţii – 267
r
Fabian Society – 130
Falkland, insulele >– 100
atian of British Industries – 269
Federaţia Britanică a Fierului şi Oţelului – 269
Fengtai, localitate în China – 287
Fengtien, provincie în China – 237
Fidji, insulele – 46
Filipine, insulele – 17, 45, 46, 73, 79, 84, 85, 96, 120, 195.
— 235.283, 289, 303, 311, 317, 328, 332, 333, 336, 343, 345, 347, 354, 367
First Nation Bank – 113
Flandin, P.-E., om politic francez – 276
Fletcher, subsecretar al Departamentului de Stat al S.U.A. „142
Flondor, Radu, secretarul Legaţiei Române din Tokyo – 10
Fluviul Roşu – 45
Formosa, (Taiwan), insula – 49, 50, 54, 57, 60, 65, 88, 152, 279, 282, 356, 358
Forreign Office – 71, 175, 246, 288
Foukien, provincie chineză – 60, 65, 82, 102, 104
Franţa – 22.24, 25, 38, 45, 49, 56, 59, 66.68, 73, 79, 81, 82, 87, 90, 92.94, 98, 99, 105, 106, 115, 118, 120, 123, 140, 143, 147 – 151, 153, 157, 158, 161 – 165, 176, 182, 192, 201, 231, 240 – 248, 256, 259 – 271, 276 – 278, 280, 283, 285, 287, 289.292, 293, 295, 296, 299, 305, 306, 308, 313 – 315, 318, 332, 370
Francis, diplomat american – 111
Fujiwara. shogūni în secolul XIII – 16
Fukoka, localiiate în Japonia – 127”.
Fusan – Seul, cale ferată – 76
Fushan, localitate în China – 84
Gaimusho, Ministerul de externe al Japoniei – 155
Gâţo, baron – 88, 111
Genda, Minoru, căpitan de vas

— 336
„Gendai”, revistă – 265
Geneva – 57, 167, 181 – 183, 187, 189, 192.196, 205 – 210, 213, 214, 216, 218, 223, 239 – 241.244 – 246, 249, 251, 253 – 256, 258, 259, 261, 363
Geniosha, organizaţie teroristă
— 169
Genro (Consiliul privat) – 33
Gensan, port coreean – 53
Gerard, André, diplomat francez – 47, 66, 73
Germania – 12, 38, 46, 48, 49, 55 – 57, 63, 66 – 70, 79.87, 90, 94, 97 – 100, 105, 107, 115 – 120, 164, 165, 192, 235, 256, 258, 259, 263, 271, 276, 277, 282, 285, 286, 289, 293, 295, 297 – 300, 304 – 306, 308, 310, 311, 316, 317, 319 – 332, 334, 338, 343 – 346, 349 – 351, 370, 353 – 361, 364
Ghica, Emil G., diplomat român
— 9
Girin, localitate şi provincie în China – 237, 260
Glober, industriaş britanic – 48
„Gneisenau”, crucişător german
— 100
Göring, Hermann – 259
Gomindan, partid politic chinez
— 95, 155, 158, 196
Grecia – 253
Graves, William S., general american – 112
Grew, diplomat american – 307, 309, 315, 328, 335, 337
Grey, Sir Edward, ministru de externe britanic – 91
Guan, insula – 46, 43, 345
Guangdong, provincie în China
— 59, 82, 160, 184, 185, 183.
191, 199, 223, 224, 226, 229
Guangzhou, provincie chineză
— 59
Guanxi, provincie chineză – 59, 82
Gyochisha (*Societatea activistă*) – 138

Gyiominkai (*Asociaţia Deşteptării Poporului*) – 131
Gyonmin Kyo-Santo (*Partidul Comunist de început*) – 129
H
Habarovsk – 59, 112, 184, 298 Haga – 308
Haga, Curtea internaţională de Justiţie de la – 80
Haiphong – 315
Hainan, insula – 59, 303, 338
Hakodate – 24, 37
Halhingol, râu în Mongolia – 293
Halifax, ministru de externe britanic – 301
Hamada, Kumimatsu, deputat – 287
Hamaguchi Yuka sau Ōsaki, prim-ministru – 134, 135, 169.170, 172, 173, 176, 178, 179, 193
Hamburg – 270
Han, provincie – 16, 29
Hanieping, societate minieră în China – 102
Hankeu, localitate în China – 229, 237, 289, 297
Hank ou, provincie în China – 156
Hanoi – 43, 314, 315
Hara Kei sr. u Takashi, prim-ministru – 104, 127, 129, 133 – 135.
137, 139, 140, 179.
Ilarbin. localitate în China – 223, 229, 235, 237, 242
Harding, Warren G., preşedinte al S.U.A. – 140 – 145
Hare, fluviu în Coreea – 51
Harriman, financiar american – 86
Hashimoto, Kingoro, ofiţer – 138
Hassan, Iacul – 297
Hata, general, ministru de război – 305, 314
Hatzfeld, diplomat german – 70
Hawaii, insulele – 73, 84, 120, 149, 201, 311, 336, 343
Hay, John, secretar al Departamentului de Stat al S.U.A. – 61, 62
Hayama, Palatul de Iarnă
— 159
Hayashi, Senjuro (Seguro), baron, general, prim-

ministru
— 56, 67, 70, 78, 80, 185, 272.
Heilangjiang, provincie chineză
— 260
Heimin (ţărani, meşteşugari, comercianţi) – 16
Henry, Arsene, diplomat francez – 313
Henry, Jules, diplomat francez – 245, 295
Herrik, Myron T., diplomat american – 143
Herriot, Édouard – 231, 243, 245.
Hidetada, shogūn (1616 – 1622) – 19
Hideyoshi, shogūn – 17
Higashi, Kuni, prinţ – 10, 366
Hindenburg – 253
Hiranuma, Kichiro, prim-ministru – 137, 299, 300, 303, 305, 307
Hirohito, împărat (1926 – 1988) – 131, 138, 137, 159, 165, 169, 228, 326, 329
Hirota, om politic – 266 – 268
Hiroshima – 383
Hirota, Koki, om politic, prim-ministru – 272.275.281.287, 291, 292, 294, 357, 361, 382
Hiung, tatăl lui Yi Chok, rege al Coreei – 51
Hitler – 181, 259, 275, 299, 304, 320 – 323, 326, 330, 331, 344, 345, 357
Hizeh. han, prov: neie – 20, 23, 23 – 30
Hioki, Eki Juhsii, diplomat – 100, 101, 103
Hochu-Kou, general chinez – 229
Hokaido, insula – 24
Homma, colonel – 249
Honjo, general – 229
Honshū, insula – 15, 228
Hopei (ko), regiune în China – 268, 257, 288
Hopei-Tehahar, p – awtonomă – 233
Hoover, preşedinte al S.U.A. – 195, 201, 207, 222, 247, 234
Hoover-Stimson, Doctrina – 245.
Uorvat, Dimitrie, general – 149
Hoshi, Tola, om politic – 23

House, Edward, ora poli! ic american – 111
Hovard, ziarist ame jT7
Hsinmintun-Fakoumen, cale ferată – 34
Huanghoi, localitate în China – 150
Huanghe, fluviul
Hughes, Chafies F\ eţar *r*, Departamentului de Stat al. S.U.A. – 125.141 – 143, H3, 143, Iii), 151
Hull, Co al Departamentului de Stat al
S.U.A. – 269, 290, 231.203.
307 – 309, 323, 320.323, 329.
333 – 333, 337, 339
Hunan, provincie chino:. – 150
„Huston", crucişător american
— 201
Hymans, Paul, preşedinte al
Adunării Societăţii Naţiunilor
— 216, 217
Hyōgo –, port – 24
Conferinţa de la «v – 333, 360
Îi, Naosuke, om politic – 27
I
Ijuân, diplomat japonez – 116
O; vi politic – 273
11 Chin Ho, partid coreean pro-japonez – 37
Imperiul Britanic – 133, 149, 152; – chinez timperiul Celest) – 44, 50, 5! 103
India – 13.113.164, 170, 27% 317, 333, 344, 379
— Oceanul – 22
Închile Olandeze N-erdeze) – 233.282.233.308, 308, 311, 313, 317.329.333, 338, 345, 347
China – 33.43. «8, W, 115, 120.231 – 233.230.203.204, 303, 3 Î0.311, 313 – 315, 317, 318, 325, 320, 330.332 – 333
Indonezia – 232, &... 317.
332, 337
Inoue. Junnosuke, I, om *politic* – k; >. it. i, it», i.15.
Iosulânde – 43, 230
< 'naţionala III (Cumin? – n) – 275, 286

Imukai Ki sau Tsr în politic şef de guvern, preşedinte al *Seiynkai* – 109, 177, 184, 139, 193, 199, 203, 210, 218, 219, 221, 223, 229, 243
Iorga Nicolae – 9, 10
ftttfiţ – 345
Iran – 345
Irlanda – 1G4, 178, 236, 257
Iraânda de Nord – Mi, 163
Irkutsk – 112
Ishihara, Kanji, militar – 1S4
Ishii, Kikujiro, vicor. te) difelO" mat – 107, 108
Îl igaki, Seishirō. om poli fie – 30, 33, 50, 184, 273, 304, 307
Italia – 106, 115, 118, 123.143, 147 – 149, 150.153, 158, 165, 176, 192, 201, 256, 285, 292, 300, 310.316, 327, 333, 338, 343 – 345, 354.
„57
11 Mosanobu, publicist – 283.
Ito, Hirobuni, om politic – 28, oii. 31, 33, 50, 52, 88
Ito. Miyoji, om politic – 178
ura, Tomoni. om politic – 28, 47, 50
„Iwate", cuirasat – 95
Iwo Jima, insula – 358
I" /u. peninsula – 24
„Tzvestia", ziar – 210, 211
Izwolski, ministru de externe al Ku-iei – 83
J
„Japan Times" – 24»
Java, insula – 120
Jtehol, provincie în China – 237, 260, 262, 264
Jernilsu, shogūn (1622 – 1051) – 19
Jheng Hsiao-Ilsu, om politic manciurian – 229
Jieshi (Cian Kai, şi) – 15, 6, 158, 159, 167, 168, 186, 196, 264 281.294, 295.302, 311, 319; 324, 326, 354, 358, 309
„Jjji", ziar – 276
Jilin, provincie în Chim
Jimmu, împărat legendar – 3

Jiyeisha (*Asociaţia pentru legitima apărare a drepturilor Japoniei*) – 189
Jiynto (*Partidul Liberal*) – 30, 33
Joffe, diplomat sovietic – 125
Johnson. Lester, diplomat american – 219
„Journal de Genève” – 258
„Jurnalul oficial” (japonez) – 284
K
Kadziri, diplomat – 319
„Kaga”, cuirasat – 149
Kaishinto (*Partidul Progresist Constituţional*) – 30, 33
Kalgan, localitate în China – 289
Kamciatka, peninsula – 124
Kammerer, diplomat francez – 283
Kanagawa, port – 24, 26
Kanaya, Hanzo, general – 185
Kaoloung, regiune în China – 59
Karafuto, partea de sud a insulei Sahalin – 152
„Kasagi”, crucişător – 95
Katō, Komei, baron, om politic. prim-ministru – 67, 91, 95, 100, 134, 135, 155
Katō, Sadaichi, amiral – 99, 110, 175, 178
Katō, Tomosaburo, baron, acrii ral, prim-ministru – 134, 146
Katsura, prinţ, prim-ministru – 65, 67, (S9, 75.77, 79, 88 – 90, 94.
Kawago, diplomat – 284
Kawasaki – 128
Ken, departament – 29
Keimin (poporul de rând) – 29
Keirin Gokumei (*Liga pentru studiul politicii*) – 137
Keizai Doyukai (*Comitetul Japonez pentru Dezvoltare Economică*) – 370
Kenkokukai (*Societatea pentru Apărarea Bazelor Statului*) – 137
Kenseihonto (*Adevăratul Partid Constituţional*) – 33, 34
Kenseito (*Partidul Constituţional*) – 33

Kensetura Domei (*Uniunea Creatorilor*) – 131
Kettler, diplomat german – 63
Kiangsi, provincie în China – 65
Kiangwan, cartier în Shanghai – 219
Kiaotcheao, golf, port – 57 – 59, 66, 99 – 101, 116, 118 – 120
Kido, ministru al păstrării Sigiliului – 346; –, Otani, general – 112; –, Takayoshi, om politic – 28, 50
Kirin – Changehoun, cale ferată – 102, 103
Kita, Ikki, ideolog fascist – 138
Kiukikai (*Societatea Drapelului Imperial*) – 138
Kiyoura, Keigo, viconte, amiral, om politic – 134, 178
Knox, F., Secretarul Departamentului de Stat al S.U.A. – 86, 313
Kobayashi, J., colonel – 189, 225, 240, 241
Kobe – 128
Kobo – 127
Kodama, om politic – 65
Kâdoha, organizaţie război
— 221
Koiso, ministrul coloniilor, prim-ministru – 311, 357, 360
Koisso, general – 241, 243
Kokuhonsha (*Asociaţia pentru apărarea bazelor naţiunii*) – 137
„Kokumin", ziar – 279
Kokuminto, partid politic – 34
Kokusai Bunica Shiukokai (*Asociaţia pentru dezvoltarea legăturilor externe*) – 11
Kokusukai, organizaţie teroristă
— 128
Kokuyukai (*Dragonul negru*), organizaţie teroristă – 2UG
Kolceak, amiral rus – 122
Komei, împărat – 27
Komura, conte, om politic – 73, 85, 86
Konoye, Pummimaro, prinţ, om politic, prim-ministru – 272, 294 s 299.303, 304, 312, 313, 317, 319, 326, 328 –

335, 337, 339, 357, 353, 362
Koo, Wellington, diplomat chinez – 117, 295, 300, 301
Koulun, insula – 154
Kousoukara, ofiţer – 179
Kweihua, localitate în China 289
Kozaku, categorie nobiliară – 29
Kuge, aristocraţia de curte – 21
Kuhn, banca americană – 113
Kulangsu, insula – 303
Kurile, insulele – 49, 50, 359
Kursk – 331
Kurusu, diplomat – 320, 321
Kusaka. Ryonosuka, contraamiral – 333
Kyodo Fishing Company, societate monopolistă – 280
Kyōto – 15, 28, 127
Kellogg, Frank, B. – 162 – 160
Ketsumedian (*Confreria sângelui*), organizaţie teroristă – 220, 221
Kwangwa, Tratatul de la – 51
Kyūshū, insula – 18, 78
L
Lagarde, Ernest, diplomat – 296
Lamont, financiar american – 122
Lampson, Miles, diplomat britanic – 219
Landsdowne, lord, ministru de externe – 67, 71
Lansing, Robert, secretar al
Departamentului de Stat al S.U.A. – 107, 103, UI, 118
Lansing-Ishii, Acordul – 118, 140, 154
Laos – 281
La Pérouse, navigator francez – 22
Leman, lacul – 182, 204, 218, 253
Liaotung, peninsula – 54 – 57, 57 – 61, 64, 69, 72, 74, 75, 185.
„Leipzig", crucişător german – 100
Lequiller, Jean, istoric francez
— 32, 11, 311, 344
Lieou-Ho, localitate în China – 216
Liga Naţiunilor (vezi şi Societatea naţiunilor) – 138,

192, 197, 206 – 209, 211 – 214, 216 – 219, 228, 232; – socialistă – 129; – *pentru alungarea japonezilor* – 85
Lihong Teheng, om politic chinez – 52, 54
Li Ho Sho, extremist coreean
— 193
Li Hui Cheng, general – 237
Lippman, W. – 245
Li Thou, general – 237
Litvinov, M. – 295, 296
Liu Sen, om politic chinez – 229
Liutiaogou. localitate în China
— 185, 186
Lloyd George, David – 117
Locarno, Conferinţa de la – 162
Locarno, Tratatele de la – 164
Locock, Guy, industriaş britanic
— 2G9
Loeb, bancă americană – 113
Londra – 31, 48, 67, 70, 73, 77, 81.84, 90 – 92, 98, 116, 175 – 178, 190, 201, 205, 221, 246, 253, 267, 269, 278, 283, 288, 295, 296, 303, 307, 358
Londra, Conferinţa navală <x
— 174 – 178, 267 – 269, 274; *De claraţia de la* i-l (4 septembrie 1914); *Tratatul de la* <%/
178, 179
Lothian, lord, diplomat britanic
— 307
Lou Tehung Hiang, diplomat chinez – 117
Lou Tseng Tsiang, ministru de externe chinez – 103
Lou Ven Kan, diplomat chinez
— 229
Lozovski, diplomat sovietic – 302, 363
Lvtton, Edward, G. EL lord, diplomat – 192, 229 – 231, 236, 233, 258
Lytlon, Comisia (vezi şi *Comisia de studia a Societăţii Naţiunilor*) – 207.221, 224, 228 – 230, 232 – 241, 244, 246, 248 – 251, 253 – 258, 260 – 262
MacDonald, Ramsey, prim-ministru – 158, 175, 246,

254, 267
„Magic”, maşină de decodat
Maiski. I.V., diplomat sovietic
— 301
Manchester, doctrinar – 31
Malaesia – 281, 289, 303, 317, 332, 333, 345, 347
Makino. H... diplomat – 8, 9, 116, 118, 178
Malik, Iakob, diplomat sovietic
— 361, 362
Mampo, localitate în China – 64
Manciuko. statul creat de japonezi – 224 – 227, 229, 230, 232, 236 – 239, 242 – 244, 251, 255, 256, 260 – 262, 269, 273, 275, 280, 288, 291, 297, 298, 302, 304, 319, 326, 330, 347
Manciuria – 49, 50, 54, 55, 58, 59, 63, 64, 66, 68 – 72.74.80 82 – 84, 86 – 89, 92.93, 95.101 – 104, 110, 112, 121.122, 135.140, 154.
160, 161, 167, 168, 183, 184, 186.
188 – 192, 194, 198, 19*7, 199*.
207, 211, 221, 223 – 227, 230.
232 – 242, 245, 247 – 249, 252, 254.
256, 258, 260 – 262, 268, 269.274.
298, 326, 346, 349, 356, 358, 359.
Mangyo, societate monopolistă – 273
Manila – 13
Manzoni, Gaetano, conte – 165
Mao Ze Dong – 238
„Marco Polo”, Incidentul de la podul „— v „– 288
Marea Asie Orientală – 317, 330, 334, 346, 347, 353
Marea Britanie (vezi şi Anglia) 22, 24, 38, 44 – 46, 48 – 50.54 – 55, 59, 63, 66 – 69, 73, 77 79, 82, 87, 90 – 92, 94 – 95, 97, 98, 105 – 106, 115, 117, 118, 120, 121, 123, 140 – 142, 147 – 151, 153, 154, 157, 158.
161, 164, 165, 174 – 176.192, 201.
203, 204, 214, 247, 256, 284.
268, 270, 274, 276, 278, 279, 281.
283, 285, 238, 289, 292, 293, 295.
296, 299, 303, 304, 305, 306, 309.

311, 312, 315, 317 320, 324.
326, 328, 334, 336, 339, 343 – 347.
353, 355, 356, 359, 360, 301, 384.
365, 370
Marea Chinei – 95; <v/ Coralilor – 346; – Galbenă – 51 – Neagră – 122
„Marea sferă de coprosperitate orientală” – 319, 349
„Marea Thailanda” – 318
Marele Cuţit, organizaţie secretă chineză – 63
Marele zid – 64, 168, 186, 237, 260, 264
Mariane, insulele – 45, 99, 100
Marshall, insulele – 46, 99, 100
Massigli, diplomat francez – 240, 241, 247
Massachusetts – 145
Mataori, scriitor – 21
Matsudaira, diplomat – 125, 248, 267
Matsui, Iwane, general, diplomat – 116, 139, 190, 209, 240
Matsumoto, diplomat – 319
Matsuoka, Yasuke, diplomat – 229, 242, 255, 263, 312, 315, 316, 318 – 320, 322 – 324, 326 – 332, 351, 352
Mavrorordat. Edgar, diplomat român – 10, 133
Mazaki. general – 137
Mările Sudului – 279, 284, 311, 319.346
McArthur Douglas – 369
Mediterana, Marea – 346
Meiji, Era (*Guvernarea luminoasă*) – 25, 27.34, 35, 38, 40, 41, 47, 49, 94, 95
Meister, Johann – 9
Mexic – 292
Meyer-Waldeck, guvernator german la Kiaotcheao – 99
Midway, insulă –, capul – 343, 346, 353
Milescu Spătaru, Nicolae – 7
Mikado (împăratul) – 70, 80, 166, 193, 216, 282
Minami, Jirō, general – 179, 181, 135
Minamoto, shogūni în secolele XII şi XIII – 16
„Minkuo Jihpao”, ziar – r J97

Minseito, partid – 169, 179, 180, 193, 194, 210, 272
„Missouri", cuirasat – 366
Mişcarea de la 4 Mai – 155
Miţo (han, provincie) – 20, 21
Mitsubishi, societate monopolistă – 36, 37, 132, 169, 221, 313
Mitsuri, societate monopolistă
— 36, 132, 221
Molotov, Viaceslav – 298, 322.352, 353, 363
Mongolă, Republica Populară
— 277, 278, 285, 298, 319, 359.
Mongolia (interioară) – 59, 69, 82, 84, 87, 93, 95, 101 – 104, 121.122, 140.154, 160, 161, 168, 183.184, 189, 190, 226, 260, 262, 280, 289, 338, 349
Montesquieu – 31
Montreux, Conferinţa o* – 233
Morgan, bancă americană – 113, 140
Morgenthau, om de stat american – 313
Mori, societate monopolistă – 273
Mori, Kaku, om politic – 178
Moscova – 111, 124, 129, 275 – 277, 295 – 297, 319, 320, 322 – 324, 326, 344, 349, 350, 353, 357, 362, 363; Conferinţa de la – 355
Montono, „iconte, diplomat – 83, 92, 106, 109, 111
Motono-Sazonov, Acordul – 10?
Mukden, localitate şi regiune în China – 54, 64, 167, 168, 185, 229, 231, 235, 237, 260; v – Antoung, cale ferată – 80, 84; – Mukden-Shanghai-guan, cale ferată – 186
Murhakoji, diplomat – 285
Murmansk – 111
Mussolini, B – 181, 275, 322, 1323, 355
Muto, general – 226, 310, 311
Mutsu, conte, diplomat – 49, 52
„Mutsu", cuirasat – 149
Mutsuhito. împărat. (1808 – 1912) – 27, 28, 30, 31, 40, 43, 94
N
Nobunaga, Oda (1533 – 1582), şef militar – 17

Nagano, amiral – 279, 284, 329.
Nagao, Ariga, publicist – 27
Nagaoka, diplomat – 218, 245
Nagasaki – 18, 19, 21.24, 37, 48, 128, 280, 364
oya – 127
Naguchi, societate monopolistă
— 273
Ijima, societate monopolistă
— 313
Nakamura, Kanesaburo. amiral – 282; –, Shintaro, ofiţer – 181
neidao (Spratly), insule – 303
Nanjing – 44, 05, 157, 158, 168, 194, 222, 229, 275, 284, 289, 300, 359
Nanyo Ţakushoku Ka ishia (*Compania pentru colonizarea insulelor Pacificului*), societate monopolistă – 278
Naţiunile Unite – 10, 334, 358:
Neurath, von – 256, 299
Newfoundland – 334
New York – 81, 140, 269; statul – 145
„New York Times" – 271
Nicaragua – 281
Nicolae II – 58, 69, 71 – 73
Nihon Kaizō Hoan Jaiko (*Proiect general de Reconstrucţie a Japoniei*) – 138
Nikolaevsk – 112, 123
Nishi, diplomat – 61
Nishihara, general – 314, 315
Nogi, mareşal – 72, 94
Namura, Kichisaburo, amiral – 204, 305, 307, 325 – 329, 332 – 335, 337, 339
Norvegia – 90, 256, 271.292, 308
Noua Britanic – 345
Noua Guinee – 45, 46
Noua Zeelandă – 45, 164, 176, 292, 317
Niigate, port – 24
Nürnberg – 275

„Nürnberg”, navă de război mană – 100
Nyogo – 127
O
O, prinţul coreean – LI 0 – E8 Ogasawara, insule – 350
a, conte – în
Ohotsk, mare. – 74
Okada, amiral – 178
Okakura, Kakuzō (1363 – 1913), arheolog, isteric – 39
Okada. om politic, prim-ministru
— 353
Ōkawa, Shumci, ore politic – 138
Okinawa, insula – 300
Okubo, Toshimichi, om politic
— 28.50
vbfou, conte, marchiz, om politic – 30, 33, 43, 05, 100, 106, 170
Osugi, lider sindical – 129
Osumi, amiral – 279
mai, diplomat german – os o. ai i. 327, 329.
300, 331, 332
Oyama, mareşal – 54; 70
„Oyi tor – 199
nda – 24, 45, 94, 153, 235, 261, 271, 233, 292, 293 „300, 317, 337, 339
Onishi, Takejiro, contraamiral
— 336
Orient, Orientul îndepărtat (vezi şi Extremul Orient) – 73, 97, 126, 140, 154, 157, 163, 134, 192, 222, 213, 247, 250, 256, 259, 263, 266, 269; – Apropiat – 346; – Mijlociu – 348
Ōsaka – 21, 24, 37, 127, 137, 228
Ōshima, Hitoshi, general diplomat – 109, 285, 293, 304, 307, 313, 321, 326, 327, 331, 344, 356, 357
P
Pac Che Chun, prii i ministru coreean – 86
Pacific, Oceanul» *, zona – 13, 16, 22.23, 46, 55.68, 69.73, 76, 85.86.90, 97, 99, 100, 105 – 107, 117.118, 124,

140 – 144, 149, 151, 152, 154, 161, 195, 280, 299, 303, 308.310.311, 317, 320, 321, 325 – 327, 333, 334, 336, 333, 343, 316, 349, 352, 333, 356, 357
Pacta! *anticomintern* – 273.235.
236.291, 292.294, 206, 304; <x, de *asistenţă japono-german* – 2! S; – *de neutralitate ja-sovietic* – 331, 352, 360; *„j multilateral pentru prohibirea războiului* (*Pariul de la Paris „w Dria*nd-*Kellog*) – 165, 166; – X. Renan (de *la Locarno*) – *276*; w Societăţii *Naţiunilor* – 44.45, 164, 173.
189, 212 – 215.244, 240, 234 – 257.
262, 263, 267, 296; – *sovieto an* (23 august 1939) – 303: – *tripartit* – 315, 317.
320, 327 – 329, 338, 344, 331, 354.
Palaos, insulele – v – 43
Palatul artelor frumoase – 3 fl
Panamá, canalul – 96, 333
Paris – 71, 73, 77.81, 83, S0, 92, 93, 105, 113, 116.140, 141, 143, 163, 165, 166.190, 205, 214, 221, 231, 245, 269, 282, 295, 307
Partidul Comunist *Chinez* – 155, 158, 153, 240; – *Comunist din Japonia* – 130, 136; – de acţiune *în opt Puncte* – 160 – *producţiei, organizaţie de dreapta* – 220; – Social-Democrat – 41, 42; – *Socialist* – 138
Pauling and Company, grup financiar britanic – 86
Pearl Harbor – 337, 343, 344
Peiping, localitate în China – 283
Pentru (Pescadores), insulele
— 54, 57, 152, 279, 356
„Perfidul Albion" – 191
Perry, M. C, comandor american – 23, 24, 14/7, 366
Persia (Iran) – 67, 82
Perú – 280, 281
Pétain, Phillippe, mareşal – 314, 315
Petrograd (Petersburg) – 55, 58, 64, 69, 70, 72, 81 – 84, 87, 92, 94, 106, 108
Phillmore. preşedinte al S.U.A.
— 23
Piggot, Julian, industriaş britanic – 269

Pichon, Stephen, ministru de externe francez – 83
Pila, diplomat francez – 277
Pingyang, port coreean – 54
Pius XII, papa – 322
Planul de atac strategic la Pearl Harbor – 336
Politis, Nicolas, diplomat grec — 253
Polo, Marco – 7, 17
Polonia – 104, 306, 370
Poncet, François, diplomat francez – 276
Port, Arthur – 54, 55, 59, 61, 72 – 74, 80, 94, 101, 154, 155 167, 184, 359
Port Hamilton – 53
Portugalia – 25, 153, 158, 292, 362
Potomac, râul
Portsmouth – *Portsmouth*, *Conferinţa de pace de la* – 73; *Tratatul de pace* de la – 78 – 80, 83, 155
Primorie, regiune din Siberia Orientală – 123, 124
Principii generale privind măsurile în cazul capitulării Germaniei – 360
Potsdam – 362; *Proclamaţia de la* – 362, 363, 364, 366
Provincia maritimă – 112
Prusia – 24, 25
Puterile Centrale – 104, 107, 110
Pu Yi, Henric, ultimul împărat chinez – 224, 229, 238
Q
Qingdao, loc. În China – 119, 120, 159, 163, 184, 229, 243, 244, 255, 289, 308
R
Rangoon – 312
Rangoon-Mandalay, şosea – 307
Raynaud, diplomat francez – 242
Ray, Sanio, istoric – 22
Răscoalele orezului – 127, 128
Răsăritul Asiei (vezi Extremul Orient, Orientul îndepărtat) – 283

Reading, lord, ministru de externe britanic – 191
Reed, senator american – 24$
Reichul (Germania) – 24, 285 – 293
Reichsbanck – 208
Renană, zona demilitarizată – 277
Renouvin, Pierre, istoric francez – 100
Republica Extremului Orient – 124; – Socială Italiană – 355; – Spaniolă – 285
„Revista diplomatică japoneză" – 190.211
Revoluţia din octombrie – 108
Ribbentrop, Ioachim von – 235, 299, 304, 307, 310, 318, 320, 321 – 323, 326, 327, 329 – 331, 337, 356
Rodonominto (*Partidul Muncitoresc Ţărănesc*) – 136
„Rodo Unde" (Mişcarea muncitorească), organ socialist de presă – 129
Roma – 190, 205, 221, 307, 311, 322
România – 8 – 11, 13, 133, 142, 166, 173, 182, 210, 213, 214, 257, 297, 350, 351
Roosevelt, Franklin D. – 222, 265, 267, 306, 309, 312, 313, 324, 325, 333 – 335, 337, 339, 343, 355; –, Theodore – 73, 79
Root, Elihu, diplomat american, secretar al Departamentului de Stat – 145; – *Taka-hara, Acordul* – 86
Rosen, diplomat rus – 61
Rousseau (J. J.). – 31
Rusia – 9, 12, 22, 24, 25, 45, 48 – 59, 61 – 75, 78, 80 – 83, 87, 89, 92, 94, 95, 97, 98, 105, 106, 108, 111, 113, 115, 118, 120, 190, 254
Rusia Sovietică – 108, 111, 112.123 – 125, 129, 130, 136, 138, 141, 145, 154, 209, 211, 254
Russel, Nicolae, dr., socialist român – 8
Ryu-Kyu, insula – 49, 279
S
Sagoya, Tomeo, terorist – 179
Sahalin, insula – 49, 74, 75, 80, 88, 123 – 125, 130, 320.323, 352, 359
Saigo, Takamoni, om politic – 28, 50
Saigon – 45, 332

Sain (Camera de Stânga) – 28
Saint-Germain, *Tratatul* – 259
Saiongi, marchiz, om politic, prim-ministru – 34, 75 – 77, 94, 95, 116, 118, 119, 121, 133, 178
Saipan, insulă – 357
Saito-Makoto, amiral, om politic – 137, 178, 221, 226, 229, 248 – 250, 268
Sakai, lider socialist – 129, 130
Sakai, Fizo, om de afaceri – 137
Sakamoto, baron – 265
Sakatani, baron – 105
Sakurakai (*Societatea Cireşului*), organizaţie secretă – 180 Salisbury, lord, prim-ministru britanic –, 58
Samoa, insula – 46, 99, 100
San Francisco – 23, 85; – Salvador – 281
São Paulo – 280
Sapporo – 370
Sato, Naotache, diplomat – 210.212, 287, 352, 353, 357, 302, 303
Satsuma, han, provincie – 20, 21, 28 – 30
Sazonov. ministru de externe rus – 92
Schacht, 259
Hjalmar, dr. – 258.
„Scharnhorst", crucişător german – 100
Scheffer, Paul, ziarist german – 277
Şcoala imperială de artă – 39
Seiin (Camera Centrală) – 28
Seisanto, organizaţie teroristă – 268
Seligman, Charles, financiar britanic – 269
Seligman Bro. Limited, bancă britanică – 269
Sen, Katayama. – 41
lider socialist 51 – 53, 61.64, 79, 80, 88.
Seul – 89, 96
Seiyukai (*Asociaţia prietenilor guvernului constituţional*) – 33, 34, 75, 127, 133, 134, 1159, 169, 180, 184, 193, 210, 287
Sen – „Sfora de coprosperitate a marii Asii Orientale" – 271, 311

Shandong, peninsula – 54, 58, 63, 65, 99, 100, 101, 103, 104, 117 – 120, 144, 154, 159, 167, 174
Shanghai – 10, 44, 65.100, 119., 150 – 158, 101, 185, 194 – 208, 209, 211, 213, 215 – 221, 229, 230, 206, 270, 209, 303, 358
Shanghaiguan, localitate şi regiune în China – 229, 238, 260
Shanxi, provincie chineză – 288
Shidehara, Kijuro, baron, om politic – 134, 146.155, 159, 169, 173, 175, 177 – 179, 185
Shigemitsu. Mamoru, diplomat
— 297, 354, 357, 366
Shigeto, Chiaki, colonel – 184
Shimoda, port – 24, 50
Shimonoseki – 54, 55
Shinjinkal – (*Asociaţia oamenilor noi*) – 131
Shinohara, atentator – 221
Shirakawa, Yoshinori, general – 185
Shiratori, diplomat – 307
Shizoku, foşti samurai – 29
Shoiva, era – 132, 159, 368
Siam – 17, 282 – 284
Siberia (Siberia orientală) – 45, 46, 69, 75, 109, 110, 112, 113, 122 – 125, 210, 317, 326, 329, 349, 356
Sichuan, provincie chineză – 60
Simon, John, diplomat britanic
— 253 – 256, 267
Smetanin. C.A., diplomat sovietic – 319, 320, 331
Singapore – 141, 149, 309, 317, 321, 320, 327, 329, 344, 345, 347
„S. Kirov", vas sovietic – 349
Škoda, uzinele – 270
Sladkovski, M.I., istoric sovietic – 194
Societatea japono-americană – 307; – *japonororaână* – 10; <e de *protecţie a tineretului japonez* (organizaţie extremistă) – 198; – *Geografică Română* – 8; – *naţiunilor* (vezi şi Liga Naţiunilor)
— 117, 119, 120, 157, 167, 174.

181 – 183, 186, 187, 194 – 196, 198, 201, 205, 216, 223, 224, 230, 234, 2) 5, 237, 230.240 – 253, 255 – 258, 260 – 265, 274.281, 233, 290, 291, 296, 300, 301
Ietatea Naţiuni]...
— Asiei" – 281
Salomon, insule – 348
Soloun, localitate în China – 184
Souci-Yuan. provincie în China – 202
Spania – 45, 90, 158, 257.292
„Sri Krung", ziar thailandez – 281
Stalin. I.V. – 277, 322.356, 302
Stalingrad – 350
Stat: „1 Unite ale Americii (S.U.A.) – 22 – 25, 38, 40.44.
40 – 51), 01.05.07,00.73.77.70.34 – 37, 90,01, 93, 9G-90, 102, 104 – 103.110.11.1.113.115, li8, 120 – 124, 127, 140 – 145, 14.7 – 153.157.150, 101 – 104, 170.17! 170.170, 189, 191, 192, 195.200, 203 – 205, 207, 221, 222, 235, 244 – 240, 250, 257.259, 201.205, 207 – 209, 274.270, 273.280 – 282, 205.290.292.293, 295, 303, 305, 307 – 309, 311 – 313, 310, 317.321 – 331.333 – 335, 337, 333, 343 – 347.353.355.350, 359 – 301, 362, 364.307.30!) – 370
Stockholm – 212, 359
Stojcescu, Eugen, ministrul României în Japonia – 173, 108, 191, 211, 219, 205
Straiglit, financiar american – Stresemann, Gustav – 109
Strâmtorile Mării Negre – 883
Stuciee, Sir F., amiral britanic – 100
Suedia – 90, 250, 258, 362
Suetsugu, amiral – 178, 205 Sugiyama, general – 235 Suiynam, provincie – 283, 289 Sumida, râu – 228, 240, 265
Sumitono. societate monopolistă
— 36, 132
Sun Zhonshan (Sun Tat Sen) – 93, 95, 143, 155, 156
Suyctsugu, amiral – 279
Suzuki, casă comercială – 127
Suzuki. Bunzi, militant socialist

— 123
S vuki, Kenfaro, amiral, prim-ministru – 170.300, 301, 303, 304, 306
ki. Takao, general – 185
Tribouis. Genevii franceză – 255
Tadalchi, Wakam: colonel
— 205
Taft, W. ÎI... – al SUA.
— 79, 91
Taft-Kalsura, Memorandum – 79
Tahiti, insule – 45
Taichana. localitate în China – 216
Taisho (Era Marii Justiţii) – 94, 95, 159
Taiwan, insula – 130, 337
„Takachiko" crucişător – 100
Takahashi, Koreklyo, amiral, oro politic, prim a – 134.
Takahira, diplomat – 85
Takarabe, amiral – 176, 173, 179
Takashima, localitate în Japonia
— 48
Takayanagi, general – 123
Takuma, Dan, baron – 221
Tambov, district în Uniunea
Sovietică – 350 Tanaka, Giichi, baron, general, om politic, prim-ministru – 109, 134, 13 (3, 159, 100, 161, 163, 165, 166, 163, 169, 177, 184, 193, 227, 251
Tanaka, Memorandum, Plan
— 160, 251, 274
Tangu, Tratatul – 2C4, 235
Tang You-Lin. general Chinei
— 237
Tăni. om politic, diplomat – 313, 353
Tatekawa, general – 134
Tehahar. provincie chineza – 275, 289
Teheou, localitate în China – 119
Tehinteheou-Aigoun, calo ferată – 86
Tehula, localitate în Siberia Orientală – 112
Techmoulpo, localitate în Corcea – 72

Teheran – 335; *Conferinţa de* la – 356
Terauchi (Teraoutsi) – mar. prim-ministru – 83.106.127, 133, 237
Tianging, localitate în China – 167
Tibet – 60, 32
Thailanda – 281, 232, 310, 317, 313, 330, 334, 333, *Un*
Tienpaoshan, regiune în China r233
Tientsin, localitate în China 52, 63, 134.22», 233, 303
„The Japan Adventiser", *zisa* – 210
Tientsin, *Tratatul*» – 45
Ting Chiao, general chinez – 237
Titulescu, Nicolae – 123.209, 211 – 214, 265
Togo, Shigenobu, amiral, ministru de război, ministru de externe – 73, 320, 346, 353, 358, 360, 361, 362, 364
Tojo, Hideki, general, prim-ministru – 184, 334, 336, 337, 339, 345, 347, 44», 350, 353, 334, 357
Tokonami, Takejiro, om în – 137
Tokuda, K., om politic – 130
Tokugavra. shogūnj în perioada 1593 – 1367 – 16
TokHgawa, Ieyasu.
(1603 – 1616) – 17, 19
Tokugawa, Iyesato, prinţ – 146, 147, 150
Tokyo – 10, 36, 37, 39, 50, 52, 54, 56, 60, 69 – 71, 73, 78 – 85, 87 – 90, 92, 93.98, 100, 103, 107, 111, 117, 128, 130, 131, 133.137, 144, 159, 164, 166 – 163, 130, 188, Ui9, 191, 192, 194, 197, 201, 205 – 207, 209, 210, 218.220.222, 223, 226, 228, 242, 243, 245, 246, 250, 251, 260, 263, 207, 263, 274.278 – 280, 283, 284, J86, 291, 297, 293, 302 – 304, 307, 309, 310, 312, 315.317 – 320, 324, 32", 327, 329, 330, 339, 314, 345.347, 349, 330, 352, 353, 358 – 358, 361 – 364
Tolan Ki Juei, general, dictatoi chinez – 110, 113
Tonkin – 45, 59, 315
Tosa, han, provincie – 20, 23, 30
„Tosa", cuirasat – 149
Toyama, prefectura – 127
Tratatul se alianţă franco-so-*rielio* – 276; – *de*

neagresiune sooieto-cftinez – 21)!
Toyoda, Teigiro, amiral, ministru de externe – 332, 337, 30 4
necaucazia – 3
Issiberianul, calea ferată – 48, 109, 110, 112, 113, 289, 330
Tratatul de alianţa anglo-japonez (30 ianuarie 1902) – 67; – *de* Pace (septembrie 1951) – 370; – *între Statele Unite ale Americii, Imperiul Britanic, Franţa şi Japonia, relativ la posesiunile lor insulare şi dominioanele lor în regiunea Oceanului Pacific* (*Tratatul celor Patru Puteri*) – 150, 152; – de *neutralitate japono-sovietic* – 345; – de *securitate japono-american* (septembrie 1951) – 370; – *de neagresiune sovieto*-german – 300; – *între Statele Unite ale Americii, Belgia, Imperiul Britanic, China, Franţa, Italia, Japonia, Olanda şi Portugalia relativ la tariful vamal chinez* – 154; dintre *Statele Unite ale Americii, Belgia, Imperiul* Britanic, China, Franţa, *Italia, Japonia* –, *Olanda şi Portugalia* (Tratatul celor Nouă Puteri sau *Tratatul referitor la China*) – 152, 244, 245, 248, 255, 262, 200 – 292; pentru limitarea armamentelor *navale* (*Tratatul celor Puteri*) – 150
Trautman, diplomat german – 291
„Trei eroi – Bomba umană".
— 220
Tribunalul de la Haga – 145 Tripla Alianţă – 82 Troţki, om politic – 109 Truman. H. – 362, 369
Tsao Kuen, şef militar c':
— 113
Tsitsihar – 86, 229
Tsengehi, general manciurian
— 64
Tsushima, strâmtoarea – 73
Tunha, regiune în China – 238
Turchestanu – 45
Turchestanul chinez – 93
Turcia – 258, 353
Tzinciou, localitate în China – 185

Ţinan, provincie şi localitate în China – 167, 168, 174
U
Uehara, om politic – 109
TJesugi, Shinkichi, profesor uni – versitar – 137
Ugachl, general, ministru de externe – 137, 180, 299, 358
Un (Camera de dreapta) – 28
Umezu, general – 364, 366
Underwood, Oskar W., om politic american – 145
Ungaria – 214 394
Union Assurance Company – 269
Uniunea Sovietică (Rusia Sovietică, U.R.S.S.) – 135, 156, 157, 190, 209 – 211, 235, 248, 256, 257, 272, 275 – 278, 281, 283, 285, 286, 292 – 299, 301, 305, 307, 311, 316, 317, 319 – 323, 326, 327, 329 – 331, 339, 343, 344, 349 – 353, 355 – 365, 370
Uniunea Sud-Africană – 176, 292; – Ţărănească Japonezo – 130
Uraga, port – 23
Ushida, Kosai sau Yasuya, conte, om politic – 92, 116, 144, 165, 229, 230, 240, 242, 243, 246, 263
Vaida-Voevod, Alexandru – 226
Vampoa, Tratatul de la – 44
Vanderlip, financiar american
— 124
Van Mook, om politic olandez
— 309
„Variag", crucişător rus – 72
Versailles, Tratatul de la of
— 121, 140, 155, 162, 248, 259.
Vichy, guvernul de la – 314, 315, 318, 322, 331, 332
Viena – 31
Vietnam – 367
Vladivostok – 58, 71, 109 – 112, 124, 125, 345
— Volga-Caucaz", operaţiune militară germană – 349
Wade, Sir Thomas, dip! britanic – 50
Wakasugi, diplomat – 332
Wakatsuki, Reijiro, om politic, prim-ministru – 134,

155, 172, 173, 176, 178 – 183, 185, 192, 193, 358
Wake, insula – 343, 345
Wall-Street – 170
Wangnia, *Tratatul* – 44
Wang I-Chek, general chinez
— 229
Wang Teheng-Ting, diple chinez – 117
Wang Tsing Wei, şef de gw I pro-japonez – 294.307, 30 fi, 310, 319, 326, 328, 354
Wanpooshan, localitate în China
— 1 «4
Waseda, Universitatea – 131
Washington – 23.68, 73, 85, 86, 90, 96, 103, 107, 110, 111.
123, 140 – 142, 145 – 147, 102, 166, 173, 190, 191, 200, 205, 207.
221, 222, 243 – 245, 247, 254.
268, 269, 270, 279, 290, 292.
295, 302, 304, 307, 308, 309.
327 – 329, 332, 335, 337, 33 ii.
358, 369
Washington, *Conferinţa* e*> – 142 – 148, 150, 151, 153 – 155, 157.161, 163, 173, 174, 175, 201.219, 250, 259, 267, 274, 279, 290, 291, 364
Watanabe, Kisyu, om politic – 179
Welles, Summnejf, secretar adjunct al Departamentului
Stat – 333
Wei-Hai-Wei, port, regiune în Yamato, primul stat japonez muncito-China – 54, 57, 60
Wilhelm II, împărat al Germaniei – 55, 58, 63, 69, 71, 73
Wilson, W., preşedinte al S.U.A.
— 93, 96, 107, 109 – 111, 117
120, 123
Witte, om de stat rus – 73
Woosung, cartier în Shanghai
— 202, 219

Wuhan (Uhan), oraş şi provincie chineză – 156, 153, 354
Wou Peifu, şef militar chinez
— 113
Wou Tehin-Tsin, general chinez
— 237
Xianggang (Hong Kong) – 312, 317, 319, 343, 343, 349
Yahuit, insula
Yakci, organizaţierească – 129
Yalu, fluviu în Coreea – 54
Yamagata, prefectura – 172
Yamagata, prinţ, mareşal, om politic – 34, 50, 54, 64, 94
Yanakawa, lider socialist – 129, 130
Yamarnoto, Iokoro, amiral, prim-ministru – 95, 134, 178, 267, 336, 339
Yamata, localitate în Japonia – 128
Yamaushi, amiral – 178
Yangtze, fluviu – 59, 60, 102, 303, 307
Yap, insula – 99, 100
Yasuda, Zenjiro, om de afaceri
Yasuă a, societate monopolistă
— 132
Yasumuri, Saburo, vice-amiral
— 265
Yawata, centru industrial – 78 Yen, diplomat chinez – 213
Yentai, centru minier în China
— 84
Yi Chok, împărat al Coreei – 80
Yi Hiung, rege şi apoi împărat al Coreei – 51, 80
Yihtuan (*Pumnul Armoniei Publice*), organizaţie secretă chineză – 63
Yi Wan Young, om politic coreean – 81
Yokohama, port – 25, 35, 131, 179, 280
Yokohama Specie *Bank* – 92
Yonai, amiral, prim-ministru

— 308, 312, 304
Yoshida, om politic, diplomat
— 1D4, 253
Yoshida, Shoin, om politic – 49
Yoshimune, shogūn (1716 – 1745)
— 20
Î
Yoshihito. împărat (1912 – 1926)
Yunnan, provincie chineză
— 94, 99, 159 – *i* >. 39, i32
Yoshizawa, Kenkichi, om pe tic, diplomat – 167, 103, 193? 215, 218, 324, 225, 228, 229.
2 fi5, 317, 313 Zhan Suehliang, general chinez *g*, *Planul* – 259
I-K ai, prin
Chinei – 93., 93, 100 109
— 100, 229
Zhan Zuolin, general şi om po
° i»-K ai, p i al llt>e chinez – 113, 167, 168.

Apărut – 1990
Format carte 16/54X84. Coli tipar 25. Planşe 8.